LOGICAE CHRYSOSTOMI IAVELLI ORDINIS PRAEDICATORVM,

COMPENDIVM

OPERE AC DOCTRINA IVXTA librorum Logicæ Aristotelis ordinem mirabili breuitate confectum.

QVAE OMNIA MVLTO, QVAM ANTEA, sunt à nobis accuratius emendata.

OMNIA

VIRTVTI

PARENT

VENETIIS,
Apud Valerium Bonellum.
MDLXXVIII.

TRACTATVVM QVI IN EO CONTINENTVR.

CHRY-

CHRYSOSTOMVS CRESCENTIO SVO BENE AGERE.

ANimaduertens Crescenti filij sortitum te fuisse à summo rerum conditore ingeniosum, docilemque animum tã moralibus, quàm speculatiuis habitibus facile decorandum nesarium profecto, atque impiũ quid commisse me arbitrarer, si te quem (ut ita dixerim) intellectualiter genui, & à primis annis probatis moribus formare conatus sum permitterem iam adolescentem uulgaribus terrenis atque mechanicis vt degenerem & mente depressum artibus & studijs inuolui, at rectius dixerim demergi atque fædari Constanti igitur atque inflexibili proposito statui Deo optimo aspirante te insignite disciplinabilis adolescentiæ iam constitutum, & in grammaticis græcè latineque apprime eruditum, ad eam, quam appellamus Logicam siue Dialectica, vtpote modum, & regulam sciendi, rectissimo calle deducere, & erudire. Hæc namque vnica est clauis, & ianua àd quoscunque scientificos habitus. Sine ea cecuciens intellectus nescit quo tendat. Nam logica secundùm magnum Albertum latitantem veritatem apperi, errores damnat, falsitatem

oſtendit, & rectum lumen, quo in omni veræ contemplationis opere dirigimur, oſtendit. Hac vt fidiſſimo duce ad phiſicas mathematicaſque diſciplinas, & ad diuinam, quàm dicimus Metaphiſicam, patebit tibi additus. Sine ea nullus artifex, ſiue practicus, ſiue ſpeculatiuus præualet, & qaicunque abſque Logica docent, aut addiſcunt, diſputant aut dictam, ſua dent aut determinant in incertum conceptur, & voces, & propoſitiones, & rationes iactant. Ergo per Logicam omnes, ſine ea nullæ poſſunt venari, acquiri, & perfecte ſciri artes. Vt autem per rectas ſemitas planas, & faciles ingeniolum tuum non vi, ſed natura docilem, iuxta vota mea dirigere valeam, ne multiplicibus, & obſcuris, & contra ſe inuicem pugnantibus ſcribentium in hoc negocio. tum realiter tum ſophiſtice, ſiue terminaliter tractatibus inuolua ris, formaturus ſum tibi atque ordinaturus iuxta mei conſuetudinem, & innatam proprietatem totius Logicæ compendium ad eam, quæ eſt apud Ariſtotelem, & non aliter Iſagogicum, reſolutum, clarum, & ordinatiſſimum. Quod non modo tibi, ſed & pro futuris ſeculis bonarum artium amatoribus quam vti le fiet. Hoc tu, cuique ſimiles veluti ſtella immobili, & clara duce pedetentim, & gradatim ad optatiſſimum philoſophiæ portum deducemini. Ne dubiter. Vale ingeniale decus, nec patiaris tantos taleſque tui gratia ſumptos fruſtrari labores.

REVERENDI MAGISTRI Chryſoſtomi, Iauelli Canapitii Ordinis Prædicatorum, Compendium logicæ Iſagogicum ad eam, quæ eſt apud Ariſtotelem.

ORDINATVRVS Logicæ compendium: pro neophitis intendo non recedere à via peripatetica. Quod dico, vt præſeruem me a ſophiſtarum captiunculis, quæ magis addiſcentes confundunt, quàm dirigant. In quibus nonnulli per totam vitam laborant, & inſudant, & nunquam ad veras doctrinas pertingunt. Neque enim veræ ſcire deſiderant, ſed id tantum, quòd ſecum diſputantes inneſcant, atque decipiant. Erit igitur adoleſcentes præſens compendium, vt introductorium ad ea omnia, quæ Ariſtoteles diffuſe in ſingulis ſuæ logicæ libris pertractauit. Diuidemus autem ipſum in vndecim tractatus.

Primus erit, de aliquibus, vt vniuerſalibus principiis pręcognoſcendis.

Secundis, de partibus propoſitionibus.

Tertius, de propoſitione.

Quartus, de quinque vniuerſalibus, ſiuę prædicabilibus.

Quintus, de antepradicamentis, & prædiçamentis, & poſt prædicamentis.

Sextus, de ſyllogiſmo formali.

Septimus, de ſuppoſitionibus propriis, & impropriis, relatiuis abſolutis.

Octauus, de ampliationibus, & appellationibus.

Nonus, de conſequentiis.

Decimus, de probationibus terminorum.

Vndecimus, de ſyllogiſmo demõſtratiuo, in quo continebitur tota doctrina Ariſtotelis in libro poſter.

IN hoc primo tractatu agendum eſt de aliquibus vniuerſalibus vt principiis, ſine quorum præcognitione vendemus in omnibus ſequentibus per incognita.

Hæc autem erunt ſeptem, & ſic præſens tract. continebit ſeptem capita.

Primo, quis fuerit veræ logicæ primus & ſufficiẽs auctor.

Secundo, quid ſit, Logica ſiue Dialectica.

Tertio, quod Logicæ adæquatum ſubiectum.

Quarto, quæ ſit Logicæ vtilitas, vel neceſſitas.

Quinto, qualis ſciẽtia ſit, & ſub qua pte ſciẽtiæ cõtinetur.

Sexto, Quomodo in partes ſuas diuidenda ſit.

Septimo, a quo primo incipiendum eſt in Logica.

Quis fuerit veræ logicæ primus auctor. *Cap. I.*

IN primo capite declarandum eſt quis fuerit veræ Logicæ primus auctor. Tu igitur aduerte, ꝙ Ariſt. 2. lib. Elẽchorum cap. vlti. refert modum, quo reliquæ ſcientiæ, & artes primo inuentæ ſunt. Deinde quomodo ſucceſſu temporis complementum ſuſceperũt. Refert etiam modum, quo Logica inuenta eſt primo, & ſufficienter tradita.

Quantum ad primum, inquit Ariſt. quod quælibet ſcientia & ars ab aliquibus primis inuenta quidem eſt, & excogitata: valde tamen imperfecte, a poſterioribus autem paulatim & ſubtilius elaborata adeo incremẽtum ſuſcepit, quòd tandem completa eſt. Tu tamẽ aduerte, ꝙ, vt inquit Ariſ. illud primum in qualibet arte & ſcientia inuentũ licet paruum ſit, vtilius tamẽ ac melius eſt poſterioribus inuẽtis & additis: eſt.n. primum ſcientiæ aut artis principium. Licet autem prima principia inuenta ſint parua in magnitudine, ſunt tamẽ maxima in virtute, quoniã ab ipſis totum pẽdet. Nam ſicut arbor miræ altitudinis virtualiter continetur in paruo ſeminis grano, ex quo generatur, ſic ars & ſciẽtia vir

tualiter

tualiter continentur in primis ac breuibus principiis, a primis auctoribus inuentis. Sicut aũt principium primũ artis & scientię a primo inuentum quantumcunque paruum sit, est tamẽ optimum, sic & difficillimum est. neque. n. primus inuentor accepit ab alio, neque in parte neque in toto, sed longa & sagaci inuestigatione tandẽ a se inuenit. Hinc est, quòd vt inquit Arist. principia prima inuenire per difficile est, facile est aũt inuẽtis addere. Ideo ex 2. Metaphysicę agẽdę sunt gratię primis inuentoribus. Nam, si illi non fuissẽt, posteriores arti aut scientię nõ addidissent, nec ad cõplementum perduxissent. Hoc igitur modo alię artes scientię inuentę sunt, ac sufficienter traditę. quia. s. primi prima inuenerũt principia, parua quidem magnitudine, & pauca numero, sed maxima & plurima virtute. Deinde famosiores magisq; exercitati addiderunt multa, & posteriores ex multis collegerunt magis certa, superfluis aut incerti, aut erroneis reiectis, sicq; tandem ars & scientia huiusmodi non solum incrementum, sed & complementum suscepit. Per hũc modum dicit Arist. in 2. Elenchorum oẽs scientię rhetoricę inuentę, & acquisitæ sunt. Nam post primos rhetoricæ inuentores secutus est Thesias, post Thesiam Theodorus, post illum multi multa inuenerunt & addiderunt. Hinc ars ipsa maximum iam habet incrementum: & in secundo Metaphysicæ exemplificans de musica inquit. Nam si Timothæus non fuisset multam melodiam non haberemus. Si autem phirnis non præcessisset Timothæum, Timotheus non fuisset, instructus in principiis musicæ, nec eã auxisset. Aliæ igitur artes & scientiæ, primos habuerunt auctores à quibus principia, deinde posteriores, a quibus paulatim augmentum recepimus.

Quantum ad secundum aduerte, vt testatur Aristot. in fine libri secundi Elenchorum, ꝙ licet aliæ artes, & scientiæ ante Aristotelẽ inuentæ & augmẽtatæ fuerint pes famosos auctores, vt patet de Scientia naturali ꝑ Thaletem, & Melissum & Empedoclem; & Heraclitũ, licet admixtũ multis erroribus tradiderint. quos ipse Arif. in omnibus physicæ partibus reprobat. De mathematicis per Pythagoram & Euclidem antiquissimos ægyptios. De diuinis per Mercurium Termegistrum & Hesiodum. De moralibus ꝑ Socratem, &

Platonem,& sic intellige de reliquis artibus: tamen logicæ scientiæ ante Aristotelem inuenta non fuit. Nihil enim inuenimus de ea ordinate traditum,quo vt regula sciendi dirigi posset addiscentis intellectus ad alias scientias acquirendas. Nam,vt legimus apud Platonem in Gorgia, & Protagora, & Euthidemo si logica, quàm sophistæ conabantur ostendere se habere, non ad sciendum, sed ad decipiendum vtebantur, totumq; studiũ eorum erat reddere discipulos vere,sed apparẽter scientes,cũ vere nihil in fine descẽdi retinerent nisi captiunculas, friuolasq, ac deceptorias rõnes. Hos igitur Socr.& Plato semper insectati sunt,vt pote non bonarũ artiũ doctores, sed & deceptores ac illusores humani ingenii. Verũ, quia nec Socr. nec Plato artẽ hanc adepti sunt, ideo doctrinalem ordinem, nec in sophistis reprobandis, nec in propriis conceptibus enucleandis seruare potuerunt,& licet potentes essent ad interrogandum,siue dubitãdum,non tamen ad respondendum, & soluendum propter logicæ carentiam. Vnde Socrates fatebatur se quidem scire interrogare,at respondere nescire. Vt igitur vera sciendi regula directiua humani intellectus in artibus, & scientiis inueniretur,datus est nobis ab auctore naturæ, Arist.qui suo pene diuino ingenio primus logicam verã inuenit,& secundùm omnes partes ordinauit ac perfecit,vt declarabimus infra diuidentes logicam descriptam ab Arist.in partes,& assignabimus earum sufficientiam. Quoniã igitur Aristoteles hanc primus inuenit,& perfecit, ideo ei, tamque primo inuentori, gratiæ habendæ sunt: Quod,& ipse innuit in fine secundi Elenchorum dicens. De rhetoricis erãt multa, & antiqua dicte.

[De syllogismus autem omnino nihil habuimus prius aliud dicere, quàm quod attributione quærentes per multũ tempus laborauimus. Si autem videtur nobis consideran tibus velut est his, quæ a principio erant habere artem hãc sufficienter super alia negocia, quæ ex traditione adaucta sunt,reliquum erit omnium vestrum,vel eorum, qui audierunt hoc opus, omissis quidem artis indulgentiam, inuentis autem multas habere gratias.] Hæc de præsenti capite dicta sint.

Quid sit logica, siue dialectica. *Cap. II.*

IN secundo capite ordo doctrinæ requirit, vt manifeste mus quid sit Logica, siue Dialectica. Oportet enim in vnaquaque arte, & scientia præcognoscere quid signifi cetur per nomen illius scientiæ, & artis, de qua tractandum est, aliter addiscens semper per incognita tenderet. Verum ante quã descendamus ad verã logicæ diffinitionem, prsci re te oportet quid sit proprie diffinitio, & quo differt a de scriptione, & ethimologia, & interpretationes. deinde deue niemus ad propositum nostrum.

Tu igitur aduerte, ꝙ in doctrina Aristotelis, Diffinitio est oratio indicans, quid sit res per essentialia. i. ꝑ ea, q̄ sunt de essentia, & substãtia rei, & sine quibus rei natura dari nõ potest, & hæc est vera, & propriissima, diffinitio, v.g. Homo est animal compositum ex corpore humano, & anima ratio nali. hæc est vera diffinitio, quoniam dicit, & manifestat na turam hominis sufficiẽter, & facit ipsum differre a quolibet alio animali, & datur per substãtialia hominis, q̄ sunt cor pus humanum, & anima rõnalis, & vtrunque est substantia. Diximus, ꝙ diffinitio est oratio: quoniam solus vnus termi nus non facit diffinitionem, sed oportet saltem esse duos, quorũ vnus sit genus, tanquam magis communis, & alter differẽtia cõuertibilis cum diffinito, vt tibi declarabimus in tract. de prædicabilibus, reqritur, & copula. i. verbum sub stantiuum, vt ꝓdicetur diffinitio de diffinitio, vt hic. Homo est animal rationale. Homo est diffinitum, animal rõnale est diffinitio, per ly est, ꝓdicatur diffinitio de diffinitio, ex cõsequenti cõstat, ꝙ diffinitio est oratio. Diximus indicãs quid sit res per essentialia, vt distinguatur diffinitio vera a descriptione, & ethimologia, & interpretatione. est. n. de scriptio oratio indicans, quid sit res ꝑ accidentalia propria, id est quæ soli descriptio cõueniunt, vt descriptio hominis est hec. Homo est animal statuere recte, risibile, & beatifica bile. Nam statura corporis recta, & risibilitas, & beatificabi litas sunt ꝓprietas cõsequẽtes sola naturã hominis. Quid autem sit rei proprietas, & quomodo emanat a forma rei, & eius specifica differẽtia dicemus in tract. de prædicabilibus,

Ethimologia

Ethimologia vero est manifestatio vnius termini minus noti, addiscenti per alium terminum magis notum, & prius notum apud eundem, stando tamen in eodem idiomatæ, vt quando, exponimus hunc terminum sol, quasi solus lucens, & cœlũ, quasi omnia inferiora cœlans, siue tegens, & lępus quasi animal leuium pedum.

Interpretatio aũt est vnius termini declaratio ex vno idiomate in alio: vt chiorius græce est dominus latine, & physis gręcę est natura latine, & in hoc sensu oĩs sermo. ex vno idiomate versus in aliud dicitur interpretatus, & versio est translatio, siue interpretatio, & vertens dicitur interpres, siue trãslator. Cõstat igitur quõ. ꝑ ly essẽtialia differt vera diffinitio a descriptione, & ethimo. & interpretatione.

His declaratis accedendum est ad diffinitionem veram logicæ, & descriptionem, & ethimologiam, & interpretationem.

Quantum ad verãm diffinitionem sic vniuersaliter diffinitur logica est scientia rationalis discretiua veri a falso.

Dicitur scientia rationa is, vt distinguatur a scientiis, & artibus realibus, quales sunt Physica, Mathematica, & Metaphysica, &c. Quare autem, & quomodo sit scientia rationalis declarabitur tibi in cap. quinto.

Dicitur discretiua veri a falso, vt in hoc distinguatur a cęteris speciebus scientiæ rõnalis, quę sunt Grãmatica, Rhetorica, & Poetica. Nam Grãmatica regulat intellectum, & versatur circa sermonem congruum, & incõgruum. Rhetorica, circa sermonem cõmptum, & incomptum, siuę ornatũ, & inornatum. Poetica, circa sermonem delectabilem, & indelectabilem. Logica vero facit intellectum discernere inter sermonem verum, & falsum. Nam, vt tibi declarabitur, per logicam scire poteris, quæ oratio sit vera, aut falsa. idẽ intellige de diffinitione, de diuisione, de consequentia, de syllogismo, de quocunque alio modo argumentandi. De vero autem, & falso grammaticus, vt grammaticus, simpliciter rhetoricus, & poeta, vt sic, non curant sufficit. n. Grammatico si orationem congruam fecerit, & Rhetorico si ornatam, & poetę si delectabilem, si autem cum hoc sit vera, erit sibi per accidens.

Quantum ad descriptionem, sic describi consueuit. Logica

ex omnium artium, omnium scientiarum aptissimū instrumentum, sine qua nulla ars nullaq; scientia perfecte sciri potest. & hæc quidem descriptio sequitur ex præmissa diffinitione. Nam sicut ex eo, quod homo est animal rōnale essentialiter, seqtur, φ sit animal risibile, & disciplinabile, vt proprium sibi, sic ex eo, φ Logica est scientia rōnalis discretiua veri, & falsi, sequitur vt sibi proprium, φ sit nostro intellectui in acquirendis cæteris artibus, & scientiis aptissimū instrumentū. Huic descriptioni consonat ea, quæ solet ascribi diuo Augusto, & hęc est logica est ars artium, & sciētia scientiarum qua aperta oēs operiuntur, & qua clausa oēs aliæ clauduntur. Eidem cōcordat ea, quæ formatur a Petro Hispano in principio sumularū suarū sub nomine dialecticæ. Sumit aūt dialecticam pro tota logica, & non pro parte topicæ, de qua acturi sumus in octauo tract. Sic autem describit eam. [Dialectica est ars artium] .i. directiua intellectus, vt regula acquirendi alias artes. [& scientia sciētiarū] .i. directiua eodem modo intellectus in acquirendi aliis scientiis [Ad omnium methodorū] .i. scientiarum [Principia viam habēs.] Nam logica dat nobis viam, & modum cognoscēdi principia aliarum scientiarū, ex principiis autē cognitis acquirimus scientiam pēdentem ex suis principiis cognitis per logicam. Via autem, quàm dat nobis Logica ad cognoscendum principia omnium scientiarū, est ars diffinitiua, diuisiua, inductiua, argumentatiua, de quibus omnibus pertractat Logica, vt declarabimus in locis suis.

Et aduerte, quòd scientias appellat methodos, est autem methodus proprie apud græcū, quòd latinus proprie appellat callem: est autem callis via stricta, breuis, & recta, cito ducens viatorem ad optatum terminum. Transumptiuę igitur scientiæ acquisitæ per Logicam dicuntur methodi: quoniam per Logicam breui tempore, & recte ac vere addiscuntur. Hinc patet, quòd qui absque Logica doceat aut dictāt, & scribunt, & qui addiscunt semper inordinate, & infinita prolixitate procedunt, nec vnquam ad veram, & firmam rei notitiam perueniunt, nec se in dubiis resoluere, nec contra impugnantes se defensare possūnt. Optimum est ergo ante omnes scientias logicam acquirere, nec cū ogica velle alias simul acquirere. Dicit enim Arist. in 2. metaph. φ absurdū

est

est simul quęrere scientiam,& modum sciendi,& per modū sciendi,vt dicit Commentator Auerr.intendit logicam, q̄ dat modos generales,& regulas,secundum quas in qualibet scientia procedendum est. Has autem regulas docebimus in tract.6.7.8.10.Constat igitur tibi quid sit logica diffiniti ue,& descriptiue.

Quantum ad æthimologiam , & interpretationem eius aduerte, ꝙ logica quantum ad id ; a quo nomen imponitur apud græcum , interpretatur de sermone scientia apud latinum.est.n.logos sermo,ethicos scientia , & vt sic nisi aliud addatur cōis est grāmaticæ,& rhetoricæ , & poeticæ , & logicæ proprie dictæ . oēs.n.sunt scientiæ de sermone , sed diuersa ratione,vt docuimus supra. Quantum autem ad illud, cui nomen imponitur , interpretanda est logica scientia de sermone vero,& falso , & sic est scientia distincta a grāmatica,& rhetorica , & poetica , contenta tamen sub logica vniuersaliter dicta , vt est scientia de sermone,&c. Et quoniam considerare ac pertractare habemus de logica directiua veri,& falsi , & non absolute , & vniuersaliter dicta , ideo sua æthimologia ac interpretatio erit hæc, vt nō detur per manifestiora,logica est scientia sermonis veri, & falsi in quali bet scientia,& arte diiudicandi,vt ab his , quæ videntur primo aspectu vera,& non sunt , & ab erroribus ac falsis liberemur,vt veritatem defensare , falsitatem impugnare , sophisticas rationes contra verum soluere discamus, & rectum limitem in omni rationis opere prosequi ac conseruare . Dialectica vero exponitur a Petro Hispano quasi duorum sermo vel ratio,scilicet arguentis,& respōdentis in disputatione. Verum melius est , vt exponatur dialectica quasi disputatiua,deriuatur enim apud græcum a dialegome, quòd est disputo latine . Hæc de præsenti cap.dicta sint.

Quòd sit eius subiectum circa quod uersatur. *Cap. III.*

IN tertio capite inuestigandum est , quod sit subiectum in Logica , circa quòd versatur . Sed antequam descendamus,ad resolutionem propositi duo proponēda sunt.

Primo,

Primo, quod modis cõsueuit accipi subiectum in doctri Arist.

Secundo, quas conditione, oportet attribuere subiecto entiæ, & artis.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ subiectum dicitur qua pliciter. Primo, de eo, ꝙ præponitur verbo in oratione, homo est animal, homo apud logicum dicitur subiectũ, imal dicitur prædicatum, est, dicitur copula, & aduerte, ꝙ quòd dicit grammaticus suppositum, dicit logicus subie um, & quod dicit appositum, dicit logicus prædicatum, & iòd dicit verbum, dicit logicus copulam. Copulat enim, coniungit verbum, prædicatum cum subiecto. Secundo, citur de omni substãtia, quæ in se recipit aliquam formã, l accidens, & in hoc sensu dicimus manum esse subiectũ loris, quia in se recipit calorem, eodẽ modo lapis in quo figura Mercurii dicitur subiectum figuræ. Corpus in quo cipitur anima, dicitur subiectum animæ. Intellectus in io recipitur scientia dicitur subiectum scientiæ. Tertio, citur de partibus materialibus, ex quibus aliquid compo tur, & in hoc sensu lapides, & ligna, & claui, & cementum cuntur subiectum domus, vt pro eodem sumatur subie um, & materia ex qua res fit. Quarto, dicitur de eo, circa iod agendum aut curandum, aut cognoscendum intendit omo, & in hoc sensu domus est subiectũ ædificatoris, dũ bricatur, corpus humanum est subiectum medici dum ip m medicatur, cœlum est subiectum astronomidum circa sum speculatur, ens mobile, siue corpus mobile est subie um physici, &c. Et dicitur subiectum circa quod versatur tifex & sciens, siue speculans, & considerans. Relictis aliis iodis pro nunc, intendimus declarare quod sit subiectum gicæ iuxta quartum modum.

Quantum ad secundum aduerte, quòd subiectum umptum quarto modo tres oportet habere conditiones imul iunctas, ita quod si vna deficit, non erit veræ ubiectum. Primo, oportet esse principale considera um in scientia. Vnde nullum secundario, aut conse uenter consideratum potest esse veræ subiectum in scien ia, verbi gratia. In arithmetica par, & impar, binarius, ut ternarius, aut quæcunque aliam numeri species non

possunt

possunt esse veræ subiectum, sed numerus vt numerus. Primo enim, & principaliter considerat de numero, consequenter autem de proprietatibus, & speciebus numeri.

Secundo, oportet, q omnia considerata in arte, aut scientia, considerentur non secundum se, sed in ordine ad ipsum, v.g. Ideo domus est subiectum artis ædificatoriæ, quoniã circa ipsam ædificandam artifex principaliter, & prima intẽtione intẽdit, & in ordine ad ipsam cõsiderat lapides vt sũt apti construere domum, similiter, & ligna, & alia, &c. Non enim considerat lapides vt sunt manimati neq; ligna, vt vegetabilia, neq; clauos ferreos, vt minerales, hæc enim ad cõsiderationem physici pertinent, sed vt partes aptæ ex quib. construantur, & firmetur domus.

Tertio, oportet, vt per subiectum scientiæ, & artis sufficienter differat ipsa à quacunque alia. Ideo grammatica differt à rhetor. quia in ea subiectum est oratio cõgrua, in rhetorica autem oratio cõpta, & arithmetica differt à geometria, quia in ea subiectum est numerus, in geometria autem quantitas continua diuisa in lineam, & superficiem; & corpus, vt declarabimus in prædicamento quantitatis.

His prænotatis aduerte, q cum Logica sumatur dupliciter, vt supra iam diximus. s. vniuersalissime, & proprie, vniuersalissime quidem, vt sub se continet grammaticam, & rhetoricam, & poeticam, & logicam argumentatiuam. Proprie vero, vt est scientia distincta à predictis, & dicitur sciẽtia rationalis, & argumentatiua, subiectum in illa vniuersalissime sumpte est ens rationis. i. ens fabricatum ab intellectu, & non habet esse extra intellectum, quales sunt termini, siue dictiones componentes orationem congruam, aut ornatum, aut delectabilem, aut veram, & suum oppositum, & argumentatio quæ componitur ex propositionibus modo quo dicemus in tract. vi. Et quidem q ens rõnis sit subiectũ ĩ Logica vniuersalissime sumpta ꝓbatur sic. Sicut se habet sciẽtia realis, vt Physica Mathematica, & Metaphysica ad ens reale, q est ens extra intellectum, vt homo, terra, cœlum, &c. sic scientia rõnalis se habet ad ens rõnis, sed scientia realis versatur circa ens reale, vt subiectum, ergo scientia rationalis circa ens rationis. Sed logica vniuersalissime sumpta ẽ sciẽtia rõnali, vt dicemus infra, ergo

subie

subiectum logicæ vniuersalisime sumptæ est ens rationis. Subiectum autem logicæ proprie sumptæ est ens rationis sub discursu intellectus, quòd est idem quòd argumentatio Et probatur sic. Idem est subiectum in tota scientia rationali, & in qualibet eius parte sub diuersa tamen ratione, sed ens rationis est subiectum in tota scientia rationali, quę est logica vniuersalissime sumpta, ergo & in qualibet eius parte sub distincta ratione, Partes autem totius scientiæ rationalis sunt grammatica, cuius subiectum est ens rationis cõgruum, & incongruum, & rhetorica, cuius subiectũ est ens rationis ornatum, & inornatum, & poetica. cuius subiectũ est ens rationis delectabile, & indelectabile, & logica proprie dicta, cuius subiectum est ens rationis ratiocinatiuũ, quod est idem quòd argumentatio. Præterea, vt videbis infra, tractabimus de terminis, & nomine, & verbo per respectum ad orationem, quoniam sunt componentes orationẽ, & de oratione per respectum ad propositionem, & de propositione per respectum ad argumentationem, & illic erit status. Cum igitur omnia considerata in logica proprie dicta considerentur in ordine ad argumentationem, sequitur, argumentationem, quę est idem cum ente rationis discursiuo, vt ita loquar, esse in ea subiectum. Hæc de præsenti cap. dicta sunt, ne ingenium nouitiis cõfundamus. Nã quid sit ens rationis, & eos reale abundantius dicemus in principio quarti tractatus.

Quæ sit logicæ vtilitas, & necessitas. *Cap. IIII.*

IN quarto cap. declarandum est, si logica proprie dicta est nobis vtilis, & necessaria. Sed antequam ad resolutionem propositi descendamus, manifestandum est quibus modis aliquid sit vtile, & necessariũ. Tu igitur aduerte, ꝙ vtile est illud, quòd propter aliud appetitur, vt deseruiat appetenti consequi optatum. Sic equus dicitur vtilis, quia deseruit sessori in dilatione propriæ personę, aut alicuius oneris. Vtile autem est aliquid duobus modis.

Primo, aliquid dicitur vtile, ꝙ licet ĩ se, & secũdũ sui naturã nõ si appetibile, nec amabile, imò ab hominabile, tãtũ in ordine ad aliquẽ finẽ amatum consequendũ est appetibile. Hoc modo medicina fœtida, & ab hominabilis, dicitur

vtilis,

vtilis,pro quanto deseruit infirmo ad consequēdam sanitatem,quæ alias nullo modo est appetibilis.

Secūdo,aliquid dicitur vtile,quòd & in se est appetibile & per respectum ad alterum consequendum. Hoc modo medicina delicata,& odorifera est vtilis, quoniam nō solū in ordine ad consequendam sanitatem,sed etiam secundum se est amabilis.

Necessarium dicitur aliquid,sine quo res non potest esse aut fieri,aut acquiri,aut seruari, vt cib. est necessarius volēti viuere,& nauis necessaria volenti transfretare. Hoc autē licet pluribus modis dicatur,pro nunc sufficient duo modi.

Primo,aliquid est necessariū, sine quo res desiderata nō potest absq; maxima difficultate acquiri. Sic equus dicitur necessarius eunti Romā quoniam,& si pedester posset ire, id tamen summe difficile sibi foret.

Secundo,aliquid est necessarium,sine quo vllo modo potest finis intentus haberi.Sic cibus est necessarius,similiter & respiratio intendenti viuere.

His præhabitis dico pro resolutione ꝓpositi, quòd logica nō est vtilis primo modo,nam licet in se sit aspera,& difficillima addiscenti,tamen in se non est abhominabilis, cū sit vera scientia,& perfectiua ac acuitiua ingenii,vt alias declarabimus. Cū igitur scire vniuersaliter sit nobis appetibile,sequitur ꝙ logica in se sit appetibilis, sicut grammatica, & rhetorica,ex consequenti non est vtilis primo modo, est autem vtilis secundo modo, quoniam & si in se sit appetibilis,tantum ex sua prima intētione ordinatur vt deseruiat intellectui in acquisitione aliarum scientiarum, & ideo est vtilis secundo modo, est enim logica vtilis intellectui inquirenti, & venanti veritatem in aliis scientiis, sicut canis solertissimus venatori.

Quo ad necessitatem aliqui dicunt ipsam necessariam primo modo,& etiam secundo, Arbitrantur.n. ꝙ sine logica nulla scientia pōt omnino acquiri, sicut ædificator sine arte non potest ędificare.Sed id non videtur rationabiliter dictum nam ante Arist.inuentorū logicæ,vt sibi attribuit, apud Aegiptios,& Arabes,& Græcos sapientissimi fuerūt, & præcipue in mathematicis,vt testatur Arist.in procemio metaphysices,& iuristæ habent scientiam ciuilem, & tamē

non

non incumbunt studio Logicæ,& ideo melius est sic distinguere Logica ex duplex, scilicet naturalis,& artificialis naturalis est discursus innatus cuilibet vtenti ratione. Nã, cũ distinguatur homo ab intelligentiis ex eo, ꝙ illę sunt mere intellectuales,homo autem rationalis illæ simpliciter intelligunt, homo autem cum discursu, hinc videmus idiotã loquentem formare consequentias conditionales, syllogismum expositorium, & multis modis arguere, & hanc naturali via argumentariua processerunt antiqui & procedunt iuristæ. Verũ,quia natura per artem perficitur, & sine arte valde defectabiliter operatur,vt patet in cãtante,siue cytharizante ex naturali habitudine,antequam artem musices addiscat, ideo Logica artificialis necessaria est primo modo, naturalis autem secũdo modo. Nam artificialis dans modũ recte & absque errore definiendi,diuidendi,argumentandi, ac respondendi, disponit & facilitat intellectum, vt prompte,& expedite,& ordinate, & resolute se exerceat in prædictis actibus, quibus venatur, veritatem & falsitatem dequi tat & sine his,summa difficultate, & longissimo tempore, & admixtione multorum errorum verum ipsum extinget. ergo ei est necessaria Logica primo modo. Secundo autem modo Logica naturalis est necessaria,quoniam hominis natura non simpliciter intelligentia, sed discursu à noto ad ignotũ procedit. Vnde dixit Arist. in 1. Metaph. ꝙ hominum genus arte & rationibus, id est argumentationibus viuit,id est operatur. Vtraque autem Logica est argumentatiua,ergo constat quomodo est vtilis, & quomodo necessaria. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

Qualis scientia sit Logica, & sub qua parte scientiæ vniuersaliter diuisa locanda sit. *Cap. V.*

IN quinto cap. manifestandum est,qualis sit scientia logicæ, & sub qua parte scientiæ vniuersalissime diuisæ contineatur. Ne igitur oporteat idem sępius inutiliter repetere, pręponemus in primis vniuersalem scientiæ, siue philosophiæ [vt volunt alii] diuisionem. Deinde determinabimus propositum.

Quantum ad primum aduerte, quòd ex doctrina Aristo

telis colligitur hæc vniuersalis philosophiæ, siue sciētiæ diuisio.

Scientiarum, alia speculatiua, alia practica.

Speculatiuarum, alia realis, alia rationalis.

Realium speculatiuarum, alia phisica, alia mathematica. alia metaphisica.

Rationalium speculatiuarum, alia grammatica alia rhetorica, alia poetica, alia logica, siue dialectica disputatiua.

Practicarum, alia actiua, alia factiua.

Practicarum actiuarū, alia ethica, alia politica, alia œconomica.

Practicæ factiue diuiduntur in artibus, quas famose dicimus Mechanicas, & communiter sunt septem, scilicet lanificium, militia, nauigatio, agricoltura, medicatio, venatio, & ars fabrilis. Ad has reducuntur omnes aliæ, vt facile cognoscere poteris.

Et ne hęc diuisio sit penitus incognita nouitio, dicemus compendiose, quid sit vnumquodque prędictæ diuisionis membrum, donec ad philosophiam trāsceamus. Tunc enim exacte de vnoquoque membro quid sit, & quid sub se contineat pertractare intendimus. Tu igitur aduerte, quòd apud Aristotelem [vt docet in libro 6. Eth.] Sciētia, vt distinguitur ab opinione, & à fide, est certa, & euidens rei cognitio, quam intellectus acquirit per syllogismū demonstratiuū, vt declarabimus in tractatu decimò, per hoc quòd dicitur certa cognitio distinguitur sciētia ab opinione. Quę enim opinamur non firmiter cognoscimus, nec eis adhæremus nisi cum formidine alterius à partis. Per hoc quòd dicitur euidens cognitio, distinguitur à fide. Nam ea proprie credimus, quib. firmimiter assentimus, licet sint nobis immanifesta, vt credimus Deum creatorem mūdi in tempore, licet potuerit eum creare ab eterno.

Scientia speculatiua est illa, cuius finis est scire siue cognoscere subiectum suum, vt scientia de cœlo, de Deo, de Anima &c. est speculatiua. Neque enim per nostrum scire possumus Deum, aut cœlum, aut animam operari.

Scientia practica est illa, cuius finis non est tantū scire, sed operari circa obiectum suum, vt scientia medicatiua & domificatiua, neque enim addiscens ædificare contētatur

scire

ſcire ædificare, ſed intendit ædificare.

Scientia ſpeculatiua realis eſt illa, quæ verſatur circa ens reale, quòd habet eſſe extra intellectum, qualia ſunt corpora naturalia & cœlum & diuinæ ſubſtantiæ, & quantitas cōtinua & diſcreta.

Scientia ſpeculatiua rationalis eſt illa quę verſatur circa ens fabricatum ab intellectu. & quòd non haberet eſſe niſi exiſteret intellectus, quales ſunt termini & dictiones, & quibus componitur oratio, & ex orationibus componitur argumentatio. ſimiliter omnis ſermo congruus & incongruus, ornatus & inornatus, delectabilis & indelectabilis, verus & falſus. Hæc enim omnia non eſſent niſi intellectus ea fabricaret, intellectus autem eſt ratio, ideo dicuntur ens rationis, id eſt ens fabricatum à ratione.

Scientia ſpeculatiua realis phyſica eſt illa, quæ verſatur circa ens mobile, ꝙ eſt ens naturale, vt cœlum & elemēta, & clementa.

Scientia ſpeculatiua realis mathematica eſt illa, quę verſatur circa ens quantum continuum & diſcretum. Quantū continuum eſt linea ſuperficies, corpus, & omnes ſpecies figuræ, & de his omnibus pertractat Geometria. Quantū diſcretum eſt numerus: & de numero, ac proprietatibus numeri pertractat Arithmetica.

Quid autem ſit Grammatica, & Rhetorica, & Poetica, & Logica, in quas diuiditur ſpeculatiua rationalis, & circa quæ verſentur, iam diximus ſupra.

Practica actiua eſt illa, quæ verſatur circa humanas operationes regulandas, vt bene ac moraliter fiant.

Practica actiua ethica eſt, quæ regulat proprias orationes cuiuslibet hominis volentis bene & virtuoſe viuere.

Politica autem quàm latine, dicimus ciuilem eſt quæ regulat ex regentis prudentia publicas & ciuium actionis, vt iuſte & pacifice fiant.

Oeconomica vero, quàm domeſticam, aut familiarem dicimus latine eſt, quæ regulat patris familias prudentia, & auctoritate operationes totius familię, ſecundum quod vnumquenque familię gradum decet: gradus autem ſunt vir, & vxor parētes & filii, dominus & ſeruus: ex his enim integratur familia in ſpecie humana, vt docet Ariſt. in 1. Polit.

Practica factiua est illa, quæ versatur circa artificia manua lia, quæ communiter exercētur plebeis animis gratia lucri, & non gratia perficiendi intellectum. nec essequendi felici citatem: & ideo dicitur mechanica, quia facit hominē intē dere extra se, & non intra se, sicut adulter quærens alienam vitiare, relinquens sibi sociatam ad bonum proprium & cō stitutionum familiæ. Distinctio aūt sua in septem artes me chanicas notissima ac vulgatissima est, ideo eam pertrāseo. Constat igitur tibi vniuersalis scientiæ, siue philosophię di uisio, & cōpēdiose quid sit quodlibet diuisionis mēbrū. Di xi compediose, quoniā si ad vnguē & per oīa vellem de his tractare, nouicii ingenium, qui ex simplici grammatica se ad Logicam transfert, non docerem, sed confunderem. In tēdo autem Deo propitio in philosophia naturali, & meta physica, & morali, & politica, & œconomica peripatetica re solute & diffuse de singulis pertractare. Nunc sufficit velut paruulis cibum leuiorem propinare, donec solidiorem natu ræ virtus ferre valeat. His prænotatis facile tibi cōstare po test, qualis sciētia sit logica, & sub qua specie diuisionis ge neralis scientiæ contineatur. nam si interrogeris, qualis sciē tia sit, respondendum est quod rationalis & non realis, ra tione iam assignata. Item respondendum quod speculatiua & non practica: & si obiiciatur, ꝙ non q̄ritur gratia sui, sed gratia acquirendi alias scientias per argumentationem, re spondendum est quod nō propter hoc impeditur quin sit speculatiua, nam quando dicitur quod scientia practica est illa, quæ ordinatur ad opus. intelligendum est ad opus qđ sit alterius potentiæ quam intellectus, puta sit actus volū tatis, aut manus aut pedis. Si autem ordinatur ad regulā dum opus intellectus, puta quomodo formanda sit oratio affirmatiua, aut negatiua, quomodo argumentandum sit ad probandum cōclusionem physicam vel mathematicam. non obstat quin sit speculatiua, aliter nec Arithmetica esset speculatiua, ordinatur enim ad numerationē quæ est opus intellectus: similiter Astronomia non esset speculatiua, quoniam ordinatur ad mensurandum quantitatem cœli & stellarum & eorum motum. Eodem modo nec gram matica nec rhetorica essent habitus speculatiui, cum vna ordinetur ad formandum sermonem congruum & vitādū

incon

incongruum, altera ad formandum sermonem ornatum, & vitandum inornatum. Constat igitur qualis scientia sit Logica, & sub qua parte scientiæ vniuersaliter diuisæ contineatur. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

Quomodo logica in partes suas diuidenda sit. Cap. VI.

IN sexto capite aduerte, antequam descendamus ad diuisiones Logicæ, quòd omnis recta & valida diuisio debet esse per membra opposita: vt hic colorum alius albus, alius niger. Si autem dicatur, hominum alius albus, alius magnus, diuisio non est valida quoniam non opponuntur album & magnum, quoniam stant simul in eodem. Membra autem diuisionis validæ non se compatiuntur in eodem sed si vnum affirmatur, alterum negatur ab eodem. Verbi gratia. Si sortes est magnus, ergo non est paruus. Non sequitur autem, quod sit sortes est albus, non sit magnus, quoniam potest esse magnus, & albus. Item membra validæ diuisionis debent sufficienter euacuare diuisum, ita quòd nihil contineatur sub diuiso, quòd non contineatur sub aliquo membro diuisionis. Vnde hæc diuisio est valida. Animalium aliud rationale, aliud irrationale nō enim potest inueniri animal quin sit rationale, aut irrationale. Hæc autem non est valide, animalium aliud bipes aliud quadrupes. nam inuenitur animal, quòd nullum habet pedem, vt vermis, aliud est quintupes & aliud octupes, &c. Oportet igitur sic diuidere Logicam, quòd partes diuidentes sint oppositæ, & sufficienter euacuent diuisum.

Tu igitur aduerte, quod in doctrina Arist. fundatur triplex diuisio logicæ.

Prima est hæc. Logicæ alia naturalis, alia artificialis siue ingeniosa. naturalis est inditus discursus, quo naturaliter homo vtitur in cogitando de agendis, & per sermonem explicando conceptus suos ac conferendo. Cōponit enim ex suo ingenio orationes ex terminis, & propositiones & varios modos arguendi format, modo syllogismum, modo enthymema, modo inductionem, modo ab exemplo. Et hac quidem naturali logica regulati fuerunt antiqui in speculationibus suis, & eadem regulantur ciuiles & negociatores,

& litigātes,& artifices mechanici, & breuiter omnis homo ratione vtēs. Et hæc quidem naturalis logica est innata prō ptitudo ad talem discursum, ita quod non ab alio acquiritur, sed rationale animal naturaliter consequitur inæqualiter iuxta maioris ac minoris ingenii differentias. Nam sunt aliqui adeo depressi ingenii, quòd vix vno gradu deprehenduntur differre a bruto, isti pro maiori parte non logica naturali, sed instinctu & motu passionum, more animaliū operantur. Quidam autem sunt, qui vt diuini apparēt, & adeo vigent ingenio & subtiliter intellectus, quòd videtur eis sufficere promptitudo naturalis discurrendi, argumentandi,& respondendi, Medii autem sunt innumeri.

Logica autem artificialis ex qua ex ingenio & lōgo vsu homo adinuenit sub certis regulis infallibilibus, modos & species propositionum, de quibus dicemus infra, & certas regulas, quibus discernimus vtiles modos arguendi ab inutilibus & verum modum definiendi, diuidendi, & determinandi dubia proposita secundum subiectam materiā, vt declarabimus in suis propriis tractatibus,& hęc est, quàm Arist. dicit in 2. Elenc. se inuenisse,& compleuisse, & de qua nunc pertractaturi sumus.

Secunda diuisio est hæc. Logica artificialis distinguitur in docentem,& vtentem. Docēs quidem est, quæ tradit formam definiendi terminos,& componendi veras propositiones, & ex eis per certos modos & figuras formādi veros syllogismos & consequentias & alia argumentandi genera, de quibus loquemur infra & communiter non a proprio ingenio, sed a docente acquiritur. Hęc est, quàm diximus regulare intellectum in aliis scientiis acquirendis, de qua diximus ꝓ ad omniū methodorū principia vim habet. Logica vtēs, est ipsamet docens, quàm postquam dicimus, applicamus aliis scientiis acquirendis, vt optimum instrumentum regulatiuum intellectus in definiendo diuidendo, verum a falso discernendo, in deducendo conclusionis ex propriis principiis, vt tibi manifestum erit in philosophia naturali. Neque enim scires definire neque diuidere ens mobile, neque probare proprietates subiecti scientiæ naturalis, nisi in Logica didicisses modum definiendi, diuidendi, & demonstrandi.

Tu tamen aduerte, quòd licet sit eadem realiter, ratione tamen distinguitur inquantum docens, & inquantum vtẽs. Nam inquantum docens consideratur in se, inquantum vtens respicit alias scientias.

Tertia diuisio est hæc, Logica docens sufficienter diuiditur in tres partes.

Prima est, in qua tractatur de terminis incomplexis. & hęc diuiditur in duas. In prima, consideratur de terminis secundę intentionis, & istę est liber prędicabilium. In secunda, consideratur de terminis primę intentionis, & iste liber prædicamentorum, & post Prędicamentorum.

Secunda est, in qua tractatur de terminis complexis, idest de oratione, & propositione, & hic est liber perihermenias.

Tertia est, in qua tractatur de argumentatione, & hęc diuiditur in quattuor.

In prima, agitur de argumẽtatione syllogistica absoluta & simplici, id est, non applicata alicui materię & hic est liber priorum.

In secunda, agitur de syllogismo demonstratiuo, & hic est liber posteriorum.

In tertia, agitur de syllogismo topico, idest, probabili, & hic est liber topicorum.

In quarta, agitur de syllogismo fallaci, quem dicimus sophisticum, eo quod per ipsum solum generatur deceptio, & hic est liber elenchorum.

Hęc est summa librorũ, quos tradidit nobis Aristoteles inuentor logicę.

Reliquos autem minores tractatus, quos appellamus parua logicalia, nõ habemus formaliter ab Aristot. Sed posteriores traxerunt virtualiter ex prędictis libris Aristot. ita quòd eorum principia iam habuimus ab Aristot. vt tibi declarabitur, quando agemus de consequentiis & suppositionibus, &c.

Et aduerte, quòd sufficientia prędictę diuisionis sumitur hinc. Argumentatio, vt dictum est supra, est principale consideratum a Logico velut eius finis, nõ enim logicam, quęrimus nisi, vt acquiramus habitum faciliter & recte argumentandi ad quamcunque conclusionem. Argumentatio autem est quoddam totum constans ex propositionibus,

vt ibi declarabitur loco suo, propositio vero cōstant ex ter minis, cum igitur eadem scientia sit consideratiua totius & partium, necesse est Logicum versantem circa argumenta tionem, considerare de argumentatione & partibus eius, partes autem eius sunt duplices. s. propinquæ & remotæ ꝓ pinquæ sunt propositiones, remotæ autem termini incom plexi, nam propositiones componunt immediatæ argumē tationem. Termini autem incomplexi non componunt eā nisi quia ingrediuntur propositionem. Ex quibus constat; ꝙ pars prima, in qua considerantur termini incomplexi, or dinatur ad secundam, in qua consideratur propositio, & se cunda ad tertiam, in qua consideratur argumentatio, & in ea completur intentio logici. Constat igitur quomodo di uidenda sit logica, & quæ sint eius partes sufficienter ipsam diuidentes. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

A quo sit incipiendum in logica, & quis ordo prosequendus ne confun datur ingenium nouicii. *Cap. VII.*

IN septimo cap. inuestigandum est a quo primo incipien dum sit tractare in logica, & quis ordo in tractandis ser uandus sit, ne nouicii ingenium confundatur.

Quantum ad primum aduerte, quod nonnulli conside rant Logicam inquantum est dialectica, idest disputatiua; alii autem inquantum versatur circa argumētationem, quę non solum potest fieri voce, sed & mente & scripto. Primi considerantes disputationem non fieri sine sermone, nec sermonem, sine voce, nec vocem sine sono, ideo a sono tan quam a priori & communiori definitiue & diuisiue dicūt in choandum. secundo loco a voce definitiue & diuisiue ter tio loco a nomine & verbo, vt habent esse in voce & cōpo nunt orationem & propositionem vocalem, ex quibus com ponitur syllogismus siue argumentatio vocalis, qua fit di sputatio inter duos. Hunc ordinem seruat Petrus Hispanus. & ratio ad hoc mouens cum fuit, quia considerauit quòd Aristoteles in suo libro perihermenias acturus de propo sitione definit nomē & verbum, vt sunt eius partes integra les per vocem, quasi quòd non consideret de nomine & ver bo & oratione & propositione & argumentatione, nisi vt

deseruiunt

deseruiunt disputationi, cui non deseruiunt nisi vt sunt in voce, reliquit ergo omnia prædicta, vt fiunt in mente & in scripto, & intēdit de modo magis famoso ac notiori ad sensum, qui est modus in voce.

Alii autem aduertentes, quòd licet modus iste famosior & vulgarior sit, tamen experientes, quòd omnia prędicta habent esse in anima, in voce, & in scripto, nec vnquam proferuntur voce, nec scribuntur nisi prius mente concipiantur, vndę & dixit [Arist. in 1. Perihermenias, quòd ea, quę sunt in voce, sunt earum, quæ sunt in anima passionum, idest cōceptuum notæ, idest signa, ideo arbitrati non sunt incipiendum a voce, nec a sono, sed a termino, idest dictione.] Nam terminus, vt est in mente, componit propositionem mentalem, & vt est in voce, componit propositionem vocalem, & vt est in scripto, componit propositionem in scripto, & quoniam nomen & verbum & oratio possunt esse in mente in voce & in scripto, ideo dicunt melius esse, quòd definiūtur per terminum, vapore magis communem, quàm per vocē. Hanc igitur viam vt vniuersaliorem sequemus & præcipue quia non contrariatur priori sententiæ. Nam sicut est verum dicere, Sortes est homo, ergo sortes est animal, sic est verum dicere, nomē est vox significatiua ergo est terminus significatiuus in plus enim se habet terminus, quàm vox, quoniam vox nō verificatur de nomine nisi vt est in voce, Terminus autem verificatur de nomine in mente, & voce & scripto. Incipiemus ergo a termino definitiue, & diuisiue.

Quantum ad secundum, aduerte, quòd cum termini incōplexi sint priores & simpliciores oratione & propositione in via compositionis, & propositiones sint priores syllogismo, quoniam componunt syllogismum, & non econuerso, ordo scientiæ requireret, quòd prius tractaremus de prædicabilibus & prædicamentis, & secundo loco de propositionibus, vt tractat Arist. in lib. Periher. & tertio loco de syllogismis formalibus & topicis & sophisticis & demōstratiuis eo ordine quo de eis tractat Arist. in tota arte noua. Verū, quia nouus logicæ auditor trāsit immediatę ab arte Grāmaticæ ad Logicā, & Logicus accipit a Grāmatico nomen & verbū & aliquas alias partes orationis, vt dicemus, prout

prout cōponūt propositionē, & ꝓpositio cōponit syllogismū, ideo ne nouicii ingeniū inuoluatur, expedit prius tractare de partibus orationis, deinde de oratione & enūciatione, sicut ēt tractat grāmaticus mō grāmatico: & scd'o loco tractabimus de syllogismo formali: & tertio loco de p̄dicabilib. & quarto loco de p̄dicamentis. nā absq; notitia ꝓpositionis & syllogismi, non posset nouitius in illi erudiri mō logico, vt ibi manifestū erit. Deinde ꝓcedemus ad alios tractatus eo ordine, quē tibi manifestabimus loco suo. Cōstat igitur tibi a quo incipere intēdimus, & quē ordinē seruare, ne nouitii ingeniū inuoluatur. Hæc de p̄senti c. dicta sint.

Tractatus primi de præcognoscendis. *Finis.*

TRACTATVS SECVNDVS, de partibus propositionis; in quattuor capita diuisus.

IN tractatu secundo agendū est de partibus propositionis, quæ apud Logicum præcipue sunt nomen, & verbum, & quoniā scire non poteris quid & quotuplex sit nomē apud Logicum, similiter & verbum nisi prius noueris quid sit terminus, & quotuplex sit, & quod dicō de termino intellige de voce. Primum enim, quòd ponitur in definitione nominis & verbi est terminus apud cōmuniter tractatores de logicalibus, apud autem Aristot. est vox, vt tibi declarauimus in tract. præcedenti cap. 7. ideo hunc tractatum diuidemus in quattuor cap.

Primum, quid & quotuplex sit terminus.

Secundum, quid & quotuplex sit nomen & verbum.

Tertium, quid & quotuplex sit oratio.

Quartum, si Logico sufficiunt duæ partes orationis, scilicet nomen rectum, & verbum rectum.

Quid & quotuplex sit terminus Cap. I.

IN primo cap. inuestigandum est quid sit terminus, & quot

quot ſint vniuerſaliores diuiſiones eius. Hic igitur duo agē da ſunt.

Primo, definiemus terminū declarantes ſingulas defini tiones particulas.

Secundo, aſſignabimus communes & vniuerſales diuiſio nes termini.

Quantum ad primum, aduerte, ꝙ hic non intendimus lo qui de omni ſignificato, in quo ſumitur terminus in doctri na Ariſt. Sumitur autem tribus modis.

Primo, ſumitur pro maiori, & minori extremitate, & me dio, & dicuntur tres termini, ex quibus componitur omnis verus ſyllogiſmus, & de hoc modo loquemur in tract. de ſyl logiſmo formali, & abſoluto.

Secundo, ſumitur pro definitione rei, quæ dicitur apud Ariſt. terminus, quoniam in ſe claudit, & terminat totā rei definitæ eſſentiam. & de hoc modo loquemur in tractatu de ſyllogiſmo topico & demonſtratiuo.

Tertio, ſumitur pro omni eo, ex quo propinque cōſtitui tur oratio, & propoſitio, & in quod reſoluitur. Et dico pro pinque quoniam ſicut apud grammaticum dictio componi tur ex aliquibus remote, & ex aliquibus propinque, ſic apud Logicum oratio & propoſitio ex aliquibus componitur vtroque modo. Nam apud grammaticum dictio cōponitur propinque ex ſyllabis, quoniam ſeipſis & nō mediante alio, componitur autem remote ex literis, quoniam non ex ſe ipſis, ſed mediante ſyllaba. Sic in propoſito apud Logicū oratio & propoſitio componuntur propinque ex terminis, quoniam ex ſeipſis & non mediante alio, componuntur au tem remote ex ſyllabis & literis, literæ enim componuntur ſyllabas, & ſyllabæ terminos, & termini orationē. Et in hoc tertio ſenſu ſolum intendimus in hoc tract. loqui ac defini re terminum. Sed aduerte, quòd in tertio ſenſu adhuc tripli citer ſumi poteſt. ſ. cōmuniter, ſtricte & ſtrictiſſime. Cōmu niter ſumitur pro omni dictione propinque cōponente ora tionem, & ſic nō ſolum nomen & verbum, ſed etiā aliæ ora tionis partes, vt pronomen, præpoſitio, aduerbium, &c. dicū tur termini. Stricte ſumitur pro omni eo, quòd eſt, vel po teſt eſſe ſubiectum & prædicatū & copula in propoſitione. In quo ſenſu nec ſigna vniuerſalia, nec particularia, nec ad

uerbia

uerbia sunt termini; quoniam non sunt, nec possunt esse ꝑ seipsa prædicatum aut subiectum, sed modi siue determinationes eorum; similiter aduerbialiter sunt determinationes verbi, vt bene currit, hodie venit, &c. Strictissime autē sumitur pro omni eo, quòd est vel potest esse postremum propositionis, extremum autem dico subiectum & prædicatū., & in hoc sensu copula nō est terminus, quia nō est extremū, sed vnitiuum extremorum, vnit & copulat prædicatum, & subiectum, & in hoc sensu definiuit eum Arist. in lib. priorū dicens, quòd terminus est in quem resoluitur propositio, vt in subiectum & prædicatum.

His præpositis aduerte, ꝙ hic habemus diffinire terminum non stricte, nec strictissime sumptum, sed cōmuniter, aliter non possemus ipsum diuidere, vt diuidemus infra. Nā vna ex diuisionibus erit hæc, terminorum vnus est per se significatiuus, alius non per se significatiuus. Constat autem ex prædictis, quòd terminus non per se significatiuus, non est terminus stricte, nec strictissime sumptus.

Definiētes igitur terminum cōmuniter & absolute sumptum dicimus, quòd est pars propinqua constitutiua orationis & propositionis. Dicitur pars propinqua, idest immediata orationis & propositionis ad differentiam literarum & syllabarum, quæ non nisi mediante termino componunt orationem. Vnde aduerte, ꝙ sicut se habēt lapides & ligna, & fundamentum, & paries ad compositionem domus, sic literæ & syllabæ & termini ad constitutionem orationis. nā lapides & ligna non componunt immediate domum, sed cōponunt immediate fundamentum, parietem, & tectū, hæc autem immediate domum, ideo illæ remotæ, hæ autem ꝓpinque nuncupatur. Sic in proposito, literæ & syllabæ non componunt immediate orationem, sed terminū terminus autem immediate orationem. patet ergo terminum esse immediatam & proximam partem orationis ad differentiā literarum, & syllabarum. Dicitur constitutiua orationis, quoniam hic procedimus ex priori, ad differentiā resolutionis, quæ supponit constitutum ex partibus. Dicitur ergo cōstitutiua orationis, quoniā hic intēdimus præparare materiā syllogismi, quę est ꝓpositio, ideo inuestigamus in primis, ex quibus constituitur immediate propositio. & in tract. de

syllogismo

syllogismo aperiemus, ex qbus propinque & immediate cõstituitur syllogismus. Hęc autem definitio conuenit termino in mẽte, in voce, in scripto, quoniã terminus in mẽte est pars propinqua orationis mentalis, & in voce est pars propinqua orationis vocalis., & in scripto est pars propinqua orationis scriptæ.

Viso quid sit terminus apud Logicum communiter & absolute sumptus, assignãdę sunt generales diuisiones eius, vt sciamus iuxta quod membrum ponendus est in definitione nominis & verbi & orationis.

Prima diuisio: Terminorum, aliquis est per se significatius aliquis nihil per se. i. per se sumptus significatiuus.

Terminus per se significatiuus est ille, qui vltra seipsum aliquid intellectui repræsentat, vt homo, animal, lapis; repræsentat enim homo intellectui animal rationale, & animal representat auimatum sensitiuum & per se motiuum; & lapis corpus terreum durũ offendens pedẽ. Nã significare est aliquid intellectui repræsentare. Vnde idem est terminũ esse per significatiuũ., & esse per se repræsentatiuũ alicuius apud intellectũ. Dicitur vltra seipsum, quoniã repręsentare seipsum intellectui ẽ cõmunẽ omni termino, cũ sit intelligibilis ab intellectu, cuius obiectũ ẽ ens cõmunissimũ vt se extendit ad ens reale & ens rationis, vt dicemus alias.

Terminus nihil ꝑ se significatiuus est ille, q per se sumptus vltra seipsum nihil intellectui repſentat, vt buf & baf & biltris. Dico per se sumptus, vt excipiam quando proferuntur ex intentione irridendi. Tunc enim ex proposito irridentis sumuntur vt per se significatiui, sed id non est ordinariũ. Nam plerunque proferuntur, aut exeunt ex ore sine proposito alipuid vltra se ipsum significandi. Ad hoc antẽ ꝙ sit per se significatiuus, oportet vt naturaliter, vel ad placitũ in aliquo idiomatæ ordinariæ & consuetudine firmata, sic vel sic vltra seipsum significet.

Secunda diuisio est hæc; Dimisso termino nihil per se significatiuo, vtpote inutili proposito nostro, quando quidẽ non componit orationem ordinariæ, vt subiectum & prędicatum, nec est pars nec determinatio eorum ad differentiã signorũ vniuersaliũ & particulariũ, diuidẽdus est terminus ꝑ se significatiuus. Et prima diuisiõe diuiditur in terminũ

per se significatiuum naturaliter, & in terminū per se significatiuum ad placitum.

Terminus ꝑ se significatiuus naturaliter est ille, q̃ apud omnes homines idē vltra seipsum repræsentat intellectui, vt homo & animal in mente. est autem homo in mente species, siue similitudo, siue conceptus hominis. se habet enim huiusmodi similitudo siue conceptus vt vera imago, puta Cęsaris, quę apud omnes ex sui natura repræsentat Cæsarē. Sed aduerte quòd non solum terminus in mente est significatiuus naturaliter, sed quidam termini dum proferuntur, & quædam animalium signa, vt dum infirmus gemis, apud omnes repræsentat dolor, & dum canis latrat apud omnes repræsentatur ira.

Terminus autem per se significatiuus ad placitum est ille, qui non apud omnes idem, sed in diuerso idiomate diuersa reprę sentat, vel tantum in vno idiomate aliquid determinate repræsentat, in alio autem nihil. Et causa huius est, quia huiusmodi termini nō significant ex instinctu naturę, sicut interiectiones, quæ non sunt bene trāsferibiles ex vno idiomate in aliud, sed impositi sunt ad sic significandū ex decreto & auctoritate primorū instituentium quibus sic placuit, rationabiliter tamen in vnoquoque idiomatæ res singulas sic, vel sic nominare.

Et aduerte, quòd vltra hoc quòd terminus ad placitum differt à significatiuo naturaliter in hoc q̃ nō apud omnes idem reprę sentat, dum profertur. nec significat ex instinctu natura, sed decreto primi auctoris, in aliis differt, scilicet in modo proferendi, & in significato. Nam terminus ad placitum perfecte & distincte profertur, modo nō adsit ineptitudo linguæ ex parte proferentis. Termini autem naturaliter significatiui propter impetum passionis, amoris, aut timoris, aut gaudii, aut iræ, vt in pluribus, truncate proferuntur etiam remota ineptitudine linguæ. Differunt etiam ex parte significati, quoniam termini ad placitum significant conceptum intellectus: illi autē magis indicant effectū appetitus, quàm cōceptum intellectus. Sed ne nouitius inuoluatur, hic sisto, donec fiat capax solidioris doctrinę.

Tertia diuisio ē hęc. Dimisso termino ꝑ se significatiuo naturaliter pro nunc, terminus significatiuus ad placitum

multas

multas sub se continet diuisione. quarum frequens est vsus in doctrina peripathetica, ex quibus vna est, quòd quidã est categorematicus, quidam syncategorematicus. Categorematicus est ille, qui tam per se sumptus quàm cum alio, tã in propositione quàm extra, aliquid vltra seipsum intellectui repræsentat, vt homo, lapidis, curro, amo nã homo per se solum significat animal rationale, lapis tale corpus, curro actum currendi amo actum amandi. Sincategorematicus est ille, qui per se solum sumptus nihil extra seipsum apud intellectum significat. Si autem sumatur cum alio, puta cũ nomine substantiuo vel cum verbo, simul significat inquantum determinat nomen aut verbũ. Et sic signa vniuersalia & particularia, & præpositiones, & aduerbia, & coniunctiones sunt termini syncategorematici, id est consignificatiui. Nam signa vniuersalia determinant nomen substantiuũ positum in subiectum ad standum pro omnibus, aut ꝓ nullo, vt omnis homo currit, nullus homo currit. Signa autẽ particularia determinant subiectum particulariter, vt quidam homo currit, quidam homo non currit. Præpositiones autem determinant nomẽ ad constructionem pro certo casu, puta ablatiuo, vel accusatiuo. Aduerbia determinant verbũ pro determinato loco, vt aduerbia localia, vel pro determinato tempore, vt aduerbia temporis, vel pro determinato modo quantitatis, vel qualitatis, vt aduerbia quantitatis & qualitatis. Coniunctiones autem determinant terminos & orationes secũdum modum copulatiuum, vel disiunctiuũ, vel illatiuum. exemplum primi, & atque exemplum secundi, vel, aut, exemplum tertii, ergo, igitur, itaque. Inter syncategorematicos terminos non comprehenduntur interiectiones. quoniam, vt docuimus, significant naturaliter: nec pronomina primitiua, quoniam sumuntur loco proprii nominis, & certam significant personam. De deriuatiuis autem videtur quòd sic, quoniam sunt, vt determinationes nominum substantiuorum, vt meus liber, tuus pater, nostra patria &c. Similiter participium non est terminus syncategorematicus, complectitur. n. nomen substantiuum & verbum, vt legens loquitur, id est homo qui legit loquitur. Ex his omnibus sequitur, quòd cum sint octo partes orationis, tantum nomen & verbum sumendo

 cum

cum nomine pronomē primitiuum, & cū verbo, participiū; sunt termini categorematici, aliæ autem partes sunt termini syncategorematici apud logicum, & causam huius dicemus postquam definierimus nomen & verbum.

Quarta diuisio. Terminorum categorematicorum quidam est primæ intentionis, quidam secundum.

Prima intentio apud veros peripateticos est primus conceptus fundatus immediate in re, quæ ē ens reale, vt primo apprehenditur ab intellectu, vt animal rationale est prima intentio, quàm format intellectus, & immediate fundatur in natura hominis.

Secunda autem intentio est secundus conceptus formatus ab intellectu, fundatus in re non immediate, sed mediāte primo conceptu, vt esse prædicabile de pluribus differentibus numero in quid est secundus cōceptus, quem format intellectus de homine. Nam, postquam apprehendit quòd homo est animal rationale, aduertit, quòd vt est animal rationale, cōuenit oī cōtēto sub homine, & sic est ꝑdicabilis de quolibet suo indiuiduo in qd, & tunc format secūdū cōceptū dicēs, ꝙ natura hominis ex eo ꝙ est aīal rōnale ē prædicabilis de plurib. differētib. numero in qd: & qđ dico de hoīe intellige de qualibet natura specifica cōtēta sub aīal.

Terminus igitur primæ intentionis est terminus significans primum conceptum, fundatum immediate in essentia rei, vt homo, capra leo.

Terminus autem secundę intentionis est terminus significans secundum conceptum fundatum in natura rei mediate primo cōceptu, vt genus, species, differētia, singulare, &c. Et ne confundatur intellectus nouitii hic sisto. In tract. autem de vniuersalibus siue prædicabilibus diffusius & altius de terminis primæ, & secundæ intentionis loquemur.

Et aduerte, quòd diuisio termini ī terminos primę impositionis, & secundæ impositionis apud nos, q. sequimur viā realium non differt à præcedenti. Nam homo in mente excogitatus, & voce probatus, & in scripto positus, significat primum conceptum, ideo est terminus primę intētionis in mente, in voce, in scripto. Et iste terminus species excogitatus in mente, & in voce, & in scripto. est secundæ intentionis, quia significat secundùm cōceptū modo quo diximus,

Non

Non ergo eſt neceſſe vltra diuiſionem factam inter termi nos primæ & ſecundæ intentionis, aſſignare eam, qua dici tur primæ,& ſecundę impoſitionis,vt penitus diſtinctam à præcedenti, quæ fuit inter primæ, & ſecundæ intentionis. Hęc enim continetur in illa.

Quinta diuiſio. Terminorum quidam communis, qui dam ſingularis.Communis eſt,qui de pluribus prædicatur, vt homo,animal,lapis, & apud Grammaticum dicitur no men appellatiuum,quoniam pluribus conuenit.

Terminus ſingularis eſt qui de vno ſolo prædicatur, vt Plato, & Sortes, & apud grammaticum dicitur nomen pro prium,quoniam vni ſoli conuenit.

Et aduerte, quod terminus ſingularis apud Logicū po teſt fieri quattuor modis.

Primo,per nomen indiuidui.vt plato ſtudet.

Secundo, per nomen commune adiuncto pronomine de monſtratiuo,vt hic homo ſtudet.

Tertio, per nomen circumlocutum ideſt multas circun ſtantiis ſingularizatū, vt Sophroniſci primogenitus filius ſcribit.

Quarto, per ly,ꝙ apud logicum, & philoſophum eſt ſi gnum demonſtratiuum,vt ly homo,ly animal &c.

Sexta diuiſio. Terminorum quidam magis vniuerſalis, quidam minus vniuerſali, & vtrunque membrum contine tur ſub termino communis.Magis vniuerſalis eſt qui prędi catur de pluribus, quam minus vniuerſalis, nam magis vni uerſalis prædicatur de omnibus, de quibus prædicarur mi nus vniuerſalis,& in hac diuiſione continetur animal & ho mo: nam animal prædicatur,de omnibus,& de quibus præ dicatur homo, & de aliis pluribus, vt de omni animalium ſpecie, homo autem tantum de contentis ſub homine indi uiduis,& iuxta hanc diuiſionem aſſignabimus ordinationē contentorum in quolibet prædicamento, procedendo à ge neraliſſimo ad ſpecialiſſimo ad ſpecialiſſimum.

Septima diuiſio. Terminorum tam ſingularium quàm communium quidam eſt finitus,quidā infinitus finitus eſt determinati & certi ſignificati, qui ſcilicet ſignificat vnam certam ac determinatam naturam, & de nulla alia. verifica tur,vt homo ſignificat ſolam naturam rationale,animal ſo

Iam naturam ſenſitiuam &c. Infinitus eſt qui negat vnā naturam, eam, ſcilicet quā ſignificat terminus finitus & verificatur de quacunque alia, ideo dicitur infinitus, id eſt indeterminatus in ſignificādo. & terminus finitus, fit infinitus per appoſitionem non, vt non homo, nō lapis, non animal, Nam non homo negat naturam hominis, & verificatur de quacunque alia. Vnde lapis eſt non homo, leo eſt non homo &c.

Et aduerte, quòd, quando terminus finitus, infinitatur ꝑ non fit tota vna dictio, vt nō homo, ſi autem ſtet nō, ꝑ ſe, & hō per ſe, dicitur terminus non infinitatus, ſed negatus, vt non homo currit: & per terminum negatum fit propoſitio negatiua, hæc enim eſt negatiua, non homo currit, hæc autem eſt affirmatiua, non homo, puta leo, currit..

Octaua diuiſio. Terminorum quidam eſt poſitiuus, quidam priuatiuus. Poſitiuus eſt qui ſignificat aliquā formā ſiue habitum perficientem ſuū ſubiectum, vt viſus perficit oculum, lux aerem, iuſtitia animum &c. Priuatiuus eſt qui ſignificat negationem talis formæ, relinquens tamē aptitudinem in ſubiecto, eo ꝙ eſt aptum habere talem formam, vt cæcitas, tenebra, iniuſtitia, mors ſurditas &c. Cæcitas enim ſignificat negationem viſus in oculo apto habere viſum, modo, & tempore quo eſt aptus videre. Dicitur notanter quòd eſt aptum habere talem formam, quoniam ſi non eſt aptum, nō verificatur de eo terminus priuatiuus, ſed terminus poſitiuus negatus, vt non videns, non lucens, nō audiens. Vnde de lapide hæc eſt falſa. lapis eſt cæcus, vel ſurdus, vel tenebroſus, hæc autem eſt vera, lapis eſt non vidēs, non audiens, non lucens.

Nona diuiſio. Terminorum quidam abſtractus, quidam concretus. Abſtratus eſt qui ſignificat formam per ſe ſine connotatione ſubiecti, vt color, ſapor, albedo, dulcedo, anima, iuſtitia, &c. Concretus eſt qui ſignificat formam cōnotando ſubiectum, vt coloratum, album, nigrum, animatum, iuſtum &c.

Et aduerte, quòd hæc diuiſio coincidit cum illa, de qua erit ſermo in Antepræedicamētis, ſcilicet Terminorū quidā eſt denominans, vt grāmatica, hic eſt idē ꝙ abſtractus, quidā denominatiuus, vt grāmaticus hic eſt idē qđ concretus.

Decima

Decima diuisio. Terminorum quidam incomplexus, quidam complexus. Incomplexus est ille, qui est terminus simplex, vel compositus, vel vniens in se plures terminos per se significatiuos ad placitum, ita tamen, quod habent vim vnius: exemplum primi, homo, capra, leo, exemplum secundi, Scutifer, armiger: exemplum tertii, paterfamilias, primo genitus, Sanctus Georgius, Summus pontifex. Complexus est ille, qui in se aggregat plures terminos per se significatiuos ad placitum, qui non habēt vim vnius, sed siue aggregati, siue separati retinent suum proprium significatum, Et sic terminus complexus semper est oratio, aliquando sine verbo, vt homo albus, animal volatile, in qua secunda pars determinat, & limitat primam, aliquando cum verbo, vt homo est albus. Vnde logici vniuersaliter dicunt, quòd terminus incomplexus est vt dictio, complexus autem vt oratio.

Tu tamen aduerte, quòd terminus complexus communiter nomina per orationem infinitiuam, vt Deū esse trinū, hominem esse risibilem, quæ oratio dicitur esse quid complexum & enunciabile, vt tibi manifestabitur, cum loquemur de modalibus.

Vndecima diuisio. Terminorum quidā significant sine tempore, quidam cum tēpore. Significare sine termino est significare rem absolute sumptam non mensuratam aliqua differentia temporis, cuius differentiæ siue partes sunt præsens, præteritum & futurum, & hoc modo significat nomē & pro nomen sumptum loco nominis. Nam dum dico hō, aut animal homo, significat rem, quę est homo absolute, & non inquantum præsentem, aut præteritam, aut futuram.

Tu tamen aduerte, quòd licet nomen significet sine tempore, nihil tamen prohibet aliquod nomen significare tp̄s, aut partē temporis, vt hæc nomina, tempus, hora, dies, hebdomada, mensis, annus. Nam licent significent tempus, non tamen aliquid distinctum à tempore, & mensuratum tēpore. Per oppositum autem significare cum tempore est significare rē adiūcta aliqua differentia temporis. Et hoc modo verbum, & participium significat cum tempore, verbi gratia: curro, & currens, significant cursum pro tempore præsenti, & non aliter, cucurri pro præterito &c. Vnde significare, sine tempore, vt dicemus infra, proprie conuenit

nomini, oppositum autem conuenit verbo.

Duodecima diuisio. Terminorum quidam vniuocus qui dam æquiuocus, quidã analogus. Vniuocus est qui sub vna definitione naturam vnã significat, siue sit vna specie, siue vna genere, vt homo sub hac definitione, ꝙ est animal rõna le, significat naturam humanam, quæ est vna specie: & aĩal sub hac definitione, quòd est corpus animatum sensitiuum, significat naturam animalis, quæ est vna genere. Aequiuo cus est qui sub distinctis rationibus, & absque ordine, & im mediate plures naturas significat distinctas specie: vt canis significat immediate, canem cœlestem sub hac definitione quòd est sydus in ore signi leonis, & canem latrabilem sub hac definitione, quòd est animal iracundum, & canem ma rinum sub hac definitione quòd est animal aquaticum simi le cani terrestri. Analogus est, qui sub distinctis rationibus vel sub vna inæqualiter participata plures naturas quodam ordine prioris, & posterioris significat. Exemplum primi. Sanum sub hac ratione quòd est esse ad æquatum in humo ribus significat animal sanum, sub hac ratione quòd est esse causatiuum sanitatis significat medicinam sanam: sub hac ratione quòd est esse indicatiuum sanitatis, significat vrinã sanam, prius tamen dicitur de animali, posterius autem de medicina, & vrina, quoniam non nisi in ordine ad animal sanum, Exemplum secundi. Ens sub hac ratione ꝙ est cui de betur esse, significat primo substantiam, deinde accidens, quoniam substantia est ens simpliciter & accidẽs est ens se cundum quid, & solum in ordine ad substantiam. Hic termi nantur vniuersaliores diuisiones, quæ in doctrina peripate tica frequenter sunt in vsu, tam in libris terminorum logi ces, quàm philosophiæ. Præpositæ autem sunt, vt nouitius paulatim assuescat, & ne scim coacti frequenter singulas re petere. Hæc de primo cap. dicta sint.

Quid & quotuplex est nomen & verbum apud logicum. Cap. II.

IN secundo cap. inuestigandum est quid & quotuplex sit nomen & verbum apud Logicum, sunt enim principa les partes propositionis, vt ibi manifestum erit. Primo

igitur

igitur agendum est de nomine, secundo de verbo. Et, quoniam hic intendimus agere de partibus propositionis, & de propositione, & de syllogismo non solum in voce, sed & in mente, & in scripto, ideo definiemus ea non per vocem, sed terminum, qui est communis nomini & verbo in mente, in voce & in scripto, in reliquis autem non recedemus a via, & modo definitiuo seruato a Petro Hispano, qui Logicam suam formauit vt cōpendium logicæ traditæ nobis ab Arist. excepto libro Poster. Non enim Petrus Hispan. formauit tractatum aliquem correspondentem libris posteriorum, hac forte ratione, quoniā existimauit nouitiū penitus incapacem syllogismi demonstratiui, nos autē faciliori modo quo poterimus particularem tractatum formabimus, vt paulatim assuescat nouitii ingenium, & ne subito audito libri posteriorum confusus retrocedat. Licet autem Arist. in libro Periher. & Petrus eius imitator definiant nomen & verbum per vocem, & nos per terminum, tamen nō erimus oppositi, nisi in hoc, ꝙ nos magis ample, illis aūt magis stricte definierunt. Considerarunt .n. partes orationis solum, vt sunt vocales, nos autem possunt esse mentales, & vocales, & scriptæ. Vnde sicut dicit Arist. & Petrus, ꝙ nomē est vox, similiter & verbum, dicemus nos, ꝙ est terminus, sub quo cōtinetur terminus vocalis, qui dicitur vox, &c.

Primo igitur agētes de nomine definiemus, q̇d sit apud logicum, & si multiplex est.

Quantum ad primum aduerte, quòd nomen ad mentem Aristotelis in voce, in scripto est terminus per se significatiuus ad placitum sine tempore cuius nulla pars separata aliquid significat finita & recta.

Primo dicitur, ꝙ est terminus, quoniam nomen est pars propinqua orationis & propositionis, vt patet. Et quoniā terminus est, q̇d magis cōe, q̄ sit nomen, vt patet ex opinione præcedenti. Nam verbum est terminus, nō tamen est nomē, ideo in hac definitione ponitur terminus vt genus. Nā vt declarabimus in tract. de syllogismo dialectico, primus terminus in definitione positus, est loco generis, quoniam communior est ipso definito, reliqui autem ponuntur loco differentiæ, vbi declarabimus.

Secūdo dicitur, per se significatiuus, vt excipiātur termi-

ni non per se significatiui, vt buf,& baf, & termini syncategorematici, vt signa vniuersalia & particularia, vt oīs, nullus, aliquis, q̄ licet apud grammaticum sint nomina, non tamen apud Logicum, quoniam p se sumpta non possunt esse prædicatū, nec subiectum propositionis, sed tantum determinant subiectum, aut prædicatum, vt docoimus in tertia diuisione terminorum.

Tertio dicitur, ad placitum ad differētiam termini significantis naturaliter, vt interiectiones, quę constant nō esse nomina, quoniam nō declinantur per casus, nec sunt subiectum, aut prædicatū propositionis nisi in suppositione materiali, vt heu est interiectio, heu est bisyllabum, & ad differentiam termini, idest conceptus in mente, qui naturaliter significat, vt declaratur in 1. Periher.

Quarto dicitur, sine tempore ad differentiam verbi, ꝙ significat cum tempore, quid sit significare sine tempore, & cum tempore iam docuimus in vndecima diuisione terminorum, & diximus, quòd non inconuenit aliquod nomen significare tempus, vel partem temporis, vt dies, hora non tamen cum tempore. Vide tu illic.

Quinto dicitur, cuius nulla pars separata aliquid significat, id est si nomen diuidatur in partes suas, quę sint syllabę, vt pater, & omne nomen simplex, vel quę sint dictiones, vt in nomine cōposito, vt est pater familias, vel scutiferus, & sumatur per se, id est extra totum nomen nihil significant. Quod sic intelliges, aut nihil omnino significant. vt marc. nam nec, ma, ne re, per se sumpta aliquid significant. Vel si aliquid significant, non tamen habent illud significatum, ꝙ habent in toto nomine, v.g. Hóc tamen dominus significat principem, si autem resoluatur in do, & in minus, do vtique significat, scilicet actum dādi, & minus significat oppositū magis, sed vt componunt ly dominus nihil significant, scilicet de significato ly dominus. Idem intellige de nomine cōposito, cuius partes separatę & si aliquid significant, non tamen illud, quod significant totum nomen compositum, vt pater familias significat rectorem familię. Pater autem per se sumptus significat genitorem, & familia familiam, ita ꝙ in toto significant vnum, separatę autem significāt duo. Et hęc expositio est communis apud veros logicos. Vnde Auicenna

cenna recitat in logica sua aliquos dixisse, quòd verbum in complexum est cuius nulla pars separata aliquid significat, scilicet quòd sit de intellectu & significato totius, quoniã nihil prohibet aliquid aliud significare, vt magister, nã magis aliquid significat, & ter, sed non retinent significatũ, ꝙ significat magister nec in totum, nec in partẽ. Et sic patet, quòd hæc definitio cõuenit nomini tam simplici, quàm cõposito, tam primitiuo, quàm deriuatiuo, dummodo intelligatur, vt exposuimus.

Sexto dicitur, finitus ad differentiam nominis infiniti, ꝙ & si apud grammaticum sit nomen, non tamen apud logicum, quoniam apud ipsum nomẽ est illud, quòd potest esse subiectum & prædicatum in propositione. Subiectum autẽ & prædicatum oportet, vt determinate aliquid significẽt, aliter ꝓpositio esset inutilis, nec deseruiret syllogismo formando ab intellectu pro inquirẽda veritate. Vnde & terminus æquiuocus inutilem facit propositionem, nisi sumatur determinate, v.g. canis cœlestis lucet. Sed, vt docuimus in diuisione septima terminorum, terminus infinitus nihil determinate significat. ideo, cum non possit esse subiectũ & ꝑdicatum propositionis, non est nomen apud Logicum nisi secundùm quid, vt dicatur nomen non simpliciter, sed nomen infinitum, sicut solemus dicere, quòd chimera non est nomen reale, sed nomẽ fictum, quia nihil significat, sed imaginarie.

Sed dices, apud Logicum hæc est propositio. Nõ homo currit, ergo potest esse subiectum, & per consequens nomẽ. Respondetur. Tales propositiones sunt inutiles, si teneatur nomen infinitum in sua infinitate & indeterminatione, si autem determinetur sit dicẽdo. Non homo, idest asinus currit, tunc propositio erit vtilis, sed nomen infinitum non remanet infinitum, sed æquiuolet finito.

Septimo dicitur, rectus ad differentiam obliquorũ, non sunt nomina apud Logicum. Nomen enim est apud ipsum ꝙ secundùm se aliquid significat, & secũdum se potest esse subiectum propositionis, sed obliqui neutrum habẽt ex se. Non primum, quia significatum trahunt a recto, sicut & deriuantur ab eo. Rectus autem sicut non deriuatur ab alio, sic non accipit significatum ab alio casu, sed habet a se.

Non ſecundum, q̄a ſi apud Logicum formatur propoſitio per verbum impersonale, vt Platonis inter eſt legere ly Plato. nō eſt ſubiectum niſi reſoluatur in rectum ſic ille, cuius eſt legere. eſt Plato. ſic intellige de aliis. Præterea ſolus rectus ſufficit ad formandam propoſitionem perfectā, & maxime de ſecundo adiacente, ad quàm non ſufficit nomē obliquum. Hæc n. eſt perfecta, Deus eſt, homo eſt, hæc autē imperfecta, Dei eſt, hominis eſt. Non ergo obliqui mœrentur dici nomina, ſed ſunt caſus nominum. Hæc de diffinitione nominis apud Logicum realem, & Peripateticum dicta ſint.

Quantum ad ſecundum ſcilicet quotuplex ſit apud logicum. i. inquantum poteſt eſſe ſubiectum & prædicatum propoſitionis, conſtat ex dictis, ꝙ non eſt multiplex, quoniam ſolum nomen rectum & finitū poteſt eſſe ſubiectū & prædicatum in propoſitioue modo quo expoſuimus. Vnde Logicus a grammatico ſumit ſibi rectum, vt neceſſariū ad formandum abſolutam propoſitionem ſignificatiuā veri & falſi. Reliquos autem caſus ſumit ad bene eſſe, & magis propter ſeruandam congruitatem, quàm veritatem ſermonis, ne videatur logicus deſpicere regulas grammaticæ. Hæc de nomine dicta ſint.

Quantum ad verbum aduerte, quòd ad mentem Ariſto. verbum tam in voce, quàm in ſcripto ſic definiendum eſt. verbum eſt terminus ꝑ ſe ſignificatiuus ad placitum cum tempore, cuius nulla pars ſeparata aliquid ſignificat. finitus & rectus extremorum vnitiuus.

Terminus ponitur loco generis, ſicut in definitione nominis, quia eſt communior verbo. Nam omne verbum eſt terminus, ſed non econuerſo. Per ſe ſignificatiuus ponitur eadem ratione ſicut in definitione nominis: ſimiliter ad placitum ad differentiam interiectionum, & verbi mentalis, quoniam ſignificant naturaliter, vt diximus in definitione nominis. Cum tempore ponitur ad differentiā nominis, & Pronominis, & conuenit in hoc cum participio, quòd venit à verbo. Quid ſit ſignificare cum tp̄e, & quare verbū & participium ſignificat cum tp̄e, vide in diuiſione vndecima terminorum. Cuius nulla pars ſeparata aliquid ſignificat, intelligendum eſt de verbo tam ſimplici, quam cōpo

ſito,

ſito, ſicut expoſuimus in definitione nominis, in hoc.n. verbum conuenit cum nomine finitus ponitur ad differentiam verbi infiniti. Infinitatur aũt verbum ſicut & nomẽ per appositionem negationis, vt non curro, non laboro. Quod quidem apud Logicum non eſt verbum, quoniam nihil determinate ſignificat, ſicut nec nomen infinitum. Vnde faceret propoſitionem inutilem, niſi determinetur ſicut diximus de nomine infinito, ſic dicendo ſortes non currit, ideſt ſcribit. Rectus ponitur ad differentiam verbi obliqui. eſt autem verbum obliquum apud Logicum verbum prę teriti & futuri temporis, & verbum cuiuslibet modi præter modum indicatiuum. Vnde quædam ſunt verba obliqua ex tempore tantum, ſicut verba præteriti temporis, & futuri indicatiui modi, vt amaui, amabo, quædam autem ex modo tantum, vt imperatiuu tempore præſenti. Quędam ex modo, & tempore, vt verba optatiua, & ſubiunctiua, & infinitiua, temporis & præteriti & futuri. Ideo autem apud Logicum non ſunt verba, quoniam non faciũt primo & per ſeipſa ꝓpoſitionem veram aut falſam, ſed per reductionem ad verbum indicatiui modi & temporis præſentis. Nam hæc non eſt vera, Cæſar fuit, niſi quia aliquando fuit verum dicere, Cæſar eſt. Similiter. hæc non eſt vera, Eclip ſis erit, niſi q̃a aliquando erit verum dicere, eclipſis eſt. Quoniam igitur ſolum verbum rectum, ideſt modi indicatiui præſentis temporis facit per ſeipſum propoſitionem veram & falſam, & ſola propoſitio indicatiua præſentis tẽporis facit ſyllogiſmum demõſtratiuum, ideſt ſciẽtialem, vt tibi declarabitur in tract. de ſyllogiſmo demonſtratiuo, ideo dignatur logicus recipere a grammatico ſolum verbum indicatiuum prę ſentis temporis, & præcipue ſum, es, eſt, quoniam in ipſum, vt dicemus, reſoluuntur omnia verba dicta adiectiua. Extremorum vnitiuus, vt in hoc diſtinguatur a nomine & ꝓnomine ſumpto loco nominis, nam illa ſunt vel poſſunt eſſe extrema in propoſitione, ideſt ſubiectum & prædicatum, verbum autem non, ſed habet vnire extrema. Vnde dicitur apud Logicum copula, quoniam copulat prędicatum cum ſubiecto. Item in hoc diſtinguitur a participio, quòd licet ſignificet cum tempore, vt verbum, tamen non poteſt eſſe copula, nec facit per ſeipſum orationem perfectam, dicendo

do sortes legens, sed est necesse subintelligere verbũ, verbi gratia: sortes est legens, vel sortes legens est studiosus. Cõstat igitur, quid sit verbum apud Logicum, & quare solum verbum rectum, idest, quod non deriuatur ab aliquo priori, quale est verbum solum indicatiui modi temporis pꝛ̃sentis mœretur dici absolute verbum. Reliqua autem tempora, & modi dicantur obliqui siue casus verbi recti, quoniam descẽdunt, & deriuantur ab eo.

Quotuplex autem sit verbum apud Logicum, nõ est immorandum, ex quo solo verbum rectum mœretur apud ipsum dici verbum ex ratione iam dicta. Sed apud grãmaticũ ideo est multiplex verbum, vt patet in coniugationibus verborum, & in regulis suis, quoniam non attenditur ad formã dum propositionem veram aut falsam, sed cõgruam, & vitare incongruam, & quoniam per omnes temporis differentias, & omnes modos verborum formari potest, & alio modo per verbum actiuum. alio modo per passiuum, &c. ideo apud grammaticum verbum multipliciter diuiditur. Nam grammaticus concedit ista, vtpote congruam, homo est asinus, quàm negat logicus, vt falsam. Hæc de secundo capite dicta sint.

Quid sit & quotuplex sit oratio apud logicum. *Cap. III.*

IN tertio cap. postquam actum est de partibus orationis agẽdum est de ipsa oratione, vt de toto cõstituto, cuius præcognitio ideo necessaria est, quoniam scire nõ possumus quid sit enunciatio & propositio, vt tibi manifestabitur infra nisi prius notum fuerit quid, & quotuplex sit oratio. Hic igitur tria agenda sunt. Primo, quid sit. Secundo, quotuplex sit. Tertio, quæ orationis species sit propositio.

Quantum ad prima aduerte, quòd ad mentem Arist. oratio in voce & inscripto, sic definiri debet. Oratio est terminus per se significatiuus complexus ad placitum, cuius partes separatæ aliquid significant.

Primo dicitur, terminus ꝑ se significatiuus ea ratione, qua dictũ est de noĩe & verbo & ponitur loco generis, quoniã cõmunior est. nã omnis oratio est terminus ꝑ se significatiuus, sed non econuerso. Dictum est enim, quod nomẽ

&

& verbum sunt termini per se significatiui, non tamen sunt oratio.

Secundo dicitur, complexus, ad differentiam nominis & verbi, quorum nullum siue simplex, siue compositum, est terminus cõplexus. Quid aũt sit terminus complexus vide in diuisione decima terminorum, & illic inuenies quomo do proprie conuenit orationi.

Tertio dicitur, ad placitum, ad differẽtiam orationis mẽ talis, quę significat conceptum mentalem complexum, qui cõceptus significat naturaliter, sicut diximus de nomine & verbo mentali. Pręterea, quod oratio in voce & in scripto significet ad placitum, probatur sic. Partes suę.s. nomen & verbum significat ad placitum, vt docuimus in cap. pręcedẽ ti, ergo & ipsum totum constitutũ ex eis, quod est oratio.

Quarto dicitur, cuius partes separatæ aliquid significãt, id ponitur ad differentiam nominis & verbi, quorũ partes vt docuimus in eorum diffinitionibus, non significant ali quid separatæ, modo quo illic exposuimus, partes autem orationis sunt termini categorematici, intelligendo de par tibus principalibus, sicut intendit Arist. & non de partibus secundariis, quę propositiones possunt esse aduerbia, &c. Termini autem categorematici tam in oratione, quã extra retinẽt suum significatum, vt docuimus in diuisione tertia terminorum. Vnde si fiat hec oratio, homo albus currit, hõ extra hanc orationem significat animal rationale, sicut & in oratione, & albus significat habens albedinem.

Tu tamen aduerte, quòd licet sit cõmune omni orationi habere partes, quę separate aliquid significant, non tamen id fit vno modo in omni oratione: nã, si oratio sit sine ver bo, vt homo albus, partes suę aliquid significant modo, quo significat dictio. Si autem fiat oratio simplex per verbũ; vt homo est animal partes suę separatæ eodem modo signifi cant, scilicet vt dictio. Si autem fiat oratio subiunctiua, vt si veneris ad me dabo tibi equum partes suę sunt duę oratio nis, vt patet. Vnde si separentur, significabunt nõ vt dictio, sed vt oratio. verũ quia resoluitur in duas orationes, & duę orationes in terminos componẽtes, vt ego dabo, tibi equũ ideo commune est omni orationi, quòd partes suę separatę aliquid significent, aut vt dictio, aut vt oratio.

Sed

Sed dices. Quare in hac definitione non apponitur finitus & rectus, sicut in definitione nominis & verbi, pcipue quia dictum est, quòd nomen infinitum non potest esse subiectum, nec prędicatum, nec verbū infinitū potest esse copula, similiter nec nomē obliquum, nec verbum obliquum.

Respondetur, quòd ideo nō apponitur, quia in definitione non debent pōni nisi quę conueniunt omni contento sub definito, nō omnis autem oratio formatur ex nomine, & verbo finito, & recto. Nam hæc est ratio, non homo currit, & hæc, Catonis est legere, & hæc, homo curret. Quando autem diximus, quòd nomen infinitum & obliquum non possunt esse subiectum, nō sumus locuti de oratione, sed de propositione, quoniam sola oratio indicatiua præsentis tēporis, vt dicemus, est propositio. Quoniā igitur aliqua oratio potest cōponi ex nomine infinito, & obliquo, similiter ex verbo, & aliqua non, puta propositio, ideo nō dicitur rectus neque finitus, sed abstrahit ab vtroque. Constat igitur quid sit oratio apud Logicum.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ apud Logicum oratio prima diuisione diuiditur in orationem perfectā & imperfectam, deinde vtrunque diuisionis membrū subdiuiditur, vt videbis infra. Oratio perfecta est illa, quæ perfectū sensum generat in animo audientis, idest, quæ audita quietat, quo ad significatum intentum a proferente, vel scribente, animum auditoris, v.g. Sortes intendit notificare Platoni statum regis, & dicit, Rex valet fortis in bello cōtra hostes, hac oratione audita quiescit animus audientis, ꝙ si dicat. Rex contra inimicos, & nō vltra procedat, imperfectū sensum generat in animo audiētis, id est nō quietat ipsum, ideo dicitur oratio imperfecta. Nam audiēs, ꝙ rex contra inimicos, & vltra non proceditur, dubitare incipit vtrum præualeat, an succumbat contra inimicos suos, patet igitur orationis prima diuisio apud Logicum.

Oratio perfecta continet quinque species, quæ sunt indicatiua temporis præsentis, & omnium temporum modi indicatiui, vt Petrus amat, amabat, amauit, amauerat, amabit, imperatiua, vt fac ignem, deprecatiua, vt ora Deū pro me, optatiua, vt vtinam te videam doctum, cōiunctiua, vt si veneris ad me honorabo te. Omnes istæ dicūtur perfectæ quo-

niam auditæ quietant animum audientis quo ad earum significatum, nec ipsum suspensum tenent.

Tu tamen aduerte, ꝙ imperatiua, & deprecatiua non differunt penes modum, nec tempus verbi, sed penes appositos respectus. Nam vtraque fit per modum imperatiuum, sed deprecatiua fit proprie ad superiorem, imperatiua autem de inferiorem.

Item aduerte, ꝙ cõiunctiua ad hoc ꝙ sit oratio perfecta oportet, vt complectatur duas orationes, aliter non quietat animum audientis, vt patet, reliquæ vero species per vnicã orationem quietant audientẽ, ideo per seipsas sunt pfectæ.

Oratio autem imperfecta tres continet species secũdum quòd tribus modis potest formari. Nam formatur per nomen substantiuum cum adiectiuo, vt homo albus, animal risibile, vel per duo substantiuam per appositionem, vt aĩal homo, Deus pater, Deus filius. & hæc est prima species, & formatur per solum infinituum, vt sortem currere. si autẽ apponatur sum, es, est, cum termino modali erit perfecta, vt sortem currere est possibile. & hęc est secunda species, & formatur per verbũ incipit, & desinit, vt sortes incipit, sortes desinit. Si autem apponatur infinitiuũ efficitur perfecta, vt sortes incipit conualescere, sortes desinit scribere, & hæc est tertia species.

Item aduerte, ꝙ oratio perfecta potest fieri per vnicum nomen, vel vnicum verbum, & maxime quando fit respõsiua interrogatiue. Vt si quis à te petat. Quis venit domũ, & respondeas, Petrus, Vel sic nunquid sortes venit & respondeas, venit. Constat igitur quomodo diuidenda sit oratio apud Logicum.

Quantum ad tertium aduerte, quòd sola oratio indicatiua est primo & per se propositio, Dico primo & per se, quoniam aliæ species non fiunt propositio, nisi reducantur ad indicatiuã. Vnde ista, si homo volaret, haberet alas, nõ est propositio, nisi reducatur ĩ istã, si homo volat habet alas. Et indicatiua præteriti aut futuri tẽporis nõ est ꝓpositio nisi reducatur ad indicatiuam præsentis temporis. Nã ista, Adam fuit, ideo est vera, quia aliquando fuit verum dicere, Adam est, scilicet quando Adã existebat. Ratio autem, propter quàm apud Logicum sola oratio indicatiua est primo

& per se propositio est, quia intentũ logici est vti oratione ad inuestigandum verum & falsum, ergo eam proprie recipit, quæ secundum se significat verum & falsum, & hęc est indicatiua. Nã aliç potius deseruiunt effectui mentis, quã quod sit ordinatę ad enunciandum verum & falsum conceptum animi, aut intellectus. Quod patet hinc. Imperatiua indicat voluntatem superioris per imperium, optatiua indicat desiderium siue effectũ optantis, deprecatiua indicat affectum inferioris erga superiorem supplicationem, coniũctiua autem, licet videatur exprimere verum aut falsum cõceptum mentis, non tamen determinate, sed suspensiue, [est enim conditionalis,] quę vt dicemus in ca. de hypotheticis nihil ponit in esse. Indicatiua autem determinate dicit verum aut falsum. Nam hæc est determinate vera, homo est animal, & hæc determinate falsa, homo est lapis, ideo sola mœretur dici propositio. Proponitur enim intellectui, vt per eam formet syllogismum, & per syllogismum deueniat in veram conclusionis notitiam. Constat igitur quę orationis perfecta species mœretur logicæ dici propositio.

Vnde aduerte, ꝙ Logicus non tãtum magnifacit orationem congruam & ornatam, quantum veram ita quod etiã si esset incongrua & inornata, modo verum & falsum enũciet, accepta est apud Logicum, propterea Logicus acceptat istam, Deus seruitur ab homine, licet eam reprobet grãmaticus, negans seruior inueniri passiuum.

Si logico sufficiunt duæ orationis partes, scilicet nomen rectum, & verbum rectum. Cap. IIII.

IN cap. quarto inuestigãdum est si duæ orationis partes, scilicet nomen & verbum rectum sufficiunt Logico.

Tu igitur aduerte, quòd Logicus rationabiliter recipit tantum duas, vt sibi necessarias, grammaticus autem octo. Ratio vero differentię est hæc Logicus & grammaticus differunt fine. Intendit enim Logicus scire discernere verum à falso, grammaticus autem intendit scire discernere congruum sermonem ab incongruo. ad consequendum primũ sufficiunt nomen & verbum, quoniam sufficiunt ad componendum propositionem, quæ est significans verum, vel falsum,

ſum,vt tibi manifeſtabitur in tract.ſequenti, ad formandũ congruum ſermonem, & diſtinguendum ab incongruo nõ ſufficiunt nomen & verbum, ſed oportet vti propoſitioni bus,& aduerbiis & coniunctionibus,&c.& ideo vt gramma ticus habeat omnem modum formandi ſermonem cõgruũ neceſſarię ſunt ſibi plures partes orationis, quàm nomẽ re ctum & verbum rectum,& quoniam iſtę duę ſibi ſufficiũt, ideo appellat eas categorematicas, id eſt per ſe ſignificati uas,alias autẽ ſyncategorematicas, id eſt ſimul ſignificati uas. Quis autem ſit terminus categorematicus, & ſyncate gorematicus,diximus in diuiſione tertia terminorum.

Sed dices Logicus indiget pronomine demonſtratiuo, vt quando deſcendit ſub ſubiecto propoſitionis vniuerſalis affirmatiuę,vel negatiuę dicendo,omnis homo eſt animal, ergo & hic homo eſt animal, & hic eſt animal &c. Item in diget participio,vt dicemus in tract. ſequenti, quãdo reſol uit propoſitionem factam de verbo adiectiuo in ſuum par ticipium & ſum,es,eſt,vt ſortes currit, ſortes eſt currens,er go ſaltem quattuor partes orationis ſunt ei neceſſariæ, ſci licet nomen & pronomen,verbum & participium.

Reſpondetur nomen & pronomen apud Logicum ſunt vt vna pars, quoniam vtitur pronomine loco nominis, & participium ſtat cum nomine, & verbo. cum nomine qui dem, quoniam poteſt eſſe ſubiectum propoſitionis ſicut & nomen,vt legens currit,& ſtat cum verbo,quoniam ſignifi cat cum tempore,vt docuimus ſupra,& ideo apud Logicum identificantur nomini & verbo, licet apud Grammaticum remaneant diſtincte.

Conſtat igitur,quod ſint partes orationis neceſſariæ dia lectico ad formandam propoſitionem, & ex propoſitioni bus ſyllogiſmum.Hæc de præſenti cap.dicta ſint.

De Partibus Propoſitionis Tract.ſecundi. Finis.

TRACTATVS TERTIVS, de propositione & speciebus eius.

IN hoc tertio tract. agendum est de propositione, gratia cuius præmisimus tractatũ præcedentem in quo actum est de partibus eius, & de genere, per quod definienda est, & hoc ẽ oratio, vt tibi manifestabitur. Diuidemus autem ipsum in sex capita.

Primo, agendum est de propositione definitiue & diuisiue prima diuisione.

Secundo, agendum est de categorica simplici, & de omnibus eius diuisionibus.

Tertio, agẽdum est de propositione hypothetica & eius speciebus.

Quarto agẽdum est de propositione categorica modali.

Quinto, agendum est de æquipollentiis propositionum categoricarum simplicium quę sunt oppositę contrarię, subcontrariæ, contradictoriæ, & subalternæ.

Sexto, agendum est de æquipollentiis modalium oppositarum.

De propositione quid sit & eius prima diuisione. Cap. I.

IN primo cap. agendum est de propositione quid sit, & quotuplex in genere, siue prima diuisione.

Quãtum ad definitionem aduerte, ꝙ sic definitur de mente Aristotelis. Propositio est oratio verum vel falsum significans indicando.

Primo dicitur, oratio, loco generis, est.n. ĩ plus oratio ꝙ̃ propositio, dictum est.n. tract. præced. ꝙ oratio perfecta distinguitur in quinque species, ex quibus sola indicatiui modi est propositio, ergo omnis propositio est oratio perfecta sed non econuerso, ex consequenti est genus propositionis, propositio autem est species orationis perfecte. Sicut animal est genus hominis, homo autem est species animalis. nam omnis homo est animal, sed non econuerso.

Secundo dicitur, verum vel falsum significans, pro cuius

notitia aduerte,quòd cum propositionum alia sit affirmatiua,alia negatiua,vt declarabimus infra,significaret verũ in affirmatiua est significare rem sicut est,v.g.hæc est vera,homo est rationalis, quia sic ex parte rei . vnde hominem esse rationalem est verum . Significare verum in negatiua est significare rem sicut nõ est,v,g.hæc est vera,homo nõ est asinus,quia sic est in re.vnde hominem non esse asinum est verum . Significare falsum in propositione affirmatiua est significare rem aliter quàm sit,v.g.hęc est falsa, homo est lápis,quoniam significat hominem esse lapidem,& tamen aliter est . Significare falsum in propositione negatiua,est nõ significare rem sicut est,v.g.hæc est falsa, homo nõ est animal,quia non significat sicut est.nam homo est animal, ergo falsum est ipsum non esse animal. Dicitur ergo in diffinitione verum,vel falsum significans, ad differentiã orationum impecfectarũ ,.vt homo albus, asinus rudibilis, & oratio infinitiua.vt sortem currere,& oratio famularis,vt Sortes incipit,nisi enim aliud addatur,uon solum nõ quietant animum audientis, sed nec dicunt aliquid de vero aut falso nisi compleantur per aliud, v. g. Si ly homo albus addatur homo est albus,si ly sortem currere addatur , est verum,vel possibile,vel coutingens . Si ly Sortes incipit addatur,esse bonus.Constat ergo quòd per se sumptæ nihil dicunt de vero aut falso.

Tertio,dicitur indicando quòd dupliciter exponitur,primo sic.indicando.i.oratio modi indicatiui verũ vel falsum significans. Vnde alii definiunt propositionẽ dicẽtes, quod propositio est oratio indicatiua verũ vel falsum significãs. Et id ponitur ad differentiam orationem perfectarum,quæ fiunt per alios modos,per imperatiuum, optatiuũ , &c.Nã iste,vt docuimus in tract.pręced.in cap.iii.potius deseruiũt nobis ad manifestandum affectum mẽtis, quàm verum aut falsum conceptum intellectus. Orationes etiam modi indicatiui temporis præteriti & futuri, non significãt primo & per se verum & falsum , nisi reducantur ad vnam temporis præsentis indicatiui, in eodem loco docuimus . Sola ergo oratio indicatiua temporis præsentis mæretur dici propositio , quia sola sufficit ad formandum syllogismum , aliæ autem , non nisi reducantur ad illam , vt tibi manifestum

erit in tract.de syllogismo formali, secũdo ab aliquibus exponitur ly indicando.i.asserendo. Verũ id nõ videtur cõuenire oĩ propositioni, sed tãtũ propositioni in materia naturali, q̃ necessario est vera, & in materia remota, q̃ de necessitate est falsa, in materia aũt contingenti cũ possit esse vera & falsa, nõ potest dici assertiue, sed opinatiue quod significet verum aut falsum, ideo melius est stare in prima expositione q̃ ẽt est de mente Arist.in 1. Periher. Quid autem sit & quomodo fiat propositio in materia naturali & cõtingẽte & remota dicemus infra in hoc met. tractatu. Constat igitur quid sit propositio apud Logicum.

Quãtum ad primam diuisionem propositionis aduerte, quod ad mentem Arist.1. Periher. diuiditur primo in categoricam, & hypotheticam. Dicitur categorica graece, praedicatiua latine, categorizo enim graece, & praedico latine dicitur. Dicitur hypothetica graece, suppositiua latine, est enim graece hypot. sub latine, thesis graece, positio latine. Ratio autem diuisionis est haec, quia omnis propositio significat verum aut falsum, & est quid compositum, & omne compositum est resolubile in sua immediate componẽtia; vel ergo propositio componitur ex terminis immediate, & in eos resoluitur immediate, & non in aliud immediate, & sic est categorica, quae componitur immediate ex subiecto & praedicato & copula modo, quo, dicemus infra, vel componitur immediate ex duabus orationibus per aliquam coniunctionẽ, puta ergo, si, &, vel, & immediate in eas resoluitur, & illae immediate in terminos, & sic ẽ hypothetica, vt dicemus in ca.iii. huius tract. Categorica verò diuiditur in simplicẽ & modalem. Simplex est: in qua praedicatum simpliciter dicitur de subiecto, vt homo est animal, Modalis est ĩ qua prę dicatum dicitur de subiecto non simpliciter, sed cum modo & determinatione, vt homo est animal necessario, homo est albus contingenter. Et de modali agemus in cap. 4. huius tractatu. Hęc de primo cap. dicta sint.

De propositione categorica, & omnibus eius diuisionibus. Cap. II.

IN secundo cap. inuestigandum est, quid sit propositio cate

categorica & quot sint eius diuisiones, & de singulis agendum est excepta modali, de qua agemus loco suo, primo igitur definiemus eam, deinde accedemus ad diuisiones.

Quantum ad definitionem aduerte, q̄ ad mentem Arist. sic diffinitur. Propositio categorica est propositio, quę habet subiectum, prædicatum, & copulam tanquam principales partes sui. Ponitur propositio loco generis. Omnis.n. propositio categorica, est propositio, sed non econuerso, nā & hypothetica est propositio, & tamen non est categorica. Dicitur quę habet subiectum &c. hoc totum ponitur ad differentiam hypotheticæ, cuius partes principales sunt duæ orationes, in quas immediate resoluitur, vt patet ī ista, si tu curris, tu moueris: principales partes & immediatę nō sunt termini, sed istæ duæ orationes, tu curris, & tu moueris, Primæ autem & mediatæ sunt termini, ex quib. hæc oratio cō ponitur, tu curris, & hæc tu moueris. Dicitur igitur, quòd principales partes categoricæ non sunt orationes, sed termini, ex quibus immediate cōponitur, quorū vnum est subiectum, alterum prædicatum, alterū copula: vt homo est animal, hō est subiectum, animal prædicatum, est copula, coniungit enim prædicatum cum subiecto.

Sed aduerte, vt scias quō ī omni categorica est subiectū, copula, & prædicatum, q̄ fit tribus modis: primo per verbū sum, es, est, de tertio adiacente. Est autem categorica de tertio adiacente, quādo post sum. apponitur alius terminus: vt sortes est animal in hac constat de subiecto & prædicato & copula: secundo fit per verbum adiectiuū. est autem apud Logicum omne verbum præter sum, es, est, adiectiuum, in quod resoluitur omne verbum adiectiuum, & in suum participium: vt sortes currit sic resoluitur. Sortes est currens, Sortes est subiectum currens prædicatū, est copula: tertio fit per verbum sum, es, est, de secundo adiacente. est autem categorica de secūdo adiacēte, quādo post sum es, est, alius terminus non sequitur vt, Deus est, cœlum est, & in hac est assignare subiectum, prædicatum, & copulam; alio modo, q̄ in prædictis, assignatur autem dupliciter, primo sic, Deus ē .i. Deus est habens esse, Deus est subiectum, habent esse, est prædicatum, est copula, secundo sic. Deus est, id est Deus ē existens Deus est subiectum, existens prædicatum, est copu-

la. Nonnulli dicunt quòd in categorica de secundo adiacente, est gerit vicem copulę & praedicati, & id videtur innuere Arist. in i. periher. vbi definiens verbum inquid, & est sem per eorum, quae de altero praedicantur nota, id est verbum sem per se tenet à parte praedicati. Constat igitur quid sit proposito categorica simplex.

Sed dices quare magis dicitur categorica, id est praedicatiua quàm subiectiua, cum tam subiectum, quàm prędicatum sint partes eius. Praeterea quare terminus praecedens verbũ sum, es, est, dicitur subiectum subsequens autem dicitur prędicatum, & ipsum verbum substantiuum dicitur copula.

Respondetur ad primum, quòd omne compositum denominandum est à parte sua digniori, vnde homo dicitur rõnalis & intellectualis ab anima intellectuali, quae dignior ẽ in eo, quàm sensitiua & vegatatiua. praedicatum autem dignius est subiecto, quoniam est sicut forma, subiectũ vero sicut materia, & dicemus infra quòd talia sunt subiecta, qualia, permittuntur à praedicatis. Congrue igitur dicitur categorica, id est praedicatiua & non subiectiua.

Ad secundum dicitur, quàm ideo terminus praecedẽs verbum dicitur subiectũ, quia de eo dicitur prędicatum, ita ꝙ subiicitur prędicato. Vnde & grammaticus appellat ipsum suppositum. Terminus vero subsequens verbũ dicitur praedicatum, quia praedicatur & dicitur de altero, id est de subiecto. vnde apud grammaticum dicitur appositum.

Et aduerte, quòd totale subiectum est omnis terminus praecedẽs copulam, siue vnus, siue plurus sint, v.g. homo est animal, homo est subiectum, homo magnus & honoratus est princeps in ciuitate, subiectum sunt omnes illi termini praecedentes, pars autem subiecti quilibet eorum, idẽ intellige ex parte praedicati.

Sed dices. Quare subiectum & praedicatum per se inuicem notificantur siue definiuntur, cum definitio circularis videatur inutilis.

Respondetur, quia habent respectum ad inuicem, subiectum enim respicit praedicatum & praedicatum respicit subiectum, sicut filius respicicit patrem & pater filiũ. Respectiua autem conuenienter per se inuicem notificantur & definiuntur, quoniam mutuam habent dependentiam. Sed de

hoc

hoc altius loquemur in tract. de prædicabilibus, pro nunc sustine tu iuuenis ne inuoluatis. Constat igitur tibi quid sit propositio categorica.

Quantum ad eius diuisiones aduerte, vt habeas plenam de eius notitiam, sic disponendæ sunt.

Prima diuisio. Propositionum categoricarum, alia affirmatiua, alia negatiua.

Secunda. Alia vera, alia falsa.

Tertia. Alia alicuius quantitatis, alia nullius.

Quarta. Alicuius quantitatis, alia vniuersalis, alia particularis, alia indefinita, alia singularis.

Quinta. Aliæ participant vtroque termino, alię altero, aliæ nullo.

Sexta. Participantium vtroque termino, aliæ participāt vtroque termino eodem ordine, aliæ ordine conuerso.

Septima. Participantium vtroque termino, siue eodem ordine siue cōuerso quædā formantur in materia naturali, quædā in materia cōtingenti, quædam in materia remota.

Octaua. Participantium vtroque termino eodem ordine tam in materia naturali, quàm in materia contingenti & in materia remota, quædam sunt cōtrariæ, quædam subcōtrariæ, quædam contradictoriæ, quædam subalternę.

Nona. Participantium vtroque termino ordine econuerso & in triplici materia, siue naturali, siue contingenti, siue remota, quædam conuertuntur conuersione simplici, quædam conuersione per accidens, quędam conuersione per contrapositionem.

Omnes iste diuisiones dantur de propositione categorica simplici, quæ dicitur de inesse. i. in qua prædicatū simpliciter & sine determinatione facta per aliquem sex modorū .s. verum falsum, necessarium, contingens possibile impossibile, dicitur de subiecto. Quę autem ex his diuisionibus cōueniat etiam categoricæ modali, dicemus in cap. 4. huius tract. De singulis aūt diuisionibus agendum est in specie & ordine, quo prępositę sunt. Verum antequam descendamus in specie, quoniā aliqua ꝓdictarum diuisionū datur de substantia propositionis, aliqua de qualitate, aliqua de quātitate, vt tibi declarabitur infra, ideo ad vniuersalem notitiā diuisionum, quæ fient toto hoc nostro opere, ne simus coacti

idem sæpius repetere, preponendi sunt omnes vniuersales modi, quibus solet fieri diuisio.

Tu igitur aduerte, quòd in doctrina Aris. diuisio fit quattuor modis generalibus.

Primo, generis in species.

Secundo, totius in partes.

Tertio, vocis in sua significata.

Quarto, diuisio secundùm accidens.

Diuisio generis in species fit duobus modis. Primo generis in species subalternas, vt quando diuiditur corpus per animatum & inanimatum, & animatum per sensitiuum & non sensitiuum. Secundo generis in species specialissimas, vt quando diuiditur color per albedinem & nigredinem. Et hanc diuisiones cognosces in tract. de prædicabilibus.

Diuisio totius in partes fit quinque modis. Primo, quando totũ diuiditur in partes subiectiuas indiuiduales, vt quã do diuiditur homo in sortẽ Plat. Io. Pet. &c. Secundo, quã do totum diuiditur in partes essentiales, vt ens naturale cõ positum diuiditur in materiam & formam, sicut diuiditur homo in animam & corpus. Tertio, quando diuiditur totum continuum in partes suas integrales, vt domus in fundamentum, tectum, & parietem, & corpus animalis in partes quæ sunt membra sua, ex quibus integratur corpus. Quarto, quando diuiditur totum discontinuum in partes suas, inter quas, & si non sit continuitas, est tamen ordo & proportio: hoc modo diuiditur exercitus in milites, equites, pedites, &c. Quinto quãdo diuiditur totũ potentiale siue potestatiuũ ꝑtes suas ꝑtãtiuas, vt quãdo diuiditur aĩa ꝑ potẽtias suas & virtutes suas, vt tibi manifestabitur in li. de aĩa, & infra manifestabimus tibi in li. de syllogismo Top.

Diuisio vocis in sua significata fit tribus modis. Primo, vocis vniuocæ in significata vniuocæ, vt quãdo diuiditur hõ in sortẽ & Plat. &c. Secũdo vocis æquocæ in significata æquiuocata, vt quando diuiditur cancer in stellã siue signum cœleste, & aquaticum animal, & morbum. Tertio, vocis analogicæ in significata analogata, vt quando diuiditur sanũ, in animal sanũ, vrinam sanam, medicinam sanam, cibum sanum, aerẽ sanũ, exercitium sanum, &c. Et hanc diuisionem cognoscens in tract. de præsentis.

Diuisio secundum accidens fit tribus modis. Primo, subiecti in accidentia, vt homini alius paruus, alius magnus, alius albus, alius niger, alius medio colore coloratus. Secundo, accidentis in subiecta, vt accidentium, quę sunt in homine, aliud in aĩa, vt sciẽtia, aliud in corpore, vt agilitas, &c. Tertio accidentis in accidentia, vt accidentium, quædam dura, quædam liquida, quædam lucida, quædam tenebrosa, & hæc diuisio manifestabitur tibi in philosophia naturali & præcipuę in lib. de generatione.

Isti igitur sunt modi vniuersales famosiores apud Aristotelem, quibus fieri consueuit diuisio.

Quantum ad primam diuisionem, quæ est per affirmatiuam & negatiuam aduerte, quod affirmatiua dupliciter, definitur, primo sic. Categorica affirmatiua est propositio, in qua prædicatũ affirmatur de subiecto, vt homo est albus.

Sed aduerte, ꝙ tunc prædicatum affirmatur de subiecto, quando negatio non precedit copulam, quod si pręcedit negatio negatur prædicatũ de subiecto, & efficitur negatiua, vt hic Sortes non est albus. Si aũt subsequitur, nõ efficitur negatiua, sed permanet affirmatiua, vt homo est non albus.

Item aduerte, quod alio modo affirmatur prædicatũ de subiecto in affirmatiua vera & in falsa, nam in vera affirmatur re & voce, quia sic est in re, sicut dicitur, vt homo re & voce est risibilis, in falsa autem affirmatur voce tantum, & non re. nam licet dicam, quod homo est asinus, tamen non sic est in re, secũdo definitur sic. Affirmatiua est, in qua verbũ principale affirmatur de subiecto, vt est homo animal: Dicitur in qua verbum principale affirmatur, ad differentiam verbi secundarii, quòd si negatur vel affirmatur propter ipsum non fit propositio affirmatiua nec negatiua. vnde ista non est negatiua sortes qui non currit mouetur, nec ista est affirmatiuã. Sortes qui currit, non mouetur. Nam in prima licet verbum secundarium, quòd est; currit, negetur, tamen principale, quod est mouetur, affirmatur, ideo permanet affirmatiua, in secũda autem fit opposito modo, ideo permanet negatiua & ratio huius est, quia verbum secundarium se tenet a parte subiecti, quod patet resoluendo in suum participium siue actiuum, siue passiuum, vt hic, Sortes, qui non currit, idest Sortes non currens mouetur;

sortes qui currit, idest sortes currens non mouetur. Subiectum aut coniunctum participio affirmatiuo, vel negatiuo non facit propositionem esse affirmatiuam, vel negatiuam, sed negatio cadens super verbum principale, siue immediate, vt quãdo subsequitur subiectum, vt homo nõ est asinus, siue mediate, vt non homo est animal, dummodo sumatur negatio negãs, & non infinitans terminum, cui opponitur, nam si infinitaret, non faceret negatiuam. Vnde hęc nõ est negatiua: Non homo currit, quoniam ly non homo est nómen infinitum, &c. vnde non homo currit, æquipollet isti, asinus, qui est non homo currit. Constant autem hanc esse affirmatiuam. Patet igitur, quid sit categorica affirmatiua.

Categorica negatiua dupliciter definitur. Primo sic, categorica negatiua est propositio, in qua prædicatum negatur de suô subiectô, vt homo non est lapis. Secundo sic, est propositio in qua verbum principale negatur. Dicitur verbum principale, ad differentiam verbi secundari, ꝙ, vt docuimus, siue affirmetur, siue negetur, non facit propositionem affirmatiuam, aut negatiuam.

Et aduerte, quòd propositio potest fieri affirmatiua, vel negatiua dupliciter, scilicet explicite & implicite, si explicite fit per nomen & verbum indicatiui modi, vt homo est risibilis, si implicite, potest fieri per vnicum terminũ, vt quãdo dicimus, homo est risibilis, & econuerso, ly econuerso æqpollet vni propositioni, q̃ est hæc, & risibile est homo.

Item aduerte, quòd diuisio per affirmatiuam, & negatiuam, non solum conuenit categoricæ, sed etiam hypotheticæ & modali, quomodo autẽ fiat hypothetica affirmatiua, & negatiua, similiter modalis, dicemus agentes de eis nunc autem sustine, ne confundaris, vt nouus auditor. Hęc de prima diuisione dicta sint.

Quantum ad secundam diuisionem categoricæ. s. per veram & falsam, aduerte, ꝙ categorica vera, tam affirmatiua, q̃ negatiua, dupliciter definitur. Primo sic, vera est, q̃ significat verum. i. significat rem sicut est, si est affirmatiua, vel significat rẽ sicut non est, si est negatiua. sed de hac satis diximus in cap. præced. in declarando definitionem propositionis. Secundo autem sic definitur: Vera est illa, cuius significatum primarium est verum. significatum autem primarium

marium est illud, quod exprimitur per orationem infinitiuam, v. g. hęc est vera: Deus est bonus; quoniam Deum esse bonum, est verum: sic.n.est in re. Dico cuius primarium significatum est verum, ad differentiam secundarii. Secundarium autem est, quod continetur in primario & sequitur ad illud: v.g. Primarium huius, homo est rationalis, est esse rationalem, ad hoc autem sequitur esse animal, esse animatū, esse corpus, esse substantiam. Iuxta igitur significatum primarium & secundarium iudicāda est propositio vera, quoniā est vera primo & per se ex eo, ex secundario autem est tantū cōsequenter. Nam bene sequitur quod, si sortes est homo, sortes est animal. sed non econuerso; vt declarabimus in tract. de consequentiis. Similiter falsa dupliciter definitur. Primo sic, falsa est quę aliter significat, quam sit in re, vt hęc est falsa, homo est asinus, quia significat hominem esse asinū, & tamen aliter est in re, quia in re non est asinus, sed homo siue rationalis, & de hac definitione iam diximus in cap. pręcedenti in definitione propositionis. Secundo sic, falsa est illa, cuius primatum significatum est falsum, v.g. hęc est falsa, homo est asinus, quia hominē esse asinum est falsum, cū sit rationalis, & asinus irrationalis. Quod si fieret iudiciū secundùm secūdarium significatum, quod est esse animal, esset vera. Nam hæc est vera, homo est animal, non tamen sequitur, ergo est asinus, vt declarabitur tibi in tract. de conse quentiis. Hæc de secunda diuisione dicta sint.

Quantum ad tertiam diuisionē.s. quod aliqua est alicuius quantitatis, aliqua nullius. Alicuius quantitatis est illa, cuius subiectum stat pro aliquo, vel pro aliquibus, vel pro omnibus, vel pro nullo, vt declarabitur in diuisione sequenti. Nullius quantitatis est illa cuius subiectiuum suspēditur a propria denominatione, ratione probationis termini præcedentis ipsum. qualis est exclusiua, exceptiua, reduplicatiuā, de quarum probatione acturi sumus in tract. de probationibus terminū, tunc.n. apparebit tibi, quō iste probatur nō ratione subiecti, vt probatur vniuersalis, particularis, &c. sed rōne signi, siue syncategorematis, vt exclusiua per tātū, reduplicatiua per inquantū, exceptiua per pręter; &c. Tu igitur sustine donec exercitatus magis fueris, & ad prędictū trac. deuenerimus. Hęc de tertia diuisione pro nūc dicta sint.

Quantum

Quantum ad quartam diuisionem, scilicet quòd propositionum alicuius quãtitatis, alia est vniuersalis, alia particula, alia indefinita alia sing. duo agenda sunt. Primo declarãdum est quomodo hæc diuisio est sufficiens. Secundo, pertractandum est de quolibet eius membro.

Quantum ad primum aduerte, quòd quantitas propositionis attenditur penes subiectum, prout fiat pro pluribus, aut pro vno solo. Potest igitur considerari subiectũ dupliciter. Primo, si stat pro vno solo. Secũdo, si pro pluribus, si pro vno solo, ita ꝙ vni soli conuenit, facit propositionem sing. si pro pluribus, hoc dupliciter, quia vel pro pluribus indeterminate vel determinate, si indeterminate sic facit propositionem indefinitã, si determinate dupliciter, quia hæc determinatio subiecti vel fit per signum vniuersale affirmatiuũ, vel negat. vt omnis nullus, & sic est propositio vniuersalis, vel fit per signũ particulare affirmatiua, vel negatiua, & sic est propositio particularis. Constat igitur, ꝙ hæc diuisio est sufficiens. Et si quęras quid sit quantitas propositionis. Respondeo, quòd sicut quantitas substantiæ proprie accipitur iuxta mensuram longitudinis, & latitudinis & profunditatis, sic quantitas propositionis sumitur iuxta mẽsuram subiecti, prout verificatur prædicatiue de vno, vel pluribus. Constat igitur quomodo hæc diuisio est sufficiẽs, & quid sit & vnde sumitur quantitas propositionis.

Quantum ad secũdum aduerte, quòd propositio vniuersalis dupliciter definitur. Primo, sic propositio vniuersalis tã affirmatiua, q̃ negatiua est illa, in qua subiicitur terminus communis signo vniuersali determinatus.

Primo dicitur, in qua subiicitur terminus communis, id est poniter in subiecto terminus communis, idest, qui põt conuenire & prædicari de pluribus, & apud grammaticum dicitur nomen appellatiuum, vt homo, capra, leo.

Secũdo dicitur, signo vniuersali determinatus. signa vniuersalia sunt quædam affirmatiua, vt omnis, quilibet, quisque, negatiua sunt, nullus, nihil, neuter, dicũtur vniuersalia, quia faciũt stare subiectum pro omnibus, aut pro nullo, vt ista est vniuersalis affirmatiua, omnis homo est animal. verificatur enim subiectum pro quolibet homine in singulari. nam si omnis homo est animal, ergo & iste, & iste, & iste, &

sic

sic de omnibus aliis,est animal.

Tertio dicitur, determinatus.i. modificatus siue limitatus ad standum non absolute,sed pro oībus, aut p nullo,diximus enim in tertia diuisione terminorū, quòd signa vniuersalia sunt termini syncategorematici, quoniā sumpti cū alio,idest cū nomine substantiuo, determinant ipsum in propositione ad standum pro omnibus, aut pro nullo.

Sed aduerte,quòd signum vniuersale adhoc, quod faciat propositionem vniuersalem simpliciter & proprie debet apponi subiecto in recto & explicite. Nam si apponitur subiecto in obliquo,non facit eam vniuersalem simpliciter, sed secūdùm quid.Vnde ista, cuiuslibet hominis asinus currit, non est vniuersalis absolute, quoniam signum non apponitur ly asinus,quòd est principale subiectum,sed ly hominis, quod quoniam est obliquus,est secūdariū siue partiale subiectum.vnde prædicta propositio absolute est indefinita,vt tibi declarabitur.Dicitur explicite, quoniam si ponitur implicite vel virtualiter vel cum distinctione,non facit propositionem vniuersalem formaliter, sed tantum interpretatiue. sicut sunt iste, totus sortes est minor sorte, totū quod est in mundo. est in oculo meo, non homo currit, &c.

Quomodo autem sunt vniuersales interpretatiue declarabitur tibi in tract.de probationibus terminorum, vbi distinguemus de toto,& quomodo ista æquipolleat vniuersali negatiuæ non homo currit, declarabitur tibi in cap. de æquipollentiis categoricarum. Nunc autē sisto ne te inuoluam. Similiter aduerte, quòd vniuersalis affirmatiua pōt fieri dupliciter, scilicet collectiue, vt omnes Apostoli sunt duodecim,& distributiue,vt oīs homo est risibilis. Et iterū distributiue potest fieri dupliciter,scilicet absolute, & accōmode. Verum quomodo fiant & quomodo verificentur, declarabitur tibi in tract. de suppositionibus, pro nunc sustine. Hæc de propositione vniuersali dicta sint.

Propositio particularis est illa, in qua subiicitur terminus communis signo particulari determinatus. Dicitur in qua subiicitur terminus cōmunis; ea ratione qua & in propositione vniuersali.

Dicitur signo particulari determinatus ad differētiā propositionis vniuersalis,est aūt signū particulare determina-

tio

tio terminus communis est subiectum in hac propositione, per quod designatur subiectum accipi nō pro omnibus sub eo contentis, sed pro aliquibus, vel pro aliquo, vt quidā homo currit, ergo vel iste, vel iste, vel iste currit, & sufficit, q̄ verificetur pro aliquo posito, quod tantum vnus currat.

Et aduerte, quod propositio particularis potest fieri multis modis. Primo quando subiectum est terminus communis cum signo particulari tam affirmatiue quam negatiue, vt quidam homo currit, quidam homo non currit. Secundo, per ly aliquid sumptū adiectiue, vt aliquid est in manu tua. Hæc est particularis virtualiter quoniam ly aliquid sic exponitur, aliqua res est in manu tua. Dico sumptum adiectiue, quoniam sumptum substantiue facit propositionem indefinitam, vt dicemus. Tertio, quando subiicitur terminus cōis cum signo vniuersali, sed signo præponitur negatio, vt cum omnis homo currit, hæc enim æquipollet huic quidam homo non currit. Quarto, quando subiicitur terminus communis cum signo vniuersali affirmatiuo, sed prę ponitur negatio & postponitur: vt huic, non omnis homo non currit, æquipollet enim huic, quidam homo currit. Sed tertium, quod quartū modum declarabimus sic esse in cap. de æquipollentiis categoricarum. Hæc de propositione particulari dicta sint.

Propositio indefinita est illa in qua subiicitur terminus communis, nullo signo vniuersali, vel particulari determinatus, vt homo currit.

Primo dicitur, in qua subiicitur terminus communis eadem ratione, qua dictum est in diffinitione propositionis vniuersalis & particularis. Secundo dicitur, nullo signo ad differentiam propositionis vniuersalis & particularis. Tertio dicitur, nullo signo vniuersali vel particulari ad differētiam exclusiuæ, in qua ponitur signum tantum, & in reduplicatiua, inquantum: quæ signa, quoniam non sunt vniuersalia, nec particularia, ideo non faciunt propositionem alicuius quantitatis.

Sed dices, quare dicitur indefinita, cum æquipolleat particulari. nam idem sensus est dicere, aliquis homo currit, & homo currit.

Respōdetur, dicitur indefinita, i. indeterminata, q̄a acceptio

ptio sui subiecti non determinatur ad certam quantitatem secundũ modũ enunciandi per signum vniuersale, vel particulare, licet supponat subiectũ determinate, vt dicemus in tract. de suppositionibus, & quando dicitur, ꝙ idem sensus est dicere, quidam homo currit, & homo currit, conceditur quo ad suppositionem & verificationem, sed non conceditur quo ad modum enunciandi, & sic intendimus ipsam esse indefinitam, & nõ quo ad verificationem & suppositionẽ. Sed pro nunc sustine, donec tractemus de suppositionibus. Hæc de propositione indefinita dicta sint.

Propositio singularis est illa, in qua subiicitur terminus discretus vel terminus communis cum pronomine demonstratiuo primitiuę speciei, vt Plato currit, Iste homo comedit, ille homo dormit. Primo dicitur, in qua subiicitur terminus discretus, ad differentiam propositionis vniuersalis & particularis & indefinite, in quibus subiiciter terminus communis, opponitur autem terminus discretas termino communi, quoniam discretus de vno solo est aptus prædicari & grammaticus appellat nomen proprium, quod vni soli conuenit, vt Plato. Communis autem est aptus de pluribus prædicari, vt homo & animal, & Grammaticus vocat ipsum nomen appellatiuum, quod pluribus conuenit. Secundo, vel terminus communis cum pronomine demonstratiuo. Nam licet terminus communis de se stet pro pluribus, tamen per pronomen demonstratiuum restringitur ad standum pro vno solo indiuiduo, ideo æquiqollet termino discreto. Vnde ista propositio, hic homo currit, demonstrato sorte, æquipollet isti, Sortes currit. Tertio dicitur, primitiuæ specie, ad differentiã pronominũ deriuatiuę speciei. Sunt autem pronomina demonstratiua primitiuæ speciei, ego, tu, sui, ilie, ipse, iste, hic, & is. Deriuatiuæ autem sunt meus, tuus, suus, noster, vester, nostras, vestras. Ideo autem ea, quæ sunt primatiuæ speciei constituunt propositionẽ singularem, quoniam trahunt subiectum ad supponendum pro vno solo, vt iste homo, demõstrato sorte, currit, & ego, scilicet Petrus curro, & tu scilicet Plato curris. Ea vero, q̃ sunt deriuatiue speciei, vt meus, tuus, non constituunt propositionem singularem, non enim restringunt subiectum, cui apponuntur ad standũ pro vno solo, sed potest verifica-

ri de pluribus, v.g. Petrus habet decem asinos, & dicit, meus asinus currit, ly asinus non stat pro isto tãtum, vel pro illo tantum, sed pro omnibus disiunctiue. nã si meus asinus currit, & habeo decem, ergo vel iste, vel iste, qui est meus, currit. Pronomina aũt demõstratiua primitiuæ speciei restringunt terminum communem ad standũ pro vno solo demõstrato, vt ego, scilicet Petrus scribo, Tu vero, scilicet Plato dormis. Constat igitur, quid sit propositio singularis.

Tu tamen aduerte, ꝙ non solum potest fieri per terminũ discretum, & per terminum cõe cũ pronomine demonstratiuo primitiuæ speciei, sed & per terminum relatiuũ, vt posito ꝙ sophroniscus habet tantum vnũ filiũ, cuius nomen ignoretur, si dico Sophronisci filius studet Papię, ē singularis propositio, similiter, si dico, Pater Caliæ venit, est singularis, quoniã isti termini relatiui ęquipollẽt terminis discretis. Itẽ põt fieri per terminum discretum circunlocutum, vt si dico, Vir crispus rubeus, & claudus cãtat in platea. iste.n. circunstantiæ manifestant talem hominem & non aliũ, id eo reddunt propositionem singularẽ. Patet igitur, quid sit propositio singularis & quot modis fieri contingit.

Item aduerte, ꝙ si quis te interrogat de substantia siue natura propositionis, dicendo: Quæ propositio ẽst ista. Sortes est homo, respondere habes, categorica, & quę est ista, Si tu curris, tu moueris, respondere habes hypothetica. Si autẽ quis te interrogat de qualitate propositionis dicendo, Qualis est ista, sortes currit, respondere habet affirmatiua, &, Qualis est ista, homo non est asinus, respondendum est, negatiua. Si vero quis te interrogat de quantitate propositionis dicendo, Quanta est ista, omnis homo currit, respondendum est vniuersalis, & sic de aliis. Vnde logici pro hoc triplici quæsito formauerunt hunc versum.

Quę. ca. vel ip. qualis, ne. vel af. V. quãta. par. ĩ sin. i. Quę. categorica, vel hypothetica: Qualis, negatiua, vel affirmatiua: V. quanta. i. vniuersalis vel particularis, indefinita vel singularis.

Sed dices. Quæ est substantia propositionis, & quę eius quantitas, & quæ eius qualitas. Respobdetur substantia est eius natura siue essentia, puta quòd sit quid compositũ ex talibus partibus, scilicet ex subiecto, prædicato & copula, vt

cate

categòrica, vel ex duabus orationibus per aliquam coniunctionem coniunctis, vt si tu curris, tu moueris, vt hypothetica. Quantitas eius est extensio subiecti ad standū pro vno vel aliqnibus, vel omnibus, vel nullis. Qualitas eius est secūdū quàm dicitur qualis, vt affirmatiuo, negatio, veritas, falsitas, necessitas, cōtingentia, possibilitas, impossibilitas. Nam omnia ista qualificant propositionem. Vnde interroganti quàlis sit ista, hō est aīal, respondere debemus, ꝙ est affirmatiua vera, non solum possibilis, sed etiam necessaria.

Quantum ad quintam diuisionem, quæ est hæc, propositionum categoricarum, quędam participant vtroque termino, quædam altero, quędam nullo aduerte, ꝙ cum termini componentes categoricam sint subiectum & prædicatum quæ etiam dicuntur extrema propositionis, participare termino vel terminis, est conuenire in subiecto vel in prędicato, vel in vtroque. non participare autem est non conuenire. His pręmissis aduerte, quòd duas categoricas participare vtroque termino, est eas conuenire in subiecto & prædicato, ita quòd subiectum primæ est subiectum secundę, & prędicatum primę est prædicatum secundę, nec in alio differūt nisi quòd vna est affirmatiua, altera negatiua, vt sunt istę duæ hō est animal, hō non est animal. Participare in altero termino tantum, scilicet vel solum in subiecto, vt hic, homo est animal, hō est rationalis, vel in prædicato tantum, vt hic, homo est animal, asinus ē animal. Participare nullo termino, est non cōuenire in subiecto, nec in prędicato, vt hic, homo est risibilis, asinus est rudibilis.

Et aduerte, ꝙ hic loquimur de participatione formali & virtuali, ꝙ dico, quoniam licet istæ duæ conueniant virtualiter, homo est animal, risibile est animal, nō tamen formaliter, quoniam formaliter non sunt idē hō & risibile, dato quod essent idē re, qđ tamē nō cōceditur in via thomistica.

Iterum aduerte, ꝙ hęc diuisio data est, vt cognoscatur oppositio contraria, sub contraria, contradictoria, subalterna propositionum categoricarum, de quibus acturi sumus infra. Nam illa supponit participationem propositionum oppositarum vtroque termino formaliter, & non solū virtualiter, vt tibi declarabitur in diuisione octaua.

Quantum ad diuisionem sextam, quę est quòd propositionum

tionum categor. participantium in vtroque termino forma liter, quædam participant vtroque termino eodem ordine, quædam ordine conuerso.

Aduerte igitur, quod duas categor. participare eodem ordine vtroque termino, est sic, quod est subiectum in prima est subiectum in secunda, & quod est prædicatum in prima, est prædicatū in secunda, vt hic, Sortes est homo, Sortes nō est homo, & semper intelligendum est formaliter, & nō virtualiter tantum. Duas autem categoricas participare vtroque termino ordine econuerso est sic, quod est subiectum in prima, est prædicatum in secunda, & quod est prædicatū in prima est subiectum in secunda, vt hic, homo est animal rationale, animal rationale est homo. Et hæc diuisio deseruiet, quando loquemur de conuersionibus propositionum categoricarum, vt tibi manifestabitur.

Quantum ad septimam diuisionem quę est hæc, Propositionem participantium vtroque termino siue eodem ordinę siue conuerso, quædam fiunt in materia naturali, quædam in contingenti, quædam in remota, aduerte, quod illæ fiunt in materia naturali, in quibus prædicatum semper & inseparabiliter conuenit subiecto, & id fit multis modis: primo quando genus, aut differētia, aut diffinitio, aut proprietas, aut qualitas naturalis prædicatur de re. Exemplum primi, homo est animal, secundi, homo est rationalis, tertii homo est animal rationale, quarti, homo est risibilis, quinti, Ignis est calidus, mel est dulce, nix est alba. Item quādo idē prædicatur de seipso, vt sortes est sortes.

Illæ autem fiunt in materia contingenti, in quibus prędicatū potest aduenire & remoueri à subiecto, absque hoc ꝙ corrumpatur subiectum, & propter hoc distiuguūtur à propositionibus in materia naturali, quoniam in illis, si auferatur prædicatum, non permanet subiectum. Nam, si homo cessat esse animal, aut rōnalis, aut risibilis, & si ignis cessat esse calidus &c. nec homo nec ignis permanent, sed corrumpuntur & desinunt esse.

Tu igitur aduerte, quod omnis propositio, in qua prędicatum est accidens commune & separabile, & etiam inseparabile modo non fluat à principiis speciei, fit in materia cōtingenti, vt istę, homo est albus, æthiops est niger, aqua est

calida,&c. Dico modo non fluat à principiis speciei, vt præ feruem rerum proprietates, vt est risibilitas in homine, par & impar in numero, curuū & rectum in linea, summum ca lorem in igne. Illæ namque faciunt propositiones in mate ria naturali. Quid vero sit fluere à principii speciei, decla rabitur tibi in tract. de prædicabilibus in cap. de proprio, & accidente.

Illę vero fiunt in materia remota, in quibus prædicatum nō pōt verificari de subiecto imò ad inuicē repugnant. Istę aūt sunt, in quibus subiectum, & prædicatum sunt opposita contraria, vel contradictoria, vel priuatiue, vel relatiue op posita. exemplum primi, Albam est nigrum secundi, hō est non homo, tertii, Cæcus est videns quarti. pater est filius.

Et aduerte, ꝙ dicūtur fieri in mareria remota. s. repugnā ti, quoniam naturæ subiecti & prædicati in omnibus prędi ctis repugnant adinuicem, nec se compatiuntur. Inde est, ꝙ omnis affirmatiua in materia remota semper, & de neces sitate est falsa, negatiua autem semper, & immutabiliter vera. In materia vera naturali est opposito modo. nam af firmatiua semper est vera, negatiua semper falsa. In materià contingenti est medio modo, quoniam tam affirmatiua, quàm negatiua aliquando est vera, aliquando falsa, nam quando prædicatum inest subiecto, affirmatiua est vera, ne gatiua falsa, quando drędicatum remouetur, affirmatiua est falsa negatiua est vera. Hæc de septima diuisione di cta sint.

Quantum ad octauam diuisionem quę fuit hæc. Propo sitionum categoricarum participantium vtroque termino eodem ordine triplici materia. s. naturali contingenti, & re mota aduerte ꝙ inter eas fit quatruplex oppositio. s. contra ria subcontraria, contradictoria subalterna.

Oppositio contraria fit inter eas, quarū vna est vniuersa lis affirmatiua & altera vniuersali negatiua de eisdem subie ctis, & pdicatis vniuoce, & ęque ample, & ęque stricte acce ptis. Prima dicitur, quarum vna est vniuersalis &c. Nā, vt di stinguantur à contradictoriis, debent esse eiusdem quanti tatis, & diuersa qualitatis. si eiusdem quantitatis, ergo vtra que est vniuersalis, vel particularis non secundum, quia non essent contrariæ, sed subcontrariæ, vt dicetur infra, er

go primum. Si diuersæ qualitatis, ergo nulla est affirmatiua, & altera negatiua. Secũdo dicitur, de eisdem subiectis, & prædicatis vt omnis homo est albus, nullus homo est albus, & defectu huius istæ duæ non sunt cõtrariæ, omnis homo est albus, nullus risibile est album.

Tu tamen aduerte, quòd subiectum, & prædicatum possunt esse idem tripliciter. Primo, secundùm vocem tantum, & non secundùm significatum, Secũdo, secundùm significatum tantum, & non secũdùm vocem. Tertio, secundùm vocem, & secundũ significatũ. Exẽplum primi, omnis canis latrat, nullus canis latrat. Secundi. Omnis homo currit, nullum rationale currit. Tertii. Omnis homo est animal, nullus homo est animal. Prima identitas non sufficit ad cõtrarietatem, ideo dicitur in definitione, acceptis vniuoce, constat aũt, ꝙ canis est ter. æquiuocus; secunda autem sufficit ad contrarietatem virtualem, seu æquiualentem, sed nõ ad formalẽ; tertia vero sufficit ad contrarietatẽ proprie dictã, & formalem. Vnde licet istæ duę, omnis homo currit, nullum rationale currit, sint contrariæ virtualiter eo ꝙ secundùm significatum homo, & rationale sunt idem, non tamẽ formaliter, quoniam formaliter non participant vtroq; termino secundum vocem, & secundùm significatum. Tertio dicitur, æque ample, & æque stricte acceptis. Defectu huius apud multos istę duę non sunt cõtrariæ, Omnis homo est animal, nullus homo est animal, quoniam in prima potest teneri tam pro masculi, quàm pro fœminis, in secunda solũ pro masculis.

Tu tamen aduerte, quòd secundùm vsum in vtraque accipi consueuit pro masculis, ideo acceptantur vt verę contrarię, item defectu huius istę duę non sunt contrarię. Omnis homo est albus, nullus homo fuit albus, quia in prima restringitur ad præsentes, in secunda autem ampliatur ad præsentes, vel præteritos. Sed pro nunc sustine donec pertractemus de ampliationibus, & appellat.

Tu tamẽ aduerte, ꝙ pdictę non sunt contrarię non solũ rõne dicta, sed quia copula nõ tenetur eodem modo in prima, & in secunda. Nã in prima est ly est, in secũda est ly fuit vnde ĩ definitiõe intelligẽdũ ẽ, ꝙ cõtrarię debẽt esse de eisdẽ subiectę, & pdicatis, & copulis. Hęc de cõtrariis dcã sint.

Oppositio contradictoria est inter eas, quarum vna est vniuersalis affirmatiua, altera particularis negatiua vt omnis homo est animal, quidam homo nō est animal, vel altera est vniuersalis negatiua, & altera particulari affirmatiua vt nullus homo currit, quidā homo currit, de eisdem subiectis, & pdicatis, & copulis, vniuoce, & æque ample, & æque stricte acceptis. Omnia debent intelligi sicut expositum est de contrariis.

Vt aūt habeas maiorem notitiam de contradictione, aduerte, ex doctrina Arist. ꝙ quattuor cōditiones requirit, & defectu cuiuslibet earum euitatur cō tradictoria oppositio.

Prima est. Quòd sit affirmatio eiusdem de eodē & negatio, dùmmodo sumatur idem secūdùm rem & vocē, vt Sortes currit, Sortes non currit. Defectu cuius, ista apud Logicum non sunt cōtradictoria formaliter, sed virtualiter siue æquipollenter tantum ex parte rei, Cicero currit, Marcus non currit, posito enim quod sint sinonima ex parte significati quia idem homo dictus est Marcus, & Cicero, tamen distinguuntur voce siue termino, quoniam duo sunt termini, Marcus, & Cic. ideo non sunt contradictoria formaliter, sed æquipollenter, æquipollenter quidem quoniam idem indiuiduum intelligitur per Marcum, & Ciceronem, formaliter autem non, quoniā Logicus obseruat oppositionem de virtutes sermonis, philosophus autem, qui est artifex realis, de virtute rei & significati. Vnde apud physicum ista contradicunt, Materia prima est eos in potentia. Primum subiectum non est ens in potentia, pro eodem enim accipit materiam primam, & primum subiectum.

Secunda est. Quod duæ propositiones contradictoriæ referantur ad idem, & secundum idem, & propter huius defectum, istæ non cōtradicūt, Ethiops est albus dente, Ethiops non est albus pede non enim fit predicatio secundùm candē partem.

Tertia est. Quòd teneantur similiter, ideo iste duo non contradicunt, nullum animal est genus, animal est genus. Nam in negatiua stat animal pro suppositis, in affirmatiua stat pro natura communi. Sed id non intelligas donec in tract. suppositionē exercitatus fueris, ideo sustine. Quarta est. Quod deferātur ad idem tps. Et defectu huius, iste due

non contradicunt sorts venit hodie, sortes non venit fieri. Et aduerte, ꝙ omnes istæ conditiones exprimuntur in diffinitione contradictionis, quæ extrahitur ex doctrina Arist. præcipue in quarto metaphysicæ, & est hæc. [Contradictio est affirmatio & negatio .i. propositio affirmatiua, & negatiua eiusdem prædicati de eodem subiecto, ad idem secundum idem, similiter & pro eodem tempore.]
Hæc de contradictoriis dicta sint.

Oppositio subcontraria est inter eas, quarum vna est particularis affirmatiua, vel indefinita, altera autem est particularis negatiua, vel indefinita de eisdem prædicatis & subiectis & copulis vniuoce acceptis, & eodem modo supponentibus.

Primo dicitur, propositio affirmatiua, & negatiua particularis, aut indefinitæ, vt excludamus duas singulares. Nã illę sunt contradictoriæ secundum rem, & significatum, licet non in figura, quoniam in figura, vt declarabitur tibi infra, oportet vnam esse vniuersalem affirmatiuam, vel negatiuã: alteram autem particularem affirmatiuam, vel negatiuam, vt patebit in figuris, quas infra describemus.

Quare aũt duæ singulares nõ sint subcontrarię ratio est hæc, quia duæ subcontrarię possunt esse simul veræ, vt quidam homo currit, quidam homo non currit. Duę autem singulares non possunt esse simul veræ nec simul falsę, sed vna vera, & altera falsa in omni materia: vt si hæc est vera, sortes non est asinus, hęc necessario est falsa, Sortes est asinus. Ergo sunt contradictorię.

Secundo dicitur, de eisdem subiectis &c. intelligendũ est eodem modo, sicut dictum est in oppositione contraria.

Tertio dicitur, vniuocæ tentis: defectu cuius istę non sunt sub contrarię. Quoddam sanum est animal. Quoddã sanum non est animal.

Quarto dicitur, eodem modo supponentibus, defectu cuius istę non sunt subcontrarię, homo est species, homo non est species. nam in prima homo supponis pro natura communi, in secunda pro natura partita in suppositis. sic quidẽ dicimus pro nunc, in tract. autem suppositionum manifestabimus quomodo ista non est indefinita, homo est species, sed singularis, & ideo manifestius tibi erit, quòd non sunt

subcon

ſubcontrarię, non ſolum quia non ſupponit homo in prima & ſecunda eodem modo, ſed quoniam ſunt ſingulares, quas neceſſe eſt, vt diximus, eſſe oppoſitas contradictorię ſecundum rem & ſignificatum.

Oppoſitio ſubalterna eſt inter eas, quarũ vna eſt vniuerſalis affirmatiua & altera particularis, aut indefinita, aut ſingularis affirmatiua. Vel vna eſt vniuerſalis negatiua & altera eſt particularis, aut indefinita, aut ſingularis negatiua de eiſdem ſubiectis, & prędicatis & copulis, &c. vt dictũ eſt in aliis oppoſitionibus.

Hinc tria ſunt declaranda, primo quare dicuntur ſubalternę, ſecundo quare duę ſingulares, affirmatiua & negatiua ſunt ſubalternę, & non ſubcontrarię.

Ad primum dicitur, ꝙ ideo vniuerſalis affirmatiua, & particularis affirmatiua, dicuntur ſubalternę, quia vna ſub altera ponitur. ſ. parti ſub vniuerſali. vnde vniuerſalis ſe habet, vt abſens parti. vt conſequens. nam bene ſequitur. Omnis homo eſt animal, ergo quidam homo eſt animal, & homo eſt animal, & iſte homo eſt animal, vt tibi manifeſtũ erit in ſuppoſitionibus. Non autem ſequitur econuerſo, quia ab inferiori diſtributiue ad ſuperius affir. non valet cõſequentia: non enim ſequitur, aliquis homo eſt ſtultus, ergo omnis homo eſt ſtultus.

Et aduerte, ꝙ ſicut dicuntur ſubalternę per reſpectũ ſuppoſitionis, quem habent particulares ad vniuerſales, ſic dici poſſent ſuperalternæ, per reſpectum ſuperpoſitionis, quem habent vniuerſales ad particulares. Sed primis placuit ſi denominare ab inferioribus, quorum eſt ſubiici & ſupponi ſuperioribus.

Ad ſecũdum dicitur, ꝙ ideo duæ ſingulares, affirmatiua, & negatiua, ſunt ſubalternę, quoniam ſicut valet conſequentia ab vniuerſali affirmatiua, vel negatiua, ad particulari, & inde affirmatiua, & negatiua, ſic valet ad ſingulari, affirmatiua, & negatiua. Nã ſi hęc cõſequentia valet, omnis homo currit, ergo aliqs homo, & hõ currit, ſic valet, ergo iſtæ, & iſtę currit, quoniam, vt declarabitur tibi in tractat. ſuppoſitionum, ſignum vniuerſale affirmatiuum, & negatiuum diſtribuit terminum immediate ſequentem, & licet deſcendere ad ſua ſingularia diuiſiue, ſed pro nunc ſuſtine ne

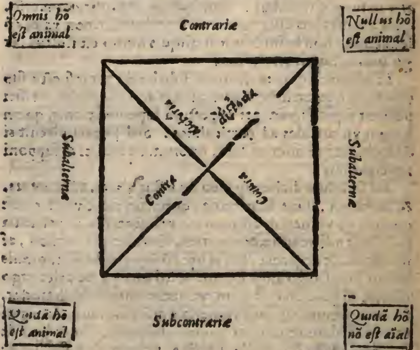
confundatis, donec habebis de suppositionibus notitiam: & ideo sunt subalternę, sicut particularis, & indefinita, non autem sunt subcontrarię ratione iam dicta: quoniam sub contrarias cotingit esse simul veras, duę autem singulares, negatiua, & affirmatiua in omni materia ita se habent, quod si vna est vera, altera est falsa, & nō possunt esse simul verę, nec simul falsę, & ideo, vt diximus non sunt subcontrarię; sed contradictorię: Constat igitur tibi quomodo propositiones categoricę participantes vtroque termino, & eodē ordine, constituunt quatuor genera oppositionum. Et quoniam possunt formari in materia naturali, & remota, & contingenti; ideo figurabimus tibi tres figuras.

Prima, erit de oppositis in materia naturali.

Secunda, de oppositis in materia remota.

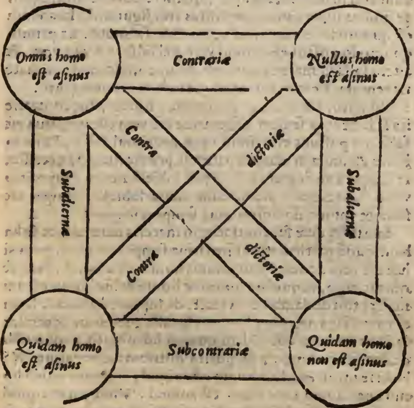
Tertia, de oppositis in materia cōtingēti, vt patet infra.

Oppositæ in materia naturali.

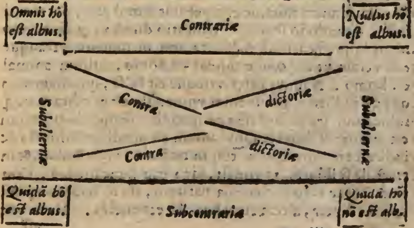

Oppositæ

Oppositæ in materia remota.

Oppositæ in materia contingenti.

Pro completa intelligentia quatuor generum oppositionum tam in materia naturali, quàm remota & contingēti, de quibus signauimus præpositas tres figuras, declarandum est quomodo se habent ad veritatē & falsitatē. Et primo, quomodo posſūt esse simul verę, vel falsę, vel vna vera, & altera falsa in materia naturali. Secundo, quomodo in materia remota. Tertio, quomodo in materia contingenti.

Tu igitur aduerte, ꝙ in materia naturali, duę contrarię ita se habent ꝙ semper affirmatiua est vera, & negatiua est falsa, nec posſunt esse simul veræ, nec simul falsæ. Et ratio huius est, quia in materia naturali, prædicatum de necessitate semper verificatur, & conuenit subiecto, ergo propositio vniuersalis negans predicatum inesse subiecto semper est falsa, & vniuersalis affirmatiua semper est vera.

Similiter duæ subcontrariæ in materia naturali, ita se habent, quòd particularis affirmatiua semper est vera, nam si hęc est vera de necessitate, omnis homo est animal, bene sequitur, ergo, & quidam homo & homo & hic homo est animal, vt tibi declarabitur in tract. de suppositionibus. Item si vniuersalis negatiua semper est falsa, sequitur & particularis negatiuam esse falsam, quoniā sub negatiua vniuersali descenditur ad omnia supposita distributiue negatiue. Nā bene sequitur, nullus homo est animal, ergo nec quidā hómo, nec homo, nec Plato est animal. Vnde patet, quòd quoniam vniuersalis negatiua est falsa, particularis, & inde finita & singularis negatiua est falsa. Et sic patet, ꝙ in materia naturali, natura, & conditio contrariorū est, ꝙ vna sit vera, & altera falsa, nec vnquā sint simul verę, nec simul falsę, dummodo seruetur prędicatio directa, ꝙ dico, quoniam in prędicatione indirecta non inconuenit vtranque esse veram, vt hic, omne animal est homo, nullum animal est homo. Nam, vt patet, vtraque est falsa, quoniam vtraque est indirecta, minus enim vniuersale est prædicatum, ꝙ̄ subiectum, sed in doctrina peripatetica semper loquendum est proprie & directe. Quid autem sit prædicatio directa, & indirecta manifestabitur tibi in tract. de vniuersalibus, & in tract. de syllogismo formali, ideo pro nunc sustine. Contradictoriæ vero in materia naturali, ita se habent, quòd si vna est vera, altera est falsa, & econuerso. Nam hoc

est

est primum principium, ꝙ defenditur in 4. Metaphys. ab Aristot. contra antiquos.s. ꝙ in nulla materia duo contra dictoria possunt esse simul vera, nec simul falsa, ergo nec in materia naturali. Et ratio huius est, quia impossibile est idem simul, & verę affirmari, & negari de eodem, sed in con tradictoriis affirmatur, & negatur idem de eodem. Nam, si ista est vera, omnis homo est animal, & hæc est vera, quidā homo est animal, & demonstro sortem si ergo dicis, ꝙ parti cularis negatiua est vera, scilicet quidam homo, demonstra to sorte, non est animal, ergo affirmatur, & negatur simul, & verę idem de eodem. s. esse animal, & non esse animal de sorte, ꝙ est impossibile. Subalternæ ita se habent in mate ria naturali, ꝙ vniuersalis affirmatiua, & particularis affir matiua, semper sunt verę, quoniam particularis sequitur vniuersalem. Nam bene sequitur, Si omnis homo est ani mal, ꝙ quidam homo sit animal, vt tibi declarabitur in tra ctat. dę consequentiis. Vniuersalis, aut particularis negati ua semper sunt falsę, quoniam prædicatum in materia natu rali, vt docuimus supra non potest remoueri, neque negari a subiecto. Vnde hęc semper est falsa, Nullus homo est aīal, ex consequenti, & ista, quæ est sua subalterna, quidam ho mo non est animal. Constat igitur tibi quomodo quattuor genera oppositionum se habeant ad veritatem, & falsitatē in materia naturali.

In materia autem remota sic se habent cōtrariæ. Vniuer salis affimatiua semper est falsa, vt omnis homo est asinus, & vniuersalis negatiua semper est vera, vt nullus homo est asinus, quia in materia remota, vt docuimus supra, prædica tum repugnat subiecto, ergo propositio vniuersalis affirma tiua, qua affirmatur prædicatum conuenire subiecto, est fal sa, & negatiua, qua negatur prædicatum tale, puta asinū cō uenire subiecto, puta homini est vera. Subcontrariæ eodē modo se habent, scilicet quòd particularis affirmatiua sem per est falsa, Nam bene sequitur, quòd si omnem hominem esse asinum est falsum, etiam sequitur quòd aliquem homi nem esse falsum sit falsum, vt tibi declarabitur in tract. con sequentiarum, Cōtradictoriæ, vt iam diximus, in omni ma teria, ita se habent, ꝙ si vna est vera, altera est falsa, & econ uerso, ergo in materia remota. Subalternæ ita se habent, quòd

quod vniuersalis affirmatiua, & particularis affirmatiua, sunt falsæ. Nam bene sequitur, si omnem hominem esse asinum est falsum, ergo quendam hominem esse asinum est falsum. Vniuersalis autem, & particularis negatiua sunt veræ. Nam bene sequitur, si nullum hominem esse asinum est verum, ergo quendam hominem non esse asinum est verum.

Sed aduerte, quod veritatem harum consequentiarū nō apprehendes tu nouiti, donec consequentiarum tractatum audieris, ideo pro nunc crede. Constat igitur, quomodo quattuor genera oppositionum se habent ad veritatem, & falsitatem in materia remota.

In materia contingenti.i. quādo prædicatum adest abest præter subiecti corruptionem, ita ꝙ non est de essentia speciei, nec proprietas eius naturalis, contrarię ita se habent, ꝙ tam vniuersalis affirmatiua, q̄ vniuersalis negatiua sunt simul falsę, loquendo absolute, & simpliciter, vt omnis homo est albus, nullus homo est albus, & rō huius est, quia in materia contingenti respectu accidentis separabilis prædicatum inest aliquibus indiuiduis, & aliquibus non inest, vt patet de albedine, & caliditate, de scientia, de virtute in homine. nā aliqui homines sunt albi, sunt calidi, sunt docti, sunt virtuosi, aliqui aūt sunt opposito modo. quando ergo aliquibus inest accidens separabile, vniuersalis negatiua est falsa, quando aūt aliquibus non inest, vniuersalis affirmatiua est falsa, ergo vtraq; est falsa. Dixi loquendo absolute, quoniā aliquo casu posito. Vna est vera, altera falsa, puta, dato casu, ꝙ tantū decē hōies essent in mundo, & oēs virtuosi, hęc esset vera, stante casu, & non aliter. Omnis homo est virtuosus, siue studiosus, & hęc esset falsa, Nullus homo est studiosus. Dixi respectu accidentis separabilis, vt præseruem contrarias factas de accidente inseparabili, illi.n. se habent in veritate, & falsitate, sicut contrariæ in materia naturali, licet n. non sit fluens a principiis speciei, tamē inseparabiliter consequetur omne indiuiduum tales speciei, puta nigredo omnem ęthiopem, albedo omnem niuem. Vnde in istis cōtrarię nūquam sunt simul falsę, sed vniuersalis affirmatiua est vera, negatiua autem est falsa. Sed dices nunquid in materia cōtingenti sicut possunt esse simul falsæ, possunt esse simul verę? Respondetur ꝙ non duplici ratione.

Primo,

Primo, quia vniuersalis affirmatiua significat prædicatũ inesse omnibus indiuiduis contentis subiecto, vt omnis homo est albus, ergo iste, & iste, & iste, & sic de singulis, est albus, vniuersalis autem negatiua significat prædicatũ nulli contẽto sub subiecto inesse, vt nullus homo est albus; ergo nec iste, nec iste, & sic de singulis est albus, sed impossibile est, vt patet, prædicatum nullis suppositis, & omnibus inesse, ergo non possunt esse simul veræ.

Secundo, si possunt esse simul veræ ergo, & duæ subcontrariæ, ergo & duæ contradictoriæ.

Prima, consequentia patet, quoniam, si hęc est vera, omnis homo est albus, & hec est vera, quidam homo est albus, & si hęc est vera, nullus homo est albus, hęc etiam est vera, quidam homo non est albus.

Secunda, aũt consequentia probatur sic, si propositiones quatuor angulorum, vt figurantur supra in tertia figura possunt esse simul verę, ergo vniuersalis affirmatiua, & particula negatiua, & vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiuam possunt esse simul verę, istę autem sunt contradictoriæ, vt patet in figura, ergo si duæ contrariæ in materia contingenti sunt simul verę, etiam duæ contradictoriæ, ꝙ tamen est impossibile in omni materia, vt diximus. Ex his corollariæ sequitur, ꝙ duæ contrariæ in materia contingẽti non repugnant, nec opponuntur in falsitate, sed in veritate, ꝙ autem repugnent in qualitate, sed non in quãtitate, est cõe contrariis in omni materia. Subcontrarię in materia contingenti & de accidente separabile ita se habent, ꝙ vtraque est vera, vt quidam homo est albus, quidam homo non est albus. Nam prędicatum contingens separabile. Non necessario in est omni contento sub subiecto ergo potest aliquibus non inesse, & de facto non inesse, & tunc verificatur particularis negatiua. Neque necessario remouetur ab omni contento sub subiecto, ergo potest aliquibus inesse, & de facto inesse, & tunc verificatur partic. affirmatiua. Dixi de accidente separabili, quoniam si fiunt de accidente inseparabili, dicendum est de eis, vt diximus de subcontrariis in materia naturali, in quibus affirmatiua semper est vera, & negatiua semper falsa, & nunquam sunt simul veræ, nec simul falsę.

Sed dices. Nunquid possunt esse simul falsę, sicut possũt esse simul veræ: Respondetur, ꝙ non. q̃a si hæc est falsa, quidam homo est albus, ergo, & vniuersalis affirmatiua est falsa. s. omnis homo est albus, & si hæc est falsa, quidam homo non est albus, ergo, & vniuersalis negatiua est falsa. s. nullus homo est albus, Ergo vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua, & vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua possunt omnes esse falsę: sed sunt contradictorię, quæ in nulla materia possunt esse simul veræ, neque simul falsæ. Constat ergo, ꝙ duę subcontrariæ in materia contingenti non possunt esse simul falsæ, sed simul veræ, ex consequenti se habent opposito modo respectu contrariarum. Nam diximus, ꝙ illę possunt esse simul falsę in materia contingenti, sed non simul veræ, hic autem est opposito modo. Ex his sequitur corollariæ, ꝙ duę subcontrariæ in materia contingenti non repugnant in veritate, sed in falsitate. Quod autem repugnant in qualitate, sed non in quantitate, est commune omnibus subcontrariis in omni materia. Sed contra, Videtur ꝙ possunt esse simul falsæ, & arguitur sic, istę duę sunt subcontrariæ, cum sint indefinitæ, affirmatiua, & negatiua. Homo albus oẽm colorem habet, Homo albus nullũ colorem habet, & vtraque est falsa, vt patet, ergo &c. Nec obstat, ꝙ non sunt duæ particularis, sed duæ indefinitæ, quoniam idem est iudicium de particularis, & indefinitis in hoc, vt diximus supra. Respondetur, non sunt propriæ subcontrarię, sed potius contrarię ex parti prędicati ꝑꝑ ly omnem colorem, & ly nullum colorem. Contrarię autem in materia, cõtingenti, vt diximus possunt esse simul falsę. si autem vis eas reducere ad subcontrarias dices sic, Homo est albus oẽm colorẽ habet, Homo albus non omnem colorem habet, & tũc affirmatiua est falsa, & negatiua est vera, sic dicunt aliqui, mihi autem videtur, quòd ex parte prędicati magis sapiant naturam contradictoriarum, quàm subcontrariarum. hęc enim est vniuersalis affirmatiua ex parte prędicati, homo albus omnem colorem habet & hęc est particularis negatiua. Homo albus non omnem colorem habet, & sic patet, quòd si subcontrarię verę, & proprie formantur, non possunt esse simul falsæ. Contradictorię in materia contingenti, sicut, & in materia naturali, &

remota

remota ita se habēt, q si vna est vera, altera est falsa, nec vt quā possunt esse simul verę, nec simul falsę, nulla exceptio ne facta. Et ratio quidem est, quia si possunt esse simul verę, aut falsę, sequitur q de eodem indiuiduo verificaretur affirmatio, & negatio, q est contra primum principiū, quo dicitur in iiii. Metaphys. Impossibile est idem simul esse, & non esse. Probatur consequentia, istę sunt contradictorię; Omnis homo est albus, & quidam homo non est albus. Si ista est vera, omnis homo est albus, ergo sortes est albus, quia sortes est homo, & si ista est vera, quidam homo non est albus, sit ille sortes, ergo verum est dicere; q sortes est albus, & non est albus, q est contra primum principiū. Q' non possint esse simul falsa, declaratur sic. Si ista est falsa, omnis homo est albus, ergo sortes esse albū est falsum, q̄a continetur sub homine. Si hec est falsa, Quidam homo nō est albus, sit ille sortes, ergo falsum est sortem non esse album, ergo oppositum est verum, scilicet sortem esse album, sed sortem esse album falsum, quoniam supponitur hanc esse falsam, omnis homo est albus, & sortem esse album est verum, ergo duo contradictoria non possunt esse simul falsa, sicut nec simul vera. Subalterne in materia contingenti ita se habent, quòd si vniuersalis affirmatiua est vera, sua particularis affirmatiua subalterna est vera, vt si omnis homo est albus, quidam homo est albus. Nam subiectum vniuersalis affirmatiua stat pro omnibus suis suppositis, ergo ly homo stat pro omnibus hominibus; si pro omnibus, ergo pro aliquo, non autem conuertitur, scilicet q si particularis affirmatiua est vera, vniuersalis affirmatiua sit vera. nō enim sequitur, quòd si aliquis homo currit, omnis homo currit. Et ratio huius est, q̄a, vt tibi manifestabitur in tract. de consequentiis, ab inferiori ad suū superius affirmatiue, tantum distributiue, non valet consequentia. sicut patet hic, non sequitur, homo currit, ergo omne animal currit, eodem modo nec hic, quidam homo currit, ergo omnis homo currit, se habent enim quidam homo, & omnis homo sicut inferius, & superius. Stat ergo, q particularis affirmatiua sit vera, & vniuersalis sit falsa. Si autē particularis affirmatiua est falsa, de necessitate vniuersalis est falsa. Nam, si falsum est, aliquem hominē currere

re, multò magis falsum est omnem hominem currere. Hoc igitur mõ se habent subalternę affirmatiuæ in materia contingenti, subalternæ aũt negatiuę ita se habẽt, quod si vniuersalis negatiua est vera particularis negatiua est vera. Nam bene sequitur, nullus hõmo currit, ergo quidam homo non currit, prædicatum.n. vniuersalis negatiua remouetur ab omni contento sub subiecto, cum ergo quidam hõ contineatur sub homine, vt indiuiduum vagum sub spẽ, si currere remouetur vniuersaliter ab homine, ergo & a quodam homine. Quid autem sit indiuiduum vagum, & signatum, & species manifestabitur tibi tract. de quinque prædicabilibus. Si aũt vniuersalis negatiua est falsa in materia contingenti non oportet particularem negatiuam eius subalternam esse falsam, nam si istæ duæ sunt falsę, nullus hõ currit, quidam hõ non currit, cum contradictoria particularis negatiua sit vniuersalis affirmatiua puta omnis hõ currit, quæ est falsa, vt docuimus supra, sequitur quod duæ cõtradictoriæ essent simul falsæ, quod in nulla materia põt concedi. Constat igitur quõ subalternæ in materia contingenti se habent ad veritatem, & falsitatem. Sed dices, si duę subalternæ in materia contingenti possunt esse simul verę, ergo non opponunt in figura. Respondetur ad hoc, qđ duæ categoricæ eiusdem subiecti, & prædicati opponantur in figura, sufficit, quod opponantur aut in veritate, aut in falsitate, aut in quantitate, aut in qualitate. ex quo sequitur, qđ quanto in pluribus opponuntur, tanto magis opponuntur, & quanto in paucioribus, tanto minus. Vnde cõtradictorię maxime opponuntur quoniã vt docuimus in nulla materia sunt simul veræ, & simul falsę, sed si vna est vera, reliqua est falsa. In figura aũt, vt patet superius, opponuntur in quantitate, & qualitatem & sic omnibus modis opponũtur. Post contradictorias opponuntur contrariæ, quas docuimus in materia naturali, & remota non posse esse simul veras, nec simul falsas, in materia aũt contingenti posse esse simul falsas, sed non simul veras, in figura vero conueniunt in quantitate, sed differunt in qualitate. Post cõtrarias opponũtur subcontrarię, quę vt docuimus in materia naturali, & remota repugnant in veritate, & falsitate, in contingẽti aũt repũgnãt in falsitate, sed nõ ĩ veritate, ĩ figura vero cõueniũt ĩ quan

quantitate, sed differunt in qualitate. Post subcōtrarias opponūtur subalternæ, quæ in materia naturali, & remota, vt decuimus, sic se habent, quòd in materia naturali si vniuersalis est vera tam affirmatiua, q̃ negatiua particularis affirmatiua, & negatiua est vera, & econuerso, idem intellige de falsitate. in materia vero contingenti sic se habēt, vt docuimus, quòd vniuersalis affirmatiua est falsa, particularis non quia particularis affirmatiua est vera, Nam licet oēm hominem currere sit falsum, tamen quendam hominem currere est verum, Si tamen ponatur vniuersalis vera, particularis ē vera, sed non econtrario. Item si ponatur particularis falsa, vniuersalis erit falsa. Nam si falsum est quēndam hominē currere, multo magis falsum est, omnem hominem correre. In figura vero cōueniunt in qualitate, sed differunt in quātitate. Constat igitur quomodo apud Logicum subalternæ opponuntur in figura propter diuersam quantitatem, licet non opponantur in qualitate, nec semper in veritate, & falsitate, licet aliquando sic, aliquando non, vt docuimus. Hæc de oppositionibus categor. carum participantium vtroque termino eodem ordine dicta sint. Et sic compleuimus doctrinā octauæ diuisionis, in qua diuisimus categoricas participantes vtroque termino eodem ordine.

Quantum ad diuisionem nonam, quæ fuit, q̄ categoricarum participantium vtroque termino ordine conuerso in triplici materia, quædam conuertuntur simpliciter, quædā per accidens, quædam per contrapositionē, sex agenda sunt. Primo, quid sit econuerso, de qua hic intendimus. Secūdo, quot requiruntur ad veram conuersionem, de qua hic locuturi sumus. Tertio si tantum tres sunt species conuersionis .s. simplex, per accidens, & per contrapositionem. Quarto, agendum est de conuersione simplici. Quinto, de conuersione per accidens. Sexto, de conuersione per contrapositionem.

Quantum ad primum aduerte, quòd in doctrina Aristo. inuenimus triplicem conuersionem .s. terminorum, quo ad prędicationem, corellatiuorum quo ad mutuam referentiā propositionum quo ad extremorum .i. subiecti & prædicati traspositionē, ea quę est terminorum secundum prędicationem, solet dici conuertibilitas, & est ęqualis prædicatio

duorum terminorum, ita ꝙ de quocunq; prędicatur vnus, prædicatur, & alter, & hæc conuerſo inuenitur inter ſubiectum, & propriam paſſionem, vt inter hominem, & riſibile, inter ſpeciem, & differentiam eſſentialiter, vt inter hominē & rationale, inter definitionem, & diffinitū, vt inter hoīem & animal rationale, & hæc omnia tibi manifeſtabuntur in tract. de vniuerſalibus, & in tract. de conſequentiis. Ea quæ eſt correlatiuorum ſolet dici conuertentia, & eſt ꝙ mutuo ſe referunt, vt pater, filii pater, filius patris filius, Dominus ſerui, domiuus, Seruus domini ſeruus, & hæc conuerſio manifeſtabitur tibi in prædicamēto ad aliquid. Ea, quæ eſt propoſitionum, dicitur apud Logicum tranſpoſitio extremorū modo quo nunc tibi manifeſtabitur. Relicta igitur conuerſione primo, & ſecundo modo dicta, inueſtigādum eſt quid ſit tertio modo dicta.

Tu igitur aduerte, quòd conuerſio tertio modo dicta ſolet ſic definiri apud Logicos. Conuerſio eſt trāſpoſitio prædicati in ſubiectum, & ſubiecti in prædicatum duarum propoſitionum categoricarum participantium vtroque termino ordine conuerſo, vt homo eſt animal, animal eſt homo. Verum niſi aliud huic definitioni addatur, ita couuenit cōuerſioni veræ, ſicut conuerſioni falſæ, nam ſicut in iſtis, homo eſt animal, animal eſt homo, tranſponitur ſubiectum in prædicatum, & prædicatū in ſubiectū, ſic & in iſtis, omnis homo eſt animal, omne animal eſt homo, & tamen conuerſio prima eſt vera, ſecunda autem eſt falſa, vt patet, Quoniā igitur hic intendimus loqui de vera conuerſione propoſitionum categoricarum, quæ diuidenda eſt in ſimplicem, & per accidens, & per contrapoſitionem, addendum eſt prædictæ definitioni, vt ita conueniat conuerſioni bonæ, ꝙ non malæ. ſic igitur definiatur, cōuerſio propoſitionum categoricarum eſt tranſmutatio ſubiecti in prædicatum, & prędicati in ſubiectum, ita quod inter conuertentem, & conuerſam & econuerſo eſt vera, & formalis conſequentia: vt hic. Nā bene ſeqtur, homo eſt rationalis. ergo rationale eſt homo, & hic bene ſequitur, nullus homo eſt aſinus, ergo nullus aſinus eſt homo. Si igitur inueneris tranſponi prædicatum in ſubiectum, & econuerſo, & tamen inter conuertentem, & conuerſam non valere conſequentiam, vt hic, omnis homo

est animal, omne animal est homo, cognosces quòd ei non conuenit definitio veræ & bonæ conuersionis cuius species singulas consideraturi sumus. Hæc de primo dicta sint.

Quantum ad secundum aduerte, quòd in omni vera, & bona conuersione quinq; de necessitate requiruntur. Primo, quòd sint duæ propositiones ex eisdem terminis constitutę. Secundo, quòd sint categoricæ, nam hypotheticæ non proprie conuertuntur. Tertio, quòd ab vna ad aliam valeat consequentia. Quarto, quòd totum prædicatum primæ fiat subiectum secundæ. Totum autem prædicatum est totum quod sequitur copulam, nam vt declarabitur tibi in conuersione simplici, si totum prædicatum non fiat subiectum multæ fient fallaciæ. Quinto, quod si propositio fiat de verbo adiectiuo, resoluatur in suum participium & in sum, es, est, & participium & quidquid sit adiunctum participio, ponatur pro subiecto secundæ; v.g. Si hæc debet conuerti, æthiops habet dentes albos, resoluatur ly habet in participium & sum, es, est, sic dicendo, Aethiops est habens dentes albos, & sic conuertatur, habens dentes albos est æthiops. His seruatis nunquā fiet error in conuersione propositionum.

Quantum ad tertium aduerte, quod conuersio propositionum dupliciter considerari potest. Primo, inquantum deseruit reductioni syllogismorum, qui fiunt indirecte in prima figura, & qui formantur in secunda & tertia figura. Omnes enim reduci debent ad quattuor primos modos primæ figuræ, & reductio fit per conuersionem propositionum, vt tibi manifestabitur in tract. de syllogismo formali. Secundo, inquantum est passio propositionum categor. siue sint de inesse, siue modales siue sint alicuius quantitatis siue nullius. si consideratur primo tunc pro veritate, non sunt nisi duæ species conuersionis, scilicet Simplex & per accidens iste enim tantum deseruiūt reductioni syllogismorum, vt patebit in tract. de syllogismo. Vnde & Arist. non fecit mentionem in lib. Priorum nisi de his duabus, prætermittens conuersionem per contrapositionem. Si aūt consideratur secundo modo, sic sunt tres. s. simplex per accidens, & per contrapositionem. Cuius sufficientiæ ratio hinc sumitur, in omni cōuersione est transmutatio pdicati in subiectum, & subiecti in pdicatum, vel ergo in hmōi transmutatione termini hñt

positionem contrariam, ita quòd si in conuersa sunt termini finiti, in conuertente transmutantur in infinitos, vt declarabitur infra, & sic fit conuersio per contrapositionem, quæ est tertia species, vel habent consimilem positionem, ita ꝙ in vtraque propositione permanent finiti, & hoc dupliciter, qa aut habent consimilem positionem conuertibiliter, id est seruata eadem qualitate & quantitate, & sic fit conuersio simplex, aut habent consimilem positionem, sed non conuertibiliter quia necesse est mutare quantitatem, & sic fit conuersio per accidens, & id tibi manifestum erit infra. Tres igitur sunt famosæ apud Logicos conuersionis species, quas etiam posuit Boetius in lib. suo de syllogismis. Dico famosæ, quoniam nonnulli moderni inuenerunt duas alias cõuersionis species quarum vna est conuersio propositionum nullius quantitatis, vt exclusiuæ & reduplicatiuæ. Nam sic conuertitur exclusiua, tantum homo est rationalis, omne rationale est homo, reduplicatiua autem si conuertitur, homo inquantum homo est rationalis. Rationale est homo inquantum homo. Item propositionum modalium, vt hominem esse album est possibile, ergo possibile est hominem esse album. Item alij imaginati sunt duas alia species. Prima est, quando mutatur qualitas & non quantitas vt hic, omnis homo est animal, omne animal non est homo. Secunda est, quando mutatur quantitas & qualitas, vt hic. Omnis homo est animal, aliquod animal non est homo. Verum, quia huiusmodi conuersiones non sunt in vsu, nec nobis deseruiunt pro reductione syllogismorum, ideo immorabimur circa primam & secundam speciem, tangentes breuiter de tertia, omnibus alijs relictis.

Quantum igitur ad conuersionem simplicem, duo agenda sunt. Primo quid sit. Secundo quot seruanda sunt, vt sit vera & bona conuersio, ita quod à conuersa ad conuertentem valeat consequentiam. Quantum ad primum aduerte, quòd sic diffinitur. Conuersio simplex est transpositio prædicati in subiectum, & subiecti in prædicatum, manente eadem quantitate & qualitate propositionum, absque alia terminorum componentium mutatione facta.

Primo dicitur, transpositio loco generis, est enim quid cõmunius transpositio prædicati in subiectum & econuerso, ꝗ

conuer-

conuerſio ſimplex. nam omnis conuerſio propoſitionum eſt tranſpoſitio prædicati ſubiectum, & econuerſo, & tamen non omnis conuerſio eſt conuerſio ſimplex, cum eius ſint tres ſpecies.

Secundo dicitur, manente eadem quantitate & qualitate propoſitionum, ita ꝙ ſi vna eſt affirmatiua particularis altera, ſcilicet conuertens ſit affirmatiua particularis, vt hic, quidam homo eſt animal, ergo quoddã animal eſt homo. Et ſi vna ex vniuerſalis negatiua conuertens ſit negatiua vl'is, vt hic, nullus homo eſt aſinus, ergo nullus aſinus eſt homo.

Et aduerte duo. Primo, quòd per hanc particulam, differt conuerſio ſimplex à conuerſione per accidens, in qua mutatur quantitas, ſed non qualitas, vt tibi declarabitur. Secundo, quòd licet particularis indefinita & ſingularis ſint diſtinctæ quantitatis quantum ad modum pronunciandi & quantum ad terminum, qui ſubijcitur, vt docuimus ſupra, tamen quantum ad modum conuertendi reputantur ac ſi eſſent eiuſdem quantitatis, ita quòd qua conuerſione conuertitur particularis eadem conuertitur indefinita & ſingularis. Vnde ad hoc quòd ſeruetur eadem quantitas ſufficit obſeruare ne conuertatur vniuerſalis in particularem indefinitam, aut ſingularem, nec econuerſo, ſcilicet partic. inde. ſing. in vniuerſalem. Quod autem conuerſa ſit partic. & conuertens ſit inde. aut ſing. aut econuerſo, propter hoc non mutatur quãtitas, quoniam vt diximus in modo conuertendi reputantur eiuſdem quantitatis. Vnde patet, quòd per conuerſionem ſimplicem, ſingulares poteſt conuerti in particularem & indefinitam modo omnes ſint affirmatiuæ. Nam bene ſequitur, Sortes eſt homo, ergo quidam homo eſt ſortes, ergo homo eſt ſortes. Tertio dicitur, abſque alia rei minorum &c. vt per hoc differat à conuerſione per contrapoſitionem. Nam licet in ea non mutetur quantitas nec qualitas propoſitionum, tñ mutantur termini finiti in terminos infinitos, vt infra declarabitur. Cõſtat igitur tibi quid ſit cõuerſio ſimplex.

Quantum ad ſecundum aduerte, vt ſimplex conuerſio ſit vera & bona, ita ꝙ à conuerſa ad conuertentem ſemper ſit bona conſequentia, ſeptem obſeruanda ſunt.

Primo, ſi conuerſa ſit per verbum adiectiuum, anteq̃ conuertatur reſoluatur verbum in participium, & ſum es eſt,

& tunc participium & si quid adiungitur participio totū ponatur pro subiecto conuertentis,nam si solum additū participio ponatur pro subiecto,fiet error, v.g. sortes videt lapidē non potest sic conuerti,ergo lapis videt sortem,Sed prius sic resoluatur, Sortes est videns lapidem, & tunc sic conuertatur,videns lapidem est sortes. Idem intellige de omnibus alijs categoricis formatis per verbum adiectiuum.

Secundo,Si conuersæ copula est sum,es,est, & post copulam sequitur casus obliquus,puta ablatiuus, antequam conuertatur sumatur participium, q̄ est ens, siue existens, & simul cum casu obliquo fiat subiectum conuertentis, aliter fiet error,v.g. sortes est in pado,non potest sic conuerti,Padus. est in sortes,sed sic, ens vel existens in pado est sortes. Idem intellige de omnibus consimilibus.

Tertio, Si subiectum conuersæ sit casus obliquus,vt contingit in oratione facta per verbum impersonale, antequam conuertatur reducatur ad rectum, & tunc fiat sic conuersio, sortis interest disputare, illæ,cuius interest disputare, est sortes. Me tedet viuere, ille, quem tedet viuere sum ego.

Quarto,nullus terminus distribuatur in conuertente,qui non sit distributus in conuersa,aliter argueretur à positione superioris ad positionem inferioris, quæ consequentia non valet,vt declarabitur tibi in tract.de consequentijs, sed pro nunc sustine,ne inuoluaris. Hæc de causa per conuersionem simplicem non conuertitur part. neg. in seipsam,sicut conuertitur part.affir.nec vuiuersalis affirmatiua in seipsam,sicut conuertitur vniuersalis negatiua in seipsam,& huius ratio erit tibi manifesta in tract. de suppositionibus,& in tract. de consequentijs, pro nunc crede sic esse donec nouitius es.

Quinto, tam in conuersa quàm in conuertente teneantur termini æquæ ample & æque stricte, aliter si in vna teneantur ample, & in altera stricte, & econuerso, sequuntur manifestissimi errores. Hæc autē tibi clara erunt in tract. de ampliatione & appellatione, pro nunc crede sic esse.

Sexto, teneantur termini æque stricti secundùm congruitatem grāmaticalem,aliter sequitur error,v.g. Hæc est vera, Nullus homo est mulier, hæc autem est falsa, nulla mulier est homo.quoniam homo in cōuersa fiat pro genere masculino,in conuertente autem pro genere communi, restringa

tur

tur ergo in conuertente ad genus masculinum sic,nulla mulier est aliquis homo. Septimo, signum appositum subiecto conuersæ,apponatur toti subiecto conuertentis, si oportuerit ipsum apponi, v. g. Quidam homo est albus,ergo quoddam album est homo. Nullus asinus est volans,nullum volans est asinus. Dixi si oportuerit ipsum apponi,vt preserué propositionem conuertendam, cuius prædicatum est terminus discretus,vt hic,Quidam homo est Plato,ergo Plato est homo. Nō enim oportet ly Plato apponi signū quidam, qa est indiuiduum signatum. His igitur seruatis nunquam fiet error in conuersione simplici,& à conuersa ad conuertétem valebit cōsequentia.Hæc de conuersione simplici dicta sint.

Quantum ad conuersioné per accidens duo agenda sunt. Primo,quid sit. Secundo, quot obseruanda sunt, ne in ea fiat error.

Quantum ad primum aduerte, antequam diffiniatur, ꝙ sicut præcedens species dicitur conuersio simpliciter, quia propositio conuertibilis simpliciter conuertitur per seipsam & non mediante alia,vt hæc per seipsam conuertitur in suam conuertentem, Homo est animal,animal est homo,& hæc,nullus homo est lapis, nullus lapis est homo. In econuersione autem per accidens conuersa non conuertitur in suam conuertentem per seipsam,sed per aliam,nam oportet sub econuersa facere descensum distributiuum ex parte subiecti,deinde aliquam acceptam sub tali descensu conuerti simpliciter, & mediante ea conuertetur vniuersalis affirmatiua vel negatiua per accidens, v.g. Omnis homo est animal,ergo hic homo est animal & hic homo,& hic homo,&c. ergo per conuersionem simplicem quoddam animal est homo. Sequitur ergo mediante propositione simpliciter conuersa,quòd si omnis homo est animal, quoddam animal sit homo. Dicitur,ergo conuersio per accidens,quia vniuersalis affirmatiua & negatiua conuertitur in particularem affirmatiuam,& negatiuam,mediante part.vel sing.conuersa simpliciter modo quo exposuimus, & sic dicitur conuersio per accidens.i.mediante alia propositione,& non per seipsam.

His præpositis aduerte,ꝙ conuersio per accidens sic desinitur. Conuersio per accidens est transpositio prædicati in subiectum & subiecti in prædicatū manente eadé qualitate,

ſed mutata quantitate, in qua conuertitur affirmatiua vniuerſalis in particularem affir.& neg.vniuerſalis in neg.particularem. Vt omnis homo eſt animal,ergo quoddam animal eſt homo,nullus homo eſt lapis,ergo quidam lapis non eſt homo. Primo dicitur,tranſpoſitio,&c. quòd intelligendum eſt eadẽ ratione, qua & indefinitione cõuerſionis ſimplicis.Secundo,dicitur,ſeruata eadem qualitate, ſed mutata quantitate, vt differat à conuerſione ſimplici & per contra poſitionem,in quibus non mutatur qualitas, nec quantitas.

Quantum ad ſecundum aduerte, quòd in cõuerſione per accidens,vt ſit bona conſequentia à conuerſa ad conuertentem tria obſeruanda ſunt.

Primo, non fiat tranſitus à ſuppoſitione ad ſuppoſitionẽ ſibi repugnantem. Repugnat autem materialis formali, & ſimplex perſonali, vt tibi declarabimus in tract.de ſuppoſitionibus. Defectu huius,hæc non eſt bona conuerſio,nullus homo eſt ſpecies,ergo quędam ſpecies non eſt homo.Nam homo in conuerſa ſupponit perſonaliter & eſt vera, in conuertẽte aut ſupponit ſimpliciter,& eſt falſa.Vt ergo ſtet homo in conuertente perſonaliter conuertatur ſic, ergo quædam ſpecies non eſt aliquis homo. Signa enim vniuerſalia, & particularia,ſi ſunt eiuſdem generis cum termino, cui adiunguntur, trahunt ipſum ad ſuppoſitionem perſonalem,vt tibi declarabitur loco ſuo.Pro nunc crede ſic eſſe.

Secundo,teneantur termini tam in conuerſa,quàm in cõuertente æque ample & æque ſtricte.Defectu huius hæc cõuerſio non valet,nullus homo eſt mulier,ergo quædam mulier non eſt homo. Nam in conuerſa ſtat homo pro maſculis tantum,in conuertente autem ſtat pro maſculis,& fœminis.Vt ergo fiat vera conuerſio, & homo in conuertente teneatur pro maſculis tantum,ſicut in conuerſa,dicatur ſic,ergo quædam mulier non eſt aliquis homo.

Tertio,vt videas aperte, quòd conuenienter conuertitur vniuerſalis affirmatiua in particularem affirm.& vniuerſalis negatiua in particularem neg.ſub vniuerſali affirmatiua accipe ſuã ſubalternã, & eam conuerte ſimpliciter, & tunc videbis quõ per conuerſionem per accidens ſequitur ad vniuerſalem affirmatiua,v.g.omnis homo eſt animal,ergo quidam homo eſt animal, hæc eſt ſua ſubalterna, & hæc ſic cõuertitẽ

per

per conuersionem simplicem ergo quoddam animal est homo. Ad istam ergo omnis homo est animal, sequitur per cõuersionem per accidens, quoddam animal est homo. Eodem modo intellige de vniuersali negatiua & particulari negatiua. Nam bene sequitur per conuersionem simplicem, nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo, & ad hanc sequitur sua subalterna, scilicet quidam lapis non est homo. Ad istam ergo nullus homo est lapis, sequitur per conuersionẽ per accidens, quòd quidam lapis non est homo. Hæc de cõuersione per accidens dicta sint.

Quantum ad conuersionem per contrapositionem, duo agenda sunt. Primo, quid sit. Secundo, declarandum quo vniuersalis affirmatiua conuertitur in seipsam per contrapositionem & similiter quo particularis negatiua in seipsam.

Quantum ad primum aduerte, quòd sic definitur. Cõuersio per contrapositionem est transpositio subiecti in prędicatum, & econuerso, non mutata quantitate, nec qualitate propositionum, sed mutatis terminis finitis in terminos infinitos, per quàm conuertitur vniuersalis affirmatiua in se, & particularis negatiua in se. Primo dicitur, transpositio subiecti, &c. eadem ratione sicut dictum est in prima & secunda specie. Secundo dicitur, manẽte eadem quantitate, & qualitate propositionum, & in hoc nõ differt à conuersione simplici, licet differat à conuersione per accidens, vt autem differat à conuersione simplici, & per accidens, additur mutatis terminis finitis in terminos infinitos. Quid autem sit terminus finitus, & terminus infinitus, vide supra in diuisione septima terminorum. Vniuersalis autem affirmatiua sic conuertitur. Omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo, part. autem neg. sic conuertitur, Quidam homo non est lapis, quidam non lapis non est non homo. Dicitur autem conuersio per contrapositionem, quia termini nonsolum transmutantur quo ad situm, prout subiectum sit prædicatum & econuerso. Hoc enim est commune omni conuersioni propositionum, sed etiam quo ad significatum. Nam significatum term. finiti opponitur significato term. infiniti, vt patet ex definitionibus eorum, vt docuimus in septima diuisione terminorum. Constat igitur quid sit, & quare dicitur conuersio per contrapositionem.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ omnis categorica alicuius quantitatis conuertibilis est per aliquam trium specierum conuersionum, de quibus nunc agimus, & quoniam per simplicem non conuertitur nisi vniuersalis negatiua in se, & particularis affirmatiua in se, & per conuersionem per accidens non cõuertitur vniuersalis affirmatiua in se, sed in particularem affirmatiuam, & vniuersalis negatiua non cõuertitur in se, sed in part. negat. conuertitur autem per cõuersionem simplicem, restat conuertere vniuersalem affir. in vniuersalem affir. & part. neg. in part. neg. non possunt autẽ conuerti per conuersionem simplicem. Constat enim ꝙ si vniuersalis affirmatiua, conuertitur in seipsam per cõuersionem simplicem non valet consequentia formaliter, sed tantum gratia materiæ, puta qñ termini sunt cõuertibiles, vt patet hic: omnis homo est risibilis, ergo omne risibile est homo, absolute aũt non valet, vt patet hic, omnis homo est animal, non sequitur, ergo omne animal est homo. Similiter non valet consequentia formaliter si conuertatur part. neg. in seipsam, sed tantum gratia materiæ: v.g. licet valeat hic: Quidam homo non est asinus, ergo quidam asinus nõ est homo, tñ non valet in omnibus. Non.n. valet hic. quoddam animal non est homo, ergo quidam homo non est animal. nam conuersa est vera, conuertens aũt est falsa. Necesse est ergo dare tertiam speciem, per q̃ infallibiliter & vniuersaliter cõuertatur vniuersalis affirmatiua in se, & par. neg. in se. Hanc aũt inuenit Boëtius, vt habemus ex libro suo de syllogismo categorico, quæ dicitur conuersio per contrapositionem ex causa, q̃ supra diximus, & qm̃ Arist. in lib. j. Priorum de ea nõ fecit verbum, ideo dicit part. neg. non conuerti, qm̃ non conuertitur simpliciter nec per accidens. Vt aũt scias, ꝙ per contrapositionem cõuenienter conuertuntur vniuersalis affirmatiua, & part. neg. in seipsas mutatis terminis finitis in term. infinitos, & primo ꝙ vniuersalis affirmatiua puta omnis homo est animal, conuertatur in istam, omne non animal est nõ homo, declaratur sic, omnis homo est animal, ergo nullus homo est non animal, nam cum animal & non animal contradicunt, si animal affirmatur de homine, de eo negatur non animal, tunc vltra. Si nullus homo est non animal, ergo per conuersionem simplicem, nullum non animal

est

est homo, tunc vltra, si nullum non animal est homo, ergo omne non animal est non homo, nam cum homo & nõ homo cõtradicunt, si homo nõ verificatur de non animali, de eo verificatur nõ homo, ergo ista est bona conuersio, omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo. Quod autem part. neg. puta quidam homo non est asinus, bene conuertatur in seipsam mutatis terminis finitis in terminos infinitos, sic conuertendo, quidam asinus nõ est non homo, declaratur sic. Quidam homo nõ est asinus, ergo quidam homo est non asinus: nam, vt ibi declarabitur in tract. de consequentiis, à negatiua de prædicato finito, ad affirm. de prædicato infinito, valet consequentia. Tunc vltra, quidam homo est non asinus, ergo per conuersionem simplicẽ, quidam non asinus est homo. tunc vltra, quidam non asinus est homo, ergo quidam non asinus nõ est non homo per locum à contradictoriis. bene ergo sequitur per conuersionem per contrapositionem, quòd hæc sit bona conuersio, quidam homo non est asinus, ergo quidam non asinus non est non homo. Hæc de conuersione per contrapositione dicta fiut, quàm non tradit nobis Arist. vtpote non necessariā ad reductionem syllogismorum. Et præterea non veræ seruatur identitatis terminorum quo ad significatũ, cum term. finitus & terminus infinitus habeãt opposita significata. Ad formalem autem & perfectam conuersionem, requiritur quòd conuertens & couersa sint propositiones participantes vtroque termino ordine tamen conuerso, & ideo hanc tertiam speciem sic pertractasse sufficiat.

Vltimo aduerte, quòd Logici inuenerunt quattuor vocales; quibus designarent vniuersalem affir. & neg. & part. affir. & neg. conuertibiles. Vocales sunt A, E, I, O. A, significat vniuersalem affir. Et vniuersalem negat. I, part. affir. O, par. neg. & composuerunt hos versus declarantes propositum.

Afferit A, negat E, sunt vniuersaliter ambæ.
Afferit I, negat O, sunt particulariter ambæ.

Ad cognoscendum autem qua specie conuersionis conuertantur, composuerunt hunc versum.

Ecce, tibi, sim. armi. geros ac. arma. bono. cõ.

Et sic exponitur. Sim. i. per conuersionem simplicem conuertitur ecce. i. e, in e. i. vniuersalis negatiua in vniuersalem

negatiuam,tibi.i.i,in i.i.particularis affirmatiua in partic.affirm. Ac.i.per conuersionem per accidens, conuertitur armi.i.a, in i.i.vniuersalis affirmatiua,in part.affirm.geros.i.e, in o,i.vniuersalis negatiua,in part.negat.con.i.per conuersionem per contrapositionem conuertitur arma.i. a, in a.i. vniuersalis affirmatiua in vniuersalem affirmatiuam. Bono .i.o,in o.i.partic.negat.in part. negat. De indefinita autem, & singulari non fit particularis mentio, quoniam eodē modo cōuertuntur sicut,& particularis, tam affirmatiua, quàm negatiua. Hæc de conuersionibus dicta sint. Et hic terminatur consideratio de propositione categorica de inesse, & de omnibus eius præmissis nouem diuisionibus. Sequitur consideratio de propositione hypothetica, & omnibus eius speciebus.

De propositione Hypothetica, & eius speciebus. Cap. III.

IN hoc tertio cap.agendum est de propositione hypothetica,de qua tria agenda sunt.

Primò, quid sit.

Secundo,quare dicitur hypothetica.

Tertio,agendum est de singulis speciebus eius.

Quantum ad primum aduerte, quòd sic definienda est, Propositio hypothetica est propositio, in qua coniunguntur plures categoricæ, vel plures orationes habentes modū categoricarum coniunctæ per totam coniunctionis tanquā principales partes sui.

Primo, ponitur propositio loco generis. est enim communior propositio, quàm propositio hypothetica. Nam & categorica est propositio, & tamen non est hypothetica. se habet igitur propositio ad propositionem hypotheticam,sicut genus ad speciem.

Secundo dicitur, in qua coniunguntur plures categoricæ, &c. ad differentiam categoricæ,in qua solum coniungūtur subiectum,& prædicatum per copulam verbalem, vt homo est albus.

Tertio dicitur,vel plures orationes, quoniam contingit fieri hypotheticam,& precipue conditionalem per alios modos verbi,quàm per indicatiuum per quem solum fit vera ca-

tegorica,

tegorica, vt docuimus in cap. præcedenti: v.g. hæc est conditionalis vera, si homo haberet alas, posset volare, sufficit autem, quod illæ orationes assimilentur categoricæ in eo, quod habent subiectum, prædicatum, & copulam, vt principales partes sui, & quod reduci possint ad veras categoricas sic, si homo habet alas potest volare.

Quarto dr̃, coniunctas per notam coniunctionis, quia nisi sic coniungerentur, hypothetica nõ posset dici vna propositio, sed plures simpliciter: sicut hic, sortes est homo, Brunellus est asinus. Dicitur aũt propositio coniunctione vna.

Vnde aduerte, quod sicut copula verbalis vniens prædicatum cum subiecto facit categoricam esse propositionem vnã simpliciter, sic nota coniunctionis vniens plures categoricas facit hypotheticam esse propositionem coniunctione vnam.

Quinto dicitur, tanquam principales partes sui, vt in hoc formaliter & completiue distinguatur à categorica. Nam partes principales propositionis sunt illæ, in quas primo & immediate resoluitur. Sicut autem categorica primo & immediate resoluitur in subiectum & prædicatum, ita hypothetica primo & immediate resoluitur in categoricas componentes ipsam, vel in orationes habentes modum categoricarum & illæ in terminos suos: merito ergo dicitur tanquã principales partes sui. Constat igitur tibi quid sit hypothetica propositio.

Quantum ad secundum aduerte, quòd hypothetica est terminus græci idiomatis & latine sonat suppositiua, eo quod hypo est sub & thesis positio. Dicitur ergo hypothetica idẽ quòd propositio suppositiua, eo quòd in hypothetica secunda propositio, vel oratio supponitur primæ, vt sequens ab ea, nam secunda se habet ad primam sicut consequens ad antecedens, vt patet in ista, Si sortes est homo, sortes est animal. Nam ex eo, quod est homo, sequitur quòd sit animal, & sic fundatur in prima, ideo dicitur supponi, id est poni sub prima per consequentiam, vt patet.

Sed dices, ergo sola cõditionalis erit hypothetica, quia in ea sola subordinatur secunda primæ ita, quod ordinariæ id obseruatur de necessitate consequentiæ. Nam in copulatiua nihil refert, quæ ex categoricis ponatur in primo loco, & quæ in secũdo, v.g. Sortes currit & Plato dormit, nihil refert

si secunda ponatur in primo loco, & prima in secundo, sic, Plato dormit & sortes currit. Idem intelligendæ disiunctiua, nihil enim differt si dicatur sortes vel est homo, vel est asinus, & sic, sortes vel est asinus vel est homo, ergo sola conditionalis est hypothetica, summendo hypotheticam pro suppositiua.

Respondetur, si consideratur hypothetica quantum ad id, cui nomen imponitur, & quantum ad famosum modum loquendi non solum conditionalis. sed & copulatiua & disiunctiua dicuntur hypotheticæ, eo quod in eis coniunguntur plures cathegoricæ per notam coniunctionis, sicut & in conditionali, si autem consideretur quantum ad id, à quo nomē imponitur, scilicet à suppositione, tunc sola cōditionalis est vere & propriæ hypothetica, quoniam in ea sola, vt obiectio probat, consequēs, & ea, cui supponitur, dicitur antecedens. & huius sententiæ videtur fuisse Boetius, qui in libro suo de syllog. hypothetico inquit, propositio vero omnis aut categor. est, quæ prædicatiua dicitur, aut hypothetica, quæ conditionalis vocatur. Et in j. lib. Top. inquit. Conditionalium propositionum, quas græci hypotheticas vocāt, partes sunt simplices categoricæ, quarum quæ prius est, dicitur antecedens, & quæ posterius consequens, & sic constat solas conditionales esse vere hypotheticas, alias vero magis secundùm vsum loquendi.

Quantum ad tertium aduerte, quòd si teneatur hypothetica strictè, vt iam diximus, non se extendit nisi ad conditionalem expresse, ea enim est proprie suppositiua, & ad eam virtualiter reducuntur, vt ad conditionales, causalis & rationalis. Nam in causali prima propositio est antecedens, secūda autem consequens, vt hic. Quia sol est super terram dies est. In rationali similiter, vt hic sortes est rationale, ergo est homo. Si autem sumatur secundùm vsum famosum, sub se continet conditionalem, copulatiuam, & disiunctiuam, & in his tribus speciebus concordant communiter antiqui, & solenniores logici. quod dico, quoniam ex aliquibus modernis nō habetur determinatus numerus harum specierū. Nam aliqui ponunt quinque, illis tribus addentes duas, scilicet causalem & temporalem, vt hic quando Sortes legit, Plato dormit. Quia sortes legit, Plato addiscit, aliqui plu-

res.

res. Sed ne te inuoluam nolo singulas recitare. Sufficit tibi ꝙ quæcunque aliæ assignantur non sunt vere hypotheticæ, sed similitudinariæ præter eas, quæ ad conditionales reducuntur vt causalis & rationalis. Reliquæ autem vt localis, & temporalis, & similitudinaria & comparatiua, non possunt dici hypotheticæ, nisi quia in eis continentur duæ orationes coniunctæ per aliquam notam coniunctiuam, siue sit aduerbium, siue coniunctio, vt patet in istis Sortes dormit, vbi Plato comedit, ego dormio quando tu vigilas. Sicut Sortes interrogatur, sic respondet, tam bonus est Sortes, quam bonus est Plato. Vnde omnes istæ dicuntur esse categoricæ distinctæ, nec hypothet. sunt nisi per quandam similitudinem, eo ꝙ vna non supponitur alteri per modum necessariæ consequentiæ, sicut se habent conditionales & reducibiles ad eas, vt causalis & rationalis. Sufficit igitur tractare in primis de vera hypothet. quæ dicitur conditionalis, deinde de copulatiua & disiunctiua, quæ secundum vniuersalem modum loquendi dicuntur hypotheticæ.

Quantum ad conditionalem tria agenda sunt. Primo, quid sit. Secundo quotuplex sit. Tertio, quid requiritur ad eius veritatem & falsitatem.

Quantum ad primum aduerte, quod sic definitur. Conditionalis est propositio hypothetica, in qua coniunguntur plures categoricæ per hanc coniunctionem, si ex quibus categoricis prima dicitur antecedẽs, secunda aũt c[o]nsequens.

Primo dicitur, propositio hypothetica, quæ est vt genus secundùm modum famosum loquendi ad conditionalem & copulatiuam & disiunctiuam. Secundo dicitur, in qua coniungantur plures categoricæ, quòd est intelligendum formaliter, vt hic, si tu curris, tu moueris: vel virtualiter, vt quando coniunguntur, duæ orationes habentes modum categoricarum: vt hic, si venisses ad me, saluassem te. Tertio dicitur, per hanc coniunctionem si, vt ex hoc differat à copulatiua in qua partes coniunguntur per hac notam &, à disiunctiua. in qua coniunguntur per vel. Quarto dicitur, ex quibus prima dicitur antecedens, secunda autem consequens. Nam omnis conditionalis est consequentia, in omni autem consequentia, propositio prima dicitur añs, secunda autem consequens, quoniam ordine illationis sequitur ad primam. nã

hæc

hæc propoſitio, ſortes eſt animal, ſequitur ad iſtam antecedentem, ſortes eſt homo. Nam bene & neceſſariæ ſequitur ſi ſortes eſt homo, ſortes eſt animal. Conſtat igitur quid ſit conditionalis.

Et aduerte, quòd propter ordinem neceſſarium, quem cognoſcimus inter orationes componentes, cõditionalem reducimus ad eam propoſitionem cauſalem, & rationalem. Exemplum primi, quia ſol eſt in Cancro, dies longi ſunt, exemplum ſecundi, tu curris, ergo tu moueris.

Quantum ad ſecundum aduerte, quòd conditionalis poteſt fieri affirmatiuæ & negatiuæ. Affirmatiuæ quidem, quando nota conditionis affirmatur, vt hic, ſi tu es homo. tu es riſibilis, negatiuæ autem, quando ipſa nota negatur, vt hic, non ſi tu es homo, tu es lapis.

Vnde aduerte, quòd ſicut affirmatio, & negatio copulæ verbalis facit categoricam affirmatiuam & negatiuam ſic affirmatio, & negatio notæ conditionis facit conditionalem affirmatiuam, & negatiuam.

Negatiua autem fit tribus modis. Primo, quando negatio præponitur immediate ipſi notæ, ſed non toti conditionali, vt hic. Tu es homo non ſi tu es aſinus. Secundo quando negatio præponitur toti conditionali, ſed non impendiate ipſi notæ, vt hic. non tu es homo, ſi tu es aſinus. Tertio, quando negatio præponitur toti conditionali & immediate ipſi notæ, vt hic non ſi tu es homo, tu es aſinus, & hic eſt modus ordinarius formandi conditionalem negatiuam.

Affirmatiua vero regulariter fit vno modo, quando, ſcilicet nota conditionis præponitur toti conditionali, vt hic. Si tu es albus. tu es coloratus.

Quantum ad tertium aduerte, quòd veritas conditionalis dupliciter manifeſtatur. Primo ſic, ad veritatem eius requiritur ꝙ antecedens non poſſit eſſe verum ſine conſequẽte. i. ꝙ ſi ponis antecedens, ponas conſequens, vt hæc eſt vera ſi tu curris, tu moueris. Nam non potes ponere antecedẽs quin adſit conſequens. Impoſſibile eſt enim te currere, ſi ponis te non moueri. Secundo ſic, ad veritatem conditionalis requiritur ꝙ oppoſitum conſequentis repugnet antecedenti ita ꝙ nõ poſſim ſtare ſimul antecedens & oppoſitum ꝯñtis, v. gr. hæc eſt vere ſi tu es homo, tu es animal. nam te eſſe ho-

minem,

minem,& te non esse animal, ꝙ est oppositũ consequentis, non se compatiuntur, nam ex opposito infertur oppositum, sicut enim sequitur, tu es homo, ergo tu es animal, sic ex opposito sequitur tu non es animal, ergo tu non es homo.

Et aduerte, ꝙ isti duo modi, quibus manifestatur veritas conditionalis, tendunt in idem quo ad sensum. Nam ideo antecedens non potest stare sine consequente in vera conditionali. quia oppositum consequentis repugnat antecedenti. Et ratio dictorum est, quia conditionalis est consequentia vt declarabitur in tract. de consequentijs, quæ ergo requirũtur, & sufficiunt ad veram consequentiam, requiruntur, & sufficiunt ad veram conditionalem, ad veram autem consequentiam vt tibi declarabitur in principio tract. de consequentijs, oportet ꝙ oppositum consequentis repugnat antecedenti, ideo hæc est vera, tu es homo, ergo tu es animal. Nã hæc duo repugnãt, tu es homo, & tu non es animal, hæc aũt est falsa, tu es homo, ergo tu es Papa. Stat.n. ꝙ tu non sis Papa, & tamen quòd sis homo. Cum igitur vera conditionalis sit ꝯñtia vera eadem requiruntur & sufficiunt in vtraque.

Falsitas autem conditionalis modis oppositis manifestatur. Primo sic, ad falsitatem conditionalis requiritur quòd antecedens possit esse verum sine consequente .i. quòd stet antecedens etiam ꝙ remoueatur consequens, & ponatur eius oppositum, v.g. hæc est falsa, si tu es homo, tu es iustus: stat enim quòd tu sis homo, & non sis iustus. Secundo sic, & reddit in idem quo ad sensum, ad falsitatem conditionalis requiritur, & sufficit, ꝙ oppositum consequentis non repugnet antecedenti. vnde hæc est falsa, si tu es homo, tu sedes. Nam hæc duo non repugnant, tu es homo, & tu non sedes. Et ratio quidem horum est, quia, vt diximus, conditionalis est consequentia. Ad consequentiam autem falsam, vt videbis in tract. consequentiarum in principio sufficit, quod oppositum consequentis stet cum antecedente. Constat igitur quid requiratur, & sufficiat ad veritatem & falsitatem conditionalis. Quot modi autem arguendi tam boni quàm mali trahantur à conditionali, manifestabitur tibi in tract. de consequentijs, vbi de hoc particulariter tractabimus. Pro nunc vt nouitius sustine. Ex omnibus predictis sequũtur ex communi sententia Logicorum duo corollaria: quorum.

Primum

Primum eſt, quòd non oportet in ſpecie conſiderare de poſ ſibilitate & impoſſibilitate, nec de neceſſitate & contingen tia cōditionalis, quoniam ſub vera continetur neceſſaria & poſſibilis ſub falſa autem continetur impoſſibilis, nulla vero eſt contingens. dicitur enim quòd omnis vera eſt neceſſaria, ex conſequenti pòſſibilis, & omnis falſa impoſſibilis, ex conſequenti non contingens, vt declarabitur tibi in cap. de modalibus. Vt autem ſcias, quomodo omnis vera eſt neceſſaria aduerte, quod non eſt neceſſaria, quia, ſcilicet antecedens ſit neceſſarium & conſequens ſimiliter: vt hic, ſi homo eſt animal, eſt animatus. Nam poteſt ans eſſe poſſibile, & conſequens ſimiliter, & eſſe contingens, & conſequens ſimiliter, & antecedens impoſſibile & conſequens ſimiliter, & tamen conditionalis erit vera & neceſſaria: exemplum primi, ſi fortes eſt iuſtus, delectatur iuſtitia, exemplum ſecundi. ſi ſortes ſedet quieſcit, exemplum tertij, ſi fortes eſt aſinus, eſt rudibilis. omnes iſtæ ſunt vere, quia non ſtat antecedens ſine conſequente, vt patet, & tamen nec antecedens, nec conſequens ſunt neceſſariā in ſe. ſed dicitur neceſſaria ex infallibili ſequela conſequentis ex antecedente. Nam ex antecedente ſiue neceſſario ſiue poſſibili ſiue contingenti ſiue impoſſibili neceſſitate illationis ſequitur conſequens, at ſtante hoc antecedente tu curris, neceſſario ſequitur, ergo tu moueris. Conſtat ergo in quo ſenſu omnis vera conditionalis eſt neceſſaria, ex conſequenti eſt poſſibilis, nam poſſibile altum ſequitur ad neceſſe ſicut genus ad ſpeciem. Quid autem ſit poſſibile altū, declarabimus in cap. de modalibus pro nunc ſuſtine. Quomodo autem omnis falſa ſit impoſſibilis, aduerte quòd non dicitur impoſſibilis impoſſibilitate antecedentis aut conſequentis. Stat enim antecedens & conſequens eſſe impoſſibilia, ſcilicet ſortes eſt aſinus, & ſortes eſt rudibilis, & tamen hæc conditionalis eſt vera. ſi ſortes eſt aſinus, ſortes eſt rudibilis. Dicitur igitur omnis falſa impoſſibilis, quoniam cum omnis vera ſit neceſſaria modo quo oppoſitum eſt, & falſa opponatur veræ oportet ipſam eſſe impoſſibilem, quoniam ſi dantur duo oppoſita, puta ſortē eſſe aſinum, & ſortem eſſe hominem, ſi vnum eſt neceſſarium, puta ſortem eſſe hominem, alterum eſt impoſſibile, puta ſortē eſſe aſinum. Nam impoſſibile directe opponitur ipſi neceſ-
ſe,

se,vt tibi declarabitur in cap.de modalibus. Cum igitur probatum sit omnem veram esse necessariam,& falsa opponitur veræ sequitur quòd si vera sit necessaria, falsa sit impossibili, ex consequenti nulla est contingens. Nam vt dictum est, omnis vera est necessaria, omnis falsa est impossibilis.

Hic patet veritas illius vulgatissimi dicti. Conditionalis vera nihil ponit inesse. Nam dato ꝙ conditionalis, sit vera ex necessaria sequela consequentis ex antecedente, non sequitur antecedens & consequens poni in rerum natura, puta, licet sit verum dicere si tu es Papa, tu es Vicarius Dei tamen non sequitur de facto te esse Papam, aut Vicarium Dei. Hæc de hypothetica conditionali dicta sint.

Quantum ad copulatiuam tria agenda sunt. Primo, quid sit. Secundo, quotuplex sit. Tertio, quid requiratur ad eius veritatem, & falsitatem, & possibilitatem, & contingentium & impossibilitatem.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ sic definitur. Copulatiua est propositio hypothetica, in qua plures categoricæ, vel orationes habentes modum categoricarum coniunguntur per notam copulationis, & aut sibi æquiualentem.

Primo dicitur, propositio hypothetica &c. vsque ibi. coniunguntur, quod totum intelligendum est sicut in definitione conditionalis.

Secundo dicitur, per notam copulationis, &c. vt in hoc distinguatur à conditionali & disiunctiua in quarum altera cōiunguntur plures categoricæ per si & in altera per vel. Item vt distinguatur à categorica de subiecto, aut prædicato copulato.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ nota copulationis potest teneri copulatim & copulatiue. tenetur copulatim, quando mediat inter terminos, vt hic, sor. & Plato sunt amici copulatiue autem, quando mediat inter propositiones, vt hic, vt sor. & scribit & Plato dormit, ad hoc ergo, ꝙ nota copulationis constituat hypotheticam copula. oportet, vt mediet inter propositiones.

Tu tamen aduerte, ꝙ nota coppulationis accepta copulatim potest teneri diuisiuæ & collectiue, si diuisiue, categorica de extremo copulato æquipollet vni copulatiuæ veræ, quia potest resolui in duas categ. coniunctas per &; vt hic,

ſortes,& Plato currunt, ergo ſortes currit, & Plato currit, ſi collectiue, non poteſt equipollere vni copulatiuæ veræ,& reſoluitur vtraque categorica erit falſa, vt hic, & ſortes & Plato trahunt nauem, ſuppoſito quòd neuter per ſe ipſum ſufficiat, ſed ambo ſimul & non aliter ſufficiant.

Quarto dicitur, & ſibi æquiualentem, quoniam non ſolum ly &,ſed etiam ly quòd,& ly atque conſtituunt copulatiuam,æquipollent enim apud Grammaticum & Logicum. Conſtat igitur quid ſit copulatiua.

Quantum ad ſecundum aduerte,quòd copulatiua diuiditur in affirmatiuam,& negatiuam, & vtraque diuiditur in veram & falſam. Item diuiditur copulatiua in neceſſariam & impoſſibilem, in poſſibilem & contingentem, & de omnibus in ſpecie ſic accipe.

Copulatiua affirmatiua eſt, in qua nota copulationis affirmatur,vt hic Sortes currit & Plato diſputat.

Negatiua eſt in qua nota copulationis negatur,vt hic,nõ ſortes currit & Plato diſputat.

Tu tamen aduerte, ꝙ negatiua fit duobus modis. Primo,quando præponitur toti copulatiuæ,vt hic. non tu curris & comedis, & hic eſt modus famoſus & conſuetus.Secundo,ponitur poſt primam categoricam, ſed ante copulam,vt hic.Tu curris non & tu comedis, ſed iſtæ modus non eſt in vſu,ideo ſtandum eſt in primo.

Copulatiua affirmatiua vera eſt illa, quæ requirit utranque partem principalem veram,ita ꝙ non ſufficit vnam eſſe veram,vt hic.Sortes eſt homo,& ſortes eſt riſibilis. Hæc autem non eſt vera. Sortes eſt homo & Plato eſt aſinus, quoniam ſecunda pars non eſt vera & ratio huius eſt.Quia ſicut totum eſſentiale ſe habet ad exiſtentiam,ſic copulatiua affirmatiua vera ad veritatem. Sed ad exiſtentiam totius eſſentialis oportet omnes ſuas partes eſſe quòd ſi vna deficit deſinit eſſe totum, vtpote de homine, cuius partes eſſentiales ſunt anima & corpus vnitæ, ergo ad veritatem copulatiuæ affirmatiua veræ requiritur vtranque partem principalem eſſe veram, & ſi vna deeſt,non permanet vera.

Sed aduerte,ꝙ dicitur copulatiua affirmatiua vera,ad differentiam negatiuæ veræ, ad cuius veritatem ſufficit vnam partem eſſe veram. Nam hæc eſt vera,non tu es homo,& tu

es

es asinus. Et quod si vera probatur sic, sua affirmatiua est falsa scilicet. Tu es homo, & tu es asinus, ergo negatiua est vera, quoniam sunt duæ copulatiuæ singularius contradictoriæ, Contradictoriarum autem oportet alteram esse veram, & alteram falsam, vt docuimus in cap. præced.

Copulatiua affirmatiua falsa est illa, cuius vtraque pars principalis, vel saltem altera est falsa: vt hic, Sortes est asinus & est rudibilis. vtraque pars est falsa, & hic sortes est homo, & est asinus. Sed dices propter quid ad veritatem copulatiuæ affirmatiuæ oportet vtranque partem esse veram, ad falsitatem autem sufficit vnam est falsam. Respondetur, quia plura requiruntur ad construendum quam destruendū. Ná ad hoc quod homo si sanus, oportet omnes humores esse adæquatos, ad hoc autem quod ægrotet, sufficit vnum inadæquam, affirmatiua autem vera est sicut totum constructum, negatiua autem vt destructum, & ideo ad eius constructionem veram, oportet omnes partes esse veras, ad destructionem autem sufficit vnam deficere à veritate. Copulatiua autem negatiua falsa est illa in qua vtraque pars est falsa, vt hic. Non sortes est homo, & est risibilis, & non sufficit vnam partem esse falsam, quoniam iam diximus quod ad copulatiuam negatiuam ver-am sufficit vnam partem esse veram, vt hic non tu es asinus, & tu es homo.

Copulatiua necessaria est illa, cuius vtraque pars principalis est necessaria, vt omnes copulatiuę factę in materia naturali, vt hic homo rationalis, & est risibilis.

Copulatiua impossibilis est illa, cuius vtraque pars est impossibilis, & sunt omnes copulatiuæ factæ in materia remota, vt hic, sortes est asinus, & est rudibilis.

Aduerte tamen, quod sicut ad falsitatem copulatiuæ affirmatiuæ sufficit partem vnam esse falsam, sic & ad impossibilitatem sufficit vnam partem esse impossibilem. Vnde hæc est impossibilis, sortes est homo, & sortes est asinus.

Copulatiua possibilis est illa, cuius vtraque pars est possibilis, vt tu sedes, & tu dormi, nec sufficit vnam partem esse possibilem, qm̄ si altera esset impossibilis, iam diximus, ꝙ copulatiua esset impossibilis, vt hic, Tu sedes, & tu volas.

Copulatiua contingens est illa, cuius saltem vna pars est contingens, & altera non est impossibilis, nec alteri in com

possibilis. Defectu primæ conditionis, hæc non est contingens, sed necessaria, sortes est homo, & est rationalis. Defectu secundæ, hæc non est contigens, sed impossibilis, sortes est albus, & est asinus. Defectu tertiæ, hæc non est contingens, sed impossibilis. Tu es, & tu non es, licet enim sit contingens te esse, quia potes non esse & te non esse, quia potes esse, tamen simul te esse & non esse non est contingẽs, immo impossibile, cum sint contradictoria, quæ impossibile est esse simul vera. Hæc de copulatiua dicta sufficiunt.

Quot modis aũt possimus arguere in copulatiua, dicemus in tract. de ꝯñtijs in cap. de hypoteticis consequentijs.

Quantum ad disiunctiuam tria agenda sunt.

Primo, quid sit.

Secundo, quotuplex sit.

Tertio, q̃d requiritur ad veritatem eius & falsitatem, & necessitatẽ, & impossibilitatẽ, & possibilitatem & contingentiã.

Quantum ad primum sic definitur, hypothetica disiunctiua est propositio, in qua coniunguntur plures categoricæ per hanc coniunctionem, vel aut sibi consimilem, vt sortes est homo, vel est asinus.

Primo dicitur, propositio in qua &c. quod intelligendum est sicut in alijs definitionib. datis de ꝯdõnali & copulatiua.

Secundo dicitur, per hanc coniunctionem vel, ad differentiam conditionalis, cuius nota coniunctionis est si, & copulatiuæ, cuius nota coniunctionis est, &.

Tertio dicitur, aut sibi consimilem, quoniam nota disiunctionis apud grammaticos non solum est vel, sed aut, & si q̃d aliud æquipollet. Sed hic est dubium, quia non videtur ly vel coniungere categoricas, sed potius disiungere, aliter deberet dici propositio hypothetica coniunctiua & non disiunctiua. Præterea quod non coniungat, sed disiungat, signum sumitur ex eo, quod vera & propria disiunctiua sit de partib. impossibilibus, vt hic, Vel tu es sanus, vel tu es æger, vel tu es cæcus, vel tu es videns. Quod si fiat de partibus compossibilibus, nõ est propria. vt hic, tu es homo, vel tu sedes, ergo &c. Ad hoc respondetur communi sententiã, ꝙ inter coniunctiones, quædam coniungunt sensum & terminos siue ꝓpositiones, quales sunt coniunctiones cõditionales, & rõnales & causales & copulatiuæ, & istæ constituunt primam & secundam

cundam speciem hypotheticæ, quædam autem coniungunt solum voces, aut terminos, aut propositiones, sed disiungũt sensum ac significatum, & tales sunt ly vel, aut, &c. Obiectio quidem concludit, quo ad significatum, non autem quo ad voces, aut term. aut propositiones, &c.

Et aduerte, quod dico quo ad voces & terminos, vt includam disiunctiuam in voce, in mente, in scripto.

Aduerte etiam, ꝙ sicut diximus notam copulationis teneri, aliquando copulatiua, aliquando copulatiue, sic & coniunctio disiunctionis, aliquando tenetur disiunctim, aliquando disiunctiue, disiunctim quidem, quando ponitur inter prædicatum, aut subiectum. Exemplum primi, Sortes est homo vel asinus, exemplum secundi, Sortes vel Plato currit, & hæc dicitur categorica de extremo disiuncto, quæ aliquando potest resolui in vnam disiũctiuam, vt hic, Sortes vel Plato scribit, (nam bene sequitur, sortes scribit, vel Plato scribit,) aliquando autem non, vt hic sortes vel Plato trahunt nauem, non enim sequitur, quod sortes trahat nauem, aut Plato trahat nauem, supposito quod neuter diuisim sufficiat. Disiunctiuæ autem tenetur, quando est nota inter duas propositiones categoricas, vt hic, Plato currit, aut Plato quiescit. Constat igitur tibi, quid sit hypothetica disiunctiua.

Quantum ad secundum aduerte, quod disiunctiua diuiditur in affirmatiuam & negatiuam, in veram & falsam, in necessariam & impossibilem, in possibilem & contingentem. Exemplum de affirmatiua, tu es homo vel asinus, de negatiua, Non tu es homo, vel asinus. De vera tu curris vel quiescis. De falsa, tu es asinus vel rudibilis. De necessaria, Deus est, vel sortes mouetur, de possibili, sortes est asinus, vel tu es Papa, de impossibili, vel Deus non est, vel tu es asinus, de cõtingenti, Antichristus est albus, vel tu curris. Verum id nõ sufficit, nec exempla, sed de singulis in specie, agendum est, vt dicemus & immediate sequentibus.

Quantum igitur ad tertium aduerte, ꝙ disiunctiua affirmatiua est illa, in qua nota disiunctionis affirmatur, vt tu es homo, vel tu es asinus. Negatiua est illa, in qua nota disiunctionis negatur, negatur aũt si cadit negatio super illam, vt hic, Non tu es homo, vel tu es asinus, potest autẽ cadere dupliciter super illam. Primo, qñ præponitur toti disiunctiuæ

vt hic, Non tu es homo, vel tu es asinus. Secūdo quādo post ponitur primæ categoricæ, sed præcedit notam disiunctionis, vt hic. sortes est asinus non, vel est homo. Sed primus modus est ordinarius & clarior, ideo sequere illum.

Vera est illa, cuius vna pars est vera, & alia falsa, vt sortes est homo, vel est asinus, & hæc est propria. Nam cū nota disiunctionis habet disiungere significatum, & coniungere ꝓpositiones, siue voces, aut terminos, si vtraque pars esset vera non disiungeret significatum, vt patet hic, Vel tu es homo, vel tu es risibilis, æquipollet enim copulatiuæ veræ, scilicet tu es, & tu es risibilis, & ideo tenendum est, quòd ad veram & propriam disiunctiuam oportet partem vnam esse veram, & aliam falsam. Si autem vtraque sit vera, erit disiunctiua vera quo ad modum pronunciandi, sed non propria, quo ad significatum. Falsa est illa, cuius vtraque pars est falsa. Nā si vna est falsa, & alia vera, iam diximus, quòd disiunctiua esset vera, & propria. Vt ergo distinguatur falsa à vera, cum sit ei opposita, oportet vtranque partem esse falsa. Vnde hæc est falsa, Sortes est asinus, vel habet alas.

Necessaria est illa, cuius vtraque pars est necessaria, vel saltem vna, exemplum primi, Deus est, vel homo est animal, exemplum secundi, Deus est, vel sortes mouetur. Licet enim vna pars sit necessaria, & altera contingens tñ denominatur à digniori & veriori, q̄ est necessaria. Possibilis est illa, cuius vtraq; pars est possibilis, vt sortes est albus, vel Plato currit.

Nota tamen, quod sufficit vnam partem esse possibilem, vt hic, Antichristus est, vel homo est asinus nam ista, vel est impossibilis, vel possibilis, non impossibilis, qm̄, vt dicemus, ad impossibilem oportet vtranque partem esse impossibilē, ergo est possibilis. Cōtingens est illa, cuius vtraque pars est contingēs, vt sortes est albus, vel ipse scribit. Et ad cognoscēdum disiunctiuam contingētem datur vt hæc regula, si copulatiua facta de partibus oppositis partibus disiunctiuæ est cōtingens, disiunctiua est contingens: v.g. Hæc est contingens tu curris, vel tu non moueris, sumatur oppositum de ly tu curris. f. tu non curris, & oppositum de ly, tu non moueris, f. tu moueris, & formetur hæc copulatiua, Tu non curris, & tu moueris, patet quod est contingens, quoniam contingit te non currere, & tamen moueri, vt quando simpliciter ambulas,

bulas,ergo & hæc disiunctiua est contingens. Tu curris, vel non moueris. Hæc de disiunctiua dicta sint, & per consequens de omnibus speciebus famosis propositionis hypotheticæ. Quomodo autem & quot modis liceat arguere à disiũctiua, manifestabitur tibi in tractatu de consequentiis.

De propositione categorica modali. Cap. IIII.

IN cap. quarto agendum est de propositione modali categorica, & hic sex agenda sunt.

Primo, in quo distinguitur categorica modalis à simplici categorica.

Secundo, per quos & quot modos fit apud Logicum vera & propria propositio modalis.

Tertio, quid sit.

Quarto, quot fiunt.

Quinto, quomodo sumuntur in eis quattuor genera oppositionum.

Sexto, declarabitur hæc distinctio famosa, Modalium alia est de sensu diuiso, alia de sensu composito.

Quantum ad primum aduerte, quòd simplex categorica est illa, in qua simpliciter & sine limitatione, aut alterius termini appositione prædicatum dicitur de subiecto, siue sit de secundo, vel de tertio adiacente, exemplum primi, Deus est, homo est, cœlum est, exemplum secundi, Deus est iustus, homo est animal, cœlum est incorruptibile, & huiusmodi categoricæ dicuntur de inesse, qm̃ sunt de simplici inhærẽtia prædicati ad subiectum. Categorica modalis est illa, in qua prædicatur prædicatũ de subiecto cum adiectione termini adiectiui determinantis substantiuum, vel appositione aduerbij ad ipsum verbum. Nã sicut adiectiuum determinat substantiuum, sic aduerbiũ determinat actum verbi, exemplum primi, homo albus currit., nã currere non dr̃ de homine simplĩciter, sed de homine sic determinato. s. per album, exemplum secũdi, sortes currit velociter, currere prædicatur de sorte nõ simpliciter, & qualitercunq;, sed cum velocitate. Dr̃ ergo modalis à tali determinatione, vel limitatione, quæ apud Logicum dicitur modus. Vnde sic definiri consueuit. Modus est adiacens rei determinatio. i. modus est limitatio siue restri-

ctio apposita rei, id est substantiuo, quæ limitatio fit per adiectiuum, vt homo iustus dominatur, homo fortis defensat patriam. Quotuplex ergo est adiectiuum totuplex est modus. Adiectiuum autẽ est duplex, scilicet nominis & verbi. Adiectiuum nominis est omne nomen adiectiuum adiacens nomini substantiuo, vt bonus Deus, bonus homo, fortis equus, alba vestis. Adiectiuum verbi, est aduerbium adiacens verbo in oratione. Vt fortes hodie venit, fortes bene currit.

Sed aduerte, ꝙ aduerbia quattuor modis modificant & determinant verbum. Primo, gratia compositionis, idest indicant qualiter verbum componat prædicatum cum subiecto, vtrum.s. necessario, vel contingenter, vel possibiliter, vel veræ vel falsæ, & sic per huiusmodi aduerbia qualificatur propositio, vt dicatur necessaria, vel contingẽs & possibilis, &c. Secundo, modificant & determinant verbum gratia rei verbi, id est significati, vt aduerbia qualitatis, vt dicendo fortes velociter currit, signatur, quòd rursus, qui importatur per verbum curro, non est qualiscunque, sed velox. Tertio, modificant verbum gratia temporis, & est quando significat actum verbi sub differentia temporis determinati, vt hodie legam, in vespere, cras disputabo in mane. Quarto, Modificant verbum gratiam modi, vt aduerbia hortandi, vt eya aduocata nostra adiuua nos, quædam gratia optandi, vt vtinã audias me, & horum quattuor modorũ ratio hinc sumitur. Verbum quattuor modis consideratur. Primo, vt designat compositionem prædicati cum subiecto, propter quòd dicitur copula apud logicum, & vt sic aduerbium determinat verbum gratia compositionis prædicati cum subiecto. Secundo, vt significat actum suum, & vt sic determinant verbũ aduerbia qualitatis. Tertio, vt significat cum tempore ad differentiam nominis, vt docuimus in tract. ij. & vt sic determinant verbum aduerbia temporis. Quarto, vt notat actũ suum cum determinato modo, puta per modum imperantis, aut hortantis, aut desiderantis, comminantis, aut miserẽtis, & vt sic determinant verbum aduerbia imperandi, hortandi, optandi, miserendi, constat igitur quomodo differat simplex categorica à categorica modali, & quid sit modus, & quomodo adiectiuum est modus substantiui, & aduerbium modus verbi, & quot modis aduerbia determ. verbum.

Quantum

Quantum ad secundum aduerte, quod apud Logicum tantū isti sex modi constituunt propositionem modalem, scilicet necessario, contingenter, possibiliter, impossibiliter, veræ, & falsæ, qui possunt accipi nominaliter sic, necesse, contingens, possibile, impossibile, verum, falsum, possunt etiam sumi aduerbialiter, vt necessario, contingenter, tamen sumpta nominaliter consueto modo & proprie constituunt propositionem modalem. Soli igitur isti sex apud Logicum constituunt propositionem modalem, & omnes alij relinquendi sunt, siue sint nomina adiectiua, siue aduerbia. Sunt enim magis deseruientes Grammatico, quàm Logico. Præterea tantum ista sex determinant verbum gratia compositionis prædicati cum subiecto, vt diximus supra. Cum igitur ad Logicum spectet considerare de propositione, prout ex ea cōponunt syllogismus, eius est considerare quomodo isti modi constituunt & qualificant propositionem.

Item aduerte, quòd licet verum & falsum annumeretur inter istos sex modos, tñ relinquentur, qm̄ oppositio & æquipollentia propositionum, quæ per eos constituuntur, fit eodem modo sicut in categoricis de inesse, vt tibi declarabitur in cap. quinto. Nostra igitur intentio versabitur circa hos quatuor, necesse contingens possibile impossibile.

Quantum ad tertium aduerte, quòd sic definitur. Propositio modalis est propositio categorica, quæ proprie & vsitate modificatur aliquo istorum quattuor modorum, q sunt, necesse, contingens, possibile, impossibile, vt sortem currere est contingens, vel sortes currit contingenter.

Primo dicitur, quòd est propositio categorica, quoniam habet subiectum prædicatum, & copulam tanquam partes principales sui. Quod patet, quando sit per modum sumptum aduerbialiter, vt sortes est homo necessario. Nam sortes est subiectum, homo prædicatum, copula est, necessario aūt neque subiectum, neque prædicatum, neque copula, sed modus significās hanc esse necessariam, Sortes est homo. Idē patet, si fiat per modum sumptum nominaliter, vt hic sortē currere est cōtingens. Nam infinitiua oratio est subiectum, contingens predicatum, est copula. Secundo dicitur quæ proprie & vsitate fit aliquo istorū quattuor modorum, ad differentiā earum, quæ fiūt per hos modos verum & falsum, & ad

differentiam earum, quæ fiũt per hos modos, per se accidens, vt hic, homo est animal per se, sortes currit per accidens. Nam licet prima æquipolleat modali de necesse, & secunda modali de contingenti, tamen sunt formaliter modales. Equidem quod æquipolleant patet hinc, si homo est animal per se, ergo necesse est ipsum esse animal, si sortes currit per accidens, ergo contingens est ipsum currere. De illis autem, quæ fiunt per hos modos, verum & falsum, non est curandum, quoniam relinquendi sunt ratione supra dicta.

Quantum ad quartum aduerte, quòd si isti quattuor modi sumãtur nominaliter quilibet eorum facit quattuor propositiones modales, & sic in summa fient quater quattuor, idest sexdecim.

Pro cuius notitia aduerte tria.

Primo, quod omnis modalis facta per modum nominaliter sumptũ constat ex dicto & modo. Modus quidẽ tibi iam manifestus est, vt necesse, possibile, cõtingẽs, impossibile. Dictum aũt est oratio infinitiua: v.g. sortem currere est contingens, ly sortem currere est dictum, ly contingens est modus.

Secundo aduerte, quòd licet dictum possit subiici, idest poni pro subiecto, & modus prædicari, id est poni pro prædicato & etiam econuerso, vt patet hic sortem currere est contingens. Contingens est sortem currere, tamen ordinarie modus debet prædicari, & dictum subiici, dummodo fiat modalis de sensu composito. Nam sicut se habet copula in categorica de inesse, sic modus in categorica modali. Constat autem, quòd in illa se tenet copula à parte prædicati. Vnde Arist. in 1. periher. postquam definiuit verbum inquit, Et semper est eorum, quæ de altero prædicantur nota. Ergo & modus in modali debet se tenere à parte prædicati. Dixi dummodo fiat modalis in sensu composito quoniam, vt declarabimus, quando fit in sensu diuiso, melius est, vt mediet inter partes dicti, vt hic album possibile est esse nigrum.

Tertio aduerte, quòd quilibet modus põt facere quattuor propositiones, quarum prima erit affirmatiua de dicto, & de modo, vt sortem currere est contingens, secunda erit negatiua tantũ de dicto, vt sortẽ non currere est cõtingens: tertia erit negatiua tãtum de modo, vt sortem currere non est contingens: quarta erit negatiua de dicto & de modo, vt sortem

ſortem non currere non contingẽs,eodem modo formabis quattuor de poſſibili,& quattuor de neceſſe, & quattuor de impoſſibili,& ſic omnes ſimul ſumptæ erunt ſexdecim.

Sed dices,ſi dictum debet ſubiici & modus prædicari, quare Ariſt.in lib.2.periher.ſic ſituat modales, quòd modus ſemper ſubijcitur,& dictũ prædicatur?Sic enim ordinat eas poſſibile eſt ſortem currere,poſſibile eſt ſortem nõ currere, &c.

Reſpondetur ſecundũ verũ ordinem dẽt modus prędicari ratione iã dicta.Ariſt.autem in 2.periher.non tantum attendit ad verum ordinem quantum ad declarandum oppoſitionis inter modales, oppoſitio autem clarius & citius deprehenditur ſi modus ſubijciatur. nam fit oppoſitio per negationem additam modo & non dicto,vt iſtæ duę,poſſibile eſt ſortem currere.non poſſibile eſt ſortem currere,opponuntur. Hac igitur de cauſa Ariſt.ſituat modum in ſubiecto. & dictum in prædicato.

Quantum ad quintum aduerte, quòd ſicut in categoricis de ineſſe quædam ſunt contrariæ,quædam ſubcontrarię, quædam contradictoriæ,quædam ſubalternæ,ſic & in modalibus. Sed valde differenter. Nam in categoricis fit oppoſitio propter ſigna vniuerſalia & particularia appoſita ſubiectis,& propter negationem, v. g.ratione ly omnis, & ratione ly nullus,iſtæ duæ ſunt contrariæ, omnis homo currit, nullus homo currit.Sed in modalibus non fit oppoſitio per ſigna,ſed per modos,qui correſpondent ſignis.

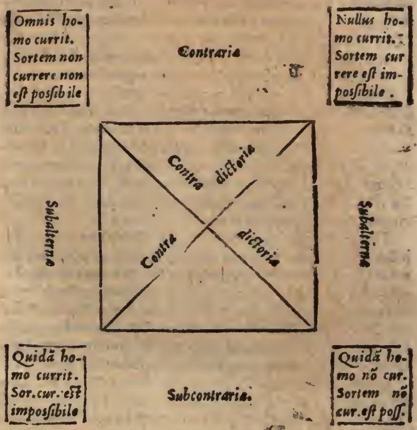
Vnde aduerte, ꝙ poſſibile & contingens correſpondent ly quidam,& poſſibile non, & contingens non, correſpondent ly quidam non,propter ꝙ ſicut iſtæ ſunt duæ,particulares ſub contrariæ de ineſſe.Quidam homo currit, quidã homo non currit,ſic iſtæ ſunt duæ partic. ſubcontrariæ modales,Poſſibile eſt ſortem currere,poſſibile eſt ſortem nõ currere,Neceſſe vero,correſpondet omni, & impoſſibile nulli. vnde ſicut in illis de ineſſe,iſtæ duæ ſunt cõtrariæ,omnis homo eſt albus,& nullus homo eſt albus, ſic in modalibus iſtæ duæ ſunt contradictoriæ.Neceſſe eſt hominẽ currere,impoſſibile eſt hominem currere.Habitis ſubcontrariis, & contrarijs modalibus facile eſt habere contradictorias & ſubalternas.Nam ſicut in illis de ineſſe iſtæ ſunt contradictoriæ,oĩs homo currit quidam homo nõ currit.Nullus hõ currit, quidam

dam homo currit sic in modalibus istæ contradicũt sortem non currere non est possibile, Sortem non currere est possibile, sortem currere nõ est possibile, sortem currere est possibile. Et sicut in illis de inesse istę sunt subalternę, omnis homo currit, quidã homo currit. Nullus homo currit, quidam homo non currit, sic in modalibus, istæ sunt subalternæ, sortem nõ currere non est possibile, sortem currere est possibile, sortem currere non est possibilem, sortem nõ currere est possibile. Sed dices, ista assignatio contra dictoriarum & subalternarum videtur discordare ab immediate supradictis. Nam assignatæ sunt contrariæ per propositionẽ de necesse esse, & per propositionem de impossibile esse, ergo & cõtradictoriæ assignãdæ sunt per easdem, vt scilicet dicatur, quòd propositio de necesse esse, & propositio de possibile nõ esse contradicunt similiter propositio de impossibile esse, & de possibile esse contradicunt, eodem modo assignandæ sunt subalternæ. Hic autem quattuor genera oppositionum assignata sunt solum secundùm quattuor propositiones de possibili, vt patet, ergo assignatio ista discordat à supradicta.

Rñdetur, licet discordet in terminis, non tñ in sensu. Nã tota negatiua de possibili æquipollet toti affirmatiuæ de necesse, vt si non est possibile sortem nõ currere, necesse est ipsum currere, negatiua autem de modo æquipollet toti affirmatiuæ de impossibili. nam sortem currere non est possibile, ergo sortẽ currere est imposs. In sensu ergo præsens assignatio non discordat à prædicta. In terminis aũt voluimus discordare, vt seruaremus naturam oppositarum propositionum. Dictũ est enim in assignatione quattuor generum oppositionũ in categoricis de inesse, ꝙ omnes propositiones oppositæ tam contrariæ quam subcontrariæ, tam contradictoriæ, quàm subalternæ debent esse eiusdẽ subiecti & eiusdem prædicati. Et ideo, vt id seruaretur immodalibus, assignauimus, quattuor genera oppositionum, iuxta quattuor propositiones de possibili, quarum tota negatiua æquipollet toti affirmatiuæ de necesse, vt diximus, & negatiua de modo, toti affirmatiuæ de impossibili. Vt igitur præ oculis habeas quattuor oppositionum genera in modalibus proportionata quattuor generibus oppositionum in categoricis de inesse formauimus figuram sequentem.

Moda-

Modalium ad illas de inesse similitudo.

Hæc de quattuor generibus oppositionum in modalibus dicta sint.]

Quantum ad sextum aduerte, quòd apud Logicos, & in doctrina peripatetica. Modalis est duplex. Vna in quæ est, de sensu composito, altera de sensu diuiso. Differunt autem.

Primo, in modali de sensu cōposito quia modus aut præponitur aut postponitur toto dicto, vt hic album esse nigrū est possibile, vel sic, possibile est album esse nigrum, & vt appareat eius veritas, vel falsitas, debet resolui oratio infinitiua indicatiuam sic. Hæc propositio est possibilis, album est nigrum,

nigrum,& sic statim apparet, quòd est falsa,quoniam opposita essent in eodem,scilicet albedo & nigredo, in modali autē de sensu diuisio modus nec præponitur, nec postponitur, dicto,sed mediat inter partes dicti, vt hic album possibile est esse nigrum & sic exponitur,res,quæ est alba,potest fieri nigra,vel denigrari,& sic est vera,nam res,quæ hodie est alba, potest amittere albedinem, & recipere nigredinem .

Secundo differunt, quia modalis de sensu composito debet tota sine discontinuitate proferri, vt scilicet non fiat pausa inter partes dicti, nec inter dictum & modum, sed continuetur prolatio sic, album esse nigrum est possibile. Ea autem,quæ est de sensu diuiso,proferri debet cum discontinuatione,vt,scilicet proferatur subiectum dicti, & in eo fiat punctum, deinde proferatur modus cum copula & reliquo dicti,vt hic, album possibile est esse nigrum .

Tertio differunt, quoniam in ea.de sensu composito, subiectū dicti stat pro re & pro formā sibi inhærente.i.& est sub forma,à qua denominatur, puta in ista. Album esse nigrum est possibile, stat ly album pro re, vt in se habet albedinem, in sensu autem diuiso stat solum pro re vt potest esse sub forma,puta in ista.Album potest esse nigrū,ly album stat pro re non inquantum est alba,sed pro re in se considerata,quæ potest esse sub albedine & nigredine non simul sed diuisim .

Quarto differunt,quia omnes modales factæ de dicto,eius subiectum & prædicatum denominatur à formis oppositis, vt hic, calidum esse frigidum est possibile, in sensu composito sunt falsæ,quoniam impossibile est oppositas formas inesse eidem cōiunctim. In sensu aūt diuisio sunt veræ,q̄m non inconuenit eidem inesse oppositas formas diuisim siue successiue. Si autem fiant de non oppositis in vtroque sensu possunt esse veræ. Nam sumpta re frigida, puta niue. si formetur talis conditionalis in sensu composito, frigidum esse album est possibile est vera, q̄m non repugnat rei frigidæ,vt est sub frigiditate,esse albam simul,vt patet de niues, & multis lapidibus,si si etiam formetur in sensu diuiso erit vera,sic dicendo,frigidum possibile est esse album, quoniam non repugnat rei potenti esse frigidam post frigiditatem recipere albedinem. Vnde solas modales factas de oppositis formis oportet distinguere per sensum compositum & diuisum, quoniam

quoniam in vno sunt veræ, in alio falsæ, factas autem de non oppositis, non oportet sic distinguere, quoniam vtraque potest esse vera. Hæc pro nunc sufficiant ne tu inuenis confundaris. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

De æquipollentiæ categoricarum oppositum de inesse. Cap. V.

IN cap. quinto agendum est de æquipollentijs categoricarum de inesse & modalium. Ordo enim doctrinæ requirit, vt postquam de earum oppositionibus pertractauimus, nunc de earum æquipollentijs consideremus, & prius quidem de æquipollētijs categoricarum de inesse, qm̄ sunt priores modalibus, vtpote simpliciores. Igitur in presenti cap. de æquipollentijs categoricorum de inesse tria agenda sunt.

Primo, quid sit æquipollentia propositionum, de qua hic intendimus.

Secundo quot regulis sufficienter fit, & de singulis regulis in specie pertractandum est.

Tertio, soluentur duo dubia.

Quantum ad primum aduerte, quòd sic describitur apud Logicum æquipollentia est æquiuallentia duarum propositionum in significato, sitarum in figura oppositionum per aduentum negationis facta, ita quod ab vna ad alteram est bona consequentia.

Primo dicitur, æquiuolentia, quoniam est genus & quid magis commune. omnis. n. ęquipollentia propositionum est æquiuallentia, sed non omnis æquiuallentia est in propositionibus est enim terminis in complexis, vt duo synonima æquiualent in significato, est etiam in rebus commutabilibus quo ad precium, aliter in emptione & venditione non seruaretur æqualitas & iustitia, est & in bonitatibus rerum, vnde solemus dicere, hanc medicinam æquiualere illi.

Secundo dicitur, duarum propositionum in significato, vt excludamus propositiones factas de terminis æquiuocis, quæ licet conueniant in voce, non tamen in significato, vt hic, omnis canis lucet, nullus canis lucet.

Tertio dicitur, sitarum in figura propositionū, ad differentiam aliquarum propositionum, quæ æquiualent in significato

cato vt istæ duæ, tm̄ homo est rationalis, ergo rationale est homo, & tamen non dicuntur proprie æquipollere, qm̄ æquipollentia, de qua hic intendimus, est tm̄ inter propositiones alicuius quantitatis, quę participant vtroque termino eodem ordine. Constat aūt hanc, tm̄ homo est rationalis, non esse formaliter alicuius quantitatis, nec esse eiusdem subiecti, & prædicati cum ista, omne rōnale est homo, vt patet.

Quarto dicitur, facta per notam negationis quoniam, vt declarabitur ex eo solo quod negatio præponitur & postponitur, aut postponitur & præponitur, duæ præpositiones oppositæ æquipollent, v.g. istæ duæ contradicunt, Nullus homo currit, Quidam homo currit. Si ly nullus præponitur nō vt non nullus homo currit, æquipollet isti, quidam homo currit. Nam bene sequitur, non nullus homo currit, ergo quidam homo currit.

Quinto dicitur, ita ꝙ ab vna ad alteram valet consequentia, qm̄ cum declaratum fuerit duas præpositiones æquiualere in significato, vna sequitur ad alteram, & econuerso, nā bene sequitur, non omnis homo currit, ergo quidam homo non currit & econuerso, & hæc vltima particula apponitur, vt scias quantum tibi proderit scientia æquipollentiarum in arguendo & rn̄dendo, constat igitur quid sit æquipollentia propositionum categ. de inesse, de qua nunc intendimus.

Quantum ad secundum aduerte, quòd Logici in tribus regulas compræhendendum æquipollentias omnium propositionum oppositarum in figura, quarum quædam sunt cōtrariæ, quædam subcontrariæ, quædam contradictoriæ, quædam subalternæ.

Et aduerte, ꝙ per regulas sequentes intendimus ęquipollentiam fieri prædictarum propositionum quo ad qualitatem, & quantitatem, & veritatem, & falsitatem earum.

Prima igitur regula est hæc, negatio præposita signo vniuersali, vel part. facit æquipollere contradictorias, vt non omnis homo currit, ergo quidam homo non currit, non nullus homo currit, ergo quidam homo currit. Pro notitia huius regulæ aduerte tria.

Primo, ꝙ Logici conuenienter incipiunt æquipollentias in contradictorijs, quoniam maxime opponuntur. Opponūtur enim in omni materia quo ad qualitatem & quantitem,

& veritatem & falsitatem, vt docuimus supra in cap. 2. huius tract. Contrariæ vero in nulla materia opponuntur quo ad quantitatem, nec quo ad veritatem & falsitatem, nisi in materia naturali & remota. Nam in materia contingenti, vt docuimus in eodem cap. sunt simul falsæ. Subalternæ autem nō oponuntur in qualitate, sed quantitatæ, nec in veritate, & falsitate, possunt enim esse simul verę, vt docuimus, in eodem cap. subcontrariæ vero minime opponuntur, & tamen non possumus dare regulam, per quàm æquipolleant.

Secundo aduerte ad hoc, quòd negatio adueniens faciat propositionum oppositarum æquipollentiam, oportet q; sit negatio negans.

Pro cuius notitia aduerte, q; in doct. peripatetica inuenimus triplicem negationem, scilicet negantem, infinitantem, & priuantem. Negans est illa, quæ quidquid post se inuenit destruit & suum oppositum inducit. Vnde si inuenit propositionem vniuersalem, facit eam particularem, & si affirmatiuam facit eam negatiuam, & econuerso, & si veram, facit eā falsam & econuerso, & hoc maxime verificatur in contradictorijs, quorum vnum est verum in omni materia & alterū falsum. Vnde negatio præposita facit æquipollere duas contradictorias in qualitate, quantitate, veritate, & falsitate. Negatio infinitans est illa, quæ apposita termino finito, facit ipsum infinitum, id est, indeterminatum in significato. Quid autem sit terminus infinitus & terminus finitus, & quæ eorum significata iam docuimus in tract. ij. in diuisione septima terminorum. Negatio priuans est negatio habitus, aut formæ, aut qualitatis perficientis subiectum, reliqua tamen aptitudine in subiecto, & sic omnis priuatio vt cæcitas, tenebra, mors, ignorantia &c. dicitur negatio priuans, Negatio infinitans & priuans pro nunc relinquantur donec pertractabimus de consequentijs. Nam æquipollentijs propositionum quibus nunc intendimus, sufficienter deseruit negatio negans. De ea igitur vt facit æquipollere contradictoria data est proposita regula.

Tertio aduerte, quòd ideo negatio negans præposita toti subiecto & signo contradictoriarum facit eas æquipollente, quia, vt diximus, quidquid post se inuenit destruit, & eius oppositum inducit. Inuenit autem contradictorias discordare

in qualitate,quoniam vna affirmatiua,altera negatiua,vt omnis homo eſt albus,& quidam homo eſt albus: ſi igitur vniuerſali affirmatiuæ præponatur negatio, facit eam negatiuam,vt non omnis homo eſt albus,eſt negatiua ſicut iſta,quidam homo non eſt albus, & econuerſo, ergo facit eas æquipollere in qualitate. Item inuenit eas diſcordes in quantitate,quoniam vna eſt vniuerſalis, altera particularis, ſi igitur negatio præponatur vniuerſali, facit eam part. & econuerſo,vt nō omnis homo eſt albus,eſt particularis ſicut iſta, quidam homo non eſt albus, & econuerſo, facit ergo æquipollere contradictorijs in quantitate. Item inuenit eas diſcordes in veritate & falſitate, ſi igitur præponatur propoſitioni contradictoriæ falſæ,facit eam veram: v.g.ſit iſta falſa, omnis homo eſt albus,ſit iſta vera,quidam homo non eſt albus,p̄ponatur ergo neg.falſæ,vt non omnis homo eſt albus, deſtruet falſitatem,& faciet eam verā.vnde iſta, Non omnis homo eſt albus,eſt ita vera ſicut iſta,quidam homo non eſt albus. Et econuerſo,& ꝙ dixi de vniuerſali affirmatiua,& particulari negatiua, intellige etiam de vniuerſali negatiua, & particulari affirmatiua. Conſtat igitur veritas primæ regulæ.

Secunda regula eſt iſta, negatio negans poſtpoſita ſigno vniuerſali,& toti ſubiecto facit ęquipollere duas contrarias.

Aduerte,ꝙ hæc regula indiget duplici limitatione.

Prima eſt, ꝙ ponatur negatio immediate ante copulam ita quod exerceat virtutem ſuam ſuper copulam, & totum prædicatum,& ponatur omnino poſt ſignum vniuerſale, & poſt totum ſubiectum, ita quod nullo modo præualeat ſupra ſignum, nec ſupra ſubiectum quo ad mutationem quantitatis. Defectu cuius iſtæ duæ non æquipollent,omnis non homo eſt animal,nullus homo eſt animal,Sed ſic dicatur,Omnis homo non eſt animal,ergo nullus homo eſt animal.Vel ſic,Nullus homo non eſt animal,ergo oīs homo eſt animal.

Secunda eſt,ꝙ fiant duæ contrariæ,quæ teneantur vniformiter.ſ.diſtributiuæ, & non altera collectiue, puta vniuerſalis affirmatiua,& altera diſtributiuæ, puta vniuerſalis negatiua, vt hic omnes apoſtoli Chriſti ſunt duodecim.nulli apoſtoli Chriſti ſunt duodecim, non enim iſtæ duæ æquipollent,Omnes apoſtoli Chriſti non ſunt duodecim, ergo nulli apoſtoli Chriſti ſunt duodecim,nā hæc eſt vera, nulli apo

ſtoli

ſtoli Chriſti ſunt duodecim, ſtat.n.diſtributiue ly nulli apoſtoli, hæc autem eſt ſalſa, omnes Apoſtoli Chriſti non ſunt duodecim, quoniam affirmatiua eſt vera .ſ. omnes Apoſtoli Chriſti ſunt duodecim, quoniam ly omnes apoſtoli tenetur collectiue. Quod autem hæc ſecunda regula ſit recte & ſufficienter poſita ratio hinc ſumitur. Contrariæ vniuerſaliter & in omni materia ſumptæ diſcordant in qualitate, & conueniunt in quantitate. In materia autem naturali & remota non,ſolum in qualitate,ſed & in veritate, & falſitate diſcordant, qm̄, vt docuimus ſupra, non poſſunt eſſe ſimul veræ, aut ſimul falſæ. In materia vero contingenti non ſic pugnant,qm̄ ambe poſſunt eſſe ſimul falſæ.Vt ergo non mutetur quantitas,ponitur poſt ſignum vniuerſale & totum ſubiectum, neque enim habet vim ſupra ſubiectum, neque ſupra ſignum niſi cadat ſupra ipſum,& ſic non deſtruit vniuerſalitatem contrariarum. Vt autem mutet qualitatem, ita quòd ſi inuenit affirmatiuam,faciat negatiuam,& econuerſo ponitur ante copulam & totum prædicatum, & ſic facit vniuerſalem affirmatiuam æquipollere vniuerſali negatiuæ & econuerſo. Vnde iſta, Omnis homo non eſt aſinus eſt negatiua vniuerſalis,& æquipollet iſti,nullus homo eſt aſinus : & iſta, nullus homo non eſt aſinus eſt affirmatiua vniuerſalis & æquipollet iſti, omnis homo eſt aſinus. Conſtat ergo quomodo contrariæ æquipollent per poſitionem negationis poſt ſubiectum & ante copulam ac totum prædicatum. Et ſic patet veritas ſecundæ regulæ.

Tertia regula eſt iſta, negatio p̄poſita & poſtpoſita, facit æquipollere duas ſubalternas,ſiue affirmatiuas, ſiue negatiuas. Hæc regula ſic debet intelligi, negatio propoſita ſigno vniuerſali vel particulari,tam affirmatiuo, quam negatiuo, ac toti ſubiecto, & poſtpoſita ſigno ac toti ſubiecto, tamen ante copulam & totum prædicatum,facit æquipollere ſubalternas:vt hic, Non omnis homo nō currit,ergo quidam homo currit, & econuerſo. Non nullus homo non currit,ergo quidam homo non currit & ecōnuerſo.Ratio aūt regulę eſt hæc. Subalternæ conueniunt in qualitate,& diſcordāt in quātitate, ergo ſic ſituandi eſt negatio, ꝙ mutet quantitatē, & relinquat eandem qualitatem,ita ꝙ non deſtruat eam. Vt ergo mutetur quātitas, oportet eam p̄ponere, ſicut diximus

de contradictorijs, nisi autem postponatur alia negatio, prima mutaret quantitatem & qualitatem, ita q̃ vniuersalem faceret particularem, & econuerso, & affirmatiuam faceret negatiuam, & econuerso. vt ergo impendiatur virtus negationis præpositæ, ne mutet qualitatem, postponitur alia impeditiua primæ. vnde sicut prima per seipsam negat, adiuncta alteri affirmat, quoniam duæ negationes affirmant.

Constat igitur quomodo tres prædictæ regulæ sufficiunt ad æquipollentias de contradictorijs & contrarijs, & subalternis. Pro quarum notitia Logici hunc versum artificiose composuerunt.

Præcontradict. Post contra. præ postque subalter.

Et sic exponitur præ .i. præposita signo & subiecto contradict. .i. facit æquipollere contradictorias: Post, id est posita post signum & totum, subiectum, contra, id est facit æquipollere contrarias præ postque, id est præposita & post posita, vt docuimus, facit æquipollere subalternas. Vt autem oculo videas, prædictas æquipollentias descripsi figuram sequentem.

Omnis homo currit.	Contrariæ repugn.	Nullus homo currit.
Omnis homo non currit.	Contrariæ æquipoll.	Nullus homo currit.
Omnis hō cur.	Contradict. repug.	Quidā hō nō cur.
Non omnis hō currit.	Contradict. æquipoll.	Quidam homo non currit.
Nullus homo cur.	Contradict. repugn.	Quidā hō cur
Nō nullus hō cur.	Contradict. æquipoll.	Quidā hō cur.
Omnis hō cur.	Subalt. repugnan.	Quidā hō cur.
Non omnis hō non currit.	Subalt. æquipollen.	Quidam homo currit.

Nullus

Nullus hō cur.	Subalt. repugnan.	Quidā hō non cur.
Non nullus hō non currit.	Sublat. æquipollen.	Non quidam hō non currit.

Cōstat igitur tibi in præsenti ordinatione, quomodo contrariæ & contradictoriæ & subalternæ ad inuicem repugnāt & ad inuicem æquipollent. Quare autem non descripserimus subcontrariarum repugnantiam & æquipollentiam dicemus in immediate sequentibus, vt compleamus tibi notitiam oppositionem & æquippollentiarum in propositionibus categoricis de inesse.

Quantum ad tertium duo dubia circa prædicta soluenda sunt.

Primum est. Quare non assignatur quanta regula pro pro æquipollentia subcontrariarum, & præcipue quia repugnāt in qualitate & si non in quantitate, & in materia naturali, & remota repugnant in veritate & falsitate, sicut & contrariæ, licet enim in materia contingenti possint esse simul veræ, sicut & contrariæ simul falsæ, vt docuimus supra, non tamen in materia naturali quòd remota, sed de necessitate si vna est vera, altera est falsa & econuerso.

Secundum est. Cum proprium sit negationis negare, sicut affirmationis affirmare, vnde est, quòd duæ negationes affirmant, & tamen duę affirmationes non negant, immo magis affirmant. Idem ergo videtur dicendum de negationibus, ꝙ quanto plures sunt, tanto magis negant, sicut priuationes quanto plures, sunt tanto magis destruunt habitnm. Vnde videmus quod infirmitates, quanto magis complicantur, tanto magis destruunt sanitatem & disponunt ad mortem.

Ad primum respondetur, quòd, cū æquipollentia fiat per aduentum negationis præpositæ, aut post positæ, aut præpositæ & post positæ, & non sint alij modi ponendi negationem, nullo prædictorum modorum potest fieri æquipollentia in subcontrarijs. Nam negatio prepośita, vt in contradictorijs, & præposita ac postposita, vt in subalternis, mutat quantitatem, subcontrariæ vero non opponuntur ſm quantitatem, ergo per negationem præpositam, aut postpositam, & præpositam, aut postpositam non possunt æquipollere. si vero

post ponatur vt in æquipollentia contrariarum,aut post po netur affirmatiuæ aut negatiuæ, non affirmatiuæ, quia tunc nullo modo differret à negatiua, vt si huic, Quidam homo currit,post ponatur negatio,& dicatur, Quidam homo nõ currit, patet quòd nullo modo differt à subcontraria negatiua. Quæ autem æquipollent & si conueniant in significato, differunt tamen in compositione, vt patet in prædictis æquipollentijs,si autem postponitur negatiuæ fiet negatio dicendo quidam homo non currit, quæ euitanda est tam à Logico,quam à Philosopho. Non ergo possunt æquipollere, & ideo tantum tres regulæ inuentæ sunt, quæ quantum valeãt propter negationem aduenientem declaratur his versibus.

Non omnis,quidam,non,Omnis non,quasi nullus.
Non nullus,quidam,sed nullus non valet omnis.
Alter,neuter non,præstat vterque.

Ad secũdum dicitur,quòd negatio,vt negatio,semper negat & destruit,sicut affirmatio vt affirmatio semper affirmat. Quod autem oppositum inducat, hoc est ex conditione suæ naturæ,quæ est adeo maligna, quòd quidquid post se inuenit destruit,& oppositum inducit, ex quo sequitur quod si inuenit affirmatum,facit negatum & econuerso,& hinc est qđ duæ negationes affirmant. Nam si negatio de nouo adueniens,reperit aliam præcessisse,impedit præcedentẽ ne amplius neget,& virtutem eius ac effectum destruit, quo destructo inducit oppositum,quod est affirmare,nec valet similitudo sumpta ab affirmatione, quoniam affirmatio habet vim constructiuam,negatio autem destructiuam non solum eius quod affirmatio construxit, sed etiam eius quod alia negatio sibi similis destruxit,& oppositum inducit. Nec est simile de infirmitatibus complicatis, quoniam non sunt puræ negationes, sed qualitates contrariantes sanitatibus oppositis. Hæc igitur de æquipollentijs categoricarum de inesse dicta sufficiant.& hic terminatur caput quintum.

De æquipollentiis categoricarum modalium. *Cap.* VI.

IN sexto cap. agendum est de æquipollentiis propositionum categoricarum modalium. Et hic quattuor agenda sunt.

Primo

Primo, quot ſint ordines modalium oppoſitarum & per quas ordinantur.

Secundo,ponentur regulæ, per quas cognoſcentur æquipollentiæ dictorum ordinum.

Tertio,aſſignabuntur aliæ regulę,per quas cognoſcemus æquipollentias omnium propoſitionum ſexdecim,quæ formantur per hos quattuor modos,poſſibile,impoſſibile, neceſſarium & contingens.

Quarto, ſoluetur dubium de his duobus modis vernm & falſum,quos ſupra diximus relinquendos.

Quantum ad primum aduerte, quòd modalium æquipol lentium quattuor aſſignãtur ordines deſignati per has quattuor dictiones.

Amabimus, Edentuli, Illacæ, Purpurea.

Et quælibet earum continet quattuor ſyllabas cum quattuor vocalibus.ſ. A,E,I,V. A, ſignat affirmatiuam de dicto & modo. V,totam negatiuam,de dicto,& de modo. E, negatiuam, de dicto tantum. I, negatiuam de modo tantum. Vnde verſus.

Deſtruit.V.totum, ſed A,confirmat vtrunque. Deſtruit E dictum, Deſtruit. I quæ modum. Iſti ordines ſic diſponuntur, quòd Primus eſt Amabimus, ſecundus Edentuli,tertius Iliacæ,quartus Purpurea.

Primus,& ſecundus opponuntur ſubcontrariæ,quartus & tertius contrariæ, quarrus & ſecundus contrariæ, tertius & primus contradictoriæ,quartus & primus ſubalterne,tertius & ſecundus ſubalternæ. Quilibet horum quatuor ordinum continet quattuor propoſitiones, prima eſt de poſſibili, ſecunda de contingenti,tertia de impoſſibili,quarta de neceſſe. enim quæ eſt de cõtingenti eſt penitus ſimilis ei, quæeſt de poſſibili, ita quòd ſi ea, quæ eſt de poſſibili,eſt tota affirmatiua,ſic & ea,quę eſt de contingenti,& ſi tota negatiua ſimiliter & illa &c. Nam poſſibile & contingens conuertuntur. Poſsibile eſt enim quod poteſt eſſe & non eſſe contingens vero ꝙ contingit eſſe & non eſſe.Propterea cuicunque æquipollet propoſitio de poſsibili,eidẽ æquipollet con ſimi lis de cõtingenti,vt tibi declarabitur in regulis ſequentibus.

Sed aduerte,ꝙ poſsibile ſumitur dupliciter. Primo,abſolute.Secundo,contracte, vt diſtinguitur contra neceſſe.

Primo modo est, superius ad necesse & ad possibile contractum. Nam possibile absolute est illud quòd potest esse, & vt sic sequitur ad necesse. nam bene sequitur, hoc est necesse esse, ergo est possibile esse. Vel enim est possibile, vel impossibile esse, non impossibile vt patet, ergo possibile. Possibile autem contractum est illud, quòd potest esse & non esse, & hoc conuertitur cum contingenti, & apponitur ipsi necesse, nec sequitur ad ipsum. Nam illud est necesse, quòd nõ potest non esse, possibile autem contractum, quòd potest esse & non esse. Hic ergo, quando dicimus, quòd possibile & contingens conuertuntur, intendimus de possibili contracto, & non de possibili absolute.

Et aduerte, quòd possibile absolute apud Philosophum dicitur possibile altum, id est communius quam necesse & possibile contractum. Possibile autem contractum dicitur possibile contingens, vt declarabitur in libro nono primæ philosophiæ. His præpositis descendendum est ad regulas æquipollentiarum.

Quantum igitur ad secundum aduerte, quattuor regulas, per primam manifestatur æquipollentia totius affirmatiuæ de possibili cum tota affirmatiua de contingenti, & cum negatiua, de modo, de impossibili, & tota negatiua de necesse. Est ergo regula prima talis. Cuicunque dicto affirmato attribuitur possibile, eidem attribuitur contingens, & ab eodem remouetur impossibile, & ab eius opposito, id est à dicto negato remouetur necesse. Sensus regulæ est istæ. Ab affirmatiua tota de possibili, ad affirmatiuam totam de contingenti, valet consequentia. Vt sortem currere est possibile, ergo sortem currere est contingens. Ab eadem ad negatiuam, de modo, de impossibili, valet consequentia. Nam si sor. cur. est possibile, ergo sor. cur. non est impossibile. Ab eadem ad totam negatiuam de necesse, valet consequentia. Nam si sortem currere est possibile. Sortem non cur. non est necesse, quia potest currere & non currere. Si autem esset necesse, eum, currere non posset non currere, patet ergo veritas primæ regulæ.

Et aduerte, quòd tota prædicta regula manifestatur per primum ordinem dictum Amabimus, vt patet in figura sequenti.

Figura

Figura primi ordinis.

	A	Sortem cur.est possibile.
Aamabi	ma	Ergo Sor.cur.est contingens.
mus.	bi	Ergo Sor.cur.non est impossibile.
	mus.	Ergo Sor. non cur.non est necesse.

Secunda regula est hæc. Cuicunque dicto negato attribuitur possibile, eidem attribuitur contingens, & ab eodem remouetur impossibile, ab eius opposito, id est à dicto affirmato remouetur necesse. Sensus huius regulæ talis est: à negatiua de dicto de possibili, ad negatiuam, de dicto, de contingenti, valet ꝯñtia, nam bene sequitur, si sortem non cur. est possibile, ergo sor. non cur. est contingens. Ab eadem ad totam negatiuam de impossibili, valet consequentia. Nam bene sequitur si sor. non cur. est possibile, ergo sor. non cur. non est impossibile. Ab eadem ad negatiuam de modo tantum de necesse, valet consequentia. Nam bene sequitur si sor. non cur. est possibile. ergo sor. cur. non est necesse. Ergo regula est vera de qua patet hic figura.

Figura secundi ordinis.

	E	Sor. non cur. est poss.bile.
Eden	den	Ergo sor.non cur.est contingens.
tuli.	tu	Ergo sor.non cur.non est impossibile.
	li.	Ergo sor.cur.non est necesse.

Tertia regula, talis est. A quocunque dicto affirmato remouetur possibile, ab eodem remouetur contingens, & eidem attribuitur impossibile, & eius opposito.i.dicto negato, attribuitur necesse. Sensus huius regulæ talis est, à negatiua de modo de possibili ad negatiuam de modo de contingenti, valet consequentia. Nam bene sequitur. si sor.cur.non est possibile, Ergo sor.cur.non est contingens. Ab eadem ad totam affirmatiuam de impossibile valet consequentia, nam bene sequitur. si sor. cur. non est poss.bile, ergo sortem cur. est impossibile. ab eodem ad negatiuam tantum de dicto de

necesse valet consequentia. Nam bene sequitur, si sor.cur. non est possibile, ergo non cur. est necesse, ergo constat veritas regulæ, cuius figura patet hic.

Figura tertij ordinis.

	I	Sor.cur.non est possibile.
Illia	li	Ergo sor.cur.non est contingens.
ce.	a	Ergo sor.cur.est impossibile.
	ce.	Ergo sor. non cur. est necesse.

Quarta regula talis est. A quocunque dicto negato remouetur possibile, ab eodem remouetur contingens, & eidē attribuitur impossibile, & eius opposito.i.dicto affirmato attribuitur necesse. Sensus r̃læ est iste. A tota negatiua de possibili ad totam negatiuam de cōtingenti, valet ꝯñtia. Nam bene sequitur. si sor.non cur.non est poss. ergo sor.non cur. nō est contingens. Ab eadem ad affirmatiuam de dicto tm̃ de impossibili, valet ꝯñtia. Nam bene sequitur. si sor.non cur.non est poss. ergo sor.non cur.est impossibile Ab eadem ad totā affirmatiuam de necesse valet ꝯñtia. Nam bene sequitur si sor. non cur. non est poss. ergo sor. cur. est necesse, & sic constat veritas regulæ: figura eius patet infra.

Figura quarti ordinis.

	Pur	Sor.non cur. non est poss.
Purpu	pu	Ergo sor.non cur.non est conting.
rea.	re	Ergo sor.non cur.non est imposs.
	a	Ergo sor.cur.est necesse.

Quantum ad tertiū aduerte, ꝙ vltra quatuor præmissas remissas regulas, logici inuenerūt alias pro hn̄dis æquipollentijs inter sexdecim propositiones modales, formatas ex his quatuor modis, possibile impossibile contingens, & necesse. sunt autem tres, quoniam licet propositiones de contingenti, & possibili sunt distinctæ, tamen eodem modo æquipollent, eo quod possibile & contingens conuertuntur modo quo diximus supra. Prima igitur, deseruit propositiones

nes de possibili & impossibili. Secunda, propositionibus de possibili & necesse. Tertia, propositionibus de impossibili & necesse. Quæ autem deseruiunt propositionibus de poss. deseruiunt etiam propositionibus de contingenti, quoniam idem est iudicium de vtriusque.

Prima igitur est hæc, omnes propositiones de possibili & impossibili æquipollent verbo similiter se habente, & modo dissimiliter, pro cuius notitia aduerte, quod dicitur verbum se habere similiter, quando negatur in vtraque, vel affirmatur in vtraque, si autem affirmatur in vna & negatur in alia dissimiliter se habent. Idem intellige de modo se habente similiter vel dissimiliter. Hæc igitur regula sic intelligitur.

Propositio prima, de possibili, quæ est tota affirmatiua æquipollet tertiæ de impossibili, quæ est negatiua de modo, vt sortē cur. est possibile, ergo sortē currere non est impossib.

Secunda, de possibili, quæ est negatiua de dicto, æquipollet quartæ de impossibili, quæ est tota negat. vt sortem non cur. est possibile, ergo sor. non cur. non est impossibile.

Tertia de possibili, quæ est affirmatiua de dicto & negatiua de modo, æquipollet toti affirmatiuæ de impossibili, vt sor. cur. non est possibile, ergo sor. cur. est impossibile, & hęc est prima de impossibili.

Quarta de possibili, quæ est tota negatiua æquipollet secundæ de impossibili, quæ est negatiua de dicto, & affirmatiua de modo, vt sortem non cur. non est possibile, ergo sor. non cur. est impossibile, æquipollentiæ huius primæ regulę patent in figura sequenti.

Consequentia modalium de possibili, ad ipsas de impossibili.

Prima Sor. cur. est pos.	ergo sor. cur. non impos. 3
2 sor. non cur. est pos.	ergo sor. non cur. non est imp. 4
3 sor. cur. non est pos.	ergo sor. cur. est impos. 1
4 sor. non cur. non est pos.	ergo sor. non cur. est impos. 2

Secunda regula est hæc, omnes quattuor propositiones de possibili & de necesse, æquipollent dicto & modo dissimiliter se habentibus. Hæc regula sic intelligenda est.

Si,

Si propositio de possibili, sit tota affirmatiua propositio de necesse sit tota negatiua, vt hic, for.cur.est possibile,bene ne sequitur ergo for.non cur. non est necesse: & sic æquipollent, Prima de possibili,& quarta de necesse.

Si propositio de possibili est negatiua de dicto, & affirmatiua de modo propositio de necesse sit affirmatiua de dicto, & negatiua de modo: vt hic, Sor. non cur.est possibile,ergo sor.cur.non est necesse,& sit æquippollent secunda de possibili,& tertia de necesse.

Si propositio de possibili est negatiua de modo,& affirmatiua de dicto, propositio de necesse sit affirmatiua de modo, & negatiua de dicto, vt hic, Sor. cur. non est possibile,ergo sor.non cur.est necesse, & sic æquipollent, Tertia de possibili,& secunda de nenesse.

Si propositio de possibili est tota negatiua, propositio de necesse sit tota affirmatiua, vt hic sortem non currere nó est possibile, ergo sortem currere, est necesse: figura veritatis huius regulæ patet infra.

Possibilium ad eas quæ de necesse.

Prima sor.cur.est pos.	ergo sor.nó cur. non est neces.4.
2 sor.non cur.est pos.	ergo sor.non est neces.3.
3 sor.cur.non est pos.	ergo sor.non cur.est neces. 2.
4 sor.non cur.non est pos.	ergo sor.cur.est neces. 1.

Tertia regula talis est. Omnes propositiones de impossibili & de necesse æquipollent dicto dissimiliter se habente, & modo similiter. Hæc regula sic intelligenda est.

Si propositio de impossibili sit tota affirmatiua, propositio æquipollens de necesse sit negatiua de dicto tantum, & sic æquipollent prima de impossibili, & secunda de necesse. Vt si sortem currere est impossibile, sortem non currere est necesse.

Si propositio de impossibili sit negatiua de dicto tantum propositio æquipollens de necesse, sit tota affirmatiua, & sic æquipollent secunda de impossibili.& prima de necesse, Vt sortem non currere est impos. ergo sor.currere est necesse.

Si

Si propositio de impossibili est negatiua de modo tantum, propositio de necesse sit tota negatiua, & sic æquipollent tertia de impossibili, & quarta de necesse. Vt fort. currere non est impossibile, ergo for. non curr. non est necesse.

Si propositio de impossibili est tota negatiua propositio æquipollens de necesse sit negatiua tantum de dicto. & sic æquipollent quarta de impossibili, & secunda de necesse. Vt for. non cur. non est imposs. ergo for. currere non est necesse & sic patet veritas.

Tertiæ regulæ, de quattuor autem propositionibus de contingente non datur specialis regula, quoniam idem est iudicium & æquipollentia de eis, sicut de quatuor de possibili. Diximus enim possibile & contingens esse conuertibilia sumendo possibile contractum, & non possibile altum, siue absolutum, modo quo supra docuimus.

De tertia regula formamus sequentem figuram. Deinde describemus vniuersalem figuram, quo ad oculum videbis æquipollentias oppositionum omnium modalium?

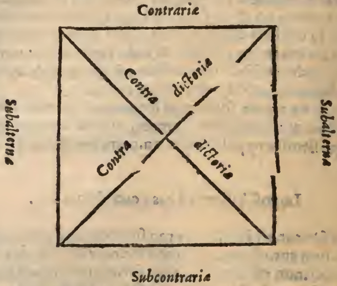
Impossibilium ad eas, quæ de necesse.

Prima for. cur. est imp.	ergo for. non cur. est necesse. 2.
2 for. non cur. est imp.	ergo for. non cur. est necess. 1.
3 for. cur. non est imp.	ergo for. non cur. nõ est necess. 4
4 for. nõ cur. nõ est imp.	ergo for. cur. est necesse 3

Figura

Figura vniuersalis æquipollentiarũ in modalibus iuxta regulas quattor priores.

Ordo quartus.		Ordo tertius.	
Pur	*Sor.non cur.nõ est poss.*	E	*Sor.nõ cur. est impos.*
pu	*Sor.non cur non est contíng.*	*li*	*Sor. non est contingẽs.*
re	*Sor.non cur.est imposs.*	*a*	*Sor.cur.est imposs.*
a.	*Sor.cur.est necesse.*	*ce.*	*Sor.non cur. est necess.*

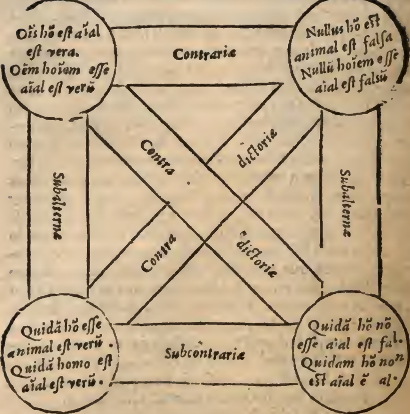

A	*Sor.cur.est poss.*	E	*Sor.non cur.est poss.*
ma	*Sor.cur est contingens.*	*dẽ*	*Sor.cur.est contingens.*
bi	*Sor cur.non est imposs.*	*tu*	*Sor. non cur. nõ est imp.*
mus.	*Sor.non cur.non est necess.*	*li.*	*Sor.cur.non est necess.*
	Ordo primus.		*Ordo secundus.*

Hęc dicta sint de oppositione et æquipollentia modaliũ.

Quantum ad quartum soluendum est hoc dubium. Cum isti duo modi verum,& falsum numerentur inter modos sex facientes propositionem modalem,quare non memorantur in oppositione,& æquipollentia propositionum modalium. Ad hoc respondetur, quod propositio modalis potest sumi tri-

tripliciter. primo generalissime, secundo generaliter, tertio specialiter, generalissime dicitur modalis, cuius subiectum vel prędicatum modificatur aliquo adiectiuo, vt homo albus cur. Princeps iniustus regnat, Sortes est homo ignorans &c. Generaliter dicitur, quando modus, determinat compositionem prædicati cum subiecto, ita tamen quod oppositio & æquipollentia fit eodem modo, sicut in his de inesse, & sic verum & falsum faciunt propositionem modalem, sicut & isti modi, opinabile, imaginabile, intelligibile, credibile, & eorum opposita, verbi gratia. Opinabile est æstatem futuram pluuiosam, Intelligibile est solem essem maiorem luna, &c. specialiter autem dicitur, quando modus ita determinat compositionem prædicati cum subiecto, quod constituit propositionem, cuius oppositio & æquipollentia non possunt fieri eo modo, quo & inpropositionibus de inesse, & in hoc tertio sensu soli quattuor modi, scilicet possibile, contingens; Impossibile, necesse constituunt propositionem modalem. Vnde, quia verum & falsum locantur in secundo sensu, ideo relinquuntur. Vt autem scias, quòd oppositio & æquipollentia fiunt in propositionibus formatis, per hos modos verum, & falsum, Prius resoluas eas in orationes indicatiuas sic, Omnem hominem esse animal est verum, id est & hæc est vera, Omnis homo est animal. Nullum hominem esse animal, est falsum. i. hæc est falsa, Nullus homo est animal, eodem modo procede ad subcontrarias, & contradictorias, & subalternas, vt patet in sequenti figura.

Si autem volueris videre æquipollentias, ſicut in categori cis de ineſſe, appones negationem modis, quibus dictum eſt in æquipollentijs propoſitionum de ineſſe .ſ. contradictorijs præpones, contrarijs poſtpones, ſubalternis præpones, & poſtpones, ſubcontrariæ æquipollet non poſſunt, vt ſupra oſtendimus: v.g. ſi vis facere æquipollere in veritate duas cõ trarias in figura præmiſſa in veritate, ſic facies, Omnem hominem eſſe animal eſt verum, ergo nullum hominem non eſſe animal eſt verum. Si autem vis eas facere æquipollere in falſitate ſic facies, nullum hominem eſſe animal eſt falſum, ergo omnem hominem non eſſe animal eſt falſum, eodem modo procedes ad æquipolentiam contradictoriarum & ſubalternarum locãdo negationem, ſicut in illis de ineſſe.

Con-

Conſtat igitur quare duo modi, ſcilicet verum & falſum relinquuntur, nec faciunt propoſitionem proprijſſime modalem, nec conſtituunt aliam oppoſitionem, nec æquipollentiam, quàm illæ de ineſſe, & ſic terminamus hic tractatum tertium, qui eſt de propoſitione categorica ſimplici & modali, & hypothetica, & earum oppoſitionibus & æquipollentijs. Hæc de cap. ſexto dicta ſint.

Tractatus tertii de propoſitione. *Finis.*

TRACTATVS QVARTVS, de libro prædicabilium Porphyrij deſumptus.

POSTQVAM conſiderationem compleuimus de propoſitione & ſpeciebus eius, & ſuis proprietatibus, quæ ſunt conuerſio oppoſitio, æquipollentia, ordo doctrinæ conſuetus apud Logicæ tractatores præ ordinare inſtituendis nouitijs requirit, vt de terminis incomplexis communibus, & vniuerſalibus per tractemus, ex quibus propoſitiones ſcientificæ præcipue componuntur, & ex huiuſmodi propoſitionibus formandi ſunt doctrinales & demonſtratiui ſyllogiſmi. Sunt autem iſti termini incomplexi quinque prædicabilia, ſcilicet genus, ſpecies, differentia proprium, & accidens, & decem categoriæ, quæ apud Latinos dñr decem prædicamenta .ſ. ſubſtantia quantitas, qualitas, relatio, actio, paſſio, vbi, quando, ſitus & habitus. Horum igitur notitia ſic ordinanda eſt, prius, agendum eſt de quinque prædicabilibus. Et hoc in præſenti tract. poſterius autem de decem prædicamentis, & hoc in ſequenti tract. Hunc autem tract. diuidemus in ſex. cap.

Primo agendum eſt de aliquibus, quorum præcognitio neceſſaria eſt antequam deſcendamus ad conſiderationem ſinguli præd cabilis. Secundum agendum eſt de genere.

Tertio de ſpecie.

Quarto de differentia.

Quintum, de proprio.
Sexto, de accidente.

De præcognoſcendis. Cap. I.

IN hoc primo cap. tria primis præconſideranda ſunt, quorum notitia præexigitur, ne tu nouiti abſque ordine erudiaris, & eadem ſæpius repetere ſimus aſtricti. Primo, propter quid prius agendum eſt de quinque vniuerſalibus. ſiue prædicabilibus quàm de prædicamentis. Secundo, vt de finiamus vniuerſale, & prædicabile, de quo hic intendimus, inueſtigandum eſt quot modis dicitur, & ſub quo ſenſu con ſideratus à Logico, nam Metaphyſicus & phyſicus, & logicus de vniuerſali conſiderant. Tertio agendum eſt de ſufficientia quinque vniuerſalium, ſiue prædicabilium.

Quantum ad primum aduerte ꝙ ideo prius de prædicabilibus agendum eſt quàm de prædicamentis, qm̄ prædicamentum conſtat ex ordinata collectione plurium prædicabiliũ ſm ſub, & ſupra in recta linea prædicamentali, & à latere. In recta quidē ordinatur genera & ſpecies vſque ad ſpecialiſſima. A latere autem ordinantur differentiæ, vt tibi manifeſtabitur in quolibet prædicamento, ergo neceſſe eſt præcognoſcere quid genus, & quotuplex genus, idem dico de ſpecie, & de differentia. Præterea in quolibet prædicamento sũt quædam propria, quæ diſtinguuntur contra communia, & ſe hñt vt accidentia, ergo neceſſe eſt præcognoſcere quid proprium & quod modis dicitur. Idem dico de accidente, aliter eſſet impoſſibile ſcientiam habere de prædicamentis. Rationabiliter igitur tract. præſens, præcedit tract. de prædicamentis, & hac de cauſa compoſuit Porphyrius Iſagogas. Vnde in principio libri ſui inquit. [Cum ſit neceſſarium ad eam, quæ eſt apud Ariſt. prædicamentorum doctrinam, noſcere, quid genus, quid ſpecies, quid differentia, quid proprium, quid accidens &c. tentabo breuiter, velut introductionis modo ea, quæ ab antiquis dicta ſunt aggredi.] Sed aduerte, ꝙ non ſolum ad habendam prædicamentorum doctrinam oportet præaccipere notitiam de prædicabilibus, ſed etiam vt habeatur doctrina definitionis & diuiſionis, & demonſtrationis teſte Porphyrio. Nam definitio vera propria

pria datur tantum specie, vt declarabitur infra & definitionem veram ac essentialem non ingrediuntur nisi genus proximum & differentia specifica, & excludendum est proprium & accidens à definitione, vt manifestatur in septem lib. Metaph. ergo si volumus recte definire, oportet ista præcognoscere.

Præterea diuisio aliquando est generis in species, aliquando generis in differentias, aliquando speciei in indiuidua, aliquando subiecti in propria, aliquando subiecti in accidentia communia, ergo vt habeamus doctrinam recte diuidendi atque definiendi, oportet ista præcognoscere.

Præterea, sine notitia istorum non est possibile hr̄e scientiam demonstrandi, ex ꝯñti nec aliquam scientiam acquirere, quoniam sola demonstratio facit scire, vt declarabitur in tracta de syllogismo demonstratiuo, in demonstratione autem oportet subiectum conclusioni esse aut genus, aut speciem, prædicatum vero proprium, & cauere ne sit accidens, medium vero esse definitionem subiecti, aut passionis. Definitionem autem oportet constare ex genere, & differentia, ergo sine notitia quinque prædicabilium nec syllogismus demonstratiuus, nec aliqua scientia haberi potest. Vt ergo præparetur nobis via ad notitiam prædicamentorum, ad peritiā definiendi, & diuidendi, & demonstrandi, merito præponitur nobis præsens tract. & vt verbo complectamur, qui sine præhabita istorum quinque prædicabilium notitia ad acquirendum cuiusque generis scientiam contendit, est sicut ambulans nesciens quo vadat.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ in doctrina peripatetica vniuersale multipliciter accipitur vt infra. Primo dicitur, vniuersale signum distributiuum termini, cui apponitur, vt omnis & nullus & quilibet, & de hoc locuti sumus in tracta. præced. agentes de quantitate propositionum & oppositione & æquipollentia. Secundo dicitur, vniuersale potentia animæ omnium cognoscitiua & non solum in singulari, sed & in vniuersali, & hic est intellectus, cuius obiectum est ens communissime sumptum, & per oppositum sensus est quid singulare, quoniā non nisi singulare cognoscit, & de hoc con sideratur à physico in tertio libro de anima. Tertio dicitur, vniuersale, ꝙ est in se contentiuum omnium perfectionum,

& causatiuum cuiusque rei extra ipsum & sic Deus benedictus dr̃ vniuersale in essendo, & in causando, & post Deum intelligentiæ cum corporibus cœlestibus, & de hoc considератur à metaphysico in lib. ii. Quarto dicitur vniuersale illud, quòd est omnium, vel plurimum repræsentatiuum, & sic Deus est vniuersale, & species intelligibilis, quæ est repræsentatiua naturæ communis, & non solum singularis, vt species intelligibilis, qua intellectus intelligit naturam hominis. repræsentat hominem, vt homo est, & non solum, vt est hic, vel hic homo, & de hoc vniuersa i pertractatur in libr. 3. de anima, sicut & de specie sensata. Quinto dicitur, vniuersale, quòd in pluribus est, vel est aptum esse in multis, & prædicatur, vel prædicabile est de multis, & sic animal est vniuersale, & homo, & capra, & leo. Nam natura animalis est in omnis specie animalis, & de omni eius specie prædicatur, sic & natura hominis est in omni indiuiduo humano & de hominibus singularibus prædicatur, vt sortes est homo, Plato est homo &c. & hoc dicitur vniuersale in prædicando, quòd sub diuersa ratione est de consideratione Metaphysici & Physici & Logici. Nam si consideratur inquantum definibile est, & quo ad prædicata sua essentialia, puta homo inquantum est animal rationale, spectat ad Metaph. solus enim considerat quòd quid est, vt alias tibi manifestabitur. Si autem consideratur inquantum in rerum natura habet esse in singularibus, & non aliter, sic spectat ad physicum. Vnde prædicata accidentalia verificantur de tali vniuersali, vt existit in singularibus, vt hæc est vera, homo sanatur, quia aliquis homo sanatur, Si autem nullus homo existeret esset falsa, Hæc tamen semper vera, etiam nullo homine existente, homo est animal rationale, vt manifestabitur tibi in tract. de suppositionibus, si vero consideratur inquantum tali naturæ communi attribuuntur ab in intellectu prædicata intentionalia, quę scilicet inuenit intellectus postquam appræhendit communitatem, & vniformitatem & conuenientiam eius in suis inferioribus, puta postquam intellectus apprehendit animal esse naturam sensitiuam, animatam, corpoream aduertit id conuenire omni speciei animalis, & ideo attribuit sibi ꝙ animal est prędicabile de multis distinctis specie, vt de hoie & leone, ex consequenti attribuit sibi quod est genus ꝙ quidem

dem prædicatum non reale,sed intentionale dicitur,qm̄ est factum est ꝑ opus intellectus speculātis super naturā cōem, quantum sit ex se,& sic consideratur à Logico, & in hoc vltimo sensu habemus hic pertractare de quinque vniuersalibus.s.de naturis, vt stant sub illis conceptibus secūdis, quos dicimus intentione secundas,genus,species,differentia, propriū,accidens. Cōstat igitur relictis aliis modis, quomodo definiendum sit vniuersale, de quo intendimus in hoc tract. Assignatis modis, quibus dicitur vniuersale in via peripatetica,assignandi sunt modi,quibus sumitur prædicabile.

Tu igitur aduerte,quòd apud Logicum, qui solus modos prædicandi considerat,famosiores sunt tres.Primò,illud dicitur prædicabile, quòd de vno, vel de pluribus aptum est prædicari, siue prædicetur vniuoce,siue ęquiuoce,siue analogice,siue directe siue indirecte,siue per se, siue per accidens. Et hic dicitur communissimus modus, quo dicitur prædicabile.Hoc enim est cōmune generi, speciei,indiuiduo, quòd saltem de seipso prædicatur,vt sortes est sortes, & de hoc nō intendimus hic.Secundò,illud dicitur prædicabile, quòd de multis prædicatur siue vniuoce,siue æquiuoce,siue analogice,& hoc modo non intendimus hic. Nam hoc modo sanū, canis ita esset prædicabile vt genus, quòd non est verum, vt declarabitur,sicut animal,& species, sicut homo & capra, & hic dicitur modus cōmunis.Tertio, illud ꝑdicabile dicitur, quòd de multis & non de vno solo aptum est prædicari vniuoce,& est determinatæ naturæ,puta,aut substantia, aut quātitas, aut qualitas, &c. & sic de prædicabili intendimus hic. Positis igitur modis, quibus prædicabile dicitur & quibus vniuersale, nunc definienda sunt iuxta sensum secundum quem intendimus hic de eis pertractare.

Tu igitur aduerte,quòd vniuersale apud Logicum est natura communis determinata,vt est in multis, vel non repugnat sibi esse in multis, vt animal, homo, lapis, &c. Dicitur natura communis, ad differentiam naturæ indiuiduatæ & singularis,vt est hic lapis,sortes, & Plato, quæ non est apta esse nisi in vno supposito. Dicitur determinata ad differentiam sex transcendentium,quæ sunt.

Ens,Vnum,Verum,Aliquid,Bonum,Res.

De his formauimus specialem tractatum isagogicum &

ad Metaphyſicam, quem de ſex tranſcendentibus nuncupaui mus. Iſta tranſcendentia non poſſunt dici vniuerſalia in ſenſu, quem intendimus, quoniam inſunt non ſolum in multis, ſed in omni re cuiuſcunque naturæ ſiue ſit res ſubſtantiæ, ſiue accidentis, ſiue increata, ſiue creata, ſiue corporea, ſiue incorporea. in omnibus.n.inueniuntur. Nā & Deus & maxime ens, verum, bonū, vnū, aliq̄d, & res. Nō ergo ſunt vniuerſalia, ſed ſuper vniuerſale, vtpote circūdātia oē genus entis.

Dicitur, vt eſt in multis, vel ſibi non repugnat eſſe in multis, quoniam aliqua natura cōmunis de facto eſt in multis, vt homo, capra, leo, & omnis natura ſpecifica completa in mundo inferiori, quæ recipit perpetuitatem ex ſucceſſione indiuiduorū, aliqui excipiunt phœnicē, ſed de hoc tranſeat, aliqua autem non de facto eſt in multis, ſed ei non repugnat eſſe in multis vt natura Solis & Lunæ & intelligentiarum, quorum natura ſpecifica perpetuatur in vno indiuiduo, & id eo non eſt opus eam partiri in multis indiuiduis, eſt tñ in potentia primi ea multiplicare ſecundùm quod ſapiētia ſua diſponeret. Vnde non eſt impoſſibile creari plures ſoles & lunas, &c. ex conſequenti non repugnat naturæ ſolis & lunæ cōicari pluribus ſuppoſitis, & vt ſic eſt natura vniuerſalis. Prædicabile autem alio modo definitur à logico nominali, & à logico reali, ac veræ peripatetico. Nam Logicus nominalis dicit, ꝙ prædicabile eſt terminus vniuocus aptus natus prædicari de pluribus, vt ly animal de homine, & aſino, & ly homo, de ſorte & Platone. Et ſic nullus terminus diſcretus, ſiue ſingularis, vt ſortes, nec tranſcendens,) & ens & vnum, nec compoſitus ſiue cōplexus, vt hominem eſſe animal, nec æquiuocus poteſt eſſe prædicabile, & vniuerſale, ꝙ idem eſt. Ad hoc ergo, quòd ſit p̄dicabile, & vniuerſale oportet quod ſit terminus communis, ſimplex, vniuocus aptus de pluribus prædicari.] Quid autem ſit terminus æquiuocus, & vniuocus, & analogus, manifeſtabitur tibi in tract. ſequenti. Logicus autem realis dicit, quòd prædicabile eſt natura communis, apta nata prædicari de pluribus vniuoce, id eſt, eſt natura communicabilis multis ſiue ſpeciebus ſiue indiuiduis, non in ſe conſiderata, ſed vt ſtat ſub hoc cōceptu, ſcilicet prædicari de pluribus, actu vel aptitudine & vniuoce,]ideſt ſecūdùm eadem rationem, & non ſecundùm diuerſas. Verbi gratia.

Genus.

Genus est natura communis,& nō singularis, vt stat sub hoc conceptu secundo,qui dicitur secunda intentio, scilicet prædicari de pluribus differentibus specie , vt animal de homine,capra,equo,asino,&c.& sic secundùm hāc viam vniuersale,& prædicabile,non dicunt naturam communem absolute & in se consideratam,quia vt sic non cadit sub consideratione Logici,sed Metaphysici, sed dicūt naturam communem , vt stat sub secunda intentione , quæ est conceptus secundus fundatus super primū, qui dicitur prima intentio.Qui conceptus secundus est prædicari de pluribus vniuoce,ita quod prædicabile nec est natura tantum , nec conceptus tantum , quem nominales dn̄t terminum mentalem, sed natura communis sub conceptu modo,quo diximus. Et hanc viam intēdo sequi,& in ca.seq.in definitione generis manifestabitur, qūo genus,nec aliud vniuersale definitur,vt terminus mentalis , sed vt natura , vt stat sub secunda intentione . Constat igitur quot modis dicitur vniuersale & prædicabile, & quid vtrunque sit secundùm illum sensum , quem hic intēdimus.

Et aduerte,ꝙ vtrunque est idem ſm rem & conuertibiliter,sed differunt ratione.Nam natura communis dicitur vniuersale inquantum est apta esse in multis,dicitur autem prædicabile,inquantum est apta prædicari de multis vniuoce.

Quantum ad tertium,aduerte ꝙ vniuersale & prædicabile sumpta in vltimo sensu iuxta distinctiones præpositas, sunt tm̄ quinque,scilicet,genus,species,differentia,propriū, & accidens,quorum sufficientia sumitur ex hoc. Omne vniuersale & prædicabile iuxta vltimum ꝑposite diuisionis sensum,est in multis,& prædicabile de multis,ergo vel est ꝑdicabile de multis vniuoce in qd,vel in quale.isti.n. sunt vniuersalissimi modi prædicādi,vt declarabitur tibi in tract.sequēti,si in quid,hoc potest esse dupliciter,qm̄ vel in quid de pluribus differētibus,specie,& sic est genus,vel in quid de pluribus differentibus numero,& sic est species , si in quale , hoc dupliciter,qa vel in quale,quòd est de essentia rei, & hæc est differētia essentialis,vel generica vel specifica, generica quidem,vt sensitiuū,specifica autem,vt rationale. Vel in quale quòd est accidens in re. Et hoc dupliciter, qa vel tale accidens est,propriū fluens à natura rei. sicut risibile fluit à natura rationali,& sic est quartū prædicabile,quòd dr̄ proprium.

vel tale accidens est commune, non fluens, à principijs rei, & sic est quintum prædicabile, ꝙ facit propositionem accidentalem, vt homo est sedens, est currens, est sanus, est æger &c.

Sed aduerte, ꝙ accidens siue proprium siue commune, cõstituunt quartum, & quintum prædicabile, non respectu esse, sed respectu modi prædicandi, eo quod proprium constituit prædicationem per se, accidens autem constituit prædicationem per accidens, vt tibi declarabitur loco suo, quando .s. tractabimus de differentia quanti & quinti prædicabilis. Cõstat igitur tibi, quàm sufficiens sit diuisio vniuersalis & prædicabilis in quinque. s. in genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens, ita ꝙ hæc conclusio est vera, Tantũ quinque sunt vniuersalia & prædicabilia iuxta sensum intentum à Logico. Quod si dicas, si tantum quinq; sunt vniuersalia & prædicabilia, ergo oĩa vniuersalia & prædicabilia sunt quinque. Hoc aũt est falsum, qm̃ genus esset quinq; prædicabilia, similiter species & differentia &c. consequentia patet, quoniam ab exclusiua ad vniuersalem affirmatiuam valet consequentia, vt tibi declarabitur in tract. de consequentijs.

Respondetur, negatur consequentia, ad probationem dr̃ ꝙ regula non tenet qñ mutatur suppositio, constat autem ꝙ ly quinque in exclusiua tenetur collectiue, in vniuersali aũt affirmatiua videtur teneri distributiue, Vel dic, ꝙ ab exclusiua ad vniuersalem affirmatiuam non valet consequentia in terminis numerabilibus. Hæc de primo cap. dicta sint.

De genere. *Cap.* II.

IN cap. 2. agendum est de genere logico, ꝙ est primum & magis commune inter quinque vniuersalia & prædicabilia. Et hic tria agenda sunt.

Primo, vt sciamus, ꝙ & quid sit genus logicum, declarandum est quot modis sumitur genus.

Secundo, definiendum est iuxta sensum intentum à Log.

Tertio, diuidendum est.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ hic non intendimus assignare quoscunque modos, quibus consueuit sumi genus, sed tm̃ illos, qui nostro proposito deseruiunt. Quod dico, vt præseruem me à modis, quibus sumitur genus apud grãmaticum,

ticum, vt genus masculinum, fœmininum, neutrum, promiscuum &c. hæc enim nullam habent similitudinem cum genere Logico, ideo relinquantur. Nostro vero proposito deseruit genus politicum siue ciuile, eo q̃, vt declarabitur, assimilationem habet cum genere logico, & ideo assignandi sunt modi, quibus apud ciuilem sumitur genus, vt per ipsos manducamur ad genus logicum.

Tu igitur aduerte, q̃ genus ciuile duobus modis sumitur. Primo, collectione, siue aggregatione multorum hominum se hñtium ad inuicẽ, & ad vnũ principiũ, à quo esse traxerũt.

Pro cuius notitia aduerte, q̃ genus sic dictum tria requirit. Primo, q̃ sit hominum multitudo aggregata. Vnde neq; vnus homo, neque duo, neque tres tantum constituerent genus ciuiliter, sed oportet q̃ sit euidens multitudo, qualis est Romanorum, Græcorum, Hebræorum &c. secundo oportet, q̃ tales homines habeant inter se ordinem cognationis, siue consanguinitatis, sicut ad hoc q̃ talis, vel tanta hominum multitudo sit & dicatur exercitus, oportet quod inter eos sit officiorum & potestatuũ ordo, aliter non erit exercitus. Hac de causa, si homines aggregati non haberent ordinem parentelæ adinuicem, non magis essent genus, quàm cumulus lapidum. tertio oportet, q̃ habeant ordinem non solum inter se, sed etiam ad vnum primum à quo effectiue per successionem traxerunt esse, & à quo denominantur, & in hoc sensu dicitur Romanorum genus, quia esse traxerunt à Romulo.

Et aduerte, q̃ si vna ex his conditionibus deficeret, nõ seruaretur ratio generis sic accepti, sicut nec ratio exercitus, p̃cipue si non adesset vnus primus Dux, à quo singuli ordines regulantur, & in quo stat plena auctoritas. Secundo sumitur genus apud ciuilem, pro primo principio generatiuo, vel cõseruatiuo in esse, vniuscuiusq; .i. singulæ generationis, vt pater & patria & locus in hoc secundo sensu dicuntur genus.

Pro cuius notitia aduerte, q̃ genus hoc secundo modo dictũ requirit tria. Primo, q̃ sit primum principiũ, à quo ordinata multitudo per successionẽ trahit esse. Vnde licet sortes pater Platonis dici possit genus Plato. quia est generans Platonem, tñ rectius primum generans, a quo multitudo ordinate genita, vt à primo fonte trahit originem, dicendũ est ge-

nus hoc ſecundo modo,in quo ſenſu Adam eſt hominum genus,Romulus Romanorum genus,habet Hebræorũ genus. Secundo,ꝙ ſit primum principium eſſendi vniuocem & eiuſdem ſpeciei cum multitudine genita.Defectu cuius, nec Dominus,nec cœlum, nec ſol poteſt dici hominum genus, qm̃ ſunt principia æquiuoca vniuerſalia,nec eiuſdem naturæ cũ genitis, licet ſit verum dicere quod Deus & Cœlum , & Sol generant hominem . Tertio requiritur,quòd tale principiũ diſiunctiue ſit vel productiuum,vel conſeruatiuum talis multitudinis per ſucceſſionem prouenientis, vt excludamus locum & patriam violentam. Hæc enim non dant nec conſeruant, ſed potius deſtruunt genitum . Vnde nec aqua poteſt dici genus hominum.nec aër peſtifer, nec terra infœcunda . Solus ergo locus naturalis mœretur dici genus hoc ſecũdo modo acceptum.Viſis modis,quibus dr̃ genus apud ciuilem declarandus eſt mdus, quo ſumitur apud Logicum deinde manifeſtabitur quam ſimilitudinem habet, & q̃ differentiam genus ciuile primo & ſecũdo modo ſumptũ cũ gñe logico .

Tu igitur aduerte,quòd tertio ſumitur genus pro eo, cui ſupponitur ſpecies , & hoc eſt genus logicum , in quo ſenſu color eſt genus,quia ei ſupponitur albedo,vt ſpecies & nigredo,& medij colores . idem dico de animali,cui ſupponitur homo,capra,leo,canis, &c. Hic declarandus eſſet ſenſus huiuſmodi generis & definitionis ſuæ . Verum quia infra replicabitur,ideo pro nunc ſuſtine . Viſo quid ſit genus tertio modo acceptum,quòd eſt genus logicum,declarandum eſt, quam conuenientiam,& differentiam habet cum ego, genus ciuile primo,& ſecundo modo acceptum.

Tu igitur aduerte,ꝙ genus ciuile primo modo ſumptum in vno conuenit cum genere logico , ſed in duobus differt . Conuenit quidem in hoc,quod ſicut genus ciuile importat collectionem multorũ hominum ordinatorũ inter ſe,prout deſcendunt ab vno primo,ad quod reſpiciunt,ſic genus logicum importat multitudinem ſpecierum,quæ ſub ipſo continentur actu . aut potentia , vt tibi infra declarabitur & ſunt adinuicem ordinatæ . Sunt enim rerum ſpecies , vt numeri , vt declaratur in ix. lib. Metaph. inter quas datur vna perfectiſſima , vt menſura aliarum ſicut in genere animalis datur homo,vt perfectiſſima ſpecies,& in gñe metalli datur aurũ.

Differt

Differt autē in duobus, prima quia genus ciuile primo modo sumptum est quoddam totum per modum totius integralis, cuius partes sunt homines vnius cognationis descendentes ab vno primo, sed genus logicum non est totum integrale, quoniam totum integrale est compositum ex partibus, genus autem logicum non est compositum ex suis speciebus, immo est suæ species, ideo dicitur totum vniuersale. Quomodo autem differant totum essentiale, & integrale, & vniuersale, & potestatiuum, manifestabimus in tract. de syllogismo topico: Secundo differt, quia genus ciuile primo modo sumptum non prædicatur in recto de his, quæ sub eo continentur, quoniam totum integrale non prædicatur in recto de partibus. Hæc enim est falsa, paries est domus, sic falsa est ista. Cæsar est genus Romanorum sumptum primo modo, genus autem logicum, cum sit totum vniuersale, prædicatur in recto de speciebus sub eo contentis. Nam homo est animal, & leo est animal, &c. Et ratio huius est, quia totum integrale differt realiter à partibus totum autem vniuersale non differt realiter, sed ratione à contentis sub eo, vt tibi in philosophia manifestabitur. Constat igitur quomodo conueniunt, & quomodo differunt genus ciuile primo modo sumptum, & genus logicum. Differunt etiam & conueniunt genus ciuile secundo modo sumptum, & genus logicum. Conueniūt quidem in hoc, quòd sicut genus ciuile secundo modo sumptum est principium multitudinis ordinatæ ab eo descendentis, sic & genus logicum est principinm suarum specierum constitutiuum, nam animal adducto rationali constituit hominem, & adiuncto irrationali constituit brutum. Differūt vero in hoc, quòd genus ciuile secundo modo sumptum est principium extrinsecum productiuum. Nec est de essentia eorū, quorum est principium, genus autem logicū est principium intrinsecum suarū specierum, & est sicut materia. Vnde spés apud Logicum constituitur ex genere & differentia, sicut apud physicum res naturalis ex materia & forma. Sed pro nunc crede donec in philosophia erudiaris. Cōstant igitur tibi quomodo conueniunt & differunt genus ciuile secundo modo sumptum, & genus logicum. Rationabiliter ergo præmissimus tres modos, quibus dicitur genus.

Quantum ad secundū dimisso genere ciuiliter dicto, definiendum

finiendum est genus logicum.

Tu igitur aduerte, quòd apud nominales sic definitur. Genus est terminus vniuocus prædicabilis in quid de pluribus differentibus specie. Primo dicitur terminus, qui debet intelligi terminus mentalis, qui est conceptus intellectus, & non natura rei, quæ concipitur, qm̄ apud eos natura rei non est de consideratione Logici, sed philosophi, qui est artifex realis, Logici aūt est considerare cōceptus & voces tam cōplexas, q̃ incomplexas. Secundo dr̄ vniuocus, qm̄ terminus æquiuocus siue analogus, vt diximus supra, non est aliquod vniuersaliū. Vnde neq; canis, neque sanū, neq; ens, nec aliud transcendentium potest esse genus, qm̄ non sunt vniuoca, vt tibi declarabitur in tract. sequenti, in Antepraedicamentis, Tertio dicitur prædicabilis, in quid ad differentiā differētiæ & proprij & accidentis, quæ prædicantur in quale. Nam facta interrogatione, qualis est homo, respondetur rationalis, risibilis, albus, vel niger. Genus aūt prædicatur in quid, vt q̄d est homo, respōdetur, est animal. Quid est albedo, rñdetur, est color. Quarto dicitur, de pluribus differētibus specie, ad differentiam speciei specialissime, quæ prædicatur de pluribus differentibus solo numero & non specie, vt homo de hoc & hoc homine, idem intellige de asino & æquo, &c.

Hæc definitio tota acceptatur à Logico reali præter primam particulam, scilicet ly terminus. Nam apud realem genus non est terminus, id est, conceptus mentis, sed natura cōmunis, vt stat sub conceptu, qui est secunda intentio, siue vt alij dicunt, genus sumitur hic pro re substrata secundæ intentioni, quæ quidem res, est ipsa natura communicabilis pluribus speciebus & ideo Porphyrius sic definit. Genus est quòd prædicatur de pluribus differētibus specie in eo, ꝙ q̄d sit, vt animal de homine & leone. Primo dicitur est, ꝙ prædicatur, ly quod, referti illud, quòd est genus, illud aūt non est terminus nec conceptus, qm̄ hæc est falsa, homo est terminus, vel conceptus, dicit aūt Porphyrius, ꝙ id, ꝙ est genus, vt animal, prædicatur de homine & de asino, ergo ly quod refert illam rem siue naturam, vt est communicabilis pluribus speciebus, & vt sic attribuitur sibi ab intellectu prædicari de pluribus. Nam ex hoc, quod est cōmunicabilis & participabilis à pluribus, sequitur quòd sit prædicabilis de pluribus,

cuius

cuius signnm est quòd cum indiuidum non dicat naturam communicabilem pluribus, non est prædicabile de pluribus sed tantum de vno solo. Sed dices, si genus pro re siue natura, & non pro termino mentali hic definitur, ergo logicus cõsiderat res & nõ intentiones ꝙ est falsum, qm̃ hoc spectat ad physicum & metaphysicum, qui versatur circa ens reale.

Respondetur. Ad Logicum spectet considerare & definire res siue naturas, vt stant sub prædicatis intentionalibus sibi attributis ab intellectu, negociatur circa eas, putá definire & considerare animal, vt genus, hominem, vt species est, sortem vt indiuiduum est, & hoc est considerare res & naturas, vt stant sub intentionibus secundis. Ad Philosophum autem spectat considerare & definire rerum naturas, vt de eis verificantur prædicata realia, quæ sibi conueniunt remoto omni opere intellectus, puta animal, inquantum mouet seipsum, & est sensitiuum, & compositum ex materia & forma, &c. Ad obiectionem, ergo nego falsitatem consequentis, ad probatione dico quod non spectat ad solum physicum & metaphysicum considerare res & naturas nisi in hoc sensu, s. quo ad prædicata realia. Nam quantum ad prędicata intentionalia, vt diximus spectant ad logicum. Aliter Aristoteles non fecisse tractatum de decem prædicamentis quoniam constat quod sunt entia realia, & vt realia simpliciter considerantur à metaphysico, vt patet in lib. 5. metaphysicæ. Secundo dicitur, quòd prædicatur de pluribus.

Aduerte hic duo, primo ly prædicatur, intelligendum est in aptitudine, & non in actu dicatur sic. Genus est, quòd est prædicabile, vel aptum natum prædicari de pluribus. Nam posito casu ꝙ omne animal defineret esse pręter hominem, adhuc animal esset genus, qm̃ & si de facto natura sensitiua, à qua dicitur animal, esset in solo homine & de eo prædicaretur, tñ ex sui naturæ, quæ est cõmunis, esset aptum est in pluribus & prædicari de pluribus speciebus. Secundo sub intelligendum est vniuoce & immediate, & per lineam rectam, & non à latere, propter primum excluduntur æquiuoca, vt canis & cancer, qm̃ & si prædicantur de pluribus, non tñ vnica ratioue, ideo non sunt genus, propter secundum excluditur prædicatio de indiuiduis. Nam & si genus prædicatur de pluribus indiuiduis, vt hæc est vera. Sortes est animal, Plato

est

est animal,tñ potest dici genus indiuiduorum,quia non prædicatur de eis immediate,sed mediante specie. Propter tertium excluditur prædicatio de differentia. Nam genus non prædicatur per lineam rectam de illa,sed à latere, neque.n. supponitur gñi,sed locatur à latere,vt videbis in arbore,q̃ figurabimus infra,licet ergo genus prædicetur de pluribus differentijs,in quas diuiditur,puta rationale est animal,& irrationale est animal,tñ non dicitur genus per respectum ad illas,quoniam non est prædicatio per lineam rectam, sed per lateralem. Tertio dicitur,de pluribus differentibus specie.

Pro cuius notitia aduerte,ꝙ licet Porphyrius non immoretur ad declarandum hanc particulam differentibus,tamen auctor minoris logicæ. Petrus Hisp. propter nouitiorum instructionem diffuse. hoc immoratur, & quoniam idem & differens opponuntur: & vnum oppositorum cognoscitur per alterum, ideo prius manifestat modos, quibus dicitur idem, deinde transfert se ad modos quibus dicitur differẽs. Quantum igitur ad modos identitatis ponit tres famosos, & tertium subdiuidit in quattuor. Primus modus dicitur, idem genere. Secundus, idem species. Tertius,idem numero. Idem autem numero partitur quattuor modis. s. idem nomine, idem definitione, idem proprio, idem accidente, nunc singuli declarandi sunt,& resoluendi vt infra.

Aduerte igitur, quòd illa dicuntur eadem genere,quę sub vno genere continentur,vt homo & asinus sub animali, albedo & nigredo sub colore. Hic modus indiget duplici limitatione. Prima est,ꝙ contineatur sub eodem genere proximo,& non sub eodem genere absoluto. aliter homo & pomum essent eadem genere, quoniam continetur sub corpore animato. Verum, quia inter hominem, & corpus animatum mediat aliud genus. s. animal, sub quo continetur homo, & non continetur pomum,ideo homo, & pomum non sunt eadem genere.s.proximo, de quo solo hic intendimus. Secundo,ꝙ contineantur saltem sub eodem proximo genere logico, licet non physico, ꝙ dico propter corpus corruptibile, vt terra, & incorruptibile, vt cœlum, quæ licet non sint eadem genere physico, vt declarauimus in x. Metaphys. sunt tamen eadem genere logico, quoniam continetur immediate sub corpore, ꝙ de eis secundùm vnam rationem

prædi-

prædicatur. Quæ quidem ratio est hæc. Corpus est substantia trina dimensione.i.longitudine, latitudine,& profunditate signata. Hæc autem ratio competit terræ,& cœlo,vt patet. Constat igitur quæ sunt eadem genere.

Eadem specie sunt,quęcunque sub eadem specie continentur,vt sortes & Plato. Hic modus indiget vnica limitatione. s. q̄ contineatur sub eadem specie specialissima, quæ. s. non habet sub se alias species. Defectu huius, sortes & hic asinus non sunt eadem specie,licet contineantur sub animali, quòd est species corporis animati. Nam animal non est spēs specialissima,sed subalterna, vt tibi declarabitur in cap. sequenti, pro nunc sustine. Intelligatur ergo sic,eadem spē sunt quę sub eadem specie specialissima continentur,vt duo homines sub homine, duo asini sub asino.

Eadem autē numero sunt quæ non distinguuntur supposito,& in hoc distinguūtur eadem specie,& eadem numero. Nam eadem specie,licet sint vnum in natura specifica,nō tamen sunt vnum suppositum,sed plura,vt Sortes & Plato.eadem autem numero sunt vnum supposito,vt Marcus & Tullius &c. & omnia synonima. Eadem autem numero sunt quadruplicia,quoniam quædam nomine, quædam deffinitione quædam proprio,quædam accidente. Et in omnibus istis modis seruatur identitas numeralis, quia seruatur identitas suppositi. Nam licet multiplicentur nomina synonima,tamen idem suppositum seruatur, vt Marcus Cicero scribit. Similiter licet sortes sit homo,& sit animal rationale, & licet sit homo & risibili,& licet sit homo & sit albus,tamen sortes semper est idem suppositum, q̄m definitio & definitum sunt idem essentialiter. Res autem & proprietas eius, & accidens cōmune existens in ea sunt eadem subiecto,ex consequenti non multiplicantur supposito,propterea in omnibus quatuor prædictis modis stat identitas numeralis. Sed dices,quæ sunt eadem proprio,vt sortes risibilis, & eadem accidente, vt sortes albus, non videntur esse eadem numero, quoniam non sunt eadem specie, nec eadem genere. Sortes enim est in specie hominis, & sua albedo in specie coloris, quòd vero non sint eadem genere patet, quoniam sortes est in genere substantiæ, & albedo in genere accidentis puta in qualitate, ergo non sunt eadem nume-

ro probatur consequentia, identitas numeralis est maxima identitas, maxima autem supponit minorem. Minor vero est identitas specifica & generica, qm̃ stant cum distinctionem suppositorum, quam excludit identitas numeralis, ergo &c.

Respondetur, negatur consequentia, ad probationem dico ꝙ identitas maxima non supponit minorem, nisi quando identitas maxima est essentialis, qualis est inter synonima. Nam si Marcus Tul. est idem homo numero, est idem specie & idem genere. Verum est enim dicere, ꝙ Marcus Tull. est homo, est animal, &c. Si autem identitas maxima sit accidentalis non oportet supponere minorẽ. Hinc est ꝙ stat accidentalis identitas numeralis siue suppositalis inter sortem, & risibilem & albedinem, quæ sunt in eo sine identitate eorum specifica, & generica. Positis modis quibus aliqua sunt eadem, cum differens, & idem opponantur & per seinuicem cognoscantur, assignandi sunt modi, quibus aliqua differũt.

Tu igitur aduerte, quòd sicut tribus modis iam assignatis dicuntur eadem, sic & tribus modis differentia siue diuersa, Sumitur enim hic differens communiter. Quomodo vero proprie distinguantur diuersum, & differens, declarabitur in capitulo de differentia. Igitur quædam sunt differentia genere, quædam specie, quodam numero.

Differentia genere sunt, quæcunque sub diuersi generib. continentur, vt homo & arbor sub genere, quòd est planta. Nam homo continetur sub genere quòd est animal, & arbor sub genere quòd est planta.

Aduerte hic duo. Primo, quòd intelligitur sub diuersis generibus proximis. Non enim inconuenit aliqua esse & contineri sub vno genere remoto, & tamen non dicentur idem genere, quouiam continentur sub distinctis generibus proximis: v.g. licet homo & arbor contineantur sub corpore, ꝙ est vnum genus, tamen non dicuntur idem genere, quoniam proxime, & immediate continentur sub distinctis generibus proximis, quæ sunt animal & planta. Secundo aduerte, quòd ad hunc modum reducuntur quæcunque sunt ita diuersa genere, quòd neque sub vno, neque sub distinctis generibus continentur, vt decem prædicamenta, quæ dicuntur genera primo diuersa, & dicuntur decem generalissima. vt declarabitur infra.

Differentia

Differentia specie sunt quæcunq; sub diuersis speciebus continentur, vt Sortes & hic asinus Sortes enim continetur sub homine & hic asinus sub asino.

Aduerte hic duo. Primo, quod intelligitur de diuersis speciebus specialissimis & non sub alternis. Nam licet Sortes, & hic asinus contineantur sub vna specie sub alterna, puta sub animali, tamen non dicuntur vnum specie, quoniam nõ continentur sub vna specie specialissima, sed sub diuersis, quæ sunt homo & asinus.

Secundo aduerte, quòd ad hunc modum reducuntur quæcunq; non solum sub diuersis speciebus continentur, vt duo indiuidua diuersarum specierum, sed etiam quæcunq; sunt diuersę species specialissimæ, vt homo & asinus, albedo & nigredo, dulcedo & amaritudo, &c.

Differentia numero sunt quæcunque diuersum numerũ constituunt, id est quæ sunt plura supposita & non vnũ sub vna specie specialissima contenta & sic omnia indiuidua eiusdem speciei differunt numero, vt Sortes, Plato, Petrus, Ioannes, &c.

Positis & enumeratis modis, quibus aliqua sunt idem, & quibus aliqua differunt, reuertendum est ad declarationẽ definitionis de genere, in qua dicitur quod p̃dicatur de pluribus differentibus specie, per quam particulam differt genus à specie specialissima & differentia specifica, & proprio. Hæc enim vt declarabitur tibi infra, prædicantur de differentibus solo numero, vt homo de Sorte, & Platone, & rationale, quod est differentia specifica de hoc, & hoc homine, & risibile quod est proprium de hoc, & hoc homine.

Vltimo dicitur, in diffinitione generis. in eo quod quid, vbi nota, quod illud prędicatur in quid, ad quod conuenienter respondentur per interrogationem factã per quid, sed p̃ genus conuenienter respondentur ad interrogationẽ factã per quid. nam quando interrogatur quid sit homo, conuenienter respondetur quod est animal, quod est genus.

Sed aduerte, quòd hec ratio sumitur à signo. Sed ex natura rei ideo genus prædicatur in quid quia habet modum substantiæ, & quidditatis, sicut & differentia, & proprium habent modum qualitatis, ideo non inquit, sed in quale prædicantur, vt dicemus loco suo. Constat igitur quomodo de-

finitio præmissa de genere verificatur quo ad singulas particulas.

Rursus sic definitur. Genus est cui supponitur species, id est genus est illud siue illa natura communis modo supra exposito, cui supponitur species.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ genus dupliciter considerari potest. Primo, vt est natura cõmunis predicabilis de multis & ab eis participabilis, quæ differunt specie, & sic data est præmissa, definitio. Secundo, vt respicit speciem sibi inferiorem. Nam genus & species sunt relatiua, vt dicemus infra, est.n. genus speciei genus & species generis species, & sic de eo datur hæc secũda definitio.s. Genus est cui supponitur species, quæ sic habet intelligi. Genus est cui directe & immediate & tanquam sub superiori supponitur species. Primo dicitur directe, ad differentiam differentiarum diuidentiũ genus, quæ non directe, sed lateraliter respiciunt genus, vt tibi manifestabitur in arbore porphyriana, quam.s. Porphyrius adinuenit & ordinauit. Secundo dicitur immediate, ad differentiam indiuiduorum, quæ supponuntur generi, sed mediante specie, vt sortes subijcitur animali, sed mediante specie hominis, & hic asinus subijcitur animali, sed mediante specie asini. Tertio dicitur, & tanquam superiori, ad differentiam indiuidui vagi, cui supponitur indiuiduum signatum, non tanquam inferius sub superiori formaliter & essentialiter, sed tanquam singulare certũ sub singulari incerto & indeterminato: in hoc enim distinguuntur indiuiduum signatum, & indiuiduum vagum, vt tibi declarabitur infra, indiuiduum autem signatum est quòd signatur nomine proprio, aut pronomine demonstratiuo, vt sortes & hic homo & hoc facit propositionem singularem. Indiuiduum autem vagum, signatur nomine specifico, siue communi cum signo particulari: vt quidam, vel aliquis homo. Patet igitur, quomodo secunda definitio data de genere est vera. Hæc de definitione generis tam prima, quam secunda dicta sint.

Quantum ad tertium, scilicet quomodo diuidatur genus apud Logicum & de mente Porphyrij.

Aduerte, quòd diuiditur in genus generalissimum & in genus subalternum, nam cum non sit processus in infinitum ascendendo in quolibet predicamento in generibus, vt alias

tibi manifeſtabitur in 2. Metaph. & in 1. Poſter. &c. eſt deuenire ad vnum primum, ꝙ prædicatur vniuoce de omni contento ſub tali, vel tali prædicamento, vt tibi declarabitur in tract. ſeq. & hoc erit genus generaliſſimum, vt ſubſtantia in prædicamento ſubſtantiæ, & quantitas in prædicamento q̄titatis, & cùm ſit deſcenſus à generaliſſimo ad ſpeciem ſpecialiſſimam per lineam rectam & per multos gradus, vt tibi manifeſtabitur in arbore Porphyrij, inter media erunt genera ſubalterna, quoniam prædicantur de pluribus differentibus ſpecie in eo quo quid & ſubalternantur .i. ſupponuntur generi ſuperiori, vt corpus ſubſtantia, & corpus animatum ſub corpore, & animal ſub corpore animato. Videndum eſt igitur quid ſit genus generaliſſimum, deinde quid genus ſubalternum, poſtremo dicitur corollarium.

Tu igitur aduerte, quòd genus generaliſſimum ſic deſcribitur apud Logicum & Porphyrium. Genus generaliſſimum eſt illud ſuper quòd non eſt aliud genus ſuperueniens, & ſic intellige. Genus generaliſſimum eſt illud genus in ſingulo predicamento, quòd ſupra ſe non habet aliud genus, & ſub ſe continet omnia alia genera illius prædicamenti, vt in prędicamento ſubſtantiæ, generaliſſimum eſt ſubſtantia, quæ licet ſupra ſe habeat ens & alia tranſcendentia, non tamen aliud genus, Tranſcendentia enim vt dicemus non ſunt genera, & ſub ſe continet alia genera in eodem prædicamento. Nam ſub ſubſtantia eſt corpus & corpus animatum & animal. Hæc igitur ſit prima definitio generis generaliſſimi, ex qua ſequitur ſecũda, quæ eſt hæc. Genus generaliſſimum eſt illud, ꝙ cum ſit genus, non poteſt eſſe ſpecies, pro cuius notitia aduerte, ꝙ genus generaliſſimũ nõ reſpicit ſuperius genus, cum non habeat genus ſupra ſe, reſpicit aũt inferiora, quæ diuiditur, vt ſubſtantia diuiditur in ſubſtantiam corpoream & incorpoream. Omne autem ꝙ poteſt eſſe ſpecies, reſpicit aliquod ſuperius, vt genus, reſpectu cuius dicitur ſpecies, vnde ſubſtantia, corporea, ſiue corpus eſt ſpecies, ſubſtãtiæ. Cum igitur generaliſſimum non habeat genus ſupra, ita eſt genus ꝙ non poteſt eſſe ſpecies, ſpecies enim eſt alicuius generis in aliquo determinato prædicamento ſpecies, & ſic patet ꝙ prima definitio eſt cauſa ſecundæ, ꝙ quidem generaliſſimum diuiditur in decem capita, decem prædica-

mentorum,vt tibi manifestabitur in tract.seq. Sunt autē hæ decem capita,substantia,quātitatis,ad aliquid.i.relatio,qualitas, actio, & passio, vbi, quando,situs,& habitus.de quibus pro nunc nihil dicimus, dicemus autem in tract. sequenti.

Genus autem subalternum est illud, quòd cum sit genus, potest esse species,nam est medium inter generalissimum & specialissimum, vt animal est medium inter substantiam & hominem,& non solum inter substantiam, sed inter corpus & hominem,& corpus animatum & hominem,ex consequēti respicit superius, & inferius, vt respicit superius, est eius species,quoniam est eius pars subiectiua, vt animal est pars subiectiua corporis animati,vt respicit inferius, est eius genus,quoniam est magis commune vniuocum,& sic animal, quòd est species respectu corporis animati, est genus respectu hominis & asini & leonis,ideo subalternum dicitur,idest alternatim positum secundùm sub,respectu superioris, & secundùm supra,respectu inferioris,& secundùm sub, est species,& secundùm supra, est genus. Constat igitur quid sit genus generalissimum, & genus subalternum.

Ex his corollarium sequitur,quòd nec ens,nec alia transcendentia,vt vnū,verum,bonum,aliquid,& res,licet sint superiore & prædicentur de generalissimis, tamen nū sunt genera,quoniam ad hoc quòd aliquid sit genus,oportet vt dicat determinatam naturam, & non verificetur de omni natura,nec contineat omnem naturam.Sed ens & alia transcendentia non dicunt determinatam naturam,immo continent omnem & verificatur de omni natura,non enim tantum substantia est ens,vnum,verum,bonum,&c.sed & quantitatis & ad aliquid & qualitas,& omne contentum in quolibet prædicamento est ens,vnum,verum,&c. Non ergo sunt genera.

Et aduerte, ꝙ Porphyrius aliam rationem adducit dicens quòd decem generalissima non conueniunt in ente vniuoce, sed equiuoce. Genus autem debet esse vniuocum, vt diximus supra. ergo ens & alia transcendentia non sunt genera. In iij. autem Metaphysicæ Arist. aliam rationem adducit, quia, scilicet omne genus diuiditurper differentias formales,quæ sunt extra conceptum generis. sed nihil est extra conceptum entis,quoniam prædicatur de omnibus, ergo nec ens, nec alia transcendentia sunt genera. Verum quia

quia huiusmodi rōnes potius sunt methaphysicales, quàm logicæ, ideo sustine, & pro nunc fidem habeas sic esse. Hæc de primo prædicabili dicta sint, & hic terminatur secundum caput.

De Specie. *Cap.* III.

IN tertio cap. agendum est de specie, cuius consideratio rationabiliter subsequitur considerationem de genere, quoniam sunt relatiua, est enim genus speciei genus, & species generis species, relatiua autem per se inuicem cognoscuntur, sicut per se inuicem definiuntur. De specie igitur tria videnda sunt.

Primo, quot modis sumitur, vt sciamus modū, in quo cōsideratur à Logico.

Secundo, quid sit secundūm Logicum.

Tertio, quomodo diuiditur apud Logicum.

Quantum ad primum aduerte, quòd species in variis sciētiis diuersimode sumitur, apud Grammaticum sumitur pro originali dispositione dictionis, prout originatur à priori dictione vel non originatur. Nam si non, appellatur dictio primitiue speciei, vt cęlum: si sic, appellatur dictio deriuatiue speciei, vt cœleste. Apud Rhetores, & Poëtas sumitur pro aspectu, & dispositione, q̃ ostendit homo in facie, prout est tristis, aut lætus, aut amicus, aut inimicus. Apud Physicum sumitur pro rei similitudine, & in lib. 2. de anima sumitur pro similitudine, qua res sensibilis sensu apprehenditur, & dicitur species sensata, quæ imprimitur in sensu, sicut imago in speculo. Idem fit in intellectu, & dicitur species intelligibilis, de qua pertractatur in 3. de anima, vbi inquit Aristot. quòd lapis non est in anima, sed species lapidis. Apud Metaphysicum sumitur pro forma exemplari, quæ apud Græcum dicitur Idea, iuxta quem sensum, Plato naturas specificas, appellauit Ideas, de quibus satis disputatur in lib. 7. Metaph. Apud cōmuniter loquentes sumitur pro particularitate, & id frequentatum est apud iuristas. nam dicentes, aliquid in specie, intendunt in particulari. Sumitur & pro pulchritudine. Vnde famosum est illud, Species Priami digna est imperio, & illud, speciosus forma præ filijs hominū.

Sumitur vulgarissimæ pro aromate. Sed nullus horum modorum consideratur à Logico, nec illi deseruit, præter modum, quo sumitur pro pulchritudine, cuius & meminit Porphyrius in principio capitis de specie dicens. [Species autem dicitur vniuscuiusq; forma, secundum quàm dictũ est,] Priami quidẽ species digna est imperio. A logico autem sumitur species pro natura cõmunicabili pluribus indiuiduis, quæ sub determinato & certo genere ponitur, vt homo sub animali, albedo, sub colore, dulcedo sub sapore, & relictis omnibus aliis modis, de hoc vltimo hic intendimus, qui aliqualiter assimilatur speciei sumptæ pro pulchritudine. Nam sicut pulchritudo perficit iuuentutem, vt dicit Aristot. in x. Ethic. sic species actuat & perficit genus. Vnde comparatur ad ipsum, vt forma ad materiam, sicut tibi manifestabitur in philosophia, pro nunc sustine.

Quantum ad secundum aduerte, quòd de specie apud Logicum duplex definitio formatur. Prima conuenit soli, specialissimæ. Secunda autẽ conuenit cõiter speciei subalternæ & specialissimæ, quomodo autem differant dicemus infra.

Prima igitur est hæc. Species est, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tantum & in quid.

Primo dicitur, quæ, idest illa natura communicabilis, ad differentiam naturæ indiuiduæ & in singularis, quæ non species, sed suppositum dicitur.

Secundo dicitur, quæ prædicatur, aduerte, sicut diximus in definitione generis, intelligendum est non actu, sed aptitudine, vt sic exponatur, quæ prædicatur, id est apta quãtum sit ex se prædicari de pluribus, nam stat, quòd sub natura cõmunicabili pluribus sit tantum vnum indiuiduum, & tamen sit species, vt licet creatione hominis fieret tantum Adam, adhuc homo est species, quia natura humana ex se est apta communicari pluribus. Idem intellige de sole & aliis erraticis astris, quæ omnia differunt specie, licet sub se de facto nõ habeant nisi vnum indiuiduum. Sed causa huius manifestabitur tibi in libro de Cœlo.

Tertio dicitur, de pluribus differentibus numero tãtum, per quod distinguitur species specialissima à genere, quòd prædicatur de pluribus differentibus specie, & etiam de differẽtibus numero, sed mediate, hæc enim est vera, homo est

animal,

animal,& hæc eſt vera, Plato eſt animal.

Quarto dicitur, & in quid, vt diſtinguatur à differentia & proprio & accidente, quæ prædicantur in quale & non in quid. Nam ſi interrogaris quid ſit ſortes. Reſpondens, quòd eſt homo, ergo ſpecies prædicatur in quid. Conſtat igitur quomodo prædicta definitio eſt vera.

Sed aduerte, ad hoc quod aliqua natura communis ſit ſpecies, vltra conditiones poſitas & declaratas in definitione, requiritur quòd ſit natura integra & perfecta, & nõ ſit pars, propterea anima hominis non eſt ſpecies, ſed pars ſpeciei Apud Ariſ. quia anima non eſt homo, ſed pars eſſentialis hominis, nec aliqua pars corporis eſt ſpecies, ſed pars ſpeciei integralis, & tamen anima prædicatur in quid de hac, & illa, & illa anima, quæ differunt numero. Similiter manus & caput prædicantur de hac & illa manu, & de hoc & illo capite, & tamen non ſunt ſpecies ratione dicta.

Secunda definitio eſt hæc, ſpecies eſt quæ ponitur ſub aſſignato genere, & de qua genus in eo, quòd quid eſt prædicatur.

Aduerte primo, quòd hæc definitio differt à præcedenti, eo quòd eſt communior, verificatur enim non ſolum de ſpecie ſpecialiſſima ſicut præcedens, ſed & de ſubalterna. Nam animal ponitur ſub certo & determinato genere, vt ſub corpore animato, reſpectu cuius animal eſt ſpecies ſubalterna, & ſic aſcendens vſque in generaliſſimum, vt tibi manifeſtabitur in arb. Porph.

Aduerte ſecundo, in hac definitione ſic ſubintelligẽdum eſt, ſpecies eſt, q̃ ponitur ſub aſſignato genere directe, & immediate. vt per ly directe excludatur differentia, quæ non directe ſecundum ordinem prædicamentalem in aſcendendo ponitur ſub genere, ſed à latere, vt patet in arb. Porph. & p̱ ly immediate, excludatur indiuiduum, quòd non niſi mediãte ſpecie ponitur ſub aſſignato genere. nam ſortes non ponitur ſub animali niſi mediante homine, neque hic triangulus ponitur ſub figura niſi mediante triangulo.

Aduerte tertio, quòd licet ſecunda definitio generis & ſecunda definitio ſpeciei videantur circulares, tamen nõ ſunt inutiles, quoniam licet abſoluta non debeant definiri circulariter, hoc non eſt incõueniens in relatiuis, eo quòd per ſe

inuicem cognoſcuntur, ex conſequenti per ſe inuicem debent definiri. Genus autem & ſpecies ſunt relatiua: quoniam vt inquit Porph. genus eſt alicuius ſpeciei genus, & ſpecies eſt alicuius generis ſpecies. Quomodo autem ſecunda pars definitionis ſit vera, in qua dicitur, & de qua genus in eo, qđ quid eſt prædicatur, conſtat ex hoc, quòd genus de pluribus differētibus ſpecie prædicatur in quid, ergo de qualibet eius ſpecie, quæ ſub eo ponitur prædicatur in quid, nam bene ſequitur, animal prædicatur de homine & aſino & equo, & ſic de ſingulis in quid, ergo & de homine in quid. Conſtat igitur quid ſit ſpecies apud Logicum.

Quantum ad tertium, ſcilicet quomodo diuidatur ſpecies. Aduerte, quòd apud logicum & ad mentem Porphyrij diuiditur ſufficienti diuiſione in ſpecialiſſimam, & ſubalternam, nec datur medium, nam ſicut omne genus, vt declaratū eſt ſupra, eſt generaliſſimum, aut ſubalternum, ſic & omnis ſpecies eſt ſpecialiſſima, aut ſubalterna.

De ſpecialiſſima dantur quatuor definitiones.

Prima iam dicta eſt, quæ fuit iſta, ſpecies eſt quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tm̄ in eo, quòd q.d.

Secunda eſt hæc, ſpecies ſpecialiſſima eſt illa, quæ cum ſit ſpecies, non poteſt eſſe genus. Nam ſicut genus generaliſſimum eſt illud, vt diximus ſupra, quòd cum ſit genus non poteſt eſſe ſpecies, quia ſub nullo ſuperiori genere continetur, reſpectu cuius dicatur ſpecies, ſic ſpecies ſpecialiſſima eſt illa, quæ cum ſit ſpecies, non poteſt eſſe genus, quia ſub ſe non continet aliqua inferiora reſpectu quorum dicatur genus.

Tertia eſt iſta, ſpecies ſpecialiſſima eſt in illa, ſub quæ non eſt inferior ſpecies, nam ſicut genus generaliſſimum eſt illud, ſicut diximus ſupra, quod non eſt aliud adueniens genus, ſic ſpecies ſpecialiſſima eſt illa, ſub qua non eſt inferior ſpecies. Et aduerte, quòd hæc tertia eſt cauſa ſecundæ, & ſe habet ad illam, vt antecedens ad conſequens. Nam bene ſequitur, ſpecies ſpecialiſſima eſt illa, ſub quæ non eſt inferior ſpecies, ergo ita eſt ſpecies, quæ non pōt eſſe genus.

Quarta eſt iſta, ſpecies ſpecialiſſima eſt illa, quæ cum ſit tm̄ ſpecies, non diuiditur in ſpecies, ſed tamen indiuidua, & propter hoc differt à ſpecie ſubalterna, vt ſtatim apparebit.

De ſpecie autem ſubalterna, datur duplex diffinitio, quarum

rum prima est ea,quæ præmissa est, scilicet species est, quæ ponitur sub assignato genere. Hæc tamen definitio communis est speciei subalternæ, & speciei specialissimæ, vt supra docuimus,secunda verbo, quæ soli subalternæ competit est hæc,species subalterna est illa,quæ cum sit specie, non potest esse genus,nam sicut genus subalternum,vt supra docuimus,est illud quod cum sit genus, scilicet respectu inferioris est species respectu superioris: v. g. corpus animatum comparatum ad animal,vt suum inferius,est genus,comparatum autem ad corpus, quòd est superius, est species, & sic est de subalterna specie,puta de animali,nam comparatum inferioribus,puta vt est homo,asinus,leo,&c.est genus, comparatũ autem superiori,idest corpori animato, est species, quoniã minus commune est, quàm corpus animatum, vt videbis in arbore Porphyrij.

Sed dices,quomodo idem potest esse genus, & species,cũ sint opposita,sicut magis commune,& minus commune.

Respondetur respectu eiusdem est impossibile, quoniam vt obiectio probat sunt opposita, nec opposita possunt simul inesse eidem. Respectu autem diuersorum nihil prohibet,& vt sic non sunt opposita.

Pro cuius notitia aduerte,quòd in prædicabilibus,de quibus nunc loquimur, datur generalissimũ & specialissimum & media. generalissimum quidem non respicit nisi inferiora,specialissimum autem tantum superiora, media vero respiciunt superiora & inferiora. Hac de causa generalissimũ ita est genus,quòd non species, Specialissimum ita est species,quòd non genus. Media vero, vt respiciunt superiora sub quibus continentur sunt illorum species, vt autem respiciunt inferiora,quæ continet, sunt illorum genera: v. g. in ordinatione prædicamenti substantiæ datur vnum generalissimum,quòd est substantia,non habens supra se nisi ens & alia transcẽdentia,quæ vt supra docuimus, non sunt genera,datur substantia,corpus sub corpore, animatum corpus, sub animato corpore animal, sub animali homo sub homine sortes & Plato,omnia intermedia inter substantiam, & hominẽ, vtpote speciem specialissimam, sunt gña respectu suorum inferiorum,& species respectu suorum superiorum.

Sed dices. Quare species specialissima non est species

ſubalterna, cum ſub ſe contineat indiuiduum vagum, & indiuiduum ſignatum, & licet indiuiduum ſignatum non prædicetur de pluribus ſed de vno ſolo, quoniam nominatur termino proprio ſiue diſcreto, vt ſortes & Plato, tamen indiuiduum vagum prædicatur de pluribus, ſicut ſpecies ſpecialiſſima, quoniam nominatur termino communi cum ſigno particulari, vt quidam homo currit, ergo hic homo currit, vel hic homo currit & ſic de ſingulis.

Reſpondetur, ſpecies ſpecialiſſima ideo non eſt ſubalterna, quia non diuiditur in ſua indiuidua, ſiue vaga, ſiue ſignata, per differentias formales cõſtitutiuas indiuiduorum, ſed per materiam, vt tibi declarabitur in philoſophia. Sed pro nunc ſuſtine. Ad hoc autem, quòd ſit ſpecies ſubalterna, oportet, vt diuiduatur per differentias formales conſtitutiuas inferiorum, vt quia animal diuiditur per rationale, & irrationale, & rationale cõſtituit hominem, rationale vero brutum, ideo eſt ſpecies ſubalterna, quia vero homo non multiplicatur in ſuis indiuiduis per differentias formales, ſed per diuiſionem materiæ, ideo non eſt ſpecies ſubalterna, ſed ſpecialiſſima, quàm Ariſtoteles vocat indiuiduam, ſiue indiuiſibilem, quia non eſt diuiſibilis in alias ſpecies, ſicut diuiditur ſubalterna. Vt autem omnia prædicta tibi pateant ad oculum deſcripſi infra figuram quæ vocatur arbor Porphyrij.

Arbor Porphyrij.

Sortes, Plato, Dion. Indiuidua ſignata.

Arbor Porphyrij.

Do

De differentia. Cap. IIII.

IN cap. quarto agendum est de differentia, cuius consideratio recte sequitur consider itionem generis & speciei, quoniam illa prædicantur in quid, differentia autem in quale: sed sicut quidditas & substantia rei præcidit naturaliter qualitatem rei, quoniam qualitas fundatur in substantia, sic prædicatio in quale posterior est prædicatione in quid. Vnde qui ordinate de aliqua re interrogat, primo interrogat quid sit, secundo qualis, sit Conuenienter post genus & speciem agendũ est differentia. De qua tria videnda sunt.

Primo, quot modis sumitur, vt sciamus modum, in quo est tertiũ vniuersale, siue prædicabile, & possimus diffinire.

Secundo, assignare sunt eius diffinitiones, & declarandæ.

Tertio, ponendæ sunt diuisiones eius.

Quantum ad primum aduerte, quòd ad mentem Porphyrij, & Petri Hisp. dicitur dupliciter, scilicet communiter proprie & magis proprie.

Differentia cõmunis est omne accidens separabile, quòd inest alicui, per quod differt à quocunque alio non habente illud, vel saltem non æquali gradu, vel differt à seipso, vt Sor. sanus differt à Plat. infirmo, per sanitatẽ, quæ non inest Platoni & ipsemet Sor. existens sanus, differt à seipso respectu illius temporis; quo erat infirmus. Dixi vel saltẽ non æquali gradu, puta licet Sor. hodie & heri febricitauerit, si tamen heri intensius, hodie vero remissius, verum est dicere, quod sortes hodie febricitans differt à seipso febricitante heri.

Differentia propria est omne accidens proprium, vel cõmune inseparabile ab eo, in quo est, per quod differt à quolibet non habente illud, vt Sortes per risibile differt à brunello asino, & coruus per nigredinẽ differt à cigno, & aduerte, quod tam proprium, q̃ accidens cõmune inseparabile faciũt differre dr̃ia propria, licet accidens proprium pertineat ad quartum prædicabile, de quo loquemur in cap. 5. & accidẽs cõe inseparabile pertineat ad quintum prædicabile, de quo loquemur in cap. 6. qm̃ vtrunque est accidens, & extra rei essentiam & diffinitionem, neque etenim proprium, neque accidens cõmune siue separabile, siue inseparabile; admittendum est in diffinitione, vt alias tibi manifestabitur.

Differentia

Differentia magis propria est, qua vna res differt ab altera essentialiter & quidditatiue, ita quod remoto quocunque accidente siue proprio siue communi, siue inseparabili, siue separabili adhuc differunt per aliquod essentiale intrinsecũ, vt homo essentialiter ante quodcunque accidens differt ab asino per rationale, vnde rationale est differentia magis propria, & hæc sola continetur in arbore Porphyrij, eo quod sola diuidit genus essentialiter, & constituit speciem, vt declarabitur infra, & de hac tantum hic agendum, eo quod cõmunis & propria non constituunt distinctum prædicabile. Continetur enim cõmunis in quinto prædicabili, & propria quo ad accidens proprium in quarto, & quo ad accidens cõe inseparabile in quinto. Sed magis propria constituit tertiũ prædicabile, vt manifestabitur tibi in definitione eius.

Quantum ad secundum aduerte, quòd aliter definitur, apud nominales & aliter apud reales. Nominales definiunt sic. Differentia magis propria est terminus vniuocus prædicabilis de pluribus in quale essentiale, vt rationale, qđ prædicatur de sorte & Plat. in eo quod quale, quia ad interrogationem factam per qualis est sortes, respondetur quod est rationalis. Terminum vniuocum sumunt in eo sensu, quem exposuimus in diffinitione generis data. per nominales. Dicunt prædicabilis de pluribus, aliter non esset prædicabile proprie dictum, vt patet ex diffinitione prædicabilis proprie dicti, q̃ assignauimus in primo capitulo huius tractatus. Non dñt de pluribus differentibus specie, vel numero, sed absolute de pluribus, vt hęc definitio possit verificari de differentia generica, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie, vt sensitiuum de homine & asino, & æquo & cetera, & de specifica conuertibili cum specie specialissima, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tantum, vt rationale de sorte & Platone. Nam differentia magis propria abstrahit à generica, & specifica, & ideo potest vtrique applicari, & si applicatur genericæ, & prædicatur de pluribus differentibus specie, si autem applicatur specificæ, prædicatur de pluribus differentibus numero tantum. Dicunt in quale, ad differentiam generis & speciei, quæ prædicantur in quid. Dicunt in quale essentiale ad differentiam proprij, & accidentis, quæ prædicantur in quale accidentale. Hæc diffinitio ac-

ceptatur

ceptatur à realibus præter primam particulam, qm̄ apud eos & de mente Porph. vl'e & prędicabile, vt docuimus in cap. de gñe, nõ sunt termini siue cõceptus, sed nã cõicalibus multis vt stat sub secũda intentione, modo quo supra exposuimus. Tu igitur aduerte, quo apud reales, dr̃ia magis propria & de mente Porph. quintupl'r diffinitur. Primo sic, dr̃ia magis propria est quod p̃dicatur de plurib. differentibus spem in eo qđ quale. s. essentiale, Primo dr̃, est quod. i. est illud prædicabile, vel vl'e, quod p̃dicatur &c. Secundo dr̃, de pluribus differentibus spē, & exēplificat Porph. de rõnali, sicut & Petrus Hisp. dicit. n. quod rõnale prædicatur de hoīe & de dijs, qm̄ sumus rõnales nos & dij, sed illi immortales, nos aũt mortales, & sic ſm ipsum rõnale est dr̃ia generica, & non specifica. Sed hic est dubium, cũ Porph. & Petrus nõ assignẽt aliam diffinitionem de dr̃ia, vt est quid prędicabile de pluribus, vr̃ p̃termisisse verã & specificam dr̃iam conuertibilem cũ specie specialissima, cõstat. n. quod cum sit conuertibilis cũ specie specialissima, non prædicatur nisi de differentibus numero sicut & ipsa species, ergo Porphyr. & Petrus sunt diminuti. Rñdetur, Petrus sequitur Porphyrium, est. n. eius breuiator, Porphyr. intendit diffinire dr̃iam, q̃ cognoscimus & nõ al'r experimur aũt & est ſnia Arist. quod proprias, & conuertibiles, & essentiales dr̃ias specificas ignoramus, & ideo Porphyrius nõ diffinit eam, sed sufficit quod diffiniat eam, q̃ cognoscimus, & cõi ſnia nominamus dr̃iam, hæc aũt est generica, vt animatũ & sensitiuum, & rationale ſm Porph. ex hoc sequitur, quod si Porphyrius specificam cognouisset, eam vtique diffinisset per prædicari de pluribus differentibus numero in quale essentiale, sicut diffiniuit speciem specialissimam per prædicari de pluribus differentibus numero in quid. Non ergo fuit diminutus, quia nõ cognouit specificã, ergo excusatur. Quod si quis tanti fuerit ingenij, vt eã cognoscat recte, vtique diffiniet per p̃dicari de pluribus differentibus numero in quale.

Sed dices, si propria & specifica differentia non est nota, ergo nulla erit vera & essentialis diffinitio.

Respondetur. Conceditur consequentia. Verum, quia per multas differentias circumloquimur vnam specificam conuertibilem cum diffinito, vel accipimus loco differentiæ proprium rei emanans à substantia, aut forma, aut materia rei, ideo

ideo dignatur dicere tales diffinitiones esse veras & essentia les.v.g.quia secundum Porphyrium rationale est commune dijs & homini,& mortale est cõe omni animali,licet vtrunque sit magis cõe quam homo, tñ simul sumpta conuertuntur, & ideo p vtrunq; simul sumptũ circumloquimur dñiam propriã homini,diffinientes.n.dicimus quod homo est animal rõnale mortale, & tunc patet quod licet rõnale per se sumptum,similiter & mortale,prædicentur de pluribus differentibus spẽ, tñ simul sumpta in diffinitione conuertuntur cũ hoie,& prædicãtur de pluribus differentibus numero tm̃, sicut & homo. Solus.n.homo est animal rationale mortale. Tertio dr̃,in eo,q̃ quale.s.essentiale,quod quidem declaratur signo & ratione signo quidem, qm̃ ad interrogationem factam de homine qualis sit,rñdetur rationalis, mortalis factã de asino,rñdetur rudibilis &c.rõne aũt,qm̃,vt declarabitur in prædicamento qualitatis dñia habet rõnem qualitatis, ergo sicut qualitas est,per q̃ quales dicimur,sic per dñiam efficimur quales. Verum,quia per proprium & accidens cõe separabile & separabile dicimur quales, ideo subintelligitur in diffinitione differentiæ magis propriæ, in quale essentiale, qm̃ proprium & accñs qualificant accidentaliter, dñia vero magis propria essentialiter, Constant igr̃ qũo verificatur prima diffinitio data de differentia magis propria.Secunda diffinitio est hæc. Differentia magis propria est illa,qua abundat spẽs à genere. Pro cuius notitia aduerte, quòd genus in sui rationes,siue diffinitione nullam differentiam generis diuisiuam actu includit,neq;.n.animal,vt animal est rationale, vel irrõnale. nam si animal in sui rõne differentias suas diuisiuas actu contineret, in quocunq; inueniretur de eodem prædicarentur sicut & genus, puta si animal de sui rõne esset rõnale,cũ asinus sit animal,esset animal rõnale, si autem irrationale, cum homo sit animal, esset animal irrationale. Constat ergo quod genus nullam suam differentiam diuisiuã eiusdẽ includit actu. Sed spẽs includit genus actu à cui subijcitur actu, & vltra genus includit alteram dñiarum diuisiuarum generis,qm̃ per ipsam constituitur,& per ipsam distinguitur actu à qualibet alia specie. v. g. homo includit animal actu, & includit rõnale actu, eo quod per rationale constituitur & diuiditur à quacunque alia, animalis specie.

Cum ergo dicitur. Differentia est qua abundat species à genere, sic intellige, Differentia est, quam in sui ratione species supra genus actu includit quàm non includit genus, & in hoc sensu dicitur, quod species abundat differentia à genere, eo quod genus ab vtraque differentia sui diuisiua abstrahit, quas species oppositæ includunt, vt homo includit rationale, brutum vero irrationale, Præterea, Dicitur differentia, qua abũdat species à genere, quoniã omnia, quę sunt de diffinitione generis sunt etiã de diffinitione speciei. Sed species vltra omnia illa superaddit propriam differentiam. v.g. Animal sic diffinitur, Animal est substantia corporea, animata, sensitiua. Hæc omnia sunt etiam de diffinitione hominis, sed superaddit rationale mortale. Nã homo est substantia corporea, animata, sensitiua, rationalis mortalis propterea dicitur, ꝙ differentia est, qua abundat species à genere.

Tertia diffinitio est ista. Differentia magis propria est illa, quæ apta nata est diuidere genus, & ea, quæ sub genere posita sunt.

Pro cuius notitia aduerte, quòd duo sunt actus differẽtiæ. Primus est, diuidere genus, nam vt probatur in x. Metaph. quodlibet genus diuiditur duabus primis differentiis contrariis, vt substantia per corpoream & incorpoream, & quantitas per continuam & discretam, & lineam per rectam & obliquam, & hoc tibi patet in arbore Porphyrii supra posita. Secundus actus est, quòd differentia simul cum genere constituit speciem siue subalternam siue specialissimam, exemplũ primi, corporeum adiunctum substantiæ constituit corpus, & incorporeum adiunctum substantiæ constituit substantiã separatam, quam dicimus intelligentiam, & in diuina lege dicimus angelum, exemplum secundi, congregatiuum adiũctum colori constituit nigredinem, est, enim nigredo color congregatiuus visus. Disgregatiuum autem adiunctum colori, constituit albedinem, est, enim albedo color disgregatiuus visus, ex his ergo constat, quod differentiæ contrariæ diuidentes genus, constituunt species oppositas contentas sub genere diuiso, quæ licet conueniant in genere, tamen diuiduntur siue distinguuntur ab inuicẽ per differentias, quę diuiserunt genus & simul cum genere constituerunt ipsas species. Ideo bene dicitur, quòd differentia magis propria est

illa

illa, quæ est apta diuidere genus, & ea, quæ sub genere posita sunt.

Quarta diffinitio est hæc: Differentia magis propria est illa, qua differunt à se singula.

Pro cuius notitia aduerte, q sicut apud Physicum entia naturalia conueniunt in materia, & differunt à seinuicem suis proprijs formis, vt omnia metalla conueniunt in acqua. Nam in eis prædominatur aqua, aliter non liquefierent, sed differunt proprijs formis, alia est enim forma auri, alia argẽti &c. sic & apud logicum singulæ species contentæ sub vno genere conueniunt in genere, quod se habet vt materia, & differunt à seinuicẽ suis proprijs differentijs, quæ emanant à propriis formis vt rationale ab anima intellectiua. Constat ergo quomodo differentia est, qua differunt à se singula.

Quinta diffinitio talis est. Differentia magis propria est quæ conducit ad esse rei, & eius quod est esse rei pars est.

Pro cuius notitia aduerte, quòd differentia in duobus assimilatur formæ rei. Nam sicut apud Physicum forma dat esse composito etiam in artificiatis, vt forma gladij dat esse gladio (neque, enim ferrum est actu gladius antequam recipiat formam gladij) sic apud Logicum differentia, quæ sumitur à forma, dat esse speciei. Nam ex eo quod homo est rationalis habet esse hominis, & non ex eo quod est animal: Nam ex eo quod est animal, non habet esse nisi animalis, in quo non differt ab alijs speciebus contentis sub animali. Similiter forma apud Physicum est pars essentialis rei compositæ & spectat ad quidditatem eius, sic apud Logicum differentia est pars essentialis speciei. Sicut, enim homo vt compositum naturale componitur ex materia & forma, putá ex corpore & anima, sic homo, vt species, componitur ex genere & differentia, puta ex animali & rationali. Hæc tamen compositio differt ab illa, quoniam apud Physicum illa est realis, distinguuntur.n.realiter materia & forma, vt potẽtia & actus, apud Logicum aũt est compositio generis & differentiæ secundùm rationem, quoniam genus & differentia non realiter differunt. Sed pro nunc sustine quoniam ista nõ resoluuntur vltimate, nisi apud Metaphysicum, vt docuimus in q. nostris metaphys. Constat igitur quomodo differentia conducit ad esse rei, & est pars eius, vt distinguitur à

proprio & accidente, quæ & si dant aliquo modo esse rei, nõ tñ essentialiter, nec sunt essentialis pars rei, neq; ẽm rem, neque secundũ rõnem, qm̃ non ingrediuntur definitionẽ. Differentia autem ingreditur & complet, vt alias tibi manifestabitur. Constant igitur tibi omnes definitiones, quæ dari consueuerunt apud Logicum de differentia magis propria, in quibus omnes conueniunt tam differentiæ genericæ, q̃ specificæ præter primam, quę, vt sonat, non conuenit nisi genericæ, licet aliquid dicant quod conuenit etiam vltimæ specificæ, nõ repugnanter .i. quia non repugnat differentiæ, vt differentia, est prædicari de pluribus differẽtibus speciei, aliter repugnaret omni differentiæ, sicut non repugnat cœlo, vt corpus est, diuidi in partes, verum hæc opinio quantũ valeat ꝑ nunc relinquatur, ne cõfundantur nouitius, & standũ est in expositione, quam supra posuimus in solutione obiectionis factæ contra primam definitionem datam de drĩa.

Quantum ad tertiam aduerte, ꝙ ad mentem Porphyrij, differentia quintupliciter diuiditur. Prima diuisio est hæc, Differentiarum quædam facit alterum, quædam facit aliud. Illa facit alterum, quæ facit differe habentem, à non habente accidentaliter, vt accidens proprium & accñs commune, siue separabile, siue non, qm̃ neutrum est de essentia rei differentijs, & id.s. facere alterum, competit differentiæ communiter & propriæ acceptæ, licet magis conueniat differentiæ cõiter acceptæ quã proprie. Nam proprie accepta & si non secundũ se, tñ in quantũ propriũ accñs fluit à principijs speciei, ví participare actum drĩæ magis proprie, quæ facit aliud, qm̃ licet homo differat essentialiter ab asino per rationale primo, tñ secundario differt essentialiter per risibile. Nã bene sequitur, homo est risibilis, ergo distinguitur essentialiter & specificæ ab asino, quod non est verum de differentia cõmuni. Non.n. sequitur. Homo est albus, ergo differt essentialiter à coruo, vt patet. Illa autem facit aliud, quæ facit differre habentem à non habente essentialiter, vt differentiam magis propria, quæ est de essentia rei differentis, vt sensitiuũ in animali, & rationale in homine. Nam bene sequitur, Animal est sensitiuum, ergo differt essentialiter à planta, homo est rationalis, ergo differt essentialiter ab asino.

Secunda est. Differentiarũm quædam est separabilis ab eo

qui ineſt, vt differentia communiter accepta, quæ fit per accidens commune. Quædam inſeparabilis, quæ, ſcilicet fit p accidens proprium, & eſt differentia propriè dicta, vel per differentiam eſſentialem, quæ dicitur differentia magis propria. Nam & proprietas rei, vt riſibile, & differentia eſſentialis, vt rationale, ſunt inſeparabiles à re, cui inſunt, quoniam alterum fluit ab eſſentia, alterum eſt de eſſentia rei.

Tertia eſt. Differentiarum inſeparabilium, quædam ſunt per ſe, quædam per accidens.

Aduerte, q apud Porph. differentiæ per ſe ſunt illæ, quæ ingrediuntur diffinitionem, & iſtæ ſunt magis propriæ, vt ſenſitiuum, quod ingreditur diffinitionem animalis, & rationale, quod ingreditur diffinitionem hominis. Differentiæ autem per accidens ſunt illæ, quæ licet prædicentur p ſe de ſubiecto, vt riſibile de homine, tñ non ingrediuntur diffinitionẽ rei, niſi ſumantur loco driæ eſſentialis, ſicut ſolemus diffinire aſinum per rudibile, & equum per innibile, & canẽ p latrabile, eo q proprias & eſſentiales ignoramus differentias. Igitur inter differentias per accñs in ſenſu dicto, numeramus accidentia propria, de quibus loquemur in cap. ſeq.

Quarta eſt. Differentiarum quædam ſuſcipiunt magis & minus, quædam non. Quæ ſuſcipiunt magis & minus ſunt differentiæ communiter dictæ, quę fiunt per qualitates communes & præcipue in tertia ſpecie qualitatis, vt ſunt colores & ſapores & odores, & tangibiles qualitates. Nam de Socrate verum eſt dicere, q differt à Plat. in albedine, qm̃ & ſi vterque ſit albus, tamen magis albus eſt Socr. vel minus q̃ Plat. Quæ autem non ſuſpiciunt magis & minus ſunt differentiæ propriæ & magis propriæ. non enim dicitur vnus homo magis riſibilis, aut magis rationalis q̃ alius. Quid autem ſit recipere magis & minus, declarabitur tibi in tract. ſequenti, cum loquemus de proprietatibus prædicamenti ſubſtantiæ, pro nunc ſuſtine, ne idem inutiliter repetamus.

Quinta eſt, differentiarum quædam eſt diuiſiua, quædam conſtitutiua.

Pro notititia huius quintę diuiſionis aduerte primo, q nõ datur niſi de differentia magis propria, quoniam illa tantum diuidit genus eſſentialiter & conſtituit ſpeciem, vt patet ex definitionibus ſupra poſitis.

Aduerte secundo, quòd membra huius diuisionis non oportet esse distincta realiter, sed sufficit quòd sint distincta secundùm rationem, nam eadem differentia est diuisiua & constitutiua, sed respectu diuersorum, quoniam diuidit genus & constituit speciem, vt autem diuidit dicitur diuisiua .s. gñis, vt vero constituit, dicitur constitutiua, scilicet speciei, & sic distinguitur ratione à seipsa vt diuidit, & constituit, v.g. Rationale & suum oppositum diuidunt animal, vt patet in Arbore Porphyrij, quoniam animalium aliud rationale, aliud irrationale, & vtrunq; istorum simul cum genere constituit speciem, nam rationale additum animali constituit hominē, Irrationale additum animali constituit brutum.

Aduerte tertio, q̄ drīæ magis propriæ tres sunt actus. Primus est, diuidere genus, & ab hoc dr̄ diuisiua. Secūndus est, constituere speciem, siue subalternam, siue spelialissimam, vt sensitiuum constituit animal. Rationale constituit hominem, & ab hoc dr̄ constitutiua. Tertio, facit differre ab inuicē ea, quæ constituit, vt per rationale differt homo à bruto, & ab hoc dicitur differentia. Nam quæ differunt, drīa differunt.

Aduerte quarto, q̄ ex eo q̄ drīa simul cum genere constituit speciem sequitur corollariæ, q̄ sola species diffinitur. Nam vera diffinitio constat ex gñe & drīa essentiali. Hæc autem duo constituunt speciem, ergo sola species diffinitur. Vnde, quæcunque diffiniuntur & non sunt species, aut subalterna aut specialissima, qualia sunt decem generalissima, sex transcendentia, oīa indiuidua cuiuscunque predicamenti nō veræ & proprie diffiniuntur, sed describuntur. Quo aūt differant vera diffinitio & descriptio, manifestabitur tibi in tract. de syllogismo topico. Bene ergo dixit Boetius, q̄ sola species diffinitur. Constat ergo tibi diuisiones datæ de differentia simul cum definitionibus suis, eo modo siue illis modis, quibus potest notificari. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

De Proprio. Cap. V.

IN quinto cap. agendum est de quarto prædicabili, quòd dicitur proprium. Cuius consideratio ordinate sequitur considerationem generis & speciei & differentiæ. ea nanque prædicantur essentialiter, proprium vero prædicatur ac-

ciden-

cidentaliter, sed essentiale præcedit accidentale, ergo post cõ siderationem illorum trium ordo doctrinæ requirit, vt tractemus de proprio. Quare autem prius de proprio quam de accidente, cum vtrunque sit accidentale, dicemus in cap. seq. De proprio autem tria videnda sunt.

Primo, quot modis sumitur.

Secundo, quid sit proprium, quod ponitur quartum prædicabile.

Tertio, si solus vltimus modus, quo dicitur proprium, est vnum ex quinque prædicabilibus.

Quantum ad primum aduerte, quòd ad mentem Porphyrij, & in doctrina peripatetica, quatuor sunt modi, quibus dicitur proprium. Primo illud dicitur proprium, quod competit soli vni speciei, sed non omni indiuiduo illius speciei, immo reperitur in minori parte, vt esse Logicum, siue Grãmaticum esse medicum, esse moralis & honestæ vitæ, cõpetit soli homini, qm̃ solus homo inter omnia animalia viget parte intellectiua, hæc autem insunt ei propter intellectum & voluntatem, quę ad partem intellectiuam spectant. Sed esse Logicum siue medicum est proprium primo modo, dummodo importent esse actu Logicum siue Medicum, si enim importarent solam aptitudinem, non essent proprium primo modo, sed quarto modo, sicut & risibile in homine, nam licet soli homines & pauci sint actu Logici siue Medici, oẽs tñ & soli sunt apti esse logici, &c. aliter illud principium Arist. in j. suæ Metaph. esset falsum, Omnes homines natura scire desiderant. Desiderium autem sciendi supponit aptitudinem naturalem ad scientiam, aliter vanum esset desiderium.

Et aduerte, quòd est simile deridente & risibili, nam esse actu ridente conuenit soli homini, sed non omni homini, qm̃ non omnes actu rident. sunt enim eadem hora aliqui flẽtes, aliqui ridentes, esse ergo ridentem est proprium homini primo modo, esse vero aptum ad ridendum conuenit soli & omni homini & semper, ergo est proprium hominis quarto modo, vt declarabitur. Secundo illud est proprium, quod omni indiuiduo alicuius speciei & semper conuenit remoto impedimento, & casu, sed non soli speciei sic esse bipedem est proprium hominis secundo modo, nam esse bipedem & gradi duobus pedibus conuenit omni homini, qui

ſit verus homo,ſed non ſoli homini, conuenit enim multis animalibus & præcipue volatilibus. Dixi remoto impedimento,vt ſecludantur homines, qui ex infirmitate aut abſciſione non ſunt bipedes. Dixi & caſu, propter monſtra, quorum aliqua,aut nullius aut vnius, aut pluriū quam duorum ſunt pedum,de quibus iam locuti ſumus in ij.Phyſ. Dixi verus homo,vt excludam quædam animalia habentia effigiem humanam,vt dicitur,quòd in India inueniuntur homines, qui tantum vnum habent pedem, & vnum oculum in fronte,qui gradiuntur ſaltando. Iſti non ſunt magis homines quam ſimia, ideo de eis non eſt hic ſermo.

Sed aduerte, quòd quando dicitur illud eſt proprium ſecundo modo,quod omni,ſed non ſoli conuenit, exponendum eſt ly conuenit,pro accidit,aliter eſſe animal eſſet proprium ſecundo modo. Conuenit enim omni homini, ſed non ſoli,ut patet,licet autem conueniat omni homini, ſed non ſoli,non tamen accidit homini,ſed eſt de eſſentia eius, quoniam prædicatur de eo in quid.Tertio,illud eſt propriū, quòd conuenit ſoli vni ſpeciei,& omni eius indiuiduo, ſed non omni tempore,imò ſolum in tali tempore.puta eſſe canum, vel caneſcere conuenit ſoli & omni homini, ſed non niſi in ſenectute,loquendo de caneſcere naturaliter,ideſt ſecundùm ordinē naturæ,& propriæ. Dico ſecundùm ordinē naturæ,quoniam accidit ex aliis cauſis hominem caneſcere ante ſenectutem,& præcipue ex longa & intenſa animi triſtitia,propterea inquit Boëtius in j.de Conſolat. Metro primo, Intempeſtiui funduntur tempore cani, ſcilicet capilli, aut propter malam & intemperatam complexionem, qualis eſt phlegmatica & melancolica. Vtranq; nanq; eſt frigida,& canicies ex frigiditate prouenit. Nam,ideo non caneſcit homo in iuuentute, quia calor naturalis ſuperabundat temperans frigidum, in ſenectute aūt ex defectu caloris ſuperabundat frigidum & humidū ſupfluum, ideo in ſenectute caneſcit homo, & inter alias cōplexiones ſanguinea tardius caneſcit, poſt ipſam colericam, pp caloris abundantiā temperantis frigidum & conſumentis humidū indigeſtum, ſiue ſuperfluum.Dico proprie, qm̄ licet aliqua animalia, vt lupos & canis videantur mutare pilos ſuos naturales in albos, non tamen proprie caneſcunt, ſed potius griſeſcunt.

Nam

Nam causa proprie caniciei est superabundans frigiditas cerebri, quæ inest homini super omnia animalia, & ideo male odorat homo, vt dr̃ in 2. de anima. quòd autem aliqua bruta mutent pilos in albos, non est ex superabundanti & indigesta frigiditate cerebri cuius signum est, quòd vsque in finem vitæ subtilissimæ odorant, sed est ex indigestis frigidis humoribus respersis per totum corpus & præcipue quãdo brutum est vorax, sicut lupus & canis. Quarto illud est proprium, ꝙ conuenit soli vni speciei, & omni eius indiuiduo & semp.i.pro omni tpe & necessario, vt esse risibile est propriũ hois hoc quarto modo. Nam homo cum sit rõnalis semper est aptus natus ridere, licet non semper actu rideat.

Et aduerte, quòd ly conuenit exponendum est pro accidit, aliter rõnale esset propriũ quarto modo, qm̃ soli & omni homini & semper & necessariæ, cũ sit gradus eius distinctiuus à bruto. ꝑ tanto autem non est propriũ, sed dr̃ia, vt docuimus supra, qm̃ est de essentia & de diffinitione hominis, proprio aũt quarto modo id non cõpetit, cum sit accñs fluens à formari rei, aut materia, à forma qdem vt risibile & disciplinabile ab anima humana, à materia autem vt corruptibile à cõpositione contrariorum elementorum. Constat igitur quot sint modi, quibus consuetum est sumi propriũ. Nunc autem relictis aliis, immorandum est circa quartum, quoniã solus iste est quartum prædicabile, vt declarabimus.

Quantum igitur ad secundum manifestandum est, quid sit in via peripatetica.

Tu igitur aduerte, quòd nominales sic definiunt, propriũ quarto modo est terminus vniuocus prædicabilis de pluribus in eo, quod quale accidentale & conuertibiliter.

Dicitur, terminus vniuocus loco gñis, eo quod est magis communis. nam, vt patet supra, apud nominales & genus & species & dr̃ia sunt terminus vniuocus, & tñ non sunt proprium: ergo in plus est esse terminum vniuocum, q̃ esse proprium quarto modo. Dicitur, prędicabilis de pluribus, aliter non esset verum prædicabile comparatum inter quinque, vt docuimus in cap.j.huius trac. Dicitur, de pluribus indistincte non explicando distinctis siue differentibus specie, vel numero, quoniam aliquod proprium consequitur genus, vt esse aptum dormire, & vigilare consequitur animal. Solum

enim animal & omne & semper.s. pro aliquo tempore dormit & vigilat, vt docuimus in lib. de Somno & vigilia. Aliquod autem consequitur speciem specialissima. vt risibile & flebile, primum quidem prædicatur de pluribus differẽtibus spẽ sicut & genus, ſm autem de pluribus differentibus numero, sicut & species specialissima. Dicitur in eo quod quale, vt distinguatur à gñe & à specie, quæ prædicantur in quid. verum, quia dña prędicatur in quale, ideo vt distinguatur ab ea subiungitur, in quale accidentale. Nam differentia, vt docuimus supra, prædicatur in quale essentiale, cum sit de essentia eius, cuius est dña proprium aũt prædicatur in quale accidentale, cum sit extra essentiam eius cuius est proprium, & non sit pars eius. Dicitur conuertibiliter, aliter non esset proprium quarto modo. Nam si prædicaretur de aliquo, de quo non prædicatur illud cuius est proprium, iam nõ conueniret solli illi. pũta si risibile prædicatur de aliquo, de quo nõ prædicatur homo, non conueniret soli homini, ex ꝯñti non esset proprium hominis quarto modo, sed secundo modo. Tota hæc diffinitio acceptatur à Logico reali excepta prima particula, qm̃ realis Logicus, vt sæpe diximus, non cõcedit prædicabile esse terminum, siue conceptum, sed naturam cõem pluribus, vt stat sub hoc cõceptu.s. prædicari de pluribus vniuoce in quid vel in quale &c. vt docuimus in cap. j. & ii. huius tractatus. Posita igitur definitione proprii secundum nominales, videndum est quid sit ad mentem Aristotelis.

Tu igitur aduerte, ꝙ in j. Top. sic definitnr proprium est quod inest omni soli & semper, & conuersim prædicatur de re, & non indicat quid est esse rei. Per primam particulam. s. soli omni, & semper distinguitur ab alijs modis proprij, nam iuxta primũ modum inest soli, sed non omnia iuxta ſm inest omni, sed non soli, iuxta tertium inest omni & soli, sed nõ semper. quarto autem modo inest soli omni & semp. Per secundam particulam. s. & conuersim. i. conuertibiliter prædicatur de re, & distinguitur ab accidente communi, quod est quintum prædicabile, quod non conuertitur cũ eo cui inest. Nam licet ista sit vera, Omnis coruus est niger, hæc tamen est falsa, omne nigrum est coruus. In proprio autem quarto modo prædicatio conuertitur. Nam, si omnis homo est risibilis, omne risibile est homo. Per tertiam particulam

Iam.f.& non indicat quid est esse rei,distinguitur à deffinitio ne.Nam vt declarabitur tibi in tractatu de syllogismo Top. Definitio est oratio indicans quid est esse rei per essentialia .i.declarans,essentiam & naturam rei definitæ per sua princi pia priora & intrinseca, quæ sunt genus & differentia. Et, quoniam proprium non est principium prius intrinsecum & essentiale eius,cuius est proprium, sed est,quid posterius fluens ab ipsis principijs vt risibile originatur à rationali,nā ex eo quod homo est rationalis,naturalis sequella concludi tur, quod est risibilis, & non concluditur econuerso à priori, sed à posteriori, ideo non indicant naturam rei à priori,sicut indicat vera definitio. Dico à priori, quoniam cum propriæ rerum differentiæ sint nobis incognitæ, venamur rerum quidditates per effectus proprios,& per suas proprietates, & vt in pluribus assumimus propria accidentia in diffinitionibus loco differentiarum, sed hoc est indicare quod quid est rei à posteriori,& non à priori. Et quando dicitur in diffinitione præmissa de proprio, quòd non indicat quid est esse rei,intelligendum est à priori ad differentia veræ diffinitionis, à posteriori autem non est dubium aliter non verificaretur illud in j.de Anima, Accidentia.f. priora,magnā partem conferunt.i.multum nobis deseruiunt ad cognoscendum, quod, quid est.i.rei essentiam & naturam. Verum quia hęc sunt altioris negocij primi Metaph.ideo tu nouiti ne dē speres, si nunc non penetras,sufficiat tibi superficialiter apprehendere. Constat igitur tibi quid sit proprium quarto modo, secundùm nominales & reales, sed tu sequere viam realium, vt pote magis conformem doctrinæ peripateticæ.

Quantum ad tertium aduerte,ꝙ proprium non omnibus modis est vniuersale,sed tm̄ quarto modo.Nam solum quarto modo prędicatur accidentaliter cōuertibiliter modo quo exposuimus, & suum adæquatū subiectum est propriæ speciei specialissima, ex ꝑñti sicut specie specialissima prædicatur vniuoce & immediate de pluribus differētibus numero, quæ sunt eius indiuidua, & prædicatur in quid, sic eius proprium prædicatur de eisdem, sed in quale, ideo facit distinctū prædicabile ab omnibus alijs. Hæc de proprio dicta sint. Quomodo autē faciat distinctum prædicabile ab accidente cū & ipsum proprium sit accidens dicemus in cap.sequenti.

De

De Accidente. Cap. VI.

IN cap. vj. agendum est de qninto prædicabili, quod dicitur accidens, cuius consideratio ordinate sequitur considerationem de proprio, quoniam licet vtrunque prædicetur de pluribus in quale accidentaliter in quantum vtrunque est accidens, tamen imperfectiori modi prædicatur quã proprium. Nam proprium prædicatur conuertibiliter, non aũt accidens, vt declarabitur. Item proprium facit propositionem per se, non autem accidens. De accidẽte igitur quattuor videnda sunt. Primo, quot modis sumitur, vt sciamus modum, iuxta quem ponitur quintum prædicabilis. Secundo, quid sit, vt est quintum prædicabile. Tertio, quomodo diuiditur. Quarto, quomodo facit distinctum prædicabile à proprio, cum & proprium sit accidens.

Quantum ad primum aduerte, quòd famosiores modi in via Arist. quibus sumitur accidens, sunt quattuor.

Primo, sumitur per omni eo, quod non est de ratione alicuius, & sic omnia, quæ non sunt de ratione hominis, sunt accidentia homini, cum igitur risibile non sit de rõne hominis nec Sortes, nec Plato sint de intellectu hominis, potest enim intelligi homo non intellecto Sorte & Plato. cuius signũ est, ꝙ hæc est indirecta, homo est Sortes sequitur, ꝙ in hac prima acceptione & proprietates speciei, & indiuidua sunt accidentia homini, & iuxta hunc modũ in tract. de syllogismo sophistico assignabitur fallacia accidentis.

Secundo, sumitur accidens pro omni ente, quod non est substantia, sed inhærens substantia, & diuiditur in nouem prædicamenta, vt declarabitur tibi in tract. sequenti, iuxta quem modum dicimus quantitatem & qualitatem esse accidens, & appellatur accidens prædicamentale. Et alterum membrum diuisionis qua diuiditur ens in substantiam & accidens. Tertio, sumitur accidens pro omni eo, quod euenit præter inter intentionem agentis, vt quando homo fodit agrum vt seminet, si fodiẽdo inuenit thesaurum, est accidẽs, & hoc accidens dr̃ fortuna & casus, de quo agitur in ij. Phys.

Quarto, sumitur accidens pro omni eo, quod positum in prædicato facit propositionem per accidens siue illud sit substãtia, siue accidens p̃dicamentale, siue non. Ad hoc aũt quod

fiat propositio per se oportet dræedicatū esse de essentia, aut de ratione subiecti, aut proprium eius quarto modo, omnia ergo alia prædicata faciunt propositionem per accidens. Vnde hæc est per accidens. Animal est homo, & hæc, homo est sortes, & vniuersaliter qñ inferius prædicatur de superiori, & omnis propositio, in qua prædicatū est accidēs cōe, siue separabile, siue inseparabile, qm̄ tale accidens non est de diffinitione subiecti, nec eius propriū aliter soli subiecto couenīret. Vnde hæc est ꝓpositio ꝑ accñs, hō est albus, nix est alba, æthiops est niger, & solū quarto modo est prædicabile distinctum ab aliis. Et qđem, ꝙ sit prædicabile ꝓbatur, qm̄ prædicatur de pluribus vniuoce differentibus siue spē, siue numero, nam nigredo prædicatur vniuoce de coruo & carbone & Ethiope, q differunt spē, & p̄dicatur de hoc & illo coruo, q differunt numero. Quod aūt sit distinctum ab aliis patet de genere & specie, quoniam prædicatur in quale, illa autē in qd, patet de dña, qm̄ illa prædicatur in quale essentiale, hoc autē in quale accidentale, de proprio etiam constat, qm̄ proprium prædicatur in quale accidentaliter conuertibiliter, accidens autem in conuertibiliter. Constat ergo quot modis sumitur accidens, & iuxta quem modum sit prædicabile.

Quantum ad secundùm aduerte, quòd apud nominales accidens, vt est quintum prædicabile sic diffinitur. Accidens est terminus vniuocus, de pluribus prædicabilis in eo, quod quale accidentale non conuertibiliter. Primo dicitur, terminus vniuocus in eodem sensu, in quo est diffinitum genus, & species & differentia & proprium secūdùm nominales, & vt in secundo cap. exposuimus. Secundo dicitur, de pluribus prædicabilis, qm̄ ex hoc habet, ꝙ sit prædicabile proprie dictū, modo prædicetur vniuoce, vt patet ex diffinitione data de prædicabili in j. cap. Et aduerte, ꝙ non dr̄ de pluribus differentibus spē, siue numero, qm̄ contingit accidens prædicari de differentibus genere, vt animal est albū, nix est alba. Et de differētibus spē, vt coruus est niger, & homo est niger puta æthiops, & de differentibus, numero, vt sortes est albus, & Berta est alba, propter hoc igitur diffinitur accidens prædicabile per prædicari de pluribus indistincte, siue specie, siue numero. Tertio dicitur, in eo, quòd quale, quoniam ad interrogationem factam qualis est homo, responde-

tur

tur albus,aut niger,aut sanus, aut æger. Quarto dicitur,acci dentale,vt distinguatur à differẽtia,quæ, vt supra docuimus, prædicatur in quale essentiale,qm̃ est de definitione eius,cu ius est differentia. Quinto dicitur,conuertibiliter,vt distin guatur à proprio, sicut iam supra docuimus. Hæc diffinitio tota acceptatur à Logico reali, præter primam particulam: qm̃, vt sæpe diximus, Realis Logicus non concedit prædica bile esse terminum,vel conceptum, sed esse naturam cõmunicabilem multis,vt stat sub hoc conceptu,quod est esse prędicabile de multis. Aliæ particulæ omnes acceptantur. Apud realem autem Logicum & ad mentem Porphyrij de accidẽte,vt est quintum prædicabile datur triplex diffinitio.

Prima est hæc. Accidẽs est,quod adest & abest preter subiecti corruptionem.

Aduerte,ꝙ hæc diffinitio alio,& alio modo intelligenda est à Logico & à Philosopho. Nam Logicus considerat accidens secũdùm modum prædicandi, Philosophus aũt secũdũ modum essendi. Logicaliter ergo sic intelligatur. Accidẽs est illud prædicabile,quod adest & abest,id est,quod prędica tur affirmatiue & negatiue de suo subiecto, præter subiecti corruptionem.i.absque hoc, ꝙ remoueatur subiectum, v.g. esse album,sedere,stare,currere,sunt accidentia homini, qa verificãtur de homine affirmatiue & negatiue,nam vtraque harum est vera,cum sint in definite in materia contingenti, homo est albus,homo non est albus,& adhuc stat homo siue sit albus siue nõ sit albus,nõ solum aũt verificantur istæ duæ sumendo hominem,vt stat pro distinctis suppositis, sed etiã respectu eiusdem, pro diuerso tamen tempore,nam verum est dicere, quod hic homo aliquando est albus, aliquando non est albus,& tamen stat subiectum. Realiter autem & apud philosophum sic intelligitur. Accidens est ens, quod ad est & abest,id est quod aduenit subiecto iam constituto in esse,quo ad substantiam & inest illi,& remouetur ab eo, & tamen subiectum non desinit. Et definitio sic intellecta, verificatur proprie de accidente communi,quod scilicet non cõsequitur subiectum ex natura subiecti, vt excludam accidẽs proprium consequens naturam specificam,vt risibile in homine, vel principia indiuiduantia, quibus hic homo est hic homo. Ista enim non remouentur,quin corrumpatur subiectum.

ctum. Hæc enim semper est falsa, homo non est risibilis, quia licet possit intelligi homo non intellecto risibili cum non sit de essentia eius, tamen non potest existere sine risibili, quoniam naturaliter fluit à natura hominis, sicut lux à sole. Licet autem prædicta diffinitio intelligi possit & exponi logicaliter & physicæ, in præsenti loco exponenda est Logicaliter, quoniam Logicus non habet considerare accidens, vt ens est, sed vt prædicabile est.

Secunda diffinitio est hæc. Accidens est, quod contingit eidem, scilicet subiecto inesse & non inesse, vt esse sanum, tristem, lætum, honoratum &c. est accidens forti, quoniam aliquando est sanus, aliquando æger, aliquando tristes, aliquando lætus, & hoc modo accidens conuertitur cum contingenti. Contingens est, quod potest esse & non esse.

Et aduerte, quòd per hanc secundam definitionem probatur prima. nam bene sequitur, Accidens est quod potest inesse & non inesse subiecto, ergo accidens est quod adest & abest præter subiecti corruptionem.

Tertia diffinitio est hæc. Accidens, scilicet prædicabile, est illud quod neque est genus, neque species, neque differentia, neque proprium, inest autem alteri. Dicitur, accidens prædicabile, vt excludam accidens inquantum est prædicamentale, puta albedinem in prædicamento qualitatis, corpus & superficiem in prædicamento quantitatis. Nam albedo est species coloris, corpus & superficies sunt genera quātitatis continuæ, non inconuenit ergo accidens prædicamētale esse species & genus &c. Sed inquantum est prædicabile, id sibi repugnat. Est autem prædicabile ex particulari modo prædicandi, qui est prædicari de pluribus in quale accidentaliter inconuertibiliter, per hūc autem modum prædicandi negatur sibi posse esse genus, & species, quia prædicantur in quid, similiter esset differentia, quia prædicatur in quale essentiale, similiter proprium, quia prædicatur in quale accidentale, sed conuertibiliter. Constat igitur tibi, quid sit accidens. vt prædicabile.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ apud Porphyrium datur tantum vna diuisio de accidente prædicabili, quod est accidens cōe distinctum contra proprium, quod est quartum prædicabile. Petrus autem Hispanus, adiungit secundam.

Prima est, accidentium communium, quæ prædicantur per accidens de subiecto, quoddam est separabile, quoddam inseparabile. Superabile, vt homo est sedens, Inseparabile, vt coruus est niger. Ratio huius diuisionis est, quia aut accidens causatur in subiecto à causa naturali fixa & perseuerãte quasi immutabiliter, & sic est accidens commune inseparabile, vt nigredo in coruo, quæ causatur ex intensa caliditate & siccitate complexionali, quæ prædominantur in eo supra frigidum & humidum. Et nigredo in æthiope, quæ causatur ex adustione regionis, à qua nullo tempore multum elungatur sol, habitant enim circa tropicum cancri. Aut causantur in subiecto à causa instabili diuersimode se habente pro diuerso tempore, & sic est accidens separabile, vt albedo & denigratio in sorte Italo, nam in æstate ad solem denigratur pp accessum ad caput nostrum, in hyeme autem de albatur propter elongationem. Idem intellige de calore & frigiditate aeris in climate quinto & sexto & septimo & magis vltra. Constat igitur quomodo hæc diuisio est sufficiens.

Sed aduerte, ꝙ hæc diuisio magis verificatur apud Physicum, quàm apud Logicum, Physicus .n. considerat accidens prædicamentale & modũ suum realem essendi in subiecto, Logicus autem considerat accidens sub modo intelligendi & prædicandi. Quantum igitur spectat ad Physicum, Profecto verum est quod aliquod est superabile, vt accidens aduentitium, sicut album & nigrum, calidum & frigidum in hominem, aliquod autem est inseparabiliter inhærens, vt calidum in igne, nigrum in coruo, album in niue, dulce vel austerum in hoc, vel illo pomo, & breuiter omne accidens congenitũ fluens à principijs indiuidui, & tali, vel tali commixti omnem elementorum, apud Logicum aũt omne accidens quantum ad modum intelligendi, vel prædicandi est separabile, qm̃ subiectum, quo ad essentialia sua põt intelligi & diffiniri, non intellecto accñte siue proprio siue cõi. Proprio quidem, vt possum intelligere ac diffinire hominem, nulla facta mentione de risibili, constat.n. prima apprehensio & qdditatiua diffinitio ex solo genere & differentia communi autem aduentitio constat. Cõmuni vero cõgenito, vt nigredine in coruo cõstat qđ possum intelligere & diffinire quo ad principia essentialia, absq; hoc quod fiat mentio de accidente cõ

genito,

genito,possum.n.intelligere hominem,qui est Aethiops inquantum homo est, vt inquit Porphyrius nitentem candore. Non n.Athiops,vt homo,habet nigredinem,sed ex regione adusta radijs solis: cuius signum est, quod si Aethiops deducatur ad regionem temperatam, paulatim per successionem generationis,geniti albescent. Hæc ergo diuisio accidentis per separabile & inseparabile, licet in aliquo sensu posset intelligi logicaliter, absolute tamen exponenda est physicæ, quod innuens Porphyrius posita prædicta diuisione,ne videretur contradicere diffinitioni datæ, qua d ctũ est accidens esse illud quod potest adesse & abesse &c. ex cõsequenti videtur omne accidens esse separabile, quasi soluens inquit, potest autem intelligi & coruus albus & Aethiops nitens candore præter subiecti corruptionem. Ac si dicat, licet physicæ non omne accidens post quam aduenit subiecto possit remoueri,tamen logicaliter quantum ad modum intelligendi subiectum põt remoueri modo diximus, nulla ergo est cõtradicto. Verum ergo est dicere,quod apud Physicum datur accidens separabile, & inseparabile quantum ad inesse,sed apud Logicum omne est separabile quantum ad hoc,quod est intelligere & diffinire subiectum.

Secunda diuisio,quam ponit Petrus Hisp. est hæc, Accidentium quoddam est commune quoddam est proprium.

Aduerte,ꝙ accidens põt dici cõe & proprium dupliciter. Primo, ꝙ illud dicatur cõmune, quod aptum est inueniri in multis subiectis genere & specie distinctis,vt calidum,frigidum,humidum,& siccum. Asperum,lene,graue,leue. Proprium autem dicatur illud, quod vni;soli generi, vel speciei conuenit conuertibiliter, vt rerum proprietates, vt sum ma lux in sole,& summum calidum in igne, par & impar numero,risibile in homine. Secundo,vt dicatur adidens cõmune, cuius subiectum nominatur termino cõi & non discreto, vt homo albus,coruus niger,illud autem dicatur accidens proprium,cuius subiectum nominatur termino discreto,vt sortes albus,vel albedo in sorte. In hac secunda diuisione sumitur cõe & proprium in secũdo significato, & non in primo, nam iuxta primũ distinguitur quartum prædicabile à quinto. Iuxta autem secundum tam cõe, quam proprium continetur in quinto prædicabili. Constat igitur qũo diuidatur

accidens

accidens,apud Logicum in prædicabilibus.dico in prædicabilibus,quoniam alio modo diuidendum eſt in prædicatis, vt tibi manifeſtabitur in tractatu ſequenti.

Quantum ad quartum, vt ſcias, q̃uo accidens facit quartũ prædicabile diſtinctum à quinto, cum tamen vtrunque ſit accidens & non ſubſtantia. Aduerte,quòd accidens dupliciter conſiderari poteſt. Primo, vt eſt, ens, diſtinctum contra ſubſtãtiam,& quod in tract.ſeq.diſtinguemus in nouem prædicamenta accidentium. Secundo,vt dr̃,prædicatum per accidens diſtinctum contra prædicatum per ſe, iuxta quem ſenſum omne quod prædicatur per accidens de altero dr̃ accidens,& omne quod prædicatur per ſe,dicitur per ſe, & iuxta eundem ſenſum accidens facit propoſitionem & prædicationem per accidens, per ſe autem facit propoſitionem per ſe, quæ q̃uo & quot modis fiat,declarabitur in tract. de ſyllogiſmo demonſtratiuo. Iuxta primum ſenſum non datur medium inter ſubſtantiam & accidens, quia vt manifeſtum tibi erit in tract.ſequenti, ens ſufficienter diuiditur in ſubſtantiã & accidens, nam ens aut eſt aptum eſſe in ſubiecto, vel non in ſubiecto. Si primum.eſt accidens,ſi ſecundum,eſt ſubſtantia. & ſicut inter duo contradictoria non poteſt dari mediũ, ſic nec inter ſubſtantiam & accidens ſic accepta poteſt dari medium. Iuxta aũt ſecundum ſenſum datur medium inter ſubſtantiam & accidens. nam proprium non eſt ſubſtantia, nec eſt accidens.i.prædicatũ per accidens. Non.n.facit p̃dicationem per accidens,ſed per ſe in ſecundo modo, qui modus manifeſtabitur tibi in tract.de ſyllogiſmo demonſtratiuo.

Ad propoſitum ergo dico,quod accidens diſtinctũ contra ſubſtantiam non facit quintũ prædicabile diſtinctum à quarto, qm̃ & ipſum proprium continetur ſub accidente primo modo ſumpto.Accidens aũt ſumptum pro prędicato per accidens diſtincto contra prædicatum per ſe facit quintũ prædicabile diſtinctũ à quarto,qm̃ illud eſt prædicatum per ſe. ex quibus ſequitur, ꝙ omne accidens cõe, inquantum facit prædicationem & propoſitionem per accidens, continetur in quinto prædicabili, & omne prædicatũ prædicationis indirecte .ſ. quando inferius prædicatur de ſuperiori continetur in eodem prædicabili. In quo ſenſu dum prædicatur homo de animali, homo eſt accidens in quinto prædicabili.

Vt

Vt aũt ſcias, quæ ſit prædicatio indirecta & accidentalis, quæ faciunt quintum prædicabile, declarandum eſt quid ſit directa & indirecta, eſſentialis & accidentalis apud Logicũ.

Tu igitur aduerte, ꝙ prædicatio directa eſt illa, in qua ſuperius prædicatur de ſuo inferiori.i.magis cõe de minus cõmuni, vel æquale de æquali. Exemplum primi, homo eſt animal, animal eſt corpus, corpus eſt ſubſtantia, ſubſtantia eſt ens, exemplum ſecundi, homo eſt riſibilis, animal eſt ſenſitiuum, numerus eſt par, vel impar. Indirecta autem eſt, qñ inferius prædicatur de ſuperiori.i.minus cõe de magis cõi, vt ſubſtantia eſt corpus, corpus eſt animal, animal eſt homo. Prædicatio eſſentialis eſt illa, in qua termini ſunt eiuſdem prædicamenti, dũ modo ſit directa, vt homo eſt animal, quoniam ſubiectum & prædicatum ſunt, de prædicamento ſubſtantiæ & prædicatur ſuperius de inferiori. Idem eſſet ſi prædicaretur æquale de æquali, vt quando prædicatur differentia ſpecifica de ſpecie, vt homo eſt rationalis.

Prædicatio accidentalis eſt, in qua termini ſunt diſtinctorum prædicamentorum, vt homo eſt riſibilis, homo eſt albus. Nam homo eſt in prædicamento ſubſtantiæ, riſibilitas vero & albedo ſunt in prædicamento qualitatis.

Sed aduerte, ꝙ accidentalis eſt duplex. Quædam enim eſt accidentalis per ſe & ſit quando prædicatur proprium accidens de proprio ſubiecto, vt homo eſt riſibilis, numerus eſt par vel impar, & eſt in quarto prædicabili. Quædam eſt accidentalis per accidens, & ſit quando prædicatur accidens commune de ſubiecto, vt homo eſt albus, coruus eſt niger, & hæc eſt in quinto prædicabili in eodem etiam eſt prædicatio inferioris de ſuperiori, vt animal eſt homo. Accidit.n.animali eſſe hominem. Nam poſito quod homo nõ eſſet, adhuc põt eſſe animal, qa põt ſaluari in alia ſpecie, puta in equo, in leone &c. ꝑpea hæc & ſimiles ſunt per accidens, & in quinto prædicabili, aĩal eſt hõ, corpus eſt aĩal, ſubſtantia eſt corpus.

Hæc de ſexto capite dicta ſint, in quo terminatur intentio noſtra expoſitiua ſuper quinque prædicabilia. Nec mireris tu nouiti, ſi relinquimus proprietates & cõmunitates, quas aſſignat Porphyrius, & Petrus Hiſp. & differentias quinque prædicabilium ad inuicem comparatorum, quoniam declaratis & expoſitis ſingulorum prædicabilium definitionibus,

quo ad ſingulas particulas, vt ſupra expoſuimus, poteris per te ipſum huiuſmodi communitates & differentias comprehendere. Ideo hic ſiſtendum eſt.

TRACTATVS QVINTVS, de Antepraedicamentis,& Praedicamentis,& Poſtpraedicamentis. Ex libro Praedicamentorum acceptus.

POST habitam conſiderationem de quinque vniuerſalibus ſiuæ prædicabilibus, doctrinæ ordo requirit, quod de categorijs, quæ apud Latinum prædicamenta dicuntur pertractemus. Ordinauit enim Porphyrius iſagogas ad habendam eam prædicamentorum doctrinam, quam tradidit nobis Ariſt. præterea in tract. præcedenti actum eſt de rationibus & diffinitionibus, ac diuiſionibus quinque vniuerſalium. In tract. autem præſenti acturi ſumus de ordinatione quinque vniuerſalium qua cōſtituitur prædicamentum, vt dicemus, ergo neceſſe fuit præſcire ipſa quinque vniuerſalia, vt in præſenti tract. ſciamus ea ordinare in linea prædicamentali. Vane enim conatur ordinare, qui prius non nouit ordinabilia. Rationabiliter ergo poſt doctrinam traditam de quinque vniuerſalibus, agendum eſt in præſenti tractatu de prædicamentis. Quem diuidemur in tres partes, ſicut & Ariſtoteles videtur diuiſiſſe.

Pars prima erit, de Antepredicamentis.

Secunda, de Prædicamentis.

Tertia, de Poſtprædicamentis.

Partem primam diuidemus in quatuor capita.

Primo, pertractanda ſunt quædam, quæ præcognoſcere oportet, ne per incognita procedamus, aut ſimus coacti ea ſæpius repetere.

Secundo, agendum eſt de primo antepredicamento ſumpto in genere, quod continet tres definitiones, ſcilicet æquiuocorum, vniuocorum, & denominatiuorum.

Tertio, agendum eſt de ſecundo antepredicamento ſumpto

pto in genere quòd continet duas diuisiones terminorum.

Quarto, agendum est de tertio antepraedicamento sumpto in genere, quòd continet duas regulas, quarum prima valet ad cognoscendum ea, quæ locantur secundùm sub & supra ordinate, secunda autem valet ad cognoscendum imper mixtionem prædicamentorum.

De præcognoscendis. *Cap.* I.

IN primo cap. agendum est de his, quorum præcognitio necessaria est, antequam descendamus ad tractandum in specie de Antepraedicamentis, & de Prædicamentis, & de Postprædicamentis, & sunt quattuor.

Primo, quid sit Prædicamentum.

Secundo, quid Antepraedicamentum.

Tertio, quid Postprædicamentum.

Quarto, si ad Logicum spectat & quomodo tractare de prædicamentis.

Quantum ad primum aduerte, vt scias in quo sensu tractare intendimus de prædicamentos, quod quatrupliciter sumi potest. Primo, pro omni termino pdicabili siue de vno, vt sortes, siue de pluribus, vt homo. Nam, cum prædicamentum à prædicando dicatur, quidquid de aliquo vel de aliquibus prædicatur, dici potest in hoc primo sensu prædicamentum. Secundo, pro omni termino, quod de pluribus prædicatur, vt ab hoc secundo sensu excludatur terminus discretus. Tertio, pro genere generalissimo cuiuscunque prædicamenti, in quo sensu substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid &c. dńr prædicamenta. Quarto, pro coordinatione plurium prædicabilium, quæ se habent, vt inferius & superius essentialiter in linea recta prædicamentali, vt tibi in singulis prædicamentis declarabitur infra, & in hoc quarto sensu acturi sumus de prædicamento diffiniendo quid sit.

Tu igitur aduerte, ꝙ vno modo diffinitur apud nominales, & alio modo apud reales. Nam nominales sic diffiniant prædicamentum est coordinato plurium terminorum secundū & sub & supra. & per ly plurium terminorū intēdunt pluriū prædicabilium. Nam, vt docuimus in tractatu præcedenti, tenunt prædicabilia non esse res, siue naturas communicabiles multis, sed terminos siue conceptus, & qm̄ reales non

concedunt prædicabilia esse terminos, sed naturas communes modo, quo in tract. præcedenti exposuimus, ideo non acceptant prædictam diffinitionem nisi aliud addatur. Igitur apud reales sic diffinitur, prædicamentum est ens dicibile, incomplexum, ordinabile in genere secundum sub, & supra, prout substat termino talem ordinem significanti. Primo dicitur ens, ac differentiam non entis, vt est chimera, & negationes, quæ non reponuntur in prædicamento. Nam vt probatur in lib. vj. Metaph. solum ens extra animam, quod est ens reale, reponitur in prædicamento, & sic excluditur ens rationis, & ens fictitium, & negationes, & priuationes inquantum sunt negationes. Secundo dicitur, ens dicibile .i. de aliquibus prædicabile, ad differentiam singularium, quæ non proprie reponuntur in prædicamento, eo quod aliquibus subijciuntur .i. speciebus, sed de aliquibus non prædicantur cum non habeant inferiora. Vnde coordinatio cuiuslibet prædicamenti clauditur inter generalissimum, & specialissimum. Tertio dicitur, incomplexum ad differentiam complexorum, quæ sm se tota in nullo vno prædicamento reponuntur, sed per partes in distinctis. vt hominem esse album, per ly hominem reponitur in prædicamento substantiæ, per ly album in prædicamento qualitatis. quod si in eodem prædicamento reponitur, non tamen in vno genere, vel vno specie, sed sm vnam partem reponitur in gñe, & sm aliam in specie. Vt hominem esse animal. constat enim hominem locari in specie, & animal in genere. Quarto dicitur, ordinabile in genere, ad differentiam transcendentium, quæ licet sint ens prædicabile & incomplexum, tamen non reponuntur in aliquo vno prædicamento, sed circundant omne prædicamentum, prædicantur enim de decem generalissimis, & de omnibus contentis sub decem generalissimis. Quidquid autem reponitur in prædicamento, non egreditur limites illius prædicamenti, vt tibi manifestabitur infra. Quinto dicitur, sm sub & supra. Oportet enim vt omne per se, & directe reponibile in prædicamento se habeat ad aliud vt inferius ad superius, vel econuerso, & dicitur per se & directe. vt per ly per se excludantur ea, quæ tm̃ reductiue sunt per se in prædicamento, vt partes essentiales, & integrales, quæ non sunt per se in prædicamento, sed gratia totius. Vide

de materia, & forma nõ sunt in prædicamento, nisi quia totum compositum est in prædicamento, & per indirecte excluduntur differentiæ, quæ non directa linea, sed à latere, vt patet in arbore Porphyrij, continentur in prædicamento. Sexto dicitur, prout subst at termino talem ordinem significanti, vt scias, quòd prædicamenta non considerantur à Logico, vt simpliciter sunt entia realia, sicut declarabimus infra, sed vt stant sub conceptibus secundis, qui per terminos significantur, puta consideratur sul stautia vt generalissimū, similiter quantitas, & qualitas, &c. Constat igitur tibi quid sit prædicamentum.

Quantum ad secundùm aduerte, ꝙ Antepraedicamentum est præuium traditum nobis ab Arist. conferens immediate ad prædicamentorum scientiam consequendam.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ & prædicabilia tradita nobis à Porphyrio, & etiam ab Arist. in lib. Top. sub ratione prædicamentorū, & antepraedicamenta tradita hic ab Aris. conferunt scientiæ prædicamentorum consequendæ, sed diuersa rõne. Nam prædicabilia conferunt primo & mediate, impossibile est. n. scire ordinem prædicamentalem, nisi præsciamus quid genus, quid species, & multiplices eorum diuisiones, vt docuimus in tract. præced. Antepraedicamenta aũt supposita notitia prædicabilium proxime & immediate cõferunt, vt tibi manifestabitur. Sed aduerte, ꝙ & Postprædicamenta conferunt, aliter non fuisset ab Arist. eorum notitia annexa doctrinæ prædicamentorum, conferunt tñ aliter, q̃ antepraedicamenta. Nam ex parte addiscentis Antepraedicamenta sunt priora cognitione, q̃ prædicamēta & Postprædicamenta. Sed Postprædicamenta complent notitiam p̄dicamentorū. Vnde antepraedicamenta sunt principium cognitionis prædicamentalis, sed postprædicamēta sunt termi nus eiusdē cognitionis. Hinc est, ꝙ aliqui dñt antepraedicamēta cõferre à priori, Postprædicamēta vero à posteriori.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ postprædicamentum, vt ex præmissis potes coniecturare, est documentum traditum ab Arist. pro complemento doctrinæ prædicamentalis. Dicit enim Arist. in prædicamentis assignans proprietates prædicamentorum, puta in prædicamento substantiæ, quòd substantiæ nihil est contrarium, quòd eadem numero substãtia,

& si non simul, successiue tamen est receptiua cōtrariorum. hæc autem non possumus perfecte scire, nisi cognoscamus quid sit oppositio, & quæ eius species, cuius vna est oppositio contraria. Item oportet scire modos simultatis, & motus, &c. & de singulis agendum est in postprædicamentis. ergo ad complendam prædicamentorum doctrinam, oportet in vltima parte tract. de postpredicamentis agere. constat igitur tibi quid sit postprædicamētorū, & ad quid ordinatū est.

Quantum ad quartum aduerte, quoniam famosnm est, Logicam versari circa entia rationis & intentiones secundas, prædicamenta autem sunt entia realia & entia extra animam, vt tenet Arist. in lib. 6. Metaph. ideo non videtur, quòd ad Logicum spectet pertractare de prædicamentis, sed ad Metaphysicum, cuius officium est considerare de maxime vniuersalibus in causando, quales sunt substantiæ abstractæ, & in prædicando, qualia sunt transcendentia & vniuersales modi essendi, vt potentia & actus, vnum & multa, finitum & infinitum, necessarium & contingenus, per se & per accidens, &c. Et decem prædicamenta. Vnde Arist. in lib. 5. Metaph. pertractat de substantia & quantitate & de ad aliquid, & de qualitate, &c.

Vt igitur scias in quo sensu spectat ad Logicum considerare de prædicamentis & in quo nō. Aduerte duas distinctiones, Prima est hæc. Ens rationis sumitur dupliciter. Primo, solum pro eo, quod fabricatū est ab intellectu, & extra intellectum nullum habet esse, & sic oratio, propositio, syllogismus, consequentia antecedens, consequens, subiectum, prædicatum, vniuersale, singulare, suppositum, genus, species, differentia, & reliqui termini secundæ intētionis, dñr proprie entia rōnis. Secundo, sumitur pro omni ente reali non secūdum se, sed in ordine ad rationem & prout ratio circa illud negotians, attribuit sibi aliquod fabricatum per rationē. puta negocians circa animal attribuit sibi conceptum gñis, & homini conceptum speciei. Et sorti conceptum singularis, & in hoc sensu omne ens reale potest dici ens rationi. Et, quando dicitur, ꝙ Logica versatur circa entia rationis & secundas intentiones, concedendum est primo & secundo modo, ita ꝙ nihil consideratur ab ea quin sit ens rationis primo, aut secundo modo. Et quando dicitur, ꝙ prædicamenta sunt

entia realia, concedendum est secundùm sui naturam, cum quo tñ stat, ꝙ vt intellectus eis attribuit secundas intentiones, puta conceptum generis generalissimi & subalterni & specialissimi & aliquas proprietates in ordine ad rationem, puta dici de subiecto,& non esse,vel esse in subiecto,dici pos sunt entia rationis secundo modo, & vt sic considerantur à Logico ſm autem naturam suam considerantur à Metaph.

Secunda distinctio est hæc,ens reale potest in aliqua sciẽtia considerari dupliciter. Primo modo reali, idest in ordine ad passiones reales,puta vt subiicitur motui,vel tempori, vel loco,aut inquantum esse finitum vel infinitum,corruptibile,generabile vel suum oppositum. Secundo modo logicali,puta vt refertur ad subijci & ad prædicari,& vt alia prædicata intentionalia attribuit ei ratio, puta esse ordinabile in genere,aut in specie,&c. Primo modo scientiæ reales considerant de ente reali,vt physica & mathematica & metaphysica secundo modo scientiæ rationales,inter quas est Logica, considerat de ente reali, quod, vt diximus sic consideratum potest dici ens rationis. Secundo modo sumptum iuxta distinctionem præcedentem. Et sic constat tibi quomodo Logicus de prædicamentis,quæ sunt entia realia,pertractat modo logicali & non modo reali. Sed dices, immo Logicus considerat prædicamenta modo reali. Nam Arist. vt tibi manifestabitur in prædicamento substantiæ & quantitatis & qualitatis considerat eorum proprietates & communitates reales modo reali,puta quòd substantiæ nihil est contrariũ, quòd est susceptiua contrariorum, quod non recipit magis & minus,&c. ergo &c.

Respondetur, Logicus habet considerare prædicamenta principaliter & ex proposito modo logicali,quòd aũt aliquo modo reali,hoc est secũdario & incidenter,prout, scilicet talis consideratio modo reali confert considerationi pleniori habendæ modo logicali, & hoc non videatur mirum. Nam,vt inquit Arist. in 4. metaphy. circa idem versatur dialecticus & metaphysicus. Vnde sicut metaphysici est considerare de omnibus,sic & dialectici, sed diuersa ratione, vt tibi manifestabitur. Hic est quod Arist. in scientia reali, puta in Physica,aliquando vtitur rationibus logicalibus,quæ dicuntur rationes cões,& in logica aliquãdo procedit modo reali,

vt infinuet vniuersalitatem & conformitatem, quæ sunt in logica & metaphysica, ideo dicuntur scientiæ communes. Cõstat igitur tibi, quod obiectio proposita non præualet determinationi factæ. Hæc de 1.cap. huius primæ partis tract. v. dicta sint. Nunc accedendum est ad specificam consideratione nem Anteprædicamentorum.

De primo antepredicamento in genere. *Cap. II.*

IN cap. 2. agendum est de primo antepr ædicamento in genere, q dicitur diffinitio, qm̃ tres continet diffinitiones conferentes ad cognitionem prædicamentorum.

Prima, est de æquiuocis.

Secunda, de vniuocis.

Tertia, de denominatiuis; primo igitur, diffinienda sunt æquiuoca; secundo, vniuoca; tertia denominatiua.

Quantum ad primum antequam deueniamus ad diffinitionem aduerte duo. primo voluit Arist. notificare æquiuoca & vniuoca & denominatiua, vt admoneret addiscentem, nullum æquiuocum reponendum esse in prædicaméto. Admoneret etiam totam coordinationem vnius prædicamenti debere constare ex vniuocis. Admoneret quoque qũo accidentia reducenda sunt ad substantiam per prædicationem denominatiuam neque enim accidentia verificantur de substantia in abstracto, sed in concreto, vt declarabitur. hæc.n. est falsa, homo est albedo, sed hæc est vera, hõ est albus. Secũdo aduerte, q æquiuocum est duplex, scilicet æquiuocans & æquiuocatum, æquiuocans est nomen siue terminus plura. i. diuersa secundùm naturam significans vt canis significat anĩmal latrans & sidus cœleste, æquiuocatum est ipsa res, siue natura diuersa per illud nomen significata, vt animal latrans & sidus cœleste sunt æquiuocata huius nominis canis, eandem distin. intellige de vniuoco, nam aliquod est vniuocans aliquod vniuocatum. Vniuocans est nomen siue terminus cõmunis pluribus conuenientibus in vna natura communi siue in vna ratione, idest diffinitione. Vt animal viuum est vniuocum vniuocans, quoniam prædicatur de omni specie animalis secundùm hanc rationem. s. q est substantia animata sensitiua. Vniuocata sunt res conuenientes in vno nomine

&

& in natura, vel saltem in vna ratione diffinitiua, vt homo, capra, leo, &c. sunt vniuocata huius nominis animal viuum. Hic Aristot. intendit diffinire æquiuocum æquiuocatum, & non æquiuocans. Idem intellige de vniuoco.

His prænotatis aduerte, ꝙ æquiuoca sic diffiniuntur æqui uoca. s. æquiuocata dñr, quorum solum nomen est cõe, & ratio substantiæ est diuersa, quæ diffinitio sic intelligenda est.

Primo, dicuntur. i. significantur illa, quorum nomen &c.

Et aduerte, q. Arist. diffinit ea per dicuntur, & nõ per sunt, qm cum æquiuocata sine entia realia, non spectat ad logicũ considerare ea quo ad esse, sed quo addici & prædicari, & hoc est considerare ea modo logicali, & non modo reali, qui ad philosophum spectat, vt diximus in cap. præced. Secundo, quorum solum nomen est commune, id est, quæ in nullo pterquam in nomine conueniunt, quia sic placuit primo instituenti ea nominare. Et sumitur nomen pro termino per se significatiuo categorematico, siue sit nomen, siue verbum, nam & in verbo datur æquiuocatio. Plura enim omnino diuersa per idem verbum significantur. vt hoc verbum habeo significat rem tenere, siue possidere, & significat intelligere. Nam cum dicit loquens audienti, habes me, intendit, intelligis me. Tertio ratio substantiæ est diuersa.

Aduerte, ꝙ hic non sumitur ratio pro sola & propria diffinitione, sed pro quacunque descriptione siue notificatione, qua manifestatur nobis rei æquiuocatæ natura. Præterea, hic nõ sumitur substantia vt distinguitur cõtra accidens, alioquin in sola substantia daretur æquiuocatio, ꝙ est falsum, nam magnitudo est æquiuocum nomen & acutum, &c. multa, vt tibi nota erunt locis suis. Sumitur autem substantia, vt extenditur ad significandum cuiuscunque rei essentiam, siue sit veræ substantia, siue quantitas, siue qualitas &c. Est ergo talis prædictæ diffinitionis intellectus, æquiuoca æquiuocata dicuntur illa, quæ in solo vno nomine conueniunt per appellationem, sed in ratione notificatiua essentiæ eorum nullo modo conueniunt, quoniam alia est ratio vnius in intellectu, & alia ratio alterius in eodem intellectu, sicut alia & alia est essentia eorum. Quæ omnia patent in animali latrante & pisce marino & sidere cœlesti, nam licet hæc tria appellentur hoc nomine canis, tamen sicut alia est natura

sideris

ſiderjs cœleſtis & animalis latrãtis,ſic eſt alia & alia ratio notificatiua eſſentiæ eorum.conſtat igitur quid ſit æquiuocum æquiuocatum. Quo autem diſtinguatur per æquiuocum à conſilio,& æquiuocum à caſu,manifeſtabimus infrà.

Quantum ad ſecundum aduerte,quòd apud Ariſt.vniuoca vniuocata(de his.n.propriæ intẽdimus, ſicut diximus etiã de æquiuocis,) ſic diffiniuntur. Vniuoca dicuntur; quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ ſm illud nomẽ eſt eadem,vt homo bos,& leo ſunt vniuoca reſpectu animalis, quoniam in nomine & in vna ratione animalis conueniunt. nã hæc eſt vera,homo eſt animal,& hæc,bos eſt animal, &c. ergo conueniunt in vno communi nomine,& hæc eſt vera, homo eſt ſubſtantia animata ſenſitiua,& hæc,bos eſt ſubſtantia animata ſenſitiua, ergo conueniunt in vna cõi ratione ſubſtantiæ. Sic ergo intelligatur hæc diffinitio. Vniuoca dñr.i.ſignificantur illa,quæ in vno nomine cõi, & vna communi ratione indicatiua ſubſtantiæ.i. eſſentiæ ſiue naturæ eorum conueniunt,ſiue ſit vera diffinitio, ſiue deſcriptio notificatiua ſubſtantiæ.Quod dico, qm̃ ſi oporteret eorum rationem eſſe veram diffinitionem, ſola ſpecies ſpecialiſſima eſſet apud Logicum vniuoca, qm̃, vt diximus in tract. præcedenti ſola ſpecies diffinitur. Verum quia apud Logicum non ſolum ſpecies ſpecialiſſima, ſed & generaliſſimũ & ſubalterna genera vſque ad ſpecialiſſimam ſpeciẽ ſunt vniuoca & tamẽ non proprie diffiniuntur, ideo ly ratio ſumenda eſt vt ſe extendit ad diffinitionem, & deſcriptionem & notificationem eſſentiæ,quocunque modo poſſit haberi.

Sed aduerte,ꝙ vniuocum eſt duplex.ſ. logicum & phyſicũ quæ in aliquibus conueniunt, & in aliquo differunt: nam conueniunt in tribus. Primo,in vno nomine. Secundo,in vna ratione formata ab intellectu. Tertio, in conuenientia æqualis illius rationis, oportet enim quòd illa vna ratio æqualiter vniuocatis conueniat,nã ſi prius vni, & poſterius alteri conuenit,nõ ſtat vniuocatio,ſed erit analogia, vt dicemus infra.Hac de cauſa ſanũ non eſt vniuocum,qm̃ ratio ſani prius conuenit animali ſano,poſterius aũt vrinæ & medicinæ, qm̃ non conuenit eis niſi in ordine ad animal ſanum. Hæc tria ergo oportet inueniri in vniuoco cum logico, quã phyſico,ſed phyſicum addit quartum, quod non eſt neceſſarium

rium in vniuoco logico. Hoc autem quartum est vnitas naturæ, nam quæ sunt diuersarum naturarum non vniuocantur in aliquo vno importante diuersas naturas, etiam quod de eo habeatur vna ratio cõmunis, in qua conueniunt. Hac de causa corpus non est vniuocum physicum, sed logicum tãtum, quoniam diuiditur per corruptibile, vt est elementum, & per incorruptibile, vt est cœlum, quæ sunt omnino diuersarum naturarũ eadem causa species specialissima apud physicum non vniuocantur in genere suo proximo, q̃m cuiuslibet speciei natura diuersa est formaliter ab alia, quam diuersitatem indicant dr̃iæ essentiales diuidentes genus, & constituentes speciem. Vnde in 7. Physic. dixit Aristo. quod iuxta gña. s. apud physicum licet non apud logicum latent æquiuocationes. Sola aũt species specialissima est vniuoca logicæ, & physicæ, logicæ quidem, quoniam est vnius nominis & rationis in quibus conueniunt omnia sua indiuidua æqualiter. Physicæ autem, quoniam natura specifica ex se est vna, nec est apta plurificari formaliter per differentias formales, sed solum per materiam, qua plurificantur indiuidua, vt tibi manifestabitur in Metaphysica. Sed pro nunc sustine, constat igitur tibi, quid sit vniuocum, & quõ conueniunt ac differunt vniuocum logicum & vniuocum physicum.

Quantum ad tertium, vt scias quid sint denominatiua de quibus hic intendimus, & quorum prænotitiam reputamus opportunam ad habendam prædicamentorum doctrinam præponenda sunt duo notabilia.

Primum est, quod denominatiua sunt triplicia, nam quædam sunt voce tantum, quædam significatione tantum, quædam voce & significatione simul, ea sunt denominatiua voce tantum, quæ ita se habent quod denominans & denominatiuum dicunt eandem naturam, sed differũt solum sicut apud grãmaticum per nomen primitiuum & nomen deriuatiuũ & hoc modo hõ & humanitas, animal, & animalitas, Deus & deitas, se hñt vt denominatiuum & denominãs, deriuatur. n. homo ab humanitate, Deus à deitate, sed hõ non dicit aliã naturã ab humanitate, nec animal ab animalitate nec Deus à deitate ꝑlia sunt denominatiua significatione tm̃ quæ ita se habent, ꝙ denominans & denominatum conueniunt in significato, sed non in nomine, nam aliud nomen imponitur deno-

denominanti,& aliud denominatiuo, ita quod non conueniunt in principio, nec differunt in fine, & hoc modo apud morales se habét virtus & studiosus. Dicitur enim studiosus ille, qui habet & operatur secundùm virtutem, & vulgariter dicitur virtuosus à virtute ergo vt à denominante dicitur studiosus denominatiue secundùm significationem, sed non secundùm vocem, quoniam in voce & prolatione nullo modo conueniunt virtus & studiosus ea autem sunt denominatiua voce & significato, quæ conueniunt in voce siue termino in principio & differunt fine, à denominante, & dicunt siue addunt aliam naturam à natura denominantis, nam denominans dicit accidens, denominatiuum aūt dicit substantiam in se habentem tale accidens, hoc modo se hūt apud logicū, & physicum albedo, & album, iustitia & iustus, sapiētia, & sapiēs. Hic non intēdimus loqui de denominatiuis nisi in tertio sensu, qm̄ ea sunt ꝓpriæ & formaliter denominatiua.

Secundo notādum, quod apud Philosophum denominās dicitur abstractum quasi simplex & pura forma, vt albedo, apud Grammaticum dicitur primitiuum, quasi non dependens nec originatum ab altero. Denominatiuū autem apud philosophum dicitur concretum quasi compositum ex subiecto & forma, vt album, apud grammaticum autem dicitur deriuatiuum quasi descendens ab altero.

Sed aduerte, quòd logicus & grāmaticus in hoc valde differunt. Nam logicus dicit illud nomen esse abstractū, quod significat formam ſm se, & non per modum inhærentis substantiæ. Nomen aūt concretum dicit esse illud, quod significat formam in subiecto vt album. Nam licet album puram qualitatem significet, vt dicemus infra, tñ subiectum concernit Grammaticus autem, qui versatur circa dictiones & syllabas, dicit illud esse nomen primitiuum, quod est paucioɼū syllabarum, deriuatiuum aūt quod est plurium. Vnde apud ipsum iustus est primitiuum, iustitia est deriuatiuum cum tamē quo ad veritatem rei sit oppositum, quoniam dicitur homo iustus à iustitia & non econuerso. Vnde intellectus Logici rationabilior est, vtpote consideratiuus veri, & falsi.

His prænotatis aduerte, quòd denominatiua in tertio sensu sic describuntur ab Aristo. Denominatiui dicuntur quæcunque ab aliquo, solo differentia casu secundùm nomen habent

bent appellation ·,vt à fortitudine fortis. Hæc descriptio sic intelligenda est, Denominatiua .s.nomina, quæ apud physicũ dicuntur concreta, dicuntur esse illa, quæ sunt differentia ab aliquo.s.nomine denominante, siue abstracto secundũ physicum, solo casu. i.sola terminatione, quoniam conueniunt in principio dictionis differunt in fine, vt iustus & iustitia, & secundùm illud nomen.s.concretum habent appellationem .i.prædicantur de subiecto non enim denominatiua, siue abstracta prędicantur de subiecto, sed denominatiua, siue concreta. Hæc enim est falsa, homo est iustitia, sed hæc est vera, homo est iustus ex quibus omnibus patet, quòd ad veram & formalem denominationem acceptam in tertio sensu tres conditiones requiruntur. Prima est, ꝙ abstractum & concretum conueniant in vno nomine quo ad principium dictionis. Secunda, quòd differant in fine. Tertia, ꝙ concretũ dicat aliam rem, siue naturam à subiecto, vt hic, homo est albus, nam homo est substantia, album autem, quod albedinẽ cum connotatione subiecti importat, spectat ad prędicamentum qualitatis & sic patet, quòd, quando prædicatur differentia essentialis de genere, aut de specie, aut animal est sensitiuum, homo est rationalis, non est vera & propria prædicatio denominatiua, quoniam differentia essentialis non dicit alienam naturam ab eo, cuius est differentia. Restat ergo vt vera denominatio fiat iuxta quartum & quintum prædicabile ꝑdicatione directa, qm̃ vt docuimus in tract. præced. dñt nãm accidentalem aduenientem subiecto, quod denominat, vt risibile est prædicamento qualitatis & album & nigrum &c. Subiectum aũt quod denominatur est in prædicamento substantiæ. Dixi prædicatione directa, qm̃ indirecta parum existimatur in arte, cum sit mere accidentalis. Hæc de æquiuocis & vniuocis & denominatiuis, quæ comprehenduntur in primo antepræ dicamento dicta sufficiant, & in his terminatur secundum caput.

De secundo Antepredicamento. Cap. III.

IN cap. tertio agendum est de secundo Antepræ dicamento in genere, quod continet duas diuisiones: quarum prima est de terminis per se significatiuis & categoric. qui de aliquo, vel aliquibus apti sunt prædicari, secunda est de

ent.bus

entibus quæ apta sunt in subiecto esse, vel de subiecto dici, & quæ non. Iste autem duæ diuisiones antepredicamentales hic reponuntur, quoniam cognitioni prædicamentorum omnino opportunę sunt, nam prima deseruit ad cognoscendum differentiam eorum quæ ponuntur in prædicamento ab his, quæ non ponuntur. secunda autem deseruit ad cognoscendum differentiam eorum ab inuicem, quæ reponuntur in prædicamentis vt videbis, primo igitur manifestanda est prima diuisio, deinde secunda.

Quantum ad primum aduerte, quòd Arist. intendens præmonere discentem ex quibus constet ordinatio & dispositio prædicamentalis, inquit. Eorum quæ dicuntur quædam quidem secundùm complexionem dicuntur, quædam sine complexione, quæ secundùm complexionem dicuntur sunt homo currit, homo vincit: ea vero, quæ sine complexione dicuntur, sunt, vt homo, bos, currit, vincit &c.

Pro notitia huius diuisionis aduerte tria.

Primo, ꝙ coincidit cum ea, quàm posuimus in tract. ij. assignantes diuisiones terminorum, & est decima diuisio, quæ fuit hæc, Terminorum alius complexus, alius incomplexus. Hic autem dicit Arist. eorum, quæ dicuntur .i. dictionum, quæ voce proferuntur, quædam sunt cum complexione .i. sunt complexæ, quædam sine .i. sunt incomplexæ.

Secundo aduerte, vt scias quid sit vere complexum & quid complexum, de quibus intendit Arist. hic loqui, quòd complexum est triplex. s. voce tantum, significato tantum, voce & significato simul. Complexum voce tantum est, quando per plures voces per se significatiuas circunloquimur aliquam vnam rem, quàm nescimus vno proprio nomine nominare, vt primogenitus. Socratis filius Atheniensis. Incomplexum tali complexo oppositum est, quando per vnam vocem per se significatiuam vniuocantem vnam nominamus, vt Socrates, homo, asinus &c.

Complexum significato tantum est, quando vnam vocem tantum quæ tamen plura habet significata proferrimus, vt canis, cancer, sanum, nam sub vna voce plura indistincte complectimur. Incomplexum tali complexo oppositum est quando vnam vocem tantum habente tm̃ vnum significatū prfoerimus, vt homo capra, leo &c. Complexum voce & significato

ſignificato ſimul eſt, quando plures voces plura ſignificantes proferuntur: vt homo albus, homo currit, homo eſt animal, & hoc exemplum ſemper eſt oratio aut perfecta, ſi eſt cum copula, vt homo eſt albus, aut imperfecta, ſi eſt ſine copula, vt homo albus. Incomplexum huic complexo oppoſitum eſt, quando vna vox ſimplex vel compoſita ſignificans vnum profertur exemplum primi, homo animal, exemplum ſecundi, armiger ſcutifer, paterfamilias, iconomus.

Aduerte tertio, ꝙ Ariſt. hãc diuiſionem fecit vt innueret, ꝙ in prædicamento non reponitur ſm̃ ſe totum complexũ ſecundo modo, & tertio modo dictum: qm̃ omni reponibile ſecundùm ſe totum in prędicamento dicit vna & determinatam naturam, cum ſit aut genus, aut ſpecies, aut differentia. ſed complexum ſecundo, & tertio modo non dicit vnã naturã determinatam, ſed plures, vt patet de cane, & de hac oratione homo eſt albus, nam homo importat ſubſtantiam, & albus qualitatem. Dixi ſecundo, & tertio modo, vt excipiam complexum primo modo, qm̃ re eſt incomplexum, licet voce ſit complexum ideo non excluditur à prædicamento, ſicut nec incomplexum voce, & re. Dixi ſecundùm ſe totum, vt excipiam partes, nam licet totum hoc complexum, homo albus nõ reponatur in aliquo vno pdicamento, tñ ſecundum diſtinctas reponitur in diſtinctis prædicamentis. vt homo in prædicamento ſubſtantiæ, & albus in prædicamenta qualitatis. Reſtat ergo vt in prædicamentis reponantur ſola incomplexa ſiue ſignificentur nomine ſimplici, ſiue compoſita, ſiue circũlocuto. Hæc de prima diuiſione dicta ſint.

Quantũ ad ſecundũ aduerte, ꝙ Ariſt. relicto primo membro, primæ diuiſionis ſubdiuidit ſecundum. ſ. incomplexa, & format ſecundum diuiſionem cõtinentem quattuor partes, & eſt talis, eorum quæ ſunt, alia de ſubiecto dñr, ſed in ſubiecto non ſunt. Alia in ſubiecto ſunt, ſed de ſubiecto non dicuntur. Alia de ſubiecto dicuntur, & in ſubiecto ſunt. Alia neque de ſubiecto dñr, neque in ſubiecto ſunt. Pro euidentia huius diuiſionis quæ eſt diuiſio incomplexorum tria aduertenda ſunt, deinde exponemus ſingulas partes diuiſionis.

Aduerte primo, ꝙ hęc diuiſio ſupponit, vt ſcias modos generales, quibus res dr̃ eſſe in aliquo, puta an ſicut pars in toto, vel ſicut totum in partibus, an ſicut accidens in ſubiecto,

vel

vel ſicut ſuperius in ſuo inferiori, & quia Ariſt.modos gene rales eſſendi innumerauerat in 4.lib.Phyſ.agens de loco,noluit hic repetere, quoniam forte libros de phyſico auditu prius tradiderat quam artem veterem: verum,quia nouicius in logica libros de phyſico auditu nondum nouit,ideo ad inſtructionem eius ne tendat per incognita, numerandi ſunt hic modi eſſendi in, vt ſcias in quo ſenſu loquitur philoſophus,cum dicit alia ſunt in ſubiecto &c.

Tu igitur aduerte, vt recolligit Petrus Hiſp.in Antepræ dicamentis,modi eſſendi in,reducuntur ad octo. Primus eſt, ſicut pars integralis in toto, vt manus brachium caput in corpore humano. Secundus eſt,econuerſo,vt corpus humanum in ſuis membris, & tectum paries & fundamentum in domo, & econuerſo. Tertius eſt,ſicut ſpecies in genere, vt homo in animali,& omne inferius in ſuo ſuperiori. Quartus eſt,ſicut genus in ſpecie,& omne ſuperius in ſuo inferiori. Quintus eſt,ſicut forma in materia, & iſte ſubdiuiditur, quoniam vt declarabitur in j. Phyſ. forma eſt duplex.ſ. ſubſtantialis, vt anima in homine, & accidentalis vt albedo in manu,ſubſtantialis dicitur proprie eſſe in materia, quoniam immediate in ea recipitur, accidentalis vero dicitur proprie eſſe in ſubiecto conſtituto eſt materia & forma,& dicitur materia ſecunda. Sed pro nunc ſuſtine donec erudiaris in philoſophia naturali.Sextus eſt,ſicut effectus in cauſa ſufficiente, vt flos in radice, regnum in rege. Septimus eſt,ſicut aliquid in fine,vt virtus in beatitudine. Octauus eſt,ſicut contemptum in continente,vt locatum in loco, & res temporalis in tempore. Vnde verſus.

1 2 3 4 5
Inſunt pars,totum,ſpecies,genus,& calor igni.
6 7 8
Rex in regno,res in fine,locoque locatum.

Aſſignatis modis eſſendi in,aduerte ſecundo, quòd,quando dicit Ariſt. alia ſunt in ſubiecto, non accipit ſubiectum pro toto,nec pro genere,nec pro ſuperiori, nec pro inferiori,nec pro materia, in qua recipitur forma ſubſtantialis, ſed pro corpore,in quo recipitur accidens,& dicitur ſubiectum inhæſionis,ſiue ſuſtentationis,quoniam accidens non poteſt eſſe apud Ariſt. ſine ſubiecto.

Aduerte tertio, ꝙ cum dicit Arist. quædam dicuntur de ſubiecto, per ly dicuntur intendit prædicantur, per ly de ſubiecto intendit de inferiori, & non intendit de ſubiecto accidentis, ſicut quando dicit, quædam ſunt in ſubiecto. His prænotatis, prædicta diuiſio quatrimembris ſic debet intelligi, eorum quę ſunt, id eſt entium, ſiue rerum, quædam dicuntur de ſubiecto, id eſt prædicantur de inferiori, vt patet in arb. Porph. in prædicamento ſubſtātiæ deſcendendo à generaliſſimo per ſubalterna vſque ad ſpecialiſſimum incluſiue, nam ſubſtantia prędicatur de corpore, corpus de animato, animatum de animali, animal de homine, homo de ſorte & Platone, in ſubiecto vero non ſunt. i. non inhærent, nec recipiuntur in ſubiecto, ſicut accidentia, quæ ſuſtentantur per ſubiectum, & hæc pars prima diuiſionis conuenit omnibus generibus & ſpeciebus & differentijs prædicamenti ſubſtantiæ.

Quædam non dicuntur de ſubiecto, id eſt non prædicantur de inferiori, nec ſunt in ſubiecto, id eſt non recipiuntur nec ſuſtentantur per ſubiectum, ſicut accidentia, & hæc ſecunda pars diuiſionis conuenit omnibus indiuiduis ſignatis, quæ continentur ſub ſpecie ſpecialiſſima in prædicamento ſubſtantiæ, nam ſub indiuiduo non datur inferius, aliter indiuiduum non eſſet indiuiduum, ſed genus aut ſpecies. Dixit in diuiduis ſignatis, vt excipiam indiuiduum vagum. quoniam & ſi ſecundùm rem non prædicatur de inferiori, ſicut prædicatur ſpecies, tamen ſecundùm vocem prædicatur. Prædicatur enim quidam homo de ſorte & Plat. & Ioan. &c. Quędam dicuntur de ſubiecto, id eſt prędicantur de inferiori, vt in prędicamento quantitatis incipiendo à generaliſſimo vſque ad ſpecialiſſimum incluſiue. nam quantitas prædicatur de continua & diſcreta, & continua prędicatur de linea & ſuperficie, & corpore, & linea prędicatur de linea curua & linea recta, & ſunt in ſubiecto, id eſt recipiuntur & ſuſtentantur per ſubiectum, qm̄ ſunt accidentia, quorum eſſe eſt ineſſe vt dicemus infra, & hæc tertia pars diuiſionis conuenit omnibus generibus & ſpeciebus prędicamentorum accidentium & eorum differentijs. Quędam aūt non dn̄r de ſubiecto. i. non prędicantur de inferiori, vt omnia indiuidua prędicamentorum accidentium, vt hęc albedo, hęc dulcedo, hęc linea hic locus &c. nam cū ſint indiuidua, eis repugnat habe-

re inferiora, de quibus prędicentur, sed sunt in subiecto, qm cum sint accidentia sustentari non possunt sine subiecto, & hæc quarta pars conuenit omnibus indiuiduis nouem prædicamentorum accidentium. Constat igitur tibi quis sit sensus secundæ diuisionis antepraedicamentalis. Constat etiam quantum deseruiat cognitioni prædicamentorum, nam per primam & secundam partem cognosces quomodo se habēt tam substantiæ vniuersales quàm singulares in prædicamento substantiæ per tertiam, & quartam cognosces quomodo se habent accidentia vniuersalia & singularia in nouem prædicamentis accidentiū. Hæc igitur dicta sint de secundo antepraedicamento in genere, & hic terminatur tertium cap.

De Antepradicamento. Cap. IIII.

IN cap. quarto agendum est de tertio antepraedicamento in genere, quod duas regulas continet deseruientes doctrinæ prædicamentorum, vt tibi manifestum erit.

Tu igitur aduerte, quòd prima valet ad cognoscendum ordinem eorum, quæ in eodem prædicamento ordinantur secūdùm sub & supra, quomodo, scilicet vnum de altero prædicatur, igitur circa primam regulam duo agenda sunt.

Primo, declaranda est secundùm verum sensum Arist.

Secundo, assignandæ sunt conditionales obseruandæ in ipsa regula, ne error in ipsa eueniat.

Quantum ad primum aduerte, quòd regula prima apud Aristot. talis est, quando alterum de altero prædicatur vt de subiecto, quæcunque de eo quòd prædicatur dicuntur, omniam etiam de subiecto dicuntur, vt homo prædicatur de quodam homine, animal vero de homine, ergo & de quodam homine prædicatur animal, quidam enim homo est homo, & est animal.

Hæc regula sic intelligenda est. Quando superius, de inferiori, vt animal de homine, quidquid prædicatur de superiori essentialiter prædicatur ēt de inferiori, v.g. quia in arb. Porph. homo essentialiter prædicatur de sorte, & de homine essentialiter prædicatur animal & de animali corpus animatū, & de corpore animato corpus, & de corpore substantia, omnes iste consequentiæ valent per regulam istā, Sortes est

homo

homo, homo est animal, ergo sortes est animal. Homo est animal, animal est corpus animatum, ergo homo est corpus animatum, & sic ascende vsque ad generalissimum. Vnde patet quòd hæc regula optimè deseruit ad cognoscendum ordinem essentialem inter superiora & inferiora in quolibet prædicamento.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ Arist. hanc regulam non introduxit infallibiliter veram nisi in ordine essentiali superiorum & inferiorum in eodem prædicamento, in quibus nunquam est error. Qui autem volunt eam extendere ad illud propositum, conantur apponere diuersas conditiones, quibus non seruatis regula non valet. Quod igitur in ordine essentiali prædicamentali valeat absolute & sine aliquâ limitatione patet ex se. Si autem vis ea vti in alijs propositis oportet vt serues sex conditiones.

Prima est, vt arguas in prædicatis per se, prædicatur autẽ per se genus species differentia & proprium. Vnde bene sequitur, sortes est homo, homo est rationalis, ergo sortes est rationalis, Item sortes est homo, homo est risibilis, ergo sortes est risibilis. In prædicatis autem peraccidens non valet, Vnde nõ sequitur, sortes est homo, homo est albus, ergo sortes est albus. Secunda est, vt arguas in prędicatis per se & primæ intentionis, vt hic, sortes est homo, homo est animal, ergo sortes est animal. Nam in prædicatis secundæ intentionis non valet. Non enim sequitur, Homo est aĩal, aĩal est genus, ergo homo est genus. Nam genus est terminus secundę intentionis. Tertia est, vt serues prædicationem directam, præcipue in secunda propositione. Vnde nõ sequitur, homo est animal, animal est asinus, ergo homo est asinus. Quarta est, ꝙ non facias vtranque propositionem negatiuam. Vnde non sequitur, Homo non est asinus, asinus non est rationalis, ergo homo non est rõnalis. Quinta est, ꝙ quando prima propositio fit per verbum adiectiuũ, aut per sum, es, est, sed prædicatum est obliquum, primo modo resoluatur in suum participium & totum ꝙ sequitur copulam, sit subiectum propositionis secundæ, aliter sequitur error: vt hic, homo habet manus, manus sunt duæ, ergo homo est duo. Non sequitur, sed dicatur sic, homo habet manus, habens manus est duo, ergo &c. arguitur quidem per regulam, sed secunda pro-

positio est falsa,ideo neganda,secundo modo sumatur parti cipium de sum,es,est,quòd est ens cum ipso obliquo, & fiat subiectum secūdę propositionis,aliter sequitur error, vt hic. Nauis est in mari, in mari sunt pisces, ergo nauis est piscis Non valet, sed dicatur sic,nauis est in mari, ens in mari est pisces, ergo &c. arguitur quidem per regulam, sed secunda propositio est falsa, neque enim omne ens in mari est piscis, & ideo neganda est. Sexta est, vt teneantur, termini in vtraque propositione vniformiter. Nam si fiat transitus à concreto ad abstractum, aut mutetur suppositio, sequitur error, exemplum primi, non sequitur, homo est albus,album est accidens vel qualitas,ergo homo est accidens, vel homo est qualitas.exemplum secundi,homo est animal,animal est trisyllabum ergo homo,est trisyllabum, fit enim transitur à suppositione formali ad suppositionem materialem. Ne igitur decipiaris aut concede prędictam regulam solum in ordine prędicamentali,sicut eam introduxit Arist.aut in alijs propositis concede eam cum limitationibus prępositis, & non aliter,alioquin erit tibi causa deceptionis & non veritatis. Hęc pro prima regula dicta sint.

Circa regulam secundam aduerte, antequam descendamus ad eam, quòd Arist.introduxit eam vt cognoscas coordinationes prędicamentorum esse penitus impermixtas, ita quòd nec idem genus,nec eadem species, nec eadem differentia,potest poni in distinctis prędicamentis, nec distincta genera, nec distinctę species, nec distinctę differentię possunt poni in eodem prędicamento, modo quo tibi exponemus. primo igitur assignabitur regula cum vero sensu Arist. secundo defensabitur.

Quantum ad primum aduerte,quòd apud Aristotelem regula talis est,diuersorum generum & non subalternatim positorum,diuersę sunt species & differentię,vt animalis & scientię, animalis quidem differentię sunt vt gressibile & volatile & bipes, scientię vero nulla harum est,neque enim scientia à scientia differt in eo quòd est bipes. Subalternorum vero gn̄m nihil prohibet easdem esse differentias Superiora enim de inferioribus prędicantur,quare quæcunque fuerint prædicati differentiæ, erunt eadem subiecti. Pro notitia huius regulæ,declarandum est quæ sint genera subalternatum posi

ta

ta,& quæ non,deinde exponetur regula.

Tu igitur aduerte,q genera subalternatim posita sunt illa, quorum vnum ponitur sub altero immediate, vt animal sub animato,& animatum sub corpore, & corpus sub substantia, vel duo sub vno tertio, vt animal & planta sub corpore,non subalternatim posita sunt illa, quorum vnum non ponitur sub altero neque immediate,neque mediate, neque duo sub vno tertio,vtpote quia non ordinantur in eadem linea prædicamentali, sed in diuersis,vt animal & color non subalternantur. Spectat enim animal ad prædicamentum substantia, & color ad prædicamentum qualitatis. Constat igitur quid sit genera subalternari & quid non.Sensus aũt regulæ talis est.Si dantur duo genera, quorum vnum non ponitur sub altero, neque ambo sub tertio, necesse est eorum esse diuersas species, & drias, ita q̃ impossibile est eandem speciem locari sub distinctis generibus non subalternatis, idem intellige de differentia,v.g.asinus nõ potest locari sub animali,& sub colore. Rationale non potest locari sub animali,& sub numero,& ratio huius regulæ est hæc. Diuersorum principiorum diuersa sunt principiata sicut diuersarum causarum,diuersi sunt effectus.Sed genera sunt principia specierum & differentiarum. ergo, quando sunt diuersa genera & non subalternatim posita necesse est esse diuersa species & differentias,ex opposito autem sequitur quòd si duo sint genera subalternatim posita, non inconuenit eadem speciem sub vtroque locari,sed immediate sub vno,mediate sub altero,vt homo immediate locatur sub animali, mediate autem sub corpore animato, nam hæc est vera,homo est animal,& hæc, homo est corpus animatum,quia animal est corpus animatum,& hoc est,quòd dicit Arist.quia superiora de inferioribus prædicantur, differentiæ species erunt eadem.

Quantum ad secundum aduerte, quòd per hanc regulam non intendit negare quin vna & eadem res nõ possit locari in diuersis prædicamentis.Hoc enim contradiceret doctrinę suæ.Tenet enim in 3. Phys. eundem motum locari in prædicamento actionis & in prædicamento passionis, & scientiam, & sensum locari in prædicamento qualitatis & relationis, & hominem generantem in prædicamento substantiæ,& in prædicamento relationis, sed intendit quòd nulla

res sub vna & eadem rõne potest sub diuersis prædicametis locari, ꝙ si locatur, hoc erit propter aliam, & aliam rõnem: v. g. motus vt est à mouente est in prædicamento actionis, quia mouere est actio mouentis, vt aũt recipitur in mobili, est in prædicaměto passionis, quia mouere est passio moti siue mobilis, & scientia vt qualificat & perficit intellectũ est in prædicamento qualitatis, vt aũt refertur ad scibile, est in prædicamento relationis, qm̃ scientia est scibilis scientia, sicut sensus est rei sensatæ sensus, vnde sensus inquantum est potentia animæ, est in prædicamento qualitatis, inquantum autem respicit obiectum sensatum, est in prædicamento relationis, & hõ vt animal est in prædicamento substantiæ, vt generans sibi simile & dr̃ pater, vt est in prædicamento relationis, licet igitur coordinationes prædicamentorum sint impermixtæ, non tamen res prædicamentales. Sed hæc tibi manifesta erunt in 5. Metaph. Pro nunc autem sustine.

Sed dices, si diuersa genera non subalternatim posita hñt diuersas species & differentias, quare corpus, ꝙ est species subalterna, vt declaratum est in tract. præced. locatur in prædicamento substantiæ, vt patet in arbor. Porph. & in prædicamento quantitatis, vt tibi manifestum erit in parte sequẽti. Similiter, quare rõnale ponitur differentia animalis & differentia scientiæ. Diuiditur enim animal per rationale & irrationale, & sciẽtia per realem, & rationalem. Rñdetur corpus & rationale non ſm̃ eandem rationem, immo quasi æquiuoce ad diuersa spectant prædicamenta, nam corpus, vt est substantia non abstracta à quantitate, & materia, est in prædicamento substantiæ, & opponitur substantiæ incorporeæ, vt aũt est trina dimensio .s. longitudo, latitudo, & profunditas est in prædicamento quantitatis, vt tibi declarabitur in parte sequenti. Rationale autem, vt dicit naturam intellectualem discursiuam, siue argumentatiuam, qualis inter omnia animalia est homo, est differentia animalis, vt autem dicit habitum intellectus versantem circa ens rationis est differentiæ scientiæ, sub qua continetur logica, vt manifestabimus in tract. j. cap. 5. Hæc de præsenti cap. dicta sint, in quo compleuimus doctrinam de Antepredicamentis.

Partis primæ. Finis.

PARS

PARS SECVNDA, QVÆ EST DE PRAEDICAMENTIS.

EXPEDITA traditione Antepraedicamentorum, accedendum est ad secũdã partem eiusdem tractati quinti, quę erit de doctrina decem praedicamentorum, tradita nobis ab Arist. à qua non deuiat Petrus Hispanus, sequitur enim viam peripateticã ad vnguem. Hanc igitur secundã partẽ distinguemus in xj. cap.

Primo, qd requiritur ad hoc, ꝙ aliqd reponatur secundùm se in praedicamento, & quot sint.

Secundo, agendum est, de Substantia.

Tertio, de Quantitate.

Quarto, de Aliquid, id est de Relatione.

Quinto, de Qualitate.

Sexto, de Actione.

Septimo, de Passione.

Octauo, de Quando.

Nono, de Vbi.

Decimo, de Situ.

Vndecimo, de Habitu.

Post haec aggrediemur doctrinam de Postpraedicamẽtis, vt compleatur intentio nostra in hoc quinto tractatu.

Quid requiratur ad hoc, quòd aliquid sit secundùm se in praedicamento, & quot sint praedicamenta secundùm doctrinam Aristotelem. *Caput primum.*

IN primo capitulo inuestigandum est, quid requiratur ad hoc, quòd aliquid secundùm se reponatur in praedicato. Deinde quot sint, & hoc secundùm doctrinam Peripateticam.

Quantum ad primum aduerte, quòd quattuor conditiones requiruntur ad hoc, quòd aliquid secundùm se, siue per seipsum reponatur in praedicamento.

Primo, requiritur, ꝙ sit in complexum, & huius rationem assignauimus in parte praecedenti: capitulo secundo, decla-

rantes quare complexum nō secundum se totum, sed solum per partes reponitur in prædicamento secundo requiritur, ꝙ sit vniuersale ita ꝙ sit aptum esse, in multis & prædicari de multis, ex, quo sequitur quod deus non est reponibile in prædicato. Prophanū enim est dicere deum esse quid vniuersale, vel particulare, cum sit omnino implurificabilis, nec sub aliquo genere, aut specie contineatur, vt tibi declarabitur in philosophia. Tertio, requiritur, ꝙ sit ens extra intellectum.i.ens reale, & non ens rationis, quale est ens imaginatum vt chimera, & secundæ intentiones, quas intellectus rebus attribuit, vt intentio generis, & speciei, & subiectum, & prædicatum, & similia. Nam Arist. in 6. Metaph. diuidit ens, in ens in anima, quod dicitur ens rationis, & ens extra animam, quod partitur in prædicamento. Quarto requiritur, quod sit ens limitatæ & determinatæ naturæ, puta quod sit substantia, & non quantitas, quod sit quantitas, & nō qualitas. Ex quo sequitur, quod sex transcendentia non reponuntur in prædicamentis, sed superiora sunt, & de quolibet prædicantur, nam substantia, & quantitas, &c. sunt ens, & verum, & bonum, & aliquid, &c.

Quantam ad secundum aduerte, quod apud Arist. prædicamenta sunt decem signata per decem dictiones incomplexas, de quibus inquit Arist. Eorum, quæ secundam nullam complexionem dicuntur.i.dictorum incomplexorum singulum significat, aut substantiam, vt homo æquus, aut quantitatem, vt bicubitum, aut qualitatem, vt album, aut ad aliqd, vt duplum, aut ibi, vt esse in loco, aut quando, vt esse in tempore, aut situm, vt sedet, iacet, aut habitum, vt calciatum, esse, armatum esse, aut facere, vt secare, vrere, aut pati, vt secari, & vri. Horum quidem sufficientiam diuersimode assignant logici, atque philosophi, vt patet in 3. Physi. & in 5. Metaph. Verum ne nouicius inuoluatur leuiori modo procedentes pro nunc talem sufficientiam assignamus, prædicamenta dicuntur à modis prædicandi, modi autem prædicandi si debent esse veri, & non fictitij, neque chimerici, debent sumi à modis essendi, quot ergo sunt modi generalissimi p̄dicandi & essendi, tot sunt prædicamenta. Tales autem modi sunt decem, quod sic declaratur. Omnis modus essendi, aut est non in alio, aut in alio, aut ad aliud, si non in alio,

conue-

conuenit ſubſtantiæ, vt dicemus infra, ſi in alio dupliciter, quia aut res exiſtens in alio conuenit ei ratione materiæ, & ſic eſt quantitas, aut conuenit ei ratione formæ, & ſic eſt qualitas.

Si ad aliud aduerte, quod ad aliud importat reſpectum, qui eſt duplex.ſ.intrinſecus & extrinſecus. Intrinſecus facit prædicamentum relationis extrinſecus autem facit ſex vltima prædicamenta, quæ diſtinguuntur à quattuor primis per dominationem extrinſecam, quæ dominatio aut fit per actionem, & ſic conſtituitur prædicamentum actionis, aut per paſſionem, & ſic conſtituitur prædicamentum paſſionis: aut per tempus,& ſic conſtituitur prædicamentum quādo, aut per locum comparando ipſum ad totum locatum, & ſic conſtituitur prædicamentum vbi: aut comparando locū ad partes locati & ſic conſtituitur prædicamentum ſitus, qui & poſitio dicitur, aut per ea, quæ adiacent corpori humano, vt ſunt veſtes,& arma, & alia tegumenta, & ſic conſtituitur prædicamentum habitus, qui videtur competere ſoli homini,& brutis, vt deputantur humano obſequio. Hæc pro nūc dicta ſufficiant, neque enim poteris hæc plene capere abſque philoſophia, quæ conſiderant materiam formam, motū actionem paſſionem tempus & locum. Suſtine igitur, & ſufficiat nobis aſſignaſſe tibi conditiones requiſitas ad hoc, quòd aliquid reponatur ſecundùm ſeipſum in prædicamento, & quot ſint prædicamenta ſuperficialiter exemplando, ſicut explanauit Ariſt.

Et aduerte, quòd hic ſemper loquimur ſecundùm doctrinam. Ariſt. vt excludam imaginationes Pythagoricas, quas refert Ariſt.in lib.j.Metaph.Poſuit enim Pythagoras viginti prædicamenta, decem quidem ex parte boni, & decem ex parte mali. Quæ nunc referre ſuperfluum eſt,& inutile præſenti propoſito, ideo per tranſeundum eſt. Hæc de præſenti cap. dicta ſint.

De prædicamento ſubſtantiæ. Cap. II.

IN capit. ſecundo agendum eſt de prædicamento ſubſtantiæ, vtpote de primo, & perfectiori, eſt enim fundamentum ſuſtentatiuum omnium accidentium, de quibus extant

nouem prædicamenta ſequentia. De prædicamento igitur ſubſtantiæ tria agenda ſunt.

Primo, diuidenda eſt.

Secundo, diffinienda, & eius diffinitiones declarandæ.

Tertio, tractandum eſt de proprietatibus ſubſtantiæ.

Quantum ad primum, vt ſcias in quo ſenſu tractaturi ſumus de ſubſtantia, formabimus duas diſtinctiones. Prima, erit ad mentem philoſophi. Secunda, ad mentem Logici.

Prima ſit hæc, ſubſtantiæ apud Phyſicum dicuntur prima corpora, ex quibus omnia inferiora componuntur, & ſunt principales partes mundi inferioris, & appellantur quatuor elementa. Item quod eſt primum fundamentum cuiuſcunque rei conſtitutiuum, aut ſuſtentatiuum dicitur rei ſubſtantia. In quo ſenſu, fundamentum eſt ſubſtantia domus, & cibus bene nutritiuus eſt ſubſtantia animalis. Item forma rei naturali dicitur ſubſtantia eius, quoniam datur eſſe rei & cōſeruat in eſſe, & ipſa remota, definit res eſſe. In quo ſenſu anima eſt ſubſtantia hominis & cuiuſcunque animati. Item eſſentia & natura & quidditas cuiuſque rei dicitur ſubſtantia eius. In quo ſenſu ſumpta eſt ſubſtantia in diffinitione vniuocorum & æquiuocorum, vt expoſuimus in parte præcedēti. Item ſumitur ſubſtantia pro omni, eo quod ſubſtat accidentibus, in quo ſenſu manus calida eſt ſubſtantia caloris, nix ex ſubſtantia albedinis, anima eſt ſubſtantia ſcientiæ, & virtutis, & dimiſſis omnibus prædictis aliis, ſignificatis, quæ ad Philoſophum purum pertinent, conſiderandus eſt in Logica vltimus ſenſus, quoniam, vt videbis, Ariſtot. deſcribet ſubſtantiam per hoc quod eſt accidentibus ſubſtare.

Secunda igitur diſtinctio ſit hæc. Subſtantia quantum ad id à quo nomen imponitur aliquando dicitur à ſubſiſtendo, id eſt à per ſe eſſendo, prout per ſe eſſe opponitur ineſſe alri non ſimpliciter, ſed inhærenter, & in hoc ſenſu quidquid non ineſt alteri, ſed per ſe ſubſiſtit, vt ſunt ſuppoſita & indiuidua naturalia vt ſortes, hic aſinus, hic lapis, ſunt ſubſtantia.

Et poſito, quod eſſent in alio, dummodo non inhæreant, ſicut accidens inhæret ſubiecto, ſunt ſubſtantia in quo ſenſu partes eſſentiales compoſiti naturalis, quæ ſunt formà & materia, ſunt ſubſtantia, & partes integrales eiuſdem, vt in ho-

mine caput,manus,pedes,ossa,caro, & nerui sunt substantia. In eodem sensu deus & intelligentiæ sunt nobilissimæ substantiæ,quia per se & in seipsis,& non in altero,vt partes sub sistunt. Aliquando dicitur substantia à substando,quia sola substat accidentibus sustentans ea, quoniam,vt dicemus infra,esse accidentis est non esse ens per se, sed in altero, id est in subiecto,quod est substantia.Et in hoc sensu,omnis substātia præter deum dicitur substantia,omnis.n.substātia præter deum substat aliquibus accidentibus, vt tibi in philosophia manifestabitur.Et,quoniam omnis nostra cognitio incipit à notioribus,& ad sensum nobis constat substantias corporales substare accidentibus,ideo Arist.in prædicatis contentatus est notificare substantiam, vt dicitur à substando relinquens sensum pro nunc,vt dicitur à subsistendo,vtpote magis occultum & spectantem ad altiorem scientiam, quàm sit Logica. Hanc igitur substantiam à substando dictam. Aris. antequam diffiniat,diuidit in primam & secundam,cuius diuisionis ratio est,quoniam cum substantia,vt hic consideratur,dicitur à substando,& alia sit vniuersalis,vt animal & homo,alia particularis vt sortes,& Plat. substare contingit dupliciter,scilicet per se primo & non per se primo, sed per aliud,si per se primo,sic est prima substantia,quæ particularis est,si per aliud,sic est substantia secundæ,quæ est,vniuersalis, & hæc tibi manifesta erunt in diffinitionibus earum.

Sed dices. Quare non prius diffinitur substantia quàm diuidatur in primam & secundam.

Respondetur, quoniam in substantia,vt dicitur à substando,non est quid vniuocum,sed analogū.Nam substare prius conuenit primæ substantiæ,deinde in ordine ad primam cōuenit secundæ,neque enim homo est albus, nisi quia hic vel hic homo est albus,omne autem analogum cum declinet ad æquiuocum prius est diuidendum,quàm diffiniēdum.Quod autem analogum declinet ad æquiuocum patet ex eo, quòd vniuocum dicit vnam rationem tantùm.& æqualiter participatam à suis vniuocatis, æquiuocū autem dicit plures rationes omnino diuersas conuenientes suis æquiuocatis, & absque ordine,vt docuimus in parte præcedenti.Analogum aūt vt medium magis declinans ad æquiuocum quam ad vniuocum, dicit plures rationes, in ordine tamen ad primum analo-

analogatum, vt sanũ vel vna inæqualiter participatam, eo ꝙ primo & per se conuenit primo analogato, posterius autem aliis in ordine ad primum, vt ens, est enim cui debetur esse, quæ quidem ratio primo & per se conuenit substantiæ, qm̃ est ens simpliciter, secundario autem conuenit accidenti in ordine ad substantiã, nam accidẽs nõ est ens, nisi quia est entis.i. nisi quia respicit substantiam vt subiectum sustentatiuum. Et in eodem sensu substantia dicta à substando, est analogum, qm̃ eius ratio est hæc, substantia est, quæ substat accidentibus, quæ quidem ratio primo & per se conuenit substãtiæ primæ, deinde in ordine ad primam conuenit secundis, vt tibi manifestabitur per diffinitiones sequentes, ergo est analogum declinans ad æquiuocum. Et confirmatur, quoniam solet analogum dici æquiuocum à consilio, ergo &c. Hæc de primo dicta sint.

Quantum ad secundum positis prædictis distinctionibus diffinienda est substantia prima & secunda, vt dicitur à substando.

Tu igitur aduerte, ꝙ ad mentem Arist. substantia prima est, quæ proprie principaliter & maxime substare dicitur. Item substantia prima est, quæ neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur.

Primo dicitur, quæ proprie. Aduerte, quod subintelligẽdum est, quæ immediate, vt excludatur materia prima, quæ licet sit primũ subiectum substans formæ substantiali & accidentibus eius, non tamen immediate, sed mediante forma substantiali in via nostra. Nam forma substantialis immediate recipitur in materia accidens autem in composito: existente actu substantialiter, vt tibi manifestabitur in philosophia. Dicitur autem proprie ad differentiam superficiei, quę videtur immediate & proprie substare colori, nam vt inquit Arist. infra, quanta est superficies, tantum album dices, & tamen non proprie, sed apparenter substat. quoniam non per seipsam, sed virtute substantiæ, cui inest. Dicitur principaliter ad differentiam secundæ substãtiæ, quæ est genus aut species, nam licet hæc sit vera, homo est albus, non tamen est vera nisi quia hæc est vera, hic homo vel hic homo est albus, ergo albedo principaliter est in substantia singulari, quæ dicitur substantia prima, & secundario in vniuersali quoniam

propter

propter primam, est in substantia vniuersali, quæ dicitur substantia secunda. Dicitur maxime, quia est ratio, quod secundæ substantiæ & partes primæ substantiæ substent accidentibus, nòn.n.partes ignis sunt calidæ, nisi quia toties hic ignis est calidus, nec partes niuis sunt albæ, nisi quia tota hæc nix est alba.

Constat ergo quomodo substantia prima est illa quæ immediate & proprie & principaliter & maxime dicitur substare, id est subesse accidentibus, tanquam primum eorum subiectum receptiuum.

Pro euidentia autem secundæ diffinitionis primæ substãtiæ, qua dicitur, quòd est illa, quæ neque de subiecto, neque in subiecto esse dicitur: aduerte, quod per primam particulã differt prima substantia à secunda. Nam cum omnis secunda substantia sit vniuersalis ex consequenti prædicabilis de pluribus oportet quod dicatur de subiecto.i.de inferiori, vt genus de specis, & species de induiduo. Cum autem prima substantia sit singclaris & sub singulari non detur inferius, vt patet in arbore Porphyrij, repugnat primæ substantiæ dici de subiecto .i. de inferiori, siue signetur per indiuiduum vagum, siue per indiuiduum signatum. Nam licet quidam homo dicatur de sorte & Plat. non tamen vt superius de inferiori secundùm rem, sed tantum secundùm vocem. Vtrunque enim dicit naturam singularem sed alterum indeterminate & alterum determinate. Per secundam autem particulam differt ab omni accidente, quoniam omne accidens siue vniuersale siue particulare est in subiecto, in quo recipitur, nulla autem substantia siue secunda siue prima est in subiecto cum sit ens per se, neque enim substantia pendet ab accidente, sed accidens à substantia.

Diffinita prima substantia diffinienda est secunda.

Tu igitur aduerte, ꝙ apud Arist. secundæ substantiæ sunt spẽs in quibns sunt primæ substantiæ, & genera specierum, vsque ad generalissimum. Nam aliquis homo, puta, sortes, est in homine, sicut indiuiduum in specie, & homo in animali, vt species in genere & sic ascende vsq; ad generalissimum. Indiuidua igitur sunt primæ substantiæ, quia primo & per seipsas substant accidentibus. Species vero & genera sunt secundæ substantiæ. quia substant secundario accidentibus,

nam

nam sic non existunt in rerũ natura nisi quia hñt esse in primis, sic non substant accidentibus, nisi quia primæ substant, in quibus sunt. Ideo.n. albedo est in homine, quia est in aliquo homine in quo existit homo. Hoc igitur modo descripta sit secunda substantia, vt dicitur substantia à substando.

Sed dices, secundæ substantiæ sunt in primis, aliter non prædicarentur in quid de primis. Nam hæc ideo est vera, Sortes est homo, quia natura hominis seruatur in sorte, ergo primæ non sunt in secundis, aliter idem esset includens & inclusum, quod est impossibile.

Respondetur, & conceditur, quòd secundæ sunt in primis & primæ in secundis, sed diuersa ratione. Nam secundæ sunt in primis, vt superiora sunt inferioribus iuxta quartum modum essendi assignatum in parte præcedenti. Primæ, autem sunt in secundis iuxta tertium modum essendi in eadem parte præcedenti assignatum. Negatur autem esse impossibile idem esse includens & inclusum respectu diuersorum, sicut non est impossibile idem esse continens & contentum respectu diuersorum. Nam de anima verum est dicere quod continetur in corpore, sicut forma recepta in materia sua propria. Et verum est dicere, quod continet corpus, quando conseruat corpus inesse integro, & viuo quandiu est in corpore, qua separata corpus defluit in coruptionem.

Assignatis diffinitionibus primæ, & secundæ substantiæ. Aduerte duo notabilia, quæ sunt ad mentem, & de sententia Arist. quibus adhuc euidentius declarantur diffinitiones suprapositæ, quorum primum est hoc. Inter ea, quæ dicuntur de subiecto, & ea quæ sunt subiecto, est hæc differentia, ꝙ quæ dicuntur de subiecto, vt superiora de inferioribus prædicantur de inferioribus nomine & ratione, vt animal de nomine & homo de sorte & Plato. hæc enim est vera, Sortes est homo & est animal rationale, nam species prædicatur in quid de indiuiduis, ergo essentialiter, ergo nomine & ratione. Quæ autem sunt in subiecto, vt accidentia, si sumantur in abstracto non prædicantur de subiecto neque nomine, neque ratione. hæc enim est falsa homo, est albedo, homo est color disgregatiuus visus nam si homo est albedo, ergo est accidens, ergo substantia est accidens, quod implicat contradictionem. Si autem sumatur in concreto, non in-

conuenit

conuenit prædicari nomine de subiecto. Nam hæc est vera, homo est albus, quoniam est habens albedinem, nunquam autem prædicatur ratione, quoniam prædicari ratione est prædicari essentialiter, accidentia autem non prædicantur essentialiter de subiecto, cum sit extra essentia eius, & possint adesse & abesse præter subiecti corruptionem, vt docuimus in tract. præcedenti. Ex hoc autem notabili aduerte, quòd vtraque diffinitio data de prima substantia potest probari, & prima quidem sic, Illud, de quo omnia prædicantur, aut in quo omnia alia sunt, proprie & principaliter & maxime substare dicitur, sed de prima substantia omnia alia superiora prædicantur, & omnia accidentia in concreto, & in ea sunt, ergo proprie principaliter & maxime substare dicitur. Secunda autem sic, illud de quo omnia superiora prædicantur, & in quo omnia accidentia sunt, neque dicitur de subiecto, neque est in subiecto, sed de prima substantia omnia superiora prædicantur, vt patet in arbore Porphyrij & in ea sunt omnia accidentia, quoniam est principale receptiuum accidentium, ergo neque de subiecto dicitur, neque est in subiecto. Ex hoc igitur, quod omnia prædicantur aut sunt in prima substantia, sequitur, vt inquit Arist. quod non existentibus in rerum natura primis substantijs, impossibile est aliquid aliorum remanere, id est existere in rerum natura: nam, si non existeret aliquod in indiuiduum naturæ humanæ, homo vt humo non existeret, quoniam ad mentem Arist. vniuersale non existit nisi in singularibus, vt excludamus imaginatas Ideas Platonicas, de quibus in Logica non est loquendum sed est Officium Metaphysici. Item nullum accidentium inexisteret, quoniam natura communis non subest accidentibus nisi vt habet esse indiuiduis, nam hæc esset falsa, homo est albus, nisi aliquis homo existens esset albus. Primum ergo fundamentum existendi substantijs secundis & inexistendi accidentibus est prima substantia.

Secundum autem notabile est hoc. Sumendo substantiam à substando accidentibus, species specialissima est magis substantia quàm genus. Omnes autem species specialissimæ, sub eodem gñe contentæ sunt æqualiter substantiæ. Primū declaratur sic. Cū prima substantia sit maxime substantia, vt declaratū est in prima diffinitione sua, qm̃ maxime substat

accidenti

accidentibus, substantia illi propinquior est magis substãtia quam remotior ab ea, sed species specialissima est propinquior primæ substantiæ quam genus. Prædicatur enim immediate de prima substantia genus autem mediate, ergo est magis substantia quam genus. Secundum autem declaratur sic. Omnes species specialissimæ sub se non habent inferiores species, aliter non essent specialissimæ, sed subalternæ, ergo omnes substant accidentibus æqualiter, quia immediate sub se continet primas substantias, quæ maximæ & per seipsas substant. Nec obstat quod vna species substat pluribus accidentibus quam alia puta homo, quàm leo, quoniam homo substat accidentibus corporalibus & spiritualibus, leo autem tantum corporalibus. Hoc, inquam, non obstat, quoniam hæc æqualitas substandi non attenditur pœnes pluralitatem aut paucitatem accidẽtium, sed pœnes æqualem propinquationem ad primas substantias quæ æqualiter seruantur in suis speciebus, nam sicuti inter hominem & hunc hominem non est medium, ita inter leonem & hunc leonem. Ex hoc autem secundo notabili declaratur diffinitio data de secunda substantie, in qua dictum est, quod secundæ substantiæ sunt species & genera, in quibus sunt primæ substantiæ, & dicuntur secundæ substantiæ quia secundario substant.

Dubitaret ergo aliquis cum tam genera quã species sint secundæ substantiæ, quia secundario substant, nunquid sunt æqualiter, vel inæqualiter substantiæ?

Respondetur, quod genera & species sunt inæqualiter, quia species magis substat quam genus, omnes autem species specialissimæ æqualiter, modo quo diximus.

Constat igitur tibi ad mentem Arist. & Logici realis quid sit prima, & secunda substantia, & earum diffinitiones declaratæ sunt.

Sed dices cum Arist. intendat hic pertractare de prædicamentis, quæritur quæ definitio ex supradictis conuenit substantiæ, vt est prædicamentum in se continens genus generalissimum, & genera sua subalterna &c.

Respondetur, quod vsque huc Arist. non considerauit substantiam nisi vt dicitur à substando, in quo sensu, vt docuimus non est quid vniuocum, sed analogum. & quando diuisit in primam, & secundam, non diuisit eam vt genus gñalissimum,

lissimum, sed vt quid analogum in sua analogata, ex consequenti quando diffiniuit primam per hoc quod est maxime substare, & secundam per hoc quod est secundario substare; non intendit de genere generalissimo. Quod libet enim genus est vniuocum & non analogum, nec æquiuocum, vt docuimus in tract. præcedenti. Ne igitur substantia, vt constituit prædicamentum, & vt est quid vniuocum, & vt diuiditur in arbore Porph. remaneat tibi omnino incognita, sic procedemus. Primo, diffiniemus substantiam vniuersalissime sumptam. Secundo, substantiam contractam ad substantiã prædicamentalem quæ est generalissimum. Tertio, ordinabimus prædicamentum substantiæ à generalissimo vsque ad indiuiduum.

Quantum ad primum aduerte, quod substantia vniuersalissime sumpta, vt se extendit ad creatam & increatam ad simplicem & compositam, ad eam, quæ est pars, & quæ est totũ, & breuiter, vt distinguitur contra accidens, sic definitur. Substantia, vt substantia est ens non in subiecto existens, per cuius oppositum accidens, vt accidens est ens in subiecto existens. Hæc substantiæ definitio conuenit Deo & creaturæ, & & quia necesse est genus generalissimum esse vniuocum, constat quod substantia sic definita non est substantia prædicamentalis, sed analoga, sicut ens.

Quantum ad secundum aduerte quod substantia prædicamentalis, & vt est genus generalissimum sic definiẽda est, substantia est ens non in subiecto in esse participato siue finito existens. Per hoc quod dicitur ens non subiecto, differt à prædicamento accidentis, per hoc quod dicitur existens in esse participato excipitur Deus gloriosus, qui ex sua infinitate est extra omne genus, & substantia sic definita prædicatur vniuoce de omni substantia creata, corporea, & incorporea, simplici & composita &c. Constat igitur tibi q̃d sit substantia prædicamentalis secundum Logicum realem. Si autem vis eam definire ad mentem nominalium, sic eam definies. Substantiæ prædicamentum est coordinatio plurium terminorum vniuocorum significantium substantiam secundum sub & supra. Nam secundum eos plura prædicabilia, quæ prædicantur de inferioribus inquit significantia ens non in subiecto ordinata secundum sub & supra à genera-

lissimo ad specialissimū cōstituunt prædicamentū substātiæ.

Quantum ad tertium aduerte, ne idem significemus omnia, & replicemus inutiliter, quod in tract. præcedenti inuenies arborem Porph. in qua totam prædicamenti substantiæ seriem formatam videbis, quæ tibi sufficiet.

Viso quid sit substantia, vt est prædicamentum, accedendū est tertiò loco ad pertractandum de proprietatibus & communitatibus substantiæ, quæ ad mentem Aristotelis sunt sex.

Prima est, neque substantia prima est in subiecto, neque substantia secunda, & quoniam omnis substantia est prima vel secunda, quia vel est singularis, vel vniuersalis, si singula- est prima si vniuersalis est secunda, ergo nulla substantia est in sub ecto. Antequam probemus propositum aduerte, ꝙ hæc est communitas & proprietas substantiæ respectu diuersorum, communitas quidem est, quoniam non soli substantiæ, sed omni conuenit, in quo sensu dicere possumus risibile esse cōe homini, quoniam conuenit omni homini. proprietas autem est, qm̄ non conuenit nisi substantiæ. Nam cū omne ens sit substātia vel accidens, & omne accidens sit ens in subiecto, soli substantiæ cōuenit nō esse in subiecto. Nec obstat ꝙ dicit Arist. hoc non esse proprium substantiæ, quoniam conuenit differentijs, scilicet substantialibus, quasi q̄ non sint substantia. Hoc, inquam, non obstat, qm̄ Arist. non excipit differentias, quia nō sunt substantiæ ſm rem, sed qa habent modum qualitatis, & quia non ordinantur per lineā rectam, sed à latere in prædicamento substantię. Intentio est autem Arist. in prædicamentis, assignare cōmunitates & proprietates eorum, quæ directe locantur in eis. Vnde si volumus facere hanc esse proprietatem substantiæ ad mentem Arist. sic formanda est, proprium est substantiæ directæ & ꝑ lineam rectam locatæ in prædicamento, nō esse in subiecto, & sic exxcluduntur differentiæ quantum ad modum significandi, licet non quantum ad rem significatam.

Hanc autem communitatem & proprietatem substantiæ modo exposito probat Arist. de prima & secunda substantia. De prima sic, Secunda diffinitio primę substantiæ data est supra per non esse in subiecto, neque dici de subiecto, ergo cōuenit omni primæ substantiæ non esse in subiecto. consequētia patet, qm̄ diffinitio debet competere omni contento sub

diffini-

diffinitio. De secunda autem probat inductione & syllogismo. Quid sit inductio & syllogismus dicemus in tract. sequenti. Inductione igitur sic probatur, nec homo est in subiecto, nec leo, nec animal, nec corpus, &c. & sic de singulis speciebus & generibus substantiæ, ergo nulla secunda substantia est in subiecto. Syllogismo sic, Quod est in subiecto, non prædicatur nomine & ratione de subiecto, hæc declarata est supra in expositione primi notabilis. sed omnis secunda substantia prædicatur nomine, & ratione de subiecto, id est, de inferiori, quod sub ea continetur. nam animal nomine & ratione prædicatur de homine, & homo de suis indiuiduis, ergo nulla substantia secunda est in subiecto.

Et aduerte, quod cum dicit Arist. nullam substantiam esse in subiecto, accipit subiectum pro subiecto inhæsionis, in quo sensu omne & solum accidens est in subiecto, & est quintus modos essendi est in pro secundo membro, vt docuimus in parte præcedenti. Propterea non obstat huic proprietati, quod partes substantiæ videntur esse in subiecto, quia non per se, sed in toto habent esse. Hoc inquam non obstat, quoniam intelligimus substantiam non esse in subiecto, iuxta quintum modum essendi in pro secondo membro, partes autem non sunt in toto iuxta quintum modum, sed iuxta primum. Vide tu supra. Hæc de prima communitate, & proprietate substantiæ dicta sint.

Secunda proprietas est hæc. Omnibus secundis substantijs & earum differentijs .s. essentialibus, conuenit vniuoce prædicari. Aduerte ad hoc, quod hæc sit proprietas tria requiruntur. Primo, quod sit contracta & restricta ad secũdas substantias tantum. Nam si extendatur ad substantiam, vt est cõis primæ & secundæ, & differentijs substantialibus, nõ erit proprietas, sed cõitas. Nam & prima substantia prædicatur vniuoce de seipsa, & differentia essentialis de indiuiduis. sic ergo intelligatur, proprium est secundis substantijs & earum differẽtijs essentialibus vniuoce prædicari. Secundo quod intelligatur prædicari vniuoce & essentialiter, aliter hoc non esset propriũ substantiæ, qm̃, & proprium quarto modo, puta risibile prædicatur vniuoce de his, quorum est proprium, sed non p̃dicatur essentialiter, vt genus & species & dr̃ia, sed accidentaliter, vt docuimus in tract. precedenti est enim pro

prium extra essentiam eius, cuius est proprium. Tertio, quod intelligatur prædicari vniuoce, & essentialiter de primis substantijs, vt excludatur accidens, puta color & albedo. Nam licet prædicetur vniuoce, & essentialiter de inferioribus suis, vt hæc albedo est albedo, hic color, est color hæc dulce est dulcedo tñ nõ prædicatur vniuoce essentialiter de primis substantijs, hæc enim est falsa, Sortes est albedo. Sic ergo intelligatur hæc proprietas. Proprium est secundis substantijs & earum differentijs prædicari vniuoce & essentialiter de primis. Quæ declarata sic probatur, secundæ substantiæ, & earum differentiæ prædicantur de primis nomine, & rõne. ergo vniuoce. Cõsequentia patet ex diffinitione vniuocorum, quam posuimus in parte præcedenti. Antecedens probatur, & quidem quo ad nomen patet, nam sortes est homo & est animal, & est rationalis. quo ad rationem probatur, Superiora sunt de ratione quidditatiua inferiorum, vt docuimus in tract. præcedenti, sed secundæ substantiæ tam genera quàm species sunt superiores ad primas vt patet in arbore Porphyrij, ergo prædicantur ratione de primis. Vnde sortes non solum dicitur homo, sed & animal rationale, quæ est ratio hominis, & non solum dicitur animal, sed & substantia animata sensitiua, quæ est ratio animalis. Hæc de secunda proprietate dicta sint.

Tertia proprietas habet tres partes. Prima est substantia prima significat hoc aliquid. Secunda est, substantia secunda videtur significare hoc aliquid sub appellationis figura. Tertia est, substantia secunda non significat hoc aliquid sad quale quid.

Pro euidentia primæ partis aduerte, quòd hoc aliquid tria requirit. Primo, quòd sit res singularis, vnde vniuersale non est hoc aliquid. Secundo, quod sit substantia. vnde nullum accidens neque in concreto, neque in abstracto est hoc aliquid. Tertio, quod sit substantia singularis perfecta in specie, qualia sunt supposita sub specie specialissima. vnde nulla pars essentialis, nec integralis accepta in singulari, vt hæc anima, hæc manus, hoc caput est hoc aliquid, sed solum indiuiduum, de quo directe prædicatur species, est hoc aliquid, vt sortes, hic leo, hic asinus. Declarata prima particula pro-

batur.

batur sic. Prima substantia, significat indiuiduum & vnum numero: ergo significat hoc aliquid. consequentia patet ex conditionibus assignatis. Nam idem est indiuiduum & vnũ numero, scilicet in genere substantiæ & perfectum in specie,& hoc aliquid. Antecedens autem probatur, quoniam prima substantia non prædicatur de inferiori,cum sit vltima & terminus in seriæ prædicamentali, ergo significat indiuiduum & vnum numero.Vnde dixit Arist.quod à primo sub stantia nulla est prædicatio. Non enim de subiecto,idest de inferiori dicitur.

Pro euidentia secundæ particulæ aduerte,quòd significare hoc aliquid sub appellationis figura est significare hoc aliquid similitudine nominis.Nam, quando duo eodem nomine nominantur videntur idem significare. sed eodem nomine nominamus primam & secundam substantiam. Nam dicimus,quod sortes est homo,& quod homo est homo,ergo non est mirum si secunda substantia videtur significare hoc aliquid,sicut prima.

Pro euidentia tertiæ particulæ aduerte, quòd significare quale quid,est significare substantiam multis suppositis com municabilem, & directe opponitur ei quod est hoc aliquid, & quoniam substantia secunda est species aut genus, quæ dicunt naturam communem multis, saltem secundum aptitudiem, hinc est, quod secunda substãtia non significat hoc aliquid, id est substantiam incommunicabilem, sed quale quid, id est substantiam communicabilem multis, & est ea quæ est apta esse in multis & prædicari de multis vniuoce. Hæc de tertia proprietate dicta sint.

Quarta quæ est communitas est hæc. Substantiæ nihil est contrarium. Dicitur cõitas, quia non solum conuenit substantiæ,sed &̃ quantitati,vt tibi manifestabitur in cap.seq.

Pro euidentiam huius communitatis aduerte tria. Primo,aliud est habere in se contrarium,& habere sibi contrarium. Nam primum est recipere in se formam, cui est alia forma contraria, vt recipere calorem cui contrariatur frigiditas, & post calorem esse aptum recipere frigiditatem, & econuerso. Secundum autem est, aliquid esse talis naturæ. quod alia natura sibi contrariatur, vt dulcedo dicitur habere si contrarium,quoniam est talis naturæ, quod ei amaritu

do contrariatur,& quoniam sunt contrariæ se mutuo expellunt ab eodem subiecto,& per receptionem vnius corrumpitur altera. In communitate prædicta quando dicitur, substātiæ nihil est contrarium, intelligitur in secundo sensu, & nō in primo. Nam de primo dabitur sexta proprietas, vbi declarabitur quod proprium est substantiæ recipere in se contraria successiue. Secundo aduerte, quod contraria sunt duplicia quædam communiter, quædam propriæ communiter sunt illa, quæ ita se habent, quod vnum est, vt priuatio, alterum est, vt habitus, quod est, vt priuatio dicitur imperfectum respectu alterius, quod autem est vt habitus, dicitur perfectum respectu alterius imperfecti. Proprie sunt illa, quę sunt duæ formæ actiuæ, & passiuæ adinuicem succedentes sibi in vicem in eodem subiecto, & se mutuo expellentes ab eodē quales sunt qualitates tertiæ speciei, de quibus dicemus infra vt calidum frigidum humidum siccum durum molle, asperum lene, dulce amarum. In communitate prædicta intelligitur, quod substantia nihil est contrarium in secundo sensu & non in primo, ac si dicatur, substantia non est contraria substantiæ contrarietate proprie dicta, qua contrariatur duæ qualitates repugnantes actiuæ & passiuæ adinuicem. Quod autem vna substantia cōtrarietur alteri in primo sensu non inconuenit, quia omne genus in prædicamēto substātiæ diuiditur duabus differentiis oppositis, quarū vna est perfectior altera, ex consequenti vna est vt habitus, altero vt priuatio, & quæ est perfectior constituit substantiam perfectiorem, vt rationale hoīem, quæ aūt imperfectior imperfectiorem, vt irrationale constituit brutum. Vnde hō vt substantia in pfectior contrariatur bruto imperfectiori contrarietate in primo sensu, non aūt in secūdo sensu de quo intēdit Aris.

Tertio aduerte, quod substantia potest imaginari contrariari substantiæ contrarietate proprie dicta dupliciter. Primo, secundum se, inquantum est substantia, secundo ratione alicuius sibi intrinseca adiuncti, puta qualitatis actiuæ, aut passiuæ. In primo sensu impossibile est substantiam contrariari substantiæ, vt probabitur, in secundo sensu verū est, nec id intendit negare Aristot. nam ponit quatuor elementa sibi inuicē contraria pp qualitates elementares cōtrarias, vt patet in lib. ij. de generatione. Quarta ergo cōitas substantiæ

sic

sic formanda est, nulla substantia contrariatur substantiæ contrarietate proprie dicta, nec secūdum se, sed ratione qualitatum contrariarum. Quæ sic intellecta potest hoc modo probari, subiecto receptiuo contrariorum, nihil est contrarium: hanc pro nunc crede, quoniam tibi manifestabitur in j. physic. sed vt videbis in proprietate sexta, substantia est subiectum receptiuum contrariorum, vt anima recipit virtutē & vitium, corpus sanitatem & ægritudinem, aqua calorem & frigiditatem, ergo substantiæ non contrariatur substantia modo supra exposito. Præterea omnia vere & proprie contraria sunt in subiecto per diffinitionem contrariorum, sunt enim vere & proprie contraria formæ actiuæ & passiuæ eidem subiecto aptæ natæ in esse, à quo vicissim se, à quo vicissim se mutuo expellunt, &c. sed substantia non est in subiecto, vt patet per primam proprietatem, ergo substantiæ nō contrariatur substantia modo supra exposito.

Quinta communis est, quod substantia non suscipit magis & minus. Pro cuius euidentia duo aduerte. Primo, qđ dicitur communitas, quoniam non est proprium substantiæ nam vt cognosces in prædicamento quantitatis, quantitas non suscipit magis & minus. Secundo aduerte, quod multum differt substantiam magis & minus substare, & substantiam esse maiorem & minorem, & substantiam magis & minus suscipere, nam magis & minus substare est respectu accidentium, esse maiorem & minorem est propter maiores & minores extensiones & dimensiones, suscipere autem magis & minus, quo idem est, quod intendi & remitti, siue augeri & minui non quantitatiue, sed perfectionaliter, est propter pfectius & imperfectius esse, quod dat forma subiecto & participatur à subiecto. Primum quidem competit substantiæ, nam declaratum est supra, quod prima substātia maxime substat, & quod species magis substat, quàm genus, vt homo quam animal, quoniam species propinquior est primæ substantiæ quam genus.

Secundum etiam competit substantiæ, nam ad sensum videmus, quod vna & eadem substantia vno tempore est minor, vt fructus in principio, & idem fructus maturus est maior, tertium autem & de quo proprie intendit Aristot. non conuenit substantiæ, nam sic suscipere magis & minus est

formam paulatim recipi in subiecto secundum esse magis ac magis perfectum, & hoc est intendi & augeri perfectionaliter. Minus autem & remitti & diminui perfectionaliter est, formam paulatim expelli à subiecto, ita quod ab esse pfectiori deuenit ad esse minus, & minus pfectum, quod patet in aqua, quæ dum calefit intēditur calor, dum frigefit remittitur. Quod igitur hoc tertium non conueniat substantiæ, probat sic Arist. Homo non est magis homo nunc quā prius, nec vnus homo est magis homo, quam alter, sicut per oppositum videmus, qđ album est magis album nunc quàm prius, puta paries de nono dealbatus, & vnum album est albius altero, vt nix quàm paries. Verum, qa hæc probatio est magis exemplaris, quam scientifica, ideo probanda est hæc cōmunitas ratione sic. Omne quod suscipit magis, & minus duobus modis contingit, quoniam aut per remotionem à suo contrario sicut dicimus, quod calor aquæ intenditur, qñdū calefit minus admiscetur frigiditati, si aūt magis admiscetur, remittitur, aut quia magis firmatur in subiecto, vt calor ignis receptus in ferro, si autem debiliter recipitur, velut in superficie, vt calor in manu remittitur, sed substantia neutro modo potest suscipere magis, & minus, non primo, quia non habet contrarium per quartam communitatem, non secundo per primam proprietatem, quoniam non est subiecto, nec receptibilis in subiecto, ergo &c. Nec obstat quod vna substantia est perfectior altera, puta homo, quam asinus, & vna aqua frigidior altera, & vnus homo rationalior altero. Nam ad hoc quod substantia recipiat magis, & minus non sufficit, quod sit perfectior, aut imperfectior altera, sed quod vnamet dum generatur, sit apta nata successiue fieri perfectior, aut imperfectior: quod non conuenit substantiæ, quoniam non fit per motum, sed per generationem instantaneam. Hoc tamen intelligere non potes donec ad 4. lib. Phys. perueneris, aut ad lib. 9. Metaphysic. ideo sustine, ex eo autem quod vna aqua sit frigidior altera, aut ipsamet magis in vno tempore, quam in alio, non arguitur quod aquæ substantia suscipiat magis, & minus, sed quod frigiditas, vt est in substantia aquæ, sicut in subiecto. Similiter ex eo quod vnus homo videtur rationalior altero, vel idem homo magis vno tempore, quam alio, non concludi-
tur

tur intentum, quia non est rationabilior quo ad substantiã animæ intellectiuæ, quæ est vnius speciei in omni homine; sed videtur rationalior, quia subtilius & prudentius vtitur ratione propter organa, & phantasmata magis disposita & ordinata. Sic pro nunc dictum sit, licet in Metaphysica intẽdam sustinere vnam formam substantialem eiusdem speciei cum altera, esse perfectiorem quam altera, & tamen non recipere magis & minus. Verum quia hæc transcendunt negocium logicum, ideo non est in eis immorandum. Hæc de quinta communitate dicta sint.

Sexta, quæ est veræ proprietas substantiæ prædicamentalis, est hæc, Maxime proprium est substantiæ esse susceptibile contrariorum, vt eadem manus aliquando est calida, aliquando frigida, Idem homo aliquando prauus, aliquando studiosus, id est virtuosus siue probus. Pro notitia huius proprietatis duo notanda sunt, deinde probabitur. Primo, notandum, quod hæc proprietas non conuenit substantiæ vniuersalissime sumptæ, quoniam non conuenit Deo, in quo nullum suscipitur accidens, siue tale accidens habeat contrarium siue non. Nec conuenit materiæ primæ secundùm viã nostram nam primum receptibile est forma substantialis, & mediante illa recipiuntur accidentia in composito. Sed Arist. intendit hanc proprietatem verificari de substantia immediate. Cum igitur non conueniat substantiæ absolutæ sumptæ, oportet vt intelligatur de substantia, quæ ponitur in prædicamento, vt excipiatur Deus, & quæ est actus, vel actu, vt excipiatur materia prima, quæ non est ens, nec substantia actu per seipsam, sed in pura potentia, vt tibi declarabitur in j.lib.physic.

Secundo, quòd substantia eadem numero manens, successiue & non simul, & per mutationem sui, & non solum per mutationem alterius est apta nata suscipere in se contraria, & si non omnia, saltem aliqua. Dicitur eadem numero manens, quoniam ad verificandam hanc proprietatem esse propriam substantiæ quarto modo, non sufficit, quod duę substantiæ suscipiant in se contraria, puta quod sortes recipiat albedinem, & Plato nigredinem, sed quod ipsemet sortes sit aptus recipere vtrunque. Dicitur successiue qm̃ cum contraria se mutuo expellãt ab eodem subiecto (sunt enim

aЀiua,

actiua, & passiua ad inuicem & corruptiua.) Non se compatiuntur simul in eodem subiecto & pro eadem parte, & in gradibus intensis, licet forte se compatiantur in gradibus remissis, vt in tepido, sicut alias tibi in philosophia declarabitur. Sed nūc sustine. Dicitur & per mutationem sui, qm̄ cum contraria non se compatiantur simul in eodem oportet, qđ substantia transmutatur ab vno contrario ad aliud, ita quod dum recipit vnum remoueatur aliud, vt aqua per calefactionem recipit caliditatem, & deperdit frigiditatem. Dicitur & non per mutationem alterius, per quod soluitur instantia, quam facit Arist. de oratione & opinione, quæ eadē numero manens recipit verum & falsum. Nam hæc oratio, Sortes sedet, est vera sorte sedente, & falsa sorte surgente, quinto hęc proprietas conuenit alteri à substantia. Hęc inquā instantia, non valet, qm̄ verum & falsum non recipitur in oratione sicut in subiecto, sed sicut in signo, in re aūt est, vt in causa, sed in intellectu, vt in subiecto, & ideo nō est necesse, quod oratio mutetur, sed sufficit rem, qu est causa, mutari, puta, quod Sortes sedens desinat sedere, & surgat, & sic mutetur, nam, vt inquit Arist. ab eo quod res est, vel nō est, dr̄ oratio vera vel falsa, si autem oratio reciperet verū & falsum, vt subiectum, & non vt signum, necesse esset ipsam mutari. Vnde quia intellectus siue anima intellectiua recipit veram & falsam opinionem & orationem mentalem de re contingenti, necesse est ipsam mutari de vera opinione ad falsam & econuerso, pro varia differentia temporis. Dicitur suscipere in se contraria, hic subintelligendum est in se, vt in subiecto, quod & non quo, vel propria virtute, & non virtute alterius, vt excludatur superficies, quæ videtur immediate recipere contrarios colores, quos quidem non recipit vt quod, sed vt quoniam quia substantia non est extensa nisi per quantitatem, & non recipitur color nisi in subiecto extenso, propter hoc substantia recipit contrarios colores medio quātitatis, & sic quantitas est subiectū immediatum quo, & virtute substātiæ, substantia aūt est ex sua virtute medium receptiuum quod.

Dicitur & si non omnia, saltem aliqua, nam sufficit cuilibet substātiæ prædicamentali si est apta suscipere in se cōtraria, cōpetentia naturæ suæ, vt natura intellectualis cōtraria intellectualia, puta cōtrarias volitiones, & corpora cœlestia

contra

contraria sibi non repugnantia, qualia sunt, rarum & desum clarum & obscurum in luna & contrarias differentias locales, vt sursum & deorsum, dextrum, & sinistrum, ante & retro vt declarabitur tibi in ij. lib. cœli, & elementis, & elementatis sufficit recipere contrarias qualitates actiuas & passiuas, vt calidum, frigidum, humidum, siccum, & secundas profluentes à primis, vt tibi manifestabitur in lib. iiij. Meteor. Hanc proprietatem sic declaratam probat Arist. hoc modo, non videmus aliquid aliorum manens vnum numero suscipere in se contraria. neque enim idem numero color aliquando est albus, aliquando niger, neque eadem numero actio, aliquando bona, aliquando praua, similiter & in aliis, quæ substantiæ non sunt. Videmus autem ad sensum, quod eandem numero substantia est capax contrariorum, vt idem numero homo aliquando est calidus, aliqñ frigidus, aliqñ bonus, aliqñ prauus, ergo maxime proprium est substantiæ prædicamentalis esse susceptiuam contrariorum, & hic terminatur consideratio de prædicamento substantiæ ad mētem Arist.

De prædicamento quantitatis. *Cap.* III.

IN cap. tertio agendum est de prædicamento quantitatis ad mentem Arist. & tria agenda sunt.

Primo, ponentur diuisiones communes, quantitatis.

Secundo, de singulis membrum diuisionum agendum est.

Tertio, agendum est de proprietatibus & communitatibus quantitatis prædicamentalis.

Quantum ad primum vt scias in quo sensu locuturi sumus hic de quantitate aduerte quinque diuisiones.

Prima est quantitatum, alia est perfectionalis siue virtualis, alia dimensiua siue mensuratiua substantiæ, in qua est. Quātitas virtualis est ipsa rei bonitas siue perfectio graduabilis s̄m magis, & minus & maxime, iuxta quē sensum dicimus fortem magnum oratorē, & Demosthenem maximum, & ducem maioris auctoritatis, militem vero minoris, & hęc quantitas est eiusdem vniuersalitatis cum bono transcendēti, vnde reperitur in Deo maxime & infinitæ, & intelligentiis iuxta earum gradus, & in corporalibus secundum quod se inuicē excedunt in perfectione, substātiali vel accidētali,

& de hac non sumus hic locuturi, quoniam spectat ad prædicamentum qualitatis, pro quanto reperitur in creatis, vt excludamus eam, quæ est in Deo, quoniam sicut diuina substãtia non locatur in prædicamento, sic nec aliqua eius perfectio. Quantitas dimensiua siue mẽsuratiua substantiæ in qua est, est accidens, quo redditur subiectum mensurabile continuæ, vel discretæ, ita quòd per illud dicimur quanti, vel quoti, puta bicubitales, vel tricubitales, decem aut viginti, & de hac tantũ locuturi sumus, & consequitur substantiã prædicamentalem materialem, siue corpoream tm̃, nam intellectualis natura, vt intellectualis, denudata est ab huiusmodi quantitate, vt tibi manifestabitur in lib. 8. Phys. & in 2. Metaph.

Secunda est, quantitas, vel quantum dimensiuum, duplex est, quoniam aliud per se, aliud per accidens, membra diuisionis manifestabimus infra.

Tertia est, quantitatis per se, aliud genus est quantitas continua, aliud discreta.

Quarta est, quantitatis tam continuæ, quàm discretæ, alia habet positionem, alia positione caret.

Quinta est, quantitatis continuæ quinq; sunt species, linea, superficies, corpus, tempus, locus. Discretæ vero duæ, numerus, & oratio.

Quantum ad secundum declaranda sunt singula membra singularum diuisionum. Relicta igitur quantitate virtuali, quæ ad hoc negocium non spectat, & quantum dimensiuum primo diuisum est inquantum per se, & quantum per accidens.

Aduerte, quod quantum per se, siue quantitas per se, est illa quæ proprie & essentialiter & ex se, etiam remoto quocunq; respectu ad alterum, est diuisibilis quantitatiuæ: vt linea, quæ est essentialiter longitudo, & superficies latitudo: nam in omni longitudine, & latitudine est accipere partes, in quas diuisibiles sunt, vt ad sensum patet. Quantũ autem per accidens est illud, quod non proprie & essentialiter nec ex se, sed per respectum ad subiectum, in quo recipitur, qđ est per se quantum, est diuisibiles in partes quantitatiuas ad diuisionem sui subiecti quanti. In quo sensu qualitates sensibiles receptas in substantia quanta, siue immediate in superficie, dicimus esse quantas per accidẽs, diuiduntur enim ad

diuisionem

diuisionem superficiei, secundum naturam autem suam sunt indiuisibiles. Vnde dicit Arist. quod dicimus album multum, quia superficies, in qua recipitur albedo, est multa, quanta enim superficies fuerit, tantum album dices. Sunt ergo huiusmodi quanta per accidens, quia respiciunt quantum per se: puta dicitur actio longa, quia longium est tempus, in quo durat: & motus multus quia in multo tempore fit.

Et aduerte, quod non solum qualitates sensibiles receptę in quanto dicuntur quantæ per accidens, sed etiam formæ substantiales receptæ in materia quanta præter animam intellectiuam dicuntur fieri & esse quantæ, & extensæ per accidens, sicut sunt omnes formæ naturales rerum inanimatarum, & animalium imperfectorum, vt tibi declarabitur in lib. 2. de Anima. Sed pro nunc sustine.

Quantum ad notitiam partium tertiæ diuisionis aduerte quod apud Aristot. & Mathematicos, quantitas continua est illa, cuius partes ad vnum terminum communem copulantur. i. in qua est accipere aliquod vnum indiuisibile s͠m talem dimensionem, quod est finis partis præcedentis, & principium partis sequentis, vt in linea est signare punctum indiuisibilem s͠m longitudinem, quod est terminus partis lineæ pręcedentis, & principium partis sequentis, & tale indiuisibile dicitur hic terminus communis, ad quem partes quantitatis continuæ copulantur. Quid autem sit tale indiuisibile in superficie & corpore, & loco, & tempore dicemus in sequentibus. Quantitas discreta est illa, cuius partes non copulantur ad vnum terminum cõmunem, sed semper remanent discretæ, & separatæ, aduerte, quod partes quantitatis discretæ nõ ita sunt separatæ ab inuicem, & distinctæ, quin sint ordinatæ secundum prius, & posterius, sed dicuntur separatæ, quoniam nihil, vt communis terminus copulat eas adinuicem. Verbi gratia, summo numerum denariũ, cuius partes æquales sunt quinque, & quinque, inæquales aũt sunt septem & tria, sex & quattuor, istæ quidem partes ita ordinatæ sunt, quod vnitates ordine suo componunt ens, puta quinque & quinque consurgentes ex prima, secũda, tertia, quarta, quinta vnitate, non t͠n ita sunt ordinate, quod tertia vnitas sit finis ternarij, & principium binarij, nec quinta vnitas est finis primi quinarij, & principium secundi quinarij, sed vltima

vnitas primij quinarij est finis eius, & prima vnitas secundi quinarij est principium eius, ideo dñr partes quantitatis discretæ non copulari ad terminum cõem, sed permanere discretæ.i.distinctæ, separatæ.i.non continuatæ, licet quandiu componunt suum totum sint ordinatæ, sicut milites ordinati sunt, quandiu componunt exercitum.

Quantum ad notitiam partium quartæ diuisionis aduerte, quod quantitas habens positionem est illa cuius partes copulantur ad vnum terminum cõem, & sitæ sunt alicubi.

Pro cuius notitia aduerte, quod de ratione quantitatis habentis positionem duo sunt. Primo, quod partes eius copulentur ad vnum terminum cõem modo quo expositum est. Defectu huius, numerus non est quantitas habens positionẽ, licet enim partes numeri, quæ sunt vnitates, habeant inter se ordinem, non tamen positionem, quia nulla vnitas est finis præcedentis vnitatis, & principium sequentis. Secundo, quod partes sint situatæ alicubi, & permanentes, ita q̃d non sint in continuo fluxu. Defectu huius nec tempus nec motus, nec oratio dum profertur sunt quantitates habentes positionem. Consistunt enim in fieri, & de ipsis non habetur actu nisi indiuisibile, vt in tempore instans, in motu mutatum esse in oratione dum profertur syllaba, vel litera, & hæc tibi manifestabuntur in phys.pro nunc sustine, quoniam hoc negocium transcendunt. Ex his duabus conditionibus constat tibi quæ sunt quantitates habentes positionem, & quæ non, nam linea, superficies, corpus, & locus, habent positionem, copulantur enim in eis partes ad vnum terminum cõmunem, vt tibi manifestabitur in sequentibus, & sitæ sunt alicubi, quoniam non sunt in continuo fluxu vt patet, numerus vero, & oratio, & tempus, & motus sunt quantitates non habentes positionem, quoniam in nullo eorum seruatur vtraque conditio. Nam & permanentia partium, & continuitas in oratione dum profertur, deficit.

Quantum ad notitiam partium quintæ diuisionis assignãda est primo sufficientia speoierum quantitatis continuæ, deinde discretæ, deinde de singulis speciebus agendum est.

Tu igitur aduerte, quod quantitatis continuæ quinque sunt species.s.linea, superficies, corpus, locus, tempus. quarũ sufficientia hinc sumitur. Omnis quantitas cõtinua est men-

fura substantiæ, aut ergo mensurat intrinsece, aut extrinsece. Mensurare intrinsece est mensurare subiectum, in quo est subiectiue ipsa quantitas mensuratiua, extrinsece aũt est mensurare aliquid, in quo non est subiectiue ipsa quantitas mensuratiua, sed per applicationem, aut continentiam mensurat illud, vt exemplificabimus. Si ergo mensurat intrinsece, hoc est tripliciter, qm̃ aut secundũm longitudinem tm̃, & sic est linea, aut secundũm longitudinem & latitudinem, & sic est superficies, aut secundũm longitudinem, & latitudinẽ, & profunditatem, & sic est corpus. Si extrinsece, dupliciter, quia aut mensurat substantiam ab ea contentam, & circundatam, in qua, tñ non est subiectiue, & sic est locus. Locus. n. vt tibi manifestabitur in iiij. phys. continet locatum, & non est subiectiue in eo, sed in corpore locante, aut mẽsurat substantiam, vt est sub motu, & sic est tempus, quod non est subiectiue in omni mobili, cuius motum mensurat, sed in primo mobili. i. primo cœlo moto motu tantum diurno, vt tibi manifestabitur in iiij. Phhys. Constat, ergo tibi ratio, quare species quantitatis continuæ sunt tantum quinque. Quantitatis autem discretæ species sunt duæ. s. numerus, & oratio, quorum sufficientia hic sumitur. Omnis quantitas discreta mensurat substantiam, vt habet partes separatas. i. non copulatas ad vnum terminum communem, & habet ordinatas modo, quo exposuimus supra, hoc autem contingit dupliciter, quia aut illæ partes separatæ, licet ordinatæ, sunt permanentes, & sic est numerus, aut successiuæ, & sic est oratio in prolatione. Posita sufficientia specierum quantitatis continuæ & discretæ, de singulis speciebus agendum est, & primo de speciebus continuæ, secundo de speciebus discretæ. De singulis autem tria videnda sunt. Primo, quid sit. Secundo, quod est quantitas. Tertio, quod est continua vel discreta.

Incipiendo igitur à speciebus quantitatis continuæ prout ordinantur.

Aduerte, quod linea apud Mathematicum sic diffinitur, linea est sola longitudo, cuius extrema sunt duo puncta. Dicitur longitudo sola, quoniam imaginatur causari ex fluxu puncti, punctum, aũt cum sit penitus indiuisibile, non potest imaginari fluere nisi in longum, & ideo dicitur quod est sola longitudo, vt distinguatur à superficie, & corpore.

Dicitur

Dicitur cuius extrema sunt duo puncta, quoniam cum causetur à fluxu puncti imaginatur incipere à puncto, & terminari ad punctum.

Tu tamen aduerte, quod hæc diffinitio videtur competere soli lineæ rectæ finitæ, & non circulari, nec infinitæ. Nã in circulari idem punctum est principium, & finis, & infinita caret extremis. repugnat .n. infinitum terminari secundùm quod est infinitum. & ideo linea absolute sumpta sic definienda videtur, Linea est sola longitudo fluxu imaginario puncti per longum causata. Quod autem linea sit quantitas per se patet, quia est per se diuisibilis in partes quantitatiuas, & est mensura substantiæ, in qua est. Nam per lineam cognoscitur eius longitudo. Quod vero sit quantitas continua patet ex eo, quod partes suæ copulantur ad vnum terminum communem, id est idem punctum numero, quod terminat partem præcedentem, & initiat partem sequentem.

Superficies sic diffinitur à Mathematico, Superficies est longitudo, & latitudo sine profunditate, cuius extrema sunt duæ lineæ. Dicitur longit. & latit. quoniam imaginatur causari ex fluxo lineæ ad latus ex linea, ergo habet longitudinẽ, & ex fluxo eius in latus habet latitudinem, & est sine profunditate, vt distinguatur à corpore. Dicitur cuius extrema sunt duæ lineæ, quoniam sicut linea incipit à puncto per longum & terminatur ad punctum, sic superficies incipit à linea, & terminatur ad lineam, & ideo sicut in linea extrema sunt duo puncta, sic in superficie extrema sunt duæ lineæ.

Tu tamen aduerte, quod hæc diffinitio non videtur competere nisi superficiei finitæ, sicut etiam diximus de diffinitione lineæ Superficies igitur absolute sumpta sic vr̃ diffiniẽda superficies est longitudo & latitudo sine profunditate, causata ex imaginario fluxu lineæ in latum. Quod autem superficies sit quantitas per se, patet ex eo quod est diuisibilis in partes quantitatiuas, & est mensura substantiæ in qua est. Nam per superficiem cognoscitur substantiæ longitudo & latitudo. Quod vero sit quantitas continua patet ex eo, quod partes eius copulantur ad vnum terminum communem, qui est vna & eadem linea, quæ est finis præcedentis partis superficiei, & principium sequentis.

Corpus autem sic diffinitur apud Mathematicum. Corpus

pus est longitudo cum latitudine,& profunditate, cuius extrema sunt duæ superficies. Dicitur longitudo cum latitudine & profunditate, quoniam Mathematicus imaginatur, quod sicut linea causatur ex fluxu puncti in longum, & superficies & fluxu lineæ in latum, sic corpus causari, ex fluxu vel protractione superficiei in profundum. Vnde corpus à linea habet longitudinem, à superficie latitudinem, & à protractione superficiei profunditatem, & sic corpus vt est species quantitatis, est ipsa trina dimensio. Dico vt est species quantitatis, vt excipiatur corpus, quod est genu, subalternū in prædicamento substantiæ, quod non est trina dimensio, sed substantia subiecta trinæ dimensioni. Dicitur cuius extrema sunt duæ superficies, quoniam ille fluxus siue protractio superficiei in profundum incipit ab vna & terminatur ad aliam ideo illæ duæ dicuntur extrema corporis.

Tu tamen aduerte, quod hæc diffinitio competit corpori infinito, sicut diximus de linea & superficię.nam in corpore infinito repugnat dari duas superficies terminatas. Vnde corpus, vt est species quantitatis absolute sumptum, sic videtur definiendum. Corpus est longitudo & latitudo,& profunditas causata ex tractatu imaginario superficiei in ꝓfundum. Quod autem sit quantitas per se patet ex eo, quod si omnis dimensio per se sumpta est quantitas,multo magis trina dimensio simul sumpta,sed corpus in prædicamento quātitatis est trina dimensio per diffinitionem datam, ergo est multo magis quantitas quam linea, & superficies. Quod autem sit,quantitatis continua patet ex eo,quod partes suæ copulantur ad vnum terminum communem, quod est vna numero superficies, quæ est terminus partis superioris, & principium partis inferioris, & præterea constat corpus esse diuisibile in partes quantitatiuas, quarum quælibet adhuc est diuisibilis in partes eiusdem rationis. Locus, qm̄ est de consideratione physici,vt patet in 4.phys.sic diffinitur ab Arist. in 4.phys. locus est superficies corporis continentis, idest circundantis locatū. Quod aūt sit quātitas patet ex eo quod mensurat locatum,quod est substantia corporea vt vasa, puta phiala, aut metreta mensuratur vinum, & sextario bladum, & sacco farina. Quod vero sit quantitas continua patet ex hoc,quod locus est superficies,& superficies est

quantitas continua, vt docuimus supra, ergo locus est quantitas continua, tenet argm̄ per regulam ante prædicamentalem. Quando alterum de altero prædicatur &c. Nec obstat quin locus sit species quantitatis continue distincta à superficie, licet sit superficies, nam superficies potest dupliciter considerari. Primo, inquantum est subiectiue in continente, & sic dicitur quantitas continentis eius superficies. Secundo, inquantum respicit contentū in continente in rōne contentiua, licet non sit in contento subiectiue, & sic dr̄ locus.

Tempus similiter est de consideratione Physici, & sic diffinitur ab Arist. in iiij. phys. Tempus est numerus .i. mensura motus secundùm prius & posterius & qm̄ sensus huius diffinitionis non est intelligibilis à nouicijs in Logica, ideo sustine donec erudiaris in physicis. quod autem sit quantitas patet ex eo quod est mensura substantiæ mobilis vt stat sub motu. Quod vero sit quantitas continua. patet quia partes suæ copulantur ad idem instans, quod est finis præteriti & principium futuri. Constat igitur tibi quo modo sunt quinque spēs quantitatis continuæ, & quid sit vna quæque earū.

Post considerationem de speciebus quantitatis continuæ agendum est, de speciebus quantitatis discretæ. Sunt autem duæ, scilicet numerus & oratio. Numerus est multitudo ordinata aggregata ex vnitatibus. Dicitur multitudo, quoniā sola vnitas non facit numerum, sicut nec solum punctum facit lineam. Præterea, omnis quantitas est diuisibilis, sed sola vnitas non est diuisibilis, ergo &c. Dicitur ordinata, quoniam oportet quod in numero vnitates consequenter se habeant. Dicitur aggregata ad differentiam partium quantitatis & continuæ quæ continuantur & non solum aggregantur ad inuicem. Quod autem numerus sit quantitas patet ex eo quod mensurat substantiam. Nam per numerum denarium numeramus decem lapides, & per quaternariū quatuor elementa, numerare autem est mensurare. Quod vero sit quantitas discreta patet ex supradictis, quoniam parte suæ non copulantur ad vnum terminum communem, vt docuimus supra. Quomodo autem distinguatur numerus materialis à numero formali, & qūo solus numerus materialis sit in prædicamento quantitatis, formalis aūt sit transcendens, non est præsentis negocij, sed in lib. viij. metaph. id tibi mani-

nifestabitur. Ideo pro nunc sustine.

Oratio vt est in prædicamento quantitatis sic diffinitur, oratio est mensura distinctorum sonorum & distinctarum syllabarum atque dictionum prout ore profertur. Dicitur mensura distinctorum sonorum, quoniam soni distincti & voces syllabicatæ distinctæ, quas oratio dum profertur mensurat, sunt immediatum subiectum orationi, & hñt vicem substantiæ, sicut & superficies dum recipit colorem, primum vero & principale subiectum est aër expiratus. Dicitur prout ore profertur, ad differentiam orationis in mente, & in scripto. nam in mente est prima specie qualitatis, quoniam perficit & est & subiectiue in intellectu. In scripto autem est in quarta specie qualitatis, quoniam scriptura est species figurationis. Quod autem sit quantitas patet ex eo, quod est mensura substantiæ modo quo dictum est. Quod vero sit discreta patet ex eo quod partes eius, quæ sunt literæ & syllabæ & dictiones non copulantur ad vnum terminum communem, sed permanentes discretæ & ordinato componunt orationem. Licet autem sit discreta quantitas, est tamen species distincta contra numerum, quoniam numerus causatur per replicationem vnitatum, oratio autem causatur ordinatione syllabarum & dictionum absque replicatione, nec replicatio eiusdem prolationis numero fieri posset cum sit res successiua. Constat igitur tibi quæ sint species quantitatis discretæ & quid sint.

Quantum ad tertium principale agendum est de proprietatibus & communitatibus quantitatis, & sunt tres.

Prima est, quod quantitati nihil est contrarium. i. quantitati non contrariatur quantitas, sicut nec substantiæ contrariatur substantia, vt declaratum est in cap. præcedenti.

Pro cuius euidentia antequam probetur, aduerte. Primo, quoniam quia non habere contrarium ita conuenit substantiæ sicut quantitati, non potest dici proprietas quantitatis quarto modo, sed vel dicetur communitas, cum non conueniat sibi soli, vel dicenda est proprietas secundo modo quia licet non conueniat soli quantitati, conuenit tamen omni.

Secundo aduerte, ꝙ intentio philosophi est loqui de contrarietate perfecta & proprie dicta, quæ tres conditiones requirit. Primo, quod sint repugnantia inter duas formas quæ

ſint eiuſdem generis, vt repugnantia inter albedinem, & nigredinem, quæ continentur ſub colore. Secundo, quod illæ formæ ſint aptæ requiri per motum & diuiſibiliter ſicut calor, & frigiditas quæ gradualiter & paulatim acquiruntur in ſubiecto per calefactionem & frigefactionem. tertio quod inter eas ſit maxima diſtantia, ita quod ſub eodem genere non poſſit maior inueniri, nec intelligi, nec imaginari. Vnde dulcedo, & amaritudo contentæ ſub ſapore ſunt formæ propriæ, & perfectæ contrariæ, quoniam ſapores magis diſtantes, & differentes non poſſunt inueniri nec intelligi, cuius ſignum eſt, quod omnes alij ſapores dicuntur medij, & participant de vtroque aliquo modo. Iſtæ ſunt conditiones propriæ, & perfectæ contrarietatis, ex quibus ſi vna deeſt, non ſeruatur contrarietas perfecta.

Tertio aduerte, quod philoſophus intendit quantitati, vt quantitas eſt, id eſt abſolute, & ſimpliciter ſumptæ, nihil eſſe contrarium quod dico, quoniam ſi conſideretur comparatiue, vel vt ſtat ſub ratione relatiua, puta ſub ratione magni & parui, & ſub ratione multi, & pauci videtur, primo aſpectu in quantitate eſſe contrarietatem. Nam magnum videtur contrariari paruo, & multum pauco, tamen in veritate non pōt ex his probari veram & propriam contrarietatem eſſe in quantitate, qm̄ magis ſunt in prædicamento relationis q̄ quantis. nam res dicitur magna comparata alteri, & ſimiliter parua. vt mons eſt magnus comparatus lapidi, & lapis eſt paruus comparatus montis, & centum homines ſunt multi cōparati decem. & decē ſunt pauci comparati centum. Intentio ergo philoſophi eſt loqui de contrarietate perfecta, conſiderando quantitatem in ſe & abſolute, & non ſub ratione comparatiua, & relatiua. Poſita hac declaratione, probatur hæc concluſio. Quantitati vt quantitas eſt, nulla quantitas proprie & perfecte contrariatur. & primo probat eam Ariſt. inductione dicēs. Manifeſtum eſt, qm̄ nihil eſt contrariū, vt bicubito tricubito, vel ſuperficiei, vel alicui talium &c. Verumquia poſſet aliquis negare, idem eſſe iudicium de omnibus alijs quantitatibus, ideo aliter probandum eſt, & arguitur ratione ſic. Quantitas aut eſt determinata numero, ſicut bicubitum, tricubitum, & quatricubitum &c. aut non determinata, vt linea abſolute ſumpta & ſuperficies &

corpus.

corpus. Si est determinata, deficit sibi conditio secunda posita supra, scilicet quod oportet perfecta contraria paulatim & diuisibiliter acquiri, hoc autem repugnat quantitati determinatæ numero, consistit enim bicubitum in diuisibili, sicut & binarius, similiter tricubitum sicut & ternarius. Si est determinata numero deficit sibi tertia conditio, quæ est maxima distantia. Neque enim potest dari linea adeo lõga, quin possit intelligi longior, & superficies latior, & corpus maius in infinitum. Nec est instantia de differentiis localibus in vniuerso, scilicet de cẽtro mundi & superficie orbis lunæ concaua, quæ videntur extrema maxima distantia secundùm motum grauium & leuium. Hoc inquam non obstat, quoniam & si sint extrema maxime distantia apud Physicum, qui considerat motum grauium & leuium, non tamẽ apud Mathematicum & Logicum, qui abstrahunt à materia & motu. Vnde Mathematicus & Logicus potest intelligere lineam longiorem in infinitum, quàm sit linea ducta à cẽtro mundi ad concauum orbis lunæ, ex consequenti extrema distantiora in infinitum, q̃ sit centrum mundi concauum prædictum, ergo nec quantitas determinata numero, nec indeterminata habet aliquid proprie & vere contrarium.

Sed dices. Si non est vera contrarietas in quantitate, ergo in ea non est motus, quod est falsum, vt patet in 5. physi. Patet consequentia, quoniam Arist. in 5. phys. non alia ratione negat motum in substantia, nisi quia in ea non est contrarietas, vt docuimus in cap. præcedenti, ergo &c.

Respondetur ad hoc, quod inter aliqua duo sit motus, non oportet quod sint perfecte contraria ſm tres prædicta conditiones, sed sufficit quod habeant duas. s. sint termini à quo & ad quem eiusdem generis, & sint diuisibiliter ac paulatim acquisibiles, non est autem necesse, ꝙ sint maxime distãtes: nam à calido vt duo, ad calidum, vt octo datur motus calefactionis, & tamen non maxime distant, cum sint media inter calidum vt vnum, & summæ calidum. Et q̃m esse diuisibiliter acquisibile conuenit quantitati non determinatæ, numero, vt patet de loco rursum & deorsum, q̃m sicut paulatim ab vno receditur per motum localem, sic paulatim ad alterum acceditur, ideo datur in quantitate motus, qui est motus augmenti & decrementi Localis autem motus est in

prædicamento vt tibi declarabitur in 5. Physi. & tangemus de hoc in Postprædicamentis. Et, quia hæc conditio deficit in substantia, quoniam cum producatur per generationem producitur indiuisibiliter, hac de causa non est motus in substantia. Et ideo non est simile de quantitate & substantia. Hæc de prima proprietate dicta sint.

Secunda est, quod quantitas non suscipit magis & minus antequam probetur aduerte duo.

Primo, quod hæc non est proprietas quarto modo, quoniam, conuenit alteri.s.substantiæ, vt docuimus in cap. præcedenti ergo nō est proprietas nisi secundo, quia conuenit omni, sed non soli. Et ergo communitas respectu quarti modi, & proprietas respectu secundi modi.

Aduerte secundo, quod aliud est suscipere maius & minus, & suscipere maius & minus. Nam primum est tendere de esse imperfecto ad esse perfectius, & perfectius per motū acquisitiuum formæ recipiendæ in subiecto, secūdum est extendi vel contrahi in maiorem, aut minorem dimensionem. Primum dicitur augumentum secundùm maiorem & maiorem perfectionem, secundum autem dicitur augumentum, secundum maiorem & maiorem extensionem: Philosophus intendit quātitatem non suscipere magis & minus secundū primum sensum, & non intendit negare secundum, aliter negaret augumentum & decrementum in quantitate. Non.n. est aliud augeri quantitatiuæ, q̄ extendi secundùm dimensionem, minui autem est contrahi secundùm dimensionem. Verum est ergo dicere, quātitatem non intendi, sed extendi, nō remitti, sed contrahi. Hanc proprietatem non probat Arist. nisi indctione dicens, nō videtur quantitas magis & minus suscipere, neque enim aliud alio magis cubitum, neque bicubitum, neq; in numero, vt ternarius, & quinarius, nihil.n. magis tria dicētur, quàm quinque: neque tempus aliud alio magis & minus dicitur. quare quantitas non suscipit magis & minus. Verum quia Philosophus non facit inductionem nisi in quantitate discreta, & continua determinata numero, diceret aliquis non esse idem iudicium de continua quantitate non determinata numero, & de numero, quoniam illa non stat indiuisibili, hæc autem sic, ideo bene stat illam posse intendi & remitti, hanc autem non, propter q̄ probatur

intentum

intentum de quantitate absolute sumpta tali ratione, Suscipere magis siue intendi causatur per depurationem vnius contrarij ab altero contrario, vt docuimus in cap. praeceden ti, magis suscipere autem minus causatur per admixtionem vnius contrarij cum altero contrario. nam calorem intendi est magis ac magis separari à frigiditate, remitti auté est magis ac magis misceri frigiditati, sed quantitati, vt quantitas est, nihil est contrarium, ergo quantitas vt, quantitas est non suscipit magis & minus. Sic pro nunc dictum sit, si autem aliter videbitur, dicemus in philosophia. Hæc de secunda proprietate quantitatis dicta sint.

Tertia proprietas est hæc. Maxime proprium quantitatis est secundam eam æquale vel inæquale dici.

Pro notitia huius proprietatis aduerte duo, deinde probabitur.

Primo aduerte ad hoc, quòd hæc proprietas sit in quarto modo, ita quod omni & soli quantitati conueniat & semper, oportet intelligere de quantitate finita. Nam sicut inter quantitatem infinitam & finitam nulla datur proportio, sic nec æqualitas aut inæqualitas, sumendo quantitatem infinitam secundùm se totam. quod dico, quia non inconuenit ex quantitate infinita sumere partem finitam, puta decem cubitorum, & comparare eam quantitati alteri, quæ sit quinque cubitorum, tunc constat quod essent inæquales.

Secundo aduerte, quod intendit Philosophus hanc esse proprietatem quantitatis dimensiuæ, quoniam de hac solũ hic intendit vt excludamus quantitatem perfectionalem, de qua locuti sumus in principio huius capitis, nam & secundũ eam dicimur æquales vel inæquales, vt Sortes & Plato sunt æquales in sciencia vel auctoritate. Senex & iuuenis sunt in æquales viribus. Immo omne ens actu comparatum alteri potest dici æquale, vel inæquele qm̃ comparatum illi, aut est in eodem gradu bonitatis, & perfectionis, & sic est æquale, aut in maiori vel minori, & sic est inæquale. Hæc proprietas sic declarata probatur ex diffinitione æqualitatis & sui oppositi, & ex diffinitione æqualium, & inæqalium. Nam æqualitas est rerum differentium eadem quantitas. Inæqualitas aũt est rerum differentium diuersa quantitas. Aequalia vero dicuntur, quæ adinuicem comparata nec excedunt

nec exceduntur, Inæqualia vero sunt, quorum vnum excedit aliud. Tunc sic, omnis excessus sumitur ex mensura, & mensura ex quantitate, & solum per ipsam, cum ipsa sola sit mensura substantiæ, ergo omni & soli quantitati conuenit, vt per eam dicatur aliquid æquale, vel inæquale. Hæc de prædicamento quantitatis sint dicta secundùm logicos reales, & ad intentionem Arist.

Quantum vero spectat ad nominales breuibus se expediunt, diffiniunt prædicamentum quantitatis, deinde assignant genus generalissimum & genera subalterna vsque ad specialissimà & indiuidua. Diffinientes aũt dicunt, ꝙ prædicamentum quantitatis est coordinatio plurium terminorũ, scilicet vniuersalium & vniuocorum significantium quantitatem secundùm sub & supra. Termini autem significantes quantitatem sunt illi, per quos respondetur ad interrogationem factam per quantum, aut quot: vt quantus est fortes, respondetur, bicubitalis, quot sunt homines in templo, respõdetur, decẽ. Bicubitale & decem important quantitatem. Verum, quia vt sæpe diximus apud reales, nec prædicabile nec prædicamentum dicunt solos terminos, sed naturam, vt stat sub illis terminis, ideo tu sequere viam realium, vt conformiorem Aristoteli, & viæ Thomisticæ.

Quantum ad ordinationem prædicamenti, aduerte quòd assignant eam sicut Aristoteles, & logici reales, exceptio, ꝙ non nominant orationem inter species quantitatis discretæ, sed assignant solum numerum, & ne videantur contra dicere aut deuiare ab Aristot. qui numerat orationẽ in quantitate discreta. Dicunt, quòd Arist. non loquitur secundùm mentem propriam, sed iuxta sententiam Architæ Tarentini, sicut igitur ipsius prædicamenti seriem disponũt. Quantitas dimensiua est genus generalissimum. Sed in quantitate sunt duo genera subalterna, & neutrum est superius ad alterum, nec prædicatur de altero. s. Quantitas continua, & quãtitas discreta. Sub continua sunt quinque species, scilicet linea, superficies, corpus, locus, tẽpus. Horum indiuidua sunt hæc linea, hæc superficies, hoc corpus, hic locus, hoc tẽpus. Sub discreta est numerus, sub numero sunt species in infinitum, vt binarius, ternarius, &c. Sub qualibet numeri specie, sunt sua indiuidua, vt hic binarius, hic ternarius.

Hæc

Hæc de prædicamento quantitatis dicta sint, ad mentem nominalium,& realium.

De prædicamento Ad aliquid, id est Relationis. Cap. IIII.

IN cap.4.agendum est de prædicamento ad aliquid, de quo tria videnda sunt.

Primo,quid sit.

Secundo,quæ sunt genera siue species suæ.

Tertio,quæ sint proprietates siue communitates suæ.

Quantum ad primum aduerte,antequam deueniamus ad diffinitionem ipsius, quòd Ad aliquid , siue relatiuum est duplex,scilicet s**m esse & s**m dici. Relatiuũ secũdum esse est illud, quod principaliter & essentialiter dicit respectum , ad aliud,vt duplum & dimidium,pater & filius.Relatiuũ secũdũ dici est illud, ꝙ principaliter & essentialiter dicit absolutũ, puta de genere qualitatis, vt scientia & sensus & opinio, aut de genere substantiæ,puta manus,caput,pes.nam licet scientia & sensus & opinio importent principaliter qualitatem & perfectionem,siue in prima,siue in secũda specie qualitatis,vt declarabitur in cap.seq. tñ secundario , & connotatione important respectum ad alterum. Scientia.n. est scibilis scientia, & sensus est rei sensibilis sensus, & caput licet principaliter importet partẽ substantiæ, tñ connotat respectũ ad alterũ,est.n.caput capitati caput, & manus manuati manus.

His prænotatis aduerte,quòd apud Arist. & Logicos reales,datur de aliquid duplex diffinitio . Prima,competit Relatiuis s**m esse & secũdũ dici . Secũda aũt Relatiuis secundũ esse tm̃,& est correctiua primę:nã prima datur secũdũ sñiam veterũ,secundã autem dat Arist.secundũ mentẽ propriam.

Prima igitur diffinitio est hæc, Ad aliquid dicuntur quæcunque hoc ipsum ꝙ sunt,aliorum esse dicuntur vel quomodolibet aliter ad aliud,vt pater, filij pater, Dominus, serui Dominus. Primo,dicit dicuntur,& non dicit sunt,vt innuat quod hic non spectat de relatiuis principaliter,vt sunt entia realia; id enim spectat ad Metaphysicum.Vnde in lib.5. Metaph. ex proposito pertractat Arist. de modis relatiuorum . Pertractat autem hic de eis intentionaliter secundum quòd referuntur addici & prædicari. Nonnulli arbitrantur, quòd

Arist.

Arist. vtatur hoc termino dicuntur, vt innuat quod hæc diffinitio non est ex sua sententia, sed ex sententia Platonis, & ideo dabit secūdam diffinitionem vt videbis, quæ erit ad mētem suam. Secundo dicit, Quæcunque hoc ipsum, quod sunt aliorum esse dicuntur, id est, Dicuntur esse omnia illa, quę secundùm illud, quòd important vel significat, referuntur ad aliud, vt ad terminum, & dicit aliorum, id est in genitiuo casu, vt duplum refertur ad dimidium & econuerso, dicitur.n. duplum dimidij duplum, & dimidium dupli dimidium, & pater filij pater, & filius patris filius. Tertio dicit, vel quomodolibet aliter ad aliud. Hoc exponitur dupliciter. Primo sic, vel quomodolibet aliter.i. vel posito, quòd non significet solum respectum ad aliud, dummodo connotent respectū, dicuntur ad aliquid, & sic per hanc particulam denotat relatiua secundùm dici, per primam autem denotat relatiua secundū esse. Secundo sic, vel quomodolibet aliter, idest vel referuntur ad aliud vt ad terminum non solum in genitiuo, sed quomodolibet aliter, puta siue in datiuo, siue in accusatiuo. Nam quædam relatiua dicuntur ad suum correlatiuum in genitiuo, vt dominus, serui dominus, quædam in datiuo, vt similis simili similis, vicinus vicino vicinus, quædam in ablatiuo, vt maius minore maius, quædam in accusatiuo, vt mons magnus ad montem paruum. Sensus ergo diffinitionis est iste. Relatiua dicuntur quæcunque essentialiter important respectum, vel connotant respectum ad aliud, ita quòd se referunt in Genitiuo, vel Datiuo, vel Accusatiuo, vel Ablatiuo. Hæc est prima diffinitio.

Secunda talis est. Ad aliquid, sunt quibus hoc ipsum esse, quòd sunt est ad aliud quodammodo se habere. Hæc diffinitio datur ab Arist. vt correctiua præcedentis, ea nanque, vt diximus. communis est relatiuis simpliciter dictis, quæ sunt relatiua secundùm esse, quæ proprie reponuntur in prædicamento ad aliqd, & relatiuis secundùm quid, quæ sunt relatiua secūdum dici, & quo ad principale significatū sunt in alio prædicamento, q̄ in ad aliquid, vt scientia sensus opinio in prædicamento qualitatis caput aūt & manus & pes in prædicamento substantiæ, reductiuæ. Dicitur igitur Arist. ꝙ ad aliquid proprie & simpliciter sunt non quæcunque qūolibet ad aliud sunt, vt dicit prima diffinitio, sed quibus hoc ipsum

ſum ꝙ ſunt eſt ad aliud ſe habere quodāmodo.i.ſpeciali modo & nō quocunque modo. Hic autem modus ſpecialis eſt, vt non ſecundario,ſed principaliter & eſſentialiter dicāt reſpectum,vt in hoc diſtinguant relatiua ſecūdū dici a relatiuis ſecūdū eſſe. Cōſtat igit̄ q̄s ſit ſenſus vtriuſq; diffinitionis.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ ſub ad aliquid, vt eſt genus generaliſſimum, aſſignantur tria genera ſubalterna, quæ dicuntur relatio æquiparantiæ,relatio ſuperpoſitionis, relatio ſuppoſitionis,& ſic deſcribuntur.

Relatio æquiparantiæ eſt illa, quæ in vtroq; extremo denotat æqualitatem,ita quòd neutrum vt ſic excedit alterum, nec exceditur, ſpecies huius generis ſunt vicinitas, ſimilitudo,amicitia,æqualitas,& ad denotandum huiuſmodi æqualitatem ſolent relatiua æquiparantiæ nominari eodem nomine cum ſuis correlatiuis,quia fundantur ſuper eandem formam ſimul cum ſuis correlatiuis,vt duo albi dicuntur ſimiles,duo eiuſdem quantitatis dicuntur æquales,duo mutua dilectione dicuntur amici.

Relatio ſuperpoſitionis eſt illa, quæ in ſuo relatiuo denotat maioritatem ſuper correlatiuum,ut paternitas in pare ſuper filium, Dominium in domino ſuper ſeruum.Vnde relatiua ſuperpoſitionis dicunt reſpectum excedentis ad exceſſum,id eſt maioris ad minus.Superponitur enim maius minori,vt pater filio,dominus ſeruo,magiſter diſcipulo.

Relatio ſuppoſitionis eſt illa, quæ in ſuo relatiuo denotat minoritatem erga ſuum correlatiuum, vt filiatio in filio erga patrem,& ſeruitus in ſeruo erga dominum. Vnde relatiua ſuppoſitionis ſunt illa, quorum ſignificata indigniora ſunt ſignificatis correlatiuorum,vt ſeruus,filius, diſcipulus, eſt enim filius natura inferior patre,& ſeruus domino, &c. Species Relationis æquiparantiæ dictæ ſunt. Species autem Relationis ſuperpoſitionis ſunt duplum ad dimidium, triplum ad duplum, & ſic aſcendendo in numeris, dominus ad ſeruum, pater ad filium, &c. Species autem ſuppoſitionis ſumuntur econuerſo,vt dimidium ad duplum, duplum ad triplum,ſeruus ad dominum. Et aduerte, ꝙ hic non ſumuntur ſuperpoſitio & ſuppoſitio ſecūdū ſub & ſupra in linea p̄dicamentali,aliter vnū prædicaretur de altero,puta quòd ſeruus eſſe dn̄s,ꝙ eſt impoſſibile, ſed ſumunt̄ ſecūdum ſub & ſupra

in

in maioritate & minoritate, ideo vnum non prædicatur de altero, sed opponitur alteri oppositione relatiua, de qua dicemus infra. Constat igitur tibi, q̃ sint genera subalterna & species in ad aliquid. De modis autem relatiuorum non est præsentis negocij pertractare, sed spectat ad lib. 5. Metaph.

Quantum ad tertium agendum est de communitatibus, & proprietatibus relatiuorum. Et hic duo agenda sunt. Primo, declarandæ sunt communitates & proprietates eorum, quæ sunt quattuor. Secundo, assignanda sunt duo corollaria & declaranda.

Prima, quæ est communitas est hæc. Contrarietas est in relatione, nam virtus contrariatur vitio, & scientia ignorantiæ, sed hæc sunt relatiua, refertur enim virtus ad opus virtuosum & vitium ad opus vitiosum, & scientia ad scibile, & ignorantia ad ignoratum, ergo constat quod contrarietas est in relatione.

Aduerte, quòd dicitur communitas, quoniam non conuenit soli relationi, cõuenit enim qualitati, vt dicemus in cap. seq. Item non conuenit omni relationi, quoniam neque duplo, neque triplo est aliquid cõtrarium. Est ergo cõmunitas.

Sed aduerte, quòd hæc communitas indiget, multa declaratione. Primo, magis seruatur in relatiuis secundùm dici, q̃ secundùm esse. Cuius signum est, quòd Arist. exemplificat de relatiuis secundùm dici, qualia sunt, virtus & vitium, scientia & ignorantia. Secundo, hæc communitas est vera non ratione ipsorum respectuum, sed ratione fundamentorum. Nam quia virtus & vitium sunt qualitates oppositæ, super quas fundantur duo respectus, vnus super virtutem ad actũ virtuosum, alter super vitium ad actum vitiosum, ideo dicitur, quòd in relatione est contrarietas. Tertio aduerte, ꝙ duo relatiua opponuntur relatiue & contrarie. Relatiue quidem vt comparantur ad sua correlatiua, contrariæ autẽ ratione fundamentorum, quæ sunt qualitates contrariæ. Quarto aduerte, circa exemplum datum de scientia & ignorantia, ꝙ ignorantia non contrariatur scientiæ nisi sit ignorãtia erronea, vt præseruem ignorantiam simplicis negationis, qualis est in idiota. hæc enim non contrarie, sed priuatiue opponitur scientiæ, vt declarabitur tibi in Postprædicamentis. Hæc de prima communitate dicta sint.

Secunda,

Secunda, quæ est communitas, talis est. Relatiua suscipiũt magis & minus, vt aliqua duo dicuntur magis similia, quàm alio duo. v. g. duo calida intensa sunt magis similia quàm intensum calidum & remissum calidum. Præter linea cubitalis & bicubitalis sunt minus inæquales quam cubitalis & decem cubitorum. Hæc autem est communitas, quia non soli relationi conuenit: nam conuenit qualitati. Item non conuenit omni, non enim conuenit relationis denominatis à numero, vt duplo, triplo, & quatruplo. Consistunt enim in indiuisibili, sicut & numeri.

Sed aduerte, ꝙ hæc communitas non verificatur de relatiuis nisi propter fundamenta. Nam si fundamenta non suscipiunt magis & minus, nec etiam relatiua. Vnde, quia qualitates fundantes similitudinem & dissimilitudinem suscipiũt magis & minus, puta q̃a in vno extremo est perfectior albedo, in alio autem parum imperfectior dicentur dissimilia, si autem in alio sic aliud imperfectior dicentur magis dissimilia, ex quibus patet ꝙ cõntrarietas, & intẽsio & remissio non conueniunt per se, sed ꝑ aliud relatiuis, soli autem qualitati conueniunt primo & per se, vt tibi declarabitur in cap. seq.

Sed dices. Aristoteles vult quòd inæquale sicut dissimile suscipiat, magis & minus, sed inæquale fundatur in quantitate, de qua diximus in cap. præced. quòd non suscipit magis & minus, ergo inæquale nec per se, nec ratione fundamenti suscipit magis & minus.

Respondetur quòd suscipit magis, & minus ratione fundamenti. Nam licet quantitas, vt quantitas denominatur à numero, non suscipiat magis & minus, tamen non inconuenit quantitati non denominatæ à numero suscipere magis & minus, vt declarabimus in iiij. Phys. in cap. de vacuo in quæst. nostris. Vel dicendum, quòd quantitas suscipit magis, & minus extensiue, sicut qualitas intensiue & hoc sufficit ad saluandum quòd relatiua suscipiunt magis & minus. Hæc de secunda communitate dicta sint.

Tertia, quæ est proprietas talis est. Relatiua dicuntur ad conuertentiam, vt pater, filij pater, & filius, patris filius. Pro cuius notitia declarandum est quid sit conuertentia, & quid dici ad conuertentiam.

Tu igitur aduerte, quòd differentia est inter conuerten-

tiam

tiã,& conuertibilitatem,& conuersionem. Nã conuertentia est mutua dependentia duorum correlatiuorũ in aliquo casu,puta in Genitiuo vel Datiuo vel Ablatiuo,& dici ad conuertentiam est aliqua referri inter se secundùm mutuam dependentiam in aliquo casu, puta pater dicitur ad filium per conuertentiam, quia pater est filij pater, & econuerso filius, est patris filius. In Datiuo autem dicuntur relatiua æquiperentiæ ad conuertentiam,vt æquale est æquali æquale, simili est simili simile. Amicus est amico amicus &c. Et in hoc sensu conuertentia est proprietas vera relatiuorum, quia non conuenit alicui absoluto vt absolutum est. Conuertibilitas autem est æqualis duorum terminorum conuertibilium verificatio. Sunt autem termini conuertibiles, qui mutuo de se inuicem & æque ample verificantur, huiusmodi sunt subiectum & propria passio, vt homo risibile. Diffinitio & diffinitum. Species & differentia specifica, vt homo & rationale. Nam de quocunque prædicatur vnum prædicatur alterum, & de se mutuo prædicantur. Et ab vno ad alterum, & econuerso in subsistendo valet consequentia.nam bene sequitur, homo est,ergo risibile est,ergo rationale est,ergo animal rationale est. Et hæc non est proprietas relatiuorum, sed potius terminorum incomplexorum conuertibilium. Conuersa autem est transmutatio prædicati in subiectum & econuerso,& est propositionum & non terminorum, vt supra docuimus agentes de conuersionibus propositionum categoricarum. Constat igitur tibi quid sit relatiua dici ad conuertentiam.

Quarta est proprietas, quæ talis est. Relatiua sunt simul natura, ita q posito vno ponitur reliquum & remoto vno remouetur reliquum. Neque enim est intelligibile q ponatur pater & non ponatur filius, aliter non dicerentur ad cõuertentiam.neque est imaginabile quòd ponatur duplum & non ponatur dimidium, respectu cuius dicitur dimidium.

Sed aduerte, q hæc proprietas requirit duas conditiones in esse. Primo, q sumantur inesse relatiuo, & non quantum ad eorum fundamenta, nam quantum ad eorum fundamẽta non inconuenit vnum esse prius, alterum posterius, vt pater & filius ratione qua sunt homo. In ratione aũt generantis & geniti sunt simul natura, qm̃ generans est alicuius geniti generans,

generans, & genitum est ab aliquo generante genitum. Secundo, oportet quòd intelligatur simul natura actu vel potentia. Quod dico propter relatiua secundùm dici, qualia sunt scientia & scibile, sensus & sensibile, virtus & opus virtuosum. Nam non est necesse, ꝙ si est sensibile in actu sit sensus in actu, stat enim lapidem esse in fundo maris, & tamen à nullo sentiri, & ideo sic intelligendum est. Si vtrunque relatiuum in esse relatiuo est actu, sunt simul natura actu, si autem vtrunque in esse relatiuo est in potentia, sunt simul natura in potentia. Hæc de quarta proprietate dicta sint.

Positis proprietatibus, & communitatibus relatiuorum assignanda sunt duo corollaria ad mentem Arist. & logicantium realium.

Primum est. Relatiua posita se ponunt, & perempto vno perimitur reliquum, & sic intelligitur, si ponitur vnum ponitur reliquum, & corrupto vno, corrūpitur reliquum, & hoc corollarium pendet à quarta proprietate. Nam bene sequitur, relatiua sunt simul natura, ergo simul incipiunt & desinunt. ea enim sunt simul natura, quorū est vnus ortus & occasus, ergo posita se ponunt, & perēpto vno perimitur reliquū.

Sed aduerte, quod duę conditiones requiruntur. Primo, ꝙ considerentur in esse relatiuo, & non quo ad fundamenta, scilicet inquantum res absolutæ sunt. Nam licet non ponatur filius vt filius nisi ponatur pater, vt pater, neque desinat esse filius, vt filius nisi desinat pater vt pater, tamē filius vt homo potest poni corrupto patre, vt homo est & econuerso. Vnde solet dici, ꝙ hoc corollarium verificatur de relatiuis formaliter acceptis, & non materialiter, siue fundamentaliter consideratis. Secundo, quòd sumatur correlatiuum totaliter, & non solum partialiter. Quod dico quoniam correlatiuum patris est filius. Vnde posito quòd vnus pater haberet decem filios, & moriantur aliqui, propter hoc non desinit esse pater nisi partialiter, scilicet respectu filiorum defunctorū. Ad hoc autem, quòd omnino desinat esse pater, oportet ꝙ omnes filij deficiant, quoniam omnes simul sumpti sunt totale correlatiuum patris. Sed id ad plenum tibi manifestabitur in quinto Metaph. secundo viam Thomisticam.

Secundum est, si quis definit, id est determinat, & resolute nouerit vnum relatiuorum, noscet, & reliquum. Vt si quis de

terminate

terminate nouit quid sit duplum, noscet determinate cuius sit duplum, quia dimidij & ratio huius est, quia vnum diffinitur per reliquum & econuerso, ita quòd in diffinitione dubli ponitur dimidium,& econuerso,& in diffinitione domini ponitur seruus,& econuerso. Vnde in eodem instanti fertur intellectus in relatiuum,& suum correlatiuum. Cum igitur diffinitio faciat determinate scire diffinitum, & relatiua mutuo definiantur, ergo mutuo cognoscuntur.

Sed dices. Si mutuo diffiniuntur,ergo est circulus in diffinitionibus, qui reprobatur in j. Poster.

Respondetur,prohibetur circulus in absoluutis,quia non sunt de mutuo intellectu, licet.n.animal sit de intellectu hominis non tñ econuerso. Qm̃ autem relatiua sunt de mutuo intellectu,ideo non inconuenit circulus in eorum diffinitionibus. Hæc de prædicamento relationis dicta sint ad mentem philosophi & logici realis. Nominales vero de hoc prędicamento cito se expediunt.Nam diffiniunt illud eodẽ modo sicut & reliqua prædicamenta & assignant genus generalissimum,& genera subalterna,& species specialissimas. Diffiniunt aũt sic. Prædicamentũ ad aliquid est ordinatio pluriũ terminorum.s.vniuocorum & de pluribus prædicabiliũ ſm sub & supra,& significantiũ relationẽ. Termini autem significantes relationem sunt illi, per quos conuenienter respondetur ad interrogationẽ factam de aliquo ad quid est. Nam sicut in prædicamento interrogatio fit per quid, & in prædicamento quantitatis per quantum, & in prædicamento qualitatis per quale, sic in prædicamento relationis fit interrogatio per ad q.d. Vt qñ quæritur ad quid refertur,vel dicitur pater,respondetur ad filium,& dominus ad seruum &c.

Hanc autem huius prædicamenti seriem sic disponunt genus generalissimum est relatio supple realis, vt excludamus relationem rationis, quæ cũ sit ens rationis in nullo est prædicamento, vt identitas qua sortes est idem sibi ipsi. Sed de hoc agendum est in lib.v.Metaph.est autem realis est prædicamentalis relatio,quæ tres conditiones habet,primo quod extrema sint entia realia, cuius defectu relatio prædicati ad subiectum,speciei ad genus,non est realis, secundo ꝙ extrema sint entia realia realiter distincta ab inuicem,cuius defectu relatio identitatis, quæ est eiusdem ad seipsum, non est realis

realis. Tertio, ꝙ extrema sint eiusdẽ ordinis .i. ꝙ mutuam habeant dependentiam ab inuicem, cuius defectu relatio inter Deũ & creaturam ex parte Dei non est realis, quia Deus est penitus independens. Relatio igitur realis est genus generalissimum. Sub relatione sunt tria genera subalterna, scilicet Relatio æquiperantiæ, Relatio superpositionis, Relatio suppositionis. Sub relatione æquiperantiæ sunt istæ species, Vicinitas, amicitia, æqualitas, similitudo, quarum indiuidua sunt, hæc vicinitas, hæc amicitia, hæc æqualitas, hæc similitudo. Sub relatione superpositionis sunt istæ species, .s. Paternitas, Dominium, Magisterium, Maioritas, & sua indiuidua sunt hæc, hæc paternitas, hoc dominium, hoc magisterium, hæc maioritas. Sub relatione suppositionis sunt istæ species, scilicet, filiatio, seruitus, disciplinatus, minoritas, & indiuidua sunt hæc, hæc filiatio, hæc seruitus, hæc minoritas, hic disciplinatus, & hic terminatur intentio nostra, super prædicamentum ad aliquid.

De prædicamento Qualitatis. *Cap.* V.

IN quinto cap. agendum est de prædicamento qualitatis ad mentem Aristot. & logici realis, de quo quatuor videnda sunt.

Primo, de qualitate quid sit.

Secundo, quæ & quot sint species qualitatis.

Tertio, agendum est de concreto qualitatis, ꝙ dr̃ quale.

Quarto, agendum est de communitatibus, & proprietatibus qualitatis.

Quantum ad primum aduerte ꝙ apud Arist. qualitas est secundùm quàm quales dicimur, vt secundùm iustitiam iusti. Quædam quidem diffinitio datur ab effectu & à posteriori, qualitas .n. est causa formalis, qua efficimur quales. & si accipiatur vt sonat, & non aliter exponatur, non conuenit soli qualitati prædicamentali. Nam & per differentiam essentialem dicimur quales, vt qualis est homo, respondetur, rationalis. Vnde & Porphyrius dicit in prædicabilibus ꝙ homo differt ab equo rationali qualitate, & per actionum dicimur quales, similiter per passionem. Vt qualis est sortes, respondetur, est scribens, vel calefactus &c. Vt ergo sit propria

diffinitio qualitatis prædicamentalis, sic intelligenda est. Qualitas est forma accidentalis secundum quàm primo, & per se dicimur, id est denominamur quales. Per ly forma accidentalis excluditur differentia essentialis, quæ secundũ rẽ non est qualitas, sed tantum secundum modum prædicandi, ideo non est in prædicamento qualitatis, sed substantiæ. Per ly primo & per se excluditur actio & passio, qm̃ per eas non dicimur quales, nisi quia sunt viæ ad qualitates, vt calefactio ad calorem, & frigefactio ad frigiditatem. Vnde secundario & non primo & per se per eas dicimur quales. Per ly dicimur, non est intentio Arist. intelligere nos solos homines, quasi quòd tantum homo recipiens qualitatem denominatur qualis, sed est modus sic loquendi. Vnde vt extendatur diffinitio vniuersaliter, potest sic formari. Qualitas est forma accidentalis, secundùm quàm omne receptiuum qualitatis primo & per se dicitur quale. Et sic declarata & formata conuenit omni & soli qualitati.

Quantum ad secundum aduerte, quòd apud Arist. quattuor sunt species qualitatis, quæ quidem non sunt specialissimæ, sed subalternæ, quoniam quælibet earum est habens sub se species, vt tibi manifestabitur.

Prima est, habitus & dispositio, pro cuius resolutione quattuor agenda sunt. Primo quomodo comparatur dispositio ad habitum. Secundo, quid sit habitus & dispositio, vt sunt duo genera qualitatis condistincta. Tertio. In quo differunt & in quo conueniunt. Quarto, quæ qualitates in hac prima specie reponuntur.

Quantum ad primum aduerte, quòd dispositio dupliciter considerari potest. Primo, generaliter pro omni qualitate quà disponitur subiectum ad operandum operationes sibi debitas, siue sint perfectæ, siue imperfectæ. Secundo, particulariter pro omni qualitate, qua imperfecta disponitur subiectum ad operandum operationes sibi debitas, licet imperfectas. In primo sensu dispositio est genus ad dispositionem particulariter dictam, & ad habitum, & in hoc sensu tam habitus quàm dispositio particulariter dicta sunt dispositio. Vnde in hoc sensu intelligendum est illud, quòd dicit Arist. quòd omnis habitus est dispositio, quoniam omnis habitus disponit subiectum ad operandum, in secundo sensu dispositio

tio

tio est species qualitatis distincta contra habitum, sicut distinguitur imperfectum contra perfectum, & non prædicatur de habitu affir. sed negat. Et in hoc sensu intelligitur illud, quod dicit Arist. dispositiones non necesse est habitus esse. Nam qui dispositi sunt, non omnino retinent habitum. Constat ergo quomodo dispositio est genus ad habitus & dispositionem & quomodo est species distincta contra habitum.

Quantum ad secundum aduerte, quòd habitus est qualitas radicata in subiecto de difficili mobilis, qua perfecte & permanenter disponitur subiectum ad operandum operationes sibi conuenientes, tam in bonum quàm in malum. Vnde omnis scientia perfecte acquisita habitus. Omnis ars, omnis virtus, omne vitium, cum radicata hæc fuerint in anima, sunt habitus, quia non de facili transmutantur, nec remouentur à subiecto. Dispositio vero condistincta contra habitum, quod Arist. appellat affectionem, est qualitas de facili mobilis & cito permutabilis à subiecto, non disponens ipsum ad operandum nisi leuiter & imperfecte. Et exemplificat Arist. de calore & frigiditate, de sanitate & ægritudine, & alijs huiusmodi. Nam inquit Arist. cito afficitur homo circa eas, & cito permutatur, vt ex calido fit frigidus & econuerso, ex sano æger, & econuerso, nisi forte in his, quæ per temporis longitudinem in naturam cuiusque transferuntur, vt ægritudo longitudine temporis effecta insanabilis, vt ptisis, podagra, hydropisis, paralisis. Tunc enim non dispositiones siue affectiones, sed habitus quis vocabit. Constat igitur quid sit habitus, & dispositio, vt sunt species condistinctæ.

Quantum ad tertium aduerte, quòd habitus & dispositio conueniunt in forma significata. Nam eadem qualitas potest dici dispositio & habitus, in quantum actuat & qualificat subiectum disponens ipsum ad operandum. Sed differunt in modo disponendi. Nam si talis qualitas nondum sit perfecte acquisita nec formata in subiecto, dicitur dispositio, vt scientia & ars & virtus, quando incipiunt de nouo acquiri, sicut contingit in discipulis: disponitur .n. subiectum imperfecte per ipsam. Si autem perfecte acquisita fuerit, vt ars in artefice iam exercitato, tunc dispositio transit in habitu. Et sic constat quod habitus differt à dispo sitione in duobus. Primo, quia habitus est qualitas permanentior & diuturnior.

Diſpoſitio autem eſt de facili tranſiens, niſi longitudine tem poris & exercitio tranſeat in habitum. Secundo differunt, quia habitus poteſt dici diſpoſitio,ſed non econuerſo. Nam qui habet habitum diſpoſitus & aptus eſt operari ſm habitum remoto impedimento, & in hoc ſenſu diſpoſitio eſt qd ſuperius ad habitum ſicut genus ad ſpeciem,vt docuimus ſupra. Conſtat ergo quomodo conueniunt & differunt.

Quantum ad quartum aduerte, quòd in hac prima ſpecie qualitatis continentur oẽs qualitates habilitantes, & diſponentes ſubiectum ad operandum operationes ſibi conueniẽtes. Tales ſunt omnes qualitates & corporales,& ſpirituales diſponentes ſubiectum ad operandum, quæ ſi firmatæ ſunt, dicuntur habitus,ſi non firmatæ,dicuntur diſpoſitiones.Corporales quidem ſunt ſanitas, & ſuum oppoſitum, pulchritudo & ſuum oppoſitum, elegantia & ſuum oppoſitum robur, & ſuum oppoſitum. nam formæ contrariæ ſub eodem genere continentur: Spirituales ſunt habitus animæ tam morales quàm intellectuales. Morales quidem ſunt temperantia, fortitudo,iuſtitia,& prudentia, & alij habitus, de quibus per tractauimus in Tertio,Quarto,Quinto,Eth. & vitia eis contraria. Intellectuales ſunt,ſapientia,ſcientia,intellectus.i.notitia primorum principiorum, ars tam liberalis quàm mecanica,& opinio, & virtutes infuſæ,oĩa hæc ſunt in prima ſpecie qualitatis,vtpote habilitantia ſubiectum ad operandum.

Secunda ſpecies.ſ.ſubalterna,dicitur naturalis potentia vel impotentia,de qua tria vidẽda ſunt.Primo,quid ſint.Secundo,quomodo conueniunt, & differunt ab habitu,& diſpoſitione. Tertio, quæ qualitates in hac ſpecie reponantur.

Quantum ad primum aduerte, quòd naturalis potentia eſt congenita & inſeparabilis rei proprietas, qua ex ſui natura vt principio formali potens eſt operari operationes ſibi conuenientes à natura,& potẽs eſt reſiſtere contrarijs & nociuis, vt animal dicitur ſanatiuum ex virtute ſua naturali, quando potens eſt operari opera ſua naturalia, & poteſt reſiſtere malis accidentibus ne patiatur ab eis. Naturalis autem impotentia eſt cõgenita & inſeparabilis rei proprietas, qua ex ſui natura & cõplexione impotens eſt ad operandum operationes ſibi debitas, nec reſiſtere poteſt contrarijs & nociuis accidentibus. Vt homo dicitur ægrotatiuus,quia naturalem

lem impotentiam habet operādi opera sua naturalia, nec re sistere potest contrariis, sed de facili patitur ab eis. Et sicut dictum est de sanatiuo & ægrotatiuo, intellige etiam de duro & molli. Durum enim dicitur per naturalem vigorem, quo potest redere secanti vel percutienti vel perforanti. Molle vero dicitur per naturalem debilitatem, qua non potest resistere secanti vel percutienti & cætera, sed facilè cædit eis, ita quod de facili secatur, aut percutitur, aut prosternitur.

Quantum ad secundum aduerte, quod habitus & dispositio, & naturalis potentia vel impotentia, conueniunt & differunt quidem, quoniam sunt principia formalia subiecto, in quo sunt operandi, vt sibi conuenit. Differunt autem in duobus. Primo, quoniam habitus & dispositio sunt qualitates aduentitiæ & non congenitæ, sed acquiruntur aut exercitio, & consuetudine, sicut habitus corporales & morales, similiter dispositiones, aut intentione aut doctrina, vt habitus & dispositiones intellectuales propterea non sunt inseparabiles à subiecto. Naturalis vero potentia & impotētia, nō exercitio, non inuentione, non disciplina, sed ex forma rei, & ex cōplexione rei, vt patet in naturalibus simplicibus & cōpositis, aut à simplici essentia rei, vt in immaterialibus substantiis emanāt. Ideo sunt cōgenitæ & inseparabiles à subiecto, & dn̄r naturales habitudines: Secundo differunt, qm̄ dispositio prædicatur de habitu modo, quo declaratum est supra, nunquā aūt impotentia prædicatur de potentia, vt patet.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ in hac specie reponūtur omnes aptitudines & inclinationes naturales, quibus vnaquæque res mouetur ad operandum, vel cōsequendum finē suum, vt caliditas in igne, grauitas in lapide, lux in sole, & omnes rerū propriæ passiones, vt risibile, rudibile, disciplinabile, &c. & omnes inclinationes ac dispositiones, quæ insunt diuersis indiuiduis ex influxu causarum superiorum, quibus absque habitu acquisito, apti & inclinati sunt ad varia humana opera & artificia, moralia, & intellectualia, iuxta quas aliqui dicuntur ex naturali inclinatione iusti, aliqui opposito modo, aliqui naturaliter temperati, fortes, magnifici, veraces, aliqui opposito modo & omnes dispositiones corporales ingenitæ, quibus redditur homo aptus ad diuersa exercitia corporalia laudabilia absque habitu acquisito, vt natu-

raliter curſores pugiles athletæ, gratioſi luſores ex naturali eutropelia. In eadem ſpecie qualitatis ſunt omnes animæ vegetatiuæ potentiæ, omnes animæ ſenſitiuæ potentiæ exteriores & interiores, omnes animæ intellectiuæ potentiæ, tam appetitiuæ quã intellectiuæ. Oẽs potẽtiæ motiuæ tã directiuæ, q̃ imperatiuæ & executiuæ, de q̃bus omnibus plenã notitiã habebis in 2. & 3. de anima in epitomatibus noſtris naturalibus. Hæc de ſecũda ſpecie qualitatis dicta ſint.

Tertia ſpecies dicitur paſſio & paſſibilis qualitas, de qua tria videnda ſunt, Primo, quid ſit paſſio & paſſibilis qualitas. Secundo, quæ & quot qualitates in ea reponuntur. Tertio ſoluetur dubium.

Quantum ad primum, vt ſcias in quo ſenſu ſumitur paſſio hic, & in quo ſenſu paſſibilis, aduerte, quod paſſio tribus modis ſumitur. Primo, inquantum reſpicit agens, à quo eſt actio, cuius effectus eſt ipſa paſſio, vt calefactio paſſiua ſe habet ad calefactionem actiuam, vt effectus eius, vt dicetur tibi infra, & in hoc ſenſu non eſt ſpecies qualitatis, ſed prædicamentum particulare, vt manifeſtabimus infra. Secundò, ſumitur pro motu appetitus ſenſitiui, quo impellimur ad aliquid agendũ, & quo alteratur corpus, qualis eſt timor audacia, deſiderium, amor, odiũ, ſpes, ira, de q̃bus omnibus loquemur in tertio de anima, & ſic paſſio eſt quidem in p̃dicamento qualitatis, qm̃ qualificat ſubiectum. Interrogamus.n. de Socrate qualis eſt, & r̃ndetur, ꝙ eſt iratus, aut audax, aut timoroſus, aut triſtis, &c. ſed paſſio ſic dicta eſt in ſecunda ſpecie, ſicut eſt potentia animæ appetitiua. Tertio, ſumitur pro qualitate ſenſibili, id eſt ab aliquo quinque ſenſum perceptibili cito tranſiens, nec denominans ſubiectum quale ſimpliciter, ſed ſecundum quid, vt tibi declarabitur, & ſic de ea eſt hic ſermo habendus. Sic autem diffinienda eſt. Paſſio eſt qualitas cito tranſiens inferens paſſionem, vel illata ab aliqua paſſione, vt pallor proueniens ex timore, vel ira, & rubedo ex verecundia. Paſſibilis vero qualitas non dicitur paſſibilis quaſi ſit apta pati tanquam ſubiectum patiens, aut paſſibile, ſed dicitur paſſibilis, quia cauſat paſſionem in ſenſu, dum ſentitur verum niſi aliud addatur, non diſtinguetur à qualitate, quæ dicitur paſſio, nam, vt diffiniuimus & ipſa infert paſſionem, vel infertur à paſſione. Vt ergo diſtinguatur

ſic

sic diffinienda est. Passibilis qualitas, est qualitas firmata in subiecto, difficulter, vel nunquam separabilis à subiecto, inferes passionem sensui dum sentitur, vel illata ab aliqua passione simpliciter denominans subiectum suum quale. Dicitur firmata in subiecto, ad differentiam qualitatis, quæ dicitur passio, quæ quasi transeunter adhæret subiecto, vt rubedo ex verecunda. Dicitur difficulter, vel nunquam separabilis, quoniam aliqua qualitas est congemita subiecto, vt albedo in niue, calor in igne, dulcedo in melle, amaritudo in absinthio, & istæ dicuntur qualitates passibiles inseparabiles, aliqua autem de nouo aduenit subiecto, sed longitudini temporis adeo firmatur, qđ vix amoueri potest, vt color croceus ex ictericia, & palor ex phthisi, & amaritudo in lingua ex colera adusta.

Dicitur inferens passionem sensui dum sentitur: aduerte, quod vt declaratur in lib. 2. de Anima, sentire est pati, & sensatio est passio, prout sensibile agit in sensum, & sensus recipit impressionē à sensibili, ideo passibilis qualitas, quæ est apta ab aliquo sensu sentiri, dicitur inferre passionem. Dicitur simpliciter denominans subiectum quale, vt in hoc distinguatur à qualitate quæ est passio. Nam licet sit essentialiter qualitas, non tamen denominatiue simpliciter, sed tantum aliquo modo. Vnde dicit Arist. quod non dicimur rubei, facti rubei propter verecundiam, sed passi ruborem.

Pro cuius notitia aduerte, quod ad denominationem simpliciter dictam tria requiruntur. Primo, quod forma in sit subiecto pro aliquo gradu intenso, & non simpliciter remisse: huius defectu, tepidum non dicitur calidum simpliciter, quoniam in tepido non est calor nisi remisse. Secundo, qđ forma informet subiectum secundum totum, vel pro maiori parte, huius defectu, licet Æthiops sit albus sine dentes tantum, tamen non dicitur simpliciter albus, sed simpliciter niger, quoniam per totum, præter dentes, est niger, excipitur autem quādo ex parte est aptum & denominari totum, vt licet simitas sit tantum circa nasum, & gibus circa dorsum, & crispitudo circa capillos, tamen homo denominatur simpliciter simus ex naso, crispus ex capillis, gibosus ex dorso. Tertio, ꝙ pro aliqua notabili lōgitudine tēporis forma insit subiecto, huius defectu, nec erubescētes dicūtur rubei,

nec timentes pallidi, nec lauantes manus in aqua frigida frigidi, sed ruborem pallorem, & frigiditatem passi. Constat ergo quid sint & in quo differat passio, & passibilis qualitas.

Et si bene aduertes inuenies, quod sicut se habet in prima specie dispositio ad habitum, sic in tertia specie, passio ad passibilem qualitatem.

Quantum ad secundum aduerte, quod in tertia specie qualitatis continentur omnes qualitates, quæ percipiũtur quinque sensibus exterioribus, vt color & oẽs species colorum, & sonus & oẽs species sonorum, & odor, & omnes species odorum, & sapor, & omnes species saporum, & omnes qualitates tangibiles primæ, vt calidum, frigidum, humidum, siccum: & secundæ, vt asperum & lene, durum, & molle, graue, & leue. Omnes.n. immutant sensum, ex consequenti passionem inferunt sensui dum sentiuntur. Item s̃m eas fit alteratio. Alteratio autem maxime fit in tertia specie qualitatis, vt tibi declarabitur in 7. lib. Physic. ergo &c. Constat igitur tibi quæ qualitates in hac tertia specie contineantur.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ dubium oritur circa prędicta. Nam Arist. in prima specie numerauit calorem, & frigiditatem, & in secunda specie numerauit durum & molle, & in tertia specie, eadem numerata sunt: sed impossibile est diuersorum generum & non subalternatim positorum esse easdem species, vt docuimus in Anteprædicamentis: constat autem, quòd tertium genus non subalternatur secũdo, nec secundum subalternatur primo, ergo calor & frigiditas non possunt contineri in prima, & in tertia specie, nec durũ & molle possunt contineri sub secunda, & tertia.

Respondetur calor, & frigus dupliciter sumuntur. Primo, inquantum sunt principia actionis. Secũdo, inquantum percipiuntur sensu & passionem inferunt sensui. Primo modo, continentur in prima specie. Secundo modo, in tertia, eandẽ distinctionem intellige de duro & molli. Primo modo, sunt in secunda specie. Secundo modo, in tertia. Nec obstat, ꝙ dicitur, Diuersorum generum, &c. Intelligitur.n. ꝙ eadem res sub eadẽ ratione, non potest esse species diuersorum, generum sub diuersa autem nihil ꝓhibet, sicut etiam scientia inquantum perficit subiectum est in prædicamẽto qualitatis, inquantum habet respectum ad scibile est in prædicamento

ad

ad aliquid. Hæc de tertia ſpecie qualitatis dicta ſint.

Quarta ſpecies dicitur forma & circa aliquid conſtans figura, & tria videnda ſunt. Primo, quid ſint forma & figura. Secundo, quæ reponuntur in hac ſpecie. Tertio, remouebitur dubium.

Quantum ad primum, vt ſcias in quo ſenſu forma conſtituit quartam ſpeciem qualitatis, & quid ſint forma, & figura, & quomodo differant, & conueniunt aduerte, ꝙ forma apud philoſophum tripliciter ſumitur, vt tibi declarabitur in j. Phyſ. & in 5. & in j. de Generatione. Primo, ſumitur pro forma ſubſtantiali, qua compoſitum naturale conſtituitur in eſſe actuali, vt per animam informantem, homo eſt homo, leo eſt leo, & hæc non eſt in prædicamento qualitatis, quoniam non eſt accidens, ſed eſt in prædicamento ſubſtantiæ, non quidem primo, & per ſe, ſed reductiue, vt pars eſſentialis ſubſtantiæ compoſitæ, ſicut docuimus in prædicamento ſubſtantiæ, & de hac non eſt hic ſermo, nec intentio Ariſ. Secundo, ſumitur pro omni re, quæ verè eſt accidens, quæ dat eſſe ſubiecto, poſtquam conſtitutum eſt in eſſe ſubſtantiali per formam ſubſtantialem, ita ꝙ eſt poſterior natura vel tempore, q̃ forma ſubſtantialis, natura quidem, vt accidẽtia propria, tp̄e autem, vt accidẽti aduentitia, & in hoc ſenſu forma accidentalis ſumpta vniuerſaliter, reperitur in p̄dicamẽtis omnibus nouem accidentium, præcipue aũt in quãtitate, & qualitate, & in omni ſpecie qualitatis, nam habitus & diſpoſitio, potentia & impotentia, paſſio & paſſibilis qualitas, dant eſſe accidentale ſubiecto in quo ſunt. Tertio, ſumitur particulariter, & ſpecifice pro re accidentali, quæ procedit ex quantitate, ſic vel ſic terminata lineis, aut ſuperficiebus, prout cõuenit rei naturæ, & in hoc tertio ſenſu eſt quarta ſpecies qualitatis, & ſic diffinienda eſt ad mentem Ariſt. forma eſt terminatio ſiue clauſura linearum, & ſuperficierũ in corpore naturali compoſito, ſiue animato, ſiue inanimato, prout forma ſubſtantialis requirit. Ideo videmus aliam formam lineamentarem in homine, in equo, in leone, & in humana ſpecie tantam diuerſitatem formarum in diuerſis indiuiduis. Figura autem eſt ordinatio, ſiue terminatio, aut clauſura linearũ & ſuperficierũ, nõ vt reſpicit formã ſubſtantialẽ, cui proportionatur, ſed vt reſpicit quantitatẽ debitam

corpori,

corpori, cuius est figura. Conueniunt autem forma & figura: in hoc, quòd eadem qualitas numero & ſm essentiam dicitur forma & figura, sed adinuicem comparata differunt in duobus. Primo, quia forma respicit formam substantialem, quæ tale linearum & superficierum lineationem & protractionem requirit: figura autem respicit debitam quantitatē corporis. Secundo differunt, quia forma propriè dicitur in rebus naturalibus tam animatis, quàm inanimatis, figura vero in rebus artificiatis.

Quantum ad secundum aduerte, quòd in hac specie continentur omnes figuræ de quibus pertractat Mathematicus, vt Sphæra, triangulus, quadratum, pentagonum, exagonum, & sic in infinitum, & curuitas & rectitudo, quæ sunt circa lineam & concauum & connexum & planum quæ sunt circa superficiem, & sphæricum, & pyramidale, quæ sunt circa corpus. Nam per hæc omnia dicimur quales, ergo &c.

Quantum ad tertium aduerte, quòd dubium est de raro & denso, de aspero & leni. Nam primò aspectu videntur esse qualitates, quoniam secundùm ipsa corpus denominatur quale. Nam si interrogatur quale sit hoc corpus.

Respondetur, rarum, vel densum, asperū, vel lene. Ex alio aūt videntur spectare ad prædicamentum situs, sicut manifestabitur ex diffinitionibus suis. Ex alio vidētur esse in tertia specie qualitatis, computantur.n. inter qualitates tangibiles, quas supra diximus contineri in tertia specie qualitatis.

Respōdetur, Rarū & densum, asperū & lene, tripliciter cōsiderari possunt. Primo, quantum ad illud, quod simpliciter significant, significatum aūt innotescit ex diffinitione, diffinitiones vero eorum manifeste respiciunt positionē. Nam ſm Arist. Rarū est, cuius partes non cohærent, sed distant ab inuicem, vt patet in aqua calefacta, vel ebuliente. Dēsum vero est, cuius partes bene cohærēt & valde propinque sunt, vt patet in aqua congelata, & in terra sicca. Lene aūt est, cuius partes æqualiter situatæ sunt, nec vna supereminet alteri. Asperum vero est cuius partes non æqualiter situantur, sed vna supereminet alteri. Quantum ergo ad suum significatū sumptum ex diffinitionibus, spectant ad prædicamentum situs, siue positionis, de quo loquemur infra. Secūdo, possunt considerari inquantum causantur ex diuersa protractione li-

nearum

nearũ & ſuperficierum. Nã in raro fit maior protractio, in denſo aũt breuior,& in leni fit ꝓtractio in rectum, in aſpero aũt in curuo, aut cõcauo,&c. Et vt ſic ſpectant ad quartã ſpeciem qualitatis,ſicut rectũ, curuũ, cõncauũ, planum, &c. Tertio,poſſũt cõſiderari,vt immutãt ſenſum,tactus,& paſſionẽ cauſant in eo, ſicut ceteræ, qualitates tangibiles, & vt ſic ſunt in tertia ſpẽ qualitatis, ſicut forma & figura inquantũ ſunt ſenſibilia cõmunia, vt tibi declarabitur in ſecũdo de anima,ſed pro nunc ſuſtine. Conſtat igitur tibi quomodo ſunt quattuor ſpecies ſubalternæ prædicamenti qualitatis, & quid ſit vnaquæq; earum & quæ in vnaquaq; contineantur.Nunc de quali,ꝙ eſt concretum qualitatis agendum eſt.

Quantum ad tertium principale agendum eſt de concreto qualitatis,quod dicitur quale. De quo tria agenda ſunt. Primo, quid ſit. Secundo, quot modis ſumitur à qualitate. Tertio,quomodo conuenit & differt à qualitate.

Quantum ad primum aduerte,ꝙ apud Ariſt. ſic diffinitur in plurali. Qualia dñr,ſiue ſunt, quæ ſm hæc denominatiue dñr, vel qũolibet aliter ab his.Quæ diffinitio ſic intelligẽda eſt.Qualia ſunt concreta,q̃ ſecũdũ hæc.i.ſecundum has quatuor ſpecies qualitatis,denominatiue dñr, vt iuſtus à iuſtitia ſenſitiuus à ſenſu,albus ab albedine, triangularis à triãgulo, vel quomodolibet aliter ab his, id eſt vel dicuntur quocunq; alio modo à qualitate denominatiue, nam vt dicemus, aliqua dicuntur qualia, quæ tamen non denominantur ab aliqua qualitate,cui ſit nomen impoſitum, vt dicemus de curſore & pugillatore.

Quantum ad ſecundum aduerte, quod quale ſumitur à qualitate tribus modis.Primo,à qualitate nominata nomine abſtracto, ita quod conuenit cum nomine abſtracto in principio,& differt in fine,vt à iuſtitia iuſtus, & hoc eſt quale ſumptum denominatiue re & nomine à qualitate.Secundo,à qualitate innominata, & hoc modo non dicitur quale denominatum ſic vel ſic à tali qualitate, ex quo illa qualitas eſt innominata, ſed dicitur quale, qm̃ ſm rem deriuatur ab aliqua qualitate, quæ ineſt ſubiecto, & hoc modo dicitur quale in ſecunda ſpecie qualitatis reſpectu potentiarum naturalium, quæ non ſunt nominatę nominibus proprijs, vt potentia currendi, & pugillandi, & pugnandi & paleſtrandi

à quibus dicũtur cursor & pugillator,& pugnator & palestri çus,hoc igitur modo dicitur quale à qualitate non denominatiuæ, sed deriuatiue,non secundum nomen,sed secundum significatum.

Sed aduerte , quod cursor & pugnator possunt dici ab arte cursoria, & pugnatoria . quod si dicantur ab arte , quæ est in prima specie qualitatis,dicuntur quales à qualitate denominatiue,quoniam artes nominantur nominibus propriis , si autem à potentiis naturalibus in nominatis dicũtur à qualitate non denominatiue , sed deriuatiue significato tantum. Tertio,à qualitate nominata , sed non eodem nomine abstracto, cum quo concretum conueniat in principio & differat in fine.Et hoc modo studiosus est æqualis & dicitur à virtute,quæ est qualitas nominata . Verum quia non conuenit in nomine cum virtute,ideo non est denominatiue formaliter ab ea , sed tantum realiter . Studiosus est enim qui habet virtutem . Quoniam igitur his tribus modis, quale dicitur à qualitate,siue denominatiue,siue non verum est dicere,ꝙ qualia sunt absolute & vniuersaliter loquendo, quæ à qualitate dicuntur,siue denominatiue,siue aliter.

Quantũm ad tertium aduerte , vt scias quomodo conueniunt quale & qualitas , quod se habent vt concretum & abstractum,quæ conueniunt in vno , & differunt in quatuor . Conueniunt quidem in principali significato, quoniam eandem rem,siue essentiam,siue formam dicunt, nam sicut albũ secundum Arist.puram albedinem significat, & non substantiam,sic quale puram qualitatem significat.

Differunt autem primo , quoniam abstractum significat eandem formam cum concreto,sed cum præcisione & exclusione subiecti,concretum autem non excludit,sed connotat subiectum , in quo est forma, album enim non est simpliciter albedo , sed est albedo , vt in subiecto recepta , vt nix est alba , quia in se recipit albedinem .

Differunt secundo , quoniam abstractum non prædicatur in recto de eo,cui inest,cõcretum autem sic . hæc.n.est falsa, Nix est albedo,hæc autem est vera,nix est alba.

Differunt tertio , quoniam abstractum se habet vt causa formalis,concretum autem,vt effectus formalis, nam album albedine est album.

Differunt

Differunt quarto, quoniam abstractum secundùm se est genus aut species in prædicamento, vt albedo, dulcedo, scientia, triangulus, concretum autem non est species, neque genus, nisi ratione principalis significati, in quo est idem cum abstracto vt diximus, vt autẽ concernit subiectum est compositum per accidens. Dicitur enim album, vt albedo componitur cum subiecto, non compositione ex his, sed compositione cum his, nullum autem compositum per accidens est per se in prædicamento, ergo nõ est genus, neq; est species. Constat ergo quomodo conueniunt & differunt abstractum & concretum, ex consequenti quale & qualitas. Hæc de quali dicta sint.

Quantum ad tertium principale aduerte, quod Arist. tria assignat qualitati, ex quibus duo sunt communitates, tertium autem est proprietas.

Primum quidem est, quod contrarietas est in qualitate. Constat enim calorem contrariari frigiditati, humiditatem siccitati. Pro cuius euidentia aduerte tria.

Primo, ꝙ hæc non est proprietas, sed communitas: neq; enim conuenit soli qualitati, sed etiam actioni & passioni. nam sicut calor contrariatur frigiditati, sic calefacio frigefactioni, vt tibi manifestabitur in cap. sequenti, præterea non conuenit omni qualitati. Non enim conuenit quartæ speciei, quoniam sicut quantitati nihil est contrarium, sic nec formis & figuris causatis & fundatis in quantitate, vt supra docuimus. Propterea non conuenit secundùm Aristotelem medijs coloribus, qui sunt medij inter album, & nigrum, vt est color cinericius, pallidus, allurgus, croceus, rubeus &c. nec medijs saporibus, qui mediant inter dulce, & amarum vt ponticus, & austerus, & crassus, &c. Nam contraria sunt quæ sub eadem genere existentia maxime distant vt declarabitur tibi Post prædicamentis, sed medij colores & medij sapores non maxime distant sub genere caloris & saporis. magis enim distat album à nigro, quàm pallidum à nigro, & magis distat dulce ab amaro quam ponticum ab amaro. & ideo non sunt contraria contrarietate perfecta, qualis est inter extrema.

Secundo aduerte, quod licet Aristoteles nõ excipiat à contrarietate nisi quartã speciem & medias qualitates tertiæ spe-

ciei, tamen loquendo de propria, & perfecta contrarietate, quæ requirit quod sint formæ actiuæ & passiuæ adinuicem, & secundum eas fiat alteratio, non est prima, & in secunda specie, sed tantum in tertia, vt tibi declarabitur in septimo Physic. sed pro nunc sustine.

Quando autem dicit Aristoteles, quod iustitia est contraria iniustitiæ, ex consequenti omnis virtus vitio sibi opposito, intelligendum est de contrarietate non proprijssime dicta, illa autem est non proprijssime dicta, cui deficit saltem vna conditio proprijssimæ cõtrarietatis, quæ sunt quattuor. Primo, quod sint formæ eiusdem generis. Secundo, quod maxime distent. Tertio, quod sint actiuæ & passiuæ adinuicem. Quarto, quod non se simul compatiantur in eodem subiecto, sed se mutuo viciffim expellant per motum alterationis. Omnes istæ conditiones inueniuntur in sola tertia specie qualitatis inter extremas qualitates, ideo in ea sola inuenitur omnino perfecta contrarietas. In prima specie, & in secunda deficit tertia conditio, & ideo non est contrarietas perfecta in illis. & sic patet quomodo intelligendum sit, quod iustitia sit contraria iniustitiæ.

Tertio aduerte, cum dicit Aristoteles, quod in qualitate est contrarietas, non sumit qualitatem pro genere generalissimo, quoniam qualitas, vt sic non habet genus, sub quo contineatur, necesse est autem contraria sub eodem genere contineri; sumit igitur qualitatem, vt est in speciebus suis, quasi dicat, in generibus, siue speciebus qualitatis est contrarietas, vt declaratum est in tertia, & in prima.

Secundum est, quod qualitas suscipit magis & minus. Nã inter alba aliquod est albius, & minus album altero, & inter iustos aliquis est iustior altero. Pro euidentia huius aduerte due.

Primo, quod hæc non est proprietas, non enim conuenit soli qualitati: sed etiam actioni & passioni, vt tibi manifestabitur in cap. sequenti, nec competit omni qualitati, non. n. conuenit contentis in quarta specie, quæ denominantur à numero, vt triangulus & quadratum & cetera. Nam licet detur maior aut minor triangulus secundum maiorem, aut minorem protractionem linearum, non tamen datur magis & minus triangulus, & ratio huius est, quoniam declaratum

est

est in prædicamento quantitatis,quod quantitas denominata à numero, vt bicubitum & tricubitum non suscipit magis & minus, ergo nec formæ & figuræ super quantitatem fundatæ. Præterea non conuenit qualitatibus secundæ speciei, quæ fluunt à rei essentia, qm̃ rei essent à consistit in indiuisibili,sic proprietas & potentiæ naturales fluentes ab essentia. Vnde sicut vnus homo non est rationabilior altero, sic nec risibilior, aut minus risibilis,nisi forte ſm actum,sed tunc nõ dicitur magis risibilis,sed magis ridens. Conuenit autem maxime qualitatibus tertiæ speciei,& aliquibus primæ, & aliquibus quartæ. Nam iuxta eas,quæ sunt tertiæ speciei fit alteratio proprie dicta, vt tibi declarabitur in 7. Physic. quod cõueniant aliquibus,quæ sunt in prima specie vt virtuti morali, & scientiæ, & arti, patet, qm̃ perfectius & perfectius & possunt in esse subiecto, & aliquando in eis proficimus, aliquando deficimus. Quod cõueniat aliquibus quartæ speciei patet ex eo,quo dicimus hanc lineam magis, vel minus curuam,quam illam similiter & corpus, Constat igitur quomodo hæc non est proprietas, sed communitas qualitatis.

Aduerte secundo, quod suscipere magis, & minus non conuenit qualitati, nec cuicunque alteri formæ accidentali in abstracto,sed in concreto. Nam in abstracto forma est in simplici, & inuariabili essentia consistens. Quod autem in concreto patet ex diffinitione intẽsionis & remissionis. nã formam intendi, est magis ac magis radicari in subiecto, & dare esse perfectius ac perfectius subiecto, remitti autem est opposito modo,clarum est ergo,quod forma dum intenditur aut remittitur concernit subiectum, non ergo in abstracto, sed in concreto suscipit magis & minus. Propterea dicit Arist. Iustitiam nanque à iustitia non multum aiunt maius ac minus dici, nec sanitatem à sanitate, minus autem alterum altero sanitatem habere, sic & iustitiam & grammaticam. Grammaticior enim alter altero dicitur, sic & iustior & sanior.

Tertium est, quod secundum solas qualitates dicitur simile & dissimile, vt albus albo similis dicitur, albus autem nigro dissimilis. Pro notitia huius aduerte duo.

Primo, quod similitudo & suum oppositum dicuntur dupliciter .s. generaliter, & particulariter generaliter quidem

sumitur

sumitur similitudo pro quacunq; conuenientia duorum in aliquo prædicato, siue sit prædicatum substantiale, siue accidentale. Dissimilitudo autem est disconuenientia duorum in illo prædicato, & iuxta hunc sensum inuenitur simile extra dissimile prædicamentum qualitatis. Nam & duo agentia & duo patientia dicuntur similia, aut dissimilia, & duo homines dicuntur similes in humanitate, & in esse rationali, & duo serui dicuntur similes in seruitute & duo patres in paternitate. Patet ergo quod generaliter loquendo sunt in prædicamento substantiæ & qualitatis & ad aliquid & actionis & passionis, particulariter vero sumitur similitudo pro conuenientia aliquorum in qualitate, quæ sint vnius speciei specialissimę, puta in albedine, aut nigredine aut iustitia, aut grammatica. Dissimilitudo autem opposito modo, & sic est proprietas qualitatis in quarto modo, quoniam conuenit omni & soli, sicut, & æqualitas & suum oppositum conuenit soli quantitati. & quidem quod similitudo, & suum oppositum sint in secundo sensu propria qualitatis, patet ex diffinitionibus earum, quæ tibi manifestabuntur in metaphysica. Pro nunc sic accipe ad mentem Arist. Similitudo est rerum differentium eadem qualitas in specie, vt duo lapides albi. Dissimilitudo autem est rerum differentium diuersa qualitas, vt duo homines, quorum vnius iustus, alter iniustus.

Secundo aduerte, quod simile & dissimile potest esse tribus modis, primo omnino simile, secundo omnino dissimile, tertio modo mixto, scilicet simile & dissimile. Omnino sunt similia, quę in eadem qualitate specifica, pro eodem gradu conueniunt, vt duo pugilli niuis in albedine. Omnino dissimilia sunt, quæ in vna qualitate pro nullo gradu conueniunt vt nix & fuligo siue carbo extinctus. Mixto modo similia sunt, quæ in eadem qualitate pro diuerso gradu conueniunt, sicut album vt tria, & album vt sex. Intentio autem Aristotelis est loqui de similitudine & suo opposito in secundo sensu, & non in primo, & hoc siue conueniant in eadem qualitate pro æquali gradu, siue non &c. Hæc de prędicamento qualitatis ad mentem Arist. & logici realis dicta sint. Quid autem nominales de eodem loquantur, cito me expediam.

Tu igitur aduerte, quod duo tantum de eo pertractant, primo quid sit prædicamentum qualitatis, secundum quæ & quot

quot ſint genera ſubalterna immediate poſita ſub qualitate vt eſt genus generaliſſimum.

Quantum ad primum ſic diffiniunt, prædicamentum qualitatis eſt ordinatio plurium terminorum vniuerſalium, & vniuocorum ſecundùm ſub & ſupra ſignificantium qualitatem. Hæc quidem diffinitio, quoniam conformis eſt diffinitionibus aliorum prædicamentorum, quas ſupra aſſignauimus ad mentem nominalium, ideo eodem modo eam intelliges expones ſicut ſupradictas. Termini vero ſignificantes qualitatem ſunt illi, per quos reſpondetur ad interrogantē quærentem de ſubſtantia qualis ſit. vt qualis eſt ſortes, reſpondetur, iuſtus, iuſtus ſignificat qualitatem.

Quantum ad ſecundum aduerte, quod ordinant prædicamentum ipſum conformiter Ariſtoteli. Nam ponunt qualitatem genus generaliſſimum, ſub quo locant quattuor genera ſubalterna, non tamen ſecundum ſub & ſupra. Primum eſt habitus, & diſpoſitio, cuius ſpecies ſunt Grāmatica, Rhethorica, Phyſica, virtus moralis, vt Temperantia, Iuſtitia &c. eius indiuidua ſunt, hæc grammatica, hæc Rhetorica. &c. Secundum eſt naturalis potentia, & impotentia, cuius ſpecies ſunt durum & molle &c. eius indiuidua ſunt hoc durum, hoc molle. Tertium eſt paſſio paſſibilis qualitas, cuius ſpecies ſunt dulcedo, amaritudo, albedo, nigredo &c. indiuidua autem ſunt hæc dulcedo, hæc amaritudo &c. Quartum eſt forma, & circa aliquid conſtans figura, cuius ſpecie ſunt circulus, triangulus quadratum &c. indiuidua ſunt hic circulus hic triangulus & ſic habes in prædicamento qualitatis generaliſſimum genera ſubalterna ſpecies ſpecialiſſimas & indiuidua. Hæc de prædicamento qualitatis dicta ſint.

De prædicamento Actionis. *Cap.* VI.

POſtquam tractatum eſt à nobis de quatuor primis prædicamentis ad mentem Ariſt. agendum eſt, de ſex vltimis .ſ. de actione & paſſione de quando & vbi, de ſitu & habitu quæ Ariſt. pertranſijt, quoniam exiſtimauit vt puto qđ ex cognitione doctrina quattuor primorum hæc vltima poſſint eſſe nota adiſcenti. Nam ad confirmationem huius dicit poſtquam compleuit tractatum de quattuor primis.

[De reliquis aũt, eo quod manifesta sint, nihil de his aliud dicitur, quam quod in principio dictum est.] Verum, quia non omnis addiscens potest ex dictis excipere sufficientem doctrinam de his sex vltimis, ideo Gilbertus porretanus, cõpleuit sex prædicamentorum vltimorũ doctrinam, quæ sex principia nominauit, de quibus nunc agere intendimus, iuxta sententiam Gilberti, quæ peripatetica reputatur, licet nõ nulli, sed pauci aliter sentiant. Primo igitur, agendum est, de prædicamento actionis. De qua tria agenda sunt.

Primo, distinguendum est de actione, vt scias in quo sensu hic loqui intendimus de actione.

Secundo, diffinienda est actio, vt facit prædicamentum distinctum ab alijs.

Tertio, assignandæ sunt communitates, & proprietates huius prædicamenti prout distinguitur ab alijs.

Quantum ad primum aduerte, quod in doctrina Arist. vt tibi manifestabitur in lib. ix. metaph Actio est duplex. s. immanens & transiens immanens est illa, quæ remanet in agente & perficit ipsum, & est sub ectiuæ in ipso, & istæ sunt actiones animæ, vt intelligere, velle desiderare, sentire, & breuiter omnes actiones morales & intellectuales. Transiens est illa, quæ causatur ab agente, sed recipitur subiectiuæ in passo, ita quod licet agens sit eius principium, non tñ subiectũ, vt calefactio aquæ est ab igne, sed non remanet in igne, sed recipitur in aqua. Idem enim calor per calefactionem actiuam est ab igne, & per calefactionem passiuam recipitur in aqua. Actio transiens solet distingui in actionem, & factionem actio est illa, per quam non videtur produci aliquis effectus remanens post ipsam vt cantare, cytharizare, nauigare, factio est illa per quam producitur effectus remanẽs post ipsam, vt fabricare, edificare. Nam post fabricationem & edificationem, remanet fabricatum, & ædificatum, idem intellige de alijs factionibus mechanicis. Hic non sumus locuturi de actione immanenti, qm̃ vt tibi declarabitur in lib. ix. Metaph. est in prædicamento qualitatis in prima specie, cũ sit velut dispositio aut habitus perficiens agentem, ex consequenti non est in prædicamento actionis, locuturi ergo sumus tantum de actiones transeunte diuisa in actionem & factionem. Hæc enim sola constituit prædicamẽtum præsens.

Quantum

Quantum ad ſecundum aduerte, quod ſic diffinitur apud reales. Actio eſt, ſm quam in id, quod ſubijcitur, agere dicimur. Vt ſecans dr̄ agere in eo quod ſecat, puta in ligno, & ideo ſectio eſt actio. Hęc diffinitio ſic intelligenda eſt, Actio eſt forma accidentalis, ſm quam .i. per quam, velut per cauſam formalem, per modum emanantis & non permanentis, dicitur agens agere, id eſt cauſare aliquid in eo quod ſubijcitur, id eſt in materia circa quam agit. vt calefactio eſt actio, quoniam ignis per illam cauſat calorem in materia, circa quam, vel in quā agit puta in manu, vel in ligno, vel in aqua. Dicitur per quam, velut per cauſam &c.

Pro cuius notitia aduerte, quod agens poteſt dici agere in paſſum triplici medio. Primo, per qualitatem ſibi intrinſecam, & permanentem, vt ignis per calorem ſuum agit in aquam, & ſol per lucem in hæc inferiora. Secundæ, ꝑ actionem, cuius principium formale eſt ipſa qualitas intrinſeca agenti. Tertio, per inſtr̄m, vt ſecans ſecuri ſecat lignum, Primo modo dr̄, agere forma permanenti. Secundo modo, forma fluente, vtroque tn̄ modo cauſa formali. Tertio modo, effectiuo inſtrumentali in genere cauſæ efficientis. vt igitur diſtinguatur actio à forma intrinſeca agenti, & à cauſa effectiua inſtrumentali, dr̄ in diffinitione, per quam velut per cām formalē ꝑ modum emanantis, ſiue fluentis ab agente, & non permanentis intrinſece & ſubiectiue in agente. Et aduerte, quod hæc diffinitio conuenit omni actioni tranſeunti, ſiue poſt ipſam relinquatur effectus, ſiue non, nam licet ꝑ cytharizare nihil relinquatur permanens, tamen ei competit diffinitio, quoniam per cytharizationem cytharizans agit in aërem & nauigans in aquam commouendo ipſam. Conſtat igitur tibi quid ſit actio prædicamentalis.

Quantum ad tertium aduerte, quod actioni attribuuntur vna proprietas, & duæ communitates. Proprietas quidem eſt hæc, proprium eſt actioni ex ſe inferre paſſionem.

Pro cuius notitia aduerte, quod inferre paſſionem non eſt idem quod cauſare paſſionem, aliter hoc non eſſet proprium actioni, nam ignis in hoc ſenſu infert paſſionē in manu, & ſenſibile in ſenſu. Vnde dicitur in ij. de anima quod ſentire eſt pati, eſt autem proprie inferre paſſionem, ſequi per conſequentiam infallibiliter paſſionem ad actionem. Vt ſit

sensus posita actione ex parte agentis ponitur passio ex parte patientis ita quod vno posito vel remoto, ponitur vel remouetur aliud,& in hoc sensu inferre passionem est propriū quarto modo actionis. Nam licet agens causet passionem non tamen infert,quoniam non sequitur, ignis est,ergo passio est. Potest enim ignis esse, & tamen nihil actu calefieri vt in suprema parte suæ sphæræ. Valet autem consequentia, actio est,ergo passio est, cuius ratio est, quoniam actio & passio se habent vt causa in actu, & effectus in actu, quæ simul sunt,vt tibi declarabitur in ij. Phys. Constat ergo quomodo, & in quo sensu hæc est proprietas actionis.

Prima communitas est hæc. Recipiunt autem agere & pati contrarietatem,id est vna actio est contraria alteri, similiter passio,nam calefactio est contraria frigefactioni, & ægrotatio sanationi, est autem communitas, quoniam conuenit etiam qualitati,vt dictum est supra.

Secunda autem communitas est hæc. Recipiunt agere & pati magis minus, id est vna actio est intensior & perfectior altera,similiter passio. Nam calefactio vt octo intensior actiue & passiue quam calefactio vt quattuor,& hoc conuenit ēt qualitati,vt dictum est supra. Tum tamen aduerte, quod aliter,& aliter conueniunt hæc duo qualitati & actioni,& passioni, nam qualitati conueniunt primo & per se actioni autem,& passioni dependenter à qualitate, ita quod qualitas si est intensa,est causa intensæ actionis, vel passionis, ex quo sequitur,quod si qualitates aliquæ sunt principia actionum, & passionum, & non sunt contrariæ, nec recipiunt magis, & minus, nec actiones, & passiones fundatæ super eas contrariantur,nec intenduntur,nec remittuntur, istæ ergo communitates sic intelligendę sunt,Agere & pati contrariantur, intenduntur, & remittuntur, si qualitates, super quas fundantur contrariæ sunt & recipiunt magis & minus. Hæc de prædicamento actionis dicta sint ad mentem realium.

Nominales autem cito se expediunt, sicut & de alijs quattuor primis. Nam diffiniunt actionem,vt est prædicamentū cōformiter sicut, & alia & assignant genus generalissimum, & sua genera subalterna,& species specialissimas, & indiuidua. Actionē vt est prædicamentū sic diffiniunt prædicamentum actionis est ordinatio plurium terminorum .s. vniuocorum

corum & prædicabilium, significantium actionem ordinatorum secundum sub & supra. Termini autem significãtes actionem sunt illi, per quos rationabiliter respondetur quærenti de aliquo in quid agit. nã interroganti in hoc prædicamento, assignatur quæsitiuum in quod. Vt in quod agit carpentarius, respondetur in lignum, & in quod agit statuæ factor, respondetur in terram, vel lapidem, vel lignum vel es.

Genera subalterna dicũt esse sex locata sub actione, vt est generalissimum. Sunt aũt ista, generare, corrumpere, augere, minuere, alterare, mouere secũdũ locũ. Quid sit vnũquoque eorũ dicemus in postp̃dicamentis in cap. de motu. Species primi, & secundi generis sunt, generare hoĩem, corrumpere æquũ, indiuidua sunt sic gñare hoĩem, sic corrũpere æquũ. Quarti, & tertij, generis sunt species, Augere in lõgũ, minuere in latum, indiuidua aũt sunt, sic augere in lõgũ, sic minuere in latũ. Quinti generis spẽs sunt, calefacere, & frigefacere. Indiuidua aũt sunt, sic calefacere, sic frigefacere. Sexti autem generis species sunt, mouere sursum, mouere deorsum, indiuidua aũt sunt sic mouere sursum, sic mouere deorsum. Hæc de actione p̃dicamẽtali dicta sint secundũ reales, & noĩales. Q̃uo aũt actio sit motus, & q̃uo subiectiue sit in passio, & nõ in agẽte, dicetur tibi in 9. lib. Metaph. pro nunc sustine.

De Prædicamento Passionis. *Cap.* VII.

IN cap. 7. agendum est de prædicamento passionis, & hic tria agenda sunt.

Primo, vt scias in quo sensu passio est prædicamentum declarandum est quot modis sumitur.

Secundo, quid sit.

Tertio, de proprietatibus eius.

Quantũ ad primum aduerte, quod in doctrina Arist. passio consueuit sumi sex modis. Primo, pro propria qualitate fluente à principiis naturalibus alicuius rei, vt risibilitas in homine, latratus in cane, initus in æquo, & dñr passiones proprie siue specifice siue indiuiduales. Secundo, pro conceptu intellectus, iuxta quem sensum dicit Arist. in j. Periher. [Sunt autem ea, quæ sunt in voce, earum, quæ sunt in anima passionum notæ] id est voces, sunt signa conceptuum.

Tertio, pro motu appetitus sensitiui, in quo dicuntur esse animi passiones, de quibus iam. pertractauimus in lib. 3. de anima, quales sunt amor, odium, desiderium, ira, &c.& isti motus dicũtur passiones, qm̃ insurgunt cum alteratione corporis. Vnde dicitur, quod ira est accensio sanguinis circa cor, in primo de anima. Quarto, pro pœna alicui inflicta siue iuste, siue iniuste. Vnde pœna martyris, dicitur eius passio, sicut & passio Christi. Quinto, pro qualitate sensibili nõ firmata in subiecto, de qua actum est in tertia specie qualitatis, vt est rubor ex verecundia. Sexto, vt causatur, & infertur ex actione fluente ab agente, vt calefactio passiua illata ex calefactione actiua emanante ab igne, vt calidus est. In nullo ex prædictis modis constituitur prædicamentum distinctum ab aliis nisi sexto modo. Nam primo, & secundo, & tertio, & quinto modo, est in prædicamento qualitatis. Quarto autem modo, continetur in prædicamento passionis tanquã species eius, sicut verberatio, aut vlneratio aut occisio passiua. Sexto igitur modo, pertractanda & diffinienda est.

Quantum igitur ad secũdum aduerte, quod sic diffinitur sumpta sexto modo. Passio est effectus illatioq; actionis, vt calefieri inferẽ ex calefacere. Pro cuius notitia aduerte tria.

Primo, quod subintelligendum est immediate, vt sit sensus, passio est immediate effectus, &c. Aliter hęc diffinitio nõ conuenit soli passioni, nã calor causatus in aqua ab igne est effectus calefactionis actiuæ, & tamen distinguitur à calefactione passiua sicut distinguitur motus & terminus motus, siue realiter, siue ratione. Verũ quia calor in aqua nõ causatẽ à calefactione actiua, nisi per passionẽ, q̃ est calefactio passiua, ideo hæc diffinitio conuenit sic intellecta soli passioni.

Secũdo aduerte, quod passio alia ratione dicitur effectus actionis, & alia ratione illatio. nam dicitur effectus pro quãto comparatur ad actionem sicut principatum ad principiũ, & causatum ad causam. Dicitur aut illatio propter bonam consequentiam, nam bene sequitur. Actio est, ergo passio est, nam si calefaciens calefacit aliquid calefit.

Tertio aduerte, quod licet actio & passio sumpta sexto modo constituant duo prædicamenta, tñ non distinguuntur realiter, vt tibi declarabitur in 3. Physi. vbi probabitur quod sunt vnus motus numero sufficit & autem quod distinguantur

tur ratione,& quoniam hæc transcendunt negocium. Logicum,ideo pro nunc sustine.

Quantum ad tertium aduerte, quod passioni attribuuntur duæ proprietates. Prima est,quod passionis propriũ est inferri primo & immediate ex actione, hæc iam declarata in diffinitionis.Secunda est,quod passio est subiectiue in patiente. nam passio vel est motus.i. alteratio causata ab agẽte in passo,vel forma recepta in passo.Sed vtroque modo est in passo,nam primo modo est motus, motus autem est subiectiue in mobili,quod est patiens,ex 3. Phys. Secundo autem modo est,forma recepta ab agente,receptum autem est subiectiue in recipiente, quod est ipsum passum. ergo vtroque modo est in patiente & non in agente. Quod si inueniatur in agente, hoc erit per accidens, quoniam non est in agente, vt agens est, sed vt repatitur, vel inquantum idem agit in seipso,ita,quod idem est agens & patiens,vt quãdo quis percutit seipsum. Hæc de passione dicta sint, quo ad reales.

Nominales vero sic diffiniunt prædicamentum passionis,& assignant genus generalissimum,& subalterna, & specialissima & indiuidua vt infra. Prædicamentum passionis est ordinatio plurimum terminorum vniuocorum, & vniuersalium significantium passionem, secũdum sub & supra, illi autem termini significant passionem, per quos conuenienter respondetur ad interrogationem factam per à quo. Quæsitiuum enim huius prædicamẽti est ly a quo, vt à quo homo generatur,à quo illuminatur aër, &c.

Sic autem assignant ordinationem huius à prædicamenti. Passio.s. sexto modo sumpta est generalissimum, sub quo sunt sex genera subalterna.s.generari,corrumpi, augeri,minui,alterari,s͠m locum moueri,quorum diffinitiones manifestabuntur tibi in Postprædicamentis in cap. de motu. Primi,& secundi generis specialissima sunt, hominem generari, equum corrumpi, indiuidua autem sunt,hunc hominem generari,hũc equum corrumpi,tertij generis & quarti specialissima sunt augeri in longum, minui in latum, indiuidua sunt,hoc augeri in longũ,hoc minui in latũ.Quinti generis specialissima sunt calefieri & infrigidari,indiuidua sunt hoc calefieri,hoc infrigidari,sexti generis specialissima sunt, moueri sursum,moueri deorsum, indiuidua sunt, hoc moueri

sursum,hoc moueri deorsum. Hæc de prædicamento passio nis dicta sint,

De Prædicamento quando. **Cap. VIII.**

IN cap. octauo agendum est de prædicamento quando. De quo tria agenda sunt.

Primo,vt scias in quo sensu est prædicamentum declarandum est quot modis sumitur.

Secundo,diffiniendum est in illo sensu,in quo est prædicamentum.

Tertio,assignandæ sunt eius proprietates & cõmunitates.

Quantum ad primum aduerte, quod qñ consueuit sumi tribus modis.Primo relatiue,vt Sortes comedit,quando Plato legit.i.illo tempore sortes comedit,in quo Plato legit.Secũdo interrogatiue,vt si interrogat quis, qñ Plato natus est? & respondetur heri. Tertio indefinite,& tunc qñ importat esse in tpe.i.mẽsurari aliqua differentia temporis,vt fuisse,in tpe præterito,esse,in tempore præsenti, fore in tpe futuro, ita ꝙ quando æquipollet denominari rem temporalem ab aliqua differentia temporis mensuratiua rei, & esse eius non absolute,sed vt est sub motu,vt tibi declarabitur in 4. Physic. & in hoc tertio sensu est prædicamentum, in primo autem, & secũdo sensu potius sunt species huius prædicamenti,quã ipsum genus generalissimum, vt declarabitur tibi infra.

Quantum ad secundum aduerte,quod in tertio sensu quãdo existens prædicamentum,sic diffinitur. Quãdo est quod ex adiacentia temporis in re temporali derelinquitur.

Pro cuius notitia aduerte,quod sicut ex applicatione vlnæ mensuratur quantitas panni,sic ex applicatione temporis mensuratur duratio rei tpalis, ex eo autem quod vlna,vt mensura applicatur panno consurgit respectus conformitatis inter vlnam,& pannum,qm̃ quanta est vlna semel vel toties replicata,tantus est pannus. Eodem modo ex eo, quod tẽpus applicatur rei tẽporali,& cognoscitur eius duratio,cõsurgit quidam respectus inter tempus, & rem temporalem, qui est respectus mensuræ,& mensurati. Qui respectus importatur per quãdo,quod idem est,quod esse in tpe,puta esse hodie,fuisse heri,fore cras. Sic ergo intelligenda est diffinitio.

nitio. Quando est respectus, qui ex adiacentia, idest ex applicatione temporis ad rem temporalem, sicut mensuræ ad mēsuratum derelinquitur in re temporali.

3. Quantum ad tertium aduerte, quod duæ communitates attribuuntur ipsi quando, & vna proprietas.

Prima cōmunitas est, quod quando nihil est contrarium.

Secunda, quod quando non suscipit magis & minus, ratio est, quoniam quando fundatur in tempore, tempus autem neque intenditur, neque remittitur. licet magis & minus extendatur, neque tempori est aliquid contrarium, cum sit quantitas quantitati autem, vt docuimus in prædicamento quantitatis, neque est aliquid veræ & perfectæ contrarium, neque intenditur & remittitur, licet magis & minus extendatur. pro quanto vna quantitas est maior altera. Propriū autem quando est, quod est in omni eo, quod incipit esse in tempore, & ratio huius est. Quia respectus mensuræ est in omni eo, quod per mensuram mensuratur, sed quando est respectus mensuræ inter tempus & rem temporalem, ergo est in omni eo, quod incipit esse in tempore, id est mensura tempore siue secundùm totum, siue secundùm partes. Quod dico propter cœlum, cuius motus si esset æternus, non mēsuraretur tempore secundùm totum, quia non habere principium & finem in tempore, mensuratur tamen secundùm omnes partes, quoniam quælibet circulatio fit in tempore finito, in viginti quattuor horis.

Aduerte vltimo, quod quando solet diuidi in simplex, & compositum, & per quando simplex, intelligitur quando res temporalis mensuratur tempore imperceptibili, & quasi momento, vt ictus oculi & per compositum intelligitur, qñ res temporalis mēsuratur notabili tempore, puta hora, die, mense, anno. sed hæc sunt improprie dicta, qm̄ omne tempus quantumcunque breue, est quid continuum, ex consequenti compositum ex partibus quantitatiuis, & similiter dicendum est de qñ Hæc de quando dicta sint secūdùm reales.

Nominales vero sic diffiniunt hoc prædicamentum. Prædicamentum quando, est ordinatio plurium terminorū vniuocorum, & vniuersalium significantium qñ.i. esse in tempore, vt heri, hodie, cras, in hora, in die. in mense, &c. Ordinē huius prædicamenti sic assignant, Genus generalissimum

est

eſt quando,ſub quo ſunt tria genera ſubalterna.ſ. eſſe in tempore,eſſe in æuo,eſſe in æternitate, quorú ſpecies ſunt heri, hodie,cras. Indiuidua ſunt nunc,in hodie,in hoc menſe,&c.

Sed aduerte,ꝙ hæc aſſignatio non eſt vera ad mentem Ariſt.qm̃ ſic,qñ reſpicit tempus,ſicut vbi locum. Si ait incorporea non ſunt in loco,ſic æterna,& æuiterna nõ ſunt in tẽpore, ergo ſicut de incorporeo non verificatur vbi niſi per quandam ſimilitudinem,ſicut.n.nec de æterno, & æuiterno verificatur quando, niſi per quandam conſiſtentiam, vt tibi declarabitur in 4. Phyſic. tam de vbi, quàm de quando: ſed pro nunc ſuſtine, quoniam excedunt negotium Logicum.

De Vbi. *Cap.* IX.

IN cap. nonó agendum eſt de Vbi, de quo tria videnda ſunt.

Primo, vt ſcias in quo ſenſu eſt prædicamentum, & hic diffiniendum declarandum eſt, quot modis ſumitur.

Secundo,quid ſit vt eſt prædicamentum.

Tertio,aſſignabuntur communitates ſuæ.

Quantum ad primum aduerte,quod cum vbi ſignificet eſſe in loco, tot modis ſumitur vbi, quod modis eſſe in loco, eſſe aũt in loco ſumitur tribus modis. Primo, circunſcriptiuæ, & eſt quando locatum circunſcribitur, & continetur à locante,& hoc modo omne corpus contentum in alio & ab eo circundatum dicitur eſſe in loco circunſcriptiue, in quo ſenſu nulla ſubſtantia incorporea eſt in loco, neque ſibi cõpetit vbi circunſcriptiuæ. Secundo,diffinitiue ſiue determinatiue,& eſt qñ virtus agentis incorporei eſt finita,& ita applicatur vni loco, in quo operatur quod pro tunc non poteſt applicari alteri loco cũ finita, & determinata ſit, & hoc modo angelus eſt in loco,& ſibi competit vbi in hoc ſecundo ſenſu,& non in primo, quoniam caret quantitate repletiua loci.Tertio,contentiue vniuerſaliter,ſiue repletiue vniuerſaliter,& eſt quando virtus agentis eſt infinita, & operatur ac influit in omni loco, & hoc modo deus ſolus eſt in loco, & competit ſibi vbi ſolum in hoc tertio ſenſu. Hic non eſt ſermo de vbi niſi in primo ſenſu, quoniam in ſecundo, & tertio eſt de conſideratione Metaphyſ.

Quantum

Quantum ad secundum aduerte, quod vbi in primo sensu, & in quo facit prædicamentum distinctum ab aliis, sic diffinitur. Vbi est circunscriptio corporis locati, à circunscriptione loci procedens.

Pro cuius notitia aduerte, quod circunscriptio sumitur tripliciter. Primo actiue, & est idem, ꝙ circundatio siue continentia, qua corpus locans circundat & in se concludit corpus locatum, & in hoc sensu est, vt actio, & si est in aliquo ꝑdicamento est in prædicamento actionis. Secundo passiue, & est idem, ꝙ conclusio qua concluditur locatum à locāte, vt aqua à vase, & in hoc sensu est, vt passio, & si est in aliquo prædicamento, est in prædicamento passionis. Tertio respectiue, & est idem quod ordo locati, ad locum consurgens inter locatum, & locum ex eo quod locus circunscribit, & locatum circunscribitur, & in hoc tertio sensu circunscriptio est prædicamentū distinctū ab aliis. Vtrū aūt vbi & locus distinguatur realiter, vel tm̄ rōne declarabit tibi in 5. Metaph.

Quantum ad tertium aduerte, quòd vbi attribuūtur duæ communitates, scilicet non habere contrarium, nec recipere magis & minus. & ratio est, quia quantitati nihil est contrarium, nec recipit magis & minus, vt dictum est in prædicamento quantitatis. Sed vbi fundatur in quantitate, quoniam in loco, ergo &c. nec obstat quòd vbi sursum, & vbi deorsum videntur esse contraria. Hoc enim iam soluimus in prædicamēto quātitatis. Nec obstat, ꝙ in vbi est motus. ergo contrarietas. Nam hoc idē soluimus in prædicamento quātitatis. Hæc de prædicamēto vbi dicta sint, quo ad reales.

Nominales vero sic diffiniunt, prædicamentum vbi est ordinatio plurium terminorum vniuocorum vniuersalium, significantium vbi secundum sub & supra, termini autem significatiui vbi sunt illi, per quos conuenienter respondetur ad interrogationem factam per vbi, vt sunt isti termini, hic, illic, istic, in templo, in platea, in domo. Assignant autem ordinem huius prædicamenti hoc modo. Genus generalissimum est vbi circunscriptiue sumptum, genera eius subalterna sunt vbi simplex, & vbi compositum. Vbi simplex est illud, quod à simplici, id est minimo loco procedit, vt vbi ipsius puncti. vbi compositum est illud, quod à loco composito, id est habente partes manifestas quantitatiuas procedit,

vt vbi lapidis & hominis,hæc.n. occupant locum manifeste diuisibilem. Simplicis vbi specialissima sunt nobis incognita ex minimo entitate,composita aũt vbi specialissima sunt esse in domo,esse in platea.Indiuidua aũt sunt, esse in hac domo,& in hac platea,&c.Hæc de prędicamento vbi dicta sint.

De Prædicamento Situs,siue Positionis. *Cap. X.*

IN cap.decimo agendum est de Prædicamento Positionis. de quo tria videnda sunt.

Primo,vt scias in quo sensu est prædicamentum,assignandi sunt modi,quibus dicitur positio.

Secundo,quid sit.

Tertio,quæ sint eius communitates & proprietates.

Quantum ad primum aduerte,quod positio tribus modis sumitur.Primo dicitur,positio propositio , quæ vt verissima ponitur siue supponitur in aliqua scientia ad deducendum conclusionem puta apud Mathematicum hæc est positio,pũctus est,cuius pars non est,& ista,à puncto ad punctum licet lineam deducere,& de positione in hoc sensu non est hic sermo,sed potius spectat ad librum Poster. Secundo dicitur,positio ordo partium inter se, & per respectum ad totum & in hoc sensu spectat ad prædicamentum quantitatis. vnde, vt docuimus illic,quædam quantitates dicuntur habere positionem,quædam non. Tertio dicitur, positio ordinatio partiũ alicuius corporis locati in loco. Non solum enim locatum secundùm totum est in loco, sed & partes sunt sic & sic locatæ,qm̃ aliqua sursum, vt caput in homine , aliqua deorsum , vt pes,aliqua à latere vt brachium,&c.& in hoc sensu positio est prædicamentum ab aliis distinctum & diffiniendum.

Quantum ad secundum aduerte, quod sic diffinitur. Positio est quidam situs partium, & generationis ordinatio, vt statio,sessio,&c.

Pro cuius notitia aduerte, quod sicut vbi importat ordinem,& respectum totius locati ad totum locum, qui respectus fundatur super circunscriptionem,& conclusionem passiuam locati à loco.sic positio importat ordinem partium locati,& respectũ ad partes loci.Sicut enim totus locus correspondet toti locato,sic partes loci correspondet partibus locati.

cati. Nam ab alia parte aëris cõtinetur capua,ab alia pectus, ab alia brachium, &c. Sicut ergo vbi importat situm totius locati in toto loco, sic positio importat situm partium locati in partibus loci correspondenter,qui quidem situs partiũ potest esse à natura, & ab accidente, & à voluntate, à natura quidem, vt in homine caput situatur in parte superiori aëris continentis, per autem in parte, inferiori, ab accidente autem, vt sic contingat hominem cadere capite verso à voluntate,vt si homo eligat sic vel sic stare,vel sic iacere,vel sic sedere.His prænotatis sic intelligenda est diffinitione. Positio est quidam determinatus situs.i.dispositio, & ordinatio partium locati in partibus loci, per quàm correspondent partes loci partibus locati quo ad conclusionem, & continentiam earum, quæ quidem ordinatio potest esse à natura, & dicitur in diffinitione, generationis ordinatio,id est ordinatio competens partibus locati,à generatione rei locatæ. potest etiam esse ab accidente,& à voluntate,vt docuimus. Iuxta quam partium ordinationem,aliqua dicuntur stantia, aliqua iacentia, aliqua sedentia, & denominantur à speciebus positionis,quæ sunt iactio, sessio, statio, &c. Constat igitur quid sit positio, vt est prædicamentum.

Quantum ad tertium aduertæ, quod duæ communitates attribuuntur positioni,& vna proprietas. Prima,communitas est, quod positioni nihil est contrarium. Secunda,quod positio non recipit magis & minus. & ratio est, quia positio fundatur in loco, & locus est quantitas, & quantitati nihil est contrarium,nec suscipit magis,& minus, ergo nec positio. Proprietas autem est,quod substantiæ proxime assistit, omnibus alijs formis suppositis.

Pro cuius notitia aduerte, quod assistere est inhærere, inhæret autem substantiæ omnibus alijs formis,id est prædicamentalibus formis suppositis,quæ præcedunt ipsam positionem. Nam positio supponit vbi,ordinatio enim partium in loco supponit ordinationem totius locati in loco,& vbi supponit motum localem, & iste supponit qualitatem & quantitatem,vt patet exercitatio, ergo positio adhæret substantiæ omnibus slijs formis, scilicet accidentalibus suppositis de quibus hactenus locuti sumus in superioribus prædicamenti. Hæc de positione dicta sint secundùmæales.

Nomina

Nominales vero hoc prædicamentum sic diffiniunt. Prædicamentum positionis est ordinatio plurium terminorum vniuocorum & vniuersalium significantium positionem secundum sub & supra. Termini autem significantes positionem sunt illi, ad quos respondetur per interrogationem factam per quomodo, vel per qualiter, vt quando interrogatur quis. Quomodo vel qualiter sortes est in loco vtrum iacēs, vtrum sedem, vel aliquo alio modo. Nam quæsitiuum huius prædicamenti est quomodo, vel qualiter. Ordinem vero huius prædicamenti sic assignant. Genus generalissimum est positio tertio modo sumpta. Eius subalterna sunt positio à naturam, positio ab accidente, siue à proposito. Species specialissimæ sunt situari sursum, situari deorsum, situari à dextris, situari à sinistris, situari ante, situari retro, Sessio, statio, iactio &c. Indiuidua vero sunt hæc statio, hęc sessio &c. Hęc de prædicamento positionis dicta sint.

De prædicamento Habitus. *Cap.* X.

IN hoc cap. x. agendum est de prædicamento habitus, quod videtur esse determinatum ad hominem tātum nam reliqua animalia nisi veniunt in obsequium hominis non dicuntur habituata, neque enim vestitur æquus, neque armatur, neque fateatur, neqne salerat nisi propter sessorem. De habitu igitur tria videnda sunt.

Primo, vt scias in quo sensu est prædicamentum, assignandi, sunt modi, quibus sumitur habitus.

Secundo, diffinietur, vt est prædicamentum.

Tertio, assignandæ sunt proprietates eius.

Quantum ad primum aduerte, quod in doctrina Arist. habitus sumitur quinque modis. Primo, pro qualitate radicata, & vt de difficili est mobilis, & sic est prima species qualitatis. Secundo, pro forma debita alicui subiecto determinato, cui opponitur negatio eiusdem formæ, cum aptitudine derelicta in eodem subiecto, vt oculo debetur, visus cuius negatio est cæcitas, & intellectui debetur scientia, cuius negatio est ignorantia, & sic de habitu agemus in Postprædicamentis, in cap. de oppositis. Tertio, sumitur vt deriuatur ab habere, vel haberi, iuxta quē sensu dicitur liber est habitus à

me,

me, ficut & pecunia eft habita à me, & aurum eft habitum à me, & in hoc fenfu tractatur de eo in Poftpræfentis in cap. de habere. Quarto fumitur pro vefte fic, vel fic figurata, & in cifa, & confueta, puta veftis militis, veftis muliebris, veftis monachi, & fic eft in prædicamento fubftantiæ quantum ad entitatem, & in quanta fpecie qualitatis quantum ad figurationem. Quinto, fumitur pro accedente confurgente ex vefte, vt veftita, & homine, vt veftiente fiue habente veftem, & folum in hoc vltimo fenfu eft prædicamentum diftinctum ab alijs, & vt fic diffiniendum eft.

Quantum ad fecundum aduerte, quod fic diffinitur. Habitus eft adiacentia corporum, & eorum, quæ circa corpus funt. Pro cuius notitia aduerte, quòd ly adiacentia debet exponi caufaliter, vt fit fenfus. Habitus eft accidens refpectiuũ proueniens ex adiacentia fiue applicatione mutua corporum, & eorum, quæ circa corpus, fcilicet humanum, funt. Sicut funt veftes, arma, caligæ, biretum, caputium &c.

Vnde aduerte, quod ficut qñ non eft tps menfurans, nec res temporalis menfurata, fed eft refpectus confurgens ex adiacentia, & applicatione tpis ad rem temporalem. quem refpectum circunloquimur per hoc, quod eft effe in tpe, ficut vbi per hoc quod eft effe in loco, fic habitus, non eft veftis, nec hõ, hñs fiue circundans fibi veftem, fed eft refpectus confurgens, & medians inter veftem, & hominem, ex eo qđ veftis adiacet & applicatur corpori, quem refpectum circunloquimur per hoc, quod eft effe veftitum, effe armatum, effe calciatum. Sic ergo intelligenda eft diffinitio. Habitus eft accidens refpectiuum proueniens, ex mutua adiacentia corporum humanorum & veftium, & ponitur corporum humanorum & veftium, vt differat habitus à quando, & ab vbi, & à fitu. Dicunt enim refpectum prouenientem ex adiacentia temporis rei temporali, & ex adiacentia loci rei locatæ, & ex adiacentia partium loci partibus rei locatæ. Conftat igitur tibi quid fit habitus, vt eft prædicamentum.

Quantum ad tertium aduerte, huic prædicamento affignantur duæ communitates, & vna proprietas.

Prima communitas eft, quod habitus fufcipit magis & minus, vt dux eft magis, id eft perfectius veftitus quam miles, & æquus eft armatior pedite.

Sed

Sed aduerte, quod cum habitus sit accidens respectiuum, non recipit magis, & minus, nisi ratione fundamenti, sicut etiam diximus in prædicamento ad aliquid. Vbi docuimus quod similitudo, & dissimilitudo recipiunt magis & minus, quia qualitas, in qua fundantur, puta albedo & dulcedo suscipit magis & minus. cuius signum est, quod similitudo fundata in quarta specie qualitatis non recipit magis & minus. Nam figuræ, quæ denominantur à numero, non recipiunt magis, & minus, vt docuimus in prædicamento qualitatis. Quia igitur vestis, & alia indumenta, & armatura recipiunt magis & minus, quoniam sunt magis & minus præciosa, & magis ac minus decorant hominem, & magis ac minus seruant, & protegunt hominem, ideo habitus dicitur suscipere magis, & minus.

Secunda communitas est, quod habitus non habet contrarium. cuius ratio est, quia habens, quod est corpus humanum, & habitum, quod est vestis siue indumentum, sunt substantiæ, substantiæ autem nihil est contrarium, vt docuimus in prædicamento substantiæ. ergo habitus qui fundatur in habente, & habito, non habet contrarium. Præterea posito, & concesso quod habitus fundetur in habente, & habito non ratione substantiæ, sed ratione figuræ, non potest habere contrarium, quoniam in quarta specie qualitatis nulla est contrarietas, vt docuimus illic. Cum igitur accidens respectiuum non habeant contrarium, neque recipiat magis, & minus nisi ratione fundamenti, constat quod habitus non potest habere contrarium. Si aũt recipit magis, & minus, est quia fundamentũ vt diximus recipit magis & minus.

Proprietas autem est, quod habitus semper est in pluribus existens, est enim in homine habente vestem dum actu vestitus est, & in veste coaptata corpori. Nam habitus, vt diximus, causatur ex adiacentia, & applicatione corporis ad vestem, & econuerso, ergo existit in vtroque.

Sed aduerte, quod hæc proprietas potest esse falsa, & vera falsa quidem, si ponatur habitus esse vnum accidens numero, puta habitus consurgens ex adiacẽtia huius vestis ad hoc corpus, & si proprietas intendat quod sit in pluribus subiectiue, qm̃ vt tibi declarabitur in philosophia, impossibile est vnum accidens esse in pluribus subiectis, recipit.n. vnitatem, & plu-

& pluralitatem à subiecto. Vera autem est, si intelligatur, quod sit in pluribus, sed in vno vt in subiecto, puta in habente, & in alio vt in termino puta in re habita, vel econuerso, quod. s. sic subiectiue in re habita, vt vbi in locato, & actio in re facta, vt in termino autem sit in habente, sicut vbi in locante, & actio in agēte, vt in principio à quo, & hoc verius reputatur. Hæc de prædicamēto habitus dicta sint quo ad reales.

Nominales aūt sic diffiniunt, prædicamentum habitus est ordinatio plurium terminorum & vniuersalium, significantium habitum s̄m sub, & supra. Termini aūt significante habitum sunt illi, per quos conuenienter respondetur ad quæstionem quærentem de aliquo, qualiter est habituatus. Nam hoc prædicamentum caret proprio quæsitiuo, sed circunloquimur ipsum ꝑ hoc totum. s. qualiter est habituatus, & cōuenienter r̄ndetur, quod est vestitus, vel calciatus, vel armatus.

Ordinem vero huius prædicamenti sic assignant. Genus generalissimum est habitus vltimo modo sumptus iuxta distinctionem assignatam supra in principio huius cap. Genera subalterna sunt habitus totius, & habitus partis. Totius quidem, vt vestitum esse, togatum esse, partis autem vt coronatum esse, vel calciatum esse. Species specialissimæ sunt, Tunicatum esse, diploidatum esse, loricatum esse chirotecatum esse, indiuidua sunt, Sortem sic vestitum esse, Platonem sic armatum esse, Sortem sic calciatum esse, Platonem sic pileatum, vel biretatum esse. Hæc de habitu prædicamento vltimo dicta sint secundùm sententiā realium, & nominalium.

Partis Secundæ de Prædicamentis. Finis.

TERTIA PARS, QVAE EST EIVSdem de Postprædicamentis.

VT compleatur doctrina decem Prædicamentorum, agendum est de Postprædicamentis. quid autem sit prædicamentum, & Anteprædicamentum, & Postprædicamentum, iam diximus in principio huius tractat. Similiter quomodo, & qua ratione conferant cognitioni decem præ-

dicamentorum, diximus in parte prima huius tract. cap. j. Acturi igitur in hac tertia parte de Postprædicamentis diuidemus ipsam in quinque capita: quoniam quinque ab Arist. assignantur Postprædicamenta, & de singulis in specie agendum est. Sunt autem hæc, oppositio, prioritas, motus, simultas, habere, siue habitio.

In primo cap. agendum est, de oppositione, & singulis eius generibus.

In secundo, de prioritate, & singulis eius modis.

In tertio, de motu, & singulis eius generibus.

In quarto, de simultate, & singulis eius modis.

In quinto, de habitatione, siue de habere, & singulis eius modis.

De Oppositione. *Cap. I.*

IN primo cap. agendum est de oppositione, & singulis eius generibus. & hic sex agenda sunt.

Prmo, vt scias in quo sensu hic agendum est, de oppositione, declarandi sunt modi, quibus dicitur, & diffinienda est iuxta sensum, quem intendimus.

Secundo, assignabimus sufficientiam quattuor generum oppositionis.

Tertio, agemus, de oppositione relatina.

Quarto, de oppositione contraria.

Quinto, de oppositionc priuatiue.

Sexto de oppositione contradictoria.

Quantum ad primũ aduerte, quod oppositio est duplex. quædam est propositionum, quæ repugnant aut in veritate, & falsitate, aut in quantitate, aut in qualitate, & de hac non est hic sermo, sed de ea pertractauimus in tract. ij. agentes de categoricis, est enim proprietas terminorum complexorũ, quædam autem est terminorum incomplexorum quorum significata adinuicem repugnant, vt homo & non homo lux & tenebre, albedo & nigredo & de hac intendimus hic nam tractatus istæ est de terminis incomplexis primæ intentionis. Et sic diffinitur. Oppositio est duorum terminorum incomplexorum repugnantia quo ad significatum, non permittentium se simul in eodem, neque enim potest idem esse simul videns & cæcum. Et pater & filius respectu eiusdem.

Quan-

Quantum ad secundum aduerte, quod vniuersalia genera oppositionis incomplexa sunt quattuor, scilicet relatiua, cõtraria, priuatiua, contradictoria, quorum sufficientia hinc sumitur. Cum oppositio sit repugnantia duorum terminorum &c. vel vterque eorum significat ens, vel alter ens, & alter non ens, si primo dupliciter, aut quia vterque vel est terminus absolutus, & sic est oppositio contraria, vt album & nigrum, vel vterque est terminus relatiuus, & sic est oppositio relatiua, vt pater & filius, seruus & dominus. Si secundo, dupliciter, quia vel alter significant non ens simpliciter, & sic est oppositio contradictoria, vel est nõ ens circa determinatum subiectum, & sic oppositio priuatiua. Nam priuatio dicit negationem in subiecto determinato, & non absolute, puta cęcitas est negatio visus in oculo. Vnde auris non põt dici cæca, quia non est apta hr̃e visum, potest autem dici non videns, quia videns & non videns sunt cõtradictoria, & de quolibet ente verificatur alterum contradictoriorum. Constat igitur ratio, quare sunt quatuor oppositionum genera.

Quantum ad tertium aduerte, quòd oppositio relatiua est repugnantia relatiui & sui corellatiui respectu eiusdem subiecti, quia non se compatiuntur in eodem respectu eiusdem. neque.n. sortes potest esse pater Platonis, & filius eiusdem, quia sequeretur idem esse generans & genitũ respectu eiusdẽ, & sequeretur idem esse maius & minus respectu eiusdẽ, vt si idẽ posset esse duplũ, & dimidium respectu eiusdem. Hæc aũt impossibilia sunt & implicantia contradictionem, vt patet ad sensum, respectu aũt diuersorum non opponuntur. Nam sortes simul est filius & pater, filius quidẽ A, & pater B.

Quantum ad quartum aduerte, quòd oppositio contraria est repugnantia, duorum contrariorum non se compatientium simul in eodem subiecto, sed mutuo se expellentium ab eodem. Pro cuius notitia aduerte, quæ sint veræ contraria, & quotuplicia sint.

Contraria quidem sunt opposita, quæ sub eodem gñe posita.s. proximo, maxime à seinuicem distant distantia formali & non materiali tm̃, vt excludamus marem & fœminam, & eidem suscepitibili vicissim insunt.i. apta nata sunt in eodẽ subiecto numero successiue recipi à quo mutuo se expellũt .s. propria actione, vel mediante aliena, exemplum primi,

vt calidum expellit frigidum, exemplum secundi, vt siccum expellit humidum mediante actione caloris, nisi alterum cõ trariorũ insit subiecto à natura, vt calor in igne, grauitas in lapide, albedo in niue: hæc enim inseparabilia sunt. Contraria sunt duplicia, quædam mediata, quædam immediata· mediata sunt, inter quæ est medium eiusdem generis, vt inter album, & nigrum est rubeum, & viride, & alij medij colores, nec est necesse semper alterum inesse subiecto, potest.n. corpus esse rubeum, & non albũ, aut nigrum. Immediata sunt, inter quæ non cadit medium eiusdem generis, vt inter sanũ & ægrum, & quia inter ea non cadit medium, necesse est alterum eorum semper inesse subiecto donec stat subiectum. vnde necesse est omne animal esse, aut sanum, aut ægrum.

Sed aduerte, ꝙ dicuntur immediata per remotionem medij positiui, non autem per remotionem medij, per abnegationem. nam licet non detur animal, ꝙ non sit sanum, aut ægrum, tamen datur lapis, qui non est sanus, nec æger.

Præterea aduerte, quòd contraria mediata sunt duplicia, nam quædam sunt, quorum medijs nomina sunt imposita, vt medijs coloribus, medijs saporibus, multis medijs extremorum moralium, quædam autem sunt, quorum media sunt innominata, vt media inter bonum, & malum, quæ circunloquimur per hoc, quod dicimus, hoc non est bonum, neque malum, & multa similia inueniuntur in moralibus, vt tibi declarabitur in æthicis.

Quantum ad quintum aduerte, quòd priuatiua oppositio est repugnantia habitus & priuationis, ita quòd non se compatiuntur in eodem subiecto, nec vicissim possunt eidem inesse. Pro cuius notitia aduerte tria.

Primo, quod habitus est forma realis dans esse reale subiecto determinato, vt lux est habitus aëris quoniam dat aëri esse lucidum, & scientia est habitus intellectus, quoniam dat intellectui esse scientem. Priuatio autem est negatio ipsius habitus in subiecto determinato relinquens in subiecto aptitudinem ad ipsum habitum. non enim aufert principia naturæ, quibus est apta ex sui natura habere habitum: v. g. cæcitas non aufert oculum, tenebra aufert diaphaneitatem ab aëre, qua est aptus suscipere lumen.

Secundo aduerte, ꝙ priuatiuæ opposita sunt illa, quæ hñt

fieri

fieri circa idem subiectum ordine irregressibile, & tempore determinato a natura. Dicitur ordine irregressibili ad differentiam contrariorum, quæ vicissim insunt eidem subiecto nisi vt diximus alterum insit à natura, nam videmus aquam sæpe calefieri, & sæpe infrigidari & econtra. In priuatiuæ autem oppositis, videmus processum ad habitum ad priuationem, sed non est regressus per virtutem agentis naturalis, vt præseruemus agens diuinum. Nam videmus videntem fieri cæcum, & viuentem mori, sed non econtra. Dicitur tépore determinato à natura, quia non omni tempore subiectum est capax habitus, vt oculus catuli non est aptus videre ante nonum diem, & ideo non nisi post nonum diem potest dici cæcus, nec infans potest dici orbatus potentia generandi, quia non est aptus generare nisi in pubertate.

Tertio aduerte, ꝙ illa propositio. A priuatione ad habitum non est regressus, intelligenda est de habitu naturali, & non aduentitio. Est autem habitus naturalis qui inest rei ex sui natura, & est rei naturam consequens, vt vita inest animali ex natura animalis, & visus inest oculo, & auditus auri ex natura rei. Habitus autem aduentitius est ille, qui aduenit rei ex propria acquisitione vel actione agentis extrinseci ita ꝙ res ipsa ex sui natura nec habitum tantum, nec priuationem habet, sed est penè indifferens ad vtrunque: talis habitus est lumen respectu aëris: non.n. ex natura sua est lucidus, sed fit lucidus illuminatione corporis luminosi: similiter se habet scientia ad intellectum humanum, qui ex natura sua & in suo principio est sicut tabula rasa, vt dicetur tibi in lib.iij. de Anima. Vnde nisi via sensus acquirat scientiam, non est sciens. Dico ergo, ꝙ illa propositio. A priuatione ad habitum, non verificatur nisi de habitu naturali, vt patet ad sensum, nam videmus ignorantē fieri scientē, & obliuiosum fieri memorē, & aërem tenebrosum fieri lucidū, &c.

Quantum ad sextum aduerte, ꝙ contradictoria oppositio est repugnantia duorum terminorum incomplexorum, quorum significata non possunt de aliquo simul esse vera, cuius repugnantiæ non est dare medium, & significatur per eūdem terminum sumptum affirmatiue, & negatiue, vt homo, & non homo, album, & non album, sedere & non sedere. Ratio autem, propter q̄ non datur medium in contradicto-

rijs est, quia vnum extremum est ens, & alterum nō ens simpliciter, sed inter ens, & non ens simpliciter non potest dari medium vllo modo. dico vllo modo, quoniam medium est duplex. s. per participationē vtriusque extremi; quales sunt medij sapores, & per negationem vtriusque extremi, & est quando inuenitur subiectum, cui neutrum extremum inest.

Hoc declarato aduerte, ꝙ oppositio relatiua hēt medium per negationem. nam de lapide verum est dicere, ꝙ nec est pater, nec est filius, nec dominus, nec seruus &c. Idem inuenitur in priuatiua. nam de elemento verum est dicere, ꝙ nec est viuum, nec mortuum. Idem inuenitur in cōtraria respectu contrariorum immediatorum, nam de terra verum est dicere, ꝙ nec est sana, nec infirma. Respectu autem contrariorum mediatorum inuenitur medium vtroque modo, per participationem quidem, vt inter album & nigrum datur rubeum & croceum &c. per negationem autem, vt de substātia incorporea verum est dicere, ꝙ nec est alba, nec nigra, nec aliquo medio colore colorata. De contradictorijs autē neutro modo est verum dicere, quòd habeant medium, quoniam vt probatur in 4. Metaph. de quolibet est vera affirmatio vel negatio. Quid autem sit contradictio iam diximus in tract. 3. agentes de propositionibus contradictorijs. Hæc de 1. Postprædicamento dicta sint.

De Priori, & singulis eius modis. *Cap.* II.

IN cap. 2. agendum est de priori & eius modis.

Tu igitur aduerte, quòd apud antiquos quatuor ponūtur modi prioris, & Arist. addit quintum.

Primus, modus dicitur, prius tempore.

Secundus, prius natura.

Tertius, prius ordine,

Quartus, prius dignitate.

Quntus, prius causalitate.

Prius tempore est illud, quod est vel fuit in aliquo tēpore, in quo non fuit aliud, vt Priamus fuit prior tempore Hectore. Respectu autem futuri, illud dicitur prius tempore, ꝙ pro aliquo tempore erit, in quo nondum erit aliquid aliud; vt prius erit messis quam vindemia, & ad hunc modū reduci

tur

tur esse prius quacunque duratione, vt licet nec deus nec angelus mensuratur tpe, tñ verum est dicere quod duratione .s.æternitate & æuo sunt priores hoïe. Ad eundem modum reducitur esse prius loco, qm̃ locus & tẽpus sunt mensuræ rei extrinsecæ. Vnde in descensu à primo cœlo ad vltimum, verũ est dicere sphæram Saturni esse priorem sphæra Iouis &c.

Prius nam est à quo non conuertitur subsistendi consequentia .i. quando duo sunt & ab esse vnius ad esse alterius valet consequentia, sed nõ cõuertitur, tunc inter ea est prioritas naturæ, & hæc prioritas seruatur inter species numerĩ arguendo à maiori numero ad minorem, vt bene valet, quatuor sunt, ergo tria sunt, sed non valet, tria sunt, ergo quatuor sunt, & ideo tria sunt priora natura q̃ quatuor. Idẽ modus seruatur inter genere & species suas. Nam quia à specie ad genus valet consequentia, sed non econtra affirmatiuæ, ideo genus est prius natura q̃ species & sic quodlibet magis vniuersale quodlibet minus vniuersali prius est. Nam bene sequitur, homo est, ergo animal est, sed non sequitur, animal est, ergo homo est, ideo animal est prius natura, q̃ homo.

Prius ordine est illud, ꝙ præcedit aliud non quocunque modo, sed doctrina & cognitione, & sic principia scientiæ sunt priora quàm scientia, qm̃ præcognoscuntur, & literæ sunt priores syllabis quoniam prius addiscuntur. Dixi non quocunque modo, quoniam sumendo prius ordine indefinite inuenitur in primo modo, & in loco, & in secundo, & dicitur ordine temporis, ordine loci, ordine naturæ &c.

Prius dignitate est illud, quòd præcedit aliud & est eminentius auctoritate, potentia, doctrina, & titulo, sicut Rex est prior duce, & Dux priori Marchione, & marchio prior ciue, vnde rectores dici consueuere priores, & hic modus est maxime vsitatus in moralibus & polyticis, ad eundem modum reducitur prioritas speciei & prioritas formæ respectu generis & materiæ, quoniam species est perfectior genere, & forma est dignior materia, vtpote actus eius.

Prius causalitate est illud, à quo aliud pendet, & non econuerso, vt natura rei est causa veritatis propositione, vt quia homo est animal, hæc propositio est vera, homo est animal, & ideo rei natura prior est causalitate, quàm oratione vera. Hæc de priori & singulis eius modis dicta sint.

De Simul & eius modis. Cap. III.

IN tertio cap.agendum est de simul,de quo quinque agenda sunt.

Primo,quid sit simultas.

Secundo,quot modis sumitur.

Tertio,agendum est de simul tempore.

Quarto,de simul in conuertentia.

Quinto,de simul diuisione.

Quantum ad primũ aduerte, quòd simultas importat in hoc loco negationem prioritatis & posterioritatis, vt generaliter ea dicantur simul, quorum vtrunque existit, nec vnũ præcedit aut subsequitur aliud in eo modo, quo sunt simul, v.g.quæ sunt simul tempore incipiunt esse in eodem tempore &c.Dico in eo modo,quo sunt simul,nam bene stat,quòd duo sint simul tempore,& tamen non sint simul natura,immo quod vnum natura sit prius & alterum posterius,vt ignis & calor ignis,subiectum & propria passio.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ hic non intendimus tractare de omnib. modis quib. vniuersaliter aliqua dicũtur esse simul.Nam non solum tribus modis hic numerandis,aliqua dñr esse simul,sed pluerib.alijs,puta simul loco, vt q̃ sunt in eodem loco,simul causalitate, vt duo simul trahentes nauẽ,simul auctoritate, vt plures rectores, simul vnius populi, quorũ vnus non agit sine altero,simul consensu & voluntate,vt duo veri amici.sed de his modis non est sermo hic.Intendimus aũt tm̃ de modis,qui deseruiũt doctrinæ & cognitioni prædicamentorum,qui sunt tres.s.tp̃e,cõuertentia,diuisione, & q̃uo deseruiant cognitioni prædicamẽtorũ dicemus agentes de singulis.Eorum igitur sufficiẽtia sumit hinc, quæcunque sunt simul simultate deseruiente doctrinæ prædicamentorum aut sunt simul tẽpore, aut simul natura, si simul tp̃e,sic est primus modus,si simul natura, dupliciter, q̃a aut conuertentia,vt correlatiua, sic est secundus modus, aut diuisiõe,vt differẽtiæ diuisiuæ gñris, & sic est tertius modus.

Quantum ad tertium aduerte secundum Arist. ꝙ ea dicũtur simul tempore,qnorum generatio est in eodẽ tp̃e, ita ꝙ in eodem instanti incipiunt esse, vt si duo homines in eodẽ

instanti

instanti oriantur, dñr simul tempore ex parte inceptionis, quia vnus non est prior, nec posterior altero. Idem intelige ex parte desitionis, vt si duo homines in eodem instanti moriantur. Possunt ergo aliqua esse simul tempore tribus modis. s. ex parte incœptionis tantum, & ex parte desitionis tantum, & ex parte vtriusque. in eodem modo simultatis continentur subiectum & propria passio, vt homo & risibile. nam quocũque instanti ponitur homo ponitur risibile per naturalem sequelam, & quocunque instanti desinit esse homo, desinit esse resibile, qm̃ est accidẽs, cuius ens est inesse subiecto. Tu tamen aduerte, quòd licet subiectum & passio sint simul tempore, non tamẽ natura, quoniam subiectum est causa, à qua passio fluit causa autem natura est prior causato. Constat igitur quis sit modus primus simultatis deseruiens doctrinæ prædicamentorum. Deseruit autem in hoc, quòd, vt supra docuimus, in omni prædicamẽto sunt quædam proprietates, vt ergo scias an sint tempore simultaneæ, vel priores, vel posteriores his, quorum sunt proprietates, ponitur hic primus modus simul.

Quantum ad quartum aduerte, quòd secundus modus simul, est simul in conuertentia, ea autem sunt simul in conuertentia, qñ ab vno ad alterum est bona consequentia & econuerso, tam in ponendo quàm remouendo, id est affirmatiue & negatiue, ita ꝙ si ponitur vnum ponitur reliquum, & ecõuerso, & si remouetur vnum remouetur reliquum. Et hoc secundo modo omnia mutua relatiua sunt simul, nam bene sequitur in secundo adiacente, si pater est filius est, & econuerso. Item si pater non est filius non est, & econuerso, & ratio huius est, quia, vt docuimus in prædicamento ad aliquid, correlatiue per se inuicem diffiniuntur & intelliguntur.

Sed aduerte, quod non sufficit huic secundo modo mutua cõsequentia, sed ꝙ vnum non sit causa alterius. Et sic verificatur de omnib. correlatiuis inquantũ sunt correlatiua, qm̃ vt sic, sunt opposita oppositione relatiua, nullũ aũt oppositum est per se causa sui oppositi. Dico inquantum sunt correlatiua, quoniam si sumantur materialiter, puta inquantum substantiæ sunt, non inconuenit vnum esse causam alterius, vt sortes pater, inquantum est substantia, generat filium, non tamen pater formaliter pater, est causa, filij formaliter filij,

que

quoniam dicunt refpectus oppofitos.Et aduerte,ꝙ hic modus fecundus valet ad cognofcendum proprietates prædicamenti ad aliquid,inter quas eft ifta,quòd proprium eft relatiuorum dici ad conuertentiam.

Quantum ad quintum aduerte, quod tertius modus eft, effe fimul in ratione diuifiua, ea autem funt fimul in ratione diuifiua,quæ ex equo & abfque ordine prioris & pofterioris diuidunt,& participant aliquod cõmune illis fuperius, put refpiciunt illud commune. Sicut duæ differentiæ diuifiuæ vnius generis,& duæ fpecies conftitutæ ex illis differentijs, & conftitute fub illo genere,vt rationale & irrationale fimili,id eft ex equo diuidunt animal, neque enim prius rationale eft animal neque magis quam irrationale. Dico prout refpiciunt illud commune,quoniam fi comparentur adinuicem, & non ad commune quod diuidunt, non inconuenit vnam effe priorem altera & perfectiorem, vt rationale irrationali,idem dico de fpeciebus cõftitutis, vt homine & afino. In ratione autem animalis eque & fimul conueniunt, Cõftat igitur tibi quis fit tertius modus fimultatis deferuiẽs cognitioni prædicamentorum. Deferuit autem ad cognofcendum,ꝙ in omni prædicamẽto funt dr̃iæ oppofitæ, fimul diuifiuæ fui generis.Et vl̃r omnia inferiora dñr fimul contineri fub fuis fuperioribus iuxta hunc tertium ordinem.

Et aduerte, quod fecundus & tertius modus dicuntur fimul natura, fed diftincta ratione, nam fecundus dicitur fimul natura propter conuertentiam, ita tamen quod vnum non eft caufa alterius, vt excludamus fubiectum & paffionẽ fuam.Tertius,autem eft fimul natura pp fimultaneam diuifionem alicuius fuperioris,vt excludamus diuifionem analogicam,in qua vnum diuidẽs eft prius altero, vt fubftãtia eft prior accidente,quæ diuidunt ens, vt tibi declarabitur in 4. Metaph.& fanũ dictũ de animali,eft prius fano dicto de medicina.Hæc de fimul, vt eft Poftprædicamentum,dicta fint.

De Motu & eius generibus. *Cap.* IIII.

IN cap. 4. agendum eft de motu, vt eft Poftprædicamentum, & hic fex agenda funt.

Primo, vt fcias in quo fenfu hic fumitur motus ponen-

di sunt modi, quibus apud philosophum dicitur motus.

Secundo, assignanda sunt genera motus, & eorum sufficientia.

Tertio, agendum est, de generatione, & corruptione.

Quarto, agendum est, de augmento, & decremento.

Quinto, agendum est, de alteratione.

Sexto, agendum est, de motu locali.

Quantum ad primum aduerte, quòd, vt tibi declarabitur in 6. Phys. mutari siue moueri est aliter rem se habere nunc quàm prius motus ergo est dispositio, qua subiectum aliter se habet nunc quàm prius, omnis ergo variatio subiecti dicitur motus, motus autem dupliciter sumi consueuit. quoniã cum sit variatio id potest contingere in anima, & in re corporali, si in anima solet dici motus, qui est actus perfecti qui potius est de consideratione Metaphysici q̃ Physici, & logici, & de eo non est hic sermo. Si in re corporali, solet dici motus, qui est actus imperfecti, siue existentis in potentia, de quo pertractat Arist. in 4. Phys. Hic autem motus dupliciter sumitur. Primo, generaliter. Secundo, specialiter.

Primo modo idem est, quòd mutatio communiter sumpta, siue fit instantanea, id est fias in instãti, ita quod eius terminus acquiratur indiuisibiliter, vel deperdatur indiuisibiliter, siue sit successiua, ita quòd eius terminus acquiratur, vel deperdatur diuisibiliter & in tempore.

Secundo modo idem est, ꝙ motus proprie dictus, de cuius ratione est successio, & eius terminus acquiritur, siue deperditur diuisibiliter, & necessario fit in tempore, & repugnat ei fieri in instanti. Hic non sumitur motus proprie dictus, quoniam eius tantum tria sunt genera, vt tibi manifestabitur in v. Phys. motus in quantitate, qui dicitur augmentum, & decrementum, motus in qualitate, qui dicitur alteratio, motus in vbi, qui dicitur motus localis. Hic autẽ de motu recitantur sex species subalternæ, quæ etiam sunt genera ergo hic sumitur motus generaliter dictus, vt sub se continet mutationem proprie dictam, quæ est in instanti, vt generatio, & corruptio substantialis, & motum proprie dictum, qui est in tempore & successiue, vt augmentum & decremẽtum, & alteratio, & motus secundum locum.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ Arist. in Postprædicamentis

mentis enumerat sex species motus, & sunt iste, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, secundùm locum mutatio, quarum sufficientia hinc sumitur. Omnis motus est via & processus ad aliquem terminum; omnis autem terminus est vel substantia, vel accidens, si substantia, vel est affirmatiuus, vel negatiuus, si affirmatiuus, est generatio, vt tibi declarabitur, si negatiuus, est corruptio. Si est accidens vel est accidens connotans respectum, & sic est loci mutatio vel est accidens absolutum, & hoc dupliciter quia aut est qualitas, & sic est alteratio, aut quantitas, & hoc dupliciter, quia aut est quantitas perfecta, & sic est augumentum, aut est quātitas imperfecta, & sic est diminutio siue decrementum. Constat igitur tibi propter quid assignantur sex species motus generaliter dicti.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ Arist. in post prædicamētis non immoratur ad diffiniendum singulas prædictas species motus, id enim reseruat ad lib. v. Phys. Logici autē reales, vt disponant nouitium aliqualiter ad philosophiam diffiniunt eas & præcipue Petrus Hispanus Incipiens ergo à gñatione inquit. Generatio est progressio à non esse ad esse. Pro cuius notitia aduerte, quod progresio dupliciter sumitur. Primo, pro motu locali in animali, quo animal tēdit ꝑ potentiam animę motiuam de loco ad locum, & dr̄ motus progressiuus. Secundo, pro quacunque via, qua res acquirit esse. Progressio quidem primo modo dicta est progressio propria, & de ea agitur in tertio de anima, secundo aūt modo dicta est per similitudinem. Nam sicut animal ambulans graditur de loco ad locū, sic res dū generatur ꝓceditur à nō esse ad esse. Nam ante generationem non est, quia si esset non generaretur, & post generationem est, & ideo per similitudinem ꝙ generatur dicitur progredi à non esse ad esse.

Sed aduerte, quod ly non esse & ly esse debent exponi substantialiter, & non accidentaliter, vt sit sensus. Generatio simpliciter dicta est progressio, id est, via à non esse substantiali, ad esse substantiale. Nam si esset progressio à non esse accidentali ad esse accidentale, non distingueretur ab alteratione, vt tibi manifestabitur in v. Phis.

Corruptio autem est progressio ab esse substantiali, ad nō esse substantiale, nam cum opponatur generationi, cōtrario

modo est progressio, & conuenienter dicitur progressio ab esse substantiali ad non esse. qm̄ quod corrumpitur, est & de finit esse, sicut ex opposito, ꝙ generatur non est, sed incipit es se per negationem de præsenti & positionem de futuro, vt tibi manifestabitur in tract. de probationibus terminorum.

Quantum ad quartum aduerte, ꝙ augumentum & diminutio dupliciter considerantur. Primo, vt fiunt in rebus ani matis per potentiam animæ augmentatiuam quæ est poten tia animæ vegetatiuæ. Secundo, vt fiunt in rebus animatis & inanimatis siue ab extrinseco, siue ab intrinseco per additionem vel substractionem quantitatis à quantitate. hic intendimus loqui in secundo sensu, & non tantum in primo. nam de primo tractatur in ij. de anima. Augumentum igitur in secundo sensu sic diffinitur. Augmentum siue augmen tatio, est præexistentis quantitatis additamentum, ꝙ sic probatur, quoniam augmentum est motus de minori quantitate ad maiorem, sed non potest esse motus nec terminari à minore quantitate ad maiorem nisi minori superaddatur maiór, ergo diffinitio est vera. Decrementum autem aut diminutio in secundo sensu est præexistentis quantitatis minoramentum: & probatur sic. Decrementum est motus à maiori quantitate ad maiorem & minorem: sed non potest esse motus nec terminari à maiori quantitate ad minorem, nisi minuatur præexistens quantitas, vt puta si erat quantitas duorum cubitorum, fiat vnius.

Sed aduerte, ꝙ aliquando fit augmentum in quantitate sine acquisitione alicuius partis substantiæ, vt in rarefactione & decrementum, vt in condensatione. Nam quando aqua congelatur fit decrementum in quantitate quoniam dimensiones contrahuntur, & tamen nihil de substantia aquæ deperditur; & quando dissoluitur per calorem augetur, quoniam dimensiones prius contractæ extenduntur & tamen nihil de substantia acquæ acquiritur. Aliquando autem fit augmentum & decrementum cum acquisitione & deperditione alicuius partis substantiæ, vt quando augetur paries per additionem laterum, & decrescit per subtractionem. Vtrum autem possit fieri augmentum, & decrementum sine alteratione, manifestabitur tibi in libro Octauo Physicorum.

Quantum ad quintum aduerte, ꝙ alteratio dupliciter sumitur.

mitur primo pro motu ad quamcunque qualitatem, siue sit perfectiua subiecti, siue non; & in hoc sensu potest inueniri in prima, & tertia, & quarta specie qualitatis: secundo pro motu ad contrariam vel mediam qualitatem, quæ compara ta alteri extremo est veluti contraria, vt dicemus, & in hoc se cundo sensu est alteratio propriæ dicta, & est tantum in tertia specie qualitatis. Illis enim qualitatibus patitur, & altera tur subiectum tam animatum, q̃ inanimatum, vt calefactio- ne alteratur aqua, & animal s̃m tactum, & de hac intendimus hic, & sic diffinitur. Alteratio est mutatio subiecti à qualitate contraria, vt à termino à quo ad qualitatem contrariam, vel ad mediam, vt ad terminum ad quem.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ alteratio potest esse in qualitatibus contrarijs immediatis, & tunc semper est mutatio ab extremo contrario ad extremum contrarium, vt sanatio est mutatio ab ægritudine ad sanitatem, ægrotatio vero est opposito modo. Et potest esse inter qualitates contrarias mediatas, & tunc verificatur diffinitio, quod est mutatio à qualitate contraria ad contrariam, vel ad mediam, vt patet in coloribus & sonis, & saporibus, & odoribus.

Vnde aduerte, ꝙ in his contingit fieri alteratio tribus mo dis. Primo, ab extremo ad extremum, & tunc est simpliter à contrario in cōtrarium, vt calefactio, quæ est à frigido ad ca lidū. Secundo, ab extremo ad medium, ꝙ comparatum alteri extremo est velut contrarium, vt quando mouetur aqua ab intenso frigido ad tepidum, & dicitur tepefactio. nam tepidum respectu frigidi intensi est calidum, & vt sic est contra rium frigido. Tertio, à medio ad medium, & tunc vtrunq; medium est vt contrarium comparatum extremo, cui magis propinquat, vt quando mouetur corpus fuscum ad croceū. Nam fuscum se tenet ex parte nigri, croceum autem ex par te albi, & ideo virtualiter est motus à contrario ad contrarium, licet non formaliter.

Quantum ad sextum aduerte, ꝙ motus localis est duplex .s. rectus, vt motus grauium & leuium, & sphæricus, vt mo tus cœli, qui sic differunt, ꝙ motus rectus est ille, per quē mo bile mutat locum & secundùm totum, & secundùm partes, relinquit enim totalier primum locum, & tendit ad alium, vt lapis descendens, & ignis ascendens. per motum autem

sphæricum

ſphæricum non mutat mobile locum ſecundùm totum, qm̄ ſemper mouetur ſuper eoſdem polos,& circa idem centrum & ideo ſemper manet in eodem loco ſecundùm ſe totum, qm̄ autem partes mutant locum, qm̄ vna ſucceddit alteri, & ſecundùm ꝙ vna recedit, altera ad eundem locum ſuccedit, vt patet in partibus rotæ,quæ ſibi inuicem ſuccedunt in puncto ſignato in ſpacio,ideo mutat locum ſecundùm partes.

Hoc notato aduerte, ꝙ licet hic ſit ſermo de vtraque ſpecie motus localis,principaliter tamē in primo ſenſu,& ideo ſic diffinitur, motus ſecundùm locum eſt mutatio de vno loco in alterum.ſ.ſecundùm totum,ita quod principaliter diffinitur motus localis rectus tanquam notior nobis. Cuius Petrus Hiſp. poſita diffinitione, aſſignat ſex differentias locales, de quibus pertractat Ariſt. in ij. Cœli, ſecundùm quas videmus mobile motu recto moueri ſecūdùm totum & partes,non aūt mobile motu ſphærico ſecundùm totum. Neq; enim totum cęlum magis mouetur ſurſum, quàm deorſum, neque magis antequam retro &c. aliter non eſſet motus cœli circa medium præciſe, ſed à medio ad medium,ꝙ non cō uenit mobili ſphærico,vt ſphæricum eſt, vt tibi declarabitur in primo cœli. Intelligendo ergo de motu recto principaliter ſic definitur.Motus ſecundum locum eſt mutatio ab vno loco ad alium. Conſtat igitur tibi, quomodo ſunt ſex ſpecies motus,quarum notitia deſeruit doctrinæ decem prædicamentorum. Nam per generationem, & corruptionem cognoſcimus quomodo acquiritur, & deperditur ſubſtantia, per augmentum,& decrementum,quomodo acquiritur & deperditur quantitas,per alterationem qualitas, per motum localem,vbi ſiue locus.Rationabiliter igitur motus ponitur poſt prædicamentum.

De Habere, & eius ſingulis modis. *Cap.* V.

IN quinto cap. agen[illegible] eſt de habere,& hic duo videnda ſunt.

Primo, quot ſin[illegible]i ab Ariſt.modi ipſius habere.

Secundo, pone[illegible]am ſufficientia.

Quantum ad pr[illegible]duerte, ꝙ Ariſt. non intendit vniuerſaliter,& abſol[illegible]umerari modos habēdi,ſed famoſiores

tes & magis consuetos. Vnde inquit in fine. [Forte tamen & alij apparebunt modi de eo quòd est habere, sed qui consueti erunt dici, pœnæ omnes numerati sunt.] Numerati ergo septem modos.

Primo dicitur, quis habere qualitatem, vt sor. habet scientiam, vel virtutem, vel albedinem &c. & hoc habere non est aliud quam informari qualitate sibi inhærente, siue secundùm animam, siue secundùm corpus.

Secundo dicitur, quis habere quantitatem, vt sor. habet quantitatem bicubitalem, & Plato tricubitalem & hoc habere non est aliud, quàm extendi vel dimensionari tanta vel tāta quantitate intrinseca sibi inhærente.

Tertio dicitur, quia habere ea, quæ adiacent corpori, & hoc dupliciter, quia aut adiacent toti corpori, vt vestis ad protectionem. aut parti, vt anulus digito, biretum capiti, calceus pedi ad protectionem & decorem, & hoc habere constituit vltimum prædicamentum, de quo actum est supra.

Quarto dicitur, quis habere membrum, vt sor. habet manum, & pedem & vniuersaliter omne totum habet suas partes sicut arbor habet ramos, & domus fundamentum & parietem & tectum. Et hoc habere non est aliud quàm totum ex partibus sibi debitis constare.

Quinto dicitur, quis habere contentum, vt lagena habet vinum & modius triticum, & vniuersaliter continens habet contentum, intelligendo de continentia locali & circundatiua, vt præseruetur continentia virtualis, vt anima continet corpus, & rex regnum. Hæc enim continentia non est locatiua, sed conseruatiua tantum, & hoc habere non est aliud quàm locare, aut conseruare.

Sexto dicitur, quis habere possessionem, vt agrum, aut vineam, & hoc habere non est aliud quam rem suam possidere

Septimò dicitur, quis habere vxorem, & non est aliud habere vxorem, quàm esse vxoratum, vel cohabitare familiariter cum vxore, & ideo dicit Arist. hunc modū est alienissimū .i. minus proprium ceteris modis habendi. Vnde parum de eo curandum est in hoc proposito, qm̄ nō deseruit doctrinæ prædicamentorum. Alij enim manifeste deseruiunt. Nam primus, deseruit prædicamento qualitatis. Secundus, prædicamento quantitatis. Tertius, prædicamento habitus.

Quartus,

Quartus, prædicamento substantiæ. Quintus, prædicamento vbi. Sextus prædicamento relationis, dicitur enim relatiuæ possessor ad rem possessam. Septimus, autem vt per se constat, nullo modo deseruit, ideo, alienus est à præsenti proposito. Non enim hic agitur de habere, nisi vt est Postprædicamentum, de ratione autem. Postprædicamenti est secundum omnem modum suum deseruire cognitioni prædicamentorum.

Quantum ad secundum aduerte, quod sufficientia prædictorum modorum sic sumitur. Habere importat habitudinem habentis ad rem habitam, sicut amare habitudinem amantis ad rem amatam, haberi autem siue amari, econuerso. Hæc autem habitudo vel est ad aliquod intrinsecũ, quod est de substantia eius, & sic est quintus modus, quo modo totum habet partes, quæ sunt de substantia totius, vel ad aliquod extrinsecum, quo ad substantiam habentis, ita quod non est de substantia eius, & hoc dupliciter, quia illud extrinsecum à substantia habentis, vel est sibi inhærens, sicut accidens, vel non: si primo modo, aut inhæret ratione formæ, & sic est primus modus, qualitas enim formam rei consequitur, aut inhæret ratione materiæ, & sic est secundus modus, quantitas enim consequitur materiam, vt tibi declarabitur in vij. & viij. Metaph. Si non est inhærens, hoc dupliciter, quoniam licet non sit inhærens, est tamen vnitum vel distãs si vnitum, dupliciter, quoniam aut est vnitum vt continens & ambiens, & hic est quintus modus, aut est vnitum solum, vt adiacens vel adaptatum & sic est tertius modos. Si distans hic est septimus modus, quem dicit Arist. esse alienum.i.improprium, iuxta quem modum vir dicitur habere vxorem, quæ non est sibi vnita nisi quo ad actum matrimonialem, & cohabitationem. Vnde vxoratus non habitans cum vxore, non copulans se vxori, non potest dixi iuxta hunc modum habere vxorem, nisi quo ad nexum matrimonij. Hęc de Postprædicamentis dicta sint.

Partis tertiæ de postprædicamentis. Finis.

TRACTATVS SEXTVS, ex libris Priorum Arist. acceptus, de Syllogismo Formali.

HActenus perstrinximus, quæ Arist. tradidit in tota arte veteri, quæ constat ex libro prædicamentorum, & Periherm. & libro prædicabilium, quem superaddidit Porphyrius, vt isagogicum ad librum prædicamentorum, nunc transeundum est ad artem nouam, in qua pertractare debemus de arte argumentandi, cuius in doctrina Arist. quinque sunt species, Syllogismus, Consequentia, Enthimema, Inductio, Exemplum Syllogismus autem diuiditur in formalem, id est absolute sumptum non contractum ad aliquam materiam, in demonstratiuum, id est scientificum, in topicum, id est probabilem, in sophisticum, id est fallacem, & deceptorium. De formali pertractat Aristot. in libro Priorum, cui correspondet præsens tractatus. De demonstratiuo pertractat in lib. Poster. Nam secundum quod innuit Arist. in j. Priorum consideratio & doctrina de Syllogismo formali, immediate & principali intentione ordinatur ad demonstrationem. Vnde inquit. [Postea vero. i. postquam de syllogismo formaliter, & vniuersaliter sumpto tractatum fuerit, dicemus de demonstratione] prius enim dicendum est de syllogismo quam de demonstratione, eo quòd vniuersalior est syllogismus. Nam demonstratio syllogismus quidem est, non omnis autem syllogismus demonstratio. Quoniam igitur syllogismi demonstratiui doctrina sequitur immediate librum Priorum, ideo post præsentem tractatum disponemus tractatum de syllogismo demonstratiuo, cui correspondebit lib. Posteriorum Aristot. licet aliter proposuerimus in principio huius compendij. Deinde si Deus Optimus auxiliatus nobis fuerit formabimus tractatu de Syllogismo Topico, postremo de Syllogismo Sophistico.

In præsenti igitur tractaturi de syllgismo formaliter, & non contracto, ad aliquem materiam diuidemus ipsum in sex capita principalia.

In

In primo, agendum eſt, de præcognoſcendis, ſiue quorũ præcognitione impoſſibile foret tradi veram,& completam doctrinam de arte ſyllogizandi.

In ſecundo, agendum eſt, de prima figura,& ſingulis eius modis.

In tertio, agendum eſt, ſecunda figura, & ſingulis eius modis.

In quarto, agendum eſt, de tertia figura, & ſingulis eius modis.

In quinto, agendum eſt, de coniugationibus inutilibus ad mentem Ariſt.

In ſexto, trademus regulas generales defenſiuas modorum recte,& vtiliter concludentium, & præcipue in prima, & ſecunda figura.

De Præcognoſcendis. *Cap.* I.

IN capite primo, agendum eſt, de his,quorum præcognitio neceſſario requiritur ad conſequendam veram,& completam artem ſyllogizandi. Sunt autem quinque.

Primo, cum ſyllogiſmus ſit quoddam totum conſtans ex propoſitionibus, & terminis, agendum eſt, de partibus eius propinquis, & remotis inueſtigando quid ſint, & quot requirantur.

Secundo, agendum eſt, de principijs regulatius ſyllogiſmis, per quæ ſciemus ſyllogiſmum vtilem, & inutilem.

Tertio, diffiniendus eſt ſyllogiſmus, vt ſyllogiſmus eſt, & ſingulæ diffin. partes declarandæ.

Quarto, agendum eſt, de forma ſyllogiſmi.

Quinto, agendum eſt, de ſufficientia trium figurarum ſyllogiſmi, ita quòd non ſunt niſi tres ordinariæ,& nõ poſſunt eſſe plures efficaciter & vniuerſaliter concludentes.

Quantum ad primum aduerte, quod in omni toto materiali conſiderando procedere poſſumus via conſtructiua, & via reſolutiua, in conſtructiua quidem incipimus à partibus remotis,& ſimplicioribus, & deuenimus ad partes propinquas compoſitas ex remotis,& ex propinquis debite diſpoſitis conſtituitur totũ, vt patet in arte ædificandi, nam artifex intendens cõſtruere domum. Primo, parat lapides idoneos.

Secundo, ex eis sic vel sic ordinatis construit fundamentum & parietes. Tertio, ex his debite approximatis & figuratis facit constare domum. In via autem resolutiua, procedimus modo opposito .s. à composito ad simplicia. Nam qui destruit domum, resoluit domum in tectum & parietem & fundamentum destructiue .i. redigit tectum in regulas separatim, & in ligna & in tabulas, & in clauos. Paries autem & fundamentum redigit in lapides sparsim & separatim. His præmissis aduerte, q syllogismus est quoddam totum constans ex terminis & propositionibus, vt tibi declarabitur infra: ergo in consideratione eius procedere possumus à partibus ad totum via constructiua, & econuerso via resolutiua. Primo modo processimus in ij. & iij. tract. vbi actum est de terminis constitutiuis orationis, & propositionis, & de propositione vt ordinatur ad constitutionem syllogismi, sicut latere ordinantur ad parietem componendum, & paries ad domum, vtpote partes domus remotæ & propinque. Secundo autem modo processuri sumus hic ad mentem Arist. Vnde sicut in via compositiua incipimus à partibus simplicibus & remotis, & deueniemus ad partes propinquas, & à partibus propinquis ad ipsum totum, ita opposito modo procedimus in via resolutiua. Cum igitur pars propinqua, & immediata sit propositio, remota autem sit terminus, incipiemus primo à propositione assignando quid sit & quot requirantur ad syllogismum, deinde dicemus de termino quid sit & quot requirantur ad constitutionem veri syllogismi. Hoc enim ordine processit Arist. in j. priorum.

Quantum ad propositionem aduerte, q Arist. in j. Priorum sic diffinit eam, propositio est oratio affirmatiua vel negatiua alicuius de aliquo. Et sic debet intelligi. Propositio est oratio .s. perfecta indicatiua, in qua prædicatur aliquod prædicatum de aliquo subiecto affirmatiue, vt homo est animal, vel negatiue, vt homo non est asinus. Et aduerte, quod Petrus Hisp. addit, vel alicuius de aliquo, vel alicuius ab aliquo, vt sit sensus clarior, nam in affirmatiua prædicatur prædicatũ de subiecto attributiue, in negatiua aũt prædicatur remotiue. Et ly de signat attributiue, & ly ab signat remotiue.

Sed dices. Cum vnius rei sit tm̃ vna vera & sufficiens diffinitio, quare Aristot. dat de propositione duas diffinitiones?

Vnam

Vnam enim dedit in lib. Periherm. dicens quod est oratio verum vel falsum significans, alteram autem j. Priorum, quam hic assignauimus.

Respondetur, quod vnius rei est tm̃ vna diffinitio conside ratæ sub vna & eadem ratione, si autem consideretur secundùm diuersam rationem non inconuenit eam diuersimode diffiniri, Vnde in proposito Arist. dupliciter considerauit propositionem. Primo, inquantum enunciat rem sicut est, vel aliter quam sit, & sic diffiniuit eam in lib. Periherm. per significare verum vel falsum. Secundo, inquantum cõponit syllogismum & ponitur pro conclusione probanda, vnde di citur propositio, quia pro conclusione ponitur, & dicitur præmissa, quia præmittitur conclusioni, & sic diffinitur in j. Priorũ per affirmatiuã, aut negatiuam orationẽ de aliquo.

Sed dices. Quare in j. Priorum non diffinit eam per verum & falsum, sicut in lib. j. Periherm.

Respondetur. Quia in lib. Priorum tractatur de syllogismo formali qui abstrahit à veritate & falsitate & propositio num & conclusionis, nam dummodo fiat syllogismus secun dùm debitum modum & figuram est validus de forma, etiã quod præmisse & conclusio sint falsæ, vt patet hic, Omnis homo est asinus, Omnis equus est homo, Ergo omnis equus est asinus. Augumentũ est in barbara, & est verus de forma, licet non de materia. Non aũt abstrahit ab affirmatione & negatione, qm̃ vt dicemus infra, necesse est vtranq; præmissarũ, aut saltem alteram esse affirmatiuam, & si altera præmissarum fuerit negat. necesse est conclusionem fore negatiuam. Et ideo rationabiliter Arist. considerans hic propositionem inquantũ est pars propinqua syllogismi diffiniti, diffinit eam per orationẽ affirmat. aut negat. & non per verũ aut falsum.

Viso quid sit propositio, vt componit syllogismum, declarandum est ex quot propositionibus de necessitate componitur.

Tu igitur aduerte, ꝙ si conclusio esset intrinseca syllogismo & de essentia eius tres essent necessariæ. s. duæ præmisse & cõclusio. Similiter si syllogismus non distingueretur à cõsequentia duæ sole sufficerent, quæ vocantur antecedens & consequens, verum quia vt dicemus infra declarantes diffinitionem syllogismi, conclusio secundùm vnam opinionem

est extrinseca à syllogismo,& ab eo distinguitur specie consequentia,ideo duæ sufficiunt,quarum prima dicitur maior, & secunda minor,vt tibi manifestum erit infra, & quomodo tres termini duas propositiones constituunt. Tenentes autem conclusionem esse de essentia syllogismi ponunt ipsum constare ex tribus propositionibus.

Quantum ad terminum aduerte, ꝙ Arist.considerans ipsum non inquantum constituit propositionem,sed in quantum in ipsum vltimate resoluitur, sic diffinit ipsum in lib. j. Priorum. Terminus est in quem resoluitur, propositio, vt prædicatum,& de quo prędicatur.i.subiectum.Nam sicut domus resoluitur immediate in fundamentum & parietem &c. fundamentum autem & paries immediate ac vltimate in lateres, sic syllogismus immediate resoluitur in propositiones & illæ vltimatæ in terminos, ideo conuenienter dicitur quod terminus est in quem &c.

Sed aduerte,ꝙ hic non sumit terminum iu illa vniuersalitate, ſm q̃ de eo locuti sumus in ij. tractatu vbi famosiores eius diuisiones assignauimus, sed hic se restringit ad terminum categorematicum,& tandem ad nomen & verbum prout possunt componere propositionem vt subiectum & prædicatum & in ipsa resolui. Et sic ab hac diffinitione termini excluduntur termini consignificatiui, & signa vniuersalia,•& particularia, & breuiter omnes termini, qui per se sumpti non possunt esse subiectum,aut prædicatum in propositione componente syllogismum. Quot aũt modis sumatur terminus in via Arist.iam diximus in tract.ij.vide tu ille nec est ratio repetendi.

Viso quid sit terminus,vt ingreditur propositionem componentem syllogismum,& in quem ipsa propositio resoluitur, declarandum est ex quot terminis. constat syllogismus formalis.

Tu igitur aduerte,ꝙ sicut duæ propositiones requiruntur .s.maior & minor,sic & tres termini,in quos duæ propositiones resoluuntur, quorum primus dicitur medius terminus, secundus dicitur maior extremitas, tertius minor extremitas,quare autem sic vocantur,& quõ diuersimode situati cõstituunt tres syllogismorum figuras,dicemus infra.Pro nunc supponendum est tres terminos sufficere,qui tñ duas propo

sitiones

fitiones non constituerent,nisi vnus eorum, & est ille qui vo catur medium , bis sumeretur , ita ꝙ assumitur in maiori & minori propositione per replicationem. Nam cum duæ sint propositiones componentes syllogismum . & quælibet earũ habeat proprium prædicatum,& subiectum, necesse est duas propositiones constare ex quattuor terminis, aut ex tribus , ex quibus vnus gerat vicem duorum,& hic est medius termi nus,vt sic arguatur, Omnis homo est animal, Sortes est homo,Ergo sortes est animal. Constat quod ly homo gerit vicem duorum est enim subiectum in maiori , & prædicatũ in minori. Quare autem tres termini requirantur & non plu res nec pauciores,& quare vocentur maior & minor extremitas & medium dicemus infra,pro nunc tibi sufficiat scire quid sit pars materialis compositiua syllogismi formalis tã propinqua,quàm remota, & quot sint ex necessitate .

Quantum ad secundum, scilicet principia regulatiua syllogismi,aduerte ꝙ Arist.in j. Priorum, duo assignat, scilicet dici de omni & dici de nullo,& per dici de oĩ regulantur syl logismi affirmatiui,& per dici de nullo,regulantur negatiui.

Et aduerte,quòd Arist.in j. Priorum declarans quid sit di ci de omni inquit.[Dicimus autem de omni prædicari,quan do nihil est sumere subiecti,de quo non dicatur alterum.] Et intendit, ꝙ dici de omni est quando nihil est sumere sub sub iecto,de quo non dicatur prædicatum.Et hic seruatur in om ni propositione vniuersali affirmatiua, sub cuius subiecto licet descendere distributiue. Et hoc principium æquipollet huic maxime,quidquid dicitur de subiecto distributo,dicitur de quolibet sumpto subiecto, pro quo facta fuit distributio,vt in ista,Omnis homo est risibilis,& isti sunt omnes homines,ergo iste & iste & iste,& sic de singulis est risibilis. De clarans aũt Arist. quid sit dici de nullo inquit . [Et de nullo similiter.] Et intendit,ꝙ dici de nullo est quando nihil est su mere sub subiecto,à quo non remoueatur prædicatũ.Et hoc principium æquipollet huic maxime,Quidquid remouetur siue negatur à subiecto distributo, negatur ab omni cõtẽto sub tali subiecto. Et id seruatur in omni vniuersali negatiua, vt in ista,Nullus homo est lapis,& isti sunt omnes homines, ergo nec iste,nec iste &c.est lapis . Et isti descensus distributi ui affirmatiui & negatiui,manifesti tibi fient in tract.de Sup-

positionibus. Constat igitur tibi quid sit dici de omni,& dici de nullo.

Sed aduerte, vt scias quomodo hæc duo principia sufficiẽter regulant syllogismos, ꝙ indigent tribus limitationibus. Primo, non regulans per se, & immediate nisi syllogismos perfectos, qui fiũt per quattuor modos primæ figuræ, eo ꝙ non reducuntur ad alios, syllogismos autem concludentes indirecte, & secundæ, & tertiæ figuræ non regulant nisi prius reducantur ad quattuor primos primæ figuræ. Vnde Arist. in j.Priorum, antequam traderet duo principia regulatiua, distinxit syllogismum in perfectum, & imperfectum, deinde dedit prædicta duo principia regulatiua perfectorum, postea subiunxit vnum principium regulatiuum imperfectorum.s.conuersionem propositionum. Nam, vt tibi manifestabitur infra, modi concludentes indirecte, & modi secundæ, ac tertiæ figuræ reducuntur ad quattuor primos per conuersionem simplicem, aut per accidens, qui reducti regulantur per dici de omni, & de nullo, sicut & quattuor primi. Secundo, non regulant nisi syllogismos factos ad intellectum, & non ad sensum, & voco syllogismum ad intellectum, in quo medium est vniuersale, ad sensum, aut in quo medium est singulare tantum singulariter, vt est syllogismus expositorius, cuius præmissæ sunt duæ singulares, & ideo ibi non est dici de omni, nec de nullo. In syllogismo autem facto ad intellectum, necesse est aut vtranque præmissarum, aut alteram esse vniuersalem affirmatiuam, aut negatiuam, qm̃, vt tibi manifestabitur ex puris particularibus indefinitis, aut singularibus, non fit syllogismus validus ad intellectum, ex consequenti ergo necesse est in omni syllogismo ad intellectum seruari dici de omni, aut de nullo. Tertio, alio modo seruatur dici de omni, & de nullo in syllogismo concludente in materia necessaria, & remota, & alio modo concludente in materia contingenti. Nam primo modo seruatur de omni, & de nullo absolute s.pro omni differentia temporis. In materia.n.necessaria prædicatum semper conuenit subiecto etiam remoto esse existentiæ subiecti: vnde hæc est vera, Adam est homo, est animal, est substantia &c. Secundo, autem modo non seruatur de omni, & de nullo, nisi pro exigẽtia temporis, puta pro tempore præsenti, in quo subiectum

existit,

existit, quoniam prædicata contingentia non verificantur de subiecto, nisi cum consistentia subiecti. Vnde hæc non est vera nisi pro hominibus existentibus, Omnis homo currit. Hæc autem est semper vera, Omnis homo est animal, vt tibi alias declarabitur. Ex his, ergo sequitur, quod si quid arguat sic. Omnis homo currit, Adam est homo, Ergo Adam currit. Non valet, quoniam in maiori non verificatur de omni, nisi pro hominibus existentibus, in minori autem sub homine sumitur Adam, prout sumitur absolute, & non solum, pro tempore præsenti. Vnde magis ample sumitur homo in minori, q̃ in maiori, ideo non sequitur argumentum. Nam dicemus in regulis generalibus defensiuis syllogismorum, quod oportet terminos teneri æque ample, & ęque stricte in præmissis, & in conclusione, aliter sequitur multiplex error. His igitur limitationibus obseruatis, inuenies quod pdicta duo principia sufficienter regulāt syllogismos.

Quantum ad tertium .s. quid sit syllogismus formaliter sumptus aduerte, ꝙ Arist. in j Prior. sic diffinit, Syllogismus est oratio, in qua positis quibusdam aliud quidam ex necessitate contingit, quam diffinitionem Petrus Hisp. magis explicans inquit. Sillogismus est oratio, in qua quibusdam positis, & concessis, necesse est aliud accidere, per ea quæ posita sunt, & concessa.

Primo dicitur, oratio, & ponitur loco generis, quoniam magis communis est. Nam omnis syllogismus est oratio, sed non econuerso.

Sed aduerte, quod non est oratio vna categorica. Constat enim ex duabus præmissis, quarum vtraque vt in pluribus est categorica, Vnde respectu categoricæ, verius diceretur, quod est oratione .s. maior ordinate in modo, & in figura, quam quod sit oratio. Vt igitur scias quomodo est oratio, aduerte, quod hic est duplex opinio. Quidam dicunt, quod est oratio non simpliciter dicta, sed est oratio argumentatiua, quæ complectitur duas categoricas debite dispositas in modo, & in figura, & sic syllogismus est vna oratio complexiue, sed est duæ orationes separatim acceptæ. Quidam autem dicūt, quod est vna oratio categorica vt patet, sed hypothetica complectens plures categoricas coniunctas, vt principales partes sui. Quæ aūt hypothetica sit, an copulatiua,

an conditionalis est duplex sententia. Quidam dicunt quod est copulatiua, quoniam maior & minor debent, coniungi per coniunctionem copulatiuam, vt sic arguendo in barbara. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal ergo omnis homo est substantia. Quidam vero dicunt quod est hypothetica rationales, quoniam maior & minor coniunguntur cum conclusione per hanc coniunctionem ergo. Rationalis autem reducitur ad conditionalem vt docuimus in tractatu iij. Siue autem teneas primam sententiam siue secundam constant quomodo syllogismus est oratio, & non orationes.

Secundo dicitur, in qua quibusdam positis, id est duabus præmissis .s. maiore & minore, bene ac debite ordinatis in modo & in figura, vt declarabitur infra.

Tertio dicitur, & concessis. Aduerte, quod Aristot. non ponit hanc particulam, sed Boëtius eam addidit & Petrus Hisp. imitatus est Boëtium. Ratio autem propter quam Aristoteles non posuit, sed Boëtius est hæc, quoniam Aristoteles diffinit syllogismum simpliciter, prout ordinatus ad syllogismum demonstratiuum. Boëtius autem ipsum diffinit vt ordinatur ad syllogismum dialecticum siue probabilem. Distinguitur autem demonstrator à dialecto in hoc, quod demonstrator non petit ab eo contra quem arguit, an concedat præmissas antequam conclusionem inferat, sed simpliciter ea ponit, quoniam procedit ex necessarijs & de necessitate concludit. Dialecticus autem quoniam non ex necessarijs, sed ex probabilibus procedit, quæ pñt negari antequam concludat pręmissas positas in modo & in figura, petit ab eo contra quē arguit, an concedat eas, qm̄ si non concedit concludere nō poterit. Respectu ergo syllogismi dialectici efficacis dr̄ in diffinitione, in qua qbusdam positis & concessis.

Quarto dicitur, necesse est. Aduerte, quod per hoc distinguitur syllogismus ab exemplo, quod solam habet probabilitatem, vt dicit Arist. in j. Posteriorum, eo quod sit argumentum rhetoricum, id est suasiuum & non vltra, & ideo ex eo non ex necessitate infertur intentum.

Quinto dr̄, aliud accidere. Aduerte, quod ly aliud stat pro conclusione, ac si dicat, syllogismus est oratio hypothetica siue argumentatiua, in qua præmissis debite positis & con-

cessis

cessis de necessitate conclusio sequitur, quæ est distincta à duabus præmissis. Sed hic sunt duo dubia, primum est circa ly aliud, secundum est circa ly necesse.

Circa ly aliud dubitatur quomodo conclusio sit aliud à præmissis, cum componatur ex eisdem terminis, ex quibus præmisse, excepto medio, vt tibi manifestabitur infra. Item si ita est aliud quod non sit de essentia syllogismi.

Respondetur si conclusio, consideretur quo ad materiam qui sunt termini componentes, non est aliud à præmissis, vt argumentum probat, si aūt quo ad formam, sic est aliud. nam maior & minor extremitas non componunt præmissas nisi assumantur cum medio, & disponantur in debito modo & figura. Componunt autem conclusionem relicto medio & ideo conclusio est tertia propositio realiter & essentialiter distincta à duabus præmissis & quoniam Arist. considerauit conclusionem quo ad formam, ideo dixit eam esse aliud.

Quantum ad illud, vtrum, ita sit aliud quod non sit de essentia syllogismi aduerte, quod ibi sunt duæ sententiæ. Vna tenet partem negatiuam, cuius ratio est, quia remota conclusione, adhuc remanet syllogismus perfectus in specie sua, remanet enim in debito modo, & debita figura, cum ibi sit debita dispositio trium terminorum & duarum propositionū vt disponuntur in barbara & celarent &c. ergo cōclusio non est de essentia syllogismi, sed potius sequens necessario ad illum. Altera autem tenet partem affirmatiuam. cuius ratio est, quia syllogismus est ꝯñtia formalis, est enim oratio hypoterica à rationalis, in qua coniunguntur tres categoricæ per notam illationis .s. per ergo, aut igitur: in omni autem ꝯñtia formali requiruntur essentialiter antecedens & ꝯñs: antecedens autem sunt duæ præmisse & consequens est conclusio illata per notam illatiuam, ergo conclusio est de essentia syllogismi, & qm̄ hæc sententia est probabilior, ideo tenenda est. Nec obstat quod dicit Arist. necesse est aliud, id est conclusionem sequi, non enim intendit conclusionem esse aliud à syllogismo, sed aliud à præmissis modo præexposito. Ad argumentum autem alterius opinionis negatur antecedens, ad probationem dico, quod probat seruari omnia quæ requiruntur, ad verū antecedens requisitum in syllogismo inquantum est consequentia formalis, sed non seruātur

omnia

omnia quæ ad totum syllogismum requiruntur, nisi ex præmissis vt ex antecedente, inferatur conclusio, vt consequens requisitum ad perfectam consequentiam.

Circa ly necesse dubitatur, quia aliquando concluditur conclusio contingens vt hic, Omnis hõ currit, Sortes est homo, ergo sortes currit, aliqñ conclusio impossibilis, vt hic, Omnis homo est asinus, Sortes est homo, ergo sortes est asinus. Sed contingens & impossibile non necessario sequitur. Quod enim necessario sequitur, necessarium est, sed nec cõtingens nec impossibile est necessarium, ergo non est verum quod semper sit necesse conclusionem sequi, nisi quando cõclusio est necessaria, & syllogizatur ex præmissis necessarijs.

Respondetur. Hoc dubium soluitur per distinctionem de necessitate consequentiæ, & consequentis, concludit quidem argumentum de necessitate consequentis, sed non consequentiæ, & de hac intendimus in diffinitione syllogismi. Quid autem sit vtraque necessitas, & quomodo differant, tetigimus in tract.iij. loquentes de conditionali, de qua diximus in quo sensu omnis conditionalis sit necessaria, & omnis falsa impossibilis. Constat igitur tibi quid syllogismus formaliter sumptus. Et aduerte, quod omnes particulæ diffinitionis præter primã ponuntur loco drĩæ, vt.s. distinguatur syllogismus ab alijs argumentationibus speciebus, vt à consequentia, enthimemate, inductione, & exemplo. Quid sit cõsequentia, manifestabitur tibi in tract.de cõsequentijs. Enthimema aũt est syllogismus truncatus, in quo tacita altera præmissarũ & præcipue minore, infertur statim conclusio vt hic, Omnis homo est animal, ergo sortes est animal, tacetur aũt minor.s.sortes est homo. Inductio vero est progressus à particularibus sufficiẽter numeratis, ad vniuersale cõcludendũ, vt hic, Istæ hõ & istæ, & istæ, & sic de singulis est bipes, ergo omnis homo est bipes. Exemplũ vero est quod singulariter propositum, aliud singulare ostendere contendit per aliqđ simile in vtroque repertum. vt hic, Decet Rege vel Imperatorem obliuisci iniuriarum, sicut & Cæsarem decuit. Omnes autem huiusmodi argumentationes differunt à syllogismo, quoniam aut in eis non ponuntur plures præmissæ, aut si ponuntur non disponuntur in modo & in figura.

Quantum ad quartum aduerte, quod sicut est duplex materia

teria syllogismi, scilicet propinqua, vt propositio, & remota, vt terminus, sicut declarauimus, sic duplex est eius forma, scilicet propinqua & remota, propinqua quidem est modus, vt barbara, celarent. Remota autem est figura, vt prima figura, vel secunda &c. Modus autem est ordinatio duarum præmissarum, scilicet maioris, & minoris sm debitam qualitatẽ & quantitatem. Debita autem qualitas est, quod vtraque sit affirmatiua, vel saltem altera, quoniam ex puris negatiuis, non fit validus syllogismus. Nam quando ex præmissis veris concluditur, conclusio falsa, non est validus syllogismus. Contingit autem ex præmissis negatiuis veris concludi falsum, vt hic, Nullus homo est lapis, nullus iaspis est homo, ergo nullus iaspis est lapis. Constat præmissas esse veras, conclusionem autem falsam, ergo ex puris negatiuis est inualidus syllogismus. Debita vero quantitas est quod vtraque præmissarum sit vniuersalis, vel saltem vna, quoniam ex puris particularibus indefinitis, & singularibus nihil sequitur. Contingit enim ex puris particularibus veris concludi falsum, vt hic, animal est asinus, homo est animal, ergo homo est asinus, ergo &c. Præterea ad debitam quantitatem spectat quod si aliqua præmissarum fuerit particularis, conclusio sit particularis, non tamen oportet esse econuerso. Nam contingit conclusionem esse particularem, & tamen vtraq; præmissarum est vniuersalis, vt patet in baralip. & in darapti. & in felapton. Ratio autem huius regulæ est, quia talis debet esse vnio maioris & minoris extremitatis in conclusione, qualis fuit in medio. Sed, quando altera præmissarum est particularis, vnio cum medio est particularis, vt patet in darij & ferio ex parte minoris, ergo & in conclusione vnio extremitatum debet esse particularis. Præterea, ad debitã qualitatem spectat, quod si altera præmissarum fuerit negatiua, conclusio sit negatiua & econuerso. cuius regulæ ratio est, quia vnio vel separatio extremitatum in conclusione sequitur vnionem cum medio, vel separationem à medio in præmissis. Sed, quando vna præmissarum est affirmatiua, & altera negatiua, duæ præmissæ separantur in medio, ex eo quod vna coniungitur medio, à quo alia separatur, ergo oportet illas extremitates separari ab inuicem in conclusione, & sic conclusionem esse negatiuam.

Figura autem eſt debita ordinatio trium terminorum, ſcilicet maioris extremitatis, & minoris, & medij ſecundùm ſubiectionem & prædicationem. Quæ quidem ordinatio cōſiſtit in hoc, quod medium ſumatur cum maiori extremitate in præmiſſa prima, quæ dicitur propoſitio maior, deinde ſumatur cum minori extremitate in præmiſſa ſecunda, quę dicitur propoſitio minor, deinde excludatur à concluſione. Neque enim medium poteſt intrare concluſionem, aliter concluſio non differret ab altera præmiſſarum. Nam, ſi medium, in concluſione coniungeretur cum maiori extremitate, non differret concluſio à propoſitione maiori, & ſi coniungeretur cum minori extremitate, non differret à propoſitione minori, vt ergo ſeruetur differentia inter præmiſſas & concluſionem medium excludendū eſt à concluſione. Cōſtat igitur quæ ſit forma ſyllogiſmi ꝓpinqua & remota.

Quantum ad quintum aduerte antequam deſcendamus ad ſpecificam conſiderationem figurarum, & modorum cuiuſlibet figuræ inueſtigandum eſt quod ſint validæ ſyllogiſmorum figuræ. Et hic inuenio duas ſententias, quarum vna eſt Ariſt. in j. priorum. Secunda attribuitur Galeno.

Secundum Ariſt. ſunt tantum tres, quoniam cum figura ſit ordinatio ſiue diſpoſitio trium terminorum ſecundùm debitam ſubiectionem & prædicationem, quorum principale eſt medium, tot erūt validæ ſyllogiſmorum figuræ, quot modis contingit debite variari medium ſecundùm ſubiectionem & prædicationem in vtraque præmiſſarum. Hæc autem variatio contingit fieri vtiliter tribus modis. Primo, contingit medium ſubijci in propoſitione maiori, & prædicari in propoſitione minori, & ſic conſtituitur prima figura ſic arguendo. Omnis homo eſt animal. Sortes eſt homo. Ergo Sortes eſt animal. Secundo, contingit medium prædicari in vtraq; præmiſſarum, & extremitates ſubijci, & ſic conſtituitur ſecunda figura ſic arguendo, Nullus lapis eſt animal. Omnis homo eſt animal. Ergo nullus homo eſt lapis. Tertio, contingit medium ſubijci in vtraque præmiſſarum, & extremitates prædicari, & ſic conſtituitur tertia figura ſic arguēdo, Quoddam animal non eſt homo. Omne animal eſt ſubſtantia. Ergo quædam ſubſtantia nō eſt homo. Et cum ſecundùm Ariſt. non poſſit pluribus modis variari medium vtiliter & vniuer-

ſaliter,

saliter, ita quòd syllogismus valeat in omnibus consimili forma arguendi retenta, vt declarabitur, sequitur quod tantum tres sunt syllogismorum figuræ.

Secundum Gal. autem tribus prædictis additur quarta, in qua medium prædicatur in maiori, & subijcitur in minori sic arguēdo. Omnis homo est animal, Omne animal est substantia, Ergo omnis homo est substantia. Sed hæc regula nō est necessaria, quoniam æquipollet regulæ antepraedicamentali, in qua dictum est ad mentem Arist. [Quando alterum de altero prædicatur, quidquid prædicatur de prædicato, & prædicatur de subiecto] & in antepraedicamentis assignauimus limitationes eius ne contingat error, Vide tu illic, & ideo non est oppus addere quartam, tres ergo cum prædicta regula antepraedicamentalis sufficiunt. Hæc de præcognoscendis pro acquirenda doctrina syllogismi forma dicta sint, & hic terminatur caput primum.

De Prima figura & singulis eius modis. Cap. II.

IN secundo cap. agendum est de prima figura, de qua tria videnda sunt.

Primo, an sit perfectio, vel imperfectior secunda, & tertia.

Secundo, assignandæ sunt regulæ obseruandæ in prima figura, ne circa eam contingat error in arguendo.

Tertio, agendum est, de singulis eius modis tam directe, quàm indirecte concludentibus.

Quantum ad primum aduerte, quod vt diximus in cap. præcedenti, Prima figura est, in qua medium subijcitur in ma. & prædicatur in minori. Cuius perfectio super secundam tertiam & præcipue quo ad quatuor primos modos directe concludentes ostenditur ex tribus. Primo, ex eo ꝙ per eam concluduntur omnia conclusionum genera, scilicet affirmatiua & vniuersalis vt in barbara, & negatiua vniuersalis, vt in celarent, & partic. affirm. vt in darij, & partic. negat vt inferior. In secunda autem figura non concluduntur nisi vniuersalis negatiua & particularis negatiua, vt tibi manifestabitur. In tertia autem non concluditur vniuersalis, sed tantum particularis affirmatiua, & negatiua.

Quo-

Quoniã igitur in prima concluduntur omnium conclusionum genera, merito perfectior est. Vnde vt ostendemus in tract. de Syllogismo demonstratiuo, est magis scientifica, & pręcipue quia per illam tantum concludimus conclusionem vniuersalem affirmatiuam, de qua proprie est scientia, quæ est de vniuersalibus. Secundo, est perfectior ex parte medij. Nam solum in prima figura medius terminus mediat inter maiorem & minorem extremitatem & coniungit eas, ita quod & positione siue situ & cõiunctione est veræ medium. In secunda autem figuræ & tertia, non est medium positione inter extremitate, cum in secunda prædicetur in vtraque præmissarum, & in tertia subijciatur. Est autem medium solum quo ad coniunctionem. Nam maior & minor extremitas in secunda figura coniunguntur in vno prædicato, quod est medium, & in tertia coniunguntur in vno subiecto, quod similiter est medium, ex parte, ergo medij termini prima figura est perfectior. Tertio, est perfectior ex eo quod quatuor primi modi non reducuntur ad priores, sed omnes alij secundæ & tertiæ figuræ, & quinque indirecte concludentes reducuntur ad quattuor primos primæ figuræ, vt tibi manifestabitur. Constat ergo quomodo ex tribus causis est perfectior, & ideo merito ponitur primo loco.

Quantum ad secundum aduerte, quod duæ generales regulæ obseruandæ sunt in prima figura quo ad quatuor primos modo directe concludentes.

Prima est. In prima figura minore existente negatiua, nihil sequitur. i. nõ fit validus syllogismus formalis, qui teneat in omnibus seruato tali modo arguendi. Cuius ratio est, quis contingere ex præmissis veris concludi falsum, vt hic. Omnis asinus est animal. Nullus homo est asinus, ergo nullus homo est animal. Constat præmissas esse veras, & conclusionem falsam. Diximus aũt supra quoties ex veris concluditur falsum, esse inualidum modum arguendi, eadem regula seruanda est in oĩbus modis tertiæ figuræ, vt tibi declarabitur.

Secunda est. Maiori existenti particulari indefinita vel singulari in prima figura, nihil sequitur, id est inualidus est syllogismus, ratione supradicta, vt hic. Quoddã animal est homo, omnis asinus est animal, ergo omnis asinus est homo. Constat præmissas esse veras, & conclusionem falsam, ergo

est

est in validus syllogismus, eadem regula obseruanda est in secunda figura, & tibi declarabitur quo ad omnes modos. Dixi notanter quo ad primos quattuor modos concludentes obiectę, quoniam istæ regulæ non sunt necessariæ in modus indirectę. Nam in fapesmo minor est negatiua, infrisesomorum maior est particularis. Quid autem sit directe, & indirectę concludere, dicemus in sequentibus.

Quantũ ad tertiũ aduerte, ꝙ modi expressi ab Arist. in j. Priorũ & vt principales ac nãliter ꝯcludẽtes sunt quattuor. s.

Barbara.
Cœlarent.
Darij.
Ferio.

Quibus Boëtius in lib. de syllogismo categorico ex auctoritate Theophrasti, & Eudemi, & assensu Porph. addidit quinque modos concludentes indirecte, vnde Boëtius in prædicto suo libro, inquit. Quattuor primos modos in analyticis suis, id est in lib. j. Priorum posuit Arist. Ceteros vero quinque Theophrastus, & Eudemus addiderunt, quibus Porph. vir grauissimæ auctoritatis visus est consensisse. Sunt autem isti quinque modi.

Baralipton.
Cœlantes.
Dabitis.
Fapesmo.
Frisesomorum.

Tu tamen aduerte, quòd Theophrastus, & Eudemus non fuerunt primi inuentores modorum omnium concludentium indirecte. Nam Arist. in j. Priorum manifeste ponit quartum, & quintum. s. fapesmo, & frisesomorum. Sic enim inquit. [Cum autem prædicatiuns, & priuatiuus, & vniuersaliter sumptus priuatiuus, semper syllogismus fit minoris extremitatis ad maiorem, vt si à quidem omni, b vel alicui, b autem nulli c, conuersis propositionibus necesse est c, alicui à non inesse. Similiter autem, & in alijs figuris. Semper enim per cõuersionem fit syllogismus] & intendit Arist. quod, quando vna propositio. s. maior est vniuersalis affirmatiua, altera vero. i. minor vniuersalis negatiua, erit syllogismus concludens minorem extremitatẽ de maiore in prima figura, & hoc est indirecte concludere. Nam sicut directe concludere, est maiorem extremitatem prædicari de minorem in conclusione, sic indirecte cõcludere est minorem extremitatem prædicari de maiori in conclusione. Hoc autem quod dixit Arist. fit in fapesmo. Sic enim arguitur, Omnis homo est animal, Nullus asinus est

homo, Ergo quoddam animal non est asinus. Constat ꝙ maior est vl̃is affirm.& min.vl̃is negat.& conclusio particularis negat.indirecta, ergo Arist. posuit Fapesmo. Item dicit, ꝙ qñ vna præmissarum.i.maior est particularis affirmatiua, & altera .i. minor vl̃is negatiua, erit syllogismus concludens minorem extremitatem de maiori in prima figura, ex ꝯñti concludet indirecte, & hoc fit in frisesomorum, sic enim arguitur. Aliqua virtus est bona, Nullus vitium est virtus, Ergo aliquod bonum non est vitium, ergo Arist. posuit frisesomorum, ex quinque ergo modis primæ figuræ concludentibus indirecte, duos habemus ab Arist. alios aũt tres aduertere potuerunt Theophrastus, & Eudemus, quod innuit Boëtius, vbi supra. Sic.n.inquit. Hoc quod nuper diximus in ij. Priorum analyticorum lib.ab Arist.monstratur. Quod soli Theophrastus, & Eudemus principium capientes, ad alios in prima figura syllogismos adijciendos animum adiacere. Licet ergo Arist. omnes modos indirecte concludentes non expresserit virtualiter tamen ab eo processerunt.

Descendẽtes igitur ad singulos modos aduerte, prius pro vniuersali intelligentia omnium modorum primæ, & secundæ, & tertiæ figuræ, quod continentur his versibus.
Barbara, Cœlarent, Darij, Ferio, Baralipton,
Cœlantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum,
Cæsare, Camestres, Festino, Barocco, Darapti,
Felapton, Disamis, Datisi, Brocardo, Ferison.

In omnibus his modis continetur aliqua ex his quattuor vocalibus a,e,i,o. A, signat vniuersalem affirmatiuam. E, vniuersalem negatiuam. I, particularem affirmatiuam. O, particularem negatiuam.

Omnes isti modi continent tres syllabas. Prima, signat propositionem maiorem. Secunda, minorem. Tertia, conclusionem. Si quis autem modus continet quattuor syllabas, vt Baralipton, vel quinque, vt frisesomorum, tm̃ tres primæ deseruiunt, aliæ autem sunt propter complementum versus,

Quatuor primi primæ figuræ incipiunt ab his literis b, c, d, f, & omnes sequentes tam primæ, quàm secundæ tertiæ figuræ incipiunt ab eisdem, & denotatur quod incipientes à b, reducuntur ad Barbara, & incipientes à c, ad Cœlarent, &

in

incipientes à d,ad Darij,& incipientes ab f,ad ferio.

In omnibus modis exceptis quattuor primis ponitur aliqua ex his quattuor literis, ſ, p, m, c: ſ, ſignat quod ille modus reducitur per conuerſionem ſimplicem, p, ſignat quod ille modus reducitur per conuerſionem per accidens, m, ſignat quod ille modus debet reduci per tranſpoſitionem præmiſſarum, vt, ſcilicet maior fiat minor, & econuerſo, c, ſignat quod ille modus reducitur per impoſſibile. Vnde verſus.

Simpliciter verti vult ſ, p. vero per acci.
M, vult tranſponi, c, per impoſſibile duci.

His prænotatis deſcendamus ad quattuor primos primæ figuræ, per quos ſm Ariſt. in j. Priorum fiunt ſyllogiſmi perfecti, per oēs aūt alios ſequentes, & ſecundæ, & tertiæ figuræ fiunt imperfecti. Non.n. quattuor indigent firmari, neque reduci ad alios, oēs aūt alij reducēdi ſunt ad quattuor primos, vt firment̄ per illos, ſicut tibi declarabitur quattuor ergo primi ſunt pfecti, reliqui vero per quattuor primos perficiunt̄.

Primus & perfectior eſt Barbara, eo ꝙ in eo ſolo concluditur vniuerſalis affirmatiua, & facit magis ſcire, vt tibi declarabitur in tract. ſequenti. Conſtat autem Barbara ex tribus a, ſignantibus maiorem, & minorem, & concluſionem vniuerſales affirmatiuas, & ſic arguitur.

Bar	Omne animal eſt mortale,
ba	Omnis homo eſt animal,
ra.	Ergo omnis homo eſt mortalis,

Regulæ obſeruandæ vt defendatur modus arguendi in Barbara ponentur in vlt. cap. huius tract.

Secundus modus primæ figuræ, per quem concludit vniuerſalis negatiua eſt.

Cœ	Nullum animal eſt lapis,
la	Omnis homo eſt animal,
rent.	Ergo nullus homo eſt lapis.

Regulæ defenſiuæ modi arguēdi in cęlarēt ponētur in vlt. c.

Tertius modus primæ figuræ, per quem concluditur particularis affirmatiua eſt.

Da	Omnis homo eſt rationalis,
ri	Sortes eſt homo,
i.	Ergo ſortes eſt rationalis.

Regulæ defensiuæ modi arguendi in Darij ponetur in c. vlt.

Quartus modus primæ figuræ, per quem concluditur particularis negatiua est.

Fe Nullum bonum est malum,
ri Viuere est bonum,
o. Ergo viuere non est malum.

Regulæ defensiuæ modi arguendi in ferio, ponetur, in cap. vltimo.

Primus modus primæ figuræ concludens particularis affirmatiua, indirecte est baralipton.

Ba Omne animal est viuens,
ra Omnis homo est animal,
lipton. Ergo quoddam viuens est homo.

Aduerte, q reducitur ad barbara per conuersionem conclusionis per accidens, nam tertiæ syllabæ apponitur. P. Sic aūt reducitur, Omne animal est viuens, Omnis homo est animal, Ergo omnis homo est viuens, Nam vniuersalis affirmatiua, conuertitur in particularē affirmatiua per accñs, vt docuimus in tract. iij. agentes de speciebus conuersionis.

Sed aduerte, qñ dr̃. q Baralipton reducitur ad barbara per conuersionē conclusionis per accidens, id pōt hr̃e duplicem sensum. Primus est, quod conclusio de Baralipton conuertatur per accidens in vniuersalem affirmatiuam. & hic sensus est falsus, qm̃ cum sit propositio particularis affirmatiua, non conuertitur nisi per conuersionem simplicem in particularē affirmatiuā. Secundus est quod conclusio de Baralipton conuertat vniuersalem affirmatiuam per accidens, & hic sensus est verus, qm̃ vniuersalis affirmatiua, cōuertitur per accidens in part. affirm. ita qđ vniuersalis est econuersa & particularis est euertens, est ergo sensus qđ Baralipton reducitur ab Barbara per conuersionem conclusionis actiuam per accidens, & non passiuam, quia & si non conuertatur in vniuersalem affirmatiuā, conuertit tamen vlem affirmatiuam per accidēs, & hic est sensus Boëtij in libro suo de syllogismo categorico. Vbi positis quattuor primis modis primæ figuræ agens de quinto, qui hic nominatur Baralipton inqt, quintus modus ex duabus vniuersalibus affirmatiuis est, particularem colligens hoc modo. Si à fuerit in omni b, & b, fuerit in omni

ni c, posset equidem concludi quod a, esset in omni c. Sed quoniam ista vniuersalis propositio, vt dictum est particulariter. i. in particularem conuertitur, prætermisso eo quòd à terminus de omni c, termino prædicatur, conclusio esse dicitur, quod c, terminus de quoddam à termino prædicatur. Quod hoc exemplo monstrandum est. Si. n. sint propositiones sic. Omne iustum bonum est, Omnis virtus iustum est, posset etiam concludi quod Omnis virtus bonum est. Sed qm̃ ista propositio sibi particulariter conuertitur. i. conuertitur in particularem, fit vt quoddam bonum sit virtus, & sic conclusio particularis syllogismi colligitur ex duabus vniuersalibus affirmatiuis. Hæc Boëtius. ex quibus constat, ꝙ particularis affirmatiua, quæ est conclusio in Baralip. non est conuersa in vniuersalem affirmatiuam, vt reducatur ad Barbara, sed qm̃ est conuertens vl̃em affirmatiuam, vnde põt concludi vl̃s affirmatiua, q̃ est econuersa, & tunc syllogismus est in Barbara, & põt concludi partic. affirm. quæ est conuertens vniuersalem affirmatiuam, & tunc argumentum est in Baralipton. Secundus modus primæ figuræ concludens indirecte vniuersalem negatiuam est.

Cœ	Nullum animal est lapis,
lan	Omnis homo est animal,
tes.	Ergo nullus lapis est homo.

Reducitur ad cœlarent, si conuertatur conclusio simpliciter. i. vniuersalem negatiuam, sic. Nullum animal est lapis, Omnis homo est animal, Ergo nullus homo est lapis.

Regula defensiua modi arguendi in Cœlantes, ponetur in cap. vltimo.

Tertius modus primæ figuræ ꝯcludẽs indirecte part. affir.

Da	Omne animal est viuens.
bi	Quid homo est animal,
tis.	Ergo quoddam viuens est homo.

Reducitur ad Darij conuersa conclusione simpliciter. i. in part. affir. siue indefinitam sic. Omne animal est viuens, Homo est animal, Ergo homo est viuens.

Rl̃a defensiua modi arguendi in Dabitis, ponetur in c. vlt.

Quartus modus primæ figuræ concludens indirecte particularem negatiuam.

 Omne

Fa Omne animal est substantia,
pes Nullus lapis est animal,
mo. Ergo quædam substantia non est lapis.

Reducitur ad Ferio maiore conuersa per accidens .i. part. affirm. vt oĕ aīal est substantia, quædam substantia est aīal, & minore conuersa simpliciter .i. in vlem negatiuam, vt nullus lapis est aīal, nullum aīal est lapis, & per transpositionem prę missarum sic conuersarum, vt .s. minor conuersa fiat maior, & maior conuersa fiat minor. Tunc .n. syllogismus erit in Ferio sic arguendo. Nullum animal est lapis, Quædam substantia est animal, Ergo quædam substantia non est lapis. Regula defensiua modi arguendi in Fapesmo ponetur in cap. vltimo.

Quintus modus primæ figuræ concludens indirecte part. negat.

Frise Quidam homo est animal,
somo Nullus asinus est homo,
rum. Ergo quoddam animal non est asinus.

Reducitur ad Ferio, maiore cōuersa simpliciter .i. in part. affirm. vt quidam hō est aīal, quoddam aīal est hō, & minore conuersa simpliciter .i. in vlem negatiuam, vt nullus asinus est hō, nullus homo est asinus, & per transpositionem præmissarum conuersarum, vt .s. minor conuersa fiat maior, & maior cō nuersa fiat minor, & tunc argm̄ erit in Ferio. Sic arguendo. Nullus hō est asinus, Quoddam animal est homo, Ergo quoddam animal non est asinus. Hæc de modis primæ figuræ tam directe, q̄ indirecte concludentibus dicta sint.

De Secunda figura, & singulis eius modis. Cap. III.

IN tertio cap. agendum est de secunda figura, in qua tria agenda sunt.

Primo, quomodo se habet secunda ad primam, & ad tertiam, quoad perfectionem.

Secundo, ponendæ sunt regulæ generales obseruandæ, ne fiat in error in arguendo in secunda figura.

Tertio, agendum est de singulis eius modis.

Quantum ad primum aduerte, quòd est media secundùm

per

perfectionem inter primam, & tertiam, nā est imperfectior prima quoad quattuor modos directe concludentes, qm̄ in prima concluditur vl̄is affirmatiua, in secunda aūt non. Præterea medium in prima veræ mediat inter extrema positione,& coniunctione,in secunda aūt tm̄ coniunctione,qm̄ prędicatur in vtraque præmissarum.Præterea,modi secundæ reducuntur ad modos primæ, vt tibi manifestabitur tanq̄ imperfecti ad perfectos,& non econuerso,ergo constat secundam esse imperfectiorē prima, est aūt perfectior tertia, qm̄ in secunda concluditur vl̄is negatiua, & part. negat. in tertia autem solum particularis affirmatiua, & negatiua, ergo facit minus scire,q̄ secunda. Præterea in secunda medium prædicatur in vtraque,in tertia vero subijcitur, nobilius est autem prædicari, q̄ subijci, quoniam prædicatum habet rationem formæ,subiectum vero rationem materiæ. Constat ergo,ꝙ est media quoad perfectionem inter primam, & tertiam.

Quantum ad secundum aduerte,ꝙ tres regulæ obseruandæ sunt, ne contingat error in arguendo in secunda figura.

Prima est, in secunda figura nunq̄ maior sit particularis,

Secunda est,non sit vtraque præmissa affirm.sed vna affirmatiua,& altera negatiua.

Tertia est,semper conclusio sit negatiua.

Ratio primæ regulæ,& secundæ,& tertiæ est,quia contingeret præmissas esse veras,& conclusionem falsam, ergo esset inutilis modus arguendi. Diximus enim supra,ꝙ in vero,& formali modo arguendi, ex veris non concluditur nisi verum. Quod autem maiori existente particulari,contingat ex veris concludi falsum,patet hic.

Homo est albus,
Nullus Æthiops est albus,
Ergo nullus Æthiops est homo,

Constat ma.esse veram cum sit indefinita, & min. esse veram ad sensum, & tamen conclusio est manifeste falsa.

Quod vero existente vtraque præmissarum affirm.contingat ex veris concludi falsum, patet hic.

Omnis homo est animal,
Omnis asinus est animal,
Ergo omnis asinus est homo.

Constat vtranq; præmissarum esse veram, qm̄ animal prædicatur essentialiter de omnibus speciebus suis, vt declaratū est in tract. iiij. conclusionem aūt esse falsam nemo dubitat.

Quod etiam si conclusio fiat affirm. contingat ex veris cō cludi falsum patet in argumento præcedenti. Præterea, regula tertia sequitur ex necessitate à secunda, nam si est necesse in secūda figura, alteram præmissarum esse negatiuam, oportet conclusionem negatiuam, & conclusionem fieri affirmatiuam, vt patet discurrenti. Constat igitur prædictas tres regulas obseruandas esse in secunda figura.

Quantum ad tertium aduerte, quòd secunda figura continet quattuor modos directe concludentes, ex quibus duo primi concludunt vniuersalem negatiuam, & duo sequentes particularem.

Primus est.

Cæ.	Nullum vitium est virtus.
sa	Omni iustitia est virtus.
re.	Ergo nulla iustitia est vitium.

Reducit ad cœlarent ma. conuersa simpliciter. i. in vniuersalem negatiuam sic, nulla virtus est vitium, omnis iustitia est virtus, ergo nulla iustitia est vitium.

Regula defensiua modi arguendi in Cæsare, ponetur in vltimo cap.

Secundus modus est.

Ca	Omnes animal est viuens,
me	Nullus lapis est viuens,
stres.	Ergo nullus lapis est animal.

Reducitur ad cœlarent, conuertendo minorem simpliciter, & in vl̄em negatiu, & cōclusionem simpliciter. i. in vniuersalem negatiuam, & transponendo minorem in maiorē, & maiorem in minorem sic arguendo. Nullum viuens est lapis. Omne animal est viuens. Ergo nullum animal est lapis. Regula defensiua modi arguendi in camestres, ponetur in vltimo cap.

Tertius modus est.

Fe	Nullus asinus est homo,
sti	Sortes est homo,
no.	Ergo sortes non est asinus.

Reducitur

Reducitur ad ferio maiore conuersa simpliciter .i. in vniuersalem negatiuam sic, nullus homo est asinus, sortes est homo, ergo sortes non est asinus.

Regula defensiua modi arguendi in festino, ponetur in c. (vlt.

Quartus modus est.

Ba Omnis virtus est laudabilis,
ro Auaritia non est laudabilis,
co. Ergo auaritia non est virtus.

Reducitur ad Barbara per impossibile. Est autem reducere impossibile sumere oppositum conclusionis, & alteram præmissarum & inferre oppositum alterius præmissæ. v.g. in argumento præposito conclusio est hæc, Auaritia non est virtus, sumatur oppositum contradictorium .s. omnis auaritia est virtus; maior est hæc, omnis virtus est laudabilis, minor est hæc auaritia non est laudabilis, oppositum contradictorium est hoc, omnis auaritia est laudabilis. Arguatur ergo sic, omnis virtus est laudabilis, omnis auaritia est virtus, ergo omnis auaritia est laudabilis, quod est oppositum minoris Regula defensiua modi arguendi in Baroco, ponetur in cap. vlt. hæc de modis secundæ figuræ dicta sint.

De Tertia figura, & singulis eius modis. Cap. IIII.

IN cap. quarto agendum est de tertia figura, quæ est imperfectior secunda, quoniam per eam concluditur solum part. affir. & neg. & de singulis eius modis. De ea igitur duo agenda sunt.

Primo, ponentur duæ regulæ generales obseruandæ, ne fiat in tertia figura, syllogismus inutilis.

Secundo agendum est, de singulis eius modis.

Quantum ad primum, aduerte duas regulas obseruandas ne fiat error. Prima est, quod minor non sit negatiua, aliter ex veris concluderetur falsum. vt hic, Omnis homo est animal. Nullus homo est asinus, Ergo asinus non est animal. Constat præmissas esse veras, & conclusionem falsam, ergo istæ modus arguendi est inutilis in tertia figura.

Secunda est hæc, nunquam conclusio sit vniuersalis, aliter ex veris ꝯcluderetur falsum. vt hic, omnis homo est ani-

mal, omnis hõ est substantia, ergo omnis substantia est aial.

Constat præmissas esse veras, & conclusionem falsam, ergo esset inutilis modus arguendi. Necesse est ergo in tertia figura minorem esse affirmatiuam, & conclusionem esse particularem, siue affirmatiuam, & negatiuam.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ primus modus tertiæ figuræ, dicitur,

Da Omnis homo est substantia,
ra Omnis homo est animal,
pti Ergo quoddam animal est substantia.

Reducitur ad darij minore conuersa per accidẽs.i.in part. affirm. vt hic, Omnis homo est substantia. Quoddam animal est homo. Ergo quoddam animal est substantia.

Regula defensiua modi arguendi in darapti, ponetur in cap. vltimo.

Secundus modus dicitur.

Fœ Nullum animal est mortuum,
lap Omne animal est viuum,
ton. Ergo viuum non est mortuum.

Reducitur ad ferio minore conuersa per accidens, id est in part.affirm.vt hic. Nullum animal est mortuum, Quoddam viuum est animal. Ergo quoddam viuum non est mortuum.

Regula defensiua modi arguendi in fœlapton, ponetur in cap. vltimo.

Tertius modus dicitur.

Di Quidam homo est iustus,
sa Omnis homo est animal,
mis. Ergo quodam animal est iustum.

Reducitur ad darij conuersa maiore simpliciter.i.in part. affirm.& conuersa conclusione simpliciter, id est in part. affirm.& transponendo præmissas, ita quod minor fiat maior, & maior conuersa simpliciter fiat minor, & concludatur cõclusio conuersa simpliciter, vt hic, Omnis homo est animal, Quoddam iustum est homo. Ergo quoddam iustum est animal.

Regula defensiua modi arguendi in disamis ponetur in vltimo cap.

Quartus

Quartus modus dicitur.

Da	Omnis homo est substantia,
ti	Quidam homo est animal,
si.	Ergo quoddam animal est substantia.

Reducitur ad Darij, conuersa minore simpliciter in prima part. affir. vt hic, Omnis homo est substantia, Quoddam animal est homo, Ergo quoddam animal est substantia.

Regula defensiua modi arguendi in Datisi, ponetur in cap. vltimo.

Quintus modus dicitur.

Bro	Quidam homo non est iustus,
car	Omnis homo est rationalis,
do.	Ergo quoddam rationale non est iustum.

Reducitur ad Barbara per impossibile. Sic autem reducetur, sumatur oppositum conclusionis, quod est hoc, Omne rationale est iustum, Sumatur minor vt stat. s. Omnis homo est rationalis, & concludatur oppositum maioris, quod est hoc, Omnis homo est iustus, tunc patet quod argumentum erit in Barbara, sic syllogizando, Omne rationale est iustum, Omnis homo est rationalis, Ergo omnis homo est iustus.

Regula defensiua modi arguendi in Brocardo, ponetur in cap. vltimo.

Sextus modus dicitur.

Fe	Nullum vitium est virtus,
ri	Quoddam vitium est pessimum,
son.	Ergo quoddam pessimus non est virtus.

Reducitur ad ferio conuersa minore simpliciter. i. in part. affir. vt patet hic. Nullum vitium est virtus, Quoddam pessimum est vitium, Ergo quoddam pessimum non est virtus.

Regula defensiua modi arguendi in ferison ponetur in cap. vltimo.

Hæc de tertia figura, & singulis eius modis dicta sint.

De coniugationibus inutilibus ad mentem Arist. Cap. V.

IN cap. v. tangendū est summariæ de cōbinationibus inutilibus, de quibus pertractat Arist. in lib. Prior. satis effuse.

Tu igitur aduerte, quòd coniugatio, siue combinatio sumitur

mitur hic pro dispositione trium terminorum .s. maioris, & minoris extremitatis & medij,& duarum præmissarum ad inferendam conclusionem. Talis igr̃ combinatio duplex est.s. vtilis, & inutilis. vtilis est, qñ ex tribus terminis, & duabus præmissis veris recte dispositis semper sequitur ↄclo vera seruata eadem forma arguendi,ita qđ impossibile,est ex eadem arguendi forma stantibus præmissis veris sequi ↄclonem falsam. Quod si concludetur falsa: aliqua præmissarum erit falsa,vel omnes, vt sic arguendo in darij. Omnis homo est asinus. Sortes est homo,ergo sortes est asinus. Combinatio quidem est vtilis quod ad formam,sed peccat in mã,& ideo non est mirum si ex maior falsa cõcluditur ↄclo falsa, & qm̃ in omnibus modis trium figurarum ex veris nunq̃ cõcluditur falsum,sed verum ex veris,& falsum ex falsis,seruatis r̃lis g̃nalibus,de quibus actum est supra, ideo sunt cõbinationes vtiles. Combinatio aũt inutilis, cognoscitur,qñ ↄſ̃ti forma arguendi seruata ex præmissis veris concluditur ↄclo aliqñ vera,aliqñ falsa.v.g. Si in prima figura sumatur minor negatiua, ex veris concludetur verũ & falsum. Verũ quidem, si sumatur species, & genus cum termino extraneo qui est alterius generis, vt homo animal lapis, & arguatur sic, omnis homo est animal, nullius lapis est homo, ergo nullus lapis est animal,falsum autem.Si sumantur duæ species cum genere, vt homo asinus, & animal, & arguatur sic, omnis homo est animal, nullus asinus est homo, ergo nullus asinus est animal, Præterea. Cognoscitur combinatio inutilis, ex eo quod in ea dantur termini in quibus omni & quibus nulli. Dari terminos in quibus nulli, est dari tres terminos, ex quibus fiunt duæ præmissæ veræ secundum aliquam combinationem cu m quibus stat vniuersalis negatiua vera: verbi gratia, si quis dicat quod arguere ex puris particularibus, est combinatio vtilis, sumat animal, & hominem, & asinum, & arguat sic. Quoddam animal est asinus, quidam homo est animal, ergo quidam homo est asinus. Certum est quod cum his duabus præmissis veris stat vniuersalis negatiua vera,scilicet nullus homo est asinus,ex quo sequitur hanc con binationem esse manifeste inutilem, quoniam tu concedis propter illa duo contradictoria esse simul vera, nam con-

ſtat hanc eſſe veram, nullus homo eſt aſinus, & tu concedis hanc eſſe veram quidam homo eſt aſinus, quoniam eſt concluſa ex duabus præmiſſis particularibus veris; quam combinationem tenet eſſe vtilem. Sed iſtæ ſunt contradictoriæ, nullus homo eſt aſinus quidam homo eſt aſinus. Ergo tu cõcedit duo contradictoria eſſe ſimul vera. Dari terminos in quibus omni, eſt dari terminos, ex quibus fiant duæ præmiſſæ veræ ſecundùm aliquam combinationem, cum quibus ſtat vniuerſalis affirmatiua vera: v.g. ſi tu dicis, quod arguere in prima figura ex maiori particulari eſt] combinatio vtilis, ſumas ſpeciem, & genus ſuum & terminum extraneum à genere, puta hominem animal lapidem, & arguas ſic: Lapis non eſt animal, nullus homo eſt lapis. Ergo nullus homo eſt animal, certum eſt quòd cum his duabus præmiſſis veris, ſtat vniuerſalis affirmatiua vera. ſ. Omnis homo eſt animal, ex quo ſequitur prædictam combinationem eſſe inutilem, quoniam tu concedis duas propoſitiones contrarias in materia naturali eſſe ſimul veras. Conſtat enim hanc eſſe veram, Omnis homo eſt animal, & tu concedis per prædictam combinationem, quam reputas eſſe vtilem, hanc eſſe veram, nullus homo eſt animal, & iſtæ ſunt duæ contrariæ in materia naturali, ergo &c. Vlterius concedis duas contradictorias eſſe ſimul veras, nam ad iſtam. Nullus homo eſt animal ſequitur, Quod alis homo non ſit animal, ſed omnis homo eſt animal, & aliquis homo non eſt animal, contradicunt ergo concedit contradictoria ſimul eſſe vera, quod cum ſit impoſſibile, ſequitur prædictam combinationem eſſe inutilem. Conſtat igitur tibi quid ſit combinatio vtilis, & inutilis, & ex quibus depræhenditur. Hæc de v. cap. dicta ſint.

De Regulis defenſiuis ſyllogiſmorum. Cap. VI.

IN ſexto cap. ponendæ ſunt regulæ defenſiue modorum trium figurarum, quibus obſeruatis non fiet error in aliquo prædictorum modorum, ita quod ſemper concludetur verum ex veris, aut falſum ex falſis, & nunquam falſum ex veris. Sed antequam deſcendamus ad modos ſpeciales, ponendæ ſunt regulæ generales deſeruientes omni

figuræ, & omni modo sunt nouem.

Prima est, nũquam medium sit terminus æquiuocus, nec analogus analogia plurium rationum, & propterea hic syllogismus non valet, Omnis canis latrat, Stella est canis, Ergo stella latrat. neq; istæ valet, Omne sanum est animal, Vrina est sana, Ergo vrina est animal. Dixi analogus, analogia plurium rationum, qm̃ si analogum dicat tantum vnam rationem, sed inæqualiter participatum, quale est ens in via Thomistica, non impedit quin sit verum medium, & verus syllogismus. vt hic, cuilibet enti debetur esse, Substantia est ens, ergo substantiæ debetur esse, idem concluditur de accidente. necesse est ergo medium esse vniuocum, vel analogũ analogia vnius rationis inæqualiter participatæ.

Secunda est, ꝙ neutra præmissarum sit hypothetica, sed vtraq; categorica, qm̃ modi, & figuræ, de qbus locuti sumus, dantur ab Arist. de syllogismo categorico, & non hypothetico, syllogismus autem categoricus constare debet, ex categoricis, & non ex hypotheticis, & ꝑpea hic syllogismus nõ valet in barbara. Oẽ aĩal si est rudibile est asinus. Omnis hõ est animal si est rudibile, Ergo omnis hõ est asinus. Non valet, qm̃ præmissæ sunt hypotheticæ, & conclusio est categorica.

Tertia est, maior, & minor extremitas, teneantur impermixtæ in præmissis ita quod maior extremitas, neque secundùm partem, neq; secundùm totum replicetur in minori, & propterea nõ sequitur in Barbara: Omne secundùm immediate sequitur primum, oẽ tertium immediate sequitur secundum, ergo omne tertium immediate sequitur primum non valet, quoniam maior extremitas, quæ est hoc totum, immediate sequitur primum, replicatur secundùm partẽ in minori, sed debet sic formari minor, omne tertium est secundum, & tunc argumentum valet in Barbara, sed minor est falsa.

Quarta, teneantur termini in præmissis, & in conclusione æque ample, & æque stricte. nam si in præmissis teneantur ampliatiue, & in conclusione restrictiue, siue econuerso, nunq̃ argũ valet, & hoc tibi manifestabitur infra in multis.

Quinta est, non fiat argumentum ex quattuor terminis, neque expresse, neque implicite, aliter argumentum non tenet, vt tibi manifestabitur.

Sexta

Sexta est, nunquam ponatur medium, neque pars medij in conclusione. vnde nō sequitur in Barocco. Omnis hō differt ab asino, Brunellus nō differt ab asino cum sit asinus. Ergo Brunellus non differt ab homine. nō valet, quōniam medium est hoc, differt ab asino, cuius pars ponit in cōclusione. s. differt, vnde debet sic cōcludi, ergo Brunellus nō est hō, quod est verum.

Septima, non fiat transitus à suppositione ad suppositionem sibi repugnantem. Repugnat autem materialis formalis, simplex personali. Determinata, siue confusa tantum distributiue, distributiua collectiuæ. Distributiua absoluta distributiuæ accommodæ.

Octaua est, in syncategoremata recte disponantur in præmissis, & conclusione, & defectu huius regulæ, multi committuntur errores in modis arguendi, vt tibi manifestabitur in sequentibus.

Nona est, concludatur conclusio, vt præcise sequitur ex præmissis, & non aliter defectu cuius multi tibi manifestantur errores in prædictis modis arguendi.

Positis regulis generalibus obseruandis, descendendum est ad modos particulares, in quibus committitur error propter defectum alicuius regulæ ex prædictis.

In barbara hoc argumentum non valet, propter defectum secundæ regulæ. Omne rationale, vel irrationale est homo. Hæc est vera, quoniam cum sit disiunctiua, vna pars est vera, & sufficit omnis asinus est rationalis, vel irrationalis, & hæc est vera eadem ratione, quoniam vna pars est vera, & tamen conclusio est falsa, scilicet omnis homo est asinus.

Hoc argumentum non valet, quoniam cum conclusio sit categorica debet concludi ex categoricis, & nō ex hypotheticis, constat autem maior, & minor esse hypotheticas disiunctiuas. Vnde deberet sic argui. Omne rationale est homo. Omnis asinus est rationalis, Ergo omnis asinus est homo. Et tunc argumentum veræ est in Barbara, sed minor est falsa,

Item in Barbara hoc argumentum non valet propter defectum quintæ regulæ, quicunque dicit sortem esse animal, dicit verum, quicunque dicit sortem esse asinum, dicit sortem esse animal, quoniam asinus est animal, ergo quicunque dicit sortem esse asinum dicit verum.

Hoc

Hoc argó non valet, qm̃ conſtat ex quattuor terminis vir tuali er, ſtat enim animal in ma. pro animali rõnali tm̃, & in min. pro animali irrationali tm̃. Conſtat autem quod non eſt idem animal rationale & irrationale ex ſignificato. Q ſi ſumatur animal in vtraq; præmiſſarum pro eodem ſignificato, conſtat minorem eſſe falſam, & ideo argumentum non valet de forma, quod ſi de forma valet minor eſt falſa.

In Cœlarent hoc argumentum non valet propter defectum tertiæ regulæ, nullum animal dum dormit vigilat, omnis homo eſt animal dum dormit, ergo nullus homo vigilat, non valet quoniam replicatur pars maioris extremitatis in minoris propoſitione, ſcilicet ly dum dormit, ſed ſic formari debet minor. Omnis homo eſt animal, Ergo nullus homo dum dormit vigilat.

In Darij hoc argumentum non valet propter defectum ſeptimæ rłæ, omne indiuiduum alicuius ſpeciei eſt aſinus. Nam demonſtrata hac ſpecie, puta aſinina. Omne indiuiduum illius ſpeciei aſininæ eſt aſinus. Sortes eſt indiuiduum alicuius ſpeciei, vt patet, Ergo ſortes eſt aſinus. Non ſequitur, quoniam ſubſumitur minor, ac ſi ly alicuius ſpeciei ſtaret diſtributiue in maiori, quod non eſt verũ, ſed ſtat & ſupponit determinate, aut diſcrete. Vnde arguitur à non diſtributo ad diſtributum. Si autem deberet valere, oportet ſic arguere. Omne indiuiduum omnis ſpeciei eſt aſinus, Sortes eſt indiuiduum huius ſpeciei puta humanæ, Ergo ſortes eſt aſinus. Argumentum valet de forma, ſed maior eſt falſa.

Item in Darij, hoc argumentum non valet propter defectum eiuſdem regulæ. Omnes Apoſtoli ſunt duodecim, Petrus, & Paulus ſunt Apoſtoli, Ergo Petrus, & Paulus ſunt duodecim. Non ſequitur quoniam fit tranſitus à ſuppoſitione collectiua ad diſtributiuam, nam ly Apoſtoli ſtat collectiue in maiori, & tamen ſubſumitur Petrus & Paulus, ac ſi ſtaret diſtributiue.

Item in Darij hoc argm̃ non valet propter defectum octauæ regulæ. Omne riſibile eſt animal, Præciſe homo eſt riſibilis, Ergo præciſe homo eſt animal. Non ſequitur, qm̃ ly præciſe non debet poni in cõcluſione, eſt enim regula generalis, ꝙ non debet plus poni in concluſione cum maiori

extre

extremitate q̃ positũ fuerit in propositione maiori cum prędicato illius: constat aũt ꝙ hoc syncategorema præcise non fuit positum in propositione maiori, ergo non debet poni in conclusione. sed debet sic concludi, ergo homo est animal.

In Ferio hoc argumentum non valet propter defectum tertiæ regulæ. Denarium non valet solidum, Ducatum valet denarium, Ergo ducatum non valet solidum. non sequitur, quoniam pars maioris extremitatis replicatur in minori ꝓpositione, scilicet valet. Sed debet formari sic minor. Ducatum est denarium, ergo &c. Tunc argumentum valet de forma, sed minor est falsa.

In Baralipton hoc argumentum non valet propter defectum quintæ regulæ. Omne album est qualitas, Omnis nix est alba, Ergo quædam qualitas est nix. Non sequitur, quoniam in maiori stat albũ abstracte. i. pro albedine, iuxta sensum, quem dicit Arist. in prædicamento qualitatis, ꝙ album puram qualitatem significat, aliter maior esset falsa, in minori autem si debet esse vera oportet quod stet concrete. i. pro re siue substantia alba, secundum quod dicimus hominem album, niuem albam, & sic constat ꝙ aut maior aut minor est falsa, aut argumentum est ex quattuor terminis implicite.

In Cœlantes hoc argumentum non valet propter defectum quintæ regulæ. Pono casum, ꝙ nulla rosa sit in mundo, puta in hieme: & arguitur sic. Nullum spirans odorem est rosa, quia per casum rosa non est, Omnis flos est spirans odorem, hæc est vera, posito, ꝙ non semper sentiatur à nobis, Ergo nulla rosa est flos. Non sequitur q̃m argumentum est ex quattuor terminis, nam rosa in ma. stat pro rosa existente, in conclusione autem stat pro rosa, vt rosa, ita ꝙ abstraxit ab existente & non existente, & quoniam hæc est in primo modo per se, rosa est flos, sicut ista, homo est animal, ideo est sempiternæ veritatis. Cum igitur non stet rosa pro eodem in ma. & in conuersione argumentum non valet.

In Dabitis non valet hoc argumentum propter defectũ septimæ regulæ. Omnis homo est indiuiduus siue singularis, aliqua species animalis est homo, quia animal prædicatur de homine in quid, ergo aliqua species animalis est indiuidua siue singularis. Non sequitur, q̃m fit transitus à suppositione personali ad suppositionẽ simplicem, nam homo in

ma.ſupponit perſonaliter diſtributiue,in min.autem ſupponit ſimpliciter, ſiue vt dicunt nominales materialiter. Hæc autem tibi manifeſta erit in tractatu de ſuppoſitionibus.

In Fapeſmo non videtur validus modus arguendi, eo, ꝙ in vtraque præmiſſarum eſt vniuerſalis, & tamen concluſio eſt particularis.ꝙ videtur repugnare Ariſt. in lib. Priorum. Vult enim Ariſt. quòd concluſio aſſimilari debeat alicui præmiſſarum, hic autem nulli ex præmiſſis aſſimilatur cum ſit particularis,& ambæ præmiſſæ ſunt vniuerſales.Præterea in Fapeſmo minor eſt negatiua, quòd eſt contra regulam generalem poſitam in prima figura,in qua dictum eſt,quòd in prima figura minore exiſtente negatiua nihil ſequitur,ergo ſyllogiſmus in Fapeſmo eſt inutilis.

Reſpondetur.Quando dicit Ariſt.in j.Priorum,ꝙ oportet concluſionem aſſimilari alicui ex præmiſſis, intendit quo ad qualitatem & non quo ad quantitatem, & intendit ꝙ ſi aliqua concluſio ſit negatiua oportet aliquam præmiſſarum eſſe negatiuam,& hoc verificatur in Fapeſmo,nam qm̄ concluſio eſt negatiua, altera præmiſſarum.i.min.eſt negatiua, non autem intendit quo ad quantitatem,nam & in tertia figura, Darapti conſtat ex duabus vniuerſalibus,&tn̄ concluſio eſt particularis. Nec obſtat etiam ꝺ min.ſit negatiua, qm̄ regula poſita.ſ.ꝙ in prima figura min. exiſtente negatiua nihil ſequitur intelligitur de quattuor primis modis concludẽtibus directe. In Fapeſmo aũt ſicut & in Friſeſomorum concludimus indirecte,ideo nihil obſtat min.eſſe negatiuam.Cõſtat igitur,ꝙ ſyllogiſmus in Fapeſmo non eſt inualidus.

In friſeſomorum non videtur validus modus arguendi duplici de cauſa. Primo,qm̄ maior eſt particularis,quod eſt cõtra regulam poſitam vt generalem in prima fig. Dictum eſt enim,quod in prima figura ma.exiſtente indefinita particulari vel ſing. nihil ſequitur. ſecunda quia non regulatur per dici de omni vel dici de nullo,nam cum ma. ſit particularis, non ſit ſubſumptio in min.ſub ſubiecto diſtributionis. Conſtat enim, ꝙ ſubiectum ma.non ſtat diſtributiue, ſed determinate, ergo ſyllogiſmus in Friſeſomorum non eſt validus.

Reſpondetur regula poſita in prima figura, quòd maior non ſit particula. intelligitur de quatuor modis primis directe concludentibus,Friſeſomorum autem concludit indire-

cte,ideo non obstat. Præterea, non obstat, ꝙ per se non reguletur de omni vel de nullo, quoniam cum sit syllogismus imperfectus, & perficiatur per reductionem ad ferio, sufficit, ꝙ mediante reductione ad ferio reguletur, constat autem, ꝙ ferio habet maiorem vniuersalem negatiuam, & sic constat, ꝙ frisesomorum licet non reguletur per seipsum per dici de omni, vel de nullo, quoniam habet maiorem particularem, tamen regulatur per reductionem ad ferio, neque enim dici de omni, & dici de nullo sunt regulatiua omnium syllogismorum trium figurarum per se & immediate, sed quattuor primorum modorum primæ figuræ, aliorum autem per reductionem ad quattuor primos. Hinc est, ꝙ Arist. in j. Priorum vocat syllogismos quatuor primorum modorum, syllogismos perfectos respectu aliorum, qm̃ quatuor non perficiuntur per alios, sed econuerso. Constat ergo non obstantibus prædictis syllogismum in frisesomorum esse validum. Hæc pro defensione nouẽ modorũ primæ figuræ dicta sint.

Secundo loco, defensandi sunt quattuor modi secundæ figuræ, in quibus multi solent fieri paralogismi propter non obseruantium prædictarum regularum.

In Cæsare hoc argumentum non valet, propter defectum septimæ regulæ, Nullum dextrũ est sinistrum, cuiuslibet hominis manus est sinistra, ergo nullius hominis manus est dextra. Præmissæ quidem videntur veræ. De maiore patet, quoniam oppositum non prædicatur de opposito. De min. etiã patet, supposito quod homo habeat duas manus, vnam dexteram, alteram sinistram, & tamen conclusio est falsa, quoniã homo vt homo remoto impedimento habet manum vnam vnam dextram, alteram sinistram.

Hoc argumentum non valet, quoniam sit transitus à suppositione determinata ad suppositionem distributiuam, nam manus in minore supponit determinate, in conclusione aũt distributiue, & sic arguitur à non distributo ad distributum, & ideo argm̃ est inualidum, nec est in Cæs. nisi apparenter.

In Camestres hoc argm̃ non valet propter defectum quartæ regulæ, omne mortuum siue corruptum est non ens, nam corruptio est progressus ab esse ad non esse, nullus homo est non ens, ergo nullus homo est mortuus, siue corruptus, non valet, quoniam ly homo non tenetur æque ample & æque

ſtricte in minori & in concluſione. Nam in minoei ſtat pro præſentibus tantum, in concluſione autem ratione participij de præterito ſtat pro præſentibus & præteritis, vt tibi declarabitur in tract. de ampliatione & appellatione.

In Feſtino hoc argumentum non valet propter defectum nonæ regulæ. Nullum animal præter hominem eſt rationale. Riſibile eſt rationale, ergo riſibile non eſt animal. Non ſequitur, quia in minori non debet ſubſumi riſibile. Sed aliquod diuerſum ab homine, quoniam in maiori exceptuatus eſt homo, ex conſequenti exceptuatur riſibile. Debet ergo ſubſumi aliquod quòd non ſit homo, puta aſinus, & ſic formare min. aſinus eſt rationalis & tunc argumentum eſt bonum de forma, ſed min. eſt falſa.

Aduerte inſuper, quod argumentum non valet quoniam non tota maior extremitas ponitur in concluſione. Nam ly præter hominem, eſt pars maioris extremitatis, quæ tamen non ponitur in concluſione, ideo argumentum non eſt bonum de forma.

In Baroco hoc argumentum non valet propter defectum ſextæ regulæ. Omnis aſinus eſt aliud ab homine, quoniam differt eſſentialiter ab eo, Sortes non eſt aliud ab homine, qm̃ homo prædicatur in q d eſſentialiter de ſorte, & de quolibet homine ſingulari, Ergo ſortes non eſt aliud ab aſino. Non ſequitur, quoniam pars medij .i. ly aliud, ponitur in cõcluſione. Sd debet ſic concludi, Ergo ſortes non eſt aſinus. Hæc pro defendendis modis ſecundæ figuræ dicta ſint.

Tertio loco, deſenſandi ſunt modi tertiæ figuræ, qui ſunt ſex. In Darapti hec argumentum non valet propter defectum ſeptimæ regulæ. Cuiuſlibet hominis alter eſt oculus dexter, Cuiuſlibet hominis alter eſt oculus ſiniſter, Ergo oculus ſiniſter eſt oculus dexter. Non ſequitur quia arguitur à ſuppoſitione determinata ad diſtributiuum. Nam oculus non diſtribuitur in maiori, ſed tantum ly hominis, & tamen ſubſumitur oculus in min. ac ſi diſtribueretur in ma. Non debet ergo ſubſumi oculus, ſed aliud, & formare ſic argumentum. Cuiſlibet hominis alter eſt oculus dexter, Quilibet homo eſt animal, Ergo animalis alter eſt oculus dexter. Eodem modo intelligendum eſt hoc. Cuiuſlibet contradictionis altera eſt pars vera, Cuiuſlibet contradictionis altera eſt

pars

pars falsa, Ergo pars falsa est pars vera non debet sic formari ri min. sed sic. Quælibet contradictio est oppositio, Ergo oppositionis altera est pars vera.

Item non valet hoc argumentum ex defectu eiusdem regulæ in Darapti. Omnem hominem esse rationalem est necesse, Omnem hominem esse animal est necesse, Ergo animal esse rationale est necesse. Non sequitur, qm̃ animal in mi. supponit simpliciter, in conclusione personaliter. Tu tñ potes totum concedere, & argm̃ valere de forma & de materia, & conclusionem esse veram. Nam licet hæc vniuersalis sit falsa, Omne animal esse rationale est necesse, nihil tamen prohibet particularem siue indefinitam esse veram. Hæc autem conclusio in Darapti est indefinita, animal esse rationale est necesse, & æquipollet huic particulari, aliquod animal, puta hominem esse rationale, est necesse.

In Felapton non valet hoc argm̃ pp defectum se primæ regulæ. Nullus homo est genus, Omnis homo est animal, Ergo animal non est genus. Non sequitur, quia fit transitus à suppositione personali ad suppositionem simplicem siue, vt dicunt nominales, ad suppositionem materialem, nam animal in min. supponit personaliter, in conclusione simpliciter secundum reales, & materialiter secundum nominales.

In Disamis non valet hoc argumentum propter defectũ nonæ regulæ. Alicui homini inest sanitas, Omni homini inest risibilitas, Ergo risibilitas est sanitas. Non bene concluditur, sed debet sic concludi, Ergo cui inest sanitas, ei inest risibilitas.

Eodem modo dicendum est ad hoc. Ab aliquo homine videtur asinus, Ab omni homine videtur vna Ergo à luna videtur asinus. Non bene concluditur, sed concludatur sic, Ergo à quo videtur luna ab eo videtur asinus.

In Datisi hoc argm̃ non valet propter defectum decimæ regulæ. Omne animal est in mundo, Aliquod animal est in domo, Ergo domus est mundus. Non valet, quia antequam concludatur debet sic resolui, ma. & min. Omne animal est ens in mundn, aliquod animal est ens in domo, & tunc sic bene concludetur, ergo ens in domo, est ens in mundo, quoniam domus est pars mundi, & pars continetur in toto.

In Brocardo hoc argumentum non valet pp defectum

quintæ regulæ. Sortes non est minor sorte, Totus sortes est minor sorte. Ergo minor sorte nō est minor sorte, ꝙ implicat contradictionem. Non sequitur, qm̄ sortes non tenetur in eodem significato in ma. & min. nam in ma. tenetur pro ipso supposito sortis, & est vera, & in min. tenetur pro partibus integralibus sortis, quarū nulla sigillatim sumpta est æqualis sorti, & hoc est tenere totū syncategorematice, vt tibi declarabitur in tract. de probationibus terminorū, & ideo cum argm̄ sit virtualiter ex quattuor terminis, non valet.

In Ferison hoc argm̄ non valet propter defectum septimæ regulæ. Nullum futurum est, Aliquod futurū est homo, Ergo homo nō est. Non sequitur, qm̄ in min. stat homo pro homine futuro. i. generando, in conclusione aūt stat pro homine præsente. Et sic homo in min. stat ampliatiue, in cōclusione aūt appellatiue. Hæc pro defensione aliquali omnium modorum primæ, & secundæ, & tertiæ figuræ dicta sint.

Tu tamen aduerte nouiti, ꝙ prædictas defensiones seruare non poteris, donec intellexeris tract. suppositionum, & ampliationum, & appellationum, & probationum terminorum. Ideo pro nunc sustine. Cum aūt prædictos tract. intellexeris, reuertere ad prædictas regulas defensiuas, & tunc absque dubio tibi manifeste erunt, discesq́. absque difficultate sustinere, & defensare tres figuras, & singulos eorum modos syllogizandi. Et hic terminatur tract. de syllogismo formali categorico. Quod dico, vt excipiam syllogismum hypotheticum, qui constituitur est præmissis hypotheticis de quo nunc non intendimus tractare, ne nouitij ingenium confundatur. Pro nunc sufficit habere notitiam de categorico, cuius duo sunt modi. s. Syllogismus categoricus de inesse, & Syllogismus categoricus modalis. Primus, constat ex categoricis de inesse. Secundus ex categoricis modalibus. Categoricus de inesse est duplex. s. ostensiuus & ad impossibile. Ostensiuus est ille, qui tantum vnum continet discursum ex duabus præmissis vnam conclusionem concludentem, sicut docuimus supra in singulis modis trium figurarum Syllogismus ducens ad impossibile est ille, qui principaliter continet duos discursus, quorum primus à est præmissis ad conclusionem, secundus autem est à contradictorio conclusionis ad contradictorium alterius præmissæ, vt tibi manifestabimus

bimus in tractatu de syllogismo demonstratiuo. Tunc enim ostendemus quomodo fit demonstratio ducens ad impossibile &c.

Tractatus Sexti de Syllogismo formali. Finis.

TRACTATVS SEPTIMVS, de Suppositionibus, ex paruis Logicalibus excerptus.

POST doctrinam de arte syllogizendi resolute à nobis ordinatam, super est vt tractemus de his, quæ communiter apud Logicos parua logicalia dicuntur. Sicut enim in philosophia naturali, post ordinarios libros habemus parua naturalia, veluti parua opuscula, in quibus de sensu & sensato, de somno & vigilia, de memoria & reminiscentia &c. pertractatur, in quibus completur rerum naturalium doctrina, sic & in arte logices post ordinarios artis veteris, & nouæ libros composita sunt per summos dialecticos innitentes fundamentis, & principijs peripateticis, quædam opuscula, quæ parua Logicalia nuncupantur, sine quibus pene impossibile est assequi veram, & perfectam syllogizandi ac disputandi scientiam, est autem logica ars siue scientia argumentatiua atque disputatiua. De his igitur nunc agendum est, & primo de suppositionibus, & secundo loco de ampliationibus, & tertio loco de appellationibus. Nam sine horum notitia tractatus de syllogismo formali, remanet apud nouitium non intellectus. Diximus enim in illo tract. cap. 6. quòd non oportet fieri transitum à suppositione ad suppositionem sibi repugnantem, & quod termini teneantur in præmissis, & in conclusione æque ampie, & æque stricte.

Post hæc agemus de consequentijs, & vltimo loco de probationibus, & terminorum, sine quibus tract. de consequentijs ad plenum formari & intelligi non posset. Singuli horũ tractatnum, & si non habeantur expresse ab Aristot. tamen

doctrinæ peripateticæ consonant, vt tibi constabit postquam in Arist. disciplina tam in logicalibus, quàm in physicis atque metaphysicis eruditus fueris. Reliqua vero parua logicalia, quæ soph stæ inuenerunt non sciendi gratia, sed aut decipiendi, aut confundendi, vtpote non ordinata ad aliarum scientiarum acquisitionem, postponenda sunt, non enim intendimus nisi logicam peripateticam, vt regulam & artem omnium veræ scientiarum directiuam.

In hoc igitur tract. acturi de suppositionibus ad mentem realium, quos existimamus magis inhærere menti ac doctrinæ Arist. diuidemus ipsum in nouem capita.

Primo, quid sit suppositio.

Secundo, ponentur omnes diuisiones generales suppositionis.

Tertio, tractabitur de suppositione materiali.

Quarto, de formali naturali.

Quinto, de accidentali simplici.

Sexto, de accidentali personali.

Septimo, de terminus habentibus virtutem confundendi & distribuendi.

Octauo, de pluribus signis distributiuis.

Nono, de suppositio celatiua.

Quid sit suppositio. Cap. I.

IN capitulo primo inuestigandum est quid sit suppositio. Verum quia hic terminus suppositio multipliciter sumitur in doctrina Arist. ideo vt scias in quo sensu hic diffinienda est & de ea pertractandum. Aduerte quòd quattuor modis potest sumi.

Primo, dicitur suppositio propositio, quę in aliqua scientia acceptatur, vt manifeste vera, nec indiget in illa scientia demonstrari, sed est velut principium sudpositū ac firmatū in tali scientia, vt apud Geometram, hæc est suppositio, Omne totum est maius sua parte, apud Physicum hæc est suppositio, Motus est, apud Metaphysicum hæc est suppositio, ens est cui debeter esse: apud Logicum hæc est suppositio, voces sunt signa conceptuum. & de suppositione hoc modo dicta, iam actum est in tract. de syllogismo demonstratiuo, vbi

de

de primis principijs actum est.

Secundo, dicitur suppositio relatio inferioris ad superiorem, vt quæ est filij ad patrem, serui ad dominum. Nam sicut relatio superioris ad inferiorem dicitur superpositio, sic opposita dicitur suppositio, quoniam inferior ponitur sub superiori, & de hac locuti sumus iu prædicamento ad aliquid, vbi assignauimus tres relationis species, scilicet æquiparantiæ, superpositionis, suppositionis.

Tertio, dicitur suppositio positio termini sub termino in linea prædicamentali, in quo sensu indiuiduum supponitur speciei, & species generi, & genus inferius generi superiori, & sic ascendendo vsq; ad generalissimum, & de hac satis actũ est in tract. de prædicamentis, quoniam prædicamentum est ordinatio plurium prædicabilium secundùm sub & supra.

Quarto dicitur suppositio positio termini pro alio, id est pro aliquo suo significato, in quo sensu dicimus, quòd in hac oratione, Deus est bonus, ly Deus ponitur pro suo significato, vt sit sensus, id quod significatur per ly Deus, est bonum. Et in hoc quarto modo considerandũm est hic de suppositione, & primo diffinienda est.

Quantum ad diffinitionem eius aduerte, quod diuersimo de solet diffiniri, nam Petrus Hispanus dicit, quod suppositio est acceptio termini substantiui pro aliquod, id est pro aliqua re significat per terminum ex quo sequitur secundum ipsum, quod termini non significatiui non supponunt, nec adiectiua, vt adiectiua sunt, sed id magis declarabitur infra. Petrus autem Mantuanus sic eam diffinit, suppositio est statio termini in oratione, & declarans se inquit. Terminus æqualiter significat in oratione & extra orationem, sed non supponit nisi in oratione, quĩ à se nullus terminus habet v supponat, sed à verbo, vel participio trahit suppositionem, sic à verbo, vel participio, ergo in propositione, constat enim propositio ex nomine & verbo. Paulus autem sic diffinit suppositio est acceptio termini propositione pro aliquo, vel pro aliquibus. Exemplum primi, Petrus scribit, exemplum secundi, sortes & Plato currunt. Formalis autem & completa diffinitio, q̃ intẽdo seruare & declarare sit hæc suppositio est acceptio termini substantiui, vel substantiue tenti in propositione extremaliter se habentis, pro aliquo suo significa-

to. Primo, ponitur acceptio loco generis, est enim in plus, quàm suppositio vt patet, nam acceptio potest sumi actiue, & passiue, & neutraliter, actieu quidem dicit actum siue actionem accipientis nam qui accidit accipit acceptione accipit, sicut qui calefacit, calefactione actiua calefacit passiue autem dicit passionem accepti, sicut calefactio passiua dicit receptionem caloris in calefactio. Neutraliter autem non dicit acceptionem actu actiuam neque passiuam, sed aptitudinalem, sicut risibilitas, & hæc est proprietas terminis substantiui .s. ꝙ sit aptus natus accipi in propositione pro aliquo suo significato. Est ergo suppositio aptitudinalis sumptio passiua termini substantiui &c. Secundo dicitur, termini substantiui ad differentiam termini adiecti, quoniam adiectiua proprie non supponunt, sed copulant. non quod vniant plures terminos ad inuicem, hoc enim modo copulant coniunctiones, vt nota copulationis vel conditionalis vel rationalis, sed qa vniunt se substantiuis, quibus adiacent & quæ determinant. Tertio dicitur, vel substantiue tenti, quoniam licet adiectiuum vt adiectiuum non supponat, tamen vt includit substantiuum, vel ponitur loco substantiui supponit, tunc enim est virtualiter substantiuū, vt hic iustus erit in memoria æterna.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ adiectiuum quinque modis potest supponere. Primo, qñ est relatiuum, qm̄ ponitur loco sui antecedentis, ꝙ est substantiuum, vt homo qui currit mouetur, ly qui supponit sicut ly homo, qm̄ ponitur loco eius. Secundo, qñ sumitur in neutro genere absque suo substantiuo, tunc.n. substantiuatur, vt album currit.i. res albedinem habens currit. Tertio, qñ est pronomen demonstratiuum, qm̄ indicat substantiuum, vt ille currit demonstrato forte. quarto quando est adiectiuum superlatiuum, ꝙ proprie de vno inter multos verificatur, vt fortissimus defendit Troiam, id est Hector inter Troianos. quinto quando adiectiuum est participium, significant enim actum existentem in substantiuo, vt currens mouetur, id est homo qui currit, vel cui inest actus currendi mouetur. His igitus quinque modis potest adiectiuum supponere, quoniam habet in se vim substantiui. Quoties autem tenetur mere adiectiue & hoc est quando ponitur in propositione cum suo substantiuo, habet vim copulatiuam modo quo supra diximus, & non supponendi. Quarto

to dicitur, in propositione ad differentiam significationis, qm terminus substantiuus in propositione, & extra per se sumptus significat, sed non supponit nisi in propositione.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ significare præcedit supponere, & supponere præcedit verificari. Nam significare est imponere terminum siue vocem ad aliquid certi repræsentandum. Sicut quando imponitur ly homo ad significandum hominem apud latinos, & ly theos ad significādum deum apud græcos. Vnde facere significare spectat ad primos auctores, qui rebus nomina imponunt. Constat autem, quòd author antequam propositionem formet, potest ordinare & statuere talem rem per talem terminum repræsentandam & intelligendam, ergo significare est rem ræpræsentare siue extra propositionem, siue in propositione. Supponere autem est accipere terminum iam impositum ad significandum, vt stet in propositiune pro aliquo suo significato vel supposito. Vnde sicut facere significare spectat ad qrimos authores, sic facere supponere spectat ad formantes propositionem. Nam formans propositionem singularem intendit subiectum aliter supponere quàm quando formet propositionem indefinitam, vt tibi declarabitur infra. Verificari autem restringit supponere, v. g. in hac propositione, homo currit, ly homo supponit determinate, sub quo licet descendere disiunctiue, vt tibi declarabitur infra licet possit supponere, pro pluribus, qm non inconuenit, ꝙ plures currant. modo non omnes homines currant, tamen sufficit ꝙ verificetur pro vno. Nam dummodo sortes solus currat, hæc est vera, homo currit. Ex quibus omnibus constat, quòd significat est in plus quàm supponere, & supponere quam verificari. Supponere tamen & verificari est respectu propositionis tantum.

Disputant hic Thomistæ, Si est verum Thom. terminum supponere intus & extra propositionē, vel tm̄ in propositione, Aliqui tenent partem affirmatiuam. s. ꝙ intus & extra, alii aūt negatiuam. s. ꝙ non nisi in propositione. Primi, fundant se super dictum B. Thom. in prima parte q. 39. art 4. vbi inquit ꝙ hoc nomen Deus habet ex modo significādi ꝙ possit supponere pro persona, sicut & hoc nomen homo, & in responsione ad tertium, dicit quòd homo per se supponit pro persona. Deus autem per se supponit, pro natura. Si er-

go homo per ſe & Deus per ſe ſupponunt, ſequitur ꝙ terminus ſubſtantiuus per ſe ſumptus extra propoſitionem ſupponit. Qui autem tenent partem negatiuam dicunt intentionem B. Thom. eſſe quod nec Deus, nec homo nec aliud ſubſtantiuum, habet vim ſupponendi niſi in ordine ad propoſitionem, quod conſtat in eodem loco, in quo ſe fundat præcedens opinio. Nam poſtquam B. Thom. dixerat, ꝙ Deus non ſupponit per ſe pro natura, ſtatim declarãs huiuſmodi ſuppoſitionem, format hanc propoſitionem, vt cum dicitur, Deus creat. Declarans etiam quomodo ſupponit pro perſona, format propoſitionem, vt cum dicitur, Deus generat Deus ſpirat, & quoniam hæc opinio eſt vniuerſalior, ideo intendo ſequi eam. Nec obſtat ꝙ dicit B. Thom. quod Deus ꝑ ſe ſupponit pro natura & homo per ſe ſupponit pro perſona. Nam per ly per ſe non intendit ꝙ per ſe ſumptus extra propoſitionem ſupponat, ſed intendit ꝙ ex ſe reſpectu cuiuſcunq; prędicati abſoluti ſupponit pro natura, vt Deus creat, Deus prouidet, Deus eſt bonus, Deus eſt ſapiens &c. Nunquam autem ſupponit pro perſona, niſi determinetur per prędicatum relatiuum, vt Deus generat, Deus eſt pater Deus eſt filius, ergo Deus non ex ſed reſpectu talis prædicati ſupponit pro perſona, Quinto dicitur, extremitaliter ſe habentis, ad differentiam verbi, ꝙ non ſupponit, ſed eſt extremorum ſupponentium, id eſt ſubiecti & prædicati, vnitiuum. Vnde dicitur copula, quoniam copulat prædicatum cum ſubiecto.

Sed aduerte, quòd hoc intelligitur tantum de verbo ſum es eſt, quoniam eſt irreſolubile in prius verbum, ideo ipſum ſolum eſt primo & per ſe copula. Reliqua autem quæ dicuntur verba adiectiua, vt ſcribo, pugno, curro, quoniam reſoluuntur in ſum es eſt & in participium ſuum, ideo licet non ſupponant ratione ſum es eſt, qm̃ vt ſic ſunt copula, & non extremum, tamen ratione participij ſupponunt, qm̃ participium eſt prædicatum, vt patet hanc reſoluẽdo, homo currit. homo eſt currens, Sexto dicitur pro aliquo ſuo ſignificato, ad differentiam termini non ſignificatiui, & ſyncategorematis, quòd formaliter ſumptum nihil per ſe ſignificat, vt ſigna vniuerſalia & particularia & dictio excluſiua, & exceptiua &c. v.g. ſi dico, aliquis homo currit, omnis homo currit,

tantum

tantum homo currit, ly aliquis non supponit, nec ly omnis nec ly, tantum qualificat suppositionem. Nam aliquis trahet subiectum ad suppositionem determinatam, omnis ad distributiuam, tantum ad confusam. Hæc pro declaratione dissiffinitionis dictæ de suppositione dicta sint.

De generalibus diuisionibus suppositionis. Cap. II.

IN secundo capite, antequam deueniamus ad specificam considerationem de speciebus suppositionis, assignandæ sunt generales eius diuisiones, tu igitur has diuisiones aduerte.

Prima, suppositionum, alia absoluta, alia relatiua. Absoluta est, quæ fit de terminis absolutis sumptis in propositione, vt omnis homo est animal, nullus homo est lapis &c. Relatiua est, quæ fit per terminos relatiuos grammaticaliter sumptos, vt qui, talis, qualis, alius alter, vt homo qui legit disputat. Dixi grammaticaliter sumptos, vt excipiam relatiuum logicum, de quo actum est in prædicamento ad aliquid, cuiusmodi sunt pater filius, dominus seruus, æqualis similis &c. Nam huiusmodi termini ita supponunt sicut absoluti. Vnde sicut in ista, omnis homo est animal. ly homo stat distributiue, sic & in ista, omnis dominus est superior seruo. De absoluta igitur acturi sumus in præsenti, de relatiua autem in fine tract.

Secunda suppositio absolota duplex est .s. propria & impropria. Propria est, quoniam terminus supponit pro suo proprio & ordinario significato, vt hæc est propria, homo est rationalis, qm̃ id, ꝙ est homo, est rationale. Impropria autem est, qñ terminus supponit nõ pro suo proprio & per se significato, sed sibi accommodato secundùm cõem vsum loquendi. v.g. Apostolus significat indifferenter Apostolos, & poëta indifferenter poëtas, & tamẽ accommodatur soli Paulo, & poëta soli Virgilio, sicut Philosophus soli Aristoteli. Vnde in hac propositione, Apostolus prædicat, Apostolus secundùm suppositionem propriã supponit determinate, secũdum aũt impropriam supponit discrete quoniã intelligitur Paulus. Quandocunque ergo terminus sumitur in propositione pro alio quàm pro suo proprio significato, erit suppositio

positio impropria, vt in hac ꝓpositione monasterium regitur bono capite,caput quidē sumitur proprie pro principali parte animalis,in qua vigent sensus, hic autem sumitur pro prelato,ideo supponit improprie. Idem intellige,quando sumitur pars pro toto,vel totum pro parte,& quando sumitur continens pro contento. In omnibus his seruatur suppositio impropria, quæ quoniam parum deseruit tractatui de syllogismis, & acquisitioni scientiarum realium, sed est magis de consideratione Grammatici & Rhetoris & Poetæ, ideo circa eam non immorabimur.Hac igitur rrlicta reuertentes ad absolutam propriam diuidimus eam prima diuisione in materialem & formalem, cuius diuisionis ratio est. Quia, cum suppositio sit acceptio termini substantiui in propositione extra materialiter se habentis pro aliquo suo significato quotuplex est significatum termini supponentis, totuplex erit suppositio, significatum autem termini est tantum duplex.s.materiale & formale, ergo suppositio absoluta propria prima diuisione est tanlum duplex.s.materialis & formalis, est autem significatum formale termini illud, ad quod significandum principaliter fuit impositum, & de quo verificatur sine signo materialitatis, vt significatum formale hominis est animal rationale,& lapidis est corpus durum offendens,& verificatur per seipsum non apposito signo materialitatis,sunt autem hæc signa materialitatis, ly, hæc dictio, hoc nomen,hic terminus: nam hæc est vera, homo est animal rationale,lapis est corpus durum. Quod si apponeretur signum materialitatis,essent falsæ. Constat enim ꝙ hæc est falsa, istæ terminus, homo est animal rationale & hæc, hic terminus lapis est corpus durum. Significatum autem materiale termini est ipsemet terminus, & dicitur significatum naturale, quoniam vnumquodq; prius & naturaliter significat ac repræsentat seipsum,quam aliq̄d extra se. Signum autem quādo supponit terminus pro seipso aut sibi consimili est hoc quod non verificatur nisi apposito signo materialitatis vt ly homo est nomen,ly homo est bisyllabum,ly homo, est declinabile. Si autem sumatur sine signo materialitatis, omnes sunt falsæ,vt homo est nomen. Nam homo ex vi sui significati formalis est animal rationale, & non vt sic est nomē,sed substantia corporea &c. Constat ergo ratio,ꝑ quā suppo-

ſuppoſitio abſoluta propria diuiditur prima diuiſione in materialem & formalem.

Suppoſitio autem formalis ſecundùm terminiſtas coincidit conuertibiliter cum perſonali, ita quod omnes formalis eſt perſonalis & econuerſo, ex pñti Terminiſtę nõ diuidunt vlterius formalem niſi in ſuppoſitionem diſcretam & cõmunem, communem autem in determinatam & confuſam, vt tibi infra declarabitur. Verum apud reales non coincidit cũ perſonali, ſed eſt magis cõmunis & antequam deueniant ad perſonalem diuidunt ſuppoſitionem formalem in naturalẽ & accidentalem. Eſt autem huius diuiſionis ratio, quia cum diffinitio ſuppoſitionis formalis ſit acceptio &c. pro ſuo formali ſignificato, vel accipitur terminus in propoſitione reſpectu prædicati per ſe, quod cõuenit ſubiecto eſſentialiter vel conſequitur ſubiecti eſſentiam, & ſic in omni propoſitione per ſe tam primo q̃ ſecundo modo datur ſuppoſitio naturalis ſiue eſſentialis, vt hic, homo eſt animal, homo eſt rationalis, homo eſt riſibilis, vel accipitur terminus in propoſitione reſpectu prædicati ſibi conuenientis accidentaliter, vt homo eſt albus, homo currit. Et hanc diuiſionem.ſ. naturalem & accidentalem, ponit B. Thom. in iij. ſen. diſt. j. q. ij. art. iiij.

Suppoſitio autem accidentalis apud reales diuiditur in perſonalem & ſimplicem, cuius diuiſionis ratio eſt hæc. Suppoſitio accidentalis eſt reſpectu prædicati conuenientis ſubiecto accidentaliter, vel ergo conuenit ſubiecto vt habet eſſe extra animam in ſuppoſitis, & ſic eſt perſonalis, q̃a verificatur prædicatum pro ſuppoſito vel ſuppoſitis, vt aliquis homo currit, ergo iſte vel iſte currit, vel conuenit ſubiecto non inquantum habet eſſe in ſuppoſitis, ſed vt habet eſſe in anima, puta inquantum intellectus intelligit naturam communem vt prædicabilem de multis, & non vt habet eſſe in hoc vel illo ſuppoſito, vt qñ dicit quod homo eſt ſpecies, animal eſt genus, ſubſtãtia eſt genus generaliſſimũ, rationale eſt differentia, riſibile eſt proprium, Album eſt accidens. Primo modo dicitur, ſuppoſitio perſonalis, quia ſtat prædicatũ pro ſuppoſitis. Secundo modo dr̃, ſimplex quia ſtat prædicatum pro natura ſimplici & in ſe conſiderata, & prout intellectus attribuit ſibi intẽtionẽ vniuerſalitatis, puta ſpeciei aũt gñis.

Et aduerte, quod terminiſtæ reponunt ſuppoſitionem ſimpli-

ſimplicem ſub materiali. Vnde apud eos ſicut in iſta, Ly homo eſt nomen, ly homo ſupponit materialiter, ſic & in iſta, homo eſt ſpecies, animal eſt genus, quorum fundamentum eſt quod non exiſtimant vniuerſalia vt genus & ſpecies eſſe naturas reales, vt ſtant ſub ſecundis intentionibus, ſed eſſe terminos vniuocos prædicabiles de pluribus &c. In hac ergo propoſitione, homo eſt ſpecies ſm eos homo non ſupponit pro natura cōi, ſed pro termino, talis autem ſuppoſitio eſt materialis, & ideo q̄ dicunt reales ſimplicem, dicunt ipſi materialem. Verum, quia magis eſt conſonum viæ peripateticæ vniuerſalia eſſe naturas quam terminos, non quidem extra ſingularia, vt Ariſt. in tota doctrina ſua imponit Platoni & præcipue in vij. lib. Metaph. ideo realium quo ad ſuppoſitionem ſimplicem, ſententiam ſequi debemus. Hæc de primis & generalibus diuiſionibus ſuppoſitionis, nunc accedendum eſt ad cuiuſcunque membri conſiderationem, incipiemus igitur à materiali abſoluta & propria.

Do abſoluta & propria ſuppoſitione materiali. Cap. III.

IN tertio cap. iuxta ordinem diuiſionum, quæ ſupra diſpoſitæ & ordinatæ ſunt, agendum eſt de ſuppoſitione materiali, de qua tria videnda ſunt.

Primo, quid ſit.

Secundo, quomodo & in quæ diuiditur.

Tertio, aſſignandæ ſunt generales regulæ, quibus cognoſces quando termini ſupponunt materialiter, & quando nō.

Quantum ad primum aduerte quod ſic diffinitur. Suppoſitio materialis eſt acceptio termini ſubſtantiui in propoſitione extremaliter ſe habētis pro ſua materiali ſignificato. Tota hæc diffinitio quo ad ſingulas particulas, manifeſtata eſt in diffinitione ſuppoſitionis, vt ſuppoſitio eſt. Vltima particula .ſ. pro materiali ſignificato ponitur, vt diſtinguatur à formali ſuppoſitione. Eſt aūt materiale ſignificatum termini, qn̄ ſumitur ſolum pro ſeipſo & ſibi conſimili, & non pro eo, ad quod ſignificandū principaliter eſt impoſitum, vt docuimus ſupra, vt qn̄ dicitur homo eſt nomen, animal eſt triſyllabum, conſtat ꝙ ly homo & ly animal ſumuntur, vt ſunt termini & non pro re ad quam ſignificandam ſunt impoſita.

Hæc

Hæc enim eſt falſa, hic terminus homo eſt res, quæ eſt homo, neque enim res quæ eſt homo, eſt nomen, ſed ſubſtātia rationalis. Idem intellige de animali.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ terminiſte diuidūt ſuppoſitionem materialem in diſcretam & communem. Communem in determinatam & confuſam. Confuſam in confuſam tantum & confuſam diſtributiuam. Confuſam tantum in confuſam tm̄ mobilem, & confuſam tātum immobilem. Confuſam diſtributiuam in confuſam diſtributiuam mobilem, & confuſam diſtributiuam immobilem, quas diuiſiones & ſingularum partium diffinitiones & exempla vide tu in Paulo Veneto, quia nolo eſſe hic merus recitator, & ſingula eius exempla recipies exceptis his, homo eſt ſpecies, animal eſt genus, &c. Nam qñ prædicatum eſt aliquod quinque vniuerſalium, ſubiectum apud reales ſupponit ſimpliciter & nō materialiter. Nos autem intendimus ſequi viam realium.

Reales autem non multiplicant, tot diuiſiones de ſuppoſitione materiali, ſed exiſtimant ſufficere addiſcendi, ſi diuidant eam in diſcretam, & communem & illic ſiſtere.

Aduertunt enim, quod ſuppoſitio materialis magis deſeruit grammatico, qui verſatur circa nomina quo ad articulos & declinationes & ſuppoſitiones & deriuationes, & circa huiuſmodi verſatur ſuppoſitio materialis. Cum igitur in Logica, & in aliis ſcientijs acquirendis per Logicam ſequendo viam peripateticam & non ſophiſticam, ſuppoſitio materialis non ſit multum neceſſaria, ſufficit vt ad mentem realium vt diuidamus eam in diſcretam & communem.

Materialis diſcreta eſt acceptio termini ſubſtantiui materialiter ſupponentis, cum pronomine demonſtratiuo. Nam pronomina demonſtratiua primitiuæ ſpeciei faciunt propoſitionem, ſingularem, cuius ſubiectum tantum vni conuenit, vt docuimus in tract. ſecundo agentes de quantitatem propoſitionum. In omni autem propoſitione ſingulari ſicut ſubiectum eſt terminus diſcretus vel æquipollet termino diſcreto, ſic ſupponit diſcrete. Vt hæc eſt materialis diſcreta, iſte terminus homo, quem nunc ſcribo, eſt nomen, eſt biſyllabū, eſt declinationes tertiæ, eſt numeri ſingularis, eſt generis communis.

Materialis cōmunis eſt acceptio termini ſubſtatiui mate-

rialiter supponentis sine pronomine demonstratiuo. Nam talis terminis non limitatus per pronomen demõstratiuũ, est terminis communis vt ibi,homo est nomen, iste terminus homo ideo est communis, quia conuenit huic termino homo hic scripto,& huic termino homo ore nunc prolato. Idem intellige de quolibet nomine proprio, vt de sorte & Petro &c. Nam licet quo ad signi ficatum formale sint terminis singularis,quia tantum vni conueniunt,quod est indi uiduum signatum,tamen quo ad significatum materiale sunt termini communes,possunt enim conuenire termino in scri pto & in ore & in mente. Vnde in hac propositione, Petrus est nomen subiectum supponit suppositione materiali com muni,potest enim verificari de hoc termino Petrus in voce, in scripto,in mẽte &c vnde vtraque istarum est vera, Petrus est nomen, Petrus non est nomen. Sensus secundæ est,Res, quæ est Petrus,non est nomen, quia est subiecta,Sensus primæ est hic terminus. Petrus est nomen, quia declinatur per genus & casum. Reliquas igitur diuisiones suppositionis ma terialis,vtpote non multum necessarias,nec vsitatas in scien tijs realibns,relinquamus terministis.

Quantũm ad tertium aduerte tres regulas generales, qui bus cognoscitur suppositio materialis.

Prima est.Omnis terminus habens solum vnum significa tum.s.formale,nunquam supponit materialiter, sed formaliter.Probatur,quia non potest supponere nisi pro significato quod,habet,sed habet tantum formale, ergo nunquã supponit materialiter.Tales termini sunt termini trãscendẽtes, vt ens,vnum,aliquid,res,qui ideo non habent nisi significatum formale, qm̃ quocunque modo sumantur siue cum signo,siue sine signo materialitatis de omnibus & de seipsis verificantur.Nam sicut ista est vera,ens est ens, ita & ista,ens est aliquid,est res,est vnũ: ly ens.i. hic terminus ens est ens, & est aliquid & est res,& est quid vnum,ens.n. & vnum conuertuntur,vt tibi in philosophia prima manifestabitur.

Secunda est.Omnis terminus habens vtrunq; significatũ, si apponitur ei signum materialitatis trahitur ad suppositionem materialem,vt ly homo est nomen.Si autem non appo nitur ei signum materialitatis trahitur ad suppositionem formalem & tunc aliquando propositio est vera,vt homo est

animal,aliquando falsa,vt homo est nomen, qm̃ homo sine signo materialitatis supponit pro significato formali, de homine autem sumpto formaliter falsum est dicere quod sit nomen.quoniam vt sic est substantia rationalis.

Tertia est,signum particulare & vniuersale affirmatiuum & negatiuum si est eiusdem generis cum termino substantiuo cui additur, trahit terminum ad suppositionem personalem,vt aliquis homo currit.Si autem sumantur in neutro genere trahũt terminum ad suppositionem materialem,vt aliquod homo est nomen. i. aliquis ter. & ratio huius regulæ est,quia termini, vt supponunt materialiter sunt neutri generis & indeclinabiles, vt distinguantur qñ supponunt formaliter.Tunc.n.sumuntur in suo proprio gñe, siue masculino,siue fœminino &c. & sunt declinabiles, vt omnis homo est bipes, aliqua auis est nigra, aliquod lignum est durum. Quoniam igitur quando supponunt materialiter sunt neutri generis & indeclinabiles, ideo conuenienter apponitur eis in neutro genere signum vniuersale, vel particulare. Ex quibus sequitur,quòd hæc est vera,omne homo est nomen, hæc autem est falsa,omnis homo est nomen.

Tres istæ regulæ sufficiant tibi pro notitia termini quando supponit materialiter,& quando non. Si alias vis, quære tu in terministis, has reputo sufficere prout contingit vti suppositione materiali in acquisitione scientiarum.

De suppositione formali naturali. *Cap.* IIII.

IN cap.quarto agendum est de suppositione formali naturali,de qua tria videnda sunt.

Primo,quid sit,

Secundo,quomodo diuiditur apud reales.

Tertio assignabuntur regulæ generales de illa.

Quantum ad primum aduerte,quòd sic diffinitur. Suppositio formalis naturalis est acceptio termini &c.respectu prędicati essentialis,vel consequentis essentiam subiecti.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ suppositio formalis naturalis est acceptio termini substantiui in ꝓpositione extremalr se habẽtis ꝓ suo significato formali,respectu prędicati essentialis, vel consequentis essentiam subięcti. Dicitur aũt ꝓ̃dica

tum essentiale dupliciter. Primo, quia prædicatur in quid essentialiter de subiecto, vt animal de homine homo, de sorte. Secundo, in quale essentialiter, vt rationale de homine, sensitiuum de animali. Dicitur vero prædicatum consequens essentiam subiecti, quod licet non sit de essentia, fluit tamen a principiis essentie, id est vel a forma, vt homo est risibilis; sequitur enim risibile animam intellectiuam, vel a materia, vt homo, est corruptibilis, procedit enim corruptibile à cõpositione contrariorum, qualia sunt elementa, ex quibus homo componitur. in vtroque sensu est suppositio formalis naturalis. Et pro regula generali accipe, quod in omni propositione facta in materia naturali est suppositio formalis naturalis, quia naturaliter prædicatum verificatur de subiecto, & non accidentaliter.

Et aduerte, quod in tractatu de syllogismo demõstratiuo, prædicatum naturale est prædicatum per se in primo & secundo modo per se.

Quantum ap secundũ aduerte, quod terministæ non diuidunt suppositionem formalem naturalem, qm̃ eam non ponunt distinctam a personali, ideo non aliter diuiditur apud eos quam suppositio personalis, de cuius diuisionibus dicemus infra. Ratio autem, propter quam non ponnnt eam distinctam à personali est, quia non concedunt prædicatum reale siue sit essentiale siue accidentale, verificari de subiecto, nisi subiectum existat in rerum natura: ideo sicut ista est personalis, aliquis homo currit, sic ista, aliquis homo est animal, & sicut descendere sub illa licet disiunctiue, sic sub ista, & sicut illa est falsa nullo homo existente, sic & ista, apud reales autem in prædicatis essentialibus non requiritur existentia subiecti, quoniam propositio per se est sempiternæ veritatis, vt tibi declarabitur in prima philosophia. In prædicatis autem accidentalibus requiritur existentia subiecti, qm̃ non verificantur de subiecto nisi subiectum existat, & ideo distinguũt reales inter suppositionẽ formalẽ naturalẽ & formalẽ, accidentalem, quæ est respectu prædicati accidentalis.

Tu tamen aduerte, quòd aliter datur suppositio accidentalis respectu prædicati accidentalis conueniens subiecto vt habet esse extra animam, & vt habet esse in anima. vt tibi manifestabitur infra.

Cum

Cum igitur reales teneant suppositionem naturalem distinctam a personali alio & alio modo distinguũt eas & diuidunt in sua inferiora, Naturalem igitur sic diuidunt, Suppositionis naturalis alia discreta, alia communis. Discreta est acceptio termini, discreti vel sibi æquiualentis respectu prædicati essentialis, vt sortes, est hõ est aial, est corpus, est substantia, est ens, vel æquiualentis, vt hic homo est rationalis, Sophroniæ filius primogenitus & disciplinabilis. Communis alia indefinita, alia determinata, indefinita est acceptio termini communi respectu prædicati essentialis siue aliquo signo, vt homo est animal, lapis est inanimatus, determinata est acceptio termini communis respectu prædicati essentialis cum aliquo signo, vt quidam homo est animal, & diuiditur in particnlarem & confusam. Particularis est acceptio termini communis respectu prædicati essentialis cnm signo particulari, vt aliquis homo est risibilis, siue rationalis. Confusa diuiditur in confusam tantum & confusam distributiuam siue vniuersalem. Confusa est acceptio termini communis respectu prædicati essentialis, cum aliquo syn catego remate habente vim confundendi, vt si homo est animal, est sensitiuus, tm̃ homo est rationalis. Distributiua siue vniuersalis est acceptio termini communis respectu prædicati essentialis cum signo vniuersali, vt omnis homo est animal, omne animal est viuens. Sed dices, quare in suppositione naturali non fit mentio de descẽsu sub termino communi ad sua inferiora siue supposita disiũctiue vel disiuncti, vel copulatiue, sicut fiet descẽsus in suppositiõe ꝑsonali, vt declarabit. Respondetur. Ideo non fit descensu, quia apud reales ad veritatem propositionis per se non requiritur consistentia suppositorum. Vnde nullo homine existente, hæc est vera & semper, homo est animal, animal est substantia. Ideo autẽ fiet descensus in personali, quoniam personalis proprie apud reales est respectu prædicati accidentalis, quod inest naturæ communi, vt habet esse in suppositis. Hæc enim non est vera, homo est albus, nisi quia hic vel hic est albus. Constat igitur quid sit suppositio formalis naturalis & quomodo diuidatur.

Quantum ad tertium aduerte quattuor regulas deseruiẽtes suppositioni formali naturali.

Prima eſt, In omni propoſitione, in qua prædicatum prædicatur per ſe de ſubiecto in primo modo, vel ſecundo, vel quarto, ſemper ſubiectum ſupponit naturaliter. Qui ſint, & quot modi per ſe, iam diximus in tract. de ſyllogiſmo demõſtratiuo. Exemplum primi, homo eſt animal rationale, exẽplum ſecundi, homo eſt riſibilis, Exemplum quarti, paries albet albedine.

Aduerte, quòd non ſit mẽtio de tertio modo per ſe, quia non eſt modus prædicandi, ſed modus eſſendi ſiue exiſtendi. Vnde cum dicitur, ſortes eſt per ſe in domo, ſic intelligitur, Sortes eſt ſolus in domo, ita ꝙ ly per ſe dicit priuationem conſortij. Et hæc propoſitio, ſortes eſt per ſe, id eſt ſolus in domo, non ſignat ſubiectum ſupponere naturaliter, ſed perſonaliter, quoniam ly ſolus eſt prædicatum accidentale, & ſeparabile à ſubiecto, vt patet. Ratio autem huius regulæ eſt, quoniam prædicatum per ſe aut eſt de eſſentia ſubiecti, aut conſequitur eius eſſentiam, nam in primo modo eſt de eſſentia, in ſecundo & quarto conſequitur eſſentiam, vt tibi declaratum eſt tract. de ſyllogiſmo demonſtratiuo.

Secunda regula eſt, Omnis propoſitio, cuius ſubiectũ ſupponit naturaliter eſt ſemper & vniuerſaliter vera, etiã ſi ſubiecto nõ apponatur ſignũ vniuerſale, vt hic, Homo eſt animal quidam homo eſt animal, nam omnis talis propoſitio eſt in materiali, in qua prædicatum conuenit omni & ſemper contento ſub ſubiecto. Vnde licet prioriſtice, hæc nõ ſit propoſitio vniuerſalis, ſed indefinita, homo eſt animal, eſt tamen vniuerſalis poſterioriſtice loquendo. Non ſic autem contingit in ſuppoſitione perſonalem, qm̃ propoſitiones in quibus ſubiectum ſupponit perſonaliter, vt in pluribus formantur in materia contingenti, & ideo nec pro omnibus, nec ſemper verificatur prædicatum de ſubiecto. Vnde prioriſtice & poſterioriſtice hæc eſt indefinita. Homo eſt albus.

Tertia regula eſt, in ſuppoſitione naturali, non valet conſequentia à propoſitione de tertio adiacente ad eam, quæ eſt de ſecundæ. vt nõ valet, homo eſt animal, ergo homo eſt. & ratio huius regulæ eſt. quia in propoſitionibus ꝑ ſe prædicatum ſpectat ad eſſentiam & non ad exiſtentiam, eſſentia aũt abſtrahit ab exiſtentia, & non exiſtentia, vt tibi in prima philoſophia declarabitur. Præterea ly eſt in tertio adiacen-

te in propositionibus per se dicit habitudinem & conueniẽtiam naturalem prædicati cum subiecto. Et ideo siue subiectum existat siue non, semp prædicatum per se est aptũ verificari de subiecto, sed ly est secundo adiacente dicit existentiam, & ideo nisi subiectum puta homo existat, hæc est falsa, homo est, & in hoc discordant terministæ & reales: nã vt declarabitur tibi in tract. de consequentiis terministe volunt, quod à tertio adiacente ad secũdũ affirmatiue sit in prædicatis per se, siue in prædicatis accidentalibus valeat consequẽtia dummodo prædicatũ non sit terminus distrahẽs neq; diminutus, sed ꝑ nũc sustine, donec erudiaris in cõsequentijs.

Quarta regula est, pendens à tertia, in quacunque propositione subiectum supponit naturaliter, ad eius veritatem non requiritur quod extrema existant in rerum natura nam hæc semper fuit, & erit vera, homo est animal rationale, etiã posito quod nec homo, nec animal existerent. Et ratio huius regulæ est apud reales, quia ad veritatem affirmatiuæ per se, sufficit habitudo & vnio prædicati cum subiecto immutabiliter: sed siue extrema existant siue non, hæc habitudo & vnio immutabiliter seruatur, ita quod oppositum, ei repugnat, ergo regula est vera, & peripatetica, vt tibi manifestabitur in prima philosophia. Hæc de suppositioni formali naturali dicta sint.

De suppositione Accidentali simplici. Cap. V.

IN cap. v. agendum est suppositione accidentali simplici: nam in ij. cap. diuisimus formalem accidentalem in simplicem & personalem, quoniam licet vtraque sit respectu prædicati accidentalis, in hoc tamen distinguuntur, quod simplex est respectu prædicati intentionalis, quod non conuenit alicui ex suppositis alicuius superioris, vt esse speciem non conuenit alicui homini, sed homini, vt homo est, personalis autem est respectu prædicati realis, quod cõuenit alicui superiori siue vniuersali ratione suorum suppositorũ, vt hominem esse album, conuenit homini non, vt homo est: sed quia conuenit illi, vel illi homini. De simplici igitur agẽdum est in præsenti capite. De personali vero in cap. sequẽti de simplici autem tria videnda sunt.

Primo, quid sit.

Secundo, quomodo diuiditur.

Tertio, assignabuntur regulæ generalis. de illa.

Quātum ad primum aduerte, quod sic diffinitur apud reales, suppositio simplex acceptio termini substantiui in propositione extremaliter se habentis pro suo formali significato respectu prædicati conuenientes subiecto, non vt habet esse ad extra in suppositis, sed vt habet esse in anima per abstrationem ab omni suo supposito.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ natura communis, puta homo, animal, corpus dupliciter potest considerari ab intellectu. Primo, vt habet esse & diuersificatur in suppositis, & sic intellectus attribuit ei prædicata realia, quæ conueniunt naturæ communi ratione suorum suppositorum, vt homo est albus, est sanus, est eger, & hæc faciunt suppositionem personalem. Secundo, vt est communis multis & prædicabilis de multis, quæ conueniunt in eadem ratione diffinitiua ipsius naturæ communis, & vt sic considerata est vna quoniam vt sic non respicit supposita, per quæ diuersificatur, sed abstrahit ab eis, & in hoc sensu attribuit, ei intellectus prædicata intētionalia, quæ explicantur per aliquod quinque vniuersaliū; vt homo est species, animal est genus, rationale est differentia &c. & hæc faciunt suppositionem simplicem apud reales. Quæ dicitur suppositio simplex à communi natura simpliciter & abstracte sumpta & considerata. Constat igitur quid sit, & respectu cuius prædicati.

Quantum ad secundum aduerte, qm̄ suppositio simplex non conuenit ter, supponēti respectu suppositorum, immo conuenit vt abstrahit à suppositis, non est diuidenda, vt diuidetur suppositio personalis, scilicet indiscretam, & communem, & in determinatam & confusam &c.

Nam omnia hæc diuisionum menbra respiciunt supposita, & potest ad ea fieri descensus præterquam in discretam; vt tibi manifestabitur, ergo diuidenda est iuxta diuisionē prędicati, quòd conuenit naturæ communi, vt consideratur ab intellectu. potest autem iuxta triplicem actum intellectus, tripliciter cōsiderari. Primo, vt est diffinibilis siue intelligibilis. Secundo, vt prædicabilis de pluribus. Tertio, vt de ea est aliqua ꝓprietas demonstrabilis. & iuxta hanc triplicem cō-

sideratio

ſiderationem aſſignatur triplex ſuppoſitio ſimplex, prima ſic iuxta primũ actum intellectus,vt homo eſt diffinibilis, & intelligibilis,de eo poteſt haberur ſcientia,in omnibus his propoſitionibus ſupponit homo ſimpliciter, q̃a nõ licet deſcendere ad ſua inferiora,cum abſtrahat ab eis,vt ſtat ſub prædictis prædicatis.Neque enim homo,vt eſt iſtæ vel illæ, ſed vt homo,diffinibilis intelligibilis ſcibilis eſt.Supponit aũt ſimpliciter iuxta primum actum intellectus, qui eſt ſimpliciter apprehendere.Secunda fit iuxta, ſecundũm actũ intellectus, qui eſt componere eſt diuidere,vt homo eſt ſpecies, animal eſt genus,rationale eſt dĩa. Tertia fit iuxta, tertium actum intellectus, qui eſt diſcurſus ſiue argumentari, vt riſibile demõſtratur de homine.Sic igĩ diuidatur ſuppoſitio ſimplex.

Quantum ad tertium aduerte tres regulas generales pro ſuppoſitione ſimplici.

Prima eſt. Term. ſupponenti. ſimpliciter non eſt apponendum ſignum particulare,nec vniuerſale, neque eiuſdem generis,neque alterius generis.Ratio huius regulæ eſt, quia ſigna appoſita termino communi in eodem genere trahunt ipſum ad ſuppoſitionem perſonale,vt aliquis homo eſt.Si autem in alio genere puta in neutro trahunt ipſum ad ſuppoſitionem materialem,ut aliquod homo eſt nomen, omne homo eſt biſyllabum. Cum igitur terminus ſupponens ſimpliciter non ſupponat perſonaliter, quia non reſpicit ſuppoſita,nec materialiter, quia ſtat pro natura in ſe conſiderata, ut communis pluribus,nullo modo apponendum eſt ſignum particulare,nec uniuerſale,ſed ſimpliciter enunciandum eſt, quod homo eſt ſpecies,quod animal eſt genus, quod rationale eſt differentia.

Secunda regula eſt. Omnis terminus ſupponens reſpectu prædicati concernentis actum animæ ſiue ſpectet ad actum primum,ſiue ſecundũm,ſiue tertium,ſupponit ſimpliciter, ut homo diffinitur,homo intelligitur,homo prædicatur de pluribus differentibus numero. Ratio huius regulæ conſtat ex diffinitione data de ſuppoſitione ſimplici.

Tertia regula.Omnis propoſitio,cuius ſubiectum ſupponit ſimpliciter eſt ſingularis.Nã cum ſit categorica,ut homo eſt ſpecies,oportet,quod ſit alicuius quantitatis,ut declaratũ eſt in ij.tract.non poteſt eſſe uniuerſalis,nec particularis,q̃a

nullum

nullum apponitur signum, nec indefinita, quoniam cũ non respiciat supposita non potest sub subiecto fieri aliquis descensus. Sed sub subiecto cuiuslibet indefinitæ licet descendere d siunctiue, vt tibi declarabitur in cap. sequenti, ergo à sufficienti diuisione est singularis.

Sed dices. In hac propositione, homo est species, subiectũ est terminus communis, cum sit aptus prædicari de pluribus, ergo non potest esse propositio singularis. Consequentia patet ex diffinitione propositionis singularis.

Respondetur. In hac propositione, homo est species, ly homo non est terminus communis, quia non respicit supposita, vt superius inferiora, sed tenetur discrete, quia stat pro natura apprehensa ab intellectu, vt vna, & vt sic est singularis, qm̃ excludit omnia sua supposita. Vnde se habet vt forma abstrata à materia, quæ in se est vna. Et hæc natura intelligitur denudata ab omni conditione indiuiduali, per q̃ diuersificatur in suppositis, ideo æquipollet singulari abstracto, & terminus supponẽs pro ea stat singulariter. In hac igitur, homo est species, & in hac, animal est genus, & in hac, Substantia est generalissimum, & in hac, ens est transcendens, subiectum tenetur singulariter, & hæc tibi manifestabũtur in vij. lib. primę philosophię, pro nunc tu nouiti supponus sic esse. Hæc de suppositione simplici dicta sint.

De *suppositione accidentali personali.* Cap. VI.

IN cap. vj. agendum est de suppositione accidentali personali, cuius vsus frequentior est in scientijs realibus. de ea igitur tria videnda sunt.

Primo, quid sit.

Secundo, ponentur oẽs diuisiones suæ vsitatę in scientijs.

Tertio, assignabuntur regulæ generales de illa.

Quantum ad primum aduerte, quod sic diffinitur, Suppositio accidentalis personalis est acceptio termini substãtiui vel substantiuæ tenti in propositione extra materialiter se hñtis, ꝑ suo formali significato respectu prædicati accidẽtalis realis conuenientis subiecto, vt habet esse ad extra.

Istæ partic. prædicati accidentalis, & realis, vt habet esse ad extra ponuntur, vt distinguatur suppositio personalis à

naturali

naturali & simplici & intellige, vt habet esse ad extra, id est in rerũ natura pro aliqua differentia temporis, quoniam, vt tibi manifestabitur in tract. de ampliatione, subiectum in suppositione personali aliquando tenetur pro eo quod est, aliquando pro eo quod est, vel fuit, aliquando pro eo quod est, vel erit, aliquando pro eo quod est, vel potest esse.& tũc exemplificabitur. In hac igitur propositione, homo est iustus, homo supponit personaliter, quoniam prædicatum iustus est prædicatum reale, & accidentale, & conuenit homini pro aliquo suo supposito existenti. Hęc enim est vera, homo est iustus, quia hic, vel hic est iustus. Constat igitur tibi quid sit suppositio personalis distincta a naturali & simplici. Quod distinguatur a materiali, nemini est dubium, quoniam in illa stat termi. pro materiali significato, hic autem pro formali.

Quantum ad secundum aduerte, quod diuisiones suppositionis personalis sic ordinantur, Suppositio personalis, prima diuisione diuiditur in discretam & communem. Discreta est acceptio termini substantiui discreti, vel term. communis cum pro nomine demõstratiuo in singulari numero &c. respectu prædicati realis accidentalis conuenientis subiecto, vt habet esse ad extra, exemplum primi, sortes est iustus; exemplum secundi, iste homo est iustus, in petra scribis. & aduerte quod si propositio conuertatur simpliciter, sicut subiectum in conuersa supponit personaliter discretæ, sic prędicatum in conuertente eodem modo supponit. vt hic, sortes est iustus, iustus est sortes, & hic, ille homo currit, vel tu curris, currens est ille homo, vel currens es tu.

Communis diuiditur in determinatam, & confusam. Determinata est acceptio term. communis substantiui &c. sine signo, vel cum signo particulari tñ, sub quo licet descendere ad sua supposita disiunctiue, vt homo est albus, & licet sic descendere, & isti sunt omnes homines, ergo iste homo, vel istæ, vel istæ, & sic de singulis est albus, ergo homo est albus, & sicut de hac infinita, sic intellige de hac particulari. Quidam homo est albus, Quod si de nullo verificaretur prędicatum, propositio esset falsa, quoniam prædicatum non conuenit subiecto nisi ratione alicuius suppositi.

Confusa est acceptio termini substantiui communis &c.

sub

ſub quo non licet descendere diſiunctiue, sed ſi diſcendatur, descendetur diſiunctim.

Pro cuius notitia aduerte, quod descendere diſiunctiue eſt formare plures diſiunctiuas ſingulares, ex quibus neceſſe eſt vnam eſſe determinate veram. verbi gratia. Sub hac, Quidam homo currit ſic deſcenditur diſiunctiue, & iſti sunt omnes homines, ergo vel iſte homo currit, vel iſtæ homo currit, vel iſte homo currit &c. ita quod neceſſe eſt vnam ex his eſſe determinate veram, & dummodo vnus currat hæc eſt vera, aliquis homo currit. Descendere autem diſiunctim eſt formare vnam categoricam de extremo diſiuncto, quam nõ eſt neceſſe verificari determinate pro vno, sed poteſt verificari pro pluribus, & pro omnibus in confuſo & diſtincte. verbi gratia. In iſta, tantum homo eſt sapiens, ly homo supponit confuse, & licet descendere sub eo diſiunctim ſi, & iſti sunt omnes homines, ergo vel hic homo. vel hic homo, vel hic homo eſt iuſtus, hæc eſt vna, categorica de subiecto diſiuncto & non inconuenit quod verificetur pro pluribus hominibus, vel etiam pro omnibus indiſtincte nam cum soli homini conueniat iustitia inter omnia animalia nihil obſtat quin reperiatur in pluribus, nec repugnat quin reperiatur in omnibus.

Confusa diuiditur in confusa tantum, & cõfuſam vniuerſalem Exemplum primæ, tantum homo eſt iuſtus, tantum homo eſt figuræ rectæ. Exemplum secundæ, Omnis homo eſt iuſtus.

Confusa tantum diuiditur in mobilem, & in immobilem.

confusa tantum mobilis eſt acceptio termini &c. ſub quo licet descendere diſiunctim, vt tantum homo eſt iuſtus, ergo tantum hic, vel hic, vel hic eſt iuſtus.

Confusa immobilis eſt acceptio termini ſubſtantiui, & ſub quo nullo modo licet descendere, vt in iſta. Tãtum tres. ciues seruant patriam. Non licet descendere, quoniam omnes iſtæ sunt falsæ, ergo tantum iste seruat patriam, vel tantum iſte seruat patriam. Nec valet diſiunctim ergo tantum, iſte, vel iſte, vel iſte, quoniam tres ciues collectiue, & non diſiunctiue seruant patriam, poſito casu quod ſic ſit.

Et aduerte, quod terminiſtæ exemplificantes de confusa tantum immobili formant hac propoſitionem, neceſſario

homo eſt animal,ſub qua dicunt non licere deſcendere disiunctim ex parte ſubiecti, quoniam nullus homo ſingularis neceſſario,eſt animal,ſed contingenter,quoniam poteſt nõ eſſe. Id non recipiunt reales,quoniam dicunt illam eſſe ſuppoſitionem naturalem, in qua prædicatum eſt de eſſentia ſubiecti, & prædicatur eſſentialiter de omni contento ſubiecto, ergo neceſſario & ſemper & immutabiliter. Vnde ita eſt neceſſaria iſta, Sortes eſt animal, ſicut iſta, Homo eſt animal. Nec obſtat quod ſortes poſſit non eſſe, quia in ſuppoſitione naturali non requiritur exiſtentia extremorum, ſed immutabilis habitudo & vnio prædicati cum ſubiecto Vnde hæc conſequentia non valet, Sortes contingenter eſt, Ergo contingenter eſt animal. Nec iſta, Sortes neceſſario eſt animal, Ergo neceſſario eſt, quia in prima fit tranſitus ab eſſe exiſtentiæ ad eſſe eſſentię, in secũda aũt fit trãſitus ecõuerſo.

Confuſa vniuerſalis diuiditur in diſtributiuam & collectiuam.

Diſtributiua diuiditur in mobilem & in immobilem.

Diſtributiua mobilis eſt acceptio termini &c. ſub quo licet deſcendere copulatiue ad omnia ſua ſuppoſita, vt omnis homo eſt mendax, ergo hic homo eſt mendax, & hic homo eſt mendax & ſic de aliis omnibus.

Diſtributiua immobilis eſt acceptio termini &c. ſub quo non licet deſcendere copulatiue, vt ſi omne animal currit, omnis homo currit. Non enim ſequitur. ergo ſi hoc animal, puta aſinus currit, omnis homo currit, & ſi hoc animal, puta equus currit, omnis homo currit. Conſtat.n. conditionalem eſſe veram & tñ omnis copulatiua formata eſt falſa.

Diſtributiua mobilis diuiditur in abſolutam & accommodam.

Abſoluta eſt acceptio termini &c. ſub quo licet deſcendere copulatiue abſolute, & nulla ſuppoſitione facta, vt omnis nix eſt alba, omnis ſtella lucet, ergo iſta ſtella, & iſta, & iſta, & ſic de omnibus, nulla exceptuata lucet.

Accõmoda eſt acceptio termini &c. ſub quo non licet deſcendere copulatiue abſolute, ſed appoſitione facta, vel pro tali aut tali gñe, vt omnes diligunt munera, ſcilicet iudices iniuſti, oẽs homines reſurgent. ſ. qui fuerint mortui, oĩs qui petit, accipit. ſ. ſi debite & rationabiliter petit, & hæc ſuppoſitio

positio distributiua accommoda, necessaria est pro intelligentia Sacræ scripturæ, & in politicis legibus ac decretis.

Vniuersalis collectiua est acceptio termini &c. sub quo non licet descendere copulatiue, sed aut non descēdere, aut descendere copulatim, vt oēs Apostoli sunt duodecim. Non sequitur, ergo iste est duodecim, & iste est duodecim, & iste, & iste, omnes sunt falsæ, vt patet, sed descendatur sic, ergo iste, & iste, & iste, & omnes alii simul sumpti sunt duodecim.

Et aduerte, quod descendere copulatiue est descendere per propositiones copulatiuas singulares.

Copulatim autem est descendere per vnam categoricam de extremo copulatiuo. Exemplum primi, omnis nix est alba, ergo & hæc nix est alba, & hæc est alba &c. Exemplum secundi, Omnia elementa sunt quattuor, ergo hoc & hoc, & hoc, & hoc simul sumpta sunt quattuor. Constat igitur quid sit suppositio formalis personalis, & quot sint eius diuisiones famosæ, & quid sit singulum membrum singulæ diuisionis.

Quantum ad tertium aduerte, quod singulis membris diuisionum suppositionis personalis assignantur certæ regulæ vniuersales, per quas cognosces, quomodo, & in qua specie personalis suppositionis termini supponunt.

Incipientes igitur à personali discreta, assignamus ei talem regulam.

Omnis terminis discretus, vel communis cum pronomine demonstratiuo singularis numeri, vel circumlocutus existens pars orationis siue ex parte subiecti, siue ex parte prædicati, siue præcedat signum particulare, siue vniuersale, siue affirmatiuum, siue negatiuum supponens personaliter, supponit discrete. Exemplum primi, ex parte subiecti, Sortes currit, iste homo currit, sophronici primogenitus currit. Exemplum secundi, ex parte prædicati, sine signo vniuersali, aliquod currens est sortes, aliquod currens est iste homo, aliquod currens est sophronici primogenitus. Cum signo autem vniuersali affirmatiuo, vt hic omnes peccauerunt in Adam, omnes peccauerunt in primo homine, omnes peccauerunt in primo creato ad imaginem dei, cum signo vniuersali negatiuo, vt hic, nullus asinus est sortes, nullus asinus est iste homo nullus asinus est primogenitus sophronici, in om

nibus

nibus his datur suppositio discreta personalis, in omnibus exemplis primi modi ex parte subiecti, & in omnibus exemplis secundi modi ex parte prædicati.

Determinate, personali assignatur hęc regula. Omnis terminus, quem nullum signum pręcedit, vel si præcedit est signum particulare affirmatiuum, supponens personaliter, supponit determinate, tam à parte subiecti, quàm a parte prædicati. Exemplum primi, homo est iustus, tam sub subiecto q̄ prædicato licet descendere disiunctiue, vt patet exercitato, ergo tam subiectum quàm prædicatum supponunt determinate: exemplum secundi, Aliquis homo est iustus, tam prędicatum, quàm subiectum eodem modo supponunt.

Confusæ tantum mobili assignantur istæ regulæ, vt generales. Cuiuslibet vniuersalis affirmatiuæ prædicatum, si est terminus communis, supponens personaliter supponit confusæ tantum mobiliter. Vti omnis homo est bipes, ly bipes stat confusæ tantum mobiliter, quia licet descendere disiunctim: nam bene sequitur omnis homo est bipes, ergo vel est hic bipes, vel hic bipes, vel hic bipes.

Dicitur affirmatiue, quoniam in vniuersali negatiua distribuitur subiectum, prædicatum, vt hic, nullus homo est lapis, vt tibi manifestabitur in cap. sequenti.

Dicitur terminus communis, quoniam si prædicatū esset terminus, discretus, supponeret discrete, vt dictum est in regula assignata suppositioni personalis discretæ. Alia regula. Cuiuslibet propositionis exclusiuæ tam affirmatiuæ q̄ negatiuæ primi ordinis, dummodo negatio non cadat super notam exclusionis subiectum supponēs personaliter supponit confuse tantum mobiliter, quia licet sub subiecto descendere disiunctim: nam bene sequitur, tantum homo est albus p casum, ergo tantum hic homo, vel hic homo est albus.

Dicitur, tam affirmatiuæ quàm negatiuæ, quoniam sicut in ista, tantum homo est albus, homo supponit confuse tantum mobiliter, sic & in ista, tantum homo non est albus.

Dicitur, dummodo negatio non cadat &c. quoniam si negatio cadit super notam exclusionis propositio erit tota negatiua, vt non tantum homo est albus, & tunc mutatur suppositio subiecti.

Dicitur primi ordinis, quoniam, vt tibi manifestabitur in

tract.

tract. de prob. ter. exclusiua fit tribus modis. Primo, quando nota exclusionis antecedit subiectum ita quòd cadit super illud, vt tantum homo est risibilis, & hæc est primi ordinis. Secundo, quando ipsa nota mediat inter subiectum, & prædicatum, siue antecedat verbum, siue subsequatur. Exemplum primi, vt Plato tantum scribit. Exemplum secundi, Sortes comœdit tantum panem, & hæc est secundi ordinis, ergo quando in tertio ponitur nota exclusionis. Vt, habeo vnum librum tantum, & hæc est tertii ordinis.

Regula posita intelligenda est de exclusiua primi ordinis: quoniam æquipollet vniuersali affirmatiuæ de terminis transumptis, vt tantum homo est risibilis, ergo omne risibile est homo, & in hac vniuersali prędicatum supponit cõfusæ tantum mobiliter, vt tibi declarabitur in sequentibus.

Confusæ tantum immobili assignatur hæc regula, quandocunque prædicatum non potest verificari de cõtentis sub subiecto diuisim, sed solum cõiunctim, supponit subiectum confusæ tantum immobiliter, vt hic elementa mundi sunt quatuor. Planetæ sunt septem, prædicamenta sunt decem: nam si fiat descensus disiunctim sub subiecto prædictarum propositionum, manifeste erit falsus: v. g. fiat sic descensus sub prima, & omnia hęc sunt elementa mundi, ergo hoc elementum, vel hoc, vel hoc est quatuor: manifestum est, quod descensus est falsus, q̃m prædicatum numerale non verifica tur de subiecto nisi coniunctim, idem intellige de subiecto aliarum propositionum. Similiter hic est suppositio confusa immobilis, Duo homines trahunt nauem, & hic, tres personæ sunt trinus Deus, & hic. Pater, & filius sunt vnum principium Spiritus sancti. Qui vero sint termini, qui communiter confundunt immobiliter declarabuntur in cap. seq.

Confusæ distributiuæ mobili assignatur hæc regula, omnis propositionis vniuersalis affirmatiuæ, & negatiuæ subiectum supponit confusæ distributiuæ mobiliter, & licet descẽdere sub eo copulatiue. vt omnis homo currit, nullus homo currit, ex parte vero prædicati, in affirmatiua stat cõfusæ tm̃ mobiliter, in negatiua autem distributiue, vt omnis homo est albus, ly albus stat confusæ tantum mobiliter, quia licet descendere disiunctim, nullus homo est lapis, ly lapis distribuitur, quia licet descendere copulatiue: idem intellige

de

de pdicato particularis negatiuæ. Nam licet subiectum stet determinate si est terminus cõis, tamẽ prædicatũ stat distributiuę pp negationẽ habentẽ vim distributiuã si nõ sit impedita. Vnde in ista, aliquis homo non est albus, homo stat determinate, quia licet descẽdere disiunctiue, & ly albus distribuitur, quia licet descendere copulatiue. Descende tu.

Confusæ distributiuæ immobili assignatur hæc regula. In omni conditionali, cuius sobiectum præcedit signũ vniuersale affirmatiua, vel negatiua, supponit subiectum distributiuæ immobiliter in ordine nd totam conditionalem, vt hic. Si omne animal currit, Omnis homo corrit, & hic. Si nullum animal currit, Nullus homo currit. Non enim possunt sic descendere, Ergo si hoc animal currit, Omni homo currit, quia hoc animal non est omnis homo, idẽ intellige ex parte negatiuæ. Non enim sequitur, hoc animal, demonstrato brunello, non currit, ergo nullus homo currit, potest enim sortes currere, non currente brunello.

De distributiua absoluta mobili, iam data est regula de accommoda autem datur hęc. Quandocunque prædicatum vniuersalis affirmatiuę, vel negatiuæ nõ verificatur de subiecto absolute, sed per appositionem, subiectum supponit distributiuæ accommode, vt hic. Oẽs homines indigent pęnitentia, appositiue peccantes, nam infans est hõ, quia est animal rationale, & tamen indiget pœnitentia, quia non peccat, & hic, non est inuentus, qui placeret deo appositione in filiis peccatorum.

Collectiuę assignatur talis regula, in ppositione vniuersali affirmatiua, in qua prædicatũ num verificatur de subiecto pro omnibus contentis sub eo nisi simul sumptis, subiectum supponit collectiue, vt omnes Apostoli sunt duodecim, omnes Senatores regunt ciuitatem, cõstat enim, quòd omnes simul, & nón aliquis diuisim regit ciuitatem.

Hæc pro regulis assignãdis cuilibet membro singulæ diuisionis personalis suppositionis dicta sint.

De terminis habentibus uirtutem confundendi tantum mobiliter & distribuendi mobiliter, & immobiliter. Cap. VII.

IN cap. septimo agendum est de signis, & syncategorematici

matibus, & terminis, siue sint nomina, siue verba, quæ habent virtutem confundendi, & distribuendi mobiliter, vel immobiliter. Et primo, expediemus nos de terminis confusiuis tantum, siue mobiliter, siue immobiliter, secunda de terminis distributiuis.

Quantum ad primum ponuntur octo regulæ.

Prima est, dictio exclusiua confudit confusæ mobiliter tantum, terminum immediate sequentem si est terminus communis, vt tantum homo est risibilis, quia sub ly homo licet descendere disiunctim, vt patet.

Secunda est, dictio exceptiua confudit confusæ tantum mobiliter suum casuale, si est terminus communis, quia licet descendere sub eo disiunctì, vt nullũ animal præter hominem est loquens, ly præter hominem stat confusę tantũ mobiliter.

Tertia est, dictio reduplicatiua confundit suũ casuale cõfusæ tantum mobiliter, & prædicatum confusæ tantum immobiliter, vt hõ inquantum hõ est rationalis, ly homo stat cõfusæ tantum mobiliter, & ly rationalis immobiliter.

Quarta est, verba concernentia actum mentis, vt scire, intelligere, velle, credere, desiderare, & opinari, & dubitare, & imaginari, confundunt confusę tãtũ mobiliter terminũ immediate sequentem, si est terminus communis, & non supponet simpliciter, vt ego scio aliquam conclusionem, ergo hanc vel hanc. Dico si est terminus communis, quoniã si esset terminus discretus, vel communis cum pronomine demonstratiuo, supponeret discrete, vt scio hanc conclusionem, credo Socrati, imaginor Cæsarem. Dixi, & non supponat simpliciter, quoniam sub termino communi supponenti simpliciter non fit aliquis descensus, stat enim natura vt vna in se considerata. Vnde sub ista, intelligo hominem, scio rosam, nullus debet fieri descensus, quoniam sumitur homo, vt homo, rosa vt rosa, vt diximus supra.

Quinta regula, aduerbia numeralia localia, temporalia, si adhærent verbo, cuius actus super idem numero reiterari põt confundunt confusæ tantum mobiliter terminum immediate sequẽtem, vt bis vidi hominem, ergo bis vidi hũc, vel hunc, vel hũc hominem. Hic, & illic videtur hõ, semper erant elementa, &c. Si autem adhærent verbo, cuius actus

super

super idem numero reiterari non potest, confundunt confuse tantum immobiliter, vt bis comœdi panem, ly panem stat immobiliter, quia hic descensus est falsus, bis comœdi hunc, vel hũc, vel hunc panem, quia panis semel comœstus non est iteratio comœstibilis vt patet, idem intellige hic. Hic & Romæ venditur piper. Vbique est corpus, & hic, semper erit homo, neque enim idem piper numero simul venditur hic, & Romæ, cum non possit esse idem corpus in duobus locis, nec idem corpus numero, occupat omnem locum, neque idem homo numero erit semper secundum cursum naturæ, cum sit natura corruptibilis vt patet.

Sexto regula est, termini modales excepto necesse nominaliter sumpti, & aduerbialiter, confundunt confuse tantũ mobiliter oẽs terminos cões non distributos, siue præcedant modum, siue sequantur, ita tamen ꝙ fiat modalis de sensu composito. Exemplum, quando modus præcedit, contingens est hominem esse album, impossibile est hominem esse lapidem. Exemplum, quãdo modus subsequitur, Hominem esse album est contingens, Hominem esse lapidem est impossibile. Apud reales contingit descendere disiunctim tam sub subiecto, q̃ sub prædicato ipsius dicti. Nam bene sequitur contingens, vel possibile est hoĩem esse album, ergo vel hunc, vel hunc hominem, ergo vel hoc album. Item bene sequitur, impossibile est hominem esse lapidem, ergo impossibile est hunc vel hunc hominem esse lapidem, eodẽ modo descende sub lapide. Dixi termini modales excepto necesse, quoniã propositio de necesse si est vera, est in materia naturali, in qua prædicatum est de essentia, vel consequitur essentiam subiecti, vt necesse est hominem esse animal, vel rõnale, vel risibile &c. tunc suppositio est naturalis, in qua non fit aliquis descensus, vt docuimus cap. iiii. Vnde in ista, necesse est homine esse animal tam ly hominem quam ly animal stat immobiliter, quoniam in suppositione naturali non requiritur existẽtia extremorum, & in hoc discordant reales a terministis, vt docuimus in eodem cap. Dixit ter. cões, vt excipiam discretos, vt hic contingens est sortem esse album, vel impossibile est sortẽ esse asinũ. Terminus enim discretus non est capax suppositionis confusæ, est autẽ capax suppositionis discretæ. Dixi nõ distributiua,

quoniã si fiat propositio modalis vniuersalis de dicto, siue affirmatiua, siue negatiua extrema dicti supponũt sicut extrema categoricæ vniuersalis affirmatiue, vel negatiue. quẽ modum supponendi declarauimus in cap. præcedenti, & in sequentib. magis declarabimus. Dixi ita quod fiat in sensu cõposito, quoniam non est eadẽ rõ de modali in sensu composito, & de ea in sensu diuiso, nam diuersimode probatur vt tibi declarabitur in tract. de probationibus terminorũ, ideo non seruatur eadem suppositio, in quo autem differãt, & in quot iam diximus in tract. iii. cap. iiii. Vide tu illic.

Septima regula. Hæc verba promitto, debeo, obligor, terminum communem non distributum, quem regunt, confundunt confusæ tantum immobiliter. vt sortes promittit tibi denarium, ly denarium stat immobiliter, quia hic descẽsus est falsus, promitto tibi hunc, vel hunc, vel hunc denarium. Nam possum tibi promittere denarium, qui nondum confectus aut formatus est, ideo non licet descendere.

Octaua regula, dictio conditionis vt si, & rationis, vt ergo omnes suos terminos communes non distributos confundunt confuse tantum immobiliter, & hoc in ordine ad hypotheticam, vt si homo est, animal est. Homo currit, ergo animal currit, tam ly homo, quàm ly animal confuse tãtum immobiliter in vtraque supponunt modo sumãtur in ordine ad hypotheticam,

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ ly homo, & ly animal dupliciter considerari possũt, primo vt sunt partes categoricę, nam hæc est categorica, homo currit, cuius pars est ly hõ, & hæc est categorica, animal currit, & vt sic ly homo, & ly animal supponunt determinate, & licet descẽdere disiunctiue, cum sint duæ indefinitæ, secundo, vt sunt partes hypotheticæ, & intendo, ꝙ considerentur non inquantum componũt has, duas categoricas, vt categoricas, sed inquantum componunt has, vt partes hypoteticæ per notã conditionis, vel rõnis; & hoc est sumere in ordine ad hypotheticam, & nõ in ordine ad categoricam, vt categorica est, & in hoc sensu intelligendum est, quod confundũt confuse tantum immobiliter.

Sed dices. Videtur hic descensus esse bonus, Si homo est, animal est, ergo si hic hõ, vel hic homo est, animal est, re-

pugnat.n.ponere hominem, sine animali, cum animal sit pdicatum per se in primo modo de homine.

Respondetur pro nunc, q regula intendit de descensu valido de forma, & non de materia, valet autem prædictus descensus de materia, sed non de forma. De materia quidē valet, quia in vtraque ppositione prædicta homo est animal supponunt personaliter. Si aūt, formentur duæ propositiones de tertio adiacente, in quibus homo, & animal habeant suppositionem naturalem, vt hic. Si homo est animal, homo est sensitiuus, non licet aliquis descensus, quia omnis descensus est ad supposita. Sed, vt docuimus supra, in naturali suppositione non requiruntur supposita, nec existentia suppositorum. Hæc enim conditionalis est uera ante creationem mundi. si homo est animal, homo est sensitiuus. Hæc de regulis pro terminis confusiuis tantum mobiliter vel immobiliter dicta sint.

Quantum ad secundum, vt scias terminos habētes vim distribuendi mobiliter, vel immobiliter ponūtur quatuor regulæ generales.

Prima regula. Omne signum uniuersale affirmatiuū positum in recto terminum immediante sequentem facit stare distributiue, & immediate sequentem confusæ tantum, dū modo sit terminus communis, & signum non sit impeditū per aliud superueniens signum distributiuum, vt omnis hō est albus, ly hō distribuitur, quoniā licet descendere sub eo copulatiue, & ly albus confunditur confusæ tantū mobiliter, quoniam licet descendere sub eo disiunctim. Dixi positum in recto, vt excipiam has propositiones, videns oēm hominem est animal. Nec ly uident distribuitur, nec ly animal confunditur, quoniam est una indefinita, in qua prædicatum, & subiectum supponunt determinate. Nec obstat ly omnem hominem, quoniam cum nō sit subiectum, sed pars subiecti, uirtus signi non transit ad prædicatum. Secus esset si diceretur omnis videns hominem est animal tunc ly uidens distribueretur, & ly animal cōfunderetur. Item intellige in hac, Cuiuslibet hominis asinus est currens, ly asinus nō distribuitur, nec ly currens cōfunditur, sed stat utrunque determinate, quoniā uirtus signi uniuersalis positi in obliquo non transit super ea, solum ly hominis distribuitur,

quoniam est eiusdem obliqui cũ signo vniuersali. Dixi dũ modo sit terminus cõis, quoniam discretus non est capax distributionis, nec confusionis, cum non habeat inferiora, ad quæ fiat descensus. Dixi, & signũ nõ sit impeditum, quoniam si aliud signum, vel syncategorema distributiuum superuenerit mutat suppositionem, v.g. In ista, omnis homo est albus, ly homo distribuitur, & albus confunditur. Si aũt superueniat non, & dicatur non omnis homo est albus, cũ hæc æquipolleat huic, quidam homo nõ est albus ly homo stat determinate, & ly albus distribuitur propter negationẽ, quæ habet vim distribuẽdi, si non est impedita, vt dicemus in regula sequenti.

Secunda regula. Omnia signa vniuersalia negatiua, & omnis negatio non impedita faciunt stare distributiue mobiliter terminum cõem mediate, & immediate sequentem, ita quod distribuunt subiectũ, & prædicatum, remoto impedimento, vt nullus hõ est albus, tam subiectum, quam prædicatum distribuitur, quoniam licet sub vtroque descẽdere copulatiue. Dixi terminum cõmunem, vt excludam discretum. Dixi mediate, & immediate sequentem, vt distinguatur a signo uniuersali affirmatiuo, qui nõ distribuit nisi terminum immediate sequentem. Dixi remoto impedimento quod potest esse duplex. Primo, si signum non apponatur subiecto in recto, sed parti subiecti in obliquo, vt hic, Nullius hominis asinus currit, nec ly asinus, nec ly currens distribuitur, sed tantum ly hominis, quoniam virtus signi negatiui non se extendit vltra obliquum, cui apponitur. Vnde cum hæc sit indefinita asinus currit, stat subiectum, & prædicatum terminate secundo si aliud distributiuum superueniat, vt hic, nonnullus hõ currit. Ly non impedit distributionem factam per nullus, & facit æquipollere particularẽ affirmatiuã, nam æquipollet isti, Quidam hõ currit in qua constat subiectum, & prædicatum supponere determinate.

Tertia regula. Quæ continet quattuor partes est hæc. Gradus comparatiuus, & superlatiuus confundũt distributiua terminum rectum ex natura cõparationis, terminum autem rectum ex natura excessus cõfundunt cõfusę tantũ mobiliter. Super terminum aũt rectum a parte ante. i. positum in subiecto, nullam habens vim, v. g. æquus est maior asino

altitudine cubiti, ly asino stat distributiue, ly altitudine cu biti stat cõfusæ,tantũ mobiliter. Ly æquus stat determinate,cũ sit ꝑpositio indefinita. Si aũt apponatur signum vniuersale stabit distributiue ꝑ primã regulã, vt oĩs æquus est maior asino. Hæc est prima pars regulæ. Secunda pars est hæc, Istæ dictiones ita,sicut,tã.& quã,terminũ immediate sequentẽ distribuunt,vt Hercules est ita fortis, sicut leo, ly leo stat distributiue,canis est tã velox, q̃ lepus, ly lepus distribuitur, hæc est secunda pars. Tertia pars est hæc, Hoc verbum differt,& isti termini aliud, non idem diuersum,diuisum distinctum, distribuunt terminum sequentem aliqđ prædictorum,ut asinus differt ab homine,est aliud ab homine,non est idẽ homini,est diuersus,& diuisus, & distinctus ab homine,ly homine in omnibus prædictis distribuitur,& ratio huius assignabitur infra. Quarta pars est hæc, Ista verba egeo,indigeo,careo distribuunt terminum immediate sequentem capacẽ distributionis.i. cõem deducto omni impedimento, quod ẽt dẽt intelligi in partibus p̃cedentib. v.g.Sortes caret veste,eget pecunia,ly veste, & pecunia stãt distributiue quoniã hæc ꝑpositio,Sortes caret veste, æquipollet huic,sortes non habet vestem. Negatio aũt per secũda regulam distribuit terminum sequentem.

Vnde aduerte, ꝙ ratio istius regulæ quo ad oẽs partes p̃dictas stat in hoc, quia oẽs termini prænominati includũt negationem,vt tibi manifestabitur in tractatu de probationibus terminorum,ideo habent ex negatione inclusa virtutem distribuendi terminum sequentem.

Quarta regula est hæc.Dictio exclusiue terminũ sequentem mediate.i.prædicatum, si est terminus cõis distribuit, vt tantũ hõ est rationalis ly rationalis distribuitur, & ratio huius regulæ est,quia exclusiua æquipollet vniuersali affirmatiuæ, de terminis transpositis, vt tantũ homo est rationalis,ergo oẽ rationale est homo. Constant quod rationale distribuitur per primam regulam. Hæc de reliquis pro terminis habentibus vim distribuendi dicta sint.

De pluribus signis distributiuis. Cap. VIII.

IN octauo cap.agendum est de pluribus signis, quæ po

nuntur in eadem propositione,& habent uim distribuendi. Hic igitur pro uniuersali resolutione tria aduertenda sunt.

Primo aduerte, quòd si subiectū propositionis sit termi nus communis non distributus puta, quia est subiectum in definitę,uel particularis,adueniente signo distributiuo, di stribuitur,v.g.in ista,hō currit, ly hō stat det determinate. Si adueniat signum uniuersale affirmatiuum, uel negatiuū. distribuitur,ut omnis homo currit,nullus hō currit. Si aūt signo distributiuo adueniat aliud distributiuū, impedit di stributionem,& aliā suppositionē inducit, v. g. in ista, oīs hō currit, ly omnis causat distributionem. Si autem addas aliud distributiuum, puta ly non, impeditur virtus distribu tiua de ly omnis,ut dicendo, nō omnis hō currit, ly homo non amplius distribuitur, sed stat determinate, quoniā ęq pollet isti. Quidam homo non currit, in qua cum sit indefi nita ly homo stat determinate: ex prędictis ergo infertur apud Logicum,hoc uniuersalissimum principium,& ut uni uersalissima lex, Quidquid mobilitat immobilitatum im mobilitat mobilitatum. Cuius sensus est istę, Quodcunque signum distribuit terminum nō distributum impedit distri butionem distributi,v.g.in hac propositione homo est alb. ly homo est terminus non distributus si prępo natur sibi si gnum uniuersale affirmatiuum, uel negatiuū distribuetur, ut omnis homo est albus,uel nullus homo est albus. Si aūt adueniat,aliud signū distributiuum impedit distributionē termini prius distributi,puta huic omnis est albus, superue niat non,& dicatur sic, non omnis homo est albus, ly non impedit ne distribuatur homo,qui prius distribuebatur per signum uniuersale affirmatiuū, sensus ergo illius principii erit iste, Quidquid distribuit,non distributum, immobili tat,idest impedit distributum.

Secū do aduerte,quòd ex illo principio uniuersalissimo, extrahuntur istę regulę,si duo signa affirmatiua distributi ua cadant immediate,ita quod uirtus utriusque signi ęque primo cadat super eundem terminum, faciunt ipsum stare non distributiue,sed determinata, ut asinus est differens ab omni homine,ly homine stat determinate. Si unū sit affir. alterū negatiuū faciūt similiter stare determinate, ut non omnis homo est albus. Si utrunque sit negat.faciunt stare simili

similiter determinate, vt nonnullus hō est albus. Dixi, ꝙ cadant immediate, quoniā si inter illa mediat terminus distributus nō faciunt stare terminum, sup quem cadūt determinate, sed cōfuse tantum, vt in ista, nullus hō non est albus, ly albus nō stat determinate, sed cōfusę tātum, nam ęquipollet isti, Quilibet hō est albus in qua cōstat, quòd ly albus stat cōfusę tantum, sit prędicatum vniuersalis affirmatiuę. Dixi ita, quòd virtus vtriusque signi ęque primo cadat super illum terminum, quoniam si quodam ordine caderet, ita quod prius super aliquod pręcedens terminum, quam supra ipsum terminū, nō faceret stare ipsum determinate, vt hic nullus hō est oīs homo, ly homo a parte prędicati nō stat determinate, quia licet supra ipsum cadant duo signa, scilicet nullus, & omnis, non tamen ęque primo, sed nullus cadit primo super hominem in subiecto, deinde super hominem in prędicato. Similiter in ista, nullum differens ab ente est ens, ly ab ente nō stat determinate, licet cadant super ipsum duo distributiua, scilicet nullum, & differēs, quoniam ly nullum prius cadit super differēs, quàm super ly ente.

Tertio aduerte, quòd si duo signa distributiua cadāt super aliquem terminū, quorum nō quodlibet per se sumptum distribuit terminum, super quem cadit, vnum nō impedit distributionem alterius, vt hic. Omnis hō omne risibile est, ly risibile stat distributiuę, quoniā licet duo signa distributiua pręcedant ipsum, scilicet omnis, & omne, tamē primum per se sumptum nō distribueret ipsum, dicēdo, omnis hō risibilis est, nam cum sit prędicatum vniuersalis affirmatiuę, stat cōfusę tantum mobiliter. Si autem duo signa distributiua, quorum quodlibet per se sumptum est aptum distribuere terminum sequentem, cadāt super eundem terminum, vnum impedit aliud ne distributio fiat ter. vltimo, vt hic Hector est fortior omni homine, ly homine nō distribuitur, quia cadūt super ipsum ly fortior, & ly oī, quorum vtrūque per se sumptum distribuit hominem. vt hic Hector est fortior homine, & hic, Deus illuminat omnem hominem. &c. Hæc de pluribus signis cadentibus super eundem terminum habentibus vim distribuendi dicta sint, & hic terminatur consideratio, nostra de suppositione absoluta.

De

De suppositione relatiua. Cap. IX.

IN hoc cap. agendum est de suppositione termini relatiui, sumendo relatiuum grãmaticum, vt qui, qualis, quãtus, alius, &c. Nam relatiuum logicum de quo actum est in prædicamẽto ad aliquid, supponit sicut terminus absolutus. Vnde in ista, nullus pater est filius, ly pater est, & ly filius ista stant distributiue mobiliter, sicut in ista, nullũ nigrum, est album. De suppositione igitur, & de modis supponendi relatiuorum terminorum apud Grammaticum hic agendum est, & hic agenda sunt quattuor.

Primo, qd sit relatiuũ grãmaticale, de quo hic ĩtẽdimus.

Secundo, quotuplex sit.

Tertio, qui sint modi generales, quibus supponit.

Quarto, qui sint modi speciales, qbus supponit, scilicet an discrete, an determinate, an confuse, &c.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ apud Grammaticũ sic diffinitur. Relatiuum est rei ante lætæ. i. antepositæ repræsentatiuum, siue recordatiuum. Nam relatio apud Grãmaticũ est rei ante lætæ. i. positæ, siue rei prępositę recordatio, v. g. in hac propositione. Sortes, q loquitur orat ly, q est relatiuum, quia repræsentat sortem ante positum in propositione. Sic enim exponitur, Sortes, qui. s. sortes loqtur orat.

Sed dices, cum Grãmmatica, & logica sint distinctæ scientiæ non habent considerare de eodem, quoniam versantur circa distincta obiecta, vt Grãmaticus circa congruum, & incongruum, Logicus circa verũ, & falsum. Sed Grãmaticus, considerat de terminis relatiuis Grãmaticalibus, vt patet in Prisciano, ergo non spectat ad logicũ considerare de eodẽ.

Respondetur. Licet relatiuum, de quo hic intendimus, consideretur a Grammatico, & a logico, non tamen eadem ratione. nam consideratur a Grammatico, vt per ipsum potest fieri oratio congrua, & incongrua, vt hic, Sortes, q currit mouetur, hæc est congrua, hic autem est incongrua. Sortes, quod currit mouetur. Apud logicum autem cõsideratur inquantũ ex diuerso modo supponẽdi, vt tibi declarabitur potest reddere propositionem veram, & falsam. Constat igitur

igitur tibi quid ſit relatiuum Grammaticale.

Quantum ad ſecundum aduerte, quòd vſitatæ, & famoſę diuiſiones generales relatiui Grammaticalis ſunt iſtæ

Prima eſt. Relatiuorum quoddam eſt relatiuum ſubſtantiæ, vt, qui quæ, quod, quoddam eſt relatiuum accidẽtis, vt talis qualis, tantus quantus.

Secunda eſt. Relatiuorum ſubſtantiæ, quoddam eſt relatiuum identitatis, vt qui, quoddam, diuerſitatis, vt alius.

Tertia eſt. Relatiuorum ſubſtantiæ identitatis, quædam ſunt nomina vt quis, qui, quæ, quod quędam ſunt pronomina, vt ille, ipſe, iſte, & is.

Quarta eſt, relatiuorum ſubſtantiæ identitatis, quæ ſunt pronomina, quædã ſunt reciproca, vt ſui, ſibi, & poſſeſſiuã ſuus, ſua, ſuũm, quædam non reciproca, vt ille, iſte hic, & is.

Quinta eſt. Relatiuorum accidentis aliud eſt identitatis vt talis, qualis, tantus, quãtus, aliud eſt diuerſitatis, vt alter, & alterius modi.

Sexta. Relatiuorum accidentis identitatis. quædam ſunt qualitatis, vt talis, qualis, quædam ſunt quantitatis contr nuæ, diſcreto. Continuæ vt tantus, quantus diſcretę, vt tot quot.

Septima. Relatiua accidentis identitatis, aliquãdo ſignã tur per nomina, vt talis, qualis, tantus, quantus aliquando per aduerbia, vt taliter, qualiter, tantum, quantum, toties, quoties.

Poſitis his diuiſionibus aſſignandæ ſunt deſcriptiones ſuorum membrorum principalium.

Relatiuum ſubſtantiæ eſt illud, quod refert idem numero cũ ſuo antecedente, ut ſorteș, qui diſputat, eſt doctus, ly qui refert ſortem. Item homo, qui comœdit uiuit.

Relatiuum accidẽtis eſt illud, quod refert idem in ſpecie & non idem in numero cum ſuo antecedente, vt ſortes eſt albus, & talis eſt Plato. Dico idem in ſpecie, & non idem in numero, quia idem accidens numero, puta eadem albedo in numero non poteſt eſſe in diſtinctis ſubiectis, ergo nec in ſorte, & Platone.

Relatiuum identitatis ſubſtantiæ eſt, quod refert, & ſupponit pro eodem numero, pro quo ſupponit ſuum antecedens, vt Plato, qui currit, mouetur ly, qui refert Platonem

ſupponit

ſupponit pro eo.

Relatiuum diuerſitatis ſubſtantiæ eſt illud, ꝙ refert, idē numero cum ſuo antecedente, ſed ſupponit pro alio, vt Plato diſputat, & alius puta ſortes, qui eſt alius a Platone, legit. ly alius refert Platonem, ſed non ſupponit pro Platone, ſed pro ſorte.

Relatiuū identitatis ſubſtantiæ reciprocum eſt illud, ꝙ refert antecedens per modum patientis, vt ſortes percutit ſe, ly ſe refert ſortem per modum patientis, quia percuſſio recipitur in ſorte.

Et aduerte, ꝙ relatiuum reciprocum ſemper ponitur in obliquo, quoniam apud Grammaticum, licet nominatiuū poſſit eſſe patiens, vt ſortes verberatur, non tamen poteſt habere modum patientis, vnde modus patientis ſemper eſt in obliquis.

Relatiuum identitatis ſubſtantiæ non reciprocum eſt illud, quòd refert, & ſupponit abſolute pro eadem re numero, & non per modum patientis, vt ſortes diſputat, & ipſe eſt doctus, ly ipſe refert, & ſupponit abſolute pro ſorte.

Relatiuum accidentis identitatis eſt illud, quòd refert eandem qualitatem, aut quantitatem in ſpecie, & ſupponit pro eadem in ſpecie, ut ſortes eſt doctus, & talis eſt Plato. ſortes eſt magnus, & tantus eſt Plato.

Relatiuum accidentis diuerſitatis eſt illud, ꝙ refert eandem qualitatem, aut quantitatem in ſpecie, ſed ſupponit ꝓ alia diſtincta ſpecie, vt ſortes eſt albus, & alterius modi eſt Plato, puta quia niger. Sortes eſt bicubitalis, & alterius modi eſt Plato, quia cubitalis.

Quantum ad tertium, ut ſcias modos generales, quibus ſupponunt diuerſa relatiua iuxta diuiſiones prædictas, aduerte quinque regulas.

Prima eſt. Relatiuum identitatis ſubſtantię reciprocum, & non reciprocum, dūmodo non ſit poſſeſſiuū ſupponit ꝓ eodē numero, pro quo ſupponit ſuū antecedēs, in cōparatione tamē ad alterū extremorū. exemplū de nō reciproco nō poſſeſſiuo, ut aliqs hō eſt iuſtus, & ille defendit iuſtitiam, ly ille non ſupponit abſolute, & indeterminate pro aliquo homine, ſed pro aliquo homine iuſto, & ꝓpea ſecūda pars copula

copulatiue.s. & ille defendit iustitiam. nō significat absolu te, & indistincte, ꝙ aliquis hō defendit iustitiam, sed quod aliquis hō est iustus defendit iustitiam, & hoc est dictū in cōparationē ad alterū extremorum. Nā ly iustus est exsrre mum primæ categoricæ, qa est eius prędicatum, ex hoc seq tur, ꝙ hæc copulatiua est falsa, aliquis homo est animal, & asinus est illud. Nā secunda cathegorica est falsa. Significat enim ꝙ asinus sit illud animal ꝙ est aliquis hō, & hoc est falsum, vt patet. Hæc autem est vera, Plato est hō, & sortes nō est ille, quia ly ille significat quod sortes licet sit hō, nō tamē est hō q̄ est Plato, sed alius. Exemplum de reciproco. Omnis homo videt se. Sicut ly homo distribuitur sic ly se. Sed intelligendum est, ꝙ non est sensus, quod omnis hō vi deat absolute omnem hominem, sed referendo singulos ad seipsos. Sic descendendo. Omnis homo videt se, ergo iste homo videt seipsum, & ille videt seipsum, & ille, &c.

Secunda regula. Relatiuum diuersitatis substantiæ, & re latiuum possessiuum nō supponit pro eodem, pro quo sup ponit suum antecedens, sed pro alio. Exemplum de primo. Duorum contrariorum immediatorum vnum est in subie cto alterum non. Patet ꝙ pro alio contrario supponit ly vnum, & pro alio supponit ly alterum, puta ly vnum suppo nit pro sano, & ly alterum supponit pro ægro. Exemplum de secundo, id est de possessiuo, aliquis homo currit, & suus asinus dormit. Constat ꝙ antecedens supponit pro homi ne, & relatiuum suus supponit pro asino.

Tu tamen aduerte, ꝙ relatiuum possessiuum duo signifi cat, vnum in recto.s. rem possessam, alterum in obliquo.s. possessorem, vt quando dicitur, Sortes currit, & suus asinus dormit, ly suus in recto significat asinum possessum, & in obliquo sorte possessorē. Sic.n. itelligitur, & suus asinus.i. asinus sortis, siue possessus a sorte dormit. Cū igitur relati uum possessiuum duo significet, potest pro duobus suppo nere.s. pro re possessa in recto, & pro possessore in obliquo. Et sic erit verum, ꝙ relatiuum possessiuum supponit pro eodem, pro quo suum antecedens, sed in obliquo, & ꝓ alio sed in recto, vt docuimus. Verum, quia suppositio in recto est principalior, ideo regula non facis mentionem de sup positione in obliquo.

Tertia

Tertia regula Relatiuum identitatis accidentis nō supponit pro codē numero, ꝑ quó supponit suū antecedēs, sed pro alio simili, aut æquali, vt sortes est albus, qualis est Plato, ly qualis non supponit pro sorte albo, sed ꝑ Platone albo, q est alius à sorte albo. Et hic, Sortes est cubitalis, quātus ē Plato, ly quātus nō supponit ꝑ sorte, sed ꝑ Platone.

Sed dices. Si non supponit pro eodem, pro quo suum antecedens, ergo non debet dici relatiuū identitatis. Est enim relatiuum identitatis quod refert, & supponit pro eodem quo suum antecedens.

Respōdetur. Differt relatiuum identitatis substantiæ à relatiuo identitatis accidentis, & cōuenit. Cōuenit qdē in hoc. ꝙ vtrunque refert idem aliquo modo idētitatis. est. n. idētitatis triplex. s. in substantia, quæ absolute dicitur identitas, & idētitas in qualitate, quæ dicitur similitudo. Est. n. similitudo rerū differentiū eadē qualitas & idētitas in quātitate, q̄ dicitur æqualitas, est. n. æqualitas rerū differētiū eadē quātitas. Differt aūt in hoc ꝙ relatiū identitatis substātiæ refert, & supponit ꝑ codē numero substantialiter, pro quo suū antecedens supponit, vt sortes qui disputat est doctus. Relatiuū aūt idētitatis accidētis supponit ꝑ eodē accidentaliter, quia ꝑ identitate in qualitate, vt talis & qualis. vel pro identitate in quantitate, vt tantus, & quantus. Verū qa idētitas accidentalis non est simpliciter idētitas, sicut est identitas substātialis, ideo dicitur in regula apud logicū, ꝙ relatiuū idētitas accidentis nō supponit ꝑ eodē numero, ꝑ quo supponit suū antecedens, sed pro simili aut æquali. Et hoc est quòd diximus supra, quòd supponit pro eodem in specie.

Quarta regula, Relatiuū diuersitatis accidētis, supponit ꝑ dissimili illi, aut inæquali illi, ꝑ quo supponit suū antecedēs vt nix ē alba, & aliusmodi est fuligo, ly aliusmodi nō supponū t ꝑ re alba, sed pro nigra, q̄ est dissimilis rei albæ.

Quinta regula. Omne relatiuum supponit eodem modo generali quo supponit suum antecedens. Nam modi generales supponendi sunt isti, materialiter, naturaliter, simpliciter, personaliter. Intendit ergo hæc regula, ꝙ si antecedens supponit materialiter, sic & suū relatiū, vt ibi, Ly hō est nomen ꝙ est primitiuum. Ly quod supponit materialiter,

sicut

ſicut homo. Si antecedens ſupponit naturaliter,ſic & relatiuum,vt homo eſt animal,qui.ſ.homo eſt ſubſtãtia.Si antecedẽs ſupponit ſimpliciter,ſic & relatiuũ, vt animal eſt genus,ꝙ eſt prædicabile de pluribus.Idem intellige de ſuppoſitione perſonali,vt homo currit qui mouetur. Hęc dicta ſint de modis generalibus,quibus relatiua ſupponunt.

Quantum ad quartum,vt ſcias modos ſpeciales ſupponẽdi relatiuorum,aduerte quinque regulas.

Prima regula:Oẽ relatiuum identitatis ſubſtantiæ in eadem categorica ſui antecedentis,ſemper ſupponit eodẽ modo particulari,qui ſupponit ſuum antecedens, ita ꝙ ſi antecedens ſupponit diſtributiue,ſic & relatiuũ, ſi cõfuſę confuſe,ſi determinate determinate, ſi diſcrete diſcrete, ꝙ probatur inductiue,vt hic. Omnis homo qui currit mouetur, ly homo,& ly qui ſtant diſtributiue, & hic. Omnis non eſt animal,ꝙ eſt rõnale,ly animal, & ly ꝙ ſtant confuſe tãtũ. Et hic,homo,qui currit, mouetur, ly hõ, & ly qui ſtant determinate,& hic,Sortes ꝗ dormit quieſcit, ly ſortes,& ly ꝗ ſtãt diſcrete. Idẽ intellige de relatiuo idẽtitatis ſubſtantiæ reciproco tam non poſſeſsiuo quàm poſſeſsiuo Exemplum de non poſſeſsiuo,vt omnis homo videt ſe, ly homo, & ly ſe ſtant diſtributiue. Nam bene ſequitur, Oĩs hõ videt ſe, ergo iſte videt ſe,& iſte videt ſe,& ſic de ſingulis, non abſolute,ſed referendo ſingulos ad ſemetipſos. Exemplum de poſſeſsiuo,aliquis homo diligit filium ſuum, ly homo, & ly ſuum ſtant determinate.Et in iſta,Pater ſortis vocauit illum,ly ſortis,& ly illum ſtant diſcrete. Et aduerte,ꝙ ex hac regula extrahuntur tres concluſiones.

Prima eſt, datur aliqua propoſitio vniuerſalis affirmatiua,cuius prædicatum ita diſtribuitur ſicut ſubiectum,vt in iſta. Omnis homo videt ſe.

Secunda eſt,quando prædicatum eſt relatiuum identitatis ſubſtantiæ,ſignum vniuerſale affirmatiuum, ita hẽt virtutẽ diſtribuẽdi prędicatũ ſicut ſubiectũm, vt patet in propoſitionem præmiſſa. Dixi quando prædicatum eſt relatiuum,vt excipiam abſolutum. Dictũm eſt enim ſupra,ꝙ in abſolutis ſignum vniuerſale affirmatiuum diſtribuit terminum immediate ſequentem, & mediate ſequentem confundit,vt in iſta.Omnis homo eſt animal.

Tertia

Tertia est dantur duo termini communes sequentes signũ vniuersale affirmatiuum non impeditum par aliud signum distributiuum superueniens, ex quibus remotior à signo distribuitur, & non propinquior, vt patet in ista. Omnis hõ est videns se, ly videns, quòd est propinquius signo vniuer sali affirmatiuo, confunditur, & ly se, quòd est remotus. distribuitur.

Secunda regula. Omne relatiuum diuersitatis substãtię, non semper supponit eodem modo particulari, quo suppo nit suum antecedens, sed diuersimode, eodẽ quidem modo supponit vt hic. Vnus hõ currit, & alius dormit, ly homo, & ly alius supponunt determinata. & in hac, Omnis homo doctus docte loquitur, & omnis alius ruditer loquitur, ly hõ & ly alius stant distributiue. Diuerso modo supponunt, vt hic. Omnis hõ iustus iuste viuit, & alius iniuste, ly hõ distribuitur, & ly alius stat determinate. Aliquando antecedens supponit confusius, quàm relatiuum, vt in propositione præmissa, aliquando econuerso, vt hic, Aliquis homo disputat, & tantum alius currit, ly homo supponit determinate, & ly alius confuse propter notam exclusionis.

Tertia regula; Omne relatiuum idẽtitatis substantię relatiuum hypothetice ad suum antecedens supponẽs cõfusę tantum non supponit eodem modo, sed determinate, habito respectu ad totam suppositionẽ sui antecedentis, vt hic, Omnis homo est animal, & illud est rationale, ly animal stat confusæ, & ly illud stat determinate. & ideo hæc secunda categorica, scilicet & illud est rationale, est falsa. Significat enim, ꝙ illud, ꝙ est omnis hõ, est rationale. & hoc ẽ falsum significatũ, quoniam nullum est animal, ꝙ sic omnis hõ. Vnde non potest vere dici, quòd illud est rationale.

Quarta regula: Omne relatiuum identitatis substantię, hypothetice relatum ad suum antecedens supponens discretæ, aut determinatæ, aut distributiuæ, supponit eodem mõ vt suũ antecedens, habito respectu ad totam cõpositionem sui antecedẽtis, vel ad alterũ extremorũ. Exẽplũ de suppositione discreta, Sortes ẽ hoc animal, ꝙ est hoc rõnale, ly animal in antecedente, & ly hoc in secunda categorica stant discrete. Exemplum de suppositione determinata, aliquis homo currit, & tu es ille, ly homo, & ly ille stãt determinate.

Exemplum

Exemplum de distributiua, Quilibet homo est animal, & idem est rationalis Sēsus est quilibet homo est animal, & idem, id est quilibet homo est rationalis.

Quinta regula: Relatiuum accidentis, siue identitatis, siue diuersitatis, non semper supponit eodem modo particulari, quo supponit suum antecedens, sed secundum exigentiam sui signi eodem modo supponit, vt in ista, aliquis homo est albus, & talis est cignus, ly albus, & ly cignus supponunt determinate. Et in ista, Omnis homo rudis arat, & nullus talis disputat, ly rudis, & ly talis stant distributiue, Diuerso autem modo, vt hic, Omnis homo albus currit, & talis disputat, ly homo albus stat distributiuæ, & ly talis confusæ tantum, aliquando autem antecedens supponit determinate, & relatium distributiue, vt hic aliquis homo est albus & nullus talis est æthiops, ly albus supponit determinate, & ly talis distributiue. Et hic aliquis homo est niger, & omnis æthiops est talis, ly niger stat determinate, & ly talis stat cōfusæ tātum. Idem intellige de relatiuo diuersitatis, accidentis Nam aliquando supponit eodem modo, vt suū antecedens, vt hic, aliquis homo est albus, & aliusmodi est æthiops, ly albus, & ly aliusmodi stant determinate. Aliquādo autem supponunt diuerso modo, vt hic, Aliquis homo est niger, & non aliusmodi est coruus, ly niger stat determinate, & ly aliusmodi stat distributiue, propter negationem, quæ non impedita distribuit terminum communem immediate, & mediate sequentem, vt declaratum est supra. Hæc dicta sint de modo speciali supponendi relatiuorum. & hic terminatur intentio nostra de Suppositionibus tam absolutis pro propriis, & impropriis, quàm relatiuis.

Tractatus septimi de Suppositionibus. Finis.

INCIPIT TRACTATVS octauus, de ampliationibus, & appellationibus, ex doctissimorum virorum Logicalibus desumptus, & ordinatus.

POST tractatum de suppositionibus, expedit tractare de Ampliationibus & Appellationibus, quoniam vt docuimus in tract. de syllogismo formali, sicut propter transitum a suppositione ad suppositionem sibi repugnantem committuntur multi errores, & quamplures fallaciæ in arte syllogistica, sic & à transitu ab ampliatione ad appellationem. Nā nisi teneantur termini in præmissis & in cōclusione æque amplæ, & æque strictæ, syllogismus semper est inualidus, & ita potest concludi conclusio vera ex præmissis falsis, sicut ex veris. Vt ergo scias vitare errores in arte syllogizandi, qui eueniunt propter ampliationē & appellationem terminorum, tradenda est resoluta doctrina in hoc tractatu de ampliationibus, & appellationibus. Diuidemus igitur ipsum in duo capita.

In primo, agendum est, de Ampliatione.

In secundo, de Appellatione.

De Ampliatione. *Cap.* I.

IN primo cap. agendum est de ampliatione. Hic ergo tria videnda sunt.

Primo, quid sit ampliatio termini de qua hic intēdimus.

Secundo, q̄, & quot sit vniuersalis regulę ampliationū.

Tertio, soluentur quædam dubia.

Quantum ad primum aduerte, quòd de ampliatione inuenio apud Logicos duas descriptiones, quarum vtraque recipi & defensari potest.

Prima est hæc. Ampliatio est extensio termini communis à minoris suppositione ad maiorē, vt cū dicitur, homo potest esse antichristus, ly homo non solum supponit pro præsentibus, sed etiam pro futuris.

Aduerte,

Aduerte, quòd ly extensio ponitur loco generis, tāquam
quid magis commune, & sumitur pro similitudinem. Nam
extensio proprie est dilatatio alicuius quanti, vt quando ip
sum quantum trahitur ad maiores dimēsiones, v.g. cerà cō
gelata si liquefiat extenditur, quoniam recipit maiores di
mensiones, & occupat maiorem locum. Per similitudinem
autem in proposito, est dilatatio termini communis inquā
tum sumitur in aliqua propositione ad supponendum pro
pluribus suppositis q̄ ante. nam ampliatio attenditur prin
cipaliter in suppositione personali, quæ est respectu suppo
sitorum, vt diximus in tract. præced. Dicitur extensio ter
mini communis, ad differentiam termini discreti qui non
potest supponere aliquando pro pluribus aliquando pro
paucioribus, sed tantum pro vno solo, & ideo iuxta termi
num discretū non fit ampliatio, neque appellatio. Dicitur
à minori suppositione ad maiorem non intensiue, sed extē
siue. Est autem minor suppositio personalis, extensiue, quā
stat ter. communis in propositione pro paucioribus suppo
sitis, vt hic. Homo est albus, ly homo stat tantum pro præ
sentibus. maior autem est, quando stat pro pluribus, vt hic,
Homo potest esse albus, ly homo stat pro eo, qui est homo
vel potest esse homo, vt tibi manifestabitur infra. Vnde in
prima homo restringitur, in secunda ampliatur.

Et aduerte per ly à minore suppositiōe, &c. distinguitur
ampliatio ab appellatione, vti tibi erit notum in cap. seq.
hæc est prima descriptio.

Secunda talis est, Ampliatio est acceptio termini in pro
positione temporaliter supponentis vltra consignificatio
nē verbi principalis, vel participii eiusdem pro cuius noti
tia aduerte, quòd ampliatio termini, ē ampliata suppositio
termini respectu verbi, cui coniungitur pro diuersa differē
tia temporis: v.g. Hic terminus hō si coniugitur verbo præ
sentis temporis, vt dicemus in cap. seq. stat solum pro p̄sen
tibus, vt homo currit. Si autem coniungitur verbo præteri
ti vel futuri temporis, stat pro præsentibus, vel præteritis,
vel futuris, vt album fuit nigrum, vel album erit nigrum.
Constat igitur quid sit ampliatio apud logicum.

Quantum ad secundum aduerte quattuor regulas gene
rales, Prima est, Omnis terminus supponens à parte ante re

ſpectu verbi de preterito vel ſui participii ſupponit pro eo, ꝙ eſt vel fuit, v.g. In hac propoſitione homo, fuit ab æterno, Ly hō nō ſupponit ſolum pro homine, qui nūc eſt, nec ſolum pro homine, qui fuit, licet pro hoc diſiuncto, homo qui eſt vel fuit homo, fuit ab æterno, & ſecunda pars eſt vera, ſuppoſitio quod mundus ſit æternus in via peripatetica.

Pro confirmatione huius regulæ aduerte, ꝙ idem dicendum eſt de verbo præteriti imperfecti, ſicut præteriti perfecti. Vnde in iſta, homo currebat, ly homo ſupponit ampliatiue pro eo, qui eſt vel erat homo hoc aūt non verificatur ratione ſui participii, quoniam præſens, & præteritū imperfectum habent idem participium. Verbū autem præſentis temporis vt dicemus in ca. ſeq. reſtringit terminum ad ſuponendum ſolum pro eo quod eſt. Sic & participium eius inquantum deſeruit tempori præſenti. Aduerte etiam, ꝙ regula debet ſic intelligi. Omnis terminus ſupponens à parte ante reſpectu verbi de præterito, vel eius participio ſuponit, pro eo quod eſt vel fuit, niſi talis terminus reſtringatur, vt hic, homo, qui nunc eſt, fuit, ly homo nō ampliatur, ſed ſtat ſolum pro præſentibus per ly, qui nunc eſt. Quare autem magis ampliatur à parte ante quàm à pate poſt dicam infra.

Ex iſta regula trahitur veritas harum ꝓpoſitionū Puer fuit vir. Nam qui eſt vel fuit puer, fuit vir. & ſecunda pars eſt vera, qui enim eſt vir in trigeſimo anno, fuit puer in decimo anno. Virgo concepit, nam quæ eſt vel fuit virgo, cōcepit. Quæ enim fuit virgo in decimoquarto anno concepit, licet nunc non, ſit virgo. Quod dictum eſt de verbo preteriti temporis, intellige de participio eiuſdem. Nā in iſta, homo eſt ſuſcitatus à mortuis, ly homo ſupponit pro eo, q eſt vel fuit, hō & ſecunda pars eſt vera, & in iſta. Cæcus eſt illuminatus, ly cæcus ſupponit pro eo, q eſt vel fuit cęcus. & ſecunda pars eſt vera. Vnde vt diximus, in tract. de ſyllogiſmo formali, hoc argumētū nō valet in Darii, Oīs cęcus eſt illuminatus. Sortes eſt cæcus, ergo ſortes eſt illuminatus. Nā in maiori ſupponit cæcus pro eo q ē vel fuit cęcus, in minori aūt ſolū pro eo, qui eſt cæcus, vt declarabitur in cap. ſe. vnde cum in mat. ſtet ampliatiue, & in min. reſtrictiue non valet argumentum. Hęc de prima regula dicta ſint.

Secunda

Secunda regula est. Omnis terminus supponens a parte respectu verbi de futuro, vel sui participii ampliatur ad supponendum pro eo, ꝙ est vel erit, vt hic. Homo generabitur .i. q est vel q erit homo generabitur, & secunda pars est vera. Nam homo qui est, iã genitus est, ergo nõ generabitur. Qui vero erit homo, & nondum est, ille generabitur. Hæc regula resoluta est apud logicos, nec indiget alia expositione, aut limitatione, & ex ea sequitur harum propositionũ veritas, Magnus erit paruus. i. qui est vel erit magnus. erit paruus, & secunda pars est vera. nã si puer quinque annorũ, qui in secundo anno erit magnus, in decimo anno erit paruus. Corrupta erit virgo, Meretrix erit virgo. Nam quæ est vel erit corrupta, & quę est vel erit meretrix, erit virgo, sit .n. puella quinque annorũ, q̃ sit futura meretrix, aut corrupta in decimoquarto anno, ista q̃ est erit meretrix in decimotertio anno, erit adhuc uirgo in decimo anno. Mortuus ambulabit. i. qui vel erit mortuus, ambulabit, & scd'a pars est vera. Nam sit hõ, q hinc ad annum morietur. Verũ est dicere, ꝙ hinc ad mẽsem ambulabit, & forte hodie vel cras.

Tertia regula. Omnis terminus supponens a parte ante vel a parte post respectu horum verborum incipit, & desinit, potest, & contingit, & suorũ participiorum, & nominũ verbalium desinẽtium in bilis, vel in bile, vel in or, ampliatur ad supponendum, pro eo quod est, uel incipit, vel desinit, vel contingit, vel potest esse, exẽplum incipit, Album incipit esse. i. ꝙ est album, vel incipit esse, albũ incipit esse. Exemplum de desinit, calidum debuit esse. i. ꝙ est calidum, vel desinit esse calidum, desinit esse. Exemplum de potest, album potest esse nigrum. i. ꝙ est vel potest esse album, potest esse nigrum. Exemplum contingit, Calidum contingit esse frigidum. i. ꝙ est vel contingit, esse calidum, contingit esse frigidum. Exempla de eorum participiis, & verbalibus nominibus, quia non sunt multum in vsu, ideo pertranseo, quære tu.

Sed aduerte, ꝙ licet secundum omnia prędicta verba possit fieri ampliatio, præcipue tamen per uerbum potest, & ꝓ nomen verbale terminatum in bile, vt possibile. Nã potest & possibile faciũt propositionem de sensu composito, & diuiso, vt tibi declarabitur in tractatu de probationib. termi

nonum, & ideo eorum ampliatio est magis in vsu, & restri ctio. Ex hac regula sequitur veritas harum propositionũ, Dulcissimum potest esse dulcius, idest quod est dulcissimũ potest esse dulcissimum, potest esse dulcius, & secunda pars est vera. Nam sumpta vna quãdo incipit matutari, & est ali quantulum dulcis, eritq; hinc ad mensem dulcissima hodie verum est dicere, quod potest esse dulcissima, & hinc ad de cem di es erit dulcior, ergo verum est dicere, quod dulcissi mum, idest quod põt esse dulcissimum, potest esse dulcius.

Infimum potest esse inferius. i. quod est infinitũ, vel põt esse infimum, põt esse inferius, & secunda pars est vera, & declaretur sicut præcedens. v. g. Sumatur lapis, qui debeat descẽdere a loco supremo ad infimũ per tria media, A, B, C, & D, sit locus infimus, quando lapis erit in B, verum erit di cere, quod lapis est, vel põt esse infimus, & quãdo erit in C, erit inferior & continue erit inferior, donec ꝑueniat ad D, tunc enim erit infimus, quia de facto erit in loco infimo. Ergo infimum. i. quod põt esse infimum põt esse inferius. Ex eadem regula patet veritas harum propositionum, respe ctu participii & nominis verbalis. Genitum est generabile, idest quod est genitum, vel potest esse genitum, est genera bile, & secunda pars est vera, nam sicut quod potest esse ca lefactum, est calefactibile, sic quod potest esse genitum esse generabile. Corruptum est corruptibile, idest quod est cor ruptum, vel potest esse corruptum, est corruptibile idest po test corrumpi, & secunda pars est vera. Nam sicut, quod po test esse visum, esse visibile, aliter non posset esse visum nisi esset visibile, sic nihil potest esse corruptum, nisi sit corru ptibile, ergo ista est vera, corruptum est corruptibile mo do præexposito.

Quarta regula. Omnis terminus supponens a parte post in verbo actiuo, vel a parte ante in uerbo passiuo respectu verbi extendentis actum suum tam ad rem existentem, q̃ nõ existentẽ, vt sunt ista uerba: cognosco, intelligo, imagi nor, opinor, ampliatur ad supponendum pro eo, ꝙ est, vel est cognoscibile, aut intelligibile, aut imaginabile, aut opi nabile, aut possibile esse. Vt in istis, intelligo rosam, vel ro sa intelligitur, Imaginor montẽ aureũ, opinor alterũ mun dum, ꝑdicatũ ampliatur ad standũ pro eo, quod est, vel est

possibile,

possibile, vel intelligibile, &c. dato, quòd non sit in rerum natura. Vnde rosa non existente, vt in hieme, si dico, intelligo rosam, sic habet intelligi, intelligo rosam, quę est, vel potest esse. Si dico, opinor alterum mundum, sic habet intelligi, opinor alterum mundum, qui est, vel opinabilis est esse. Si dico imaginor montem aureum, sic habet intelligi, imaginor montem aureum, qui est, vel qui est imaginabilis esse. Iste sunt præcipuæ, & magis famosæ regulæ ampliationũ, apud Logicum, ex quibus omnibus sequũtur tria corollaria. Primum, quando subiectum, vel prędicatum est terminus ampliatiuus siue sit participium siue nomen, non valet cõsequentia a tertio adiacente ad secundum adiacẽs. Exemplum de participio, non sequitur, homo est mortuus, ergo homo est, homo est generandus, ergo homo est. Nam in antecedente homo ampliatur, vt patet per primam, & secundã regulam, in consequente autem restringitur ad hominem præsentem, & ideo antecedens est verum, & consequens falsum, exemplũ de nomine. Rosa est intellecta a me, ergo rosa est: non sequitur, quoniam in antecedente ampliatur rosa ad supponendũ pro rosa, q̃ est, vel potest esse, vt est intelligibilis, in consequente autem restringitur ad rosam existẽtem de præsenti, propter copulam præsentis temporis.

Secundum. Hæc conuersio non valet, Aliquis homo est futurus, ergo aliquod futurum est homo. sed debet sic conuerti, ergo aliquod futurum est, vel erit homo.

Tertium. Hic syllogismus non valet, Omne præteritum fuit, Diluuium est præteritum, ergo diluuium est, quoniã in minori tenetur diluuium ampliatiue pro eo, ꝙ est vel fuit, in cõclusione aũt tenetur restricte ad tempus pręsens, ergo syllogismus non valet. Docuimus .n. in tract. de syllogismo formali, ꝙ argumentum non tenet, quando termini non tenentur æque ample, & æque stricte. Hæc pro regulis ampliationum dicta sint.

Quantum ad tertium aduerte. ꝙ in prędictis regulis multa videntur dici ad placitum, & absque ratione, & ideo multi non admittunt has regulas, & dicunt terminum non supponere nisi iuxta differentiam temporis, cui adiũgitur: v.g. Si iungitur tempori pręsenti supponit pro tempore p̄senti, si præterito, pro præterito, si futuro pro futuro.

Primum dictum ad placitum est, ꝙ verbum de preterito, vel de futuro, vel eorum principia ampliant terminũ a parte ante, & non sit mentio de termino a parte post, cũ tamẽ videatur eadem ratio. Nã ista, puer fuit senex, tã subiectũ, q̃ prædicatum supponunt determinate, ergo qua ratione ampliatur subiectum, eadem ratione, & prædicatum.

Secũdum dictum ad placitum est, ꝙ terminus suppones respectu, verbi de præterito, vel de futuro, ampliatur ad stãdum pro his, qui sunt, vel fuerunt, vel erunt, non autem terminus supponens respectu verbi de præsenti, quoniam ille stat tantum pro his, qui sunt. Hæc autem differentia videtur mere voluntaria, quoniam pro ea nulla adducitur ratio in regulis supradictis.

Tertium dictum ad placitum est, ꝙ ista verba potest, incipit, desinit contingit, habent particularem vim ampliandi terminum a parte ante, & a parte post, quod non hẽt verbũ substantiuum, nec alia verba, & præcipue in tempore p̃senti modi indicatiui, vt excipiam verbum substantiuum, & multa alia verba, quæ habent uim ampliandi in tempore præterito, & futuro, ut patet per primam, & secundam regulam. Cum ergo non assignetur causa talis regulæ, quę est in tertia in ordine, videtur uoluntarie posita.

Quartum dictum ad placitum est, ꝙ solus terminus rectus a parte post uerbi actiui, uel a parte ante uerbi passiui uel eius participii habentis naturam transeundi indifferenter ad possibile, & imaginabile, ampliatur ad standnm pro eo ꝙ est, vel est possibile esse, uel imaginabile. Hoc autem dictum videtur mere voluntarium, cum non assignetur ratio propter q̃ appareat, ꝙ id magis conuenit tali termino, quam alii.

Ad primum dicitur, ꝙ regulas ampliationum non oportet fundare tam in aperta ratione, q̃ in vsu primorũ auctorum, nam quia primi auctores vidẽtur loqui secũdum hos modos ampliatiuos ideo posteriores eos respiciunt, & q̃dẽ, ꝙ auctores primi vtantur his modis patet præcipue apud Arist. nam in 1. Priorum vtitur ampliatiue hoc verbo contingit, & in primo elenchorũ hoc futuro sanabitur. & in secundo Perihern. hoc verbo potest. Quod igitur respectu verbi de præterito, vel de futuro, vel respectu suorum participiorum

cipiorum terminus rectus a parte ante amplietur, & nulla fiat mentio de termino recto a parte post, alia non est manifesta ratio, nisi quia auctores primi sic vsi sunt loqui. Nec id debet mirum videri, quoniam cum tractatus ampliationũ multũ adhæreat grammatice, in qua magis attẽditur auctoritas primorum instituentium, quàm euidẽs ratio, sufficere debet pro approbatione regularum ampliationum eadem auctoritas.

Quidam tamen cupientes satisfacere his, qui in omnib. rationem quærunt, quos reprehendit Arist. in 2. Metaphy. quoniam in multis oportet credere primis inuentoribus, dicunt huius rationem esse, quia terminus rectus a parte ante supponit de per se respectu huius verbi inclusi est in verbo ampliatiuo. sed terminus sequens verbum non supponit de per se respectu huius uerbi est, sed solum respectu participii, a quo determinatur. Verum si aduertis hæc ratio videtur ad placitum adducta, sicut & regula ampliationum. & ideo melius est assentire primis auctoribus, quàm rationi incipidenti.

Ad secundum dicitur, ꝙ & si principaliter inhærendum sit primis auctoribus, tamen aliquantulum euidenter ratio haberi potest, quàm in antedictis, & ratio quidem est hæc, verbum substantiuum de præterito, & futuro includit idem verbum de præsenti, vt patet resoluendo in suũ participiũ, vt hic. Homo fuit. i. homo, qui ex preteritis homo erit. i. homo est futurus. Quod enim fuit, verum fuit aliquãdo dicere, hoc est, & quod erit. Verum erit aliquãdo dicere, hoc est. Verbum autem substantiuum præsentis temporis, vt ly est, non includit præteritum, & futurum. Stat enim, vt declarabitur tibi in sexto Phys. ꝙ aliquod pro hoc instanti sit, qđ tamen ante hoc instans non fuit, nec post hoc instans erit. Non est ergo eadem ratio de verbo præterito, & futuro, & de uerbo presentis temporis.

Ad tertium dicitur ut supra, sed & aliqualis ratio est in promptu. Nam ista uerba incipit, & desinit cõtingit potest sunt talis naturę, ꝙ eorum actus possunt se extendere ad rẽ actu existentem, & non existentem. i. ad rem preteritã, uel futuram. Nam, ut declarabitur in tract. de probationibus terminorum aliqua incipiunt esse per positionẽ de p̄senti,

&

& negationem de præterito, vt hic. Homo incipit esse, Homo nunc est, & ante hoc nunc non fuit, ergo homo incipit esse. Aliqua aūt incipiunt esse per negationem de præsenti, & positionem de futuro, vt motus incipit esse. Motus nunc non est, & post hoc nunc immediate erit, ergo motus incipit esse. Idem intellige de hoc verbo desinit. Nā quędam desinunt per positionem de præterito, & negationem de præsenti quædam autem per positionem de præsenti, & negationem de futuro. & hæc omnia tibi manifesta erunt in tract. de probationibus terminorum.

Similiter actus istorum verborum potest & contingit, & suorum participiorum, & suorum nominum verbalium, vt possibile & contingens. possunt transire super rem actu existentem & actu non ctistentem. Nā hæc est vera homo currēs pōt currere. nam si non posset currere, non curreret, & hæc est vera, Homo sedens pōt currere. Nam remoto impedimento, per potētiam motiuam, potest homo quiescere ꝑ sessionem, & velociter moueri per cursum. De cōtingit hęc est vera, Hominem sedere contingens est, & hæc est vera, rosam generari in Vere contingens est, in prima verificatur contingens de homine existente, in secunda verificatur de rosa non existente, & ideo non est mirum si prædicta verba habeant vim ampliandi, quàm non habent communiter omnia alia verba.

Ad quartum dicendum est, vt ad tertium. nam verba, q̄ concernunt actum animæ cognoscitiuæ, ita verificantur de existente, sicut de non existente, dummodo non existens sit intelligibile aut opinabile, aut imaginabile, ideo non est mirum si sunt verba ampliatiua. Et quidem, ꝙ talia verba puta intelligo, cognosco, opinor, imaginor, somnior, verificentur tam de re existenti, quàm non existēti, declaratū est in regula quarta, & eadem tibi manifestiora erūt in lib. 3. de anima. Hæc de ampliationibus dicta sint pro quanto eas incipiunt logici communiter. Quod dixerim, quoniam Petrus Mātuanus terminista, apparuit negans absolute ampliationem termini respectu cuiuscunque verbi, & tēporis verbi, vt patet in logica. Verū ne nouitiis intellectus confundatur, hoc ꝑtranseo. Si tamen tibi est appetitus id vidēdi & intelligendi, quæ in Meng. in parte 2, vbi defensat am
pliationem

pliationem terminorum contra Petrum Mant. & illic inue nies fundamenta, & arg. Petri Mant. & Mengi Fauentini satis resolutas respōsiones. Hæc de Ampliationib. dicta sint.

De Appellationibus. Cap. II.

IN secundo cap. agendum est de appellationibus, de quibus tria videnda sunt.

Primo, quot sint modi famosi qb. dicitur appellatio.

Secūdo, qd sit appellatio in sensu, de quo hic intēdimus.

Tertio, quę & quot sint regulæ magis vsitatæ de appellatione.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ appellatio solet communiter dici quattuor modis. Primo dicitur, recursus a minori iudice suspecto ad maiorem propter iniustitiam latæ sententiæ, & de hac considerat Ciuilis, nō autem Logicus, neque Physicus, neque Mathematicus, neq; Metaphysicus. Secundo dicitur, appellatio communicatio multorum in aliquo vno nomine, & sic appellatione dicitur nomen appellatiuum, quod pluribus cōuenit, vt homo, animal corpus, & de hac considerat grammaticus distinguens nomen in proprium & appellatiuum, quod dicitur apud Logicum terminus discretus, & terminus communis. Tertio dicitur, denominatio alicuius ab aliquo accidentalis, tam ab intrinseco, quàm ab extrinseco, vt nix appellatur alba .i. denominatur alba ab albedine. Dixi tam ab intrinseco, quàm ab extrinseco, quoniā res aliquando appellatur talis ab accidēte sibi inhærente, vt aqua calida a calore sibi intrinseco, aliquando aūt ab accidente inhærente alteri, vt res appellatur locata à loco, & tamē locus nō est subiectiue in loco, sed in locantē. Idē intellige de re tpāli, vt denominatur a tpe, & de agēte, vt denominatur ab actione. Et hæc tibi manifestabuntur in 3. & in 4. Phys. Et de hoc modo appellationis locuti sumus in Ante prædicamentis tractantes de denominatiuis. Quarto dicitur, restrictio termini supponentis, & vt sic opponitur ampliationi. Nā sicut ampliatio est extensio termini a minori ad maiorē suppositionē, modo quo exposuimus in c. pced. sic appellatio opposito modo ē restrictio termini a maiori ad minorē suppōnem, vt tibi manifestabitur

tur infrà,& de hoc quartó modo tantum agendũ eſt hic.

Quantum ad ſecũdum aduerte, ꝙ appellatio quarto modo ſumpta, & vt opponitur ampliationi ſic diffinitur. Appellatio eſt acceptio termini in propoſitione ſupponentis tantum pro differentia tp̄is verbi, cui adiungitur, ita q̄d ſi adiungitur verbo præſentis temporis, ſupponit ſolum pro præſentibus, vt homo currit. Si verbo præteriti tp̄is, pro eo quod fuit, ſi verbo futuri tp̄is, pro eo quod erit, vt tibi declarabitur in ſeq. Et aduerte, ꝙ hæc deſcriptio non diſcordat ab ea, q̄ ponunt reales, dicentes, ꝙ appellatio eſt reſtrictio termini communis a maiori ad minorem ſuppoſitionẽ. Nam in ampliatione ſupponit terminus pro pluribus, cum pluribus differentiis tp̄is, vt pro eo quod eſt vel fuit, aut pro eo, quod eſt vel erit, aut pro eo, quod eſt vel poteſt eſſe, vel eſt ĩtelligibile, vel opinabile, vel imaginabile eſſe. Ex cõſequenti ſupponit pro pluribus ſuppoſitis, quoniam pro p̄ſentibus, aut præteritis, aut futuris, aut poſſibilibus, aut imaginabilibus. In appellatione autem ſuppónit terminus pro paucioribus, quoniam pro his tantum, q̄ ſunt ſub vna differẽtia temporis, vt pro præſentibus, aut præteritis, & futuris, & poſſibilibus tantum. Et ideo bene dicitur, q̄d eſt reſtrictio termini a maiore ad minorem ſuppoſitionẽ, quia in appellatione terminus ſupponit pro paucioribus ſuppoſitis modo quo dictum eſt.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ de appellationibus datur talis diuiſio. Appellationum quędam eſt appellatio tẽporis, quædam ampliationis, quædam formæ.

Appellatio tp̄is eſt acceptio termini in ꝓpoſitione ꝓ aliquo, vel pro aliquibus ſcd̄m ſolã conſignificationẽ verbi, cui coniungitur, vel ſui participii, vt hõ currit, ly hõ appellat tp̄s præſens, q̄a ſupponit ſolum pro præſentibus.

De appellatione tp̄is dantur duæ regulę generales.

Prima eſt. Oĩs terminus ſupponẽs reſpectu verbi de pręſenti nõ ampliatiui, nec diſtracti per participium ampliatiuum, tam ſubiectum, q̄ p̄dicatũ appellat tempus pręſens.i. ſupponũt ſolum pro pręſentibus, vt homo eſt albus, homo currit. Dicitur nõ ampliatiui, vt excipiantur iſta verba incipit, & deſinit, contingit poteſt, & verba concernẽtia actum mentis, vt intelligo, cognoſco, quę vt docuimus in cap. pręcedenti

cedenti,in tertia, & quarta regula, habent vim ampliandi etiam in tempore præsenti,vt album potest esse nigrum,ly album stat pro eo quod est vel potest esse album. &c. Dicitur nec distracti per participium ampliatiuum, vt excipiantur participia præteriti, & futuri temporis, vt hic. Homo est genitus,hõ est generandus.ly homo stat pro homine, q est,vel fuit,vel erit, quia licet coniugatur verbo substantiuo præsentis temporis,tamen rationem participii præteriti & futuri,non appellat tempus presens,sed stat ampliatiue.

Secunda regula est hæc,Omnis terminus sequens verbũ præteriti,vel futuri temporis solummodo, appellat tẽpus præteritum,vel futurum.i.supponit tãtũ pro pteritis, siue pro futuris,vt hic,album fuit nigrum, album erit nigrũ,ly nigrum appellat tempus præteritum in prima propositione,supponit enim solum pro eo quod fuit nigrum, & in secunda appellat tempus futurum, quoniam supponit solum pro eo quod erit nigrum. Dicitur terminus sequens, ad differentiam termini præcedentis,qui regitur à parte ante, quoniam,vt tibi declaratum est in cap. precedenti in regula prima,& secunda ampliatur ad supponendum pro eo quod est vel fuit,vel erit. Vnde in ista album fuit nigrum ly album stat ampliatiue,& ly nigrum appellatiue.

Appellatio ampliationis est acceptio terminis in propositione limitati per verbum,quod habet vim ampliandi,tã à parte ante,quàm à parte post,vel per suum participium. Verba autem habentia vim ampliandi à parte ante, & post sunt ista. Incipit,desinit,contingit,potest,v. g. Hõ incipit esse iustus, tam ly homo, quàm ly iustus stant ampliatiue ratione verbi incipit,& supponunt pro eo quod est,vel incipit esse,tamẽ ly iustus appellat, & restringit inceptionẽ,ita quod licet stet,& possit verificari pro eo quod est, vel incipit esse iustum,tamẽ restringitur ad stãdum pro eo solum, quod incipit esse iustum. Subiectum vero stat simpliciter ampliatiue,scilicet pro eo,qui est,vel incipit esse homo.

Pro appellatione ampliationis datur hæc vniuersalis regula. Omnis terminus rectus à parte post, ita q sequatur verbũ aliquod est istis,incipit desinit,potest,cõtingit, &c. vel suum participium,vel suũ verbale appellat.i. restringit illorum ampliationem,vt patet in exẽplo dato de homine

in

incipiente esse iusto, ita quod verum est dicere, qđ incipit vel desinit, vel contingit, vel potest esse iustum.

Appellatio formæ est acceptio termini in propositione sequentis verbum, vel eius participium, quod concernit actum mentis. Sunt aūt huiusmodi verba intelligo, volo, cognosco, scio, opinor, imaginor, &c. Terminus igitur sequens aliquod istorum verborum dicitur appellare formā, .i. stare pro sua ratione formali, quam insinuamus per dictionem reduplicatiuam, vt cognosco patrem meum .i. sub ratione qua pater ratio autem est. quia genuit me. Dico ergo cognoscere patrem meum, si cognosco eum inquantum genuit me. Similiter cognosco hominem sit cognosco eum inquantum est homo .i. vt est animal rationale.

Et aduerte ꝙ appellatio formæ semper est ex parte prędicati, vnde dicimus quod prædicatum formā appellat .i. stat formaliter, subiectum autem materialiter. Hac de cā multæ sunt propositiones, quæ aliquando sunt vere, & aliquando sunt falsæ factæ per verba concernentia actum mentis secundum quod terminus præcedit aut subsequit verbum, v.g. si dico, Deum trinum cognouit Arist. est vera quoniā Arist. cognouit Deum qui est trinus. Si autem dico Arist. cognouit Deum trinum, est falsa, quoniam licet cognouerit Deum, qui est trinus, non tamen cognouit eum inquantum est trinus .i. prout est vna substantia in tribus suppositis, nam hoc negasset Arist. Item si dico, cibum venenosum desidero potest esse vera, quia possum desiderare fongium, qui est venenosus licet nesciam esse venenosum. Si autem dico, desidero cibum venenosom, est falsa, quoniam sensus est. Desidero cibum inquantum scio ipsum esse venenosū & mortiferum, quem nullus sanæ mentis desiderat.

Item aduerte, ꝙ inter species appellationis prima & tertia est satis in vsu apud doctores, & maxime tertia, vt tibi declarabitur in tractat. de syllogismo sophistico. Secunda autem minime est in vsu.

Item aduerte, ꝙ regulæ præpositæ de appellatione temporis & ampliationis, magis acceptantur ex auctoritate priorum auctorum, quam est euidenti ratione. Sicut etiam diximus de regulis ampliationum. Et ideo non est hic immorādū ad inuestigandū, quæ sit efficax & manifesta apud intelle

intellectum ratio de prædictis, sed sufficit quod recipiãtur ex firmato vsu apud auctores. Hæc de Appellationibus dicta sufficiant.

Tractatus octaui de Appellationibus. Finis.

TRACTATVS NONVS, Magistri Iauelli, de Consequentijs.

IN hoc nostro Tract. de consequentiis non est intentio nostra immorari in recitandis modernorum Logicorum variis & captiosis sententiis, quę magis inuolunt quam illuminent addiscentis intellectum. Nostra ergo intentio est agere de Consequentiis ad viam peripateticam, prout sunt nobis via in acquirendis aliis scientiis, & compendiosius ac efficacius quacunque alia via argumẽtatiua. Hunc igitur tractatum diuidemus in quarto cap.

Primo, diffinietur consequantia.

Secundo, ponentur suæ diuisione vniuersales.

Tertio, assignabuntur tegulæ generale consequentiæ formalis.

Quarto, descendemus ad regulas particulares.

Quid sit Consequentia. Cap. I.

IN primo cap. ne tendamus per incognita, inuestigandum est quid sit consequentia. Sed antequam deueniã ad diffinitionem aduerte, quod consequentia potest tripliciter considerari.

Primo absolute, vt consequ entia est, non contrahendo ipsum ad bonã, nec ad malã, sed vt ab vtraque abstrahit.

Secundo, vt contrahitur ad bonam.

Tertio, vt contrahitur ad malam.

Item aduerte, ꝙ consequentia absolute sumpta dupliciter

ter potest diffiniri.s.quo ad materiam,&quo ad formam, ficut & domus.nam si dicatur quod domus est quid cōposi tum ex lapidibus, & lignis,& cemento est diffinitio per ma teriam,quæ & materialis dicitur, si aūt dicatur ꝙ domus est habitaculum prohibens nos à frigore,& ab æstu pluuia & niue,&c.est per formā, quæ etiam dicitur diffinitio for malis,siue per finem. Hic igitur ad vniuersalem doctrinam habendam de consequentia diffinienda est primo absolute, vt est abstrahens à bona,& à mala,siue vt est communis bo næ,& malæ,secundo diffinietur consequentia, vt est bona tertió,vt est mala.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ materialiter sic diffini tur consequentia est oratio plures cōtinens propositiones coniunctas per notam illationis denotātem sequelā vnius ad alteram,vt homo est rationalis, ergo est risibilis.

Primo,ly oratio ponitur loco generis, est.n. magis com munis,quàm consequentia,nam & syllogismus est oratio, non tamē est consequētia:secūdo dicitur plures continens ꝓpositiones,vt distinguatur ab oratione categorica, nā cō sequētia est oratio hypothetica,hypothetica aūt oratio cō tinet plures categoricas coniunctas per aliq̄ coniunctionē.

Sed aduertę,ꝙ per ly plures intelliguntur duę,vna pręce dens notam illationis,altera subsequens,nam si plures quā duæ,& ordinarentur in modo,& in figura iam non esset cō sequentia,sed syllogismus,vt docuimus in tract.de syllogis mo formali,tertio dicitur cōiunctas per notam illationis, id est per ly ergo,vel igitur,quoniā denotat qđ secūda pro positio sequitur ex prima vere aut putatiue. Vere quidem, vt hic,Sol est super terrā, ergo dies est, putatiue autem vt hic,Deus creauit mundum,ergo creauit ab ęterno,

Formaliter autem sic diffinitur. consequentia est habitu do vera vel existimata subsequentis propositionis ad pręce dentem designata per notam illationis illatiue tentam.

Primo dicitur habitudo,quoniā sequentia, & sequela,& cōsequētia dicitur formaliter respectum,respectus autē est habitudo apud Logicum,vt docuimus in predicamento ad aliquid.sicut paternitas est respectus:& habitudo patris ad filium,& filiatio ecōuerso.Sic & consequētia est habitudo subsequētis ꝓpositionis ad p̄cedentē,vt hic, Homo currit,

ergo,

ergo homo mouetur; nã ex eo quod currit sequitur ꝙ mouetur, quoniã cursus est species motus, & de quocunq; prædicatur species prædicatur genus, secũdo dicitur habitudo vera vel existimata, quoniã hic diffinitur consequentia vt cõmunis est bonæ, & malæ, in vtraq; autem denotatur habitudo, sed differenter, quoniã in vera consequentia est vera habitudo, ĩ mala aũt est putatiua, siue existimata, & ideo vt scias quod hic diffinitur consequentia vt communis est bonæ, & malæ, dicitur disiunctim quod est habitudo vera vel existimata, tertio dicitur designata per notã illationis illatiue tentã, quoniã nota illationis hẽt vim cõclusiuã ex sui natura, dũmodo teneatur illatiue, quoniã si teneretur materialiter, non designaret illationem, vt in hac propositione, ergo est coniunctio, siue ergo est indeclinabile.

Quantum ad secundum aduerte, quod diffinitio bonæ consequentiæ, si diffiniatur quo ad materiã est hæc, Consequentia bona est oratio.s.hypothetica rationis, habens verum antecedens, & verũ consequẽs eiusdem antecedẽtis tã quam principales partes sui, & notã illationis illatiue tentã, vt sortes est homo, ergo sortes est animal, Antecedẽs est propositio, quæ in bona consequentia præcedit notam illationis, vt sortes est hõ. cõsequens est propositio subsequẽs notã illationis, vel quæ infertur ex antecedẽte mediãte nota illatiua, vt ergo sortes est animal. Si autem diffiniatur quo ad formam, sic diffinienda est. Consequentia bona est cõsequẽtia, in qua est vera illatio siue vera sequela veri cõsequẽtis ex vero antecedẽte per notã illationis designata.

Primo, ly consequentia ponitur loco generis, quoniã est in plus quam consequentia bona, secũdo dicitur, in qua est vera illatio & totum residuum dicitur ad differentiam cõsequentiæ malæ, in qua est illatio nõ vera, sed existimata, nec prima propositio est verum antecedẽs nec secũda est verum consequens, nec nota illationis vere infert, sed hęc omnia tantũ sunt apparenter, siue superficialiter in consequẽtia mala, vt tibi manifestabitur.

Quantum ad tertium aduerte, quoniam cõsequentia bona & mala sunt oppositæ, cognitio quid sit consequentia bona, de facili tibi constat quid sit mala, nam omnes conditiones oppositæ cõditionib. conuenientibus cõsequentiæ

ne manifestant tibi consequentia malam. Est igitur consi quētia mala, quæ licet sit oratio hypothetica rationalis, ta men non habet verum antecedens, nec verū consequens ex eodem antecedente, nec notam illationis veræ illatiuam. nec est formaliter illatio vera siue sequela consequentis ex antecedente, sed omnia hæc in ea continētur quasi per quā dam similitudinem ad cōsequentiam bonā, Vnde in rei ve ritate consequentia mala non est proprie consequentia, li cet nominetur consequentia.

Et si quæras in quo stet essentialis differentia inter con sequētiā bonā & malā, per quā infallibiliter cognoscūtur.

Respondetur secundum reales bona consequentia essen tialiter distinguitur à mala per hoc, ꝙ in bona antecedens non potest esse verum sine consequente, in mala aūt nihil prohibet antecedens esse verum sine consequente. Exem plum de bona, tu es homo, ergo tu es rationalis, nam nō est possibile, ꝙ tu sis homo, quin sis rationalis, quoniā rōnale est de diffinitione hominis, & prædicatur de eo essentiali ter, vt docuimus in tract. de prædicabilis. Exēplū de mala, tu es hō, ergo tu es diues, nam bene stat, ꝙ tu sis hō, & ta men non sis diues, non.n.est necesse hominem esse diuitē, quoniā hæc est in materia contingenti homo est diues.

Secundum terministas autem distinguitur bona à mala in hoc, ꝙ in bona oppositum consequentis repugnat ante cedenti. Tunc aūt repugnat quando ex antecedēte & op posito consequentis non potest fieri vna copulatiua, cuius vtraque pars sit possibilis, v.g. hæc est bona, Sortes est hō, ergo est aīal, quoniā oppositum consequentis.s. ergo est nō animal, nō potest stare cum antecedēte. Hæc.n. copulatiua est impossibilis, Sortes est homo, & nō est animal, quoniā animal est de diffinitione hominis, & hęc est in materia na turali, homo est animal, in qua negatiua semꝑ est falsa. In mala aūt oppositum consequentis non repugnat antecedē ti, immo potest stare cum eo. cuius signum est quod potest fieri vna, copulatiua possibilis, cuius prima categorica erit antecedens, & secunda erit oppositum consequentis. vt gra tia exempli, hæc est mala, Tu es homo, ergo tu vigilas. Nā oppositum consequentis.s. tu non vigilas, stat cum antece dente. Vnde hæc copulatiua est possibilis, quoniā vtraque

pars

pars est possibilis, tu es homo, & tu non vigilas.

Et aduerte, quod reales & terministæ in hoc non dissentiunt, sed conueniunt secundum sensum. Nam si in consequentia bona antecedens non potest esse verum sine consequente, ergo oppositum cõsequentis repugnat antecedenti, & si in consequentia mala antecedens potest esse verũ sine consequente, ergo oppositũ cõsequentis stat cũ antecedente, vt exẽplificatũ est. Cõstat igitur quid sit consequentia vt est cõis bonæ & malæ, & quid sit bona, & quid mala, & ꝑ quid essentialiter differũt & infabiliter cognoscũtur.

De generali diuisione consequentiæ bonæ. Cap. II.

IN hoc secundo cap. relicta consequentia mala, quæ proprie non est consequentia, vt docuimus in cap. præcedenti, & quæ nobis non deseruit in scientiis acquirendis, sed potius est causa erroris, immorandum est circa diuisiones generales bonæ consequentiæ.

Tu igitur aduerte, ꝙ apud terministas & reales prima diuisio est in bonam, malam, siue in veram & falsam. & quid vtraque sit & qũo differant dictum est in cap. præcedenti.

Secunda diuisio est, bona consequentia prima diuisione diuiditur in formalem, & materialem.

Formalis quidem est illa, in qua oppositum consequẽtis formaliter & manifeste repugnat antecedenti, ita qđ apud nullum vtentem ratione, & scientem terminos imaginabile nõ est, nec opinabile, quod oppositũ consequentiꝫ possit stare cũ antecedẽte. Vnde hęc est bona formalis, hõ currit, ergo homo velociter mouetur. Nam nullus vtens ratione & sciens significatum huius termini currit, potest concipere nec imaginari quod homo currat, & quod non velociter moueatur, nam motus velox est de ratione cursus est.

Materialis est illa, in qua oppositum consequẽtis repugnat antecedẽti, sed non manifeste. potest.n. quis imaginari & opinari quod stet oppositum consequẽtis cum antecedente, licet imaginatio & opinio sit falsa. Vnde hęc est materialis, Hõ est, ergo aĩa eius est immortalis. Nã oppſitum cõsequẽtis nõ manifeste & ad sẽsũ repugnat antecedenti.

Multi enim, licet falso, opinātur hanc copulatiuam esse ve ram, homo est, & anima eius est mortalis. Similiter hæc est materialis, Deus nō est, ergo nullus homo est, quoniam li cet in veritate oppositum consequentis repugnat antecedē ti, tamen apud multos est imaginabile quod stet cum ante cedente, vt apud illos, qui negant deum esse, vnde ipsi repu tant hanc copulatiuam esse possibilem Deus non est, & ali quis homo est. Qui tamen seipsos decipiunt. Patet igitur quid sit consequentia formalis & materialis.

Vsque huc reales & terministæ conueniunt, Discordant autem reales à terministis in duabus regulis datis de conse quentia bona materiali. Dicunt enim terministæ, quod ex impossibili sequitur quodlibet, id est si antecedens sit pro positio impossibilis. consequens potest esse quæcunq; alia propositio, & consequentia erit bona materialis. vt hic, A si nus est, homo, ergo baculus est ī angulo, & hic, deus nō est, ergo gallus cantat. Dicūt ēt quod necessarium sequitur ad quodlibet. i. Quacunque propositione posita pro antecedē te, si in consequente ponitur propositio necessaria, cōsequē tia erit bona materialis, vt hic gallus cantat, ergo homo est rationalis. Has regulas non concedunt reales, vt sonant, id est in sua vniuersalitate, quoniā diffinitio bonę cōsequē tiæ non seruatur per eas. Diximus. n. quod bona consequē tia est vera illatio & sequela consequentis ex antecedente.

Per has autem regulas constat apud sane mentis virum non seruari veram sequelam, nec dependentiam consequen tis ex antecedente in consequentiis prædictis, nec oppositū consequentis repugnat antecedente. Nam hæc duo non re pugnant, Asinus est homo, & baculus non est in angulo. Nec ista duo repugnat, gallus cantat, & homo non est ra tionales. Reales igitur non concedunt primam, nisi in hoc sensu. Ex antecedente impossibili sequitur quolibet im possibile inclusum in tali antecedēte impossibili. Nā bene sequitur, hō est asinus, ergo est irrationalis, ergo est rudibi lis, ergo est indisciplinabilis, ergo est iumentū, ergo est qua drupes. Nam hæc oīa prædicantur de asino, & ideo cōcesso primo impossibili sequuntur prædicta omnia impossibilia, secundam autem regulam concedunt in hoc sensu. Si cōse quens est necessarium sequitur ad quodlibet antecedens ne

cessarium

cessarium includens ipsum consequens. Nam, quia hoc consequens est necessarium, ergo homo est risibilis, sequitur adhoc antecedens, homo est rationalis, & ad hoc homo est animal rationale, & adhoc homo est aĩal admiratiuum. In hoc igitur sensu reales concederent prædictas regulas & non vniuersaliter. Verum, si bene aduertis in sensu dicto faciunt consequentiam formalem, quoniam oppositum formaliter repugnat antecedenti, ita quod non est imaginabile a viro sanæ mentis oppositum cõsequentis posse stare cum antecedente. Nam posito per impossibile hominem esse asinum sequitur infallibiliter aliud impossibile; ergo est rudibilis; & posito hoc consequẽte necessario, homo est risibilis, antecedit ad ipsum ineuitabiliter, quod homo est rationalis. Vnde apud reales nõ datur cõsequentia materialis, nisi q̃ dicitur bona de materia, de qua statim loquemur.

Tertia diuisio est ista. Consequentia bona formalis est duplex, scilicet bona de forma, & bona de materia.

Bona de forma est illa, in qua oppositum consequentis non potest, nec est imaginabile posse stare cum antecedente & talis modus arguendi ualet in omni materia; nulla exceptione facta. vt quando arguitur ab inferiori ad suum superius affirmatiue, & sine distributioni. & in oĩ modo arguendi, quem assignabimus in cap. 4. seruatis debitis limitationibus, vt tibi declarabitur. Nam sicut seruatis modo & figura, de quibus actũ est in tract. de syllogismo formali, semper fit validus syllogismus, quo ad formã, sic seruatis regulis, de quibus agemus infra, semper fit valida consequentia quo ad formam.

Bona de materia est illa, in qua oppositum consequentis repugnat antecedenti, nec est imaginabile stare cũ antecedẽte, & tamen non quælibet sibi consimilis seruato eodẽ modo arguendi est bona, v.g. hæc est bona de materia. Tu nõ es homo, ergo tu non es aĩal, & tamen hic modus arguendi non tenet in omni materia. Nam hæc est similis in modo arguendi. Hoc, demonstrato asino, non est homo, ergo non est animal, & tamen non valet, quoniam antecedens est verũ, & cõsequẽs falsum, ut patet. Similiter hæc est bona materia, Si tu es homo, tu es risibilis, ergo si tu non es homo, nõ es risibilis. Nã hæc est similis in modo arguẽdi, scilicet a

destructione antecedentis ad destructionem consequentis. Si tu es homo, tu es animal,& tamen non ualet, ergo si tu non es homo,tu nón es animal, quoniam demonstrato asino,antecedens est verum, & consequens falsum.

Vsque hunc conueniunt reales & terministæ: Sed terministæ eliciunt ex prædictis. quod istæ duæ sunt consequentiæ bonæ formales,sed nõ de forma. Tãtum pater est, ergo non tantũ pater est. Tu scis te esse lapidem, ergo tu nõ scis te esse lapidem. Reales aũt negant eas, quoniam non sunt neque bonę,neque formales,neque bonę de forma,quoniã per nullam consequentiam bonam concluduntur contradictoria. Nam in omni consequentia bona formali si antecedens est verum consequens est verum, vt tibi manifestabitur infra. Non enim ex vero concluditur nisi uerum stante valido modo arguendi,vt docuimus in tract:de syllogismo formali,ergo in prædicta consequentia si antecedens est uerum,consequens est verum. Sed antecedens & consequens sunt contradictoria, ergo contradictoria sunt simul vera, quod est contra primum principuim.

Et quoniam sequentes viam terministarum conãtur eas probare,ideo recitandæ sunt eorum probationes & soluentur. Hanc.s.tantum pater est,ergo non tantum pater est, sic deducunt. Tantum pater est, ergo pater est. Nam ab exclusiua ad suam præiacentem valet consequentia, quoniam bene sequitur,tantum homo est risibilis,ergo homo est risibilis. Tunc vltra pater est,ergo filius est. Nam ab vno correlatiuo ad aliud in propositione de secundo adiacente ualet consequentia,ut dicemus infra. Vnde bene sequitur, pater est,ergo filius est,& econuerso,& negatiuè,ut pater nõ est, ergo filius non est,& econuerso. Tunc ultra, filius est,ergo aliud a patre est.nã filius est aliud suppositũ a patre, vt patet,quia nihil seipsum generat. Tũc ultra aliud a patre est, ergo non tantum pater est, quoniam dictio exclusiua excludit quãdocunq; aliud a termino cui additur. Valet ergo a primo ad vltimũ. Tantũ pater est, ergo non tãtũ pater est.

Istam vero,tu scis te esse lapidem,ergo tu non scis te esse lapidem,sic deducunt. Tu scis te esse lapidem,ergo est uerũ te esse lapidẽ,quia nihil scitur nisi verum,vt tibi alias declarabitur. Si est uerum te esse lapidem ergo tu non es homo,

quia lapis & homo sunt termini disparati, sed ab vno dispa rato affirmatiuæ, ad aliud negatiuæ valet consequentia, ut patebit infra, Nam bene sequitur. Tu es lapis, ergo tu non es homo. Tunc vltra, tu non est homo, ergo tu nō es sciēs. Nam inter omnia inferiora tantum homo est sciēs, ergo si non es homo, non es sciens. Tunc vltra. Tu non es sciens, ergo tu non scis te esse lapidem, ergo a primo ad vltimum, tu scis te esse lapidem, ergo tu non scis te esse lapidem.

Ad primum, nego hanc consequentiam, tātum pater est, ergo pater, imo sequitur negatiua. s. ergo pater nō est, quoniam dictio exclusiua excludit quodcunque aliud suppositum a termino cui additur, ergo excludit filiū, cū sit aliud suppositum a patre. Si excludit filiū, ergo pater nō est, quoniam remoto vno correllatiuo remouetur reliquū, ergo exclusо filio pater non est, & quando probatur consequentia quoniā ab exclusiua ad suam præiacētem valet cōsequētia, illa regula non valet in correllatiuis de secūdo adiacēte, valet āt vniuersaliter ī ter. absolutis, ut tibi declarabitur ifra.

Ad secundam dico, vt inquit Arist. in 1. Phys. arguēs antiquos ponentes tantum vnum ens, Dato vno inconuenienti multa sequuntur. Vnde dato antecedente, sequitur contradictoria esse simul vera, scilicet tu scis te esse lapidem, ergo non scis te esse lapidem, cum igitur non sit concedendū cōtradictoria posse esse simul vera, idest nullo modo est cōcedendū antecedens, quo nō concesso, nō sequitur, ergo tu es lapis, nec sequitur, tu nō es homo, nec sequitur, tu nō es sciēs, nec sequitur vltimate, ergo tu nō scis te esse lapidē, & sic patet, quod non valet consequentia a primo ad vltimū.

Hæc igitur dicta sint de diuisionibus generalibus consequentiæ bonę.

De regulis generalibus consequentiæ formalis. Cap. III.

IN tertio cap. relicta consequentia materiali, quoniam aut non datur, aut parum deseruit pro aliis scientiis acquirendis, assignandæ sunt regulæ generales magis famosæ, quæ solent dari de consequentia bona formali.

Prima est. Omnis consequentia, in qua contradictorium consequentis infert contradictorium antecedentis est bona

& formalis, vt hic. Aliquis homo currit, ergo aliquod animal currit. Nam bene sequitur, nullum animal currit, ergo nullus homo currit, implicat enim contradictionem quod nullum animal, & quod aliquis homo currat. Nã si aliquis homo currit, aliquod animal currit, quia homo est animal, sed istæ duæ sunt contradictoriæ, aliquod animal currit & nulllum animal currit. ergo constat quod implicatur contradictio. Si autem cõtradictoriũ consequentis non infert contradictorium antecedentis, sed stat cum antecedente cõsequentia est mala, & nulla, & semper neganda, vt hic, tu es homo, ergo tu es doctus. Nam non sequitur, tu non es doctus, ergo tu non es homo, immo stat, & de facto est, quod ꝑ maiori parte hoĩes nõ sunt docti, & tamẽ sunt homines.

Secunda regula, Omnis consequentia, in qua antecedẽs est verum, & consequens verum, & in qua antecedens, & cõsequens sunt falsa, est bona & formalis. Exemplum primi. Tu curris, ergo tu moueris. Exemplum secundi. Tu es asinus, ergo tu es irrationalis, & hæc secunda regula fundatur in prima, quia scilicet contradictorium consequentis infert contradictorium antecedentis. Nam bene sequitur, tu non moueris, ergo tu non curris, & bene sequitur tu non es irrationalis, ergo tu non es asinus. Si autem antecedens est verum, & consequens falsum, consequentia non est bona, quoniam, stante debito modo arguẽdi, vt inquit Aristoteles in primo Priorum, ex veris non sequitur nisi verũ, quod si ex veris concludatur falsum, neque syllogismus, neque consequentia valet, vt docuimus in tractatu de syllogismo formali. Vnde hæc non est bona, Tu es homo, ergo tu es Papa, & ratio huius fundatur in secunda parte primæ regulæ, scilicet quoniã cõtradictoriũ cõsequentis non infert cõtradictorium antecedentis. Non enim sequitur, tu non es Papa, ergo tu non es homo, immo stat de facto, quod tu nõ es Papa, & tamen tu es homo.

Tertia est. Omnis consequentia, in qua antecedens, & consequens sunt necessaria, vel vtrunq; non necessariũ, est bona & formalis. Exemplum primi, Homo est animal, ergo est habens aĩam. Exemplum secundi, Homo dormit, ergo quiescit. & ratio huius regulæ fundatur in prima, quoniã s. cõtradictoriũ cõsequẽtis infert cõtradictoriũ accidẽtis.

Nam

Nam respectu primi bene sequitur, homo non est habens animã, ergo non est animal; & respectu secundi bene sequitur, homo non quiescit, ergo homo non dormit, si autem antecedens sit necessarium, & consequens non necessariũ, cõsequentia nõ est bona, vt hic, Homo est animal, ergo hõ est videns, & ratio huius fundatur in secunda parte primæ regulę, scilicet quoniam contradictorium consequentis nõ infert contradictorium antecedentis. Non enim sequitur. Homo non est videns, ergo non est animal, immo de facto videmus, quod aliquis homo non est videns vt cæcus, & tamen est animal, quoniam sentit, & mouetur.

Quarta est. Omnis consequentia, in qua antecedens, & consequens sunt possibilia. Vel vtrũque impossibile, est bona & formalis. Exemplum primi, tu es dux belli, ergo tu habes exercitum. Exemplum secundi, tu es lapis, ergo tu es inanimatus. Et ratio huius fundatur super primam, nam contradictorium consequentis infert contradictorium antecedentis, quoniam bene sequitur, tu non habes exercitum, ergo tu non es dux belli. Exemplum secundi. Tu es lapis, ergo tu es inanimatus, & fundatur super idem. nam bene sequitur, tu non es inanimatus, ergo tu non es lapis. si autem antecedens sit possibilę, & consequens impossibile, consequentia non est bona, nec formalis, vt hic, Homo vigilat, ergo lapis vigilat, vel sic, Homo loquitur, ergo mutus loquitur. Non valet quoniam contradictorium cõsequentis, nõ infert contradictorium antecedẽtis, immo stat cum antecedente. nam bene stat, quod lapis nõ vigilet, & quod homo vigilet. & bene stat, ꝙ mutus non loquatur, & homo loquatur quoniam stat homo indefinite.

Quinta est. Omnis consequentia, in qua quidquid antecedit ad antecedens, antecedit ad cõsequens, & quidquid sequitur ad consequens, sequitur est antecedens, est bona & formalis. Exemplum primi. Hæc est consequẽtia bona formalis. Homo currit, ergo animal currit. Ad antecedẽs antecedit ista, Plato currit, & antecedit ad consequẽs: Nam sic vt ista est vera, Homo currit, ergo animal currit, sic ista est vera. Plato currit, ergo animal currit, quoniam Plato est homo, ergo est animal. Similiter valet hic, Homo currit, ergo animal currit, ad consequẽs sequitur ista, ergo corpus

currit

currit,& ista,ergo substantia currit, & idē sequitur ad antecedēs. Nam bene sequitur, Hō currit, ergo corpus, ergo substantia currit. Nam sicut corpus prædicatur de animali, & de corpore substantia, vt patet in arbore Porphirii, sic prędicantur de homine. Ex hac regula sequitur illa famosissima a primo antecedente ad vltimum consequens, quando consequentiæ intermediæ sunt bonæ & formales, & non variatæ est bona & formalis consequentia, quod manifeste & infallibiliter patet in linea prædicamentali. Nam fiat hæc cōsequentia, sortes est homo, ergo sortes est substantiā. Et probatur sic. Sortes est homo, ergo est animal, si est animal, ergo corpus, si corpus, ergo est substantia, ergo a primo ad vltimum, sortes est homo, ergo est substantia.

Et aduerte, quod valet dummodo consequentię intermediæ sint bonæ & formales & nō variatæ. Nam si aliqua ex intermediis non sit bona, & formalis, consequentia non valet a primo ad vltimum. vnde hæc non valet, sortes bene bibit. ergo sortes saluabitur. Solet enim sic probari, sortes bene bibit, ergo bene dormit, si bene dormit non peccat si non peccat saluabitur, ergo a primo ad vltimum sortes bene bibit. ergo saluabitur. Non valet inquam, quoniam prima non est bona, stat enim, quod non bene dormiat, & tamen bene bibat. Similiter secunda non est bona, quoniam & si dum dormit non peccat, potest vigilans peccare. Dicitur & non variatæ.

Pro cuius notitia aduerte, quod non variatur si consequens prioris consequentiæ est præcise antecedens posterioris, vt patet in tota linea prædicamentali arguendo a specialissimo ad generalissimum. Si autem aliquid addatur, variantur intermediæ, & tunc non valet cōsequentia a primo ad vltimum. Vnde, hæc non valet, tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. Sic enim solet probari, tu in nullo loco es, ergo tu non es Romæ, si non es Romæ, & alibi es, ergo alibi es, si alibi es, ergo in aliquo loco es, ergo a primo ad vltimum, tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. Non valet inquam, quoniam secunda est variata, nam antecedens secundæ continet plus quam consequens primæ, scilicet ly; & alibi es.

Sexta est. Omnis consequentiæ bonæ, si antecedens est

concedendum, & consequens similiter, & si antecedens est negandum, & consequens similiter, dummodo consequentia sit scita esse bona. Exemplum primi. Tu es homo, ergo tu es risibilis, nam cum risibile sequatur ad hominem, vt proprium quarto modo, qua ratione concedis antecedens, debes concedere consequens. Exemplum secundi. Tu non es asinus, ergo tu non es rudibilis. Nam sicut risibils sequitur ad hominem, sic rudibile ad asinum, ergo qua ratione negandum est antecedens negandum est & consequens, si autem antecedens est concedendũ, & consequens negandũ, consequentia non est bona, ut hic, animal sentit, ergo planta sentit, non valet, quoniam contradictorium consequentis stat cum antecedente. Nam bene stat, quod planta non sentiat, quoniam caret anima sensitiua, & quod animal sentiat, quoniam constituitur animal per animam sensitiuam, vt tibi hæc declarabuntur in libro de aia, dicitur dũmodo consequentia sit scita esse bona ab eo cui sit consequentia, nam si hæc consequentia fiat philosopho, sol eclipsatur, ergo luna interponitur inter solem & aspectum nostrum, cõcedet totum, quoniam scit eam esse bonam, si autem fiat idiotæ, concedet quidem antecedens, quoniam vide ad sensum solem obscurari, sed negabit consequẽs, quoniã nescit cãm huius eclipsis. Istę sunt regulę famosę & general. cõsequẽtię formalis, quas admittũt Logici reales, & terministę.

De regulis particularibus consequentiæ formalis. Cap. IIII.

IN cap. 4. ponendæ sunt particulares regulæ consequentiæ formalis. Ordo enim doctrinę exigit vt ab vniuersalibus regulis ad particulares descendamus. Diuidemus autem præsens caput in septem partes.

In prima, ponentur regulæ pęnes superius & inferius.

In secũda ponentur regulæ pęnes ꝓpositiones quantas,

In tertia, ponuntur regulæ pœnes propositiones non quantas.

In quarta, ponentur regulæ pœnes terminos pertinentes & impertinentes.

In quinta, ponentur regulæ pœnes probationes propositionum.

In

In sexta, ponentur regulæ pœnes hypotheticas copulatiuas & disiunctiuas.

In septima, ponentur regulæ, pœnes hypotheticas conditionales.

Et aduerte, quod omnes regulæ, quæ infra ordinabũtur, fundamentum habent in via peripatetica, vt tibi notum erit, cum exercitatus fueris in doctrina Arist.

Prima pars. De consequentia superioris, & inferioris.

IN parte prima huius capitis assignandæ sunt regulæ particulares consequentiæ formalis iuxta superius & inferius. Et aduerte, quod arguendo ab inferiori ad superius assignatur tres regulæ, & tres a superiori ad inferius.

Prima est, ab inferiori per se ad suum superius per se affirmatiuę & sinę distributione, & sine signo immobilitãte, & in suppositione personali, valet consequentia formalis, tu es homo, ergo tu es animal.

Primo dicitur, ab inferiori per se, pro quot nota, q̃d ea se habent, vt superius & inferius ꝑ se & econuerso, quæ in linea prædicamentali ita se habent, quod unũ subordinatur alteri, vt ascendendo a specialissimo ad generalissimum. Vnde hæc est vera consequentia, homo est animal, ergo homo est corpus animatũ. & hæc, Homo dormit, ergo animal dormit. Ea autem se habent, vt inferius & superius per accidens, quorum vnum est minus cõmune, & alterum magis, sed non subordinantur in linea prædicamentali, nec magis prædicatur de minus communĩ per se & essentialiter, sed ꝑ accidens, & hoc modo se habent, homo, & album. Nam de multis prædicatur album, de quibus non predicatur homo. In his igitur non valet consequentia ab inferiori ad superius. Non enim sequitur, homo currit, ergo album currit. Stat enim quod nullum album currat, & quod homo, puta æthiops currat.

Secundo dicitur, affirmatiuæ, quia non valet negatiuæ. Non enim sequitur, nullus homo est quadrupes, ergo nullum animal est quadruplex.

Tertio dicitur, sine distributione, quoniam cum signo distributiuo non valet, neque affirmatiuæ, neque negatiuæ.

Non enim sequitur, Omnis homo est risibilis, ergo omne animal est risibile, neque sequitur, nullus homo est asinus, ergo nullum animal est asinus.

Quarto dicitur, sine signo .i. sine dictione immobilitante. Non enim sequitur, si tu es asinus, tu es rudibilis. ergo si tu es animal, tu es rudibilis. Stat.n. quod tu sis animal demostrando canem, & tamen non sis rudibilis, quia canis nō est rudibilis.

Quinto dicitur, in suppositione personali, quoniam in suppositiōe materiali nō valet, vt hic, Homo est bisyllabū, ergo animal bisyllabū, nec in simplici, vt hic, Homo est species specialissima, ergo animal est species specialissima.

Secunda regula, ab inferiori ad suum superius, licet non valeat distributiue nisi gratia materiæ, valet tamen in suppositione confusa mobili.

Primo dicitur, licet nō valet distributiue.s. ordinariæ & formaliter, vt docuimus in regula præced. valet tamen gratia materiæ, vt hic, Nullus numerus binarius est, ergo nullus numerus est, Nam quia binarius est primus numerus, remoto primo remouētur subsequētes includētes primū. Omnis enim numeros sequens binarium includit binarium.

Secundo dicitur, valet tamen in suppositione confusa mobili. Nam quod non valeat in suppositione confusa immobili, diximus in regula præcedenti, quod autem valeat in suppositione confusa mobili, patet hic. Omnis homo est animal, ergo omnis homo est animatus est corpus, est substantia.

Tertia regula ab inferiori, & suum superius, negatione non proposita, sed postposita inferiori, & superiori, stante suppositione discretà vel determinata & personali, & cum debito medio, valet consequentia.

Dicitur, negatiōe nō proposita, quoniam præposita distribuit terminum immediate & mediate sequentem, vt docuimus in tractatu suppositionum. Diximus autē in prima regula, quod ab inferiori ad suum superius non valet consequētia cū distributione. Vnde nō valet, nō aliquis homo currit, ergo nō aliquod animal currit, Stat enim ꝙ aliquod animal currat, puta canis, & tamē nō aliquis homo currat.

Dicitur, stāte suppositiōe discreta, vel determinata, quia

in suppo

in suppositione distributiua & confusa mobili, non valet. Exemplum primi, Omnis homo non currit, omnis homo est animal, ergo omne animal non currit. Exemplum secundi, tantum substantia non est accidens, & omnis substantia est aliquid, ergo tantum aliquid est accidens.

Dicitur, & personali, quoniam in suppositione simplici non valet, non enim sequitur. Homo non est genus, & homo est animal, ergo animal non est genus.

Dicitur, cum debito &c. quoniã sine eo nõ valet, & probatur, sic pono quod omne animal currat, & volo quod demonstretur homo mortuus, puta sortes, & arguatur sic, ille homo. s. sortes mortuus non currit, & homo est animal, ergo animal non currit. Non valet, quoniã antecedens est verum & consequens falsum per casum positum. s. quod oẽs animal currat. Nõ valet inquam, quoniã non sumitur debitũ medium, nam debitum medium nõ est hoc, & homo est animal, sed est hoc, & ille homo. s. sortes mortuos est existens animal. Iste sunt tres regulæ generales arguendo ab inferiori ad suum superius modo præexposito. Econuerso autem sunt aliæ tres regulæ.

Prima est, a superiori ad suum inferius sine distributione non valet con sequentia. Vnde non sequitur, animal currit, ergo homo currit, potest enim animal puta asinus currere, & tamen homo non curret.

Sed aduerte, quod licet nõ valeat de forma, valet tamen in aliqua materia, vt in genere numeri, nam bene sequitur, numerus, est e rgobinarius est, quoniam omnis, numerus supponit binarium.

Secunda est, à superiori ad suum inferius distributiue affirmatiue cum debito medio valet consequentia. Vt omne animal currit, ergo sor. currit.

Dicitur distributiue, quoniam sine distributione non valet per primam regulam, nec sufficit suppositio confusa, nõ enim valet tantum animal currit, ergo tãtum homo currit nam patet consequens esse falsum, & antecedens verum.

Dicitur, cum debito medio, quia sine eo nõ valet vniuersaliter, Non enim sequitur, tu differs ab asino, ergo differs à brunello, sed dicatur sic tu differs ab asino, brunellus est asinus, ergo tu differs ad brunello.

Tertia

Tertia est, à superiori ad suū inferius negatione præposita & distribuente valet consequentia. Nam bene sequitur nullum animal currit, ergo nullus homo currit.

Dicitur, negatione præposita, scilicet ad superius, quia si postponatur non valet, non enim sequitur animal non currit, ergo homo non currit, nam bene stat, quod aliquis hō currat, & quod aliquod animal, puta brunellus non currat, stat enim animal & homo determinate. & nō distributiue.

Dicitur, distribuēte, quoniā negatio præponitur superiori, & impeditur per aliam negationem, quod non distribuat ipsum superius, consequentia non valet, vt hic. Nonnullū animal currit, ergo nonnullus homo currit, nam ly animal & ly homo non stāt distributiue, sed determinate, vt docuimus in tractatu de suppositionibus. Vnde æquipollēt istis, aliquod animal non currit, ergo aliquis homo non currit, constat autem hanc consequentiam non valet vt diximus. Idem iudicium est de ista consequentia, non omne animal currit, ergo non omnis homo currit, non valet, quoniam ly non, non distribuit ly animal, sed stat determinate. Quare &c. Hæc de regulis pœnes superius & inferius dicta sint.

Pars secunda. De consequentia propositionum alicuius qualitatis.

IN parte secunda, assignandæ sunt regulæ consequentiæ formalis pœnes propositiones alicuius quantitatis, quæ scilicet sunt vniuersales, vel particulares, vel indefinitæ, vel singulares.

Et aduerte, quod ex parte vniuersalium dantur tres regulæ, & ex parte particularium indefinitarum & singularium dantur quattuor regulæ.

Prima, ex parte vniuersalium est hæc, ab vniuersali affirmatiua & negatiua ad suas subalternas, valet consequētia. Exemplum primi, bene sequitur, Omnis homo est albus, ergo homo est albus, quæ est sua indefinita, ergo quidam homo est albus, quæ est sua particularis, ergo hic homo est albus, quæ est sua singularis. Exemplum secundi. Nullus homo est albus, ergo homo non est albus, ergo quidam homo non est albus, ergo hic homo non est albus.

Secunda

Secunda est, Ab vniuersali affirmatiua ad omnes suas singulares tam collectiue quam diuisiue est bona consequẽtia collectiue quidem, vt hic omnis homo currit, & isti sunt omnes homines, ergo & iste homo currit. & iste & iste & sic de omnibus aliis. Diuisiue autẽ sic, omnis homo currit. ergo tu curris.

Et aduerte, quod ratio regulæ est hæc, quoniam vt docuimus in tractatu de suppositionibus sub termino communi stante, & supponente distributiue, licet descendere ad omnia sua supposita copulatiue. Vide tu illic.

Sed aduerte, quod reales & terministe in hac regula conueniunt & disconueniunt. Conueniunt quidem in hoc ꝙ quando fit vniuersalis affirmatiua in materia contingenti regula valet cum debito medio, vt hic, omnis homo currit, & isti sunt oẽs homines, ergo iste currit & iste & sic de singulis. Nam sicut antecedens est cõtingens, sic & cõsequẽs. Disconueniunt autem quando fit vniuersali affirmatiue in materia naturali, vt omnis homo est animal. Dicunt. n. terministe regulam non valere nisi aliquãdo gratia materiæ, quoniam antecedens esset necessariũ. s. omnis homo est animal, & consequens contingens, scilicet iste homo, & iste est animal. Nolunt enim aliquam singularem in rebus corruptibilib. esse necessariam, quoniam quodlibet singulare corruptibile aliquando est, & aliquando non est. Reales autem dicũt singulares in materia naturali esse necessarias, eo quod prædicatum semper verificatur de subiecto, posito quod subiectum non existat, quoniam in tali propositione ly est, nõ dicit existentiam subiecti, sed habitudinem prędicati ad subiectum. In materia vero contingenti, ly est dicit existentiam & habitudinem, quare non est simile, Tenet ergo regula vniuersaliter, & nõ solum gratia materiæ, & hãc viam sequimur in doctrina peripatetica.

Tertia est, ab vniuersali negatiua ad quãlibet singularẽ, est semper & vniuersaliter bona consequentia. Nam bene sequitur in omni materia tam naturali quam contingenti, quam remota, vt hic, nullus homo est rationalis, ergo nec iste, nec iste, & sic de singulis, nullus homo est sapiens, ergo nec iste nec iste, & sic de singulis, nullus homo est asinus, ergo nec iste nec iste &c.

Et

Et aduerte, quod ratio huius regulę est eadem cum ratio ne secundæ, quoniam, scilicet sub termino distributo, licet descendere copulatiue tam affirmatiue quam negatiue.

Istæ sunt tres regulæ generales penes propositiones vniuersales.

Ex parte autem particularium indefinitarum, & singularium, sit hæc prima regula. A particulari vel indefinita vel singulari ad vniuersalem, non valet consequẽtia, nisi gratia materiæ. Non enim sequitur, aliquis homo est albus, ergo omnis homo est albus, Dico nisi gratia materiæ, quoniam licet non valeat, in materia contingenti, valet tamen in materia naturali & in materia remota. Nam prædicatum in materia naturali conuenit inseparabiliter omni contento sub subiecto, & in materia remota remouetur immutabiliter ab omni contento sub subiecto. Vnde in vtraque materia particularis, & indefinita, & singularis infert vniuersalẽ. nam bene sequitur, aliquis homo, & homo, & hic homo est animal, ergo omnis homo est animal. & bene sequitur in materia remota, aliquis homo, & homo, & hic hõ nõ est asinus, ergo nullus hõ est asinus, vnde docuimus in tract. de syllogismo demonstratiuo, quomodo propositio per se est de omni, etiam quod non apponatur signum vniuersale. vt hæc est per se, & de omni, homo est risibilis, aliquis homo est rationalis, quoniam sunt virtualiter vniuersales,

Secunda est, à particulari ad suam indefinitam, & ecõuerso, & affirmatiue, & negatiue, & in omni materia tam naturali, quam contingenti, quam remota tenet consequentia. nam bene sequitur, aliquis homo currit, ergo homo currit, & econuerso, aliquis homo non currit, ergo homo non currit, & econuerso. & in materia naturali aliquis homo est rationalis, ergo homo est rationalis, & econuerso. & in materia remota, aliquis homo non est asinus, ergo homo nõ est asinus, & econuerso. & ratio huius regulę est, quia subiectũ propositionis particularis, & indefinitæ si est terminus cõmunis eandem suppositionem habet, scilicet determinatã, vt docuimus in tract. de suppositionibus.

Tertia est, à particulari, vel indefinita ad omnes suas singulares disiunctiue sumptas est bona consequentia. nã bene seq̃tur, aliquis homo currit, ergo hic, vel hic, vel hic currit.

idem intellige de infinita. Nam bene sequitur, homo currit, ergo hic vel hic &c. & ratio huius regulæ est, quia subiectũ propositionis particularis, & indefinitæ si sit terminus communis, supponit determinate, sub quo licet descendere ad sua singularia disiunctiue, vt docuimus in tractatu de suppositionibus.

Sed aduerte, quod in hac regulæ sicut in secunda supra posita respectu propositionum vniuersalium differunt terministæ, & reales. nam terministæ nolunt hanc regulam valere nisi in materia contingenti, Dicũt enim in materia naturali hanc non valere, Homo est animal, ergo hic hõ est animal, vel hic homo est animal &c. quoniam secundum eos antecedens est necessariũ, consequens contingens, quoniã vt iã diximus, nolunt aliquam singularem esse necessarium, in his corruptibiles. Reales autem volunt hãc regulã valere in omni materia quoniã in materia cõtingenti sicut antecedens est contingens, sic & consequẽs. In materia naturali. sicut antecedens est necessariũ, sic & cõsequens, quoniã copula nõ dicit existẽtiã, sed necessariã habitudinẽ pdicati ad subiectũ. ĩ materia aũt remota sicut antecedẽs ẽ ĩpossibile, sic & cõsequens, & hãc viã sequimur vt peripateticã.

Quarta est, ab omnibus singularibus sufficienter enumeratis ad suam vniuersale tã affirmatiue quam negatiue, valet consequentia. nã bene sequitur. Hic homo currit, & hic, & hic, & sic de singulis nullo excepto, ergo omnis hõ currit idem intellige negatiue, & hæc valet in omni materia vt patet. & aduerte, quod hæc regula coincidit cum illa, in qua dicitur, quod ab inducentibus ad inductam valet consequentia. Inducentes enim sunt singuleres sufficienter accepte, inducta autem est vniuersalis tam affirmatiue quam negatiua. Hæc de reliquis consequentiæ formalis pœnes propositiones quanta dicta sint.

Pars tertia. De Consequentia propositionum non alicuius quantitatis.

IN tertia parte, assignandæ sunt regulæ cõsequẽtię formalis pęnes propositiones nõ quãtas, quales sũt illę in quibus ingreditur dictio exclusiua vel exceptiua, quarũ

prima

prima est ista.

Prima regula, ab exclusiua propositione primi ordinis affirmatiua ad suam vniuersalē affirmatiua de terminis transpositis existentibus in recto, valet consequētia vt tātū homo. i. solus homo, est risibilis, ergo omne risibile ē homo.

Dicitur primi ordinis, nam exclusiua habet tres ordines. vt docuimus in tractatu de suppositionibus, & diffusius dicemus in tractatu de probationibus terminorū, & tu vide illic. Dicitur igitur in pręsenti regula ab exclusiua primi ordinis quoniā si fiat secundi, aut tertii ordinis, non valet cōsequentia exemplum secundi ordinis, homo tantum est animal, ergo omne animal est homo. Nam consequens est falsum, vt patet, & antecedens est verum, vt tibi declarabitur ī tract. sequenti, quoniam exponemus exclusiuam primi, & secundi & tertii ordinis. Dicitur affirmatiua, quia in negatiua, non valet, siue negatio præcedat notam exclusionis, siue subsequatur modo fiat propositio negatiua, exēplū primi, non valet, non tantū homo est animal, ergo omne animal est homo, constat enim antecedens esse verum, & cōsequens falsum. exemplum secundi non valet, tantum accidēs non est substantia, ergo omnis substantia est accidens, nam consequens est falsum, vt patet antecedens vero est verum, quoniā inter omnia entia, solum accidēs nō est substantia. Dicitur ad suam vniuersalem affirmatiuā quoniam ad negatiuā non valet, vt hic, tātum homo currit, ergo nullum currens est homo, constat. n. antecedens esse verū vel saltē, possibile, cōsequēs aūt est falsum, vt ad sensum patet.

Dicitur de terminis transpositis, quoniam subiectum exclusiue fit prædicatum vniuersalis affirmatiuæ, & prædicatū exclusiue fit subiectum vniuersalis affirmatiue vt hic, tātum homo est rationalis, ergo omne rationale est homo.

Dicitur terminis existentibus in recto, quoniam in obliquo non valet, vt hic, tātum pecunia est hominis, ergo quilibet homo habet pecuniam, nam antecedens est verum posito ꝙ homo non aliud possideat quam pecuniam, & tamē cōsequēs est falsū, aliter nullus esset egenus, ergo nō valet.

Secunda regula, ab exceptiua negatiua ad exclusiuam affirmatiuam, sibi correspondentem, valet cōsequētia, vt hic nullum animal præter hominem esse risibile, ergo tātum

homo est animal risibile. Dicitur ab exceptiua negatiua, quia ab affirmatiua non valet. vt hic. omnis homo præter Christum est mendax, ergo tantum Christus est homo mendax. constat enim antecedens esse verum, & tamen consequens est falsum, & detestabile.

Dicitur ad exclusiuam, sibi correspõdentem. Pro quo aduerte, quod tunc exceptiua negatiua correspondet exclusiuæ, quando pars extra capta fit subiectum exclusiuæ, & aggregatum ex subiecto, & prædicato exceptiuæ fit prædicatum exclusiuę. Vnde hæc est correspondens huic exceptiuæ, nullus homo præter sortem est sapiens, ergo tãtum sortes est aliquis homo est sapiens, hæc autem non bene correspondet, nullum animal pręter hominem intelligit, ergo tãtum homo intelligit, nam prædicatum huius exclusiuę nõ continet subiectum, & prædicatum exceptiuæ, sed tantum prædicatum. Vt igitur bene correspondeat formetur sic, ergo tantum homo est animal intelligens.

Tertia est, ab inferiori ad suum superius affirmatiuæ, dictione exclusiua apposita subiecto, valet consequẽtia, vt tãtum homo currit, ergo tãtum animal currit. Dicitur ad suũ superius affirmatiuæ. Nõ enim valet negatiue, vt hic non tantum homo est sensitiuus, ergo non tantum animal est sensitiuum, est enim antecedens verum, vt patet, & consequens falsum.

Quarta est, ab inferiori ad suum superius ex parte prædicati, & dictione exclusiua addita subiectis, non valet consequentia. Non enim sequitur, tantum homo currit, ergo tantum homo mouetur. Nam resoluẽdo currit, & mouetur in sua participia, & formando vniuersalem affirmatiuã de terminis transpositis, constat tibi manifeste quod arguitur ab inferiori ad suum superius distributiue, quod non valet, vt documus supra, verbi gratia. tantũ homo est currens, ergo tantum homo est motus. Dico quod ly currens quod est inferius ad motum, & ly motus stãt distributiue, vt patet per vniuersales de terminis transpositis vt hic, Omne currẽs est homo, ergo omne motnm, est homo. Constant quod nõ sequitur, quoniam antecedens est verũ per casum possibilẽ, & tamen consequens est falsum, non enim inconuenit solũ hominem currere, & asinum qui non est homo moueri.

Quinta

Quinta eſt, à termino ſtante confuſe tantum mobiliter, vel determinate ad eundem ſtantem diſtributiue per appo ſitionem dictiouis excluſiuæ, non valet conſequentie exẽ plum primi.non ſequitur, omnis homo eſt animal,ergo tã tum homo eſt añimal.Nam animal in antecedente ſtat con fuſe tantum mobiliter, & in conſequente diſtribætiue, & conſtat antecedens eſſe verum,& conſequens falſum. exem plum ſecundi.Non ſequitut. Homo eſt animal,ergo tantũ homo eſt animal. Nam animal ſtat iu antecedente determi nate & inconſequente diſtributiue, & conſtat antecedens eſſe verum, & conſeqnens falſum.

Sexta eſt, à termino ſtante confuſe diſtribntiue ex parte prædicati,dictione excluſiua addita ſubiecto,ad eundẽ ſtan tem determinate valet conſequentia.nam bene ſequitur,tã tum homo eſt animal, ergo homo eſt animal. Nam in pri ma animal diſtribuitur; in ſecunda ſtat determinate.

Septima eſt,à termino ſtante cõfuſe tantum mobiliter, ad eundem ſtantem determinate, reſpectu eiuſdem ſyncate gorematis,vel diſtributionis,non valet conſequentia. non enim ſequitnr, tantum homo eſt animal, ergo animal, eſt omnis homo. Hæc de regulis conſequentiæ formalis pœ nes propoſitiones non quantas, dicta ſint.

Pars quarta. De formali conſequentia terminorum Pertinentium, & Impertinentium.

IN parte quarta agendum eſt de regulis conſequentiæ formalis,penes terminos pertinentes,& impertinentes, ſed prius aduerte, quod termini pertinentes dicuntnr il li,quorũ ſignificata nullam habent repugnantiã adinuicẽ, & poſſunt ſimul in eſſe,vt album, & dulce,homo, & iuſtũ, ſiue iniuſtum,homo & riſibile,&c.Impertinentes ſunt illi, quorum ſignificata habent oppoſitionem, & non ſe conſpa tiuntur reſpectu,eiuſdem vt qualitates cõtrariæ, & ſpecies eiuſdem generis, quæ dicuntur canis diſparatæ, oppoſitæ, vt homo,& canis,equus, & aſinus,& priuatiue oppoſita,& relatiue oppoſita, vt cæcus, & videns, ſeruus, & dominus. His prænotatis aſſignandæ ſunt quinque regulæ.

Prima eſt,ab affirmatiua vnius cõtrarii, vel diſparati, ad

negatiuam vlterius contrarii, vel disparati est bona conse quentia. sed non econuerso, nisi in contrariis immediate. Exemplum primi, tu es albus, ergo tu nõ es niger. Exemplũ secundi, tu es homo, ergo tu non es asinus, sed econuerso non vales, nisi in contrariis immediatis. Nõ enim sequitur, tu non es niger, ergo tu es albus. Nam inter albũ & nigrum sunt medii colores, qui possunt affirmari sine albo. Posito enim quod tu non sis niger, potes esse rubeus, croceus, palli dus, &c. Dicitur nisi in contrariis immediatis, quoniã in il lis ualet consequentia ab affirmatiua ad negatiuam, & econ uerso, cũ cõsistentia subiecti. Nam bene sequitur, fortes est sanus, ergo non est æger, & econuerso, fortes non est æger, ergo est sanus, & hic, for. iudex est iustus, ergo non est iniu stus; & ecõuerso, for. iudex nõ est iniustus, ergo est iustus.

Secunda est, ab uno cõuertibili ad reliquum affirmatiue & negatiue, & seruata eadem qualitate, & quantitate, & suppositione in propositionibus ualet consequentia, ut for tes est homo, ergo est risibilis brunellus nõ est homo, ergo non est risibilis, & valet, ecõuerso, quia unũ iufert reliquũ affirmatiue, & negatiue. Dicitur seruata eadẽ qualitate pro positionis .i. quod vtraque sit affirmatiua, aut negatiua. Vn de non sequitur, homo currit, ergo risibile non currit. Dici tur seruata eadem quantitate, ita quod si vna est uniuersa lis, altera sit vniuersalis, &c. & si in vna subiectum supponit determinate, & in altera similiter. Vnde non sequitur, hõ currit, ergo tantum risibile currit. Nam ly homo supponit determinate, & risibile confuse tantum mobiliter, neque se quitur hic, homo currit, ergo omne risibile currit. Suppo nit enim homo determinate & risibile distributiue.

Et aduerte, quod ista regula cõplectitur quæcunque con uertibilia, siue sint transcendentia, vt ens, & vnũ, siue gene rica essentialia, vt aĩal, & sensitiuum, siue specifica essentia lia, vt homo, & rationale, siue alterum cõuertibile sit per sequelam naturalẽ, vt homo, & risibile, asinus, & rudibile.

Tertia est, ab uno correllatiuo tota i ad alterũ correllati uũ totale tã affirmatiue, quã negatiue, stante propositione de secundo adiacente, valet consequẽtia pro omni differen tia temporis. vt pater, vel mater est, ergo filius vel filius est neque .n. pater tãtum, neque mater tantũ, sed vterque, neq;

filius tãtum, neque filia tantum, sed vterque sunt adinuicē correllatiua. Dicitur affirmatiue,& negatiue, quoniam vt docuimus in prædicamento ad aliquid, posito uno correllatiuo, ponitur,& reliquum remoto vno, remouetur reliquū. Dicitur stante propositione, de secundo adiacente, quoniā de tertio non valet. non enim sequitur pater est senex, ergo filius est senex, immo vt in pluribus sequitur negatiua. Dicitur pro omni differentia tpis.s. præteriti præsentis,& futuri. nam bene sequitur, pater fuit,& nunc non est, ergo filius fuit, & nunc non est sumendo patrem, & filium formaliter,& non materialiter. Item sequitur, pater est, ergo filius est. Item sequitur, pater erit, ergo filius erit. & rationem huius regulæ aduerte hinc pendere, quia in ratione patris sumpti formaliter sumitur filius, & in ratione filii sumitur pater, ergo quo ad esse,& nō esse, fuisse, & nō fuisse, fore,& non fore, seinuicem mutuo consequuntur inseparabiliter. Qui aūt tenet, quod regula non valet, nisi pro tempore præsenti non considerant correllatiua formaliter, sed materialiter,& ideo non sunt audiendi.

Quarta est, à termino priuatiuo ad terminum infinitum propositionibus existentibus affirmatiuis valet consequentia, sed non econuerso, vt sortes est iniustus, ergo est non iustus. Dicitur propositionibus existentibus affirmatiuis, quia in negatiuis non sequitur, vt hic, Lapis non est iniustus, ergo non est non iniustus. Constat enim antecedēs esse verum, quia lapis non est aptus esse iustus, ergo non est iniustus. Consequens aūt est falsum, quoniā negatio iustitiæ est in lapide, licet non priuatio. Nam iustus, & non iustus sunt contradictoria, quorū alterū de quolibet ente verificatur. Cum igitur lapis non sit iustus, est non iustus, hęc ergo est falsa, lapis nō est nō iustus. Dicitur, sed non econuerso. Non.n. sequitur, hoc animal est nō videns, puta catulus ante nonum diem, ergo est ad cęcum. Nam adhoc, quod sit nō videns, sufficit quod non uideat, adhoc autem, quod sit cęcum oportet, quod non uideat eo tempore quo est aptū uidere. Sed catulus ante nonum diem non est aptus uidere,& ideo licet sit non videns, non tamen potest dici cecus.

Quinta est, ab affirmatiua de pdicato infinito vel priuatiuo, ad negatiuā de prędicato finito, valet cōsequētia, sed

non econuerſo niſi cum debito medio. Nam bene ſequitur Sortes eſt non videns, vel cęcus, ergo non eſt videns. lapis eſt non homo, ergo nō eſt homo. Sed econuerſo nō valet, quoniam ordinariæ ex negatiua non ſequitur affirmatiua. Quod ſi ſequitur erit cum debito medio. vt hic; tu non es homo, demonſtrato aſino, & tu es, ergo tu es non homo. Hæc de regulis conſequentiæ formalis pęnes terminos pertinentes, & impertinentes dicta ſint.

Pars quinta. De conſequentia pænes propoſitionum probationem.

IN parte quinta aſſignandæ ſunt ragulæ conſequentiæ formalis quæ ſumuntur ex probationibus propoſitionū.

Sed aduerte, quod has regulas non intelliges, niſi prius cognoueris modos vniuerſales, quibus propoſitiones probantur modi Logico. Sunt autem iſti modi quinque, nam omnis propoſitio mediata, id eſt quæ per aliquod medium poteſt probari, aut probatur reſolubiliter, aut exponibiliter, aut officiabiliter, aut deſtriptibiliter, aut ꝑ cauſas veritatis, & de his quinque modis facturi ſumus in tract. ſeq. qui erit de probationibus terminorum. Pro nunc igitur ſuſtine. donec in prædicto tractatu exercitatus fueris. Hic autem aſſignandæ ſunt decem regulæ.

Prima eſt, ab omnibus propoſitionibus exponentibus ſimul ſumptis, ad ſuam expoſitam, valet cõſequētia, v.g. Hęc propoſitio vniuerſalis, omnis homo eſt animal, habet duas exponentes.

Prima eſt iſta, homo eſt animal, ſecunda eſt iſta, & nihil eſt homo, quin illud ſit animal, ab his duab. ſimul ſumptis ad expoſitam, valet conſequentia, nā bene ſequitur, homo eſt animal, & nihil eſt homo quin illud ſit animal, ergo omnis homo eſt animal. Dicitur ſimul ſumptis, qa diuiſim nō valet, nō enim ſequitur homo currit, ergo omnis homo currit, quoniā ab indefinita ad vuinerſalem non valet cõſequētia niſi gratia materiæ, vt docuimus in parte ſecunda.

Secunda eſt, a propoſitione expoſita ſine exponibili, ad ſingulas ſuas exponentes diuiſiuæ, & ſimul ſumptas eſt bona conſequentia. Exemplum de diuiſiue ſumptis, Nam bene

ne sequitur, omnis homo currit, ergo homo currit, ergo nihil est homo, quin illud currat, Exẽplum de simul sumptis. Omnis homo currit, ergo homo currit, & nihil est homo, quin illud currat.

Tertia est, ex contradictoria propositionis exponentis, sequitur contradictorium propositionis expositæ. Nam bene sequitur, Homo currit, & aliquid, ꝙ non est homo, currit, ergo non tantum homo currit.

Et aduerte, ꝙ regula supponit propositionem expositam siue exponibilem esse exclusiuam, cuius exponẽtes sunt istæ, homo currit, & nihil non homo currit, ergo tantũ homo cur. Contradictoria huius exponentis, nihil non homo est ista, aliquid non homo, vel aliquid quòd non est homo currit, & ex ista bene infertur contradictoria expositæ, scilicet non tantum homo currit.

Quarta est, a propositionibus resoluentibus ad resolutã, siue resolubilem est bona consequentia, & econuerso tam in materia contingenti, quàm naturali.

Pro cuius notitia aduerte, quòd probatio propositionis per resolutionem fit per duas singulares factas non per terminum discretum, sed per pronomen demonstratiuum, & propositio resolubilis est indefinita, vel particularis, vel singularis, cuius subiectum est terminus discretus, v.g. Hæc indefinita, homo currit resoluendo sic probatur, Hoc currit, & hoc est homo, ergo homo cur. Dicitur igitur in regula, A resoluentibus, scilicet simul sumptis, ad resolutam valet consequentia. Nam bene sequitur, hoc currit, & hoc est homo, ergo homo cur. Dicitur, & econuerso, idest a resoluta ad resoluentes, nam bene sequitur in materia contingenti, homo cur. ergo hoc currit, & hoc est homo, demõstrato sorte. Item sequitur in materia naturali, homo est animal, ergo hoc est animal, & hoc est homo.

Sed aduerte, ꝙ Terministæ discordant in hoc a realibus. Dicunt.n. Terministæ prædictam consequentiam non valere, quoniã secundũ eos antecedẽs.s. homo est aĩal est necessarium. Sed consequẽs.s. hoc est animal, & hoc est homo, secundũ eos est contingens, quia non cõcedunt aliquã singularẽ in his corruptibilibus esse necessariã. Reales autem dicunt ipsum valere, quoniam antecedẽs, & cõsequẽs sunt necessaria.

cessaria, & negant, quin singulares in materia naturali sint necessariæ, quando sunt de tertio adiacente, neque enim copula denotat existentiam extremorũ, sed habitudinẽ prædicati ad subiectum, vt sepe diximus, & hanc viam sequimur.

Quinta est. Ab officiantibus ad officiatam, valet consequentia.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ propositio officiabilis est illa, cuius oratio infinitiua determinatur per aliquem terminum modalem, scilicet per possibile, aut cõtingens, aut impossibile, aut necesse; & sic probatur. Verbi gratia hæc est officiabilis, necesse est Deum esse, & probatur sic, Hæc propositio est necessaria Deus est, quæ adæquate significat Deum esse, ergo necesse est Deum esse. Dicit igitur regula a propositionibus officiantibus ad propositionem officiatã valet consequentia, vt hic, Hæc propositio est contingens, homo currit, quæ adæquate significat hominem currere; istæ sunt officiantes, tertio contingens est hominem currere, hæc est officiata.

Sexta est, a descriptione ad descriptum valet consequentia, & econuerso, vel sic a propositione describẽte ad propositionem descriptam valet consequentia & econuerso.

Pro cuius notitia aduerte, quod propositio descriptibilis est illa, in qua verbum concernens actum mentis determinat in complexum. Verba autem concernentia actum mentis sunt hæc, scio, cognosco, intelligo, imaginor, &c. Sic aũt probatur, v. g. scio Deũ, sic describitur, scio aliquid ea ratione, qua Deus, ergo scio Deum. Antecedens est propositio describens, & cõsequens propositio descripta siue descriptibilis. Dicit igitur regula, a describente ad descriptam ualet consequentia. Nam bene sequitur, cognosco aliquid sub ratione qua cœlum, ergo cognosco cęlum, & valet ecõuerso vt cognosco celũ, ergo cognosco aliqd sub rõne qua cęlũ.

Septima est, a propositione de sensu composito ad propositionem de sensu diuiso non valet consequentia, nec econuerso.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ propositio de sensu cõposito & diuiso consueuit fieri, vt in pluribus ꝑ terminum modalem, vt possibile est sortem currere, sed tũc dicitur de sensu composito, quãdo modus ꝑponitur dicto, aut postponatur,

tur, vt possibile est album esse nigrum, vel sic, album esse nigrū est possibile. Dicitur aūt de sensu diuiso, quādo modus mediat inter partes dicti, vt albū possibile est esse nigrum vel sic album potest esse nigrum. Dicit igitur regula, quod a sensu composito ad sensum diuisum non valet cōsequētia, nec econuerso, quoniam antecedens erit falsum & consequens verum, econuerso autem antecedēs erit verū & cōsequens falsum. Non.n. sequitur, possibile est album esse nigrum ergo albū pōt esse nigrum. nā antecedens est falsum & impossibile. Sensus enim est, Res quæ est alba.i. inquantum stat sub albedine, potest esse nigra, ita quod hęc potest esse vera, album est nigrum, hoc aūt est impossibile, cū sint contraria, quorū unum est incōpossibile alteri. Cōsequens autem est verum, sensus enim est, res quæ est alba.i. quę est subiectum albedinis, potest esse subiectum nigredinis, non quidem simul, sed successiue. Nam, vt diximus in tract. de prædicamentis, proprium est substantiæ esse susceptiuā cōtrariorum, constat ergo, quod consequens erit verum. Constat etiam, quod econuerso antecedens erit verum & consequens falsum & impossibile sic arguendo album potest esse nigrum, ergo possibile est album esse nigrum.

Sed aduerte, quod regula intendit consequentiā non valere, quādo dictum propositionis modalis constat ex terminis disparatis, siue oppositis, quorum significata nō simul verificantur de eodē, nā si fiat modalis, cuius dictum non constet ex terminis oppositis, valet consequentia a modali de sensu composito ad eam, quæ est de sensu diuiso. Nam bene sequitur, necesse est Deum esse, ergo Deum necesse est esse, & econuerso, & hic, Contingenter homo currit, ergo homo contingenter currit.

Octaua est, ab una causa veritatis, ad propositionem habentem illā causam, est bona cōsequētia, sed nō econuerso.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ propositio probabilis ꝑ causas veritatis est illa, quæ hēt multas cās veritatis disiunctiue sumptas, vt tibi declarabitur in tractatu de probationib. terminorū. Dicit igitur regula, ꝙ ab vna causa veritatitis ad ꝓpositionē habentē illā, est bona consequentia & non econuerso. Nā bene sequitur, dū homo currit, risibile currit ergo hoīe currēte risibile currit. Implicat.n. cōtradictionē

quod

quod pro aliquo tempore homo currat, & in illo risibile nõ currat, cum omnis hõ sit risibilis infallibiliter & per se. Dicitur ab vna causa veritatis, quoniam à pluribus non valet, v.g. quod homo habeat pulsum concitatum potest esse à pluribus causis, puta ab ira, à labore, à cibo, à febre. vnde sic arguere, Sortes habet pulsum concitatum, ergo bene cõmedit & bibit, non valet consequentia, quia potest esse ab alia causa, vt ibi declarabitur in tract. de Syllogismo sophistico. Dicitur & non econuerso, quia non sequitur, Homine currente risibile currit, ergo dum homo currit risibile currit. Nam posito quòd nihil currat, tunc consequens est falsum, cum afferat hominem currere, & antecedens est verum, quia concluditur eius veritas per aliam causam veritatis, scilicet per conditionalem, quæ est hæc, si homo currit, risibile currit. Nam propositio denominata ab ablatiuo in consequentia potest habere tres causas veritatis, scilicet cõditionalem, temporalem, causalem. Exemplum primi, homine currente, risibile currit .i. Si homo currit, risibile currit. Exemplum secundi, Homine currente, risibile currit.i. dum homo currit, risibile currit. Exemplum tertii, homine currente risibile currit.i. quia homo currit, risibile currit.

Nona est, à propositione verbi actiui, ad sibi correspondentem verbi passiui, est bona consequentia & econuerso. Nam bene sequitur, ego amo Deum, ergo Deus amator à me. Hæc regula est vera vniuersaliter, dummodo seruetur eadem suppositio terminorum, vt homo videt lupum, ergo lupus videtur ab homine. Nam in vtraque homo, & lupus supponunt determinate. Si autem mutatur suppositio, non valet, vt hic promitto tibi denarium, ergo denarius promittitur à me tibi. Nam in prima ly denarium stat confuse, vt docuimus in trac. de Suppositionibus, in secunda autem determinate. vt ergo seruetur eadem suppositio, fiat passiua sic. A me tibi promittitur denarius.

Decima est, à propositione de tertio adiacente, ad eã quę est de secundo, valet consequentia affirmatiue arguendo, dummodo nõ sit exclusiua, nec in materia naturali, nec prædicatum sit terminus distrahens nec verificabilis, tam de ente, quàm de nõ ente, & seruetur eadem suppositio. Dicitur affirmatiue, quia negatiue non valet. non enim sequitur.

Nullus

Nullus homo est asinus, ergo nullus homo est. Dicitur dũ modo non sit exclusiua, quia in exclusiuis non tenet. non enim sequitur, tantum homo est staturę rectæ, ergo tantũ homo est. Dicitur, nec in materia naturali, quia copula non dicit existentiam, sed habitudinem prædicati ad subiectum. Vnde semper est vera siue extrema existant, siue non. In secundo autem adiacendo copula dicit existentiam. vnde non sequitur, homo est animal, ergo homo est. Nam prima est sempiternæ veritatis etiam ante mundi creationem, secunda autem non vera nisi homine existente, & in hac conditione discordant terministæ à realistis. Tenent enim terministę regulam valere tam in materia naturali quam contingenti. Reales vero tantum in materia contingenti. Dicitur nec prædicatum sit terminus distrahęns, id est cum quo non stat pręsens existentia subiecti. Tales termini sunt ista participia, præteritus, futurus, mortuus, interfectus, generãdus & generabilis: in his omnibus regula non tenet nõ.n. sequitur, homo est pręteritus siue mortus siue occisus, ergo homo est nec sequitur, homo est generandus, vel generabilis, ergo homo est. Dicitur nec verificabilis &c. Tales termini sunt opinabile imaginabile fingibile &c. Vnde non sequitur, Mons aureus est imaginabilis, ergo mons aureus est. nec sequitur, alter mundus est opinabilis, ergo alter mũ dus est. Nam opinari & imaginari possumus tam existẽtia quã non existentia) sicut & somniari. Dicitur, & seruetur eadẽ suppositio. vnde non sequitur, homo est nomen, ergo homo est, quoniam in antecedente supponit materialiter, in consequente personaliter. Nec sequitur, homo est species, ergo homo est, quoniam in antecedente supponit simpliciter, in consequente autem personaliter. Hæc de regulis consequentię formalis pœnes probationes propositionum dicta sint.

Pars sexta. De hypotheticarum consequentiis.

IN parte sexta assignandæ sunt regulæ consequentiæ formalis pœnes propositiones hypotheticas copulatiuas, & disiunctiua & sunt sex.

Prima est. A tota copulatiua affirmatiua diuisiua, ad quã

libet eius parte, valet consequentia sed non econuerso, nisi in aliquo casu. Nā bene sequitur, sortes loquitur, & Plato audit, ergo sortes loquitur, ergo Plato audit. Dicitur affirmatiua quoniā in negatiua nō valet. non.n. sequitur, nō tu es hō, & tu es asinus, ergo non tu es homo. Stat enim quod tu sis homo, & non sis asinus. Dicitur diuisiua, quoniam à copulatiua collectiua non valet. nō enim sequitur sortes trahit nauem, & Plato trahit nauem, ergo sortes trahit nauem. Nam simul & non diuisim trahunt nauem supposito, quod neuter per se solum sufficiat trahere nauē. Dicitur, sed non econuerso, scilicet à qualibet parte ad totam copulatiuam. Non enim sequitur, sortes comedit, ergo sortes comedit & loquitur, stat enim quod comedat, & non loquatur. Dicitur in aliquo casu. Casus autem est, quando ad partem copulatiuę antecedit essentialiter aliud quod de parte ipsa prædicatur, & sine quo pars ipsa non sequitur, vt hic, Homo currit, ergo currit, & mouetur. Nam sine motu non ponitur cursus, & hæc est per se cursus ē motus, sic istæ est per se, homo ē animal. In hoc igitur casu cōsequentia valet à parte copulatiuę ad totam copulatiuam, regulariter autem, & formaliter non valet.

Secunda est, à propositione de toto copulato tam à parte subiecti quàm à parte prędicati diuisim tento & affirmatiue, ad quamlibet eius partem, valet consequentia, sed nō econuerso, nisi in eo casu, in quo dictum est in regula præcedenti. Nam bene sequitur ex parte subiecti, sortes & Plato comedunt ergo sortes comedit, ergo Plato comedit, ex parte autem prædicati sic, Sortes comedit, & loquitur, ergo loquitur ergo comedit. Dicitur tento diuisim, quoniam tēto collectiuæ non valet, vt hic sortes & Plato sunt duo, ergo sortes est duo, & hic sortes & Plato ferunt hoc pondus, ergo sortes fert hoc pondus. Dicitur affirmatiue, quoniam negatiuæ non velet, non enim sequitur, nō sortes & Plato trahunt nauem, ergo Plato trahit nauem. Dicitur, sed non econuerso, quia non sequitur sortes comedit, ergo sortes comedit & bibit. Dicitur nisi in eo casu &c. Nam bene sequitur, sortes est homo, ergo est homo & animal. Sortes dormit, ergo dormit & quiescit.

Tertia est, à parte principale disiunctiuæ affirmatiuę ad totam

totam disiunctiuam valet consequentia, sed non econuerso nisi gratia materiæ. Nam bene sequitur tu es homo, ergo tu es homo, vel tu es asinus, quia ad veritatem disiunctiuæ sufficit vnam partem esse veram, vt documus, in tractatu tertio agentes de propositionibus hypotheticis, econuerso autem non sequitur, scilicet à tota disiunctiua ad quālibet partem. Non enim valet, tu es homo vel asinus. ergo tu es asinus, aliquando autem valet gratia materiæ, puta quando vna pars disiunctiuæ sequitur ad alteram, ita quod vtraque pars est vera, & tunc potest vtraque pars inferri indifferenter ex tota disiunctiua, vt hic, tu es homo, vel animal, ergo tu es animal, ergo tu es homo. Sed aduerte, quod apud reales, vt documus in tractatu tertio disiūctiua cuius vtraque pars est vera, non est propria, sed impropria. Nam propria disiunctiua vera est illa, cuius vna pars est vera, reliqua autem non, dicitur enim disiunctiua, quia disiungit sensum apud logicum. Vnde apud reales stante disiūctiua propria, pro nullo casu licet arguere à tota disiunctiua ad partem. Et hanc viam sequimur.

Iterū aduerte, quod diximus de disiunctiua verificatur de propositione, cuius subiectum est totum disiunctū, vel prędicatum. Nam ex parte subiecti bene sequitur, Sortes currit, ergo sortes vel Plato currit, ex parte prædicati bene sequitur, Sortes comedit, ergo sortes comedit, vel est asinus. Econuerso autem non in propositione de proprio disiūcto nō .n. sequitur, Sortes comedit, vel est asinus, ergo ē asinus.

Quarta est à tota disiunctiua affirmatiua cū destructione vnius partis ad positionem alterius valet consequentia. Nam bene sequitur, tu es mortuus, vel viuus, sed tu non es mortuus, ergo tu es viuus.

Pro cuius notitia aduerte, quod destruere vnam partem est negare illā, & ponere altera est affirmare. Vnde qui sic arguunt, tu es asinus, vel tu nō es asinus, sed tu, nō es asinus ergo tu es asinus, non arguunt per regulam, quia nullā partem destruunt. Quod si dicant, destruimus primam partem & concludimus alterā, ergo sic habent arguere, tu es asinus vel tu nō es asinus. Sed tu non es asinus, ergo tu non es asinus, & tunc nil falsi concluditur, sed tamen ineptæ. Dicitur, à tota disiunctiuæ affirmatiua, quia in negatiua. non

valet, non enim sequitur, non tu es asinus, vel tu es asinus? Sed tu non es asinus, ergo tu es asinus.

Quinta est. A copulatiua negatiua ad disiunctiuam affirmatiuam factam de partibus contradictoriis copulatiue affirmatiuæ est bona consequentia, & econuerso. Nam bene sequitur, non tu es homo, & tu es asinus, ergo tu non es homo, vel tu non es asinus, & econuerso, nam bene sequitur, tu non es homo, vel tu non es asinus, ergo non tu es homo & tu es asinus.

Secunda est. A disiunctiua negatiua ad copulatiuam affirmatiuam factam de partibus contradictoriis disiunctiuę negatiuæ, valet consequentia, & econuerso. Nam bene sequitur, non tu es asinus, vel tu es capra, ergo tu non es asinus & tu non es capra. & econuerso. Et aduerte, ꝙ ratio huius regulæ ac præcedentis est, quia copulatiua, & disiunctiua compositæ de partibus contradictoriis contradicunt, sed vt docuimus in tract. iii. agentes de æquipollētiis negatio prę posita facit æquipollere sunt contradictorio, & ideo vtraq; regula est beneposita. Hæc de regulis consequentiæ formalis pęnes hypoteticas copulatiuas, & disiūctiuas dicta sint.

Pars septima. De consequentiis pœnes hypotheticas conditionales.

IN parte septima assignandæ sunt regulæ consequentiæ formalis pœnes hypotheticas cōdōnales, & sunt istę duę. Prima est. In conditionali affirmatiua, à positione antecedentis, ad positionem consequentis valet consequentia, sed non econuerso nisi gratia materiæ. Nam bene sequitur, Si tu es homo, tu es animal, sed tu es homo ergo tu es animal. Dicitur in conditionali affirmatiua, quia de negatiua non valet. Non enim sequitur, non si tu es homo, tu est asinus, sed tu es asinus, Dicitur, sed non econuerso, non enim sequitur, si tu curris tu moueris, sed tu moueris, ergo tu curris. Dicitur nisi gratia materię quoniam si fiat conditionalis de terminis conuertibilibus valet consequentia, & econuerso. Nam bene sequitur, si tu es homo, tu es rationalis, sed tu es homo, ergo tu es rationalis, & ecōuerso. Sed tu es rationalis, ergo tu es homo. Valet ergo quando formatur

conditio

conditionalis ex diffinito,& proprio ex subiecto,& propria differentia,ex diffinito,&diffinitione. Item valet quando formatur de duob. correlatiuis p secundum adiacens. Nam bene sequitur,si pater est,filius est,Sed pater est ergo filius est,& econnerso,sed filius est,ergo pater est.

Secunda est,in conditionali,affirmatiua à destructione, id est negatione consequentis,ad destructionem siue negationem antecedentis, est bona consequentia, sed non econuerso nisi gratia materiæ. Nam bene sequitur. Si lapis est viuus,lapis est animatus,sed lapis non est animatus, ergo nõ est viuus. Dicitur,in conditionalis affirmatiua,quoniam in negatiua non valet,vt hic,non si tu es homo, tu es asinus, sed tu non es asinus ergo tu non es homo. Dicitur sed non ecõuerso,scilicet à destructione antecedentis,ad destructionẽ consequentis,nõ enim sequitur,si tu curris,tu moueris, sed tu nõ curris,ergo tu nõ moueris, stat enim quod tu nõ curras,& tamen quod mouearis, vt si lente ambulas. Dicitur nisi gratia materiæ, nam tenet in terminis conuertibilibus,& in correlatiuis de secundo adiacente, sicut & præcedens regula,nam bene sequitur, si tu es asinus, tu es rudibilis,sed tu non es asinus,ergo tu non es rudibilis,item sequitur,si pater est filius est,sed pater non est,ergo filius nõ est nam sicut posito vno correlatiuo ponitur reliquum, sic remoto non remouetur reliquum,vt docuimus in tract. de prædicamentis. Hæc de regulis consequentię formalis pœnes hypotheticas conditionales dicta sint, & hic terminatur intentio nostra de consequentiis, prout existimamus ad mentem peripateticam satis esse.

Tractatus nonus, De Consequentiis. Finis.

TRACTATVS DECIMVS, de variis ac multiplicibus terminorum probationibus.

IN hoc tractatu intendo ordinare doctrinam de probarionibus terminorum consuetam apud logicos, & vt deseruit nō sophisticis altercationibus, sed euidentiori notitię de probationibus propositionum, & terminoram probabilium habendæ, diuidemus igitur præsentem tractatum in sex capita.

In primo ordinabuntur pręcognoscenda, sine quibus huius tractatus doctrinam, nouitius habere non posset.

In secundo, agendum est, de propositione resolubili.

In tertio, de propositione exponibili, & de omnibus terminis exponibilibus.

In quarto de propositione officiabili.

In quinto, de propositione descriptibili.

In sexto, de propositione probabili per causas veritatis.

De Præcognoscendis. *Cap. 1.*

IN primo cap. declaranda sunt tria, sine quib. huius tract. doctrina haberi non posset.

Pimum est, quot sint generales modi probandi propositionem, vel termini pœnes quos variatur propositio.

Secundum est, quę & quales sint propositiones siue termini, quæ vel qui probari possunt.

Tertium est, quot modis apud Logicnm propositio vel terminus probari potest.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ in doctrina peripatetica quatuor inueniuntur modi generales probandi aliquam propositionem.

Primus est, per causam, & hic est perfectissimus & faciēs vere scire, v. g. hæc propositio, homo est risibilis, p. causam sic probatur, omne animal rationale est risibile, homo est animal rationale, ergo homo est risibilis.

Secundus est, per effectum, & hic est frequētior in sciētia naturali

naturali quoniam in ea procedimus à sensatis, & ab effecti bus nobis manifestioribus quàm sint causæ naturales, vt ti bi notum erit in lib.ii.Phys.

Tertius est, per simile, aut per oppositum cõtradictoriũ, vt tibi declaratũ est tract.de syllogismo topico, quartus ast per reductionem per aliquando, vel aliquas propositiones notiores nobis, quàm sit ipsa propositio probanda, v.g. si tu dubitat vtrum ista sit vera, tantum homo est rationali, manifestabitur tibi per has duas propositiones notiores, sci licet homo est rationalis, & nihil aliud ab homine est ratio nale, ergo tantum homo est rationalis, sic autem manifesta re est propositionem ineuidentem probare. Nam sicut re probare vel improbare propositionem est eius falsitatẽ no tificare, sic probare est per aliam, aut alias euidentiores no bis eius veritatem declarare, ex his autem quatuor modis probatiuis ꝓpositionũ primus, & secũdus, & tertius sunt reales, & spectant ad scientias reales, quales sunt mathema tica, & physica & metaphysica, vt cognosces tempore suo.

Quartus autem est, modus logicus, & de hoc solo intẽdi mus pertractare in præsenti tractatu, intentio enim nostra est declarare quomodo per vna, aut per duas propositiones notiores nobis probetur quælibet propositio probabilis, vel terminus faciens propositionem probabilem, sicut sũt signa vniuersalia dictione exclusiue, vel exceptiue, termini concernentes actum mentis, & multa alia, vt tibi manifesta buntur intra descendentes ad particularia.

Quantum ad secũdum aduerte, ꝙ propositionem, & ter minorum apud Logicum quædam sunt immediatæ, & quę dam mediate, similiter terminorum quidã sunt immediati, & quidam mediati, propositiones immediate sunt illę, quę per alias notiores nobis nõ possunt manifestari, & istę sũt propositiones, quę non sunt per alias, sed per se ipsas mani festæ, quales sunt ꝓpositiones singulares factę cum prono mine demõstratiuo, vt hic homo cur, non.n. est resolubilis in priorẽ, per quàm possit clarius manifestari, quoniã, vt do cuimus in tract.de syllogismo demõstratiuo, omnis nostra cognitio ortum habet à sensu nihil aũt est notius sensui, ꝙ singulare demonstratum, mediate autẽ propositiones sunt illæ, quæ der aliam, aut alias notiores possunt manifestari

resoluendo aut exponendo, aut alio modo, vt patebit infra Termini immediati sunt termini simplices nō resolubiles in aliquid notius, & tales apud Logicum sunt pronomina demōstratiua singularis numeri, vt ego, tu ipse, iste, ille, hic & is, & aduerbia demonstrandi. huiusmodi enim carent medio, per quod possint probari, & per nostius, quoniam nullus est terminus notior istis. Mediati autē sunt omnes termini resolubiles in aliquid prius & notius, & sunt omnes termini præter prędictos, siue sint communes, siue discreti, Nam, vt tibi manifestabitur, etiam terminus discretus facit propositionem probabilem, v.g. sortes currit, potest sic probari, hoc currit, & hoc est sortes, ergo sortes cur. & hęc potest probari. Tātum Petrus est caput ecclesiæ, nā Petrus est caput ecclesiæ, & nullus alius à Petrus est caput ecclesiæ ergo tantum Petrus est caput ecclesiæ. Constat igitur quæ, & quales propositiones sint probabiles. similiter qui, & quales termini.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ apud Logicum omnis propositio mediata, & omnis terminus mediatus pōt vno quinque modorum probari, quorum primus est resoluendo secundus exponendo: tertius officiando: quartus describendo, quintus per causas veritatis. Omnis igitur propositio ꝓbabilis, siue terminus, vel est resolubilis, vel exponibilis, vel officiabilis, vel descriptibilis, vel ꝑ causas veritatis notificabilis, & sic de his quinque modis tractabimus ordinate.

De Propositione Resolubili. *Cap. II.*

IN capite secundo agendum est, de propositione, quæ probanda est per resolutionem. & hic tria agenda sunt. Primo, quid significat in hoc loco resolutio.

Secundo, quod propositiones siut resolubiles, id est probande per resolutionem.

Tertio, quomodo fit huiusmodi resolutio.

Quantum ad primum aduerte quòd resolutio in hoc loco significat reductionem propositionis probabilis in sua singularia principia, ex quib. notificatur eius veritas. Vnde sicut resolutio cōpositi, puta domus importat reductionē domus in sua prima principia, ex qb. cōstat, puta in lapides, & ligna &c. sic probatio propositionis per resolutionē importat

portat reductionem talis propositionis in sua prima principia, quæ sunt propositiones nobis notiores, ex quibus ipsa propositio manifestatur, vt tibi paulo post declarabitur.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ apud Logicum tres species propositionum probatur resolubiliter, affirmatiuę, & negatiuę, siue sint ampliatiuæ, siue nõ. Istę autem sunt, indefinita, & particularis, & singularis, modo non fiat ꝑ ꝓ nomen demonstratiuum. Illa.n. est immediata, vt diximus in cap. præcedenti, & de omnibus exemplificabimus infra.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ probatio per resolutionem sic fienda est, sumendæ sunt duę probationes singulares factę cum pronomine demõstratiuo, ita quod in prima prędicetur prędicatum, propositionis resoluendę siue resolubilis, & in secunda prędicetur subiectum eiusdem, & ex his duabus inferatur propositio resolubilis. Exemplum de indefinita affirmatiua, homo est albus, sic probatur. hoc est album, & hoc est homo, ergo homo est albus. Exẽplum de particulari affirmatiua, aliquis homo currit, hoc currit, & hoc est aliquis homo, ergo aliquis homo currit. Exemplum de singulari, Plato currit, hoc currit, & hoc est Plato, ergo Plato currit item vnigenitus Sortis filius currit, hoc currit, & hoc est vnigenitus. Sortis filius, ergo vnigenitus, Sortis filius currit. Hoc igitur modo probantur apud Logicum affirmatiua indefinita particularis, & singularis, cuius subiectum est terminus discretus, vel circunlocutus. Negatiua autem dupliciter probari potest. Primo resolutorie, sicut affirmatiua, quando subiectum pro aliquo supposito demõstrato supponit, vt hic. Homo non est lapis, sic resoluitur. Hoc non est lapis, & hoc est homo, ergo homo non est lapis, si autem subiectum pro nullo supposito demonstrato supponit, non potest probari resolutorie, quia secũda resoluens semper erit falsa, vt hic, Chimera non est homo, hoc non est homo, & hoc est chimera, ergo chimera non est homo. patet, quòd secunda est falsa, quoniam nullum ens demonstratum est chimera, cum sit quid fictitium, siue imaginatum tantum. Tunc ergo probanda est per suam oppositam contradictoriam sic, hęc duo contradicunt, chimera est hõ, chimera non est homo, sed affirmatiua est falsa, ergo negatiua est vera. Consequẽtia patet, quoniã duorum con-

tradictorium, si unum est falsum, reliquum est verum, & econuerso. Patet igitur quomodo duobus modis probari potest indef.& part.& sing. neg.

Sed aduerte, ꝙ nõ solum simplex categorica affirmatiua indefinita partic.& singul. probatur resolutorie, sed etiam ampliatiua, vl homo est mortuus, sic ꝓbatur. Hoc est mortuum, & hoc est, vel fuit homo, ergo homo est mortuus, & ista. Homo incipit comedere, hoc incipit comedere, & hoc est vel incipit esse homo, ergo homo incipit comedere, eodem modo probatur indefinita partic. & singu. cuius subiectum est terminus obliquus, siue in Genitiuo, siue in Datiuo, siue in Accusatiuo, siue in ablatiuo, v.g. Hominis interest bene uiuere. Huius interest bene uiuere, & hoc est homo, ergo &c. Sorti placet uirtus Platonem delectat legere. A Deo regitur mundus, omnes has resolue modo supradicto, eodem modo firmatur indefin. part. & sing. quorũ subiectum sit cum aduerbio, ꝙ habet aduerbium inferius, v.g. Aliquando tu legis, sic probatur, nunc tu legis, & nunc est aliquando, ergo aliquando tu legis. Alicubi tu es, sic probatur, ibi tu es, & ibi est alicubi, ergo alicubi tu es, eodem modo probanda est indefinita, & part. & sing. quãdo prędicatum est participium præteritum, vel futurum, v.g. Adam est præteritus, sic probatur. Hoc est præteritum, & hoc est vel fuit Adam, ergo Adam est præteritus, Antichristus est venturus, sic probatur. Hoc est uẽturum, & hoc est, uel erit Antichristus, ergo &c. eodem modo probanda est indefinita, & part. & sing. de subiecto copulato, & disiuncto. Exemplum primi, Sortes & Plato currunt, sic probatur. Isti currunt, & isti sunt Plato, & sortes, ergo sortes, & Plato currunt. Exemplum secundi, hoc uel asinus est asinus, sic probatur. Hoc vel asinus est asinus, & hoc est homo, ergo hõ vel asinus est asinus. Constat igitur tibi quomodo resolubiliter probãda est indefinita & part. & sing. siue sit simplex categorica, siue ampliatiua, &c.

Et aduerte, ꝙ ex hoc modo probandi manifestatur veritas multarũ propositionũ ampliatiuarũ, q̃ primo aspectu videntur omnino falsæ, inter quas istæ sunt præcipue.

Prima, senex erit puer, probatur. Summo puerum decem annorum, qui viuat per septuaginta annos, & qui in duode

cim

cim annos adhuc erit puer, & arguitur sic. Hoc erit puer, quia in duodecimo anno adhuc erit puer & hoc est, vel erit senex, & secunda pars est vera, quia in septuagesimo anno erit senex, ergo senex erit puer.

Secunda, puer fuit senex: probatur, summo senem centum annorum, qui cum esset septuaginta annorum, etiam erat senex, & cum esset decem annorum, erat puer, & arguitur sic. Hoc fuit senex, quia cum nunc sit centum annorum, existēs septuaginta annorum fuit senex, & hoc est, vel fuit puer, & secunda pars est uera, quoniam cum esset decem annorum, erat puer, ergo puer fuit senex.

Tertia, candela lucens est extincta, probatur, summo candelam prius lucentem, nunc autem extinctam, & arguitur sic, Hoc est extinctum, & hoc est, vel fuit candela lucens. & secunda pars est uera, ergo candela lucens est extincta.

Quarta, uiuum est mortuum: probatur, sumo mortuū puta Adam, qui aliquando fuit viuus, & arguitur sic. Hoc est mortuum, demonstrando Adam, & hoc est, uel fuit viuum. & secunda pars est uera, Ergo uiuum est mortuum.

Multas consimiles inuenies in libris Terministarū, quas tu quæres ad libitum, nec intendo hic tempus cōterere quoniam huiusmodi ampliationes & similes probationes parū perficiunt intellectum q̄rentē ei veritatē per veram & essentialem probationem propositionis probandæ, sed magis detinent intellectum in captiunculis inutilibus.

De propositione exponibili. *Cap. III.*

IN capite tertio agendum est de probatione propositionum & terminorum per modum exponibile, siue per expositionem, & hic tria agenda sunt.

Primo, declarādū est in quo sensu hic sumitur expositio.

Secūdo, quę & quot propositiones, similiter qui & quot termini per expositionem probandi sunt.

Tertio, descēdemus ad particulares propositiones & terminos ostendentes, quoniam exponibiliter probantur.

Quantum ad primum aduerte, quod expositio proprie sumitur propositione ad extra alicuius rei prius latentis.

Vnde dicitur exponi pecunia, quæ prius latebat in capsa

vel bursa, quando expenditur. Per similitudinem ergo dicitur expositio, quãdo aliqua scientia, vel propositio, vel terminus, per aliquid magis notum declaratur: & in hoc sensu sumitur hic expositio, & ab expositione denominatur propositio exponibilis. Huiusmodi autẽ expositio propositionis fit per duas propositiones, quarum prima dicitur pręiacens, & secunda dicitur vniuersalis negatiua sibi correspondens. Et ex his duabus infertur propositio exponenda, siue exponibilis, v.g. hęc vniuersalis affirmatiua, Omnis homo est risibilis, sic probatur exponibiliter apud Logicum. Homo est risibilis, & nihil est homo, quin illud sit risibile. Ergo omnis homo est risibilis.

Quantum ad secundum aduerte, quod genera propositionum probantur exponibiliter, scilicet.

Vniuersalis affirmatiua quocunque modo fiat.

Vniuersalis autem negatiua non exponitur, sed alio modo probatur, vt dicemus.

Exceptiua affirmatiua, & negatiua.

Exclusiua affirmatiua, & negatiua.

Reduplicatiua affirmatiua.

Termini autem probandi exponibiliter sunt isti.

Immediate.
Necessario.
Contingenter.
Ab ęterno.
Semper.
Totus, ta, tum.
Ifinitum.
Incipit.
Desinit.
Differt.
Gradus positiuus.
Gradus comparatiuus.
Gradus superlatiuus.

Isti sunt termini exponendi, siue exponibiliter probandi de quibus sigillatim pertractabimus infra.

Quantum ad tertium, incipiendum est ab vniuersali affirmatiua, secundo loco agemus de exceptiua, tertio loco de exclusiua, quarto loco de reduplicatiua.

Vt

Vt autem habes vniuersalem notitiam exponibiliter probandi vniuersalem affirmatiuam aduerto, quod potest fieri quatuor modis.

Primo, in recto tam in singulari, quàm in plurali.

Secundo, per verbum ampliatiuum.

Tertio, per participium verbi ampliatiui.

Quarto, per subiectum compositum.

Si fiat in recto, & non per verbum ampliatiunm tam in singulari, q̃ in plurali, debet exponi per duas exponentes, s. per suam præiacẽtem, & per vniuersalem negatiuam, in qua ponitur hęc dictio quin inter subiectum & prædicatum. & ei subiungitur pronomen relatiuum ille illa illud, vt hic. Omnis homo currit, sic exponitur. Homo currit, & nullus est homo q̃n ille currat, ergo omnis homo currat. In plurali sic. Omnes homines currunt, homines currunt, & nulli sunt homines, quin illi currant, ergo omnes homines currunt. Consimili modo exponatur si fiat in obliquo, excepto q̃d in exponente in vniuersali negatiua, ponetur semper in recto subiectum exponendæ, & relatiuum in consimili obliquo cum obliquo exponendę tam in singulari, quàm in plurali. In singulari, vt hic. Cuiuslibet hominis asinus currit, sic exponitur, Hominis asinus currit, & nullus est homo, q̃n illius asinus currat, ergo cuiuslibet hominis asinus currit. In plurali, vt hic, omnium contradictorium altera pars est vera, altera falsa, exponitur sic, contradictoriorũ altera pars est vera, altera falsa, & nulla sunt contradictoria, quin illorum, altera pars sit vera, & altera falsa, ergo omnium cõtradictoriorum altera pars est vera, altera falsa.

Si fiat vniuersalis affirmatiua per verbum ampliatiuum, eodem modo exponenda est, excepto quod in vniuersali negatiua exponente, verbum sumetur disiunctum, v.g. omnis homo morietur, sic exponitur. Homo morietur, & nullus est, vel erit homo, q̃n ille morietur, ergo omnis homo morietur, eodem modo exponetur, si fiat in plurali, si fiat in obliquo. Exerce te ipsum in exemplis.

Si fiat per participium verbi ampliatiui, eodem penitus modo exponenda est, v. g. Omnis homo est pręteritus, sic exponitur. Homo est præteritus, & nullus est, vel fuit hõ quin sit præteritus, ergo omnis homo est præteritus: Item

omnis

omnis homo eſt generandus, homo eſt generandus, & nullus eſt vel erit homo, quin ille ſit generandus, ergo omnis homo eſt generandus.

Si fiat de ſubiecto compoſito, puta de ſubiecto diſiũcto, poteſt dupliciter exponi ſecundum, ꝙ ſubiectũ poteſt eſſe totum diſiunctum, vel ſolum prima pars diſiuncti: ſi primo modo ſic exponitur. Omnis homo, vel aſinus, eſt aſinus, homo vel aſinus eſt aſinus, & nihil eſt homo vel aſinus, quin illud ſit aſinus, ergo omnis homo vel aſinus eſt aſinus. Si ſecundo modo, ſic exponitur. Omnis hõ vel aſinus eſt aſinus, Homo vel aſinus eſt aſiuus, & nihil eſt homo qn illud vel aſinus ſit aſinus, ergo omnis homo, vel aſinus eſt aſinus, & hic ſecundus modus exponendi eſt melior, quoniam in primo vniuerſalis negatiua exponens eſt falſa in ſecnndo autẽ eſt vera, & ideo exponenda eſt ſecundo modo.

Cõſtat igitur tibi quomodo omnis propoſitio vniuerſalis affirmatiua, quocunq; mõ fiat, ꝓbãda eſt, exponibiliter.

Et aduerte, quod ex hoc modo probandi, Terminiſtæ ſaluant multas propoſitiones, quę primo aſpectu videntur falſæ. Sicut ſunt iſtæ, Omne qđ fuit eſt. Omne quod erit eſt. Omne, quod poteſt eſſe eſt. Omne quod nõ erit eſt. Omne quod non potuit nec poterit eſſe eſt. Quomodo autem ſaluentur, vide tu in tractatu Pauli Veneti de Probationibus terminorum. Nam quia huiuſmodi parum nobis deſeruiũt in acquiſitione. ſcientiarum realium, non eſt in eis immorandum.

Reliquum eſt dicendum de vniuerſali negatiua quocunque modo fiat, quomodo probanda eſt, an exponibiliter, an alio modo.

Aduerte igitur, quod apud Logicos non probatur exponibiliter, ſed aut per inductionem, aut per ſuum oppoſitum contradictorium: per inductionem, aut per ſuum oppoſitum contradictorium: per inductionem ſic, Nullus homo eſt aſinus, nec iſte homo eſt aſinus, nec iſte, nec iſte, nec iſte, & ſic de ſingulis, ergo nullus homo eſt asiuus. Per oppoſitũ cõtradictorium ſic, Hæc eſt falſa, Aliquis homo eſt asinus, quia non inuenitur ſuppoſitũ, de quo verificetur, ergo iſta eſt vera, nullus homo eſt asinus. Conſequentia patet, quia iſtę duæ ſunt contradictoriæ, Aliquis homo eſt asinus nullus

lus homo est asinus, & in omni materia, vt docuimus in trā ctatu tertio, necesse est vnam esse veram, & alteram falsam, cum igitur hæc sit falsa, vt ad sensum patet, aliquis homo est asinus, ista erit vera. Nullus homo est asinus. Hæc de ꝓbatione vniuersalis affirmatiuæ, & vniuersalis negatiuæ modo Logico, dictum sit.

Secundo loco agendum est, de probatione exponibiliter propositionis exceptiuæ tam affirmatiuæ, quam nagatiuæ. Pro cuius notitia tria agenda sunt.

Primo quæ, & quot sint dictiones facientes exceptiuam. Secundo, quotuplex sit exceptiua. Tertio, quomodo probanda est apud Logicum.

Quantum ad primum aduerte, quod dictiones facientes exceptiuam sunt iste, præter, siue præterquam, & nisi, differenter tamen constituunt eam, quoniam præter & præterquam constituunt tam affirmatiuā, quā negatiuam. Nam hæc est vera, & congrua exceptiua, Omnis homo pręter sortem currit, & hæc, Omne animal præter hominem est irrationale, & hæc, nullus homo, præterquam Christianus saluatur. Hæc autem dictio nisi, non constituit proprie loquēdo exceptiuam affirmatiuam, sed tantum negatiuam. Non enim congruæ dicimus, Omnis homo nisi sortes currit, sed negatiuæ sic, Nullus homo nisi sortes currit.

Sed aduerte, quod hæc dictio præter non in omni sensu constituit exceptiuam, similiter nec nisi. nam præter solet sumi quattuor modis. Primo, sumitur pro sine, vt Rex potest regere Populum præter auxilium alterius. i. sine auxilio alterius. Secundo, sumitur per additionem. Vt me oportet soluere Mercatori decem ducatos præter solutos, idest vltra vel supra solutos. Tertio, sumitur per remotiorem alicuius partis a toto, vt quādo dicimus, quattuor pręter vnū idest extracto vno, remanent tria. Sumitur exceptiuæ, vt quando a consortio prædicati excipitur aliqua pars subiectiua alicuius communis. Verbi gratia, omnes homines pręter Christianos sunt infideles, & solū in hoc quarto sensu, constituit propositionem exceptiuam. Dicitur enim exceptiua, quando capitur pars extra totum, quæ non participat cum toto respectu alicuius prædicati.

Hęc dictio nisi solet sumi dupliciter. Primo, cōditionaliter,

ter,& equipollet huic,si non,vt quando dicimus,nisi domi nus custodierit ciuitatem,id est si dominus non custodierit ciuitatem,frustra vigilat,&c.Secūdo sumitur exceptiuæ,vt quando dicimur,omnis homo nisi Christus peccauit, idest excepto Christo, & tamē si aduertis magis proprie dicitur. Omnis homo præter Christum peccauit. Diximus enim su pra,quod nisi exceptiuæ sumptum, non constituit congrue loquendo nisi exceptiuam negatiuam,vt hic,non est inuen tus fidelis patriæ nisi Marcus Cato,idest nullus præter Mar cum Catonem.

Quantum ad secundum aduerte, quod exceptiua est du plex,scilicet propria & impropria,propria habet duas condi tiones,& vnam proprietatem. Prima,quidem conditio est, quod subiectum,a quo fit exceptio,supponat distributiuæ. vt omne animal præter hominem est irrationale, ly animal distribuitur,a quo excipitur homo, secunda est, quod pars extra capta signetur per terminum minus communē, quam illud a quo excipitur, vt omnis homo præter æthiopem est albus.

Quod si illud,a quo fit exceptio, non supponat distribu tiue nec signetur pars extra capta termino minus commu ni erit impropria,vt hic, homo præter sortem, siue aliquis homo præter sortem currit.Nam ly homo,& aliquis homo stat determinate & nō distributiue,& hic, homo præter ho minem currit:nam pars extra capta, est æque communis si cut subiectū,a quo excipitur,& ideo vtraque est impropria.

Proprietas aūt exceptiuę propriæ,modo sit negatiua,est hæc,quod conuertitur cum exclusiua,siue equipollet exclu siuæ,affirmatiuæ, dummodo subiectū exclusiuæ sit pars ex tra capta,& pręedicatum sit quid compositum ex subiecto & prædicato exceptiuæ sic præcise supponente. Nam bene se quitur,nullus homo præter sortem currit,ergo tantum sor tes est homo currens. Dicitur & prædicatum sit quid com positum ex subiecto & prædicato exceptiuæ, aliter non se quitur:vt hic,nullum animal,præter hominē intelligit, er go tantum homo intelligit,antecedens enim est verum,sed consequens falsum, sed dicatur sic, ergo tantum homo est animal intelligēs, Dicitur, sic præcise supponente, quoniā si in exclusiua magis ample supponeret quam in exceptiua

consequentia non valeret: vt hic, Nullus homo præter sortem currit, ergo tantum sortes est homo currens. Non valet, quoniam in exceptiua homo supponit pro masculis solum, in exclusiua autem supponit pro masculis, & feminis: vt ergo in vtraque eodem modo supponat, fiat sic exclusiua, ergo tantum sortes est aliquis homo currens.

Quantum ad tertium aduerte, quod exceptiua propria affirmatiua probatur per duas exponentes, in quarum prima remouetur prædicatum à parte extra capra, & in secunda affirmatur prædicatum vniuersaliter de subiecto exceptiuæ sumpto cum parte extra capra infinitata, vel negata, vt hic, omnis homo præter sortem currit. sortes non currit, & omnis homo non sortes, vel qui non est sortes currit, ergo omnis homo præter sortem currit.

Exceptiua autem propria negatiua probatur per duas exponentes, in quarum prima prædicatum exceptiuæ affirmatur de parte extra capra, & negatur vniuersaliter in secunda de subiecto exceptiuæ sumpto cum parte extra capta infinitata, vel negata: vt hic, nullum animal præter hominem est rationale. Homo est rationalis & nullum animal non homo, vel quod non est homo, est rationale, ergo nullum animal præter hominem est rationale. Constat igitur quomodo exponibiliter probanda est exceptiua propria tam affirmatiua quam negatiua. De conclusionibus quas inferunt terministæ ex prædicto modo probandi, vide tu ad placitũ in Paulo in tract. de probationibus terminorum.

Tertio loco agendum est, de probatione exclusiuarum, & hic tria agenda sunt. Primo, quæ & quot sint dictiones, per quas fit exclusiua. Secundo, quot modis fit exclusiua. Tertio, quo modo probatur singula species exclusiue.

Quantum ad primum aduerte, quod dictiones constituẽtes propositionem exclusiuam sunt istæ, solum, solummodo præcise, & tantum.

Sed aduerte, quod ly tantum dupliciter sumi consueuit in via peripatetica, scilicet relatiuæ, & exceptiuæ. Relatiuę quidem, vt quando dicimus, tantum scio, quoniam tu, tantum debeo tibi, quantum tu mihi. Exclusiuæ autem, vt quando dicimus, tantum iustus saluabitur, tantum necessaria victui volo. In secundo sensu, & non in primo constitui

ſtituit propoſitionem excluſiuam:

Quantum ad ſecũdum aduerte, quod communiter apud Logicos, aſſignatur triplex excluſiua, ſcilicet excluſiua primi ordinis, excluſiua ſecundi ordinis, excluſiua tertii ordinis & hos quidem ordines facit dictio excluſiua ſecundum quòd diuerſimode ſituatur in propoſitione. Excluſiua primi ordinis conſtituitur per dictionem excluſiuam prępoſitam ſubiecto, & poteſt fieri affirmatiua, & negatiua. Affirmatiua vt hic, tantum homo eſt rationalis, negatiua vt hic non tantum homo eſt bipes.

Sed aduerte, quod excluſiua primi ordinis tam affirmatiua quàm negatiua poteſt fieri duob. modis. Primo, per ſimplicem ſiue ſolam dictionem excluſiuam, quã nulla dictio probabilis præcedit, vt hic, tãtum homo currit, non tantum homo currit, ſecundo per dictionem probabilem præcedentem dictionem excluſiuam, vt hic neceſſario tantum homo eſt rationalis, non neceſſario tantum homo eſt rationalis.

Item aduerte, quod excluſiua primi ordinis conuertitur cum vniuerſali affirmatiua de term. tranſpoſitis, ita quod ab vna ad aliam eſt bona conſequentia, vt docuimus in tractatu de conſequentiis, & ſi vna eſt vera, altera ſimiliter, vt hic, tantum homo eſt rationalis, ergo omne rationale eſt homo, & ſi vna eſt falſa, altera ſimiliter, vt hic, tantum homo eſt animal, ergo omne animal eſt homo. Conſtat igitur tibi quæ ſit excluſiua primi ordinis & quot modis fiat, & cui æquipoleat.

Excluſiua ſecundi ordinis conſtituitur per dictionem excluſiuam mediantem inter ſubiectum, & prædicatum, ſiue præcedat copulam, ſiue ſubſequatur, exemplum primi, homo tantum eſt animal, exemplum ſecundi, homo eſt tantũ creatura. Et poteſt fieri duobus modis ſicut excluſiua primi ordinis. Primo modo ſic, homo tantum eſt riſibilis. Secundo ſic, omnis homo tantum eſt riſibilis.

Excluſiua tertii ordinis conſtituitur per dictionem excluſiuam mediantem inter partes prædicati, vt hic, ſortes ẽ habens tantum vnam veſtem. & poteſt fieri duobus modis, ſicut ea quæ eſt primi, & ſecundi ordinis. Primo modo ſic ſortes eſt comœdens tantum ſiue ſolummodo panem. Secundo modo ſic, aliqua propoſitio ſignificat præciſe ſicut eſt.

Quantum

Quantum ad tertiũ aduerte,quod exclnsiua affirmatiua primi ordinis probatur per duas exponentes. quarum prima est sua præiacẽs, & secunda est vniuersales negatiua de subiecto exclusiuæ infinitato vel negato.vt hic tantum homo est rationalis,& nihil non homo, vel nihil quod nõ est homo,est rationale,ergo tantum homo est rationalis.

Exclusiua autẽ affirmatiua primi ordinis, quæ fit per dictionem probabilem præcedentem notam exclusionis, nõ probatur ratione dictionis exclusiuæ,sed ratione dictionis præcedentis. verbi gratia necessario tantum homo est hõ sic probatur.Tantum homo est homo, & non potest aliter esse,quin tantum homo sit homo, ergo necessario tantum homo est homo.

Exclusiua autẽ secundi ordinis affirmatiua probatur sic Homo est tantum homo,homo est homo, & homo nõ est non homo,ergo homo est tantum homo.

Exclusiua autem secuudi ordinis facta secundo modo supradicto non probatur ratione dictionis exclusiue, sed ratione dictione præcedentis, verbi gratia omnis homo tantum est rationalis, sic probatur, homo tantum est rationalis & nihil est homo q̃n illud sit rationale, ergo omnis hõ tantũ est rationalis,& sic exponitur,vt vniuersalis affirmatiua ratione ly omnis.

Exclusiua autem tertii ordinis affirmatiua sic exponitur verbi gratia sortes est animal tantũ bipes, probatur sic,sortes est aĩal bipes,& sortes non est animal non bipes, vel nõ est animal quod non sit bipes,ergo sortes est animal tantũ bipes,& aduerte,vt infinitatio,siue negatio semꝑ cadat super eundẽ terminũ, super quẽcadit dictio exclusiua Exclusiua vero tertii ordinis affirmatiua facta secundo modo supradicto cum sit particularis affirmatiua,vt hic, aliqua propositio significat præcise sicut est,non exponibiliter,sed resolubiliter probanda est,& sic hoc significat ꝑcise sicut est, & hoc est aliqua propositio,ergo aliquo propositio significat præcise sicut est. Constat igitur tibi quomodo exclusiuæ affirmatiuæ trium ordinum primo, & secundo modo factæ probari debeant modo logico.

Negatiua autem exclusiua primi ordinis sit duobus modis. Primo,quãdo præponitur negatio dictioni exclusiuę,

vt

vt hic. Non tantum homo est animal. Secundo, quãdo post ponitur, ita tamen quod præcedit copulam, vt hic, tantum homo non currit. Primo modo probatur sic, exponibiliter, homo currit, & aliud ab homine currit puta asinus, ergo nõ tantum homo currit. Secundo modo probatur sic. Tantum homo, non currit, homo non currit, & quodlibet non hõ, vel omne animal quod non est homo currit, ergo tantum homo non currit.

Negatiua exclusiuã secundi ordinis fit, quando dictio exclusiua subsequitur subiectum, & negatio subsequitur eã, & præcedit copulam. vt hic, Sortes tãtum nõ est defensans patriam, quæ æquipollet huic, Sortes solus non est defensans patriam. & probatur sic sortes non est defensans patriã & sortes est quilibes non defensans patriam, ergo sortes tãtum non est defensans patriam.

Negatiua exclusiua tertii ordinis, non est exponibiliter probabilis. quia negatio non præcedit copulam, sed subsequitur, & ideo habet rationem potius infinitatis, quam negantis terminum cui apponitur. Vnde non fit negat. sed affit. vt hic. Sortes est non tantum disputans, neque enim fit negatiua, nisi negatio cadat supra copulam, vt docuimus in tract, tertius & propterea est probanda resolubiliter, vt sortes est non tantum disputans. Hoc est nõ tantum disputãs, & hoc est sortes, ergo sortes est non tantum disputans. Constat igitur tibi quomodo probanda est exclusiua negatiua primi, & secundi ordinis, & quomodo ea quę est tertii ordinis licet non sit vere negatiua, vt docuimus. De cõclusionibus, quas eliciunt, & probant terministæ esse veras ex prędictis regulis probatiuis exclusiuarum, vide tu ad placitum in Paulo in tract. de probationibus terminorum.

Quarto loco agendum est de reduplicatiuis, & hic tria agenda sunt. Primo, quæ sint dictiones, ex quibus fit propositio reduplicatiua, & in quo sensu faciunt illam. Secundo, quomodo probanda est reduplicatiua affirmatiua. Tertio quomodo probanda reduplicatiua negatiua.

Quantum ad primum aduerte, quod dictiones constituẽtes reduplicatiuam sunt istæ, inquantum, secundum quod, prout, & sumuntur dupliciter. Primo specificatiue, vt quando dicimus, sortes inquantum hæres Platonis, debet

mihi

mihi centum. Secundo reduplicatiue, vt quando dicimus, Homo inquātum animal est sensitiuus primo modo propositio constituta non est probanda exponibiliter, sed descriptibiliter, v.g. Sortes inquantum hæres debet mihi cētum, sic probatur, sortes ea ratione quā est hæres debes mihi cētum, ergo inquantum hærens dent mihi centum. Secundo modo, facit veram reduplicatiuam, de qua hic intendimns ostendere quomodo probanda sit.

Quantum ad secundum aduerte, quod redub. affir. probāda est exponibiliter per tres exponentes, duas quidem absolutas, & tertiam conditionatam, in quarnm prima prædicatur affirmatiuę terminus reduplicatiuus de subiecto in secunda prædicatur prædicatum reduplicatiuæ propositionis de eodem subiecto. In tertio, autem prædicatur idem prædicatum cōditionaliter de termino reduplicato per terminum transcendentem, scilicet per aliquid, quod cōnumeratur inter sex transcendentia, quæ sunt hæc, ens vnum verum bonum aliquid, & res, v. g. Papa inquantum pontifex est primus sacerdos, sic exponitur. Papa ex pontifex, & Papa est primus sacerdos, & si aliquid est pōtifex, illud est primus sacerdos, ergo Papa in quantum pontifex ex primus sacerdos. Eodem modo exponitur vniuersalis affirmatiua redupli. & indefinita, v.g. Omnis homo inquantum animal est sensitiuus, sic exponitur. Homo est animal, hō est sensitiuus, & si aliquid est animal, illud est sensitiuum, ergo omnis homo inquantum animal, est sensitiuus, eodem modo tu expones istam, homo inquātū est rationalis syllogizat. Constat igitur tibi, quomodo probanda sit reduplicatiua affirmatiua siue sit singularis de termino discreto siue vniuersalis, siue indefinita.

Quantum ad tertium aduerte, quod reduplicatiua negatiua fit duobus modis, primo quando negatio præcedit dictionem reduplicatiuam, vt hic, Sortes non inquantum homo est iniustus, secundo quādo negatio subsequitur dictionem reduplicatiuam, vt hic, Homo inqnantum homo non est angelus. Quando negatio pręcedit dictionem reduplicatiuam non est probanda propositio exponibiliter, sed per suū oppositum contradictorium, v.g. homo non inquantū homo est iniustus, sic probatur, sua cōtradictoria est falsa,

ſcilicet homo inquantum homo eſt iniuſtus, quoniam ſi in quantum homo eſt iniuſtus, ergo omnis homo eſſet iniuſtus, per regulam generalem, qua dicitur quod conuenit alicui tali inquantum tale conuenit omni tali, ergo ſi conuenit homini inquantum homo eſſe iniuſtum, omnis homo eſſet iniuſtus, quod eſt manifeſte falſum. Quando autem negatio ſubſequitur dictionem reduplicatiuam exponitur ſicut affirmatiua, vt hic, ſortes inquantum homo nõ eſt aſinus, Sortes eſt homo, & ſortes nõ eſt aſinus, & ſi aliquid ẽ homo illud non eſt aſinus, ergo ſortes inquantũ homo nõ eſt aſinus. Conſtat igitur tibi quomodo probanda eſt exponibiliter propoſitio reduplicatiua affirmatiua, & negat.

Concluſiones, quas terminiſtæ inferunt ex hoc modo ꝓbandi vide in Paulo, in tract. de probationibus terminorũ.

Poſtquã docuimus quomodo propoſitio vniuerſalis affirmatiua, & exceptiua, & excluſiua, & reduplicatiua probãdæ ſunt exponibiliter ſupereſt proſequi de probationes terminorum, quos in principio huius capitis numerauimus & incipiemus à termino poſitiuo ſumpto comparabiliter, vt quãdo dicimus, ego ſum ita ſiue æque fortis, ſicut Hector.

Tu igitur aduerte, quod poſitiuum ſumptum comparabiliter per hanc dictionẽ ita vel æque, debet exponi per tres exponentes, per duas quidem ambo extrema ad inuicem cõparata conueniunt, & per tertiam negatiuam, ex negatiue ſui comparatiui, v.g. ego, ſum ita fortis ſicut aliquid homo mundi, ſic exponitur, ego ſum fortis, & aliquis homo mundi eſt fortis, & non aliquis homo mundi eſt fortior me, ergo ſum ita fortis, ſicut aliquis homo mũdi. ſi autem ſic formetur ꝓpoſitio, ego ſum ita fortis, ſicut omnis homo mũdi ſic exponatur, ergo ſum fortis, & homo mundi eſt fortis, & nõ omnis homo mundi eſt fortior me, ergo ego ſum ita fortis, ſicut omnis homo mundi.

Sed aduerte, quod poſitiuus gradus comparabiliter ſumptus, poteſt tripliciter accipi in propoſitione. Primo, cũ ly magis. Secundo cum ly minus. Tertio, cum ly ęque, vel ita. Exemplum primi, ego ſum magis ſapiens quàm tu. Exemplum ſecundi, ego ſum minus ſapiens quàm tu. Exemplum tertii, ego ſum ęque ſapiẽs, ſicut tu. Tertio modo probatur ſicut diximus, primo & ſecundo modo probatur ſicut gradus

dus comparatiuus, de quo dicemus infra, & si dicas propter quid oportet gradum positiuum sumptum comparabiliter exponi per tres exponentes.

Respondetur, hoc ideo opottere, quoniam in omni vera comparatione requiritur, primo quod res, in qua fit comparatio, participetur ab vtroque termino, secundo requiritur quod res illa participetur ab altero termino magi, vel minus, vel æqualiter. propter primum datur prima, & secunda exponens, propter secundum datur tertia. Cõstat igitur tibi quomodo probandus sit exponibiliter gradus positiuus cõparabiliter sumptus per hanc conditionem æque, vel ita.

Conclusiones admirabiles, quas ex hoc modo probandi inferũt Terministæ. Vide tu in Paulo in tract. de probationibus terminorum.

Gradus comparatiuus sumitur dupliciter sicut, & comparatio, scilicet improprie. Improprie quidem fit duob. modis præcipue. Primo, participatione. Secundo, significatione, participatione quidem fit, quando res in qua fit comparatio non participatur ab vtroque termino. vt quando dicimus, mel est dulcius felle, nix est albior coruo, ignis est calidior glacie. significatione autem fit tribus modis. Primo, quando gradus siue nomen comparatiuum nõ plus significat quam suum positiuum. vt quando dicimus, pete consilium à seniore, & sumitur senior pro sene, & quando sumitur iunior pro iuuene. Secundo, quando minus significat quam suum positiuum, ut quando dicimus, Socrates est subtristior, vel subalbior, ist est parum tristis. vel parum albus. Tertio, quando significat oppositum, & tunc fit comparatio quasi ironica, vt quando dicimus, fel est dulcius, absinthio, vel aloè. De gradu comparatiuo improprie sumpto non intendimus hic, spectat enim ad grammaticum, & rhetorem. Gradus autem proprie comparatiuus sumitur, quando significat magis quam suus positiuus, aut minus, & participatur ab vtroque extremo, & fit tribus modis. Primo, per nomen comparatiuum, vt fortior. Secundo, per nomen positiuum cum magis, vt sortes est magis sapiens quando Plato. Tertio, per nomẽ positiuũ cũ minus, vt sortes est minus diues quam Plato. Hic igitur intẽdimus declarare quomodo gradus cõparatiuus ꝓprie sumptus in triplici modo

prædicto probandus est exponibiliter.

Tu igitur aduerte, quod per tres exponentes probandus est, per duas quidem, in quibus ambo comparationis extrema conueniunt, & per tertiam in qua secũdũ extremũ negatur à primo per positiuum comparabiliter sumptum cũ nota æqualitatis, quæ est hæc dictio ita, v.g. sortes est fortior Platone, sic exponitur, Sortes est fortis, & Plato est fortis, & Plato nõ est ita fortis sicut sortes, ergo sortes est fortior Platone, & ista. Tu es fortior aliquo homine, sic exponitur Tu es fortis, & aliquis homo est fortis, & non aliquis homo est ita fortis sicut tu ergo tu es fortior aliquo homine. Ista aũt, Tu es fortior omni homine, sic exponenda est, Tu es fortis, & homo est fortis, & non omnis homo est ita fortis sicut tu, ergo tu es fortior omni homine.

Eodem modo exponendum est positiuum comparabiliter sumptum cum magis, vt ego sum magis sapiens, quàm tu, sic exponitur. Ego sum sapiens, & tu es sapiens, & tu non es ita sapiens sicut ego, ergo ego sum magis sapiens quàm tu.

Si autem sumatur cum minus, vt hic, tu es minus fortis quàm Hector, exponitur sic, tu es fortis, & Hector ẽ fortis & tu non es ita fortis sicut Hector, ergo tu es minus fortis quàm Hector. Constat igitur tibi quomodo gradus comparatiuus, & positiuum comparabiliter sumptum cum magis, aut minus exponi debeant. Conclusiones, quas inferunt Terministæ ex hoc modo probandi. Vide in Paulo in tractatu de Probationibus terminorum.

Superlatiuus gradus, siue terminus, vt sapientissimus, dupliciter accipi potest.s. absolute, & in genere. Absolute quidem sumitur, quando in propositione post terminum superlatiuum nil aliud sequitur, vt quãdo dicimus Deus est optimus, Deus est sapientissimus. In genere sumitur, quando est terminum superlatiuum sequitur aliud, vt quando post terminum dicimus. Hector est fortissimus Traianorum.

Item terminus superlatiuus sumptus in genere, siue vt dicunt alii sumptus respectiue, dupliciter potest accipi.s. positiuæ, & negatiuæ. Positiuæ quidem sumitur, quando per excessum aliorum sumitur, & tũc cõuenit vni soli, & verificatur illud, Quod per superabundantiam dicitur, vni soli conuenit

uenit, & in hoc sensu, hæc intelligenda est, Socrates est sapiẽtissimus hominum, vt tibi manifestabitur in propositione sua. Negatiuę autem sumitur, non per excessum aliorum, sed quia non exceditur ab aliis, & in hoc sensu, gradus superlatiuus potest conuenire multis. Puta non inconuenit, quod inter Romanos sint decem fortissimi, quia nõ dãtur fortiores illis.

His præmissis aduerte, quod alio modo exponitur gradus superlatiuus absolute sumptus, & alio modo respectiue positiue, & alio modo respectiue.

Absolute sumptus exponitur per duas exponentes, vt hic Deus est potentissimus, sic exponitur, Deus est potens, & nihil est, nec potest esse potentius, nec æque potens in tota latitudine entium sicut Deus, ergo Deus potentissimus.

Et aduerte, ꝙ apud Arist. superlatiuus absolute sumptus dicitur per hyperbolẽ, & est proprietas diuina, vt tibi declarabitur in prima philosophia.

Respectiue, positiue sumptus exponitur per tres exponẽtes, vt hic. Hector est fortissimus Troianorũ, sic exponitur Hector est fortis. Troiani sunt fortes, & nullus ex Troianis est ita fortis sicut Hector est fortis, ergo Hector est fortissimus Troianorum.

Respectiue, negatiue sumptus exponitur per tres exponẽtes, vt hic Achilles est fortissimus Gręcorum. Sic exponitur Achilles est fortis. Gręci sunt fortes, & nullus Græcorũ est fortior Achille, ergo Achilles est fortissimus Græcorũ, & si aduertis isti duo modi exponendi conueniunt in duabus primis exponentibus, & differunt in tertia. nã in primo modo, tertia fit per negatiuam positiui comparabiliter sumpti per hanc dictionem ita siue æque, sed in secundo modo tertia fit per negat. gradus cõparatiui, fortissimus omnium.

Eodem modo exponenda est ista, Socrates est fortissimus hominum positiue quidem sic, Socrates est fortis, homines sunt fortes, & non omnes hoĩes sunt ita fortes, sicut Socrates ergo Socrates est fortissi. oĩum hoĩum. Negatiuę aũt sic, sortes est fortis, & hoĩes sunt fortes, & nõ omnis homo est fortior sorte, ergo sortes est fortissimus omniũ hominum. Constat igitur tibi quibus modis exponendus est gradus superlatiuus tã absolute, quàm respectiue sumptus

positiue,& negatiue.

Conclusiones quas ex hoc mō probandi inferunt Termistæ. Vide in Paulo in tract. de probationibus, terminorū.

Differt; Aliud, & non idem probantur per tres exponentes, quarum duæ sunt affirmatiuę de secūdo adiacēte, & tertia est negatiua, in qua negatur prædicatum a subiecto, vt hic. Homo differt ab asino, exponitur sic, Homo est, asinus est; & homo nō est asinus, ergo homo differt ab asino, ergo homo est aliud ab asino, ergo homo non est idem cū asino.

Ista autem sortes differt ab omni homine sic exponitur, sortes est, homo est, & sortes non est omnis homo, ergo sortes differt, & est aliud, & non idem ab omni homine.

Hæc autem de præterito sortes fuit aliud a Platone sic exponitur, sortes fuit & Plato fuit, quādo sortes fuit, & sortes non fuit Plato, ergo sortes fuit aliud a Platone.

Hæc vero de futuro, sortes differt ab Antichristo, sic exponitur, sortes erit, & Antichristus erit, quando sortes erit, & sortes nō erit Antichristus, ergo sortes differet, ab Antichristo: & per consequens erit aliud ab Antichristo, & non idem cum Antichristo.

Constat igitur tibi quomodo isti ter. Differt, aliud, non idem exponendi sunt.

Sed aduerte, quod differt potest dupliciter sumi, scilicet positiue, & negatiue.

Positiue quidem sumitur, quando extrema, q̄ differunt, possunt esse in eodem tempore, vt sorte existente in eodem tempore, in quo existit Plato dicimus, quod sortes differt a Platone.

Negatiue autem sumitur, quando negat vnum extremū ab alio, dato quod vtrunque extremum non existat in eodem tempore, in quo sensu concedimus, quod sortes senex differt a seipso puero, licet non sit amplius puer, hæc enim negatiua est vera, sortes senex non est ipsemet puer, ergo differt a seipso puero. Quando igitur tenetur positiue, exponitur per tres exponentes, vt docuimus, quando autem tenetur negatiue probatur, vt diximus.

Item aduerte, quod aliud & non idem substātiue, siue in neutro genere important distinctionem essentialem, sed in masculino genere, siue adiectiue important distinctionem

non essentialem, sed personalem, siue suppositalem. Vnde, vt tibi declarabitur in sacra Theologia, conceditur, quod pater non est aliud a filio; sed alius, & conceditur, quod est alia persona & aliud suppositum a persona & supposito filii, &c.

Conclusiones, quas Terministę inferunt de ly differt ex prędicto modo probandi, quando tenetur positiue. Vide Paulo in tract. de probationibus terminorum.

De hoc termino immediate videndum est, quomodo eius propositio, quàm ingreditur, exponenda sit.

Tu igitur aduerte, quod hic terminus immediate dupliciter sumi in doctrina peripatetica cōsueuit. Primo, vt est nomen, scilicet immediatus immediata immediatum, & plurale est immediati immediatæ immediata. Secundo, vt est aduerbium. In primo sensu, significat rem sine medio. In secūdo sensu, importat statim.

Iuxta primum sensum dicimus, quod in continuo partes sunt immediatæ, quoniam inter eas non cadit medium neque eiusdem, neque alterius generis, sed copulantur ad vnū terminum commune, per oppositum quæ consequenter se habent, vt digiti in manu, non dicuntur immediate, quoniā inter ea cadit medium saltem alterius generis, vt aqua & aer, vel aliud, vt tibi declarabitur in v. lib. Phys. & in 2. de anima, sed pro nunc sustine.

Iuxta secundum sensum importat negationem interpositionis alicuius instantis, aut temporis, vt tibi declarabitur in exponendo.

Iuxta primum sensum propositio de immediate, scilicet tento nominaliter, probanda est per consequentiam, cuius antecedens sit cum negatione medii, vt hic, sphæræ cęlestes sunt immediatæ, sic probatur, inter sphærā, & sphæram nō datur, nec est dabile medium, ergo sunt immediatæ.

Sed aduerte, quoniā huiusmodi probatio spectat ad philosophum naturalem, ideo Logici de hac mentionem non faciunt.

Iuxta autem secundum sensum propositio de immediate, scilicet sumpto aduerbialiter, qualiter probanda sit, hic est inuestigandum.

Tu igitur aduerte, ꝙ potest esse affirmatiua & negatiua,

ſi affirmatiua,vel de pterito, vel de futuro,ſi negatiua, vel negatione poſtpoſita, vel negatione prępoſita ly ímediate.

Si eſt affirmatiua de præterito, probanda eſt per duas ex ponentes,quarum prima eſt præiacens, & ſecũda eſt vniuer ſalis negatiua ſibi correſpondens,vt hic. Immediate ante hoc inſtans fuit pluuia,ſic exponitur. Ante hoc inſtans fuit pluuia,& nullum fuit inſtans ante hoc, quin inter illud & hoc fuerit pluuia,ergo immediate ante hoc inſtans fuit pluuia. Similiter probanda eſt affirmatiua de futuro, vt hic, immediate poſt hoc inſtans erit bellum,ſic exponitur. Poſt hoc inſtans erit bellum,& nullum erit inſtans, poſt hoc,qn inter illud & hoc erit bellum, ergo immediate poſt hoc inſtans erit bellum.

Si eſt negatiua cũ negatione poſtpoſita ly immediate, ſiue de præterito, ſiue de futuro exponenda eſt eodem modo ſicut affirmatiua:vt hic,immediate poſt hoc inſtans nõ erit pax ciuitati,& nullum erit inſtans poſt hoc,quin inter illud & hoc nõ erit pax ciuitati, ergo immediate poſt hoc inſtãs, non erit pax ciuitati. De præterito exponenda eſt eodem modo, vt hic. Immediate ante hoc inſtans non fuit æſtas, ſic exponitur. Ante hoc inſtans non fuit æſtas, & nullum fuit inſtans ante hoc,qui inter hoc & illud non fuerit ęſtas, ergo immediate ante hoc inſtans non fuit æſtas.

Si eſt negatiua negatione præpoſita ly immediate, non eſt exponenda, ſed per ſuum oppoſitum probanda, vt hic, non immediate poſt hoc inſtans tu eris doctus, ſic proban da eſt.

Hæc eſt falſa,immediate poſt hoc inſtans tu eris doctus, ergo iſta eſt vera, non immediate poſt hoc inſtans tu eris doctus,

Conſtat igitur tibi, quomodo propoſitio de immediate ſumpto aduerbialiter tam affirmatiua, quàm negatiua ex ponenda eſt.

Concluſiones,quas Terminiſtę inferunt ex prędicto modo probandi. Vide in Paulo in tract. de probationibus terminorum.

De hoc termino neceſſario, & de ſuo oppoſito, ſcilicet de cõtingenti,pertractandum eſt,quomodo ſcilicet probanda ſit propoſitio quam ingrediuntur.

Tu

Tu igitur aduerte, quod vt docuimus in tract. tertio agētes de modalibus possunt sumi nominaliter & aduerbialiter. Exēplum de primo, Deum esse est necessarium. Rosam esse est contingens, Exemplū de secundo. Necessario cęlum mouetur, contingenter hō currit. Hic nō est cōsiderandum de eis nisi aduerbialiter, quoniā vt sic faciunt propositionem exponibilem. Si aūt sumantur nominaliter faciunt propositionem officiabilem, vt tibi declarabitur infra.

Item aduerte, quod aduerbialiter sumpta aliquando constituunt propositionē affirmatiuā, aliquando negatiuam. Si negatiuam, dupliciter, quia aut per negationem sequentem, aut præcedentem.

Item aduerte, quod aliquādo cōstituunt propositionem in sensu composito, vt quando totaliter præponūtur, vt necessario Deus est, vel totaliter subsequūtur, vt homo currit contingenter, aliquando in sensu diuiso, vt quando mediāt inter subiectum & verbum, vt homo necessario est animal, vel mediant inter verbum & prædicatum, vt homo est contingenter currens. Si fiat propositio affirmatiua tam de necessario, quàm de contingenter probanda est per duas exponentes, scilicet per primam præiacentem, & per secūdas qualitates per oppositās, quoniam si prima est affirmatiua, secunda est negatiua, & secundùm exigentiam verbi, puta si verbū principale propositionis exponendæ est præsentis tēporis, vel præteriti, vel futuri eodem modo se habeat in secunda exponente, v.g. de tempore præsenti, necessario cęlū mouetur, exponatur sic, cęlum mouetur, & non potest esse quin moueatur, ergo necessario cęlum mouetur. De tempo pore præterito, necessario fuit diluuium, sic exponatur, diluuium fuit, & non potuit esse, quin diluuium fuerit, ergo necessario diluuium fuit. De tempore futuro, necessario iudicium erit, exponatur sic iudicium erit, & non poterit esse quin iudicium, erit ergo necessario iudicium erit.

Affirmatiua de contingenter eodem modo exponitur. Verbi gratia, contingenter sortes currit, sic expo natur, sortes currit, & potest esse, quod non currat, ergo &c. Eodem modo exponatur ista de præterito, contingenter Cęsar fuit Imperator, & ista de futuro contingenter bellum erit.

Si

Si fiat negatiua cum negatione postposita sic exponatur, v.g.necessario vacuum non est, vacuum non est, & non potast esse, quod vacuum sit, ergo &c. Si fiat de contingenter exponatur sic. Contingenter tu non curris, tu non curris, & potest esse, quod tu curras, siue tu potes currere, ergo &c. Eodem modo exponantur de præterito, & de futuro.

Si fiat negatiua cum negatione præposita, non est exponenda, sed probanda, vel reprobanda per suum contradictorium, v.g. non necessario sortes saluatur. Probatur sic, hæc est falsa, necessario sortes saluatnr, ergo ista est vera, nō necessario sortes saluatur, patet consequētia, quoniā cum sint contradictorię, oportet vnam esse veram & alteram falsam. De contingenter autem eodem modo probetur. v.g. non cōtingenter cœlum mouetur, sic probatur. Hæc est falsa, contingenter cęlum mouetur, ergo ista est vera, non contingenter cœlum mouetur. Patet consequentia ex lege contradictoriārum.

Si autē fiat propositio affirmatiua, vel negatiua negatione præcedente, vel subsequente de necessario & contingenter, in sensu composito, probanda est, vt dictum est. Si vero fiat in sensu diuiso, vt hic, homo necessario est animal, hō contingenter currit, probanda est secundum exigentiam termini præcedentis, v. g. homo necessario est animal cum sit indefinita resoluenda est hoc modo, hoc necessario est animal, & hoc est homo, ergo homo necessario est animal, prima vero resoluens, exponenda est hoc modo. Hoc est animal, & non potest esse quin sit animal, ergo hoc necessario est animal. Eodem modo probanda est propositio de contingenter facta in sensu diuiso, vt homo contingenter sedet, resoluenda est hoc modo. Hoc contingenter sedet, & hoc est homo, ergo &c. prima vero exponenda est hoc modo, hoc sedet, & potest esse, quod non sedeat, ergo hoc contingenter sedet.

Constat igitur tibi quomodo propositio de necessario & de contingēter tam affirmatiua quam negatiua tam in sensu composito quam diuiso, probanda sit.

Conclusiones autem, quæ ex his inferūtur, vide in Paulo, in tract. de probationibus terminorum.

De hoc termino ab æterno est videndum, quomodo propositio

positio quam ingreditur probanda sit.

Tu igitur aduerte, quod dupliciter sumi potest, scilicet nominaliter & est ablatiui casus, & aduerbialiter, & idem est, quod æternaliter, in æternũ, & ꝑpetuo. Si nominaliter, propositio non est exponenda, sed resoluẽda, est enim inde finita, vel particularis, vt hic, ab æterno mundus est creatus, sic resoluitur, Ab hoc mũdus est creatus, & hoc est ęternus, per ly hoc demonstrando Deum, ergo ab æterno mundus est creatus si sumitur aduerbialiter. est idem, quod æternaliter, & tunc autem propositio est affirmatiua, aut negatiua, si affirmatiua est exponẽda, vt hic. Ab ęterno fuit Deus, sic exponitur, ante aliquod tempus fuit Deus, & nullum fuit tempus, quin ante illud fuerit Deus, ergo &c. De futuro sic exponitur, in æternum erit Deus, post aliquod tempus erit Deus, & nullum erit tempus, quin post illud erit Deus ergo, &c. Si negatiua aut negatio subsequitur, aut pręcedit, si subsequitur est hoc modo exponenda, in ęternum cęlum nõ mouetur, aliquo tempore cęlum mouebitur, ergo &c. Si autem negatio præcedit, non est exponenda, sed per suũ contradictorium probanda, vt hic, non in perpetuum Deus irascetur. Hæc est falsa, in perpetuum. Deus irascetur, ergo hæc est vera, non in perpetuum Deus irascetur. Patet consequentia per legem contradictoriarum.

Constat igitur tibi quomodo probãda est propositio, in qua ingreditur hic terminus ab æterno, siue nominaliter siue aduerbialiter sumatur, &c.

Conclusiones, quæ hinc inferuntur. vide in Paulo vbi supra.

De hoc termino semper videndum est quomodo probanda sit propositio quam ingreditur.

Tu igitur aduerte, quod ly semper conuertitur cum omni tempore, vt idem sit semper esse & omni tẽpore esse. Ly autem semper siue ly omni tempore dupliciter sumitur, scilicet absolute & respectiue. Absolute quidem, quando complectitur omnem temporis differentiam, scilicet præteriti, pręsentis, & futuri, sicut quando dicimus, Deus qui est, fuit, & erit absque principio & fine.

Respectiue autem sumitur, quando pro tota vna differentia temporis verificatur, vt quando dicimus ad mentę

Aristo

Aristotelis, Mundus semper fuit, Generatio semper erit, elementa semper permanent.

Si igitur fiat propositio de semper absolute, sumpto. Sic exponenda est, v. g. Deus semper est, Deus aliquo tempore est, & nõ est neque fuit, neque erit aliquod tempus, in quo Deus nõ sit. ergo Deus semper est. Si fiat propositio de s℘ respectiue sumpto, aut est affirmatiua, aut negatiua, si affirmatiua sic exponenda est, semper fuit mundus, aliquo tempore fuit mundus, & non fuit aliquod tempus, in quo non fuerit mundus, ergo semper fuit mundus. De futuro autẽ sic, semper erit Sol, vel semper sol lucebit, vel semper beati videbunt Deum, Aliquo tempore erit sol, & nõ erit aliqđ tempus, in quo nõ erit sol, ergo semper erit sol, eodem modo expone secundam & tertiam.

Si negatiua, aut negatio subsequitur ly semper respectiue sumptum, aut præcedit, si subsequitur sic exponenda est, verbi gratia. Semper non fuit Arist. aliquo tempore, fuit Aristoteles, & fuit aliquod tempus, in quo non fuit Arist. ergo semper, id est omni tempore præterito non fuit Aris. De futuro aũt sic exponenda est, semper non erit abundantia. Aliquo tempore erit abundantia & erit aliquod tempus, in quo non erit abundantia, ergo semper non erit abundantia. Si vero negatio præcedat, non est exponenda, sed per suum oppositum probanda, v. g. Nõ semper erit pax, sic probatur, hæc est falsa, semper erit pax, ergo ista est vera, nõ semper erit pax, patet consequentia per legem contradictoriarum. Constat igitur tibi quomodo probanda sit propositio de semper, siue absolute, siue respectiue teneatur, siue affirmatiue, siue negatiue.

Conclusione, quas inferunt terministæ ex hoc modo ℘bandi, vide in Paulo, vbi supra.

De hoc terminos totus videndum est, quomodo probanda sit propositio, quam ingreditur.

Tu igitur aduerte, ꝙ apud Aristot. dupliciter sumitur. Primo, pro ente completo, siue perfecto, in quo sensu dicimus totũ esse illud cui nihil deest, quod spectet ad sui integritatẽ, secũdo sumitur pro qualibet parte alicuius totius. In primo sensu, dicunt logici totũ categorematice, in secundo autem sensu dicunt totum syncategorematice. In primo sensu,

ſenſu,cõmuniter locatur inter ſubiectũ & verbum, vt hic; nix tota eſt alba,vel inter verbũ & prædicatũ,vt hic, Deus eſt totus bonus.In ſecundo autem ſenſu,pręcedit ſubiectũ, vt hic,totus ſortes eſt minor ſorte, id eſt quælibet pars ſortis eſt minor ſorte.In primo ſenſu, non exponitur, ſed hic probatur. Nix ex tota alba, nix eſt perfecte alba, ita quod nullus gradus albedinis ſibi deeſt;ergo eſt tota alba,eodem modo probãdæ ſunt iſtæ,ignis eſt totus calidus,deus eſt totus bonus. In ſecundo ſenſu, debet probari exponibiliter hoc modo,tota domus eſt minor domo,aliqua pars domus eſt minor domo,& nulla eſt pars domus, quæ nõ ſit minor domo,ergo tota domus eſt minor domo.

Hoc modo probanda eſt propoſitio affirmatiua de toto ſyncategorematice ſumpto.Si autem fiat negatiua negatione præpoſita,vt hic,non tota domus eſt minor domo, non eſt exponenda,ſed per ſuam contradictoriam probanda vel improbanda,vt patet hic. Hæc eſt vesa, tota domus eſt minor domo,ergo hæc eſt falſa,non tota domus eſt minor domo,patet conſequentia per legem contradictoriarũ. Si vero poſtponatur negatio,vt hic,tota domus non eſt alba.nõ eſt exponenda, ſed per contradictoriam probanda hoc modo,hæc eſt vera tota domus eſt alba,ergo hæc eſt falſa,tota, domus non eſt alba patet conſequentia per legem contradictoriarum.Nonnulli nolunt quòd probetur, vt vniuerſalis negat.eo quòd æquipollet illi,quomodo autem illa probetur,diximus in cap.iii.huius tractatus.vide tu illic.Conſtat igitur tibi, quomodo probanda ſit propoſitio de toto categorematice, & ſyncategorematica ſumpto,ſiue ſit affirmatiua,ſiue negatiua.

Concluſiones hinc illatas apud terminiſtas, vide Paulo vbi ſupra.

De hoc termino infinito videndũ eſt,quomodo propoſitio,quam ingreditur ſit probanda.

Tu igitnr aduerte, ꝙ infinitum apud Logicum dupliciter ſumitur.ſ.categorematice,& ſyncategorematice,categorematice ſignificat ens qđ non habet principiũ,neque finẽ, & ponitur in propoſitione à parte p̃dicati, vt Deus eſt infinitus,motus cęli,& tempus ſunt infinita,ſuppoſito quod mundus ſit æternus ad mentẽ Ariſtotelis ſyncategorematice

ce ſignificat quod quocunque ente dato poteſt dari maius, vel quibuſcunque datis poſſunt dari plura, & ponitur in principio propoſitionis, vt infinitum corpus eſt, infinitum ſpacium eſt extra cęlum. infinitum ſumptum categ. non facit propoſitionem exponibilē, ſed reſolubilem, vt deus eſt infinitus, hoc eſt infinitum, & hoc eſt deus, ergò deus eſt infinitus. ſumptū autē ſyncategorematice facit ꝓpoſitionē dupliciter probabilem, primo exponibiliter, vt hic, Infinitū corpus eſt, aliquantum corpus eſt, & non tantum quin maius, & maius, & ſic in infinitum, ergo infinitum corpus eſt eodem modo exponēda eſt iſta de præterito, infinitum corpus fuit, & de futuro, infinitum corpus erit, in plurali autē ſic exponenda eſt, infinitæ ſtellę ſunt, aliquot ſtellę ſunt, & non tot quin plures in infinitum, ergo infinitæ ſtellæ ſūt. Eodem modo expone iſtam de præterito, infiniti dies fuerunt, & iſtam de futuro, infiniti dies erunt, ſuppoſita æternitate motus cœli. ſecūdo probatur ſic, infinitū corpus eſt, aliquantum corpus eſt, & duplum ad aliud, & triplum ad aliud, & quadruplum ad illud, & ſic infinitum. ergo infinitū corpus eſt. in plurali autem ſic, infinita ſidera ſunt. Duo ſunt, & tria, & quattuor, & quinque, & ſic in infinitū, ergo infinita ſidera ſunt. vterque iſtorum modorum vſitatus, & validus eſt, licet forte ſecundus ſit manifeſtior.

Conſtat igitur tibi quomodo probāda ſit propoſitio de infinito categorematice, & ſyncategorematice ſumpto.

Concluſiones deducta ex hoc modo probādi, vide in Paulo vbi ſupra, & hæc dicta ſint de propoſitio exponibili.

De propoſitione Officiabili. *Cap.* IIII.

IN cap. quarto videndum eſt, quomodo propoſitio officiabilis probanda ſit, & hic tria agenda ſunt.

Primo, quid ſit.

Secundo, quot modis ſit.

Tertio, quomodo probatur.

Quantum ad primum aduerte, quod propoſitio officiabilis eſt illa, cuius dictum ſiue oratio infinitiuo determinatur aliquo ſex terminorum modalium, vel verbo concernēte actū mentis. exemplum primi, neceſſe ęſt deum eſſe exē-

plum secundi, credo deū esse omnipotētem. Termini enim siue verba concernentia actum mentis sunt ista. Scio intelligo, credo, opinor, imaginor, volo, desidero &c.

Sed aduerte, quod termini modales, & veba concernentia actum mētis possunt in duplici sensu facere propositionem, scilicet in sensu cōposito, & in sensu diuiso. In sensu quidem composito præcedunt, aut subsequuntur orationē infinitiuam. vt hic, necesse est deum esse, vel sit, deum esse ē necesse. & hic. Scio hominem esse risibilem, vel sic hominē esse risibilem intelligo.

Quantum ad secūdum aduerte, quod propositio officiabilis in sensu composito potest fieri duobus modis primo ꝑ terminū modalē, & verbum importans actum animæ, vt prædiximus. secundo per hos terminos, per se, per accidens, per se, primo, per se non primo, vt declarabitur.

Quantum ad tertim aduerte, quod propositio officiabilis siue fiat per terminum modalem, siue per verbum significans actum mentis, siue per hos terminos per se. per accidens, per se primo, per se non primo, dūmodo fiat in sensu composito sic officianda, id est, probanda est.

Necesse est deum esse. sic probatur, hęc propositio est necessaria, deus est, quæ adæquate significat deū esse, ergo necesse est deum esse. Scio hominem esse immortalē secūdum animam, sic probatur, hęc propositio est scita à me, hō est immortalis secundum animam, quę adęquate significat hominem esse immortalem secundum animam, ergo scio hominem esse immortalem secundum animam.

Per se, primo homo ést risibilis, probatur sic, hæc propositio est ꝑ se primo homo est risibilis, quæ adæquatæ significat hominem esse risibilem, ergo per se primo homo est risibilis.

Per se nō primo, sortes est risibilis, sic probatur, hęc propositio per se non primo sortes est risibilis, quę adęquate significat sortem esse risibilem, ergo &c. Per accidens homo currit, sic probatur. Hęc propositio est per accidens, homo currit, quæ adæquate significat hominem currere, ergo &c.

Dixi dummodo fiat in sēsu composito, quoniam in sensu diuiso non est officianda, sed probanda secundum exigentiam

tiam termini præcedentis terminum modalem, aut verbū concernens actum mentis, v.g. Deum necesse est esse. Hæc est resoluēda hoc modo, hoc necesse est esse, & hoc est deus, ergo deum necesse est esse. Hæc autem, omnem hominem possibile est esse album, exponēda est sicut vniuersalis affirmatiua, exponatur ergo sic, hominem possibile est esse album, & nihil est homo, quin illud possit esse album, ergo omnem hominem possibile est esse album.

Cōstat igitur tibi quid sit propositio officiabilis, & quotuplex sit, & quomodo probanda.

Conclusiones illatas ex hoc modo probandi, vide in Paulo in tract. de probationibus terminorum.

De Propositione Descriptibili. *Cap. V.*

IN hoc cap. agendum est de propositione descriptibili, & hic quatuor agenda.

Primo, quomodo sumitur hic descriptio, à qua denominatur propositio descriptibilis.

Secundo, quid sit propositio descriptibilis.

Tertio, quot modis fit.

Quarto, quomodo probatur.

Quantum ad primum aduerte, quod descriptio dupliciter sumitur.

Primo, pro oratione, in qua continetur genus, & rei proprietas, vt istæ est hominis descriptio, homo est animal risibile, & per ly. rei proprietas differt descriptio à vera diffinitione, quoniā illa datur per genus & propriam differentiā essentialem vt homo est animal rationale. Secundo, sumitur pro quadam rei denominatione, nam rem sic vel sic denominare, est eam describere. in hoc loco non dicitur propositio descriptibilis à descriptione de primo modo sumpta, sed secūdo modo. Nā de descriptione, & descriptio, siue descriptibili primo mō acturi sumus ī tract. de syllogismo topico, sicut, & de diffinitione, & diffinito, siue diffinibili.

Quantum ad secundum aduerte, quod propositio descriptibilis sic diffinitur, propositio descriptibilis est illa, i qua verbum concernens actum mentis determinat incomplexum positum in prædicato, dummodo nullus terminus me

diatus

diatus pęcedat verbum concernens actum mētis, vt ista est descriptibilis, ego cognosco rosam.

Dicitur, incomplexum posito in prædicato, quoniam si ponitur in subiecto stat materialiter, & non formaliter vt rosam cognosco, patrem meum cognosco, & tales propositiones non sunt descriptibiles, sed resolubiles sicut indefinita aut singulares.

Dicitur, dummodo nullus terminus mediatus præcedat &c. quoniam si talis terminus præcedat verbum concernēs actum mentis, talis propositio non est probanda descriptibiliter, sed secundum exigentiam termini medianti præcedentis, nam si fiat propositio indefinita vel particularis, vel singularis per terminum discretū, resoluenda est, vt hic. homo cognoscit seipsum, aliquis homo cognoscit seipsum, sortes cognoscit seipsum. Si autem fiat vniuersalis affirmatiua, exponenda est vt hic, Omnis homo desiderat scientiā.

Quis autem dicatur terminus mediatus, & immediatus, docuimus in primo cap. huius tract.

Quantum ad tertium aduerte, quod propositio descriptibilis potest fieri duobus modis. Primo, per terminum in complexum, cui correspondet incomplexum, vt intelligo vel cognosco cœlū, desidero panem, nolo bellum. Secūdo, per terminum incomplexum, cui correspondet cōplexum, vt scio à conclusionem, scio syllogismum, scio consequentiam, scio inductionem &c. Descriptibilis primo modo, cōgruæ fit per hæc verba intelligo, cognosco, desidero, volo, nolo, quoniā indefferēter terminatur incomplexum ex parte rei. Nam cōgruæ dicimus, cognosco sortem, & cognosco sortem esse risibilem. Secundo autem modo, fit per hęc verba, scio, credo, opinor, dubito, nam obiectum eorum est cōplexum ex parte rei, vt scio hominem esse animal, credo Deum esse omnium creatorem, dubito Papam esse Romæ.

Quantum ad quartū aduerte, quòd propositio descriptibilis tam primo, quàm secundo modo probāda est, vt infra.

Primo modo sic, cognosco sortem, cognosco aliquid sub ratione qua sortes, ergo cognosco sortem. Tu intelligis cęlum, tu intelligis aliquid sub ratione qua cœlū, ergo tu intelligis cœlum.

Secundo autem modo sic, Scio à prępositionem, scio ad

æquatum significatum præpositioni, quod scio adequate significari per à prępositionem. Credo hanc propositionem Deus est trinus, & vnus. Credo adæquatum significatū huius propositionis Deus est trinus, & vnus, qđ scio adęquate significari per hanc propositionem, Deus est trinus, & vnus ergo &c. Dubito hanc propositionem, scilicet Cœlum est incorruptibile. Dubito adæquatum significatum huius propositionis, scilicet Cœlum est incorruptibile, quod scio adæquate significari per hanc propositionem, scilicet Cœlum est incorruptibilę, ergo &c.

Constat igitur, quid sit propositio descriptibilis, & quot modis fit, & quo modo probanda est.

Conclusiones illata ex hoc modo probandi. Vide in Paulo vbi supra.

De Propositione Probabili per causas veritatis. *Cap. VI.*

IN hoc cap. agendum est de propositionibus, quæ probandæ sunt per causas veritatis. & hic tria agenda sunt.

Primo, quid sit propositio probādæ per causas veritatis.

Secundo, quæ sint huiusmodi propositiones.

Tertio, quomodo probandæ sint.

Quantum ad primum aduerte, quod propositio probabilis per causas veritatis est illa, cui possunt assignari multæ causæ disiunctiuæ, per quas redditur vera: v.g. sortes habet pulsum concitatum, huius possunt esse plures causæ, puta quia iratus est, quia velociter ambulauit, quia multum comedit, quia febricitat &c.

Quantum ad secundum aduerte, quod huiusmodi propositiones sunt illæ, quæ constituuntur per hæc verba incipit & desinit. & per ablatiuum acceptum in consequentia. Exēplum de incipis, sortes incipit esse iustus. Exemplum de desinit, Sortes desinit esse iniustus. Exemplum de ablatiuo in consequentia, Sole existente in ariete fit æquinoctium.

Quantum ad tertium aduerte, quod alio modo probatur propositio de incipit, & alio modo propositio de desinit, & alio modo propositio de ablatiuo in consequentia. Nam propositio de incipit probatur per disiunctiuam cōpositā ex duabus copulatiuis, quarū copulatiuarū prima fit ex categorica

tegorica affirmatiua de præsenti, & negatiua de preterito, secunda autem ex negatiua de præsenti, & affirmatiua de futuro. Exemplum primi, Rosa incipit florere, sic probatur Rosa nunc floret, & ante hoc nunc præsens immediate non floruit, ergo rosa incipit florere, & hic modus probãdi, qui dicitur per positionem de præsenti, & per negationem de præterito, deseruit rebus permanentibus, in quibus ex parte incœptionis est dare primum instans esse, vt tibi declarauimus in tract. de primo & vlt. instanti in lib. Phys. Exemplum secundi, Sol incipit moueri, sic probatur, Sol nunc nõ mouetur, & post hoc nunc præsens immediate mouebitur, ergo sol incipit moueri, & hic modus probandi, qui dicitur per negationem de præsentis & positionem de futuro deseruit rebus successiuis, quales sunt motus, tempus, alteratio, motus localis, augmentum, & decrementum, in quibus nõ est dare primum sui esse ex parte incœptionis, sed vltimum sui non esse, vt tibi declarauimus in tract. prædicto.

Propositio de desinit probatur per disiunctiuam compositam ex duabus copulatiuis, quarnm prima fit ex categorica negatiua de præsenti, & categorica affirmatiua de præterito, secuada autem fit ex categorica affirmatiua de præsenti negatiua de futuro. Exemplum primi, Rosa desinit florere, sic probatur. rosa nunc non floret, & immediate ante hoc nunc presens floruit, ergo rosa desinit florere. Exemplũ secundi, Sortes desinit esse, sic probatur. Sortes nunc est, & immediate post hoc nunc præsens non erit, ergo sortes desinit esse. Primus modus deseruit rebus successiuis. Nam hec, cursus fortis desinit esse, sic probatur. nunc non est cursus sortis, & immediate ante hoc instãs præsens fuit cursus sortis, ergo cursus soitis desinit esse. Secundus autem modus deseruit rebus permanẽtibus, & ratio horum est hæc, Quia in rebus successiuis non est dabile vltimum sui esse, sed primum sui non esse. In permanentibus autem est dabile vltimum sui esse &c. Sed pro nunc sustine, quoniam hæc tibi declarabuntur in tract. de primo & vlt. instanti quem ordinauimus in lib. viii. Phys. in Epist. nostris.

Propositio de ablatiuo in consequentia, probatur per disiunctiuam compositam ex causali, vel temporali, vel conditionali. Exemplum, Sole Oriente fit dies, sic probatur.

Quia Sol oritur, fit dies, vel quando Sol oritur, fit dies vel si Sol oritur, fit dies. Prima categorica, est causalis. Secunda, temporalis. Tertia, conditionalis.

Cõstat igitur tibi quid sit propositio probabilis per causa veritatis; & quomodo probantur propositiones de incipit, & desinit, tam in permanentibus quàm in successiuis, & quomodo probatur ablatiuus in consequentia.

Conclusiones illatas ex his modis probãdi. Vide in Paulo vbi supra.

Tractatus decimi de Terminorum Probationibus. Finis.

TRACTATVS VNDECIMVS, Magistri Chrysostomi Iauelli, de Syllogismo Demonstratiuo, ex libris Posteriorũ Analytic. Arist. sumptus.

Post considerationem de Syllogismo formali, & non contracto ad aliquam materiam, acturi sumus in præsenti tractatu de Syllogismo Demonstratiuo, de quo pertractat Arist. in libris Poster. Talem nanque ordinem proposuit Arist. in priorum, vbi inquit. Dicendum est per quæ, & quando. & quomodo fit omnis syllogismus. i. formalis. & absolute sumptus, postea vero dicimus de demõstratione prius enim dicendum est de syllogismo quam de demonstratione eo quod vniuersalior est syllogismus. Nam demonstratio quidam syllogismus est, syllogismus vero non omnis demonstratio. Hæc Aristot. ex quibus constat libros Poster. immediate sequi libros Priorum. Ratio nabiliter ergo post tract. de syllogismo formali, expedit ordinare præsentẽ tractatũ qui correspondebit libris Poster. sicut præcedens correspondet libris Priorum.

Et aduerte, quod qui composuerunt sumulas in Logica breuiantes Logicam Arist. nullum tractatum correspondẽtem libris Poster ordinarunt vt patet in Logica Petri Hispani, cuius rationem duplicem assignant eius expositores.

Prima

Prima est; ꝙ scientia de demonstratione tradita in lib. Poster. est nimis difficilis iuuenibus, qui vt nouitii incipiũt erudiri in Logicalibus ex consequenti non sunt capaces tã tæ difficultatis, ideo nõ oportuit facere trac. de syllogismo demonstratiuo.

Secunda est, quod scientia de syllogismo demonstratiuo est adeo fructuosa, & fertilis in lib. Posteriorũ, quòd abbreuiari non potuit.

Sed si bene aduertis, vtraque ratio potius deberet cõcludere oppositum nam quia scientia libri Poster. est maxime difficilis, & inacquisibilis a nouitiis eo modo quo traditur illic, ideo expedit resolutum, & plano stilo formare tracta tũ introductoriũ ad libros Poster. in quo ingeniũ nouitii, aliquantulum exercitatum potentius euadet ad intelligendum libros Poster. Secunda ratio parum valet, nam licet doctrina posterioristica fructuosa, & abundans sit, tamen non inconuenit eam breuiare, dimissis maioribus difficultatibus pro nunc, q̃ tractantur ab Arist. in libris Poster. Nam & Priscianus, & Donatus abbreuiati sunt. Præterea, breuiati sunt libri Arist. naturales, qui abũdãtes & fertilissimi sunt, ergo & libri Poster. breuiari possunt. Conabimur igitur in præsenti tract. compendiose enucleare mentem & doctrinam Arist. quam diffuse tradidit in libris Posteriorum, & p̃cipue in primo. Hunc igitur tractatum diuidimus in tresdecim capita.

In primo, resoluenda sunt aliqua, vt prima fundamenta, siue quibus vera scientia de demonstratione in via peripatetica haberi non potest.

In secundo, diffinienda est demonstratio per causam finalem, & materialem, & duo errores extremi reprobãdi sunt.

In tertio, ex q̃bus premissis fiat demõstratio potissima.

In quarto, ex quibus, & qualibus non fit demonstratio.

In quinto, ex quibus, & qualibus principiis fit demonstratio virtualiter.

In sexto, quomodo omnes scientię conueniũt, & disconueniunt in principiis communibus & propriis.

In septimo, de differentia inter demonstrationem propter quid, & demonstrationem quia.

In octauo, in qua figura syllogistica fiat præcipua demō stratio, quæ facit scire simpliciter.

In nono, de syllogismo generante in nobis ignorantiam.

In decimo, de processu demonstrationis in infinitum.

In vndecimo, de comparatione demōstrationum adinuicem quo ad perfectionem, & nobilitatem.

In duodecimo, de comparatione scientiarū adinuicem.

In decimotertio, de medio in demōstratione potissima.

De Præcognoscendis ante demonstrationem. *Cap. I.*

IN primo cap. agendū est de illis, quorū notitia pſupponitur demonstrationi. Hæc autem sunt quattuor.

Primum est, hoc, principium, omnis doctrina, & omnis disciplina intellectiua fit ex præexistenti, id est præhabita cognitione.

I. Pro cuius notitia aduerte, quod apud antiquos de scientia nostra duplex fuit opinio. Vna quidē Heracliti & Socr. Tenuit Heraclitus, vt innuit Arist. in 8. Phys. de nullo inferiori & corruptibili ente posse haberi scientiam, quoniam sunt in continuo fluxu, & nunquam in eodem statu permanente, vt patet in elementis & elementatis alterabilibus: scientia autem est de re inuariabili, & quę non potest aliter se habere, vt declarabimus infra, ergo &c. Socr. autē tenuit quod donec viuimus, non possumus de aliquo habere scientiam, propter fallaciam sensuum, a quibus magis illudimur quàm erudiamur, vt patet in Phedone de anima. Secunda opinio fuit Plato. qui concedit, quod de entibus scientiam habere possumus, sed non de nouo, quoniam arbitratus est, animam creari cum omnibus scientiis, sed cum vnitur corpori quasi soporata, omnium obliuiscitur, donec paulatim per viam sensuum reminiscatur: propterea tenuit in Phedro nostrum scire non fieri de nouo per viam sensuum, sed esse quoddam expergisci, & reminisci. Sed de his plenam notitiā habebis in libris de Anima, & in 7. lib. Metaph. ideo pertrāseo. Contra igitur vtranque opinionem, ponit Arist. hanc conclusionem, omnis doctrina, & omnis disciplina intellectiua fit ex præexistenti cognitione, quæ antequam probetur declaranda est.

Aduerte igitur, quod eadem cognitio intellectiua, quæ habetur per acquisitionẽ dicitur doctrina & disciplina, sed diuerso respectu, nam vt est a magistro docente discipulum dicitur doctrina, est enim doctrina actus docentis, vt autem recipitur in discipulo a docente, dicitur disciplina. Vnde doctrina & disciplina se habent, vt calefactio actiua, & calefactio passiua. Dixi quæ habetur per acquisitionem, quoniã cognitio, quæ habetur per propriam inuentionem, non est doctrina neque disciplina, illa enim non habetur ab aliquo docẽte, sed per ꝓpriũ studium, venatione sensuum, & virtute intellectus agentis, vt tibi manifestabitur in lib. de Aĩa.

Itẽ aduerte, quod per doctrinã & disciplinã intellectiuã non intendit Arist. solam scientiã proprie dictam, sed oẽm cognitionẽ intellectiuã, siue necessariam & certam, qualis est scientia, siue probabilem qualis est opinio, & prudentia, vt tibi manifestabitur.

Item aduerte, quod dicit omnem doctrinam &c. fieri ex præexistenti, idest ex prius habita cognitione indistincte sumpta. Nam quædã fit ex præexistenti cognitione intellectiue, vt cognitio conclusionis fit ex præexistenti cognitione primorum principiorum, quæ est cognitio intellectiua, quę habetur lumine intellectus agentis, vt tibi declarabitur infra. Cognitio autem primorum principiorum causatur ex cognitione sensitiua, in qua est status, neque enim necesse est sensitiuam causari ex priori sensitiua, aliter procederetur in infinitum. Sensus ergo cõclusionis est iste, omnis cognitio intellectiua acquisita per doctrinam & disciplinam, fit ex priori cognitione intellectiua, vel sensitiua, ex intellectiua quidem, vt cognitio conclusionis, ex sensitiua autem, vt cognitio primorum principiorum.

Hanc igitur conclusionem sic declaratam, probat per inductionem Arist. hoc modo. Scientiæ mathematicæ causantur ex priori cognitione. Nam, vt patet in principio Euclidis, præponuntur quædam principia naturaliter cognita ex cognitione terminorum per viam sensus, vt punctus est cuius pars nõ est, totũ est maius sua parte, circulus est figura vna linea cõtẽta. Et ex his principiis præcognitis, Mathemat. deducit conclusiones suas, ergo doctrina, & disciplina Mathematica fit ex præexistenti cognitione.

Doctrina dialectica siue disputatiua, per quam acquiritur opinio, & quæ vtitur syllogismo & inductione, fit ex prius cognitis. Nam per syllogismum concluditur conclusio ex præmissis notioribus. Aliter syllogismus esset frustra, si præmissæ non essent prius & magis notæ, quam conclusio, vt tibi declarabitur infra.

Doctrina persuasiua, quæ est ipsa rhetorica, quæ propter incertitudinem non vtitur syllogismo, nec inductione, sed enthymemate & exemplo, fit ex prius cognitis. Nam rhetoricus & orator per vnum exemplum prius cognitum, aut per plura iam experta, concludit aliud singulare pro tempore futuro, v.g. Dicit orator, Dyonisius petens munitiones & fortalitia tyrannizauit, & alius petens idem tyrannizauit, ergo & iste quia petit idem tyrannizabit. Enthymemate autem sic arguit. Sortes vicit palæstram, ergo meretur coronari.

Constat ergo, quòd omnis cognitio intellectiua siue sit vera scientia, vt in mathematicis, siue sit probabilis opinio, vt in dialecticis & disputatiuis & orationibus rhetoricis, quæ acquiritur per doctrinam & disciplinam, fit ex præexistenti cognitione, siue ex aliquibus prius cognitis.

Secundum est hæc, conclusio veluti correlarie sequens ex præcedenti principio, & est hæc. Antequam probetur conclusionis per syllogismum demonstratiuum, oportet duo præcognoscere. s. quia est, & quid est.

Pro cuius notitia aduerte, quòd ad demonstrationem tria requiruntur. Primo, requiritur aliquod principium complexum verum, quod in demonstratione est propositio siue præmissa, & tale principium appellatur maxima siue dignitas propter apertam veritatem, & super quam tota demonstratio fundatur, vt tibi declarabitur infra. Secundo, requiritur prædicatum proprium, quod est propria passio siue habens modum propriæ passionis, & hæc est maior extremitas. Tertio, requiritur subiectum siue natura illa, de qua demonstranda est propria passio. & tale subiectum est minor extremitas, & ex subiecto & propria passione componitur conclusio demonstrabilis, v. g. volo demonstrare, omnem hominem esse risibilem, hæc est conclusio, omnis homo est risibilis, & demonstratur sic, omne animal rationale est risibile, hoc est principium complexum, cuius prædicatum est propria passio.

sio. Omnis homo est animal rationale, huius minoris subiectum de quo demonstratur passio est homo, ergo omnis homo est risibilis. Hæc est conclusio demonstrata constans ex passione, & subiecto suo.

Cum igitur omnis doctrina & disciplina intellectiua, inter quas ea, quæ habetur per demõstrationem, est pręcipua, fiat ex aliquibus præcognitis, oportet antequam demõstretur conclusio, præcognoscere principia, ex quibus procedit demonstratio, & passionem demonstrabilem de subiecto, & subiectum de quo demonstranda est propria passio.

Vt autem scias quid de principiis complexis & de passione & de subiecto præcognoscendum sit, aduerte, quòd cum duæ tantum sint pręcognitiones. s. quia est & quid est oportet de principiis & subiecto, & passione, aut vtrunque præcognoscere, aut alio & alio modo. Primum non potest esse, quoniam de principiis complexis non possumus præcognoscere quid sint, sed tantum quia sunt, idest, quia vera sunt, & ideo super veritatem eorum præcognita fundatur cõclusionis demonstrandæ veritas, nam cum principia quas dignitates dicimus sint notissimę veritatis, non oportet ea diffinire. Datur enim diffinitio causa innotescendi. Præterea notificabitur tibi in septimo metaphysicæ, ꝙ complexa sunt indiffinibilia.

De principiis ergo præcognoscitur, quia sunt vera, & nõ præcognoscitur quid sunt, quoniam sunt indiffinibilia, vt de hoc principio, de vnoquoq; est vera affirmatio vel negatio præcognoscitur ante omnem demonstrationem, quod est verissimum.

De passione autem puta de risibili oportet præcognoscere, quid est, saltem quod dicitur, idest quid significatur per nomen. Nam cum sit quid incomplexum, & non sit per accidens, est diffinibilis.

De ea autem non oportet præcognoscere, quia est, quia per demonstrationem passionem in esse subiecto concluditur, vt risibile inesse homini. Quod autem concluditur, per demonstrationem, non præcognoscitur, sed post, ergo de passione non præcoguoscitur, sed concluditur, quia est.

De subiecto autem oportet præcognoscere vtrunque. s. quid est, & quia est. Quid est quidem, quoniam in demon

stratione

ſtratione potiſſima, vt tibi declarabitur infra mediũ eſt dif finitio & quid ſubiecti. Medium autem oportet præco gnoſcere, aliter procederemus ex ignoto ad ignotum. Nam niſi præcognoſcerem hominem eſſe animal rationale ineui denter concluderem hominem eſſe riſibilem. Oportet etiã præcognoſcere de ſubiecto, quia eſt, vel ſaltem non repu gnat ſibi eſſe. Nam cum de non ente non habeatur ſcien tia, quoniam vniuerſaliſſimũ obiectum intellectus eſt ens neceſſe eſt omne ſcibile eſſe ens. Ens autem eſt, quod eſt vel poteſt eſſe, vel ſibi non repugnat eſſe, ergo de quolibet ſubiecto ſcibili oportet præcognoſcere nõ ſolum quid eſt, ſed etiam quia.

Conſtat ergo tibi, quod ante demonſtrationem oportet præcognoſcere, quia de præmiſſis, & quid nominis de paſſio ne, & de ſubiecto quid & quia. Dico autem de ſubiecto quid rei, & non ſolum quid nominis, ad differentiam de q̃d nominis, quod paſſione præcognoſcitur.

Tertio declarãdus eſt ordo præcognitionis, qui eſt inter principia, ideſt præmiſſas & concluſionem. Nam dictum eſt quod antequam deducatur concluſio ex principiis, id eſt ex præmiſſis, oportet ea p̃cognoſcere, quia ſunt, ſcilicet vera, vt procedamus ex notioribus, aliquid autem poteſt eſſe prius cognitum concluſione duobus modis, ſcilicet prius tempore & prius natura. Declarandum eſt ergo ſi præ miſſæ prius tempore cognoſcuntur concluſione, vel ſolum natura.

Tu igitur aduerte, quod in demõſtratione ſunt duo prin cipia, ex quibus deducitur concluſio, ſcilicet propoſitio ma ior, quę debet eſſe vniuerſalis, & propoſitio minor, quæ po teſt eſſe vniuerſalis vel particularis. Et quidẽ ſi loquamur de maiori, dicit Ariſt. quod præcognoſcitur tempore, v. g. Facio hanc demonſtrationem. Omnis homo eſt riſibilis. Sortes eſt homo, ergo ſortes riſibilis.

Conſtat, quod iandiu poſſum ſcire maiorem, & nunc ſcio concluſionem, quoniam ante deductionem neſciebam ſortem eſſe riſibile. Nam bene ſtat, quod ſcientiam habeã in vniuerſali, & non in particulari, quoniam ſorte non ad uertet hoc particulare contineri ſub vniuerſali. Si autem loquimur de præcognitione propoſitionis minoris, dicit

Ariſt.

Arist.quod si demonstrans aduertit minorem cōtineri sub maiori,non præcognoscitur tempore, sed simul & in eodē instanti cum conclusione. Cum hoc tamen stat,quod præcognoscitur prius natura, quoniam cognitio conclusionis pendet a cognitione præmissarum, & non econuerso. Stat ergo resolutio in hoc,quod maior, & minor cognoscuntur prius natura conclusione,sed maior non solum natura, sed etiam tempore. Minor autem cognita contineri sub maiori,tantum prius natura. Nam cognita maiori, & minori, vt contenta sub maiori, statim, & in eodem instanti, cognoscitur conclusio. Notanter dixi, cognita minori, vt contenta sub maiori, quoniam si in minori assumatur aliquid contentum sub vniuersali maiori, & hoc non constet demonstranti non statim habetur conclusionis cognitio, sed prius oportet manifestare per aliquod medium, quod assumptum in minori continetur in vniuersali assumptū in maiori,v.g. Assumitur in maiori,quod omnis triāgulus habet tres æquales duobus rectis, & subsumitur, quod figura descripta in semicirculo est triangulus. Si demonstranti cōstat minorem contineri sub maiori.puta,quia aduertit figuram descriptam in semicirculo esse triangulum, statim cognoscit conclusionem. Si autem non aduertit, oportet eā probare, & sic non cognoscetur conclusio donec probatum fuerit minorem contineri sub maiori,& in eo casu, maior, & minor cognoscuntur prius natura, & tempore ipsa conclusione.

Constat igitur tibi quomodo principia siue præmissæ, præcognoscuntur conclusione,& qua proprietate.

Quarto declarandū est,vtrum sicut præmissæ præcognoscuntur conclusione, sic conclusio præcognoscatur anteq̄ per inductionem vel per syllogismum demōstratiuum probetur. Huic quidem dubio respondens Arist. determinat veritatem,deinde soluit argumentum Plato.qui videtur arguere contra determinationem fiendam.

Tu igitur aduerte,quod mēs Aristotelis est, quod cognitio conclusionis antequam demonstretur, est sicut esse effectus naturalis in causis suis præexistentibus. De illo autem constat, quod habet esse in potētia siue in virtute in causis suis,scilicet in efficiente & in materia antequā producatur.

Non

Non autem habet esse actu in rerum natura extra causas suas, nisi postquam productus fuerit habere aut in esse in potentia siue in virtute est habere esse secundùm quid, quoniam est medium inter non esse simpliciter, & esse simpliciter. Habere vero esse in actu per productionem, est habere esse simpliciter. Sic in proposito cōclusio antequam demōstretur est cognita secundum quid, id est, in virtute principiis suis. Nam qui cognoscit hoc principium, omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, cognoscit virtualiter quod omnis species triāguli, puta Isocheles Isopleuros, & scalenon habet tres æquales duobus rectis. Actu autem & simpliciter non est cognita, nisi postquam per inductionem, aut demonstrationem & probata fuerit, sicut nec effectus naturalis habet esse actu & simpliciter nisi postquàm extra causas productus fuerit. Hæc est determinatio Arist. quæ est media inter duas sententias extremas; quarum vna fuit Heracliti, vt tibi declarabitur in 8. Physicorum, qui tenuit, quod de nulla re possumus habere scientiam, ex consequenti conclusio nescitur neque secundum quid ante demonstrationem, neque simpliciter post demōstrationem. Altera fuit Plat. in libro Memnonis, qui tenet, q̄d conclusio ante demōstrationē est simpliciter scita, ita quòd per demonstrationem nón addiscimus de nouo cōclusionem, sed tantum reducitur ad memoriam, & sic nostrum scire est tantum reminisci. Hanc autem imaginatiōnem Plato sic conatur probare. Sumatur aliquis imperitus Geometriæ, & proponantur sibi aliqua conclusio geometrica, puta quod quadratum habet quatuor angulos rectos & interrogetur si scit hanc conclusionem. Si respondet, q̄d sic, ergo ante demonstrationem scit eam simpliciter ex consequenti nón addiscit eam de nouo, est enim contradictio, addiscere, quod scimus, si respondet quod non, interrogetur ordinatæ incipiendo a primis principiis geometriæ, & procedatur ordinate per interrogationes & responsiones vsque ad conclusionem sibi propositum, & videbis quod cum ad conclusionem deuentum fuerit dicet se eam scire, ergo & ante sciebat, sed quia oblitus erat, per interrogationes & responsiones ordinatas reducitur ad memoriam, ergo per argumētationē nō fit ī nobis noua sciētia, sed reminiscētia

Hoc

Hoc igitur in Plat. argumentum ſoles Ariſt. dicit quod nõ inconuenit id quod de nouo addiſcitur, fuiſſe prius ſcitũm, ſed non eodem modo. Nam nihil prohibet fuiſſe prius ſcitum in virtute, id eſt in primis principiis, quæ ſunt nobis naturaliter nota, & addiſci de nouo quo ad cognitionem actualem, & propriam per deductionẽ concluſionis ex ſuis principiis. Vnde imperitus geometricæ, cui proponitur prędicta concluſio, reſpondere poteſt, quod ante deductionem ex principiis ſcit eam in virtute, & ſecundum quid, inquantum lumine naturalí cognoſcit prima principia, in quorum cognitione virtualiter continetur cognitio concluſionis. Poſt deductionem autem ex principiis ſcit eam actu, & ſimpliciter, & diſtincte, & ſic patet quod non ſequitur quod addiſcamus id quod prius erat actu ſcitum vt arbitratur. Plato, ſed quod prius erat ſcitum in potentia. Hoc autem non eſt inconueniens. Sicut non inconuenit roſam habentem eſſe potentiale in radice deduci ad eſſe actualé per cauſas naturales. Ex conſequenti non inconuenit id quod ens eſt, de nouo generari, ſic intelligendo, id quod eſt ens in potẽtia, de nouo generari vt habeat eſſe actu. Cõſtat igitur tibi quo modo in via peripatetica hæc quattuor debent eſſe tibi nota, antequam demonſtres. Primo; quòd omnis doctrina, & diſciplina intellectiua, cauſatur in nobis ex aliquorum præcognitione. Secundo; quod de principiis complexis præcognoſcendum eſt, quia & non quid de paſſione quid, & non quia, de ſubiecto autem quid, & quia, modo quo declarabimus. Tertio, quod præmiſſe præcognoſcũtur concluſione, ſed maior prius tempore, minor autem ſi cognoſcitur cõtineri ſub maiori, cognoſcitur ſimul tempore cum concluſione, ſed prius natura. Quarto, contra Platonem, ꝙ concluſio antequàm demonſtretur præcognoſcitur, ſecundum quid in ſuis principiis, poſt demõſtrationem autẽ cognoſcitur, & ſcitur ſimpliciter, & actu, & ꝓpria, diſtincta cognitione.

Hæc de præcognoſcendis ante demonſtrationem dicta ſint, & hic terminamus primum cap. Poſt quod inueſtigandum eſt, quid ſit demonſtratio:

De Demonſtratione quid ſit. *Cap. II.*

In ſecundo capitulo inueſtigãdum eſt quid ſit demõſtratio,

tio, quod est principale cōsideratū in hoc tract. & ab Arist. in lib. Poster. Hic igitur tria agenda sunt.

Primo, antequam diffiniatur demonstratio, diffiniendū est ipsum scire, quoniam ad causam siue acquirendum sciētiam ordinatur demonstratio sicut instrumentum ad finem prius oportet autem oportet cognoscere quid sit finis, quā medium ad finem.

Secundo diffinienda est demonstratio per causam finalē, & materialem, & vtraque diffinitio per singulas particulas est manifestanda.

Tertio, est determinandis excludēdi sunt duo errores extremi, & media via est vera, vt tibi declarabitur ī loco suo.

Quantum ad primum, vt scias in quo sensu Arist. intendit diffinire ipsum scire, vt est finis demonstrationis, aduerte quod in via peripatetica scire sumitur duobus modis, scilicet scire per se, scire per accidens,

Scire per se est cognoscere conclusionem ex propositionibus, & præmissis per se, vt quando cognosco hominē esse risibilem per hanc maiorē, animal rationale est risibile, quæ est in secundo modo per se, & per hanc minorem, homo est animal rationale, quæ est in primo modo per se, vt tibi declarabitur infra, & ex his præmissis per se cōcluditur, hominem esse risibilem.

Scire per accidens est rem cognoscere per præmissas per accidens, vt quādo probatur quod homo ædificat sic arguēdo, album ædificat, homo est albus, ergo homo ædificat. Hoc est scire, per accidens, quoniam conclusio, & præmissæ sunt propositiones per accidens, nec est verum scire, sed apparens, & modo sophistico, vt tibi declarabitur in fallacia accidentis.

Scire autem per se est verum scire, sed est duplex, scilicet scire simpliciter, & scire secundum quid scire simpliciter est scire conclusionem per causam propriam, & immediatam, vt quando scio hominem esse risibilem, quia est rationalis Rōnalitas enim est ꝓpria, & immediata causa risibilitatis.

Scire autem per se, sed secundum quid, est scire conclusionem per signum, aut per effectum, aut per causam vniuersalem, & remotam, & hæc omnia tibi manifesta erunt infra, quādo loquemur de demonstratione ꝓꝑ quid, & demōstra

tione

tione quia. Nam demonstratio propter quid facit scire per se simpliciter, & perfectissimo modo. Demonstratio autem quia facit scire per se, secundum quid, & valde imperfecte.

His præmissis aduerte. quod Arist. non intendit hic diffinire ipsum scire vniuersaliter sumptum, sed contractum ad scire per se, & simpliciter & perfectissime. Sic enim est finis demonstrationis potissime, quæ est sola demoustratio propter quid. Sic igitur diffiniens ipsum scire modo prædicto inquit. Scire opinamur simpliciter vnumquodque, & nō sophistico modo, quod est scire secundum accidens, cum arbitramur causam cognoscere, propter quam res est, & quoniā illius est causa, & non contingit hoc aliter se habere.

Primo dicitur, quod scire simpliciter est rem per causam cognoscere, vt per hoc distinguatur à scire per effectum, vt quando scimus ignem esse calidum in summo, quoniam nō solū calefacit, sed etiam comburit, & destruit quidquid in eo immittitur.

Secundo dicitnr, quoniā illius est causa, id est causa eius propria, & non cōmunis tali rei scibilis, & alteri, vt per hoc distinguatur à scire per causam vniuersalē, & remotam, vt quando scimus lapidem non respirare, quia non est animatus; sed esse animatum non est causa propria respirādi, quoniam multa sunt animata, quæ non respirant, vt arbores, & animalia imperfecta, vt vermes, & propria, autem causa respirandi est habere pulmonem. Vnde, quando scio hominē respirare, quia habet pulmonem scio simpliciter, quoniam scio per causam, quæ est illius respirationis causa.

Tertio dicitur, & non contingit aliter se habere id est, & causa illius est infallibils, & necessaria, vt per hoc distinguatur à scire per signa probabilia. vt quando scimus infirmū sanandum, quoniam vrina est clara, & apparet vt vrina sani, hoc enim signum fallax, & potest ac sępe cōtingit aliter se habere, Nā vrina sæpe apparet vt sani, & tamen infirmus tēdit ad mortem, oportet igitur causam, ꝑ quàm aliquid scimus simpliciter, id est medium cōclusionis, esse necessariā, & quoniam scibile ac scientia sunt correlatiua, oportet quod sicut causa sciendi est necessaria, ita scibile, quod est, conclusio, sic necessaria. Vnde conclusionem contingētē non possumus simpliciter scire, sed de ea opinionē habere.

Constat igitur quod scire simpliciter est per causam propriã & necessariam,& de cõclusionem necessaria,quam causam,& quam conclusionem non contingit aliter se habere,

Prædicta igitur diffinitio de scire simpliciter sic sit manifestata,quàm Arist.notificata signo famoso,& cõmuni hominum sententia,quod est hoc,tam scientes, quam nescientes arbitrantes tamẽ, & fundantes sibi se scire opinantur se scire, quando rem per causam propriam, & necessariam cognoscunt, ergo cum famosum non sit falsum scire est per causam cognoscere. quoniam illius est causa.& non contingit eam aliter se habere,Hęc de scire simpliciter,& perfectissimo modo quid sit dicta sint,De scire autem secũdum qd, id est ab effectum.& per causam remotã dicemus infra,quãdo loquemur de demonstratione quia, siue à posteriori.

Quantum ad secundum, diffinienda est demonstratio, quæ est instrumentum intellectus ad scire, & scientiam acquirendam. Sed,antequam diffiniamus eam,aduerte,quòd sit vt non diffinitur scire vniuersaliter sumptum, sed scire per se,& perfectissimæ acceptum,sic intẽdit hic diffinire demõstrationem potissimam,quæ causat scire supra diffinitũ & ex quibus,& qualibet præmissis constat.Hæc autem dicitur demonstratio à priori & demõstratio propter quid. De demonstratione autem quia quid sit, & quomodo faciat scire, & ex quibus constet, & quare dicitur demonstratio à posteriori,siue ab effectu declarabimus infra.His præmissis aduerte,quod Aristoteles duplicem assignat diffinitionem de demonstratione propter quid siue potissima. Vnam quidem per causam finalem, alteram per causam materialem. Nam sicut domus diffinitur per finem sic, Domus est quid protegens nos à frigore,& ab æstu,& pluuia &c. Nam propter has causas ædificamus domum, & diffinitur per materiam sic, domus est quid cõpositum ex lapidibus & lignis, & cemento &c.Sic diffinitur demonstratio propter quid ꝑ finem sic.Demonstratio est syllogismus sciẽtialis.i.causans in nobis scire,quod supra est diffinitum.

Et aduerte quod ly. Sillogismus.ponitur vt genus,est.n. in plus quoniã oĩs demõstratio est syllogismus, sed nõ ecõuerso ly scientialis est differẽtia,qua differt demonstratio à syllogismo dialectio, & sophistico. Nã dialecticus nõ cãt,

in nobis ſcietiam, ſed opinionem Sophiſticus vero nec ſciẽtiam, nec opinionem, ſed errorem & fallaciam, vt patet in lib. Elenchorum.

Per cauſam materialem ſic diffinitur ab Ariſt. demõſtratio eſt ſyllogiſmus conſtans ex pręmiſſis veris primis immediatis, notioribus, & potioribus cauſiſq; concluſionis. Hãc Ariſt. dupliciter probat. Primo, per diffinitionem datam ꝑ cauſam finalem ſic, omnis ſyllogiſmus faciẽs ſcire, & ſimpliciter, & perfectiſſimo modo, eſt ex ꝑmiſsis veris primis &c. Sed demonſtratio propter quid facit ſcire, & ſimpliciter, & ꝑfectiſſimo modo, ergo eſt ex veris primis immediatis &c. Minor quidem patet, quoniam eſt diffinitio date de demõſtratione propter quid per cauſam finalem. Maior autem manifeſtabitur ſtatim probando, & declarando ſingulas partes diffinitionis date per cauſam materialem. Pro cuius euidentia ponuntur tres concluſiones.

Prima eſt, omnis demonſtratio faciens ſcire ſimpliciter eſt ex veris.

Secunda eſt, omnis demõſtratio faciens ſcire ſimpliciter eſt ex primis, & immediatis.

Tertia eſt, omnis demonſtratio faciens ſcire ſimpliciter eſt ex prioribus, & notioribus, & cauſis concluſionis.

Prima, ſic probatur ad mentem Ariſt. Omne quod demõſtratur eſt verum, quoniam eſt ens, ſed ens, & verum conuertuntur, quoniam vtrunque eſt tranſcendens. tunc vltra, ſi omne quod demonſtratur eſt, verum ergo demonſtratio, ꝗ facit ſimpliciter ſcire, eſt ex veris. patet conſequentia. Nam ſi demonſtratio faciẽs ſcire eſſet ex falſis, ergo falſitas eſſet cauſa ſcientiæ, quod eſt impoſſibile, quoniam cum ſcientia ſit vera cognitio, & cauſetur ex demonſtratione, ſi demonſtratio eſt ex falſis, ergo oppoſitum eſſet cauſa oppoſiti, ſcilicet falſitas eſſet cauſa veritatis, quod eſt impoſſibile, ergo cõſtat quod neceſſe eſt demonſtrationem facientem ſimpliciter ſcire, eſſe ex præmiſſis veris.

Secunda concluſio probatur ſic. Omnis demonſtratio faciens ſcire ſimpliciter eſt ex his, ſine quibus ſcientia haberi non poteſt. hæc manifeſta eſt. ſed ſine pręmiſſis veris, & primis & immediatis, non poteſt haberi ſcientia, ergo &c. Minor probatur, ꝙ ſine præmiſsis veris nõ poſsit haberi ſciẽ

tia, iam probatum est, quod sine primis, probatur sic. Si demonstratio faciens scire simpliciter non esset ex primis, ergo non esset ex propriis principiis, ex consequenti non faciet scire simpliciter, sed secundum quid, & secundum accidens, vt declarauimus in dictione data de scire simpliciter.

Pro euidentia consequentiæ, quæ fuit hæc, si non est ex primis, ergo non est ex propriis principiis, aduerte, quod ly primis exponi potest dupliciter.

Primo ex primis, id est vniuersalissimus q̃ dicuntur principia prima, & dignitates, & maxime, vt non sunt contradictoria simul vera, impossibile est idem simul esse, & nõ esse & de his non intendit hic Aristoteles, quoniam vt declarabitur infra, tales primæ propositiones nõ ingrediuntur formaliter demonstrationem, sed tãtum virtualiter. Hic autẽ loquimur de ingredientibus formaliter demonstrationem.

Secundo, ex primis, id est proximis, ex quibus proxime infertur conclusio, verbi gratia. Hæc conclusio homo est risibilis, proxime infertur ex eo quod est animal rationale. Vnde sic demonstratur, Omne animal rationale est risibile, Omnis homo est animal rationale. Istæ duæ præmissæ sunt primæ, id est proximæ ex quibus infertur hæc conclusio, Ergo omnis homo est risibilis. Constat ergo quomodo demonstratio est ex primis.

Quod autem non possit esse demonstratio sine præmissis immediatis, probatur sic. Si esset demonstratio, & non esset ex præmissis immediatis, id est indemõstrabilibus, nõ faceret scire, & sic esset frustra, Probatur cõsequentia si nõ esset ex immediatis, ergo esset ex mediatis, & demonstrabilib. Si ex demonstrabilibus, ergo nondum essent demonstratę, si nondum demonstratę, ergo essent incognitæ. Si incognitę, ergo nõ esset cã sciẽdi cõclusionẽ, ex cõsequẽti talis demõstratio non faceret scire, quoniã oĩs nostra sciẽtia fit ex aliquo notiori, & prius cognito, vt docuimus ĩ primi ca, Oportet ergo demõstrationẽ cõstare ex p̃missis imediatis vel tandẽ resolui ad immediatas, vt tibi declarabitur infra.

Tertia conclusio sic probatur ad mentem Arist. Omnis demõstratio potissima est ex his, sine quibus nõ possumus aliquid simpliciter scire. Hæc patet, quoniam talis demonstratio ẽ ordinata ad scire simpliciter, ergo si nõ esset ex his

sine

sine quibus non contingit aliquid scire simpliciter, talis demonstratio frustra fieret. Sed sine causis prioribus, & notioribus, causis dico conclusionis, non possumus aliquid scire simpliciter, ergo necesse est demonstrationem potissimam esse ex causis &c. Minor probatur, & primo quod sine causis conclusionis non possumus scire simpliciter conclusionem arguitur sic.

Sire simpliciter est rē per causam illius rei cognoscere vt docuimus supra in diffinitione ipsius scire simpliciter, ergo si demonstratio potissima non procederet ex causis conclusionis, non faceret scire conclusionem simpliciter, istæ autē causæ sunt ipsæ præmissæ que non solum sunt causæ in cognoscendo, siue in inferendo conclusionem, sed etiam in essendo, vt hæc conclusio, Homo est risibilis, deducitur ex eo quod animal rationale est risibile, & ex eo quod homo est animal rationale, & vtraque præmissa est causa in essendo ipsius conclusionis. Risibilitas enim hominis emanat à natura rationali, vt à causa formali. Secūdo ex eo, quod demonstratio potissima est ex causis conclusionis in essendo, & non solum in inferendo, sequitur quod est ex prioribus, omnis enim causa in essendo est prior suo effectu, quoniā effectus pendet à causa, & non econuerso, si igitur demonstratio potissima est ex præmissis, quæ sunt causæ in essendo conclusionis, non solum est ex causis, sed etiam ex prioribus ipsa conclusione. Tertio ex hoc, quod demonstratio potissima est ex causis prioribus conclusionis sequitur q̄d etiam sit ex causis notioribus ipsa conclusione. Nam vt declarabitur tibi in i. Phys. innata est nobis via procedendi ex notioribus ad minus nota, aliter si procederemus ab ignotis, vel æque notis ad conclusionem, nullam acquireremus scientiam, oportet ergo demonstrationem potissimam vt facit scire procedere ex præmissis, quæ sint causæ in essendo conclusionis demonstrabilis, & quæ sint ex consequenti priores, & notiores conclusione.

Sed aduerte, quod cum demonstratio sit duplex scilicet ꝓpter q̄d, de qua hic intendimus, & quia de qua loquemur vtraque est ex notioribus, sed differēter, quoniam in demōstratione quia sufficit eam esse ex notioribus nobis, sed posterioribus secundū naturā quales sunt effectus naturales,

& sensati per quos demonstramus causas naturales, vt tibi declarabitur in physicis, in demonstratione autem propter quid, oportet esse ex notioribus, & prioribus quo ad nos, & secundum naturam, quales sunt demonstrationes mathematicæ, & metaphysicæ, vt tibi declarabitur infra, ponendo differentiam inter demonstrationem propter quid, & quia. Quoniam hic igitur diffinita est demõstratio propter quid intellige quod est ex notioribus non solum nobis, sed etiã secundum naturam. Nam ex eo quod notius est nobis, & prius ac notius secundum naturam, hominem esse rationalem, quam hominem esse risibilem, ideo demonstramus à priori & notiori hominem esse risibilẽ, quia est rationalis. Et quadratum constare ex quattuor angulis rectis, quoniã quattuor lineæ rectę cadunt perpendiculariter supra seinuicem. Hoc igitur modo manifestata tibi sit diffinitio data per materiam demonstrationis potissimæ & propter quid.

Sed aduerte, quoniam videbatur Aristoteli, se non declarasse, quid intendat per hoc quod dixit demõstrationem esse ex veris & primis, & per hoc quod dixerat ex immediatis & per hoc quod dixerat ex notioribus, ideo hæc tria declarat in particulari.

Et primo, quid intendat per ly primis. Secundo, quid per ly immediatis. Tertio, quid per ly notioribus.

Quantum ad primum aduerte, quod Arist. per ly ex primis dicit se intelligere ex ꝓpriis principiis, vt excludat vniuersalissima principia, quæ dicuntur dignitates, quæ non ingrediuntur demonstrationem formaliter, sed tantum virtualiter, vt tibi declarabitur. Nam per principia vniuersalissima, conclusio non scitur distincte & simpliciter, vt tibi manifestabitur infra, principia autem propria, ex quibus constare debet demõstratio propter quid, est diffinitio subiecti vel passionis, vel vtraque, vt huius cõclusionis, homo est risibilis, demonstratio fiet propter quid, si medium erit diffinitio hominis, aut diffinitio risibilis, aut vtraq;, vt dicemus infra. Tunc erit demonstratio ex primis, id est ex propriis principiis, & faciet scire simpliciter, quoniam sciemus causam propriam, & distinctam conclusionis. Constat igitur tibi, quid intendat Arist. per ly ex primis.

Quantum ad secundum aduerte, quod Arist. per ly im-

mediatis

mediatis intendit propositionem immediatam, quam dicit esse principium demonstrationis. Vt autem habeas claram notitiam de propositione immediata, Arist. diffinit eam deinde diuidit in species suas.

Vt autē scias quid sit aduerte, quod propositio mediata est illa, qua est altera prior secūdum naturam, per quam potest demonstrari a priori, idest demōstratione propter quid & non solum demonstratione, quia verbi gratia. Hæc propositio est mediata, homo est risibilis, quoniam habet priorem, scilicet homo est animal rationale, per quam potest demonstrari, nam quod homo sit risibilis pēdet ex hoc, quod homo est animal rationale, & non econuerso. Propositio ergo immediata opposito modo diffinienda est, ita. s. quod sit propositio, qua nō sit altera prior, per quam possit demōstrari a priori, v. g. Hæc est immediata, homo est animal rationale, quoniam inter diffinitionem & diffinitum, nullum est medium, prius, quod possit esse proprium principium demonstrationis, ex quo sequitur, quod omnis propositio, cuius prædicatū est ratio, siue diffinitio subiecti est immediata, & indemonstrabilis, bene ergo dicitur, quod propositio immediata est propositio qua non est altera prior.

Sed quæres, quid sit propositio, quę ingreditur diffinitionem propositionis immediatæ, ideo Arist. diffinit eam dicens. Propositio est enunciationis altera pars, vnum de vno significans.

Pro cuius notitia aduerte, quod Arist. non diffinit hic propositionem in sua vniuersalitate, vt diffinit in lib. 1. Perih. dicens, quod est oratio verum vel falsum indicando & quā distinxit in affirmatiuam & negatiuam, sed diffinit eam, vt sumitur in syllogismo, vt est præmissa pro conclusione, & vt sic est altera pars enunciationis, cuius sunt duæ partes, scilicet affirmatiua & negatina. Intendit ergo Arist. quod propositio, quæ est præmissa in syllogismo, est determinatę altera pars enunciationis, quoniam determinatæ est affirmatiua, vel negatiua, ita quod non potest indifferenter esse affirmatiua vel negatiua. Nam in Barbara præmissæ sunt affirmatiuæ, & non possunt esse negatiuæ. Inferior maior est negatiua, & minor affirmatiua, & non possunt aliter esse. Sensus ergo Arist. est quod propositio, quæ est præ-

missa in syllogismo, sit altera pars enũciationis, idest, sit de terminatæ enunciatio affirmatiua, aut negatiua, pro vt re quirit fig. & modus syllogizandi, de quibus actum est in tra ctatu de syllogismo formali. Dicit autem significans vnum de vno, quoniam vt declaratũ est in lib. Periher. datur enũ tiatio vna, & enuncia tio plures. Enunciatio vna est, in qua prædicatur vnum prædicatũ re & nomine de vno subiecto vt homo est animal, animal est substantia, plures autem est in qua plura prædicantur de vno, vel vnum de pluribus, exẽ plum primi. Sortes est albus & doctus, exemplum secundi, Sortes & Plato sunt homo, vel sortes & Plato trahunt na tem. Intendit ergo Arist. quod propositio, quæ est præmis sa in syllogismo, non solum debet esse altera pars enuncia tionis modo quo exposuimus, sed debet significare vnũ de vno, quoniam sicut in syllogismo concluditur vnum, idest, vna conclusio, sic propositio, quæ est in syllogismo princi pium & premissa debet esse vna & non plures. Vna autem est, quę vt diximus significat vnum de vno, ex consequenti excluditur propositio plures. Sed dices, cum Arist. diffinita propositionem per enunciationem, quęritur, quod sit enun ciatio. per quàm diffinita est propositio. Respõdetur, quod secundum Arist. in hoc loco, enunciatio est, quę quamlibet partem contradictionis assumit.

Pro cuius notitia aduerte, q̃d contradictionis altera pars est affirmat. & altera negat. item altera pars est vera, & alte ra falsa. Itẽdit ergo Arist. q̃d enunciatio oĩs est affir. vel ne gatiua, vera vel falsa. Hac de causa dicitur complecti partẽ quamlibet contradictionis, quoniam in se continet affir matiuam & negatiuam verã & falsam. Sed dices, cũ Arist. diffiniat in hoc loco enunciationem per contradictionem, quęritur quid sit contradictio. Ideo Aristot. respondens in quit, contradictio est oppositio, cuius secundum se non est inuenire mediam, cuius vna pars est affirmatiua, & altera ne gatiua, & vna pars est vera, & altera falsa in omni materia, scilicet naturali, & remota & contingenti. Et per hoc distin guitur oppositio contradictoria ab omni alia oppositione, vt docuimus in post prædicamentis, & in tract. de proposi tione.

Constat igitur tibi quid sit propositio apud demõstrato

rem, & quid enunciatio, & quid contradictio. Et hæc oīa dicta sunt, vt scias resolute, quid sit propositio immediata, ex qua demonstratio procedit.

Posita diffinitione propositionis immediatæ, Aristo. ac cedit ad diuidendum eam in species suas.

Pro cuius notitia aduerte, quòd Arist. principium imme diatum, in quattuor species diuidit, quarum prima dicitur positio, secūda dignitas vel maxima, tertia suppositio, quar ta diffinitio. Nam ista quattuor sunt indemonstrabilia, mo do quo dicetur.

Positio secundum Aris. est oratio, quam non oportet de monstrare, sed ponere & acceptare tanquam veram, vt apud geometram, istæ sunt propositiones, a puncto ad punctum contingit lineam rectam ducere. Anguli recti sunt equales. Omne totum est maius sua parte. Dico quam non oportet demonstrare, quoniam pro veritate est demonstrabilis, cū prædicatum non sit de ratione subiecti, tamen non est ne cesse eam demonstrare in scientia, in qua est positio, & in qua acceptatur, vt vera ꝑ se. Nō incōuenit aūt eam demon strari in alia scientia, vt in physica demonstratur ista, quod inter quælibet duo puncta cadit medium. ex consequenti ca dit linea, quoniam medium inter duo puncta non est nisi li nea. Positio ergo est propositio indemonstrabilis, ex conse quenti est immediata in illa scientia, in qua est positio, & in qua assumitur, vt principium, & præmissa syllogismi de monstratiui, v.g. Geometra volens demonstrare, qđ anguli quadrati sunt æquales, sic arguit, omnes anguli recti sunt æquales, sed anguli quadrati sunt recti, ergo &c. Maiorem geometra non demōstrat, quoniam apud ipsum est positio, & acceptatur, vt per se vera, minorem vero probat, quoniā in quadrato linea super lineam perpendiculariter cadit. er go constituunt anguli recti. Constat ergo tibi quid sit posi tio apud demonstratorem.

Dignitas siue maxima est propositio, quā necesse est om nem addiscentē acceptare, & illi statim cognitis terminis absque alio discursu & argumētatione assentiri, eo quod sit per se nota ex euidentia terminorum. Et ista sunt principia prima, quæ se habent in acquisitione scientiarum, sicut ia nua in domo, vt vult Aristot. in 2. Metaph. Nam sicut

ianua domus omnibus patet,sic & ista principia omni ratio ne vt enti. Sunt autem hęc duo omnium principiorum & di gnitatum vniuersalissima & notissima, de quibus disputat Arist. in quarto metaphys.contra negantes ea. Vnum quidem est affirmatiuum,& est hoc,de quolibet verum est esse vel non esse. Alterum autem negatiuum,& est hoc, non cõ tingit idem simul esse & non esse. Et ly non contingit ęqui pollet ly non potest,vel impossibile. Hęc igitur est dignitas siue maxima, quæ differt a positione in duobus. Primo,qa dignitas est omnino indemonstrabilis propter suam notissimam veritatem, quæ nobis naturaliter inserta est. Et ideo non potest per notiora principia notificari, positio autẽ licet acceptetur,vt nota & indemõstrabilis in scientia,in qua est positio.tamen in alia scientia est demonstrabilis,vt diximus supra.

Tu tamen aduerte, quod differentia proprie stat in hoc. Repugnat dignitati posse demonstrari, quia non esset naturaliter cognita,non autem repugnat positioni,quoniam & si non demonstretur in scientia, in qua est positio, demonstrari potest in alia,vt diximus, propter hoc tamen non inconuenit aliquam positionem esse simpliciter indemonstrabilem propter suam maximam euidentiam,vt hic.Si ab æqualibus æqualia demas,quæ remanent sunt æqualia. Parallelę non concurrunt,Idem etiam intellige de istis. Ignis est calidus, terra est graui, quoniam ad sensum patent, & ideo non possunt demonstrari per notiora. Quod si quis negat ea,aut proteruia. aut carentia vsus rationis, negas ea. Secundo differt, quoniam dignitatem necesse est omnem addiscentem & docentem habere & statim auditam approbare absque alio discursu,positionem autem nõ est necesse omnem addiscentem approbare statim; quoniam cum constet ex terminis specialibus potest notificari per notiora, vt per dignitates,quæ constant ex terminis generalissimis, inter quos primo est ens, quod est primum, quod concipitur in mente,ex consequenti est primum cognitum. Et hac differentiam secundam ponit Aristot.in tex. vbi de positione inquit,quam non est demonstrare, sed ponere,neque necesse est habere aliquem docendum. De dignitate autem inquit, Quam vero necesse est docendum habere, aliquem

docendum.

docendum. habere,dignitatem vel maximam consueuimus dicere. Suppositio apud Arist. est pars subiectiua.i. species positionis superaddens positioni affirmationem & negationem.

Pro cuius notitia aduerte, quod est aliqua propositio, cui statim notis terminis,& absque aliquo discursu, intellectus assentit.Et hæc dicitur dignitas & est aliqua ꝓpositio, cui intellectus assentit absque discursu & demonstratione in scientia,cui incũbit addiscẽs, licet in alia scientia possint demonstrari,& hæc dicitur positio,quia ponitur & acceptatur,vt vera absq; alia probatione in tali vel tali sciẽtia. Hęc autem positio diuiditur ab Arist. in suppositionem & diffinitionem. Nam licet vtraque sit positio, tamen differunt in hoc, quod suppositio addit supra positionem affirmationem vel negationem.i. dicit esse vel non esse.

Vnde suppositio est propositio affirmatiua,vel negatiua indemonstrabilis in illa scientia,in qua sumitur, cuius veritas ab addiscente supponitur, etiam quod sibi non cõstaret ex euidentia terminorum.Vt in Geomotria hęc est suppositio a puncto ad punctum contingit lineam deducere. Diffinitio autem non addit esse vel non esse supra positionẽ, eo quod licet diffinitio sit indemonstrabilis de definito, nõ tamen est propositio affirmatiua,vel negetiua, sed est oratio absque copula,constans ex solo genere & differentia.Vnde diffinitio hominis est hoc complexum, animal rationale. Nec vnquam apponitur copula, nisi quando actu prædicatur diffinitio de diffinito.Vt quando dicimus,quod homo est animal rationale,& dicit Arithmeticus, quod vnitas est quid omnino indiuisibile secundùm quantitatem.

Cõstat,ergo quomodo suppositio & diffinitio sunt duæ species positionis,& quomodo differunt ab inuicem. Et sic patet quomodo Arist. rationabiliter diuisit principium demonstrariones immediatum in quatuor species, scilicet in positionem,& dignitatem, & suppositionem, & diffiuitionem.Sed dices. Non videtur diffinitio esse species principii immediati, quoniam principium immediatum est propositio immediata, cuius signum est,quod Arist. statim, ꝙ diffiniuit propositionem immediatam, & notificauit particulas diffinitionis. diuidit principium immediatum demon

strationis

ſtrationis in quatuor prędictas ſpecies. Sed iam declaratū eſt diffinitionem non eſſe propoſitionem. Conſtat enim ex ſolo genere & differentia abſque copule, vt animal rationale eſt diffinitio hominis, ergo diffinitio non videtur ſpecies principii immediati.

Reſpondetur, licet ante diuiſionem principii immediati prępoſuerit Ariſt. diffinitionem propoſitionis immediatę, non tamen ſubdiuidit principium immediatum in ſpecies ſuas, vt eſt idem pręciſe cum propoſitione immediate, ſed vt eſt in plus. nam oīs propoſitio immediata eſt principiū demonſtrationis, ſed non econuerſo, quoniam tam propoſitio immediata, quam complexum immediatū, quale eſt diffinitio, poteſt eſſe principium demonſtrationis immediatum, cuius ſignum eſt, quod medium demōſtrationis eſt principium, ex quo demonſtramus concluſionem, & tamen medium non eſt propoſitio, ſed terminus complexus, quoniam eſt diffinitio ſubiecti, aut paſſionis, vt determinabimus infra.

Ex prędictis igitur conſtat, quomodo demonſtratio eſt ex veris, & primis, & immediatis.

Quantum ad tertium, ſcilicet quomodo oporteat demōſtrationem fieri ex notioribus, declarat Ariſt. per duas concluſiones, quarum prima eſt, quod oportet demonſtrantem magis credere & aſſentire & magis cognoſcere principia eſſe vera, ex quibus demonſtramus concluſionem, quam ipſam concluſionem. Quam quidem concluſionem ſic probat Ariſt. Propter quod vnum quodque, & illud magis, vt ſi propter diſcipulum amo magiſtrum, multo magis amo diſcipulū. Et ſi propter ſolem reliquę ſtellę lucent, ſol magis lucet. Sed propter principia, ex quibus demonſtramus concluſionem credimus, & aſſentimus concluſioni, & eam cognoſcimus eſſe veram, ergo multo magis oportet credere, & aſſentire principiis, quā concluſioni, & magis cognoſcere ea eſſe vera, ergo demonſtratio procedit ex principiis notioribusque ſit ipſa concluſio.

Secunda concluſio eſt hęc. Non ſolum oportet demonſtrantem magis cognoſcere principia & illis magis credere quam concluſioni, ſed etiam oportet quod demonſtranti nihil ſit magis certum, quā quod oppoſita principiis ſint falſa,

sa, v.g. Non solum oportet me cognoscere, quod hoc principium est maxime verum. De vnoquoque est vera affirmatio vel negatio, sed quod etiam teneam suum oppositū esse falsissimum, ita quod nihil est eo magis falsum, scilicet, qđ contradictoria simul verificantur de eodem. Et ratio quidem huius conclusionis est hæc, dictum est, quod oportet demonstrantem firmissime assentire & inhærere principiis, ex quibus demonstrat, sed non posset eis firmissime inhærere, si dubitaret & non esset certissimus, quod eorum opposita sunt maxime falsa. Experimur enim, quod si dubitamus de falsitate unius oppositi, non possumus absque dubio adhęrere veritati alterius oppositi, sed semper timemus de eius veritate, donec nobis fiat euidentissima sui oppositi falsitas. Constat ergo quomodo demonstratio ad mentem Arist. est ex notioribus, & certioribus principiis, quàm sit ipsa conclusio.

Sed aduerte, quod propositio maior, quam assumit Aris. in probatione primæ conclusionis, primo aspectu videtur falsa. Non enim sequitur, propter albedinem homo est albus, ergo albedo est magis alba, &c.

Tu igitur aduerte, quod illa propositio est vera regulariter, & solum in causis efficientibus principalibus, quæ sunt causæ efficientes formaliter vel virtualiter sui effectus, exēplum de efficiente formaliter, manus propter ignem fit calida, ergo ignis est magis calidus, exemplum de efficientem virtualiter, terra in æstate fit calida, & sicca propter solem, ergo sol virtualiter, licet non formaliter, est magis calidus & siccus, q̃ terra, est autem virtualiter magis calidus, & siccus, quoniam per maximam lucem suam. & motum producit calorem, & siccitatem in inferioribus, vt tibi declarabitur in secundo lib. de cœlo, & quoniā præmissæ sunt causę efficientes principales notitię conclusionis, ideo oportet eas esse prius, & magis notas apud demonstrantem, quam ipsa conclusio.

In hoc igitur sensu dicta ꝓpositio est infallibiliter vera, Quod si volueris eam applicare causę formali, aut materiali, aut effectiuę instrumentali, aut finali, non valet, sed plerunque concludes falsum. Nam in causa formali non tenet, vt hic, nix est alba propter albedinem, non sequitur,

ergo albedo est magis alba. Nec in causa materiali, vt hic, homo est corruptibilis, propter materiam, non valet, ergo materia est magis corruptibilis. Nam vt tibi declarabitur in 1. phys. materia est incorruptibilis, & tamen propter eam omnia inferiora sunt corruptibilia. nec in causa efficiēte instrumentali, vt hic. Artifex fabricat gladium propter malleum, non sequitur, ergo malleus magis fabricat gladium quàm artifex. nec in causa finali, vt hic, Sortes deambulat propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat. Constat igitur tibi in quo sensu valeat prędicta propositio, & in quo non.

Quantum ad tertium principale, quod proposuimus in principio huius capitis, aduerte, quod ex eo, quod determinauimus demonstrationem procedere oportere ex principiis prius & magis cognitis, quàm conclusio, orti sunt duo errores circa scientiam apud antiquos, quarum vtrunque reprobat Arist.

Primus est eorum, qui dixerunt, quòd si oportet demonstrationem ad hoc, quòd acquirat scientiam de conclusione prius cognoscere & magis principia, quàm conclusionem, de nullo poterit haberi scientia, quia nulla conclusio poterit demonstrari.

Secundus autem error est eorum, qui dixerunt, quod nō obstante determinata veritate de pręcognitione principiorum, de omnibus potest haberi scientia, & omnis conclusio potest demonstrari. Ratio primi erroris stat in hoc, supponitur, ꝙ nihil potest sciri nisi per demonstrationē, ita ꝙ si aliqua propositio est indemonstrabilis, illa remanet incognita, & nescita.

Posita hac radice arguitur sic, principia, ex quibus procedit demonstratio aut tendunt in infinitum, aut nō, ita q̄d est status in illis, si primū, ergo nesciuntur prima principia, quoniam in infinito, & in processu in infinitum, nō est dabile primum cum igitur demonstratio debeat procedere ex primis & prius ac magis cognitis principiis, quàm sit cognita conclusio, sequitur quòd de nullo erit demonstratio, ex consequenti de nullo erit scientia, quoniam scientia per demōstrationē acquiritur, cū sit syllogismus faciens scire. vt supra declaratū est. Si secundum, ergo prima principia, ad

quæ eſt ſtatus, neſciuntur, nam nihil ſcitur, niſi per demonſtrationem, ſed prima principia non ſunt demonſtrabilia: Determinatum eſt enim quòd demonſtratio procedit ex prioribus & notioribus, ſed nihil eſt prius ac notius, per quod poſsint demonſtrari prima principia, aliter nõ eſſent prima, ſi haberent priora, & notiora, ergo prima principia non poſsunt demonſtrari, ergo neſciuntur & ignorantur. Sed ignoratis primis principiis, ignoratur, & concluſio, cuius notitia pendet ex notitia clara primorũ principiorum. Bene ergo ſequitur quod ſiue ptincipia demõſtrationis tẽdant in infinitum, ſiue nõ impoſsibile eſt de aliquo haberi ſcientia. Hęc fuit ratio auctorum primi erroris, qui ſcilicet dicunt de nullo poſse haberi ſcientiam.

Ratio autem auctorum ſecundi erroris ſtat in hoc. Conceſso quod ſcire ſit tantum per demonſtrationẽ, adhuc ſtat quod de omnibus poteſt haberi ſcientia, quoniam de omnibus poteſt haberi demonſtratio. ſ. tam de principiis, quàm de cõcluſionibus, quoniam & si non poſsint omnia in directum demonſtrari, poſsunt tamen per circulum, puta ꝙ per principium demonſtremus concluſionem, & per concluſionem demonſtratam, demonſtremus principium, modo quo declarabimus infra fieri demonſtrationem circularem.

Vtrunque errorem reprobat Ariſt. deſtruens vtriuſque erroris radicem, Primi erroris radicem, quæ fuit quod nihil ſcitur niſi per demonſtrationem deſtruit dicẽs, quod contingit aliqua ſcire abſque demõſtratione, ſed ſciũtur ex clara euidentia terminorum, ita quod cognito ſignificato terminorum ſtatim, & abſq; aliqua argumentatione illis eſsẽtimus, & ſunt prima principia quorum notitia adeo clara, & firma eſt, quod eſt cauſa notitiæ omnium concluſionũ.

Stante hoc fundamento, quòd aliquid ſcitur abſque demonſtratione, conſtat quod ratio auctorum primi erroris nihil concludit. Nam conceditur quòd non eſt proceſsus ĩ infinitum in principiis demonſtrationis, ſed eſt ſtatus, ita quod eſt deuenire ad prima. & quãdo arguitur, ergo prima principia neſciuntur, negatur conſequentia, & ad probationẽ nęgatur quod nihil ſciatur niſi per demõſtrationẽ. Hoc .n. verificatur ſolum de concluſione, ſed non de principiis, quoniã & si non demõſtratione, tamen ex euidentia ſignificati

ficati terminorum cognoſcuntur, vt cognito, quid ſignifice tur per totum, & per partem, ſtatim innoteſcit nobis lumi ne intellectus agētis, quod totum eſt maius ſua parte, & ſic conſtat quod ratio auctorum primi erroris nihil cōcludit.

Ratio autem auctorum ſecundi erroris, longe minus cō cludit, quoniam fundatur in falſo, ſcilicet, quòd licet demō ſtrationem fieri circularem. Id namq; reprobat Ariſt. ſatis diffuſe in i. Poſter, quo reprobato cōſtabit rationem corū eſſe penitus inualidam. Quod autem non valet demonſtra tio circularis, probandum eſt ad mentem Ariſt. ſed ne per incognita procedamus prius declarandum eſt quid ſit circu lariter ſyllogizare & demonſtrare.

Tu igitur aduerte, quod tunc circunlariter argumenta mur, quando primo probamus ex præmiſſis concluſionem, vt hic, Omne animal rationale ē riſibile, Omnis hō eſt aīal rationale, Ergo omnis homo eſt riſibilis. Deinde ex conclu ſione, vt principio, & minore conuerſa. probamus maiorem ſic, Omnis homo ē riſibilis, Omne animal rationale, eſt ho mo, hæc eſt minor conuerſa. Ergo omne animal rationale eſt riſibile, & hæc fuit maior primi ſyllogiſmi, & hic tibi conſtat quomodo. Committitur circulus, quoniam maior eſt probans in primo ſyllogiſmo, & in ſecundo eſt probata. Item quod fuit cōcluſum in primo ſyllogiſmo, ſumitur vt concludens in ſecundo. Committitur igitur circulus ad ſi militudinem motus circularis naturalis. Nam ſicut in illo eſt progreſſus ab eodem ad idem, vt tibi manifeſtabitur in lib. viii. Phyſ. ſic in tali modo ſyllogizandi, procedit intelle ctus ab eadem propoſitione probante, puta maiore, ad ean dem probandam per regreſſum à concluſione ad eandem.

Declarato quid ſit circulariter ſyllogizare probatur ad mentem Ariſt. in i. Poſter. quod demonſtrare per circulum ſit penitus inutilis modus, & vanus, quoniam per ipſum nō acquiritur ſcientia, quæ eſt finis demonſtrationis, vt docui mus ſupra. Quod ſic probatur, ſuppono primo quod in ſyllogiſmo circulari idē ſit cōclnſio. ſ. in primo ſyllogiſmo & principiū. ſ in ſecundo ſyllogiſmo. Hoc iam manifeſtatū eſt. Suppono ſecundo quod principiū demonſtrationis ſem per ſit prius, & notius concluſione, & nō ſolum quo ad nos, ſed etiam ſimpliciter, & hoc in demonſtratione potiſſima,

& a priori, de qua hic intendimus, & hoc iam manifestaui mus supra notificantes diffinitionem datam de scire simpliciter, & diffinitionem datam de demõstratione per causam materialem. His suppositis arguitur sic si fiat demõstratio circularis, ergo idem respectu eiusdẽ erit prius, & posterius non solum quo ad nos sed etiam simpliciter, & erit notius ac ignotius. sed hoc est impossibile, quoniã vt patet. Implicat contradictionem, ergo & demonstratio circularis erit impossibilis, & si fiat carebit fine suo, qui est acquisitio scientiæ. Prima consequentia patet ex eo, quod in demõstratione circulari idem est principium, puta minor in primo syllogismo, & vt sic est notius, & prius ex secundo supposito, & idem est cõclusio, scilicet eadem maior in secũdo syllogismo, & vt sic est posterius, & minus notum, vt patet ex supradictis, ergo si fiat demonstratio circularis idẽ respectu eiusdẽ erit prius, & posterius, notius, & ignotius simpliciter, & quo ad nos. qđ cũ sit implicãs cõtradictionẽ, & nullũ tale sit admittẽdũ, nec demõstratio circularis est admittẽda. Constat igitur qđ nec radix primi erroris, nec ea q̃ est secũdi erroris veræ sunt. Vtraq; ergo sententia reprobata, vtpote extrema, tenenda est media, quę est Arist. scilicet qđ aliquorum est scientia, & aliquorum non. Nam dicemus infra quod de ente necessario, & per se, potest haberi scientia, non autem de ente contingenti, nec de ente per accidens.

Sed aduerte, quod hic duo insurgunt dubia. Primum est circa illud, quod dixi Arist. in reprobatione radicis primi erroris. Dixit enim quod non omnis scientia acquiritur per demonstrationem. nam scientia primorum principiorum non acquiritur per demonstrationem, quoniã cum sint prima, non habent priora, per quę demonstrari possint. Sed ipsa scimus inquãtum terminos cognoscimus. Sed ex hoc nõ videtur saluari diffinitio data de scientia ab Arist. in lib. vi. Eth. vbi vult, quod scientia sit habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus. Cum igitur diffinitio debeat competere omni contento sub diffinito, necesse est vt omnis scientia per demonstrationem acquiratur, & quoniam prima principia non possunt demonstrari, ideo sequitur quod non sciantur.

Respondetur scientia in via Aristot. dupliciter sumitur,

Primo.

Primo pro certa, & firma, & clara rei notitia quocunque modo habeatur, siue experimento sensus, siue euidentia terminorum, siue syllogismo demonstratiuo. secundo pro certa, & firma rei notitia, non quocunque modo habita, sed tantum per demonstrationem. In primo sensu est, scientia communiter dicta. In secundo, autem est scientia proprie dicta, scilicet vt distinguitus à quolibet habitu intellectus, vt ab habitu primorum principiorum, & opinione, & arte, & prudentia, & sapientia &c. In primo Poster. intendit de scientia in primo sensu, prout sub se continet habitum primorum principiorum tanquam euidentissimam notitiam & terminis, & scientiam proprie dictam, quę causarur ex demonstratione. In vi. autem Ethic. intendit de scientia in secundo sensu, prout distinguitur ab habitu primorum principiorum eo ꝙ scientia proprie dicta causatur per demonstrationem. Habitus autem primorum principiorum causatur non ex aliquo discursu, nec syilogismo, sed ex sola cognitione terminorũ, & sic constat ꝙ nulla est cõtrarietas inter dictũ Arist. in i. Poster. & dictum eiusdem in vi. lib. Ethic.

Secundum dubium consurgit ex eo, quòd diximus in destructione secundi erroris, scilicet quod circulus fit in syllogizando, quando ex conclusione sumpta vt principio, & minore conuersa probamus maiorem. vt postquam conclusimus primum syllogismum, Omnem hominem esse risibilem reuertitur ad probandum maiorem, scilicet, Omne animal rationale est risibile, & conuertimus hanc minorẽ Omnis homo est animal rationale. Sic autem conuertimus. Omne animal rationale est homo, sed hæc conuersio non valet, quoniam, vt docuimus in tractatu iii. agentes de conuersione, vniuersalis affirmatiua nõ conuertitur in vniuersalem affirmatiuam, sed in particularem affirmatiuam per conuersionem per accidens, ergo &c.

Respondetur, licet ordinariæ, & vniuersaliter non conuertatur vniuersalis affirmatiua in vniuersalẽ affirmatiuã quoniam non valet, Omnis homo est animal, Ergo omne animal est homo, tamen in particulari materia conuertitur vt quando conuersa, & conuertens constat ex terminis cõuertibilibus, sicut est in proposito. nam animal rationale, & hõ, & risibile, sunt termini conuertibiles, & ideo cum in

prædicto

prædicto syllogismo, tam primo, q̃ secundo sint tres propositiones vniuersales affirmatiuæ, formatæ de terminis conuertibilibus, possunt omnes conuerti in vniuersalem affirmatiuã, & sic patet quod obiecto facta nihil valet. Concludit enim de terminis non conuertibilibus, quales sunt hõ, & animal, & vniuersaliter species, & genus. Nos autem intẽdimus de terminis conuertibilibus, quales sunt diffinitio, & diffinitum, subiectum, & propria passio. Hæc de secũdo capite dicta sint.

Ex qualibus præmissis fiat demonstratio potissima. Cap. III.

IN tertio capite declarandũ est ex qualibus præmissis fiat demonstratio potissima quæ est demonstratio ꝑpter quid. Nam ordo scientiæ requirit, quod postquam declaratum est in cap. præcedenti ex quibus est tanquam ex materia. puta quia est ex veris primis immediatis, & notioribus, nunc declaremus earum qualitatem, quæ habet rationẽ formæ, puta vtrum præmisse demonstrationis debeant esse necessariæ, & vniuersales, & per se, & secundum quod ipsũ. Hic igitur ad mentem Aristoteli sunt quattuor conclusiones probandæ. Prima est, demonstratio propter quid debet esse ex præmissis necessariis. Secunda est, debet esse ex præmissis quæ sint de omni. Tertia est, debet esse ex premisſis quæ sint per se. Quarta est, debet esse ex præmissis, quæ sint secundum quod ipsum. Verum ne procedamus per incognita, & ne simus coacti idem sępius repetere, prius declarabimus quid sit propositio necessaria, q̃d de omni, quid per se, quid secundum quo ipsum. Deinde singulas cõclusiones probabimus.

Tu igitur aduerte, ꝙ propositio necessaria est ea, quę ita est vera, quod non potest esse falsa, sed est immutabilis veritatis, vt omnis homo est rationalis. Nam sicut ens necessarium est illud, quod est, & non potest non esse, sic propositio necessaria, est quæ est vera, & non potest non esse vera, & in hoc distinguitur à popositione de possibili, & de contingenti, quæ potest aliquando esse vera, & aliquãdo falsa.

Propositio de omni, loquendo posterioſticæ, est illa cuius prædicatum, verificatur de omni contento sub subiecto,

& omni tempore. vt homo est animal, linea est longitudo, & habetur, quando prædicatum est diffinitio, vel pars diffinitionis subiecti, vel proprium eius, dummodo subiectum sit terminus communis de pluribus prædicabilis, siue præ præcedat signum vniuersale affirmatiuum, siue non. Vnde posterioristicę ita est de omni ista, homo est animal. sicut ista omnis hō est aīal. Dixi posterioristicæ, vt distinguatur propositio de omni prioristica, ab ea, quæ est posterioristica. Nam non est de omni prioristica, nisi præponatur subiectū signū vniuersale, nec est necesse quod prædicatū omni tempore dicatur de subiecto, sed sufficit quod dicatur de omni contento sub subiecto. Vnde hæc est de omni prioristica, omnis homo currit, non autem posterioristica, & hæc non est de oī prioristica, hō est aīmal. sed est indefinita, est autem de omni posterioristica, quoniam prędicatum dicitur de omni contento sub subiecto, & omni tempore.

Et aduerte, ꝙ omnis propositio de omni posterioristica est necessaria, sed non econuerso. Nam hæc necessaria est, Deus est, & ista. Sortes est homo, & tamen non sunt de omni, quoniam subiectum est terminus discretus, qui non est communis pluribus, nec actu, nec aptitudine. Constat igitur tibi quid sit propositio de omni posterioristica, de qua solum hic intendimus.

Propositio per se est illa, cuius prædicatū est diffinitio, vel pars diffinitionis subiecti, vel ecōuerso, id est cuius subiectum est de diffinitione prædicati, vel cuius subiectum exprimit causam prædicati. Vnde omnes istæ sunt per se, homo est animal rationale, homo est risibilis, Interfectus interiit interfectione, Album albet albedine, medicus medicatur arte medicatiua &c.

Pro quorum notitia aduerte, ꝙ Arist. in 1. Poster. assignat quattuor modos per se, ex quibus primus, & secundus, & quartus sunt modi prędicandi per se, tertius autem est modus existendi per se.

Primus est, quando prædicatum inest subiecto, vt diffinitio, vel pars diffinitionis, siue in recto, siue in obliquo. Exemplum primi, Homo est animal rationale mortale. Exemplum secundi, Homo est animal. Exemplum tertii. Triangulus est figura. Exemplum quarti, Triangulus est

ex tribus lineis facientibus angulos.

Secundus est, quãdo subiectum est de diffinitione prędicati, & ipsum subiectum est propria materia receptiua praedicati,& praedicatum est proprium, siue proprietas subiecti in quarto modo dicendi proprium. Vnde istae sunt per se in secundo modo, homo est risibilis, linea est recta, vel curua, numerus est par, vel impar.

Tertius modus per se, qui est modus existendi potius quam prędicandi, est, quando ly per se dicit solitudinem, id est negat consortium a subiecto, vt quando sortes solus est in domo, dicitur sortes per se.i.nõ cum alio est in domo, & quando quis aliquid sine socio operatur dicitur per se hoc tertio modo, vt sortes per se trahit nauem.i.solus,& sortes per se cantat.i.non cum alio, & quando subiectum non est in alio, nec dicitur de alio. Vnde hoc tertio modo primae substantiae sunt per se, quoniam de dicuntur de inferiori, vt secundae substantiae, nec sunt in subiecto, vt accidentia.

Quartus modus per se est, quando subiectum exprimit causam prędicati, vt interfectus interiit interfectione. Interfectio enim est propria causa interitus, & ideo haec propositio est per se quarto modo, interfectus interfectione interiit. Si autem subiectum non exprimit causam praedicati, nec est propria causa praedicati, propositio erit per accidẽs, vt hic, Sortes ambulante coruscauit. neque enim ambulatio sortis est propria, nec per se causa coruscationis.

Et aduerte, ꝙ in hoc quarto modo sunt aliquae ꝓpositiones essentialiter, & aliquae reductiuae. essentialiter quidem sunt istae Medicus sanat, aedificator aedificat, aegrotans moritur. nam subiectum dicit manifestę causam propriã praedicati. Nã si quaeratur, propter quid medicus sanat, respondetur, quia est medicus. Haec autem est per accidens, homo sanat, quia homo vt homo non sanat, sed inquantum medicus, &c. Reductiue autem sunt istae, risibile ridet, visibile videtur Oculus videt, auditus audit, audibile auditur, tangibile tangitur, & per oppositum istę sunt per accidens, Policletus facit statuam, album aedificat, non enim Polícletus, vt Policletus, sed vt artifex talis, facit statuam, nec album, vt album, sed vt aedificator ędificat.

Cõstat igitur tibi quid sit propositio per se, & quot sint

missa in syllogismo, sit altera pars enũciationis, idest, sit determinatæ enunciatio affirmatiua, aut negatiua, pro vt requirit fig. & modus syllogizandi, de quibus actum est in tractatu de syllogismo formali. Dicit autem significans vnum de vno, quoniam vt declaratũ est in lib. Periher. datur enũciatio vna, & enunciatio plures. Enunciatio vna est, in qua prædicatur vnum prædicatũ re & nomine de vno subiecto vt homo est animal, animal est substantia, plures autem est in qua plura prædicantur de vno, vel vnum de pluribus, exẽplum primi. Sortes est albus & doctus, exemplum secundi, Sortes & Plato sunt homo, vel sortes & Plato trahunt nauem. Intendit ergo Arist. quod propositio, quæ est præmissa in syllogismo, non solum debet esse altera pars enunciationis modo quo exposuimus, sed debet significare vnũ de vno, quoniam sicut in syllogismo concluditur vnum, idest, vna conclusio, sic propositio, quæ est in syllogismo principium & premissa debet esse vna & non plures. Vna autem est, quę vt diximus significat vnum de vno, ex consequenti excluditur propositio plures. Sed dices, cum Arist. diffinita propositionem per enunciationem, queritur, quod sit enunciatio, per quàm diffinita est propositio. Respõdetur, quod secundum Arist. in hoc loco, enunciatio est, quę quamlibet partem contradictionis assumit.

Pro cuius notitia aduerte, qđ contradictionis altera pars est affirmat. & altera negat. item altera pars est vera, & altera falsa. Itẽdit ergo Arist. qđ enunciatio oĩs est affir. vel negatiua, vera vel falsa. Hac de causa dicitur complecti partẽ quamlibet contradictionis, quoniam in se continet affirmatiuam & negatiuam verã & falsam. Sed dices, cũ Arist. diffiniat in hoc loco enunciationem per contradictionem, queritur quid sit contradictio. Ideo Aristot. respondens inquit, contradictio est oppositio, cuius secundum se non est inuenire mediam, cuius vna pars est affirmatiua, & altera negatiua, & vna pars est vera, & altera falsa in omni materia, scilicet naturali, & remota & contingenti. Et per hoc distinguitur oppositio contradictoria ab omni alia oppositione, vt docuimus in post prædicamentis, & in tract. de propositione.

Constat igitur tibi quid sit propositio apud demõstratorem

rem, & quid enunciatio, & quid contradictio: Et hæc oĩa dicta sunt, vt scias resolute, quid sit propositio immediata, ex qua demonstratio procedit.

Posita diffinitione propositionis immediatæ, Aristo. accedit ad diuidendum eam in species suas.

Pro cuius notitia aduerte, quòd Arist. principium immediatum, in quattuor species diuidit, quarum prima dicitur positio, secũda dignitas vel maxima, tertia suppositio, quarta diffinitio. Nam ista quattuor sunt indemonstrabilia, modo quo dicetur.

Positio secundum Aris. est oratio, quam non oportet demonstrare, sed ponere & acceptare tanquam veram, vt apud geometram, istæ sunt propositiones, a puncto ad punctum contingit lineam rectam ducere. Anguli recti sunt equales. Omne totum est maius sua parte. Dico quam non oportet demonstrare, quoniam pro veritate est demonstrabilis, cũ prædicatum non sit de ratione subiecti, tamen non est necesse eam demonstrare in scientia, in qua est positio, & in qua acceptatur, vt vera ꝑ se. Nõ incõuenit aũt eam demonstrari in alia scientia, vt in physica demonstratur ista, quod inter quælibet duo puncta cadit medium. ex consequenti cadit linea, quoniam medium inter duo puncta non est nisi linea. Positio ergo est propositio indemonstrabilis, ex consequenti est immediata in illa scientia, in qua est positio, & in qua assumitur, vt principium, & præmissa syllogismi demonstratiui, v.g. Geometra volens demonstrare, q̃ anguli quadrati sunt æquales, sic arguit, omnes anguli recti sunt æquales, sed anguli quadrati sunt recti, ergo &c. Maiorem geometra non demõstrat, quoniam apud ipsum est positio, & acceptatur, vt per se vera, minorem vero probat, quoniã in quadrato linea super lineam perpendiculariter cadit: ergo constituunt anguli recti. Constat ergo tibi quid sit positio apud demonstratorem.

Dignitas siue maxima est propositio, quã necesse est omnem addiscentẽ acceptare, & illi statim cognitis terminis absque alio discursu & argumẽtatione assentiri, eo quod sit per se nota ex euidentia terminorum. Et ista sunt principia prima, quæ se habent in acquisitione scientiarum, sicut ianua in domo, vt vult Aristot. in 2. Metaph. Nam sicut

ianua domus omnibus patet,sic & ista principia omni ratio ne vt enti. Sunt autem hęc duo omnium principiorum & dignitatum vniuersalissima & notissima, de quibus disputat Arist. in quarto metaphys.contra negantes ea. Vnum quidem est affirmatiuum,& est hoc,de quolibet verum est esse vel non esse. Alterum autem negatiuum,& est hoc, non cõtingit idem simul esse & non esse. Et ly non contingit ęquipollet ly non potest,vel impossibile. Hęc igitur est dignitas siue maxima,quæ differt a positione in duobus. Primo,qa dignitas est omniuo indemonstrabilis propter suam notissimam veritatem, quæ nobis naturaliter inserta est. Et ideo non potest per notiora principia notificari, positio autẽ licet acceptetur,vt nota & indemõstrabilis in scientia,in qua est positio.tamen in alia scientia est demonstrabilis,vt diximus supra.

Tu tamen aduerte, quod differentia proprie stat in hoc. Repugnat dignitati posse demonstrari, quia non esset naturaliter cognita,non autem repugnat positioni,quoniam & si non demonstretur in scientia, in qua est positio, demonstrari potest in alia,vt diximus, propter hoc tamen non inconuenit aliquam positionem esse simpliciter indemonstrabilem propter suam maximam euidentiam,vt hic.Si ab æqualibus æqualia demas,quæ remanent sunt æqualia. Paralellę non concurrunt.Idem etiam intellige de istis. Ignis est calidus, terra est graui, quoniam ad sensum patent, & ideo non possunt demonstrari per notiora. Quod si quis negat ea,aut proteruia. aut carentia vsus rationis, negas ea. Secundo differt, quoniam dignitatem necesse est omnem addiscentem & docentem habere & statim auditam approbare absque alio discursu,positionem autem nõ est necesse omnem addiscentem approbare statim; quoniam cum constet ex terminis specialibus potest notificari per notiora, vt per dignitates,quæ constant ex terminis generalissimis, inter quos primo est ens, quod est primum, quod concipitur in mente,ex consequenti est primum cognitum. Et hac differentiam secundam ponit Aristot.in tex. vbi de positione inquit,quam non est demonstrare, sed ponere,neque necesse est habere aliquem docendum. De dignitate autem inquit, Quam vero necesse est docendum habere, aliquem

docendum.

docendum. habere, dignitatem vel maximam consueuimus dicere. Suppositio apud Arist. est pars subiectiua .i. species positionis superaddens positioni affirmationem & negationem.

Pro cuius notitia aduerte, quod est aliqua propositio, cui statim notis terminis, & absque aliquo discursu, intellectus assentit. Et hæc dicitur dignitas & est aliqua ꝑpositio, cui intellectus assentit absque discursu & demonstratione in scientia, cui incũbit addiscẽs, licet in alia scientia possint demonstrari, & hæc dicitur positio, quia ponitur & acceptatur, vt vera absq; alia probatione in tali vel tali sciẽtia. Hęc autem positio diuiditur ab Arist. in suppositionem & diffinitionem. Nam licet vtraque sit positio, tamen differunt in hoc, quod suppositio addit supra positionem affirmationem vel negationem .i. dicit esse vel non esse.

Vnde suppositio est propositio affirmatiua, vel negatiua indemonstrabilis in illa scientia, in qua sumitur, cuius veritas ab addiscente supponitur, etiam quod sibi non cõstaret ex euidentia terminorum. Vt in Geomotria hęc est suppositio a puncto ad punctum contingit lineam deducere. Diffinitio autem non addit esse vel non esse supra positionẽ, eo quod licet diffinitio sit indemonstrabilis de definito, nõ tamen est propositio affirmatiua, vel negetiua, sed est oratio absque copula, constans ex solo genere & differentia. Vnde diffinitio hominis est hoc complexum, animal rationale. Nec vnquam apponitur copula, nisi quando actu prædicatur diffinitio de diffinito. Vt quando dicimus, quod homo est animal rationale, & dicit Arithmeticus, quod vnitas est quid omnino indiuisibile secundùm quantitatem.

Cõstat, ergo quomodo suppositio & diffinitio sunt duæ species positionis, & quomodo differunt ab inuicem. Et sic patet quomodo Arist. rationabiliter diuisit principium demonstrationes immediatum in quatuor species, scilicet in positionem, & dignitatem, & suppositionem, & diffiuitionem. Sed dices. Non videtur diffinitio esse species principii immediati, quoniam principium immediatum est propositio immediata, cuius signum est, quod Arist. statim, ꝙ diffiniuit propositionem immediatam, & notificauit particulas diffinitionis. diuidit principium immediatum demonstrationis

ſtrationis in quatuor prędictas ſpecies. Sed iam declaratũ eſt diffinitionem non eſſe propoſitionem. Conſtat enim ex ſolo genere & differentia abſque copule, vt animal rationale eſt diffinitio hominis, ergo diffinitio non videtur ſpecies principii immediati.

Reſpondetur, licet ante diuiſionem principii immediati prępoſuerit Ariſt. diffinitionem propoſitionis immediatę, non tamen ſubdiuidit principium immediatum in ſpecies ſuas, vt eſt idem precife cum propoſitione immediate, ſed vt eſt in plus. nam oĩs propoſitio immediata eſt principiũ demonſtrationis, ſed non econuerſo, quoniam tam propoſitio immediata, quam complexum immediatũ, quale eſt diffinitio, poteſt eſſe principium demonſtrationis immediatum, cuius ſignum eſt, quod medium demõſtrationis eſt principium, ex quo demonſtramus concluſionem, & tamen medium non eſt propoſitio, ſed terminus complexus, quoniam eſt diffinitio ſubiecti, aut paſſionis, vt determinabimus infra.

Ex prędictis igitur conſtat, quomodo demonſtratio eſt ex veris, & primis, & immediatis.

Quantum ad tertium, ſcilicet quomodo oporteat demõſtrationem fieri ex notioribus, declarat Ariſt. per duas concluſiones, quarum prima eſt, quod oportet demonſtrantem magis credere & aſſentire & magis cognoſcere principia eſſe vera, ex quibus demonſtramus concluſionem, quam ipſam concluſionem. Quam quidem concluſionem ſic probat Ariſt. Propter quod vnum quodque, & illud magis, vt ſi propter diſcipulum amo magiſtrum, multo magis amo diſcipulũ. Et ſi propter ſolem reliquę ſtellę lucent, ſol magis lucet. Sed propter principia, ex quibus demonſtramus concluſionem credimus, & aſſentimus concluſioni, & eam cognoſcimus eſſe veram, ergo multo magis oportet credere, & aſſentire principiis, quã concluſioni, & magis cognoſcere ea eſſe vera, ergo demonſtratio procedit ex principiis notioribusque ſit ipſa concluſio.

Secunda concluſio eſt hęc. Non ſolum oportet demonſtrantem magis cognoſcere principia & illis magis credere quam concluſioni, ſed etiam oportet quod demonſtranti nihil ſit magis certum, quã quod oppoſita principiis ſint falſa,

ſa,v.g. Non ſolum oportet me cognoſcere, quod hoc principium eſt maxime verum. De vnoquoque eſt vera affirmatio vel negatio, ſed quod etiam teneam ſuum oppoſitũ eſſe falſiſſimum, ita quod nihil eſt eo magis falſum, ſcilicet, qđ contradictoria ſimul verificantur de eodem. Et ratio quidem huius concluſionis eſt hæc, dictum eſt, quod oportet demonſtrantem firmiſſime aſſentire & inhærere principiis, ex quibus demonſtrat, ſed non poſſet eis firmiſſime inhærere, ſi dubitaret & non eſſet certiſſimus, quod eorum oppoſita ſunt maxime falſa. Experimur enim, quod ſi dubitamus de falſitate unius oppoſiti, non poſſumus abſque dubio adhęrere veritati alterius oppoſiti, ſed ſemper timemus de eius veritate, donec nobis fiat euidentiſſima ſui oppoſiti falſitas. Conſtat ergo quomodo demonſtratio ad mentem Ariſt. eſt ex notioribus, & certioribus principiis, quàm ſit ipſa concluſio.

Sed aduerte, quod propoſitio maior, quam aſſumit Ariſ. in probatione primæ concluſionis, primo aſpectu videtur falſa. Non enim ſequitur, propter albedinem homo eſt albus, ergo albedo eſt magis alba, &c.

Tu igitur aduerte, quod illa propoſitio eſt vera regulariter, & ſolum in cauſis efficientibus principalibus, quæ ſunt cauſæ efficientes formaliter vel virtualiter ſui effectus, exẽplum de efficiente formaliter, manus propter ignem fit calida, ergo ignis eſt magis calidus, exemplum de efficientem virtualiter, terra in æſtate fit calida, & ſicca propter ſolem, ergo ſol virtualiter, licet non formaliter, eſt magis calidus & ſiccus, q̃ terra, eſt autem virtualiter magis calidus, & ſiccus, quoniam per maximam lucem ſuam. & motum producit calorem, & ſiccitatem in inferioribus, vt tibi declarabitur in ſecundo lib. de cœlo, & quoniã præmiſſæ ſunt cauſę efficientes principales notitię concluſionis, ideo oportet eas eſſe prius, & magis notas apud demonſtrantem, quam ipſa concluſio.

In hoc igitur ſenſu dicta ꝓpoſitio eſt infallibiliter vera, Quod ſi volueris eam applicare cauſę formali, aut materiali, aut effectiuę inſtrumentali, aut finali, non valet, ſed plerunque concludes falſum. Nam in cauſa formali non tenet, vt hic, nix eſt alba propter albedinem, non ſequitur,

ergo

ergo albedo eſt magis alba. Nec in cauſa materiali, vt hic, homo eſt corruptibilis, propter materiam, non valet, ergo materia eſt magis corruptibilis. Nam vt tibi declarabitur in 1. phyſ. materia eſt incorruptibilis, & tamen propter eam omnia inferiora ſunt corruptibilia. nec in cauſa efficiẽte inſtrumentali, vt hic. Artifex fabricat gladium propter malleum, non ſequitur, ergo malleus magis fabricat gladium quàm artifex. nec in cauſa finali, vt hic, Sortes deambulat propter ſanitatem, ergo ſanitas magis deambulat. Conſtat igitur tibi in quo ſenſu valeat prędicta propoſitio, & in quo non.

Quantum ad tertium principale, quod propoſuimus in principio huius capitis, aduerte, quod ex eo, quod determinauimus demonſtrationem procedere oportere ex principiis prius & magis cognitis, quàm concluſio, orti ſunt duo errores circa ſcientiam apud antiquos, quarum vtrunque reprobat Ariſt.

Primus eſt eorum, qui dixerunt, quòd ſi oportet demonſtrationem ad hoc, quòd acquirat ſcientiam de concluſione prius cognoſcere & magis principia, quàm concluſionem, de nullo poterit haberi ſcientia, quia nulla concluſio poterit demonſtrari.

Secundus autem error eſt eorum, qui dixerunt, quod nõ obſtante determinata veritate de pręcognitione principiorum, de omnibus poteſt haberi ſcientia, & omnis concluſio poteſt demonſtrari. Ratio primi erroris ſtat in hoc, ſupponitur, ꝙ nihil poteſt ſciri niſi per demonſtrationẽ, ita ꝙ ſi aliqua propoſitio eſt indemonſtrabilis, illa remanet incognita, & neſcita.

Poſita hac radice arguitur ſic, principia, ex quibus procedit demonſtratio aut tendunt in infinitum, aut nõ, ita qđ eſt ſtatus in illis, ſi primũ, ergo neſciuntur prima principia, quoniam in infinito, & in proceſſu in infinitum, nõ eſt dabile primum cum igitur demonſtratio debeat procedere ex primis & prius ac magis cognitis principiis, quàm ſit cognita concluſio, ſequitur quòd de nullo erit demonſtratio, ex conſequenti de nullo erit ſcientia, quoniam ſcientia per demõſtrationẽ acquiritur, cũ ſit ſyllogiſmus faciens ſcire. vt ſupra declaratũ eſt. Si ſecundum, ergo prima principia, ad

que

quæ eſt ſtatus, neſciuntur, nam nihil ſcitur, niſi per demon ſtrationem, ſed prima principia non ſunt demonſtrabilia. Determinatum eſt enim quòd demonſtratio procedit ex prioribus & notioribus, ſed nihil eſt prius ac notius, per quod poſsint demonſtrari prima principia, aliter nō eſsent prima, ſi haberent priora, & notiora, ergo prima principia non poſsunt demonſtrari, ergo neſciuntur & ignorantur. Sed ignoratis primis principiis, ignoratur, & concluſio, cu ius notitia pendet ex notitia clara primorū principiorum. Bene ergo ſequitur quod ſiue principia demōſtrationis tē dant in infinitum, ſiue nō impoſsibile eſt de aliquo haberi ſcientia. Hęc fuit ratio auctorum primi erroris, qui ſcilicet dicunt de nullo poſse haberi ſcientiam.

Ratio autem auctorum ſecundi erroris ſtat in hoc. Con ceſso quod ſcire ſit tantum per demonſtrationē, adhuc ſtat quod de omnibus poteſt haberi ſcientia, quoniam de omni bus poteſt haberi demonſtratio. ſ. tam de principiis, quàm de cōcluſionibus, quoniam & si non poſsint omnia in dire ctum demonſtrari, poſsint tamen per circulum, puta ꝙ per principium demonſtremus concluſionem, & per concluſio nem demonſtratam, demonſtremus principium, modo quo declarabimus infra fieri demonſtrationem circularem.

Vtrunque errorem reprobat Ariſt. deſtruens vtriuſque erroris radicem, Primi erroris radicem, quæ fuit quod nihil ſcitur nisi per demonſtrationem deſtruit dicēs, quod con tingit aliqua ſcire abſque demōſtratione, ſed ſciūtur ex cla ra euidentia terminorum, ita quod cognito ſignificato ter minorum ſtatim, & abſq; aliqua argumentatione illis eſsē timus, & ſunt prima principia quorum notitia adeo clara, & firma eſt, quod eſt cauſa notitiæ omnium concluſionū.

Stante hoc fundamento, quòd aliquid ſcitur abſque de monſtratione, conſtat quod ratio auctorum primi erroris nihil concludit. Nam conceditur quòd non eſt proceſsus ī infinitum in principiis demonſtrationis, ſed eſt ſtatus, ita quod eſt deuenire ad prima. & quādo arguitur, ergo prima principia neſciuntur, negatur conſequentia, & ad probatio nē nęgatur quod nihil ſciatur nisi per demōſtrationē. Hoc .n. verificatur ſolum de concluſione, ſed non de principiis, quoniā & si non demōſtratione, tamen ex euidentia signi

ficati

ficati terminorum cognoſcuntur, vt cognito, quid ſignifice tur per totum, & per partem, ſtatim innoteſcit nobis lumi ne intellectus agẽtis, quod totum eſt maius ſua parte, & ſic conſtat quod ratio auctorum primi erroris nihil cõcludit.

Ratio autem auctorum ſecundi erroris, longe minus cõ cludit, quoniam fundatur in falſo, ſcilicet, quòd licet demõ ſtrationem fieri circularem. Id namq; reprobat Ariſt. ſatis diffuſe in i. Poſter. quo reprobato cõſtabit rationem corũ eſſe penitus inualidam. Quod autem non valet demonſtra tio circularis, probandum eſt ad mentem Ariſt. ſed ne per incognita procedamus prius declarandum eſt quid ſit circu lariter ſyllogizare & demonſtrare.

Tu igitur aduerte, quod tunc circunlariter argumenta mur, quando primo probamus ex præmiſſis concluſionem, vt hic, Omne animal rationale ẽ riſibile, Omnis hõ eſt aĩal rationale, Ergo omnis homo eſt riſibilis. Deinde ex conclu ſione, vt principio, & minore conuerſa. probamus maiorem ſic, Omnis homo ẽ riſibilis, Omne animal rationale, eſt ho mo, hæc eſt minor conuerſa. Ergo omne animal rationale eſt riſibile, & hæc fuit maior primi ſyllogiſmi, & hic tibi conſtat quomodo. Committitur circulus, quoniam maior eſt probans in primo ſyllogiſmo, & in ſecundo eſt probata. Item quod fuit cõcluſum in primo ſyllogiſmo, ſumitur vt concludens in ſecundo. Committitur igitur circulus ad ſi militudinem motus circularis naturalis. Nam ſicut in illo eſt progreſſus ab eodem ad idem, vt tibi manifeſtabitur in lib. viii. Phyſ. ſic in tali modo ſyllogizandi, procedit intelle ctus ab eadem propoſitione probante, puta maiore, ad ean dem probandam per regreſſum à concluſione ad eandem.

Declarato quid ſit circulariter ſyllogizare probatur ad mentem Ariſt. in i. Poſter. quod demonſtrare per circulum ſit penitus inutilis modus, & vanus, quoniam per ipſum nõ acquiritur ſcientia, quæ eſt finis demonſtrationis, vt docui mus ſupra. Quod ſic probatur, ſuppono primo quod in ſyllogiſmo circulari idẽ ſit cõclnſio. ſ. in primo ſyllogiſmo & principiũ. ſ in ſecundo ſyllogiſmo. Hoc iam manifeſtatũ eſt. Suppono ſecundo quod principiũ demonſtrationis ſem per ſit prius, & notius concluſione, & nõ ſolum quo ad nos, ſed etiam ſimpliciter, & hoc in demonſtratione potiſſima,

& a priori, de qua hic intendimus, & hoc iam manifestaui mus supra notificantes diffinitionem datam de scire simpliciter,& diffinitionem datam de demõstratione per causam materialem.His suppositis arguitur sic si fiat demõstratio circularis,ergo idem respectu eiusdẽ erit prius, & posterius non solum quo ad nos sed etiam simpliciter, & erit notius ac ignotius.sed hoc est impossibile, quoniã vt patet. Implicat contradictionem, ergo & demonstratio circularis erit impossibilis, & si fiat carebit fine suo, qui est acquisitio scientiæ.Prima consequentia patet ex eo,quod in demõstratione circulari idem est principium, puta minor in primo syllogismo, & vt sic est notius, & prius ex secundo supposito,& idem est cõclusio,scilicet eadem maior in secũdo syllogismo,& vt sic est posterius,& minus notum,vt patet ex supradictis,ergo si fiat demonstratio circularis idẽ respectu eiusdẽ erit prius,& posterius,notius,& ignotius simpliciter,& quo ad nos.qđ cũ sit implicãs cõtradictionẽ,& nullũ tale sit admittẽdũ, nec demõstratio circularis est admittẽda. Constat igitur qđ nec radix primi erroris,nec ea q̃ est secũdi erroris veræ sunt. Vtraq; ergo sententia reprobata, vtpote extrema,tenenda est media,quę est Arist.scilicet qđ aliquorum est scientia,& aliquorum non. Nam dicemus infra quod de ente necessario,& per se,potest haberi scientia, non autem de ente contingenti,nec de ente per accidens.

Sed aduerte,quod hic duo insurgunt dubia. Primum est circa illud,quod dixi Arist.in reprobatione radicis primi erroris. Dixit enim quod non omnis scientia acquiritur per demonstrationem.nam scientia primorum principiorum non acquiritur per demonstrationem, quoniã cum sint prima,non habent priora,per quę demonstrari possint. Sed ipsa scimus inquãtum terminos cognoscimus. Sed ex hoc nõ videtur saluari diffinitio data de scientia ab Arist.in lib.vi. Eth.vbi vult, quod scientia sit habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus. Cum igitur diffinitio debeat competere omni contento sub diffinito, necesse est vt omnis scientia per demonstrationem acquiratur, & quoniam prima principia non possunt demonstrari, ideo sequitur quod non sciantur.

Respondetur scientia in via Aristot.dupliciter sumitur,

Primo.

Primo pro certa, & firma, & clara rei notitia quocunque modo habeatur, siue experimento sensus, siue euidentia terminorum, siue syllogismo demonstratiuo. secundo pro certa, & firma rei notitia, non quocunque modo habita, sed tantum per demonstrationem. In primo sensu est, scientia communiter dicta. In secundo, autem est scientia proprie dicta, scilicet vt distinguitus à quolibet habitu intellectus, vt ab habitu primorum principiorum, & opinione, & arte, & prudentia, & sapientia &c. In primo Poster. intendit de scientia in primo sensu, prout sub se continet habitum primorum principiorum tanquam euidentissimam notitiam & terminis, & scientiam proprie dictam, quę causarur ex demonstratione. In vi. autem Ethic. intendit de scientia in secundo sensu, prout distinguitur ab habitu primorum principiorum eo ꝙ scientia proprie dicta causatur per demonstrationem. Habitus autem primorum principiorum causatur non ex aliquo discursu, nec syllogismo, sed ex sola cognitione terminorũ, & sic constat ꝙ nulla est cõtrarietas inter dictũ Arist. in i. Poster. & dictum eiusdem in vi. lib. Ethic.

Secundum dubium consurgit ex eo, quòd diximus in destructione secundi erroris, scilicet quod circulus fit in syllogizando, quando ex conclusione sumpta vt principio, & minore conuersa probamus maiorem. vt postquam conclusimus primum syllogismum, Omnem hominem esse risibilem reuertitur ad probandum maiorem, scilicet, Omne animal rationale est risibile; & conuertimus hanc minorẽ Omnis homo est animal rationale. Sic autem conuertimus. Omne animal rationale est homo, sed hæc conuersio non valet, quoniam, vt docuimus in tractatu iii. agentes de conuersione, vniuersalis affirmatiua nõ conuertitur in vniuersalem affirmatiuam, sed in particularem affirmatiuam per conuersionem per accidens, ergo &c.

Respondetur, licet ordinariæ, & vniuersaliter non conuertatur vniuersalis affirmatiua in vniuersalẽ affirmatiuã quoniam non valet, Omnis homo est animal, Ergo omne animal est homo, tamen in particulari materia conuertitur vt quando conuersa, & conuertens constat ex terminis cõuertibilibus, sicut est in proposito. nam animal rationale, & hõ, & risibile, sunt termini conuertibiles, & ideo cum in

prædicto syllogismo, tam primo, quàm secundo sint tres propositiones vniuersales affirmatiuæ, formatæ de terminis conuertibilibus, possunt omnes conuerti in vniuersalem affirmatiuã, & sic patet quod obiecto facta nihil valet. Concludit enim de terminis non conuertibilibus, quales sunt hõ, & animal, & vniuersaliter species, & genus. Nos autem intẽdimus de terminis conuertibilibus, quales sunt diffinitio, & diffinitum, subiectum, & propria passio. Hæc de secũdo capite dicta sint.

Ex qualibus præmissis fiat demonstratio potissima. Cap. III.

IN tertio capite declarandũ est ex qualibus præmissis fiat demonstratio potissima quæ est demonstratio propter quid. Nam ordo scientiæ requirit, quod postquam declaratum est in cap. præcedenti ex quibus est tanquam ex materia, puta quia est ex veris primis immediatis, & notioribus, nunc declaremus earum qualitatem, quæ habet rationẽ formæ, puta vtrum præmisse demonstrationis debeant esse necessariæ, & vniuersales, & per se, & secundum quod ipsũ. Hic igitur ad mentem Aristoteli sunt quattuor conclusiones probandæ. Prima est, demonstratio propter quid debet esse ex præmissis necessariis. Secunda est, debet esse ex præmissis quæ sint de omni. Tertia est, debet esse ex premissis quæ sint per se. Quarta est, debet esse ex præmissis, quæ sint secundum quod ipsum. Verum ne procedamus per incognita, & ne simus coacti idem sępius repetere, prius declarabimus quid sit propositio necessaria, qd de omni, quid per se, quid secundum quo ipsum. Deinde singulas cõclusiones probabimus.

Tu igitur aduerte, quod propositio necessaria est ea, quę ita est vera, quod non potest esse falsa, sed est immutabilis veritatis, vt omnis homo est rationalis. Nam sicut ens necessarium est illud, quod est, & non potest non esse, sic propositio necessaria, est quæ est vera, & non potest non esse vera, & in hoc distinguitur à popositione de possibili, & de contingenti, quæ potest aliquando esse vera, & aliquãdo falsa.

Propositio de omni, loquendo posterioristicæ, est illa cuius prædicatum, verificatur de omni contento sub subiecto,

& omni tempore. vt homo est animal, linea est longitudo, & habetur, quando prædicatum est diffinitio, vel pars diffinitionis subiecti, vel proprium eius, dummodo subiectum sit terminus communis de pluribus prædicabilis, siue præ præcedat signum vniuersale affirmatiuum, siue non. Vnde posterioristicę ita est de omni ista, homo est animal. sicut ista omnis hō est aīal. Dixi posterioristicæ, vt distinguatur propositio de omni prioristica, ab ea, quæ est posterioristica. Nam non est de omni prioristica, nisi præponatur subiectū signū vniuersale, nec est necesse quod prædicatū omni tempore dicatur de subiecto, sed sufficit quod dicatur de omni contento sub subiecto. Vnde hæc est de omni prioristica, omnis homo currit, non autem posterioristica, & hæc non est de oī prioristica, hō est aīmal. sed est indefinita, est autem de omni posterioristica, quoniam prędicatum dicitur de omni contento sub subiecto, & omni tempore.

Et aduerte, ꝙ omnis propositio de omni posterioristica est necessaria, sed non econuerso. Nam hæc necessaria est, Deus est, & ista. Sortes est homo, & tamen non sunt de omni, quoniam subiectum est terminus discretus, qui non est communis pluribus, nec actu, nec aptitudine. Constat igitur tibi quid sit propositio de omni posterioristica, de qua solum hic intendimus.

Propositio per se est illa, cuius prædicatū est diffinitio, vel pars diffinitionis subiecti, vel ecōuerso, id est cuius subiectum est de diffinitione prædicati, vel cuius subiectum exprimit causam prædicati. Vnde omnes istæ sunt per se, homo est animal rationale, homo est risibilis, Interfectus interiit interfectione, Album albet albedine, medicus medicatur arte medicatiua &c.

Pro quorum notitia aduerte, ꝙ Arist. in 1. Poster. assignat quattuor modos per se, ex quibus primus, & secundus, & quartus sunt modi prędicandi per se, tertius autem est modus existendi per se.

Primus est, quando prædicatum inest subiecto, vt diffinitio, vel pars diffinitionis, siue in recto, siue in obliquo. Exemplum primi, Homo est animal rationale mortale. Exemplum secundi, Homo est animal. Exemplum tertii. Triangulus est figura. Exemplum quarti, Triangulus est

ex tribus lineis facientibus angulos.

Secundus est, quādo subiectum est de diffinitione prędicati, & ipsum subiectum est propria materia receptiua prædicati, & prædicatum est proprium, siue proprietas subiecti in quarto modo dicendi proprium. Vnde istæ sunt per se in secundo modo, homo est risibilis, linea est recta, vel curua, numerus est par, vel impar.

Tertius modus per se, qui est modus existendi potius quam prędicandi, est, quando ly per se dicit solitudinem, id est negat consortium a subiecto, vt quando sortes solus est in domo, dicitur sortes per se.i.nō cum alio est in domo, & quando quis aliquid sine socio operatur dicitur per se hoc tertio modo, vt sortes per se trahit nauem.i.solus, & sortes per se cantat.i.non cum alio, & quando subiectum non est in alio, nec dicitur de alio. Vnde hoc tertio modo primæ substantiæ sunt per se, quoniam de dicuntur de inferiori, vt secundæ substantiæ, nec sunt in subiecto, vt accidentia.

Quartus modus per se est, quando subiectum exprimit causam prędicati, vt interfectus interiit interfectione. Interfectio enim est propria causa interitus, & ideo hæc propositio est per se quarto modo, interfectus interfectione interiit. Si autem subiectum non exprimit causam prædicati, nec est propria causa prædicati, propositio erit per accidēs, vt hic, Sortes ambulante corruscauit. neque enim ambulatio sortis est propria, nec per se causa corruscationis.

Et aduerte, q in hoc quarto modo sunt aliquæ ꝓpositiones essentialiter, & aliquæ reductiuæ. essentialiter quidem sunt istæ Medicus sanat, ædificator ædificat, ægrotans moritur. nam subiectum dicit manifestę causam propriā prædicati. Nā si quæratur, propter quid medicus sanat, respondetur, quia est medicus. Hæc autem est per accidens, homo sanat, quia homo vt homo non sanat, sed inquantum medicus, &c. Reductiue autem sunt istæ, risibile ridet, visibile videtur Oculus videt, auditus audit, audibile auditur, tangibile tangitur, & per oppositum istę sunt per accidens, Policletus facit statuam, album ædificat, non enim Policletus, vt Policletus, sed vt artifex talis, facit statuam, nec album, vt album, sed vt ædificator ędificat.

Cōstat igitur tibi quid sit propositio per se, & quot sint

modi per se, & aduerte ꝙ sicut omnis propositio posterioristica de omni est necessaria, ita est per se, sed non econuerso. Nam hæc est per se, hic homo est animal, & tamen non est de omni, cum sit discreta, & hæc est per se, sortes est risibilis, & hæc, hic interfectus interiit, & tamen non est de omni vt patet.

Propositio secundùm, quòd ipsum, est illa, quę est de omni, & per se, cuius prædicatum conuenit subiecto adæquate & primo, id est, conuertibiliter, & non per aliud sed inquantum tale, & per se ipsum. Quod prædicatū dicitur vniuersale posterioristicum, vt hæc est secundùm quod ipsum, triangulus habet tres angulus æquales duobus rectis & hæc, homo est risibilis, & breuiter quandocunque prædicatum conuenit subiecto, inquantum tale, & nō propter aliquid aliud est propositio secundum quod ipsum. Si autem conuenit subiecto non per seipsum, sed per aliud, non est propositio secundum quod ipsum. Vnde hæc non est secundum quòd ipsum, figura habet tres angulos, quoniam figura non inquanrum figura, sed inquantum hęc figura, puta inquantum triangulus habet tres angulus. Nec ista est secundum quod ipsum, ysochelle habet tres angulos, quoniam ysochelles non inquantum ysochelles, sed inquantum triangulus habet tres angulos.

1 Tu igitur aduerte, pro regula generali, quòd quandocunque prędicatum verificatur de subiecto adæquate, & reduplicato super seipsum, fit propositio secundum quòd ipsum, vt hic, homo inquantum homo est rationalis, est risibilis, est staturæ rectæ. Hæc autem non est secundum quòd ipsum, homo inquantum homo est animal, quoniam prædicatum non adæquatur subiecto, nec conuenit homini inquantum homo, id est ratione qua homo, sed ratione qua animatum sensitiuum est animal.

Diximus, quod propositio secundum quod ipsum est de omni, quoniam cum prædicatum adęquetur subiecto, conuenit omni contento sub subiecto, nam bene sequitur, homo inquantum homo est risibilis, ergo omnis homo est risibilis. Quod enim conuenit alicui tali inquantum tale, cōuenit omni tali.

3 Diximus, ꝙ est ꝑ se, quoniā in ꝓpositione secūdùm q̄d ipsum

ipsum, prædicatũ est diffinitio, vel de diffinitione subiectũ, & sic est primus modus per se, vel est proprietas, seu habẽs modum proprietatis, & sic est in secundo modo per se.

Diximus, ꝙ prædicatum est vniuersale posterioristicũ ꝑ cuius notitia aduerte, ꝙ vniuersale sumitur dupliciter. primo ꝑ quolibet superiori respectu sui inferioris, in quo sensu dicitur genus esse vniuersale respectu suarum specierum & species respectu horum indiuiduorum, & in hoc sensu loquti sumus de vniuersali in tract. de prædicabilibus, secũdo sumitur pro p̃dicato adæquato, & conuertibili cũ subiecto, ꝙ dicitur vniuersale, non quia sint in multis, aut dicatur de multis: hoc.n. est vniuersale in primo sensu, sed q̃a est versum, & receptum in vno subiecto, extra qđ non inuenitur, vt quia risibile, & rõnale est receptũ in solo hoie, ita quod extra hominem non inuenitur, dicitur prædcatum vniuersale de homine. Idem intelligede habere tres respectu triãguli, & essem parem, vel imparẽ respectu numeri, & in hoc secundo sensu intẽdit Arist. de vniuersali in. 1. Poster. quãdo dicit, vniuersale autem dico, quod cum de omni sit, & per se, & secundum quod ipsum est.

Viso quæ sit propositio necessaria, & quæ de omni, & q̃ per se, & quæ secundum, quod ipsum, probandum est.

Primo, ꝙ demonstratio potissima, & absoluta sit ex præmisis necessariis.

Secundo, ꝙ sit ex præmissis de omni.

Tertio, ꝙ sit ex præmissis per se.

Quarto, ꝙ sit ex præmissis secundum ꝙ ipsum.

Primũ ꝓbatur sic, demõstratio potissima est ex his, q̃ nõ possunt aliter se habere, ergo est ex necessariis, cõsequentia patet ex rõne necessarii. Antecedẽs ꝓbatur. demõstratio potissima est syllogismus faciẽs scire, vt patet ex diffinitione data de demõstratione ꝑ cã finalẽ, sed scire est rẽ. i. cõclusionẽ cognoscere ꝑ cãm. i. ꝑ p̃missas, q̃ nõ possunt aliter se habere, ergo demõstratio potissima est ex p̃missis, q̃ nõ possũt aliter se habere ex consequenti est ex p̃missis necessariis.

Secundum probatur sic. Demonstratio potissima est ex præmissis, quarum prædicatum verificatur de omni contẽto sub subiecto, & semper, & infallibiliter, ergo est ex præmissis de oĩ, patet consequẽtia ex diffinitione superius data

de propositione de omni. Antecedens aũt probatur, quoniam si in præmissis assumptis in demõstratione potissima prædicatum non verificaretur de omni contento sub subiecto & semper,& infallibiliter,non esset demonstratio ex necessariis,vt patet, sed conclusum est demõstrationem potissimam esse ex necessariis,ergo &c.

Tertium probatur sic.Conclusio demõstrationis potissimæ est propositio per se, ergo præmissæ debent esse per se. Consequentia quidem patet, quoniam sicut non scitur conclusio vera nisi ex præmissis veris,sic non demonstratur cõclusio per se nisi ex præmissis per se, licet enim possit syllogizari ex præmissis per accidens, non tamen demonstrari nec sciri. nisi ex præmissis per se. Antecedens autem declaratur sic de mente Arist. Conclusio demonstrabilis est propositio,cuius prædicatum se habet ad subiectum, vt ꝓpria passio vel habens modum passionis, sed quando prędicatur propria passio de subiecto, est propositio in secundo modo per se,vt declaratum est supra,ergo conclusio demonstrationis potissimæ est propositio per se. Quot vero modi per se ingrediantur demonstrationem potissimam dicemus alias.

Quartum probatur sic. Demõstratio cõstat ex duabus ꝓmissis,& cõclusione quæ sunt propositiones per se,vt dictũ est,quarum termini sunt conuertibiles,& adęquati,vt patet hic.Omne animal rõnale est risibile, omnis hõ est animal rationale,ergo omnis homo est risibilis. Sed quando termini sunt conuertibiles,& adæquati, præmissæ sunt secundũ, ꝙ ipsum,& earũ prædicatum est vniuersale posterioristicũ, vt docuimus,ergo demonstratio potissima, de qua tantum nunc intendimus, est ex præmissis secundum quod ipsum, & confirmatur,quia vt declarabimus infra demõstratio huiusmodi fit in prima figura in primo modo,& maior cõstat est diffinitione subiecti, & propria eius passione, vt omne animal rationale est risibile. Minor aũt constat est diffinitio,& diffinitione, vt omnis homo est animal rationale. Conclusio vero constat ex subiecto,& sua passione,vt ergo omnis homo est risibilis.

Constat aũt quod isti tres termini, homo, animal, rationale risibile,sunt adæquati,ergo constituunt propositiones secundum quod ipsum. Hæc de tertio capite dicta sint.

Ex quibus & qualibus non est demonstratio. Cap. IIII.

IN 4.cap.inuestigandum est ex quibus, & qualibus non est demonstratio. Nam ex quo in præcedenti cap. inuestigatum est ex quibus,& qualibus est,consequens est inquirere ex quibus,& qualibus non sit. Hic igitur ad mentẽ Arist.quinque conclusiones determinandæ sunt.

Prima est,demonstratio non est ex contingentibus, neq; possibilibus aliter se habere.

Secunda est demostnratio non est ex his,quæ sunt per accidens.

Tertia est,demonstratio non est ex extraneis.

Quarta est,demonstrario non est ex corruptibilibus.

Quinta est,demonstratio non est ex principiis cõibus.

Prima conclusio probatur sic ad mentem Arist. Demonstratio potissima est ex præmissis necessariis, ergo nõ est ex contingentibus, neque possibilibus aliter se habere. Consequentia patet,quoniam necessarium, & contingens opponuntur,ergo si est ex necessariis,non est ex contingentibus. Antecedẽs vero tripliciter probatur de nouo licet,& in cap. pręcedenti iam probatum fit, tamen pro maiori doctrina iterum probandum est.

Primo sic. Demonstratio est ex his,quæ sunt per se, vt ꝓbatum est in cap.præcedenti, ergo est ex necessariis. Patet consequentia, quoniam omnis oppositio per se est necessaria, prædicatum enim semper, & immutabiliter dicitur de subiecto,vt homo est animal rationale,homo est risibilis.

Secundo sic. Conclusio demonstrationis est necessaria, quoniam est ea, quæ scitur per demonstrationem. Sed quod scitur non potest aliter se habere per diffinitionem ipsius scire,ergo quod scitur,idest, ipsa conclusio, est necessaria, ergo est ex præmissis necessariis. Probatur consequentia,quoniam vt tibi declarabitur in 2.Phys. conclusio comparatur ad præmissas,vt effectus ad causam, sed effectus necessarius non potest esse a causa contingenti, aliter effectus esset potior quam sua causa, ergo conclusio non potest demonstrari nisi per præmissas necessarias. Dico demonstrari, quoniam,vt inquit Arist. Contingit syllogizare necessariũ

ex non necessariis, sicut verum ex non veris, non autem demonstrare: exemplum primi, omne currens est animal, omnis homo est currens per casum, ergo omnis homo est animal: exemplum secundi, omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal.

Tertio sic, & est argumentum a signo. Dicit Arist. signũ aũt est, ꝙ demonstratio sit ex necessariis, quoniam quando volumus inferre instantias contra arguentem quãdo disputamus, dicimus, tu nõ demonstrans, etiam quod opineris te demonstrare, quoniã tu non procedis ex necessariis, ergo cõstat, quod oportet demonstrationem esse ex necessariis, aliter non distingueretur simplex syllogizator a demonstratore. Hinc patet inquit Arist. q̃ stulti sint sophistæ illi, qui existimant se demonstrare, & scientiam acquirere, si habeãt principium probabile, & verũ. Seipsos decipiunt, quoniam non acquiritur scientia, & quæ est certa, & euidens de conclusione notitia per principium probabile verum, sed per necessarium infallibiter verum. Constat ergo demonstrationem non esse ex contingentibus nec possibilibus aliter se habere, sed ex necessariis.

Secunda conclusio. s. quòd demonstratio non fit ex præmissis, quæ sunt propositiones per accidens, probatur tripliciter ad mentem Arist.

Sed aduerte, ꝙ Arist. per ly per accidens intendit de propositionibus, quarum prædicatum est accidens commune siue separabile, siue inseparabile, quæ sunt in v. prædicabili, de quo actum est in tract. de prędicabilibus. De his. n. non habetur demonstratio neq; scientia, quoniam possunt adesse, & abesse pręter subiecti corruptionẽ, modo quo exposuimus in prędicto tract. ergo possunt aliter se habere, ex consequenti non possunt sciri ex diffinitione ipsius scire. Non ergo intendit Arist. de accidente proprio, quod fluit ex natura rei, quale est risibile in homine, simum, & aquilũ in naso, crispum in cap. Siccum leue simpliciter, & calidum in summo igne. Ista enim, & si sint accidentia, & in prędicamento qualitatis quo ad entitatem, tamen constituunt propositionem per se in secundo modo per se, & semper insunt subiecto emanantia a principiis subiecti, & ideo de eis potest esse scientia, & per ea, & de eis potest esse demõstratio,

Declaratis igitur his probatur prępositacōclusio tripliciter. Primo sic, omnis vera demonstratio est ex præmissis, & cō clusione necessariis, quæ infallibiliter sunt veræ, ita q̄d nō contingit earum pdicata aliquādo inesse, & aliquando non inesse, sed semper & immutabiliter inesse, sed ppositiones per accidens, non semper, & infallibiliter sunt veræ, quon ā earum prædicatum contingit adesse, & abesse præter subie cti corruptionē, loquendo de accidentibus cōibus, vt nunc intendit Arist. ergo constat, quod demonstratio nō potest esse ex præmissis per accidens, nec de conclusione per acci dens. Vnde de hac non potest haberi demonstratio, homo est albus. Thesaurus inuenietur in agro. Sub cane pluet, ægrotus sanabitur sortes addiscēs erit pfectus philosophus. Secundo probatur sic, Omnis demonstratio est ex pręmissis per se, & secundum quod ipsum, vt manifestatum est in ca. præcedenti, sed propositiones per accidens, quę constant ex accidētibus cōibus, vt docuimus non sunt, nec possunt esse præmissæ per se, ergo ex eis non potest fieri demonstratio, Tertio probatur sic, omnis vera demōstratio, & potissima, de qua hic solū intendimus, facit scire per se per causam, & p.p quid, vt docuimus in 2. cap. Sed syllogismus pcedens ex pręmissis per accidens, non facit scire per se, per causam, per p.p quid, nam quando syllogismus est ex pręmissis per accidens, neque maior extremitas inest medio per se, neque medium inest minori extremitati per se, vt patet hic, omne currens est album, omnis homo est currens, ergo omnis ho mo est albus, nam casu dato, quod omnis homo sit currens, & omnis homo sit albus, & omne album sit currens, neque album inest per se currenti, neque currens inest per se homi ni, ergo &c. Constat ergo quod demonstratio non est ex his quę sunt per accidens.

Tertia conclusio. s. quòd demonstratio non sit ex extra neis probanda est ad mentem Aris. Sed antequam probetur duo pręnotanda sunt. primo, quid sit demonstrare ex extra neis, & ex propriis, secundo duo supponenda sunt.

Quantum ad primum aduerte, quòd tribus modis possu mus imaginari demonstrationem esse ex extraneis, primo quando probatur passio extranea a subiecto, vt si geometra velit probare lineam a. esse pulchram visu. Nam pulchrū aut

de formę visu non est de consideratione Geometræ. sed pro spectiui, rectũ aut obliquũ est passio ꝓpria, lineæ vt cadit sub scientia Geometrica. Vnde cũ Geometrã probans pulchrũ visu de linea, tendit ad extranea, qui aũt probat curuũ aut rectum de ea, sistit in propriis, secundo quãdo in aliqua scientia probatur aliquid de subiecto alterius sciẽtiæ, vt si Geometra probat aliquid de numero, quod est subiectum Arithmeticæ, vel de ente, aut corpore mobili, quod non cõsideratur a Geometra, sed Physico, tertio quando in aliqua scientia probatur conclusio spectãs ad illam scientiam non per medium proprium illis scientię, sed per mediũ spectans ad aliam scientiam, vt si physicus probet aliquam suam conclusionem per medium mathematicum, aut metaphysicum, His ergo tribus modis contingit demonstrationem fieri: nõ ex propriis, sed ex extraneis, sed tertius modus est proprie ad intentionem Arist.

Quantum ad secundum, aduerte duo supposita, quæ pręponit Arist. antequam ad probationem præpositæ cõclusionis deueniam, primum est quòd in omni demonstratione tria sunt. Primum est conclusio, quæ demõstratur, puta, omnis homo est risibilis, cuius prædicatum est propria passio, quæ per se inest subiecto, secũdùm sunt dignitates. i. principia, ex quibus probatur cõclusio, tertium est subiectum, de quo demonstratur passio, puta triangulus, de quo demonstratur habere três angulos, &c. Secundum suppositum est, quod licet eadem sint principia communia, quæ dignitates appellantur diuersis sciẽtiis, puta hoc principium, omne totum est maius sua parte, & hoc, si ab æqualibus ęqualia demas, residua sunt ęqualia, sunt enim communia Geometræ & Arithmetico. Nam verificantur de lineis, & numeris: tamẽ idẽ subiectum nõ est cõe diuersis scientiis. Sed q̃libet scientia habet proprium subiectũ, iuxta quod distinguitur a quacunq; alia. Sed hoc tibi manifestabitur infra. His præmissis probatur sic conclusio præposita. Non conuenit demonstrantem descẽdere de vno genere in aliud genus, idest de scientia in scientiam distinctam genere a scientia, in qua est demonstrans puta non licet demonstranti descendere de Geometria in Arithmeticam, aut de Physica in Moralẽ, aut de Logica in Physicam, sed sistere in terminis, & principiis

suę scientiæ; ergo non conuenit demonstrationem fieri ex traneis, sed ex propriis. Cōsequētia patet, quoniā si aliqua demonstratio posset esse ex extraneis; hoc maxime esset ex eo, quia esset terminorū diuersarū scientiarum ex descensu vnius artificis a propria scientia ad aliam distinctam omnino, puta a Geometria ad Physicam. Dico omnino, vt præser uem descensum a scientia subalternante ad scientiam subalternatam. Nam hic descensus licet, vt tibi manifestabitur infra. Antecedens autem tripliciter probatur. Primo, ex parte subiecti. Secundo, ex parte medii. Tertio, ex parte passionis.

Ex parte subiecti sic. Si licet demonstrantem descendere de genere genus ex parte subiecti, ergo liceret Arithmetico demonstrare aliquid contentum sub quantitate continua, quæ est subiectum Geometriæ, puta quod circulus caret angulis, sed hoc est falsum, quia cōtinuum, de quo est Geometria, & discretum, de quo est Arithmetica, sunt duo genera subalterna quantitatis, quorum vnum nō ponitur sub alio, ergo non licet demonstrantem in Arithmetica, descendere in Geometriam ex parte subiecti, puta probando aliquid de continuo, quod non est subiectum, nec cōtinetur sub subiecto Arithmeticæ.

Ex parte medii sic. In omni demonstratione oportet, qd medium, per quod probatur conclusio, & extrema, id est maior & minor extremitas, sint eiusdem generis, quoniam dicunt de se inuicem verificari per se, & secundū quod ipsum vt docuimus supra. Sed passiones, & subiecta diuersarū sciētiarum sunt diuersorum generum. nam sicut differunt genere linea & ternarius, sic eorum passiones, quæ sunt rectum & curuum, par vel impar. Ergo eis non potest applicari vnū commune medium, per quod probetur passio de linea, & passio de ternario, nam tale commune medium, aut falso prædicaretur de vtraque, aut per accidens.

Tu tamen aduerte, quòd, vt declarabimus infra, quando vna sciētia subalternatur alteri, vt Perspectiua Geometriæ, & Musica Arithmeticæ, licet ex principiis subalternantis aliquid demonstrare in subalternata, quoniā subiectum subalternatæ continetur sub subiecto subalternantis, vt tibi declarabitur infra, nec tunc est descensus de genere in genus, sed

ſed de genere, quaſi in ſpeciem generis, vt quando deſcendimus de linea ſimpliciter, quæ conſideratur a geometra, ad lineam viſualem, quæ conſideratur a proſpectiuo.

Ex parte paſſionis ſic, in omni demonſtratione paſſio prædicatur per ſe de ſuo ſubiecto. vt in Geometria habere tres per ſe prędicatur de triangulo, ſed paſſio ſubiecti vnius ſcientiæ non prædicatur per ſe, ſed aut nullo modo, aut per accidens de ſubiecto alterius ſcientiæ. Nam vt exemplificat Ariſt non ſpectat ad geometram demonſtrare lineā rectam eſſe pulcherrimam linearum, quoniam eſſe pulchrum non prædicatur per ſe de linea, ſed eſſe curuum aut rectum. Nec ſpectat ad eundem demonſtrare, quod linea recta contrariatur circulari, quoniam contrarietas non eſt de cōſideratione geometræ, ſed metaphyſici; vt tibi declarabitur in lib. x. Metaph. Conſtat igitur tibi, quod non licet, demonſtranti deſcēdere de vno genere ſcientię in aliud genus ſcientiæ, tā ex parte ſubiecti, quàm medii & paſſionis, ſed oportet ipſum verſari tantum circa proprium ſubiectum, & proprias paſſiones ſui ſubiecti, & circa propria media, ex quibus habet demonſtrare proprias paſſiones de proprio ſubiecto. Hinc ſequitur corollariæ pauciſſimos eſſe veræ ſciētes, quoniam pro maiori parte, credentes ſe demonſtrare procedūt non ex propriis, ſed ex extraneis, & præcipue ex mediis extraneis, aut communibus, vt declarabimus infra.

Quarta concluſio. ſ. quòd demonſtratio non fit ex corruptibilibus, probatur tripliciter ad mentem Ariſt. deinde remouendum eſt quoddam dubium.

Primo probatur ſic. Concluſio verę demonſtrationis eſt perpetua, & incorruptibilibus, ergo eſt ex præmiſſis perpetuis, & incorruptibilibus, quæ ſcilicet ſunt perpetuæ, & veritatis. Cōſequētia patet, quoniam ſicut non poteſt demonſtrari concluſio neceſſaria ex præmiſſis contingentibus, vt docuimus ſupra, ſic non poteſt demonſtrari concluſio perpetua, & incorruptibilis ex præmiſſis non perpetuis, & corruptibilibus, aliter ſemper verū demonſtraretur ex non ſemper vero, quod patet eſſe impoſſibile. Antecedens aūt ſic ꝓbatur, in demonſtratione potiſſima, de qua hic intēdimus, concluſio conſtat ex propria paſſione, & proprio ſubiecto, vt homo eſt riſibilis, triangulus habet tres angulos, ſed

propria

propria passio semper conuenit proprio subiecto, & omni contento sub eo, cum sit proprium quarto modo, ergo constituunt propositionẽ perpetue veritatis, quæ est conclusio demonstrationis potissimę, Constat ergo veram demonstrationem esse de conclusione perpetua, & incorruptibili, & ex præmissis perpetuis. Non ergo demonstratio est corruptibilium, nec ex parte conclusionis, nec ex parte præmissarum.

Secuudo probatur sic. Omnis demonstratio potissima est de his, & ex his quę sciuntur ꝑ se, & non per accidens. nam omnis propositio per se scitur per se, cum sit immutabilis veritatis. Dictum est autem tam conclusionem, quam præmissas demonstrationis potissima esse propositiones per se, ergo sciuntur per se. Sed corruptibilia, vt corruptibilia sciũtur non per se, sed per accidens, quoniam cum sint singularia, non directe, sed reflexe intelliguntur, ergo vniuersalia sciuntur per se, cum sint perpetua, & singularia sciuntur per accidens, cum sint corruptibilia, loquendo de singularibus naturalib. inferioribus. Ergo demonstratio non est de corruptibilibus, nec ex corruptibilibus.

Tertio probatur sic. Omnis demonstratio potissima est ex his, quæ sunt de omni posterioristico, vt docuimus supra sed corruptibilia nõ sunt de omni posterioristico. nõ enim semper sunt, sed aliquando sic, aliquando non aliter non essent corruptibilia. De omni autem posterioristico importat sempiternitatem temporis, & vniuersalitatem suppositorum. Ergo demonstratio potissima nõ est corruptibiliũ.

Et aduerte, quòd apud Aristotelem ex prędictis cõclusione infertur hoc corollarium. Sicut demõstratio non est corruptibilium, sic nec diffinitio, nam diffinitio aut est principium demonstrationis, vt quando est medium, per quod demonstratur conclusio, vt per rationale demonstratur hominem esse risibilem, aut est tota demonstratione positione, id est ordine differens, vt quando de redatur duplex diffinitio, vna per materiam, alia per formam, siue per finem. Nã ea quæ per materiam datur, est conclusio demonstrationis; quę autem per formam est medium: v. g. de ira datur duplex diffinitio. Vna per materiam, quę est hęc, Ira est accensio sanguinis circa cor. Altera per finem, quæ est hæc, Ira est appetitus vindictæ. Et his duabus potest aggregari

vna

vna quæ erit hæc, Ira est accẽsio sanguinis circa cor, ꝓpter appetitum vindictæ, & hæc est virtualiter tota demonstratio, licet differat positione, id est ordine, quia vt hic nondũ est disposita in modo, & in figura syllogismi. Si autẽ sumatur diffinitio per materiam pro conclusione, & ea quæ est per formam pro medio, tunc fiet demonstratio, ordinata in modo & in figura. vt hic, Omnis appetitus vindictæ est accensio sanguinis circa cor, sed ita est appetitus vindictæ. Ergo ira est accẽsio sanguinis circa cor. Cum igitur diffinitio sit virtualiter ipsa demonstratio, aut principium. i. medium demonstrationis sicut demonstratio non est corruptibiliũ sic nec diffinitio, ex consequenti nec scientia.

Probata igitur quarta conclusione, & ex ea deducto corollario, aduerte quòd Arist. contra determinata mouet dubium, & soluit. Dubium quidem est tale, dictum est demonstrationem non esse corruptibilium, quæ aliquãdo sunt, aliquando nõ sunt, sed perpetuorum, quę semper sunt. Ex hoc ergo sequitur de eclipsi Lunæ, & Solis, & de tonitruo, & de naturalibus nullam posse fieri demonstrationem, neque haberi scientiam, quoniam constat, quod nõ semper sunt, sed aliquando sic, aliquando non.

Ad hoc respondens Arist. inquit, ꝙ secundum quod sunt hmõi, id est secundum quod de eis habetur demõstratio & scientia, semper sunt, secundum autem quod sunt particulari in se considerata, de eis non habetur demonstratio nec scientia.

Pro cuius solutionis notitia aduerte, quòd defectus Lunæ, & Solis, & res naturales inferiores dupliciter considerari possunt. Primo, in se & in singulari, puta hæc eclipsis inquantum hæc, & hæc rosa inquantum hæc. Secundo, per respectum ad causam suam naturalem.

Primo, quidem modo constat quod nõ sunt semper, quoniam hæc vel illa eclipsis, & hæc vel illa rosa per determinatum tempus habet esse, quo transacto non sunt, & vt sic de eis non est demonstratio, nec scientia.

Secundo, autem modo dicuntur esse semper, nam causa eorum est certa & determinata, & sufficiẽs, ita quod ea posita infallibiliter sequitur effectus, puta causa eclipsis Lunæ est interpositio diametralis terræ inter Solẽ & Lunam, & causa

causa eclipsis Solis est interpositio Lunæ inter Solem,& aspectum nostrum, vt tibi declarabitur in tractatu Sphere, quibus causis positis & quandocunque ponuntur, infallibiliter sequitur eclipsis,& vt sic de eis habetur demonstratio & scientia, quoniam vt sic infallibiliter determinatis temporibus existant semper. De naturalibus autem, puta de rosa, aut niue, aut tonitruo eodem modo dicendum est. Nam licet in se considerata, & vt singularia sunt, non sint semper, tamen relata ad causas suas vniuersales remoto impedimento, determino tempore sunt semper, vt in Vere semper generatur rosa, in ęstate tonitruum, in hyeme nix, &c.

Constat ergo quomodo scientia, & demonstratio est eorum, quę sunt semper, & non est corruptibilium.

Quinta conclusio, scilicet quod demonstratio non est ex principiis communibus probatur, ad mentem Aristotelis.

Sed antequam probetur aduerte, quòd per principia communia intendit prima,& vniuersaria principia, quę dicimus dignitates,& quę diuersis scientiis applicari possunt: v. g. Omne totum est maius sua parte, non sunt opposita in eodem. Vbi est maius, & minus. ibi est ęquale. Hęc enim possunt applicari conclusione Geometricę, Arithmeticæ, & Physicę &c. Sed id tibi plenius declarabitur ĩ capite sequẽti. His pręnotatis probatur conclusio prępositia quatrupliciter.

Primo sic, nulla principia communia faciunt scire per se, & simpliciter id quod demonstratur, sed tantũ in confuso. Omnis demonstratio potissima facit scire per se,& simpliciter,& non tantum in confuso id quod demonstratur, ergo nulla demonstratio potissima, & ex principiis communib. sed propriis, Minor patet ex diffinitione superius data de demonstratione potissima. Maior autem sic declaratur, scire rem per principia cõia, est scire in genere, sicut quid scit hominem inquantum ex substantia & non vltra, scire autẽ per principia propria est scire in specie, vt quando scitur homo per rationale, quod est scire distincte, & simpliciter. vt igitur demonstratio potissima faciat scire per se, & simpliciter, non sufficit quod sit ex veris communibus: sed

ex veris propriis indemonstrabilibus, & immediatis, id est proximis.

Secundo sic, si sufficerent pcincipia communia ad demonstrandum, ergo Brisso demonstrasset quadratura circuli, id est quadratum ęquale circulo, quod est falsum, probatur cōsequentia. Brisso assumebat hoc principium cōmune. Vbi est dare maius, & minus, est dare æquale. Deinde sub sumebat. Sed est dare quadratū maius circulo, puta si figuratur circulus intra quadratum, Et est dare minus quadratum circulo, puta si describatur quadratum in circulo vt hic.

Ergo est dare quadratum æquale circulo. Sed quod Brisso non demonstret patet ex eo, quod hoc principium, Vbi est dare maius, & minus &c. est commune geometræ, & arithmetico. eodem enim principio probari potest quod, vbi

vbi eſt maior minor numerus,eſt ēt dabilis æqualis. Idem intellige apud Phyſicū de velocitate, & tarditate motus, & apud mortalem de maiori & minori vitio ac virtute. Cum igitur illud principium non ſit proprium geometrę, non facit ſcire ſimpliciter, & per ſe, ideo Briſſo non demonſtrauit intentum ſuum.

Tertio ſic, probatum eſt demonſtrationem non eſſe ex principiis extraneis, nec diuerſorum generum, id eſt quæ ad diuerſa genera ſcientiarum poſſunt applicari, ſed ſunt propria illi ſcientiæ, in qua aſſumuntur, vt diffinitio figurę & vnitatis, & numeri ſunt propria in ſcientiis in quibus cōſideratur figura puta geometrię, & vnitas, & numerus puta arithmeticæ. Sed principia communia ſunt extranea, & diuerſorum generum, applicantur enim ſcientiis diſtinctis genere, puta hoc principium. Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt ęqualia, poteſt applicari magnitudini, & motui & tempore & numero, ergo ex principiis communibus non poteſt fieri demonſtratio.

Quarto ſic. In omni vera demonſtratione oportet quod medium, id eſt principium, per quod demonſtratur concluſio, & extrema, ex quibus conſtat concluſio, id eſt maior, & minor extremitas ſint æque proxima, & eiuſdem generis. Declaratum eſt enim ſupra, quod nō licet demonſtranti deſcendere de genere in genus, & maxime ex parte medii, niſi in ſcientiis ſubalternantibus, & ſubalternatis, de quibus loquemur infra. Sed principia communia, per quæ probatur concluſio in aliqua particulari ſcientia, non ſunt æque proxima, nec eiuſdem generis cum extremis, aliter non poſſent applicari diſtinctis concluſionibus diuerſarum ſcientiarum, ergo demonſtratio non poteſt eſſe ex principiis communibus, ſed ex propriis, aliter nunquam erit vera, & potiſſima demonſtratio. Conſtat ergo demonſtrationem veram, & potiſſimam non eſſe ex principiis cōmunibus, ſed propriis, & proximis, & quæ ſint eiuſdem generis cum concluſione, quæ demonſtratur.

Et aduerte, quòd Ariſtoteles ex præpoſita & probata cōcluſione deducit quattnor corollaria.

Primum eſt. Quęlibet ſcientia particularis vt Phyſica, Geometria, & Arithmetica, reſpicit Metaphyſicam, vt ſupe-

 riorem

riorem, quoniam ipsa probat principia propria scientiarum particularium. Scientiȩ enim particulares non probant principia sua, sed supponunt ea vt vera, & tamen cum non constent ex terminis communissimis, vt primæ dignitates, probabilia sunt, & cum non probentur, sed supponantur à scientia particularia in qua sunt principia ꝓpria, nec in alia scientia particulari, quoniam non est maior ratio in vna, quā in alia, imò minor. Nam si non probantur in ea, in qua sunt principia, multo minus in quacunque alia particularis in qua non sunt principia spectat ergo eorum probatio ad superiorem scientiam, quam particulares respiciunt, vt reginam, & hæc est Metaphysica, vt tibi declarabitur in iiii. Metaph. & in vi.

Secundum est, quod Metaphysica est magis, & maxime scientia super omnes alias particulares. Nam ipsa pro subiecto habet ens inquantum ens, particulares autem scientiȩ habent pro pro subiecto partē entis, puta ens naturale, siue mobile, vt physica, ens quantum continuum, vt geometria, ens quantum discretum, vt arithmetica, & hoc tibi declarabitur in iiii. Metaph. Itē Metaphysica versatur circa vniuersalissimas, & primas causas, particulares autem circa particulares causas, & hoc tibi declarabitur in proœmio primi Metaphisicæ. Item finis Metaphysicæ est diuinorum entiū cognitio, particularium autē finis, & cognitio naturalium entiū, & aut entis quanti continui, aut entis discreti. Ex omnibus ergo his constat, Metaphysicam esse maximam scientiā super omnes alia particulares, ideo Arist. in proȩmio primi Metaph. vocat eam sapientiam, & deam scientiarum.

Tertium est, Metaphysica descendit in omnes scientias particulares sicut Geometria in prospectiuam, & Arithmetica in musicam, sicut enim Geometria probat principia ꝓspectiua, & Arithmetica musicæ, sic Metaphysica probat stabilendo principia scientiarum particularium. Item omnia subiecti aliarum scientiarum sunt veluti partes subiectiuȩ subiecti Metaphysicæ, vt tibi declarabitur in iiii. Metaphys. Item Metaphysica considerat de omnibus terminis scientiarum particularium, puta de substantia, vt substantia, de corpore vt corpus, de quanto vt quātum, de quali vt quale, vt tibi declarabitur in v. Metaph. particulares autem scien

tiæ

tiæ non descendunt in Metaphysicam, ergo dignior & excellentior est.

Quartũ est. Difficile est cognoscere, si nos aliquid vere scimus. Dictum est enim quod non scimus nisi per principia propria, sed difficillimum est scire, si principia, per quæ probamus aliquam conclusionem, sint propria. Opinamur enim scire, dummodo habeamus syllogismum ex aliquibus veris, & primis, sed non sufficit nisi habeamus ex propriis & proximis. Hæc de præsenti capita sint dicta.

Ex quibus & qualibus principiis est demonstratio virtualiter. Cap. V.

IN quinto cap. inuestigandum est quæ principia ingrediãtur demonstrationem virtualiter tanquam prima semina & fundamenta veræ scientiæ quæ causatur in nobis ex demonstratione. Ordo enim requirit doctrinæ, vt postquam ostendimus ex cap. tertio, quæ principia ingrediuntur demonstrationem formaliter, & in cap. iiii. quæ non, nunc inuestigemus quę virtualiter ingrediuntur, & quoniã determinabimus quod principia communia & vniuersalissima quę appellantur dignitates, sunt illa quæ virtualiter ingrediuntur, & super quę demonstratio omnis scientifica firmatur. Ne deducamus addiscentem per incognita hic tria agenda sunt.

Primo, assignanda est differentia inter principia communia & propria.

Secunda, explicandum est in specie quæ sit principia communia.

Tertio, declarandum est quomodo scientiæ particulares in demonstrationibus suis vtuntur principiis communib.

Quantum ad primum antequam assignemus differentiã inter principia communia & propria, prius declarandum est quid sit principium demonstrationis absolute sumptum, id est vt sub se cõtinet principium commune & principiũ proprium, & quomodo differt à non principio deinde assignabimur differentiam inter principia communia, & propria.

Tu igitur aduerte, quòd principium vt principiũ demonstrationis ad mentem Aristot. est propositio vera, & neces-

ſaria indemonſtrabilis abſolute, vel ſaltē in ſcientia in qua habetur ac recipitur pro principio. Primo dicitur, vera, & neceſſaria, ad differentiam propoſitionis falſæ aut contingentis, nam cum principio demonſtrationis ſit cauſa ſcientiæ, q̄ eſt vera, & firma de reſcibili notitia, nō pōt cāri ex falſo nec ex cōtingēti qđ pōt aliter ſe habere, & aliquādo ē verū, aliquando falſum, ergo propoſitio falſa aut contingens, nō poteſt eſſe principium demonſtrationis. Secundo dicitur indemonſtrabilis, vt diſtinguatur principium à concluſione. Nam principium, vt principium demonſtrat, ſed non demonſtratur. Concluſio autem vt concluſio demonſtratur, ſed non demonſtrat inquantum concluſio. Dico inquantū concluſio, quoniam non inconuenit concluſionem demonſtratam in ſuperiori ſcientia puta in geometria, aſſumi, vt principium in inferiori puta in perſpectiua. Tertio dicitur, in ſcientia in qua eſt principium, ne ſuadeas tibi omne in principium in quacunque ſcientia, eſſe omnino, & ſimpliciter indemonſtrabile, ſed ſufficit ipſum eſſe indemonſtrabile in ſciētia in qua eſt principium: vt in geometria hoc ſumitur, vt principium, à puncto ad punctum lineam rectam ducere contingit, & tamen eſt demonſtrabile ſimpliciter. Vnde demonſtratur in ſexto phyſicorum eo quod duo puncta non poſſunt ſe tangere ſed ſemper datur medium quod eſt linea. Sufficit ergo tibi quod omne principium demonſtrationis, vt principium, eſt indemonſtrabile: & quidem ſi ſit indemonſtrabile ſimpliciter eſt principiū ſimpliciter, vt primę dignitates. Si ſit indemonſtrabile, ſecundū quid, puta, in tali vel tali ſcientia, eſt principium ſecundum quid. Viſo quid ſit principium demonſtrationis, de facili conſtat tibi conuenientia, & differentia inter principium, & non principium, quod eſt concluſio demonſtrabilis. Conueniunt quidem in hoc quod tam de principio quam de concluſione, oportet addiſcentem cognoſcere quid ſignificent, aliter vane laboraret addiſcens. Significatum enim terminorum, eſt prima ianua intelligentiæ. Differunt autem, quoniam ex principiis, alia demonſtrantur, ſcilicet quæ ſunt concluſiones. Ipſa autem principia non demonſtrantur ſaltem in ſcientia in qua ſumuntur, principia, aliter non eſſent principia. Vnde ſic

ut

ut apud Mathematicū de vnitate, & triāgulo, & recto sup ponitur quid significent, ita de principiis, & de conclusione & in hoc conueniunt, & sicut vnitas, & magnitudo non demonstratur, sed alia ex his, ita dicendum est de principiis, & conclusione, & in hoc differunt principia a non principiis.

Viso quid sit principium demōstrationis absolute sumptum, & quomodo cōuenit, & differt a non principio, idest a conclusione, & diuidendum est in principium proprium, & principium commune, & vtrunque diffiniendū, ex qua diffinitione apparebit eorum differentia abinuicem.

Tu igitur aduerte, ꝙ sicut animal est genus cōtinēs sub se species, puta hominem, & leonem, sic principium demonstrationis est genus, sub se continens principium propriū, & commune. Principium quidem proprium ad mentem Aristot. est illud quod est principium tantum in vna scientia, in eo, quod principium: verbi gratia, apud Geometram tantum, hoc est vnum ex suis principiis proprium, linea est longitudo absque latitudine, & profunditate, & hoc, rectū est illud, cuius medium nō discrepat ad extremis. Hęc enim extra Geometriam non verificantur. Dixi in eo quod principium, quoniam non inconuenit eandem propositionem in vna scientia esse principium, in alia esse cōclusionem, vt declarabitur tibi infra in scientia subalternante, & subalternata. In ratione vero principii, non potest esse principium proprium, nisi in vna scientia tantum. Principium vero cōmune est, quod in pluribus sciētiis, potest assumi, vt principium ad probandum conclusiones diuersarum scientiarū, vt sunt ista, si ab æqualibus æqualia demas, residua sunt æqualia. Omne totum est maius sua parte. De quolibet est vera affirmatio, vel negatio. Possunt autem applicari diuersis scientiis, si sumantur contracta ad propriā materiam diuersarum scientiarum, verbi gratia. Hoc principiorum. Si ab æqualibus, &c. sic applicatur geometriæ. Si ab æqualibus magnitudinibus, vel lineis, vel sup̄ficiebus æquales magnitudines, vel lineas, vel superficies demas, residua sunt æqualia. Idem intellige de hoc, omne totum est maius sua parte. Nam geometra sic trahit ad se, omne totum continuum puta corpus aut linea, est maius sua parte. Arithmeti-

cus autem ſic trahit ad ſe, omnis totus numerus eſt maior ſua parte. Sicut etiam trahit ad ſe ſuperius principium di cens, ſi ab æqualibus numeris æquales numeros demas, re ſidui ſunt æquales, vt ſi a duobus denariis, demas duo, reſi dui ſunt æquales, puta octo, & octo.

Quantum ad ſecundum, manifeſtãdum eſt in ſpecie quæ ſint principia communia, & propria, & quomodo differant communia a propriis, & quomodo propria diſtinguuntur per ſuppoſitionem, & petitionem, & quæſtionem, & diffi nitionem, & quam differentiam habeant ab inuicem, pro reſolutione igitur præmiſſorum, ponuntur tres concluſio nes ad mentem Ariſt.

Prima concluſio eſt hæc. Principea communia ſunt di gnitates, ideſt primę propoſitiones, quę conſtat ex vniuer ſaliſſimis terminis. vt de quolibet ente eſt vera affirmatio vel negatio. Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe. Non ſunt oppoſita in eodem ſimul. Hæc probatur sic. Prin cipia communia ſunt propositiones neceſſarię verę, & per ſe intelligibiles, id eſt non per rationem exteriorem, id eſt argumentationem, ſed per rationem interiorem, id eſt ſo lo lumine intellectus, ita quod ſola intelligentia termino rum, quilibet ſane mentis acquieſcit illis, nec poteſt mente negare, licet forte voce neget ex proteruia, vt quidam ex antiquis contra quos diſputat Ariſt. Sed iſtę conditione, & excellentiæ non competunt nisi dignitatibus, & maximis, ſuper quas omnis vera ſcientia, fundatur ergo principia cõ munia ſunt dignitates quas diximus conſtare ex primis, & vniuerſaliſſimis terminis.

Secunda conclusio, propria principia ſunt propositiones quę conſtant ex terminis ſpecialibus, quę non ſunt verę nec intelligibiles per ſeipſas, ſed per primas dignitates, ex conſequenti per rationem exteriorem, ideſt argumentatio nem, licet ſumantur, vt indubitatę vere in ſciẽtia in qua ſu muntur vt principia, vt in mathematica primæ petitiones, puta punctus eſt cuius pars non eſt, linea eſt lõgitudo, &c. linea recte eſt breuiſſima extensio inter duo puncta. Angu lus cauſatur ex contractu duarum linearum, &c. Hæc pro batur sic principia propria habent dignitates ſupra ſe, per quas poſſunt probari & ſtabiliri in ſciẽtia siue philoſophia

prima

prima, vt patet per Arist. in iiii. Metaph. ergo sunt propositiones, quæ non sunt veræ nec intelligibiles per seipsas, sed in quantum reducuntur ad primas dignitates.

Tertia conclusio. Principia propria quæ distinguuntur in suppositionem, & petitionem, & quęstionem, & diffinitionem, ita se habent, quod suppositio non est petitio, & petitio non est quæstio, & diffinitio non est suppositio nec petitio nec quæstio. Hæc probatur declarando quid sit vnumquodque eorum, & quomodo differant.

Tu igitur aduerte, quòd suppositio est propositio demõstrabilis secundum se, quoniam habet priorem per quam potest demonstrari, vt ista, a puncto ad punctum lineam ducere contingit, potest demonstrari per hanc. Duo puncto non possunt esse continua neque se tangere, ergo &c. & tamen licet non demonstrata acceptatur, vt firmiter vera ab addiscente. Petitio autem est propositio demonstrabilis sicut, & suppositio. Non tamen demonstrata, & ab addiscente vel respondente nec respicitur nec acceptatur, sed dicit pro nunc transeat. Quæstio autem est propositio demonstrabilis, & non demonstrata, quam addiscens vel respondens non solum non acceptat, sed etiam est contrariæ opinionis; donec sibi demonstrata fuerit. Diffinitio vero licet non sit propositio, quoniam constat ex solo genere, & differentia absque copula, tamen est oratio indicans quid est essentia, & natura diffiniti per prædicata essentialia, quæ sunt genus, & differẽtia magis propria, vt tibi alias declarabitur.

Constat igitur tibi quid sit suppositio, & petitio, & quæstio, & diffinitio. Quomodo autem conueniant, & differãt aduerte hinc. Eadem propositio, est realiter suppositio, & petitio, & quæstio, sed ratione differunt. Nam si eam acceptat simpliciter respondens, ita quod sit eiusdem sententiæ cum opponente, dicitur suppositio. Si autem respondens non sit eiusdem, nec contrariæ sententiæ cum opponente, dicitur petitio. Quod si respondens sit contrariæ sententiæ cum opponente, dicitur quæstio. Quomodo autem differat diffinitio a tribus prędictis patet ex eo, ꝙ quodlibet illorum triũ est propositio, diffinitio aũt secundum se nõ est ꝓpositio, nisi dicamus illã esse propositionẽ, quãdo

prædicatur diffinito de diffinito, vt homo est animal rationale. Præterea. Diffinitio ad primam operationem intellectus spectat, vt tibi declarabitur in tertio de anima, suppositio autem, & petitio, &c. ad secundam, ergo &c. Præterea. Omnis suppositio, aut petitio, aut quæstio est vniuersalis, aut particularis, cum sit propositio, cuius proprietates sunt particularitas, & vniuersalitas, vt docuimus in tertio tractatu. Diffinitio nec vniuersalis nec particularis cum non sit propositio: ergo constat quomodo differt a tribus prædictis.

Quantum ad tertium, declarandum est quo modo scientiæ particulares vtuntur in demonstrando principiis communibus. Deinde quõ se habeant circa principia propria.

Quantum ad principia communia, quæ sunt primo primæ dignitates, aduerte quòd secundùm Arist. in 4. Metaph. sunt duo. Vnum negatiuum, scilicet non contingit. i. nõ potest idem de eodem simul affirmari & negari. Alterũ est affirmatiuum, scilicet de quolibet est vera affirmatio, vel negatio. i. de quolibet verificatur alterum contradictoriorũ. Quomodo igitur scientiæ particulares vtantur his duobus communissimis principiis aduerte, quòd ad mentem Arist. distinguendum est de demonstratione ostẽsiua, & de ea, quæ ducit ad impossibile. Nam demonstratio ostensiua non vtitur primo principio negatiuo nisi contracto siue applicato ad speciales terminos, & ad maiorem extremitatem, concludendo aliquod prædicatum de minori extremitate, cum negatione sui oppositi contradictorii, v.g. Volo probare, q̃d sortes est animal, & non est non animal, & arguitur sic. Omnis homo est animal, & nõ est nõ animal: sortes est homo, ergo sortes est animal, & non est non animal, quia non potest de sorte verificari animal & nõ animal, per primũ principium negatiuum, ergo si est animal, non est non animal.

Demonstratio autem ducens ad impossibile vtitur hoc primo principio affirmatiuo, de quolibet est vera affirmatio, vel negatio. Nõ quidẽ in sua vniuersalitate, sed applicato ad proprium subiectum, v.g. Geometra assumit hoc principium, ad demonstrandum hanc lineam esse rectam, quia non est obliqua, & Arithmeticus assumit idem ad probandum hunc numerum esse parem, quia non est impar.

Sed

Sed dices, quis est modus vtendi prędicto principio in demonstratione ducente ad impossibile?

Respondetur, quod est talis. Volo probare quod asinus nō est homo, & arguo sic. Omne animal est homo, Asinus est animal, Ergo asinus est homo. Argumentum est in forma quoniam in darii, & conclusio est falsa, ergo aliqua præmissarum. Non minor ergo maior. Tunc vltra, maior est falsa, ergo sua opposita contradictoria est vera .s. non omne animal est homo: patet consequentia. primum principium affirmatiuum, quoniā de quolibet est vera affirmatio, vel negatio, ergo si hæc affirmatio est falsa, omne animal est homo, hæc negatio est vera, non omne animal est homo. Hoc igitur modo demonstratio ducens ad impossibile vtitur primo principio affirmatiuo. Ex qbus cōstat, qđ demōstratio ostensiua cōpletur vnico discursu, procedendo a maiore ad minorem, & ab vtraque ad conclusionem, & illic sistit. Demonstratio aūt ducens ad impossibile non cōpletur nisi pluribus discursibus quorum primus est a præmissis ad conclusionem, secundus aūt est per reuersionem ad præmissas, modo quo argumentati sumus. Hæc de quinto cap. dicta sint.

Quomodo omnes scientiæ conueniunt, vel disconueniunt circa principia communia, & propria. Cap. VI.

IN sexto capite declarandum est quomodo omnes scientiæ includendo Metaphysicam & dialecticam se habent circa principia communia, deinde circa propria: pro resolutione primæ partis ponuntur tres conclusiones.

Prima est. Omnes scientiæ conueniunt, & disconueniūt circa principia communia: & quidem quod conueniunt declaratur sic, omnis scientia roboratur, & firmatur per principia quæ virtualiter ingrediuntur omnem demonstrationem; ita quod est status; & vltima resolutio ad illa. Sed hæc sunt principia communia, & maxime duo prima. s. non contingit idem de eodem simul affirmare, & negare, & de quolibet est vera affirmatio, vel negatio. Nam his non acceptis vt verissimus. nulla stabit demōstratio, nullaq; certa notitia, & scientia, quod autem disconueniant patent hinc. Omnes scientiæ particulares accipiunt, & vtuntur primis

principiis

principiis communibus, vt primis veris, & non quærunt vltra. Sed Metaph. non solum vtitur eis, sed etiam probat ea contra negantem, vt patet per Arist. in 4. Metaph.

Pro cuius notitia aduerte, quòd quęlibet scientię potest se habere tripliciter crica principia communia. Primò, probando aliquam cōclusionem per ipsa, & in hoc omnes scientiæ conueniunt, quoniam conclusiones suas non efficaciter probant, nisi tandem reducant ad principia communia tanquam ad prima complexa primo & maxime vera. Secundo, probando aliquid de ipsis primis principiis, puta quod non possumus ea mente negare, licet forte voce, & quod eorum propositis non possumus intellectu assentire, & in hoc omnes scientiæ non conueniunt, quoniam id ad solum metaphysicam spectat, vt patet in iiii. Metaphys. Tertio, probando ipsa principia communia non quidem a priori, nec a posteriori ostensiue, sed deducendo ad impossibile, vt tibi declarabitur in 4. Metaph. & non absolute, sed huic vel illi neganti ea, & hoc iterum spectat ad Metaphysicam. Constat igitur quomodo omnes scientiæ conueniunt, & disconueniunt circa prima principia communia.

Secunda cōclusio est ista. Tam dialectica, q̃ Metaphysica vtuntur omnibus principiis communibus, omnibus scientiis, siue sint ipsæ primæ dignitates, vt non contingit idem de eodem simul affirmare, & negare, &c. Siue sint commune animi conceptiones, vt si ab æqualibus æqualia demas, residua sunt æqualia. Hæc conclusio sic probatur. Tam Dialectica, q̃ Metaphysica sunt scientiæ communes, quoniam versantur circa idem. i. circa ens, vt declarabitur tibi in iiii. Metaph. ergo habent considerare de omnibus, ergo sicut Metaphysica versatur circa principia communia, sic & Logica. Diuersa tamen ratione, quoniam Metaphysica demonstratiue modo quo dictum est in conclusione præcedenti. Dialectica autem solum probabiliter disputat de principiis omnium scientiarum.

Tertia conclusio est ista. Dialectica non est determinatæ differentiæ, nec determinati generis subiecti. Probatur omnis scientiæ, quæ est determinatæ differentiæ, aut determinati generis subiecti, arguit tantum ad vnam partē contradictionis. s. probando, & concludendo solum partem affir

matiuam,

matiuam, aut solum negatiuam. Sed Dialectica arguit, & probat vtraque partem contradictionis, quoniam non procedit demonstratiue, sed probabiliter, vt patet in Topicis, ergo ipsa dialectica, quæ est disputatiua, non est scientia determinatę differentię, nec determinati generis subiecti. Sed contra declaratum est in primo tractatu, quod subiectũ in logica est ens rationis, vel argumentatio, ergo habet determinatum subiectum. Item est de secundis intentionibus adiunctis primis, ergo est determinatę differentię.

Respõdetur Logica, siue Dialectica dupliciter sumitur. Primo, vt est docens, & tradens artem, ac regulas syllogizandi, & demonstrandi, & diuidendi, & diffiniendi, &c. Et vt sic est vera scientia, & determinati generis subiecti, & determinatę differentię, quoniam est scientia rationalis, & non realis. Secũdo, vt est vtens, & vt sic est potius modus sciendi, est enim instrumentum disputandi. Tale autem instrumentum non est determinatę differentię, nec determinati generis subiecti, quoniam de omni ente contingit disputare arguendo ad quamcunque conclusionem. tam affirmatiuę, q̃ negatiuę, & in hoc sensu dicit Aristoteles ipsam non esse alicuius vnius generi subiecti.

Et sic constat tibi quomodo omnes scientię conueniũt vel disconueniunt circa principia communia.

Pro resolutione secundę partis. s. quomodo scientię se habeant circa principia propria, tria agenda sunt ad mentem Aristotelis. Primo, declarandum est quomodo in qualibet scientia sint proprię interrogationes, & proprię responsiones & proprię disputationes. Secundo, mouendę sunt tres q̃stiones, & soluendę. Tertio, ostenditur ꝙ in scientiis doctrinalibus. i. mathematicis minus decipimur, quam in aliis puta quam in physicis.

Quantum ad primum, antequam descendamus ad propositum, declarandum est, quomodo differunt interrogatio, & conclusio, & propositio.

Tu igitur aduerte, ꝙ eadem oratio sub diuersa ratione est interrogatio, & conclusio, & propositio. nam dicitur interrogatio ante syllogizationem respectu arguentis: v. g. Arguens antequam syllogizet interrogat respondentem, utrum concedet istã, omnis homo est risibilis, & vt sic talis

propositio est interrogatio. Quod si respondens concedit, arguens non syllogizat ad eam concludendam. si aũt non concedit, syllogizat ad eam concludendam, quæ conclusa dicitur conclusio. Vnde interrogatio non differt á conclusione nisi sicut oratio sumpta ante syllogizationẽ, & post, ita quod ante dicitur interrogatio, & post dicitur conclusio, eadem oratio postquã est conclusa dicitur propositio si assumatur, vt præmissa ad probandum alia, v. g. Sit conclusum omnem hominem esse risibilem ex eo, quod est animal rationale, & probandum sit, quod hic homo putá Sortes est risibilis, tunc ea, quæ fuit conclusio, fiet propositio id est præmissa sic arguendo. Omnis homo est risibilis, Sortes est homo, Ergo Sortes est risibilis.

Viso quomodo differant interrogatio, & conclusio, & propositio, probandum est primum propositum. s. ꝙ omnis scientia habet proprias interrogationes, & arguitur sic. Idem est realiter propositio, & conclusio, & interrogatio ex declaratis, sed quælibet scientia habet proprias conclusiones quas demõstrat per proprias propositiones, quoniã demonstratio est ex propriis, & non cõmunibus principiis, vt docuimus supra ergo omnis scientia habet proprias interrogationes.

Sed aduerte, quòd alio modo est interrogatio in sciẽtiis demonstratiuis, & alio modo est in dialectica, quoniam in demonstratiuis nõ est interrogatio de præmissis, sed de cõclusione tãtum procedit enim demõstrator ex necessariis, & infallibiliter veris, & ideo non habet interrogare vtrum sint veræ, vel non: quoniam aut sunt per se notę, aut reduci ad per se nota. In Dialecticis autem fit interrogatio de conclusione, & de præmissis, quoniam dialecticis non procedit ex necessariis, sed ex probabilibus præmissis, quas contingit esse veras, & falsas pro diuerso tempore, nec dialecticus potest eas reducere ad per se notas. Hinc patet, quod nulla est repugnantia in dictis Arist. quando dixit, quod demonstrato non interrogat. Dialecticus autem interrogat. Intendit enim de interrogatione quo ad præmissas, non autem quó ad conclusionem. Constat igitur tibi, quomodo in omni scientia sunt propriæ interrogationes.

Et aduerte, ꝙ ex hac cõclusione Arist. īfert tria corollaria.

Primum

Primum eſt. Nulla interrogatio eſt indifferẽter cuiuslibet ſcientiæ, ſed alia eſt interrogatio in geometria, alia in medicinali, alia in phyſica, & ſic de aliis, nam ſicut diuerſæ ſcientiæ habent diuerſas concluſiones, ſic & diuerſas interrogationes, quoniam vt docuimus eadẽ ꝓpoſitio eſt interrogatio, & concluſio, diuerſa tamen ratione, vt dictum eſt.

Secundum eſt. In qualibet ſcientia ſubalternante aliquid dicitur propoſitio dupliciter. Primo, quia per illud aliquid demonſtratur in ſcientia ſubalternãte, vt in geometria hęc eſt propoſitio. Omnes lineę ductæ à centro ad circunferentiã ſunt æquales. Nam per ipſam geometra demonſtrat hãc concluſionem, Super datam lineam rectam contingit triãgulum ęquilaterum conſtituere. Secundo quia per illam demonſtratur aliquid in ſcientia ſubalternata. Vnde hæc eſt propoſitio geometrica, linea cadens ſuper lineam perpẽdiculariter, cauſat angulum rectum. Nam per hanc demonſtratur hæc cõcluſio in proſpectiua, quę ſubalternatnr geometrię, vt tibi declarabitur infra, Oculus videt partem dextram & ſiniſtram obiecti viſibilis, eo quod ab illis cauſantur anguli rectilinei viſuales per conuerſum linearum viſualium rectarum.

Tertium eſt. Quilibet artifex ſpecialis reddit rationem ſuarum interrogationum, & concluſionem per ſua principia, nõ autem reddit rationem principiorum, niſi induat vicem metaphyſici. quoniam ad metaphyſicum ſpectat probare principia ſcientiarum particularium contra negantem ea, tibi declarabitur in i. Phyſ. & in iiii. Metaph.

Secunda concluſio eſt hæc. Quælibet ſcientia habet proprias, & determinatas reſponſiones. Hæc ſequitur ex præcedenti cõcluſione. Nam bene ſequitur quod ſi quælibet ſciẽtia habet proprias interrogationes habet etiam proprias reſponſiones. Nam ergo aliqua ſcientia habet de quolibet interrogare, nec de quolibet interrogat reſpondere, ſed de his tantum quę ad illam ſcientiam pertinent. Ideo dicit Ariſt. quod non ſpectat ad ſcientem pro tali ſcientia de omnibus interrogare, nec ſecundùm omnem interrogationem reſpondere, ſed de his quę ſunt ſecundũ determinatã ſciẽtiã, v.g. Si interrogatur phyſicus vtrũ triãgulus habeat tres angulos æquales duobus rectis, non debet reſpondere vt phy-

ficus, quoniam hoc non spectat ad physicum, sed ad geometram. Si autem interrogatur physicus vtrum graue non impeditum descendat vsq; ad centrum obligatur respondere: quatenus est de consideratione Physici.

Tertia conclusio est hæc. In omni scientia sunt ꝓprie disputationes. Hęc pendet ex præcedentibus. Nam si in omni scientia sunt proprie interrogationes, & respõsiones sequitur quod etiam sint proprie disputationes. Præterea: Inquit Arist. si quis disputat cũ geometra secundum quod geometra, i. ex principiis geometriæ arguens, bene disputat, si vero non, non bene disputat. Constat ergo quod sicut in geometria sunt proprie disputationes, sic & in aliis scientiis. Constat ergo tibi quomodo in omni scientia sunt proprie interrogationes, & responsiones, & disputationes.

Quantum ad secundum principale aduerte, quod Arist. contra prædeterminata mouet, & soluit tria dubia.

Primum est, cum determinatum sit quod quælibet scientia habet proprias interrogationes, puta geometria proprias interrogationes geometricas, dubitatur vtrum detur aliqua interrogatio non geometrica.

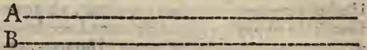
Secundum est, vtrum propositiones, i. præmissæ quę fiũt secundum ignorantiam geometriæ, sint censendæ geometricæ.

Pro notitia huius dubii aduerte, ꝙ propositiones secundum scientiam geometriæ sunt propositiones veræ, quę cõstant ex terminis geometricis, quibus intellectus assentit ex ipsa notitia terminorum, aut ex discursu perceptibili, siue imperceptibili, vt omnes anguli recti sunt æquales, non contingit paralellas concurrere. Propositiones aũt secundum ignorantiam geometriæ, sunt illæ, quæ cõstant ex terminis geometricis, sed sunt falsę, & oppositæ prędictis, vt anguli recti sunt inæquales, Paralellæ concurrunt. De his ergo Arist. mouet dubium, an sint geometricæ, vel non.

Tertiũ est vtrum syllogismus ignorãtię sit syllogismus, vel paralogismus.

Pro cuius notitia aduerte, quod syllogismus scientiæ est illæ, qui procedit ex veris pręmissis, & propriis principiis sciẽtię in qua fit, v.g. In geometria hic est syllogismus secũdum scientia geometriæ, paralellæ non concurrunt, a & b, sunt

ſunt pararellæ, ergo a, & b, non concurrunt. Sillogiſmus autem ignorantiæ eſt illæ qui procedit ex falſis, & oppoſitis principiorum ſcientiæ, in qua fit, v. g. In geometria hic eſt ſyllogiſmus ignorantiæ. Paralellæ concurrunt, a & b, ſunt paralellæ, ergo paralellæ concurrunt.

Dubium eſt, ergo vtrum talis ſyllogiſmus ignorantiæ, ſit verus ſyllogiſmus, an paralogiſmus.

Ad primum dubium reſpondens Ariſtoteles tenet quod aliquę videntur eſſe interrogationes alicuius ſcientię, quæ tamen non ſunt illius ſcientiæ.

Pro cuius notitia aduerte, quòd aliq; interrogationes, & concluſiones videntur eſſe & ſunt alicuius ſcientię, vt in geometria, hęc eſt, & videtur eſſe geometrica. Triangulus habet tres æquales duobus rectis alique autem videntur eſſe, & tamen non ſunt, vt hec videtur eſſe geometrica, & nõ eſt. Quinti toni ad quartum eſt proportio ſexquiquarta. Que autem ſit huiuſmodi propoitio docuimus in vii. Phyſ. in Epitomatib. noſtris phyſicis. Et tu vide in fine vii. Phiſ. Quomodo autem differat concluſio geometrica, & concluſio geometrie dicam infra. Alique autem non videntur, nec ſunt, vt hec graue tendit deorſum, & leue ſurſum. nec eſt nec videntur geometrica, ſed phyſica.

Intendit ergo Ariſt. reſpondens primo dubio, ꝙ ex interrogationibus, & concluſionibus, quę videntur eſſe alicuius ſcientię, alique ſunt, & vidẽtur illius ſcientie, alique aũt nõ ſunt, licet videantur, vt exemplificatum eſt in geometria.

Sed aduerte, ꝙ differentia eſt inter cõcluſionem geometricam, & concluſionem geometrię. Nam reſpectu primi ſufficit quod ſit demonſtrata per principia geometrie. Reſpectu aũt ſecundi oportet quod cõſtet ex terminis geometricis, & demõſtretur per principia geometrie, ex qua diſtinctione conſtat quod hec eſt geometrica, quarti ad quintũ tonũ eſt proportio ſexquiquarta, ſed non eſt concluſio geometrie, ſed muſice. Hec autem eſt geometrie, ſuper lineam

rectam

rectam contingit triangulum ęquilaterum constituere.

Ad secundum dubium respondens Arist. dicit quod opinari hanc propositionem, Paralellæ subeunt, id est concurrunt, esse geometricam, & non geometricam verum est, sed supple, diuersa tamen ratione.

Pro cuius intelligentia aduerte, quòd quo ad materiam, id est ad terminos, ex quibus cōponitur, est geometrica, sicut & ista est physica quo ad terminos, Leue descendit, graue autem ascendit, quantum autem ad formam non est geometrica, quoniam est falsa, & contra principia geometriæ, Hoc enim est principium in geometria. Paralellæ non concurrunt. Sicut & istud, omne totum est maius sua parte, & quoniam vnum quodque habet esse; & denominatur à forma ideo absolute loquendo non est censenda geometrica, sicut nec ista est Physica, Omne ens est immobile. Supponit enim physicus motum esse, & aliquod ens moueri. Vnde licet prædicta propositio constet ex terminis physicis tamen censenda est non physica, quoniam repugnat principiis physicæ, vel dicenda est physica secundum quid, id est extrema, sed non physica simpliciter, quoniam non ex forma.

Ad tertium dubium respondens Arist. inquid. In doctrinis, id est in scientiis demonstratiuis quales sunt mathematicæ non est paralogismus, sicut in dialecticis.

Pro cuius notitia aduerte, quòd syllogismorum quidam est apparens, sed non verus, sicut auricalcum est apparens aurum, sed non est verum aurum. Verus est ille, qui regulatur in debito modo, & debita figura, de quibus actum est in tractatu de syllogismo formali. Apparens est ille, qui non regulatur debito modo, nec debita figura: vt quando arguitur ex puris particularibus, aut puris negatiuis, aut ex quattuor terminis, vt quando medium est terminus ęquiuocus. Verus syllogismus est duplex: quoniam quidem est verus de forma scilicet ratione modi, & figurę, vt si fiat in barbara, aut cęlarent, aut in Cæsare, aut in darapti &c. Et verus de materia, vt si fiat ex præmissis veris, & concludatur conclusio vera in debito modo, & debita figura. Vnde Iste est verus de forma, & de materia, Omne rationale est risibile, omnis homo est rationabilis, ergo omnis homo est risibilis. Quidam

dam autem est verus de forma, sed non de materia, quoniã vtraque præmissarum, aut altera est falsa, vt hic. Omnis homo est lapis, omnis asinus est homo, ergo omnis asinus est hõ, patet quod est in primo mõ primę figurę, sed vtraq; pręmissarum est falsa. Paralogismus.i. apparẽs, & non verus fit duobus modis, primo ex præmissis veris, sed non fit in debito modo, & debita figura, vt hic. Nullus homo est lapis, nullus asinus est homo, ergo nullus asinus est lapis. Valet quidẽ de materia, quoniã vtraque pręmissarum est vera, sed nõ valet de forma, quoniam arguitur ex puris negatiuis, ideo est paralogismus. Secundo, quando fit ex premissis falsis, & non fit in debito modo, nec in debita figura. vt hic, Asinus est homo, leo est asinus, ergo leo est homo, cõstat vtranq; pręmissarum, & conclusionem esse falsam, & arguitur ex puris idefinitis, ergo est paralogismus đ forma, & đ materia.

His prępositis aduerte, ꝙ Aristoteles intendit in dialecticis posse cõmitti falsum syllogismum tam de forma, q̃ de materia, vt patet per ipsum in i.lib. Top. qui est paralogismus, secundo modo, & multo magis primo modo, In demõstratiuis aũt non committitur paralogismus, nec primo, nec secundo modo: quoniã semper arguitur in debito modo, & debita figura, sed semper est verus syllogismus, licet aliquando peccat in materia, vt quando sic arguit geometra. Omnes paralellæ concurrunt, a & b, sunt paralellæ, ergo a, & b, concurrunt.

Constat quòd arguitur in prima figura in tertio modo, & tamen pecca, in materia, quoniã maior est falsa, & est opposita principio geometræ, quod est hoc, paralellæ nõ concurrunt, & ratio ꝑꝑ quã in demõstratiuis sciẽtiis non committitur paralogismus est hęc, quoniã in eis arguitur solũ ex trib. terminus. s. maiori extremitate, & minori, & medio bis sumpto ante conclusionẽ, & signo vniuersali apposito, medio in prima figura, & non maiori extremitati. In prima autem figura fit pręcipua demonstratio, & maximę in primo modo, vt manifestabitur tibi infra, cõstat ergo, ꝙ in doctrinalibus scientiis syllogismus ignorantię non est paralogismus, sed syllogismus peccans in materia, & non in forma, etiam quod procedat ex oppositis principiorum scientiæ, in qua arguitur, vt docuimus à concursu de paralellis.

quantum ad tertium. ſ. quod in ſcientiis doctrinalibus minus decipiamus quam in aliis, puta in phyſicis, & hac de cauſa Ariſt. magis vtitur exemplis mathematicis in toto lib.poſter.quam aliarum ſcientiarum. probatur ex intentio nes Ariſtotelis per duas concluſiones.

Prima eſt hæc,ſciẽtiæ mathematicæ ſunt certiores aliis, ideo minus decipimus in eis.

Secunda eſt. Scientiæ mathematicæ ſunt firmiores aliis, ideo minus decipiatur in eis.

Prima probatur tripliciter. Primo ſic, ſcientię mathema ticæ ſunt manifeſtiores intellectui, ergo ſunt certiores, pa tet conſequentia,quoniam maior eſt manifeſtatio, cauſat maiorem certitudinem. Antecedens autẽ ſic probatur, pro probationes metaphyſicæ magis patent ad ſenſum quam in aliis ſcientiis,ergo manifeſtiores ſunt intellectui,quoniam omnis noſtra cognitio ortum à ſenſu habet quod ergo ma gis patet ſenſum, manifeſtius eſt intellectui. Quod vero probationes mathematicæ magis patet ad ſenſum declarat Ariſt. tali ſigno. Geometra non concedit abſolute iſtam, omnis circulus eſt figura, propter æquiuocationem huius termini circulus,qui dicitur de poemate Homeri,& de figu ra vna linea contenta.Nam ſi cõcederet abſolute, poſſet ſic arqui.Omnis circulus eſt figura: Poema Homeri eſt circu lus: ergo Poema Homeri eſt figura, quod conſtat eſſe fal ſum. Geometra ergo ſolum concedit illam, vt æquiualet iſti omnis talis circulus eſt figura. ſ. demonſtrando ad ſen ſum circulum in terra deſcriptum, & hinc propter euiden tiam ſenſus non poteſt eſſe nec cauſari error in intellectu. Secundo ſic. In mathematicis non datur inſtãtiæ particula re,ſed tantũ vniuerſaliter, in aliis autẽ contingit dare inſtã tiam particulariter,& vniuerſaliter, ergo mathematicæ ſũt certiores aliis,probatur conſequentia. Nam notitia vniuer ſalis certior eſt notitia particulari, & ſingulari. Illa enim non mutatur à veritate in falſitatem,ſed ſemper eſt vera,vt hæc eſt immutabiliter vera omnis triangulus habet tres an gulos,particulares autem, & ſingularis mutatur à veritate in falſitatem ad mutationem rei particularis. Vnde hęc nõ ſemper eſt vera,ſol illuminat hemiſpærium noſtrum.aliter nunquam eſſet nox.Antecedẽs vero ſic probatut. In mathe

matıcis

maticis prædicatum inest subiecto secundum quod ipsum, ergo inest omni contento sub subiecto, & si remouetur ab vno contento sub subiecto remouetur ab omnibus: v. g. si quis probat aliquem triangulum habere tres angulos, probat de omni, quoniam habere tres angulos est proprium triangulo in quarto modo, es si quis probat aliquem circulum carere angulo, probat quod omnis circulus caret angulo, quoniam carere angulo competit omni figuræ circulari, sicut habere angulum competit omni figuræ rectilineæ. In aliis autem scientiis non ita contingit. Nam in physicis nõ probatur omnem corpus esse in loco, nec vniuersalis negatiua opposita contrariæ, sed particularis affirmatiua, & particularis negatiua, vt tibi declarabitur in iiii. Phys. Constat ergo mathematicas esse certiores, quoniã in eis non datur instãtia particularis, sed vniuersalis. Tertio ad idem sic, mathematicæ procedunt ex propositionibus conuertibilibus; non autem aliæ scientiæ, ergo sunt certiores aliis probatur consequentia quoniam in conuertibilibus quo ad conuertentem & conuersam non potest esse deceptio, nam si ista est vera, omnis homo est risibilis, & hæc est vera, omne risibile est homo, in non conuertibilibus autem non sic est; nam licet ista, omnis homo est animal, hæc tamen est falsa, omne animal est homo, quoniam homo, & animal non sunt termini conuertibiles, si igitur mathematicæ procedũt ex conuertibilibus certiores sunt aliis. Antecedens vero sic probatur in mathematicis demonstratur passio conuertibilis de subiecto per medium conuertibile cum vtroque. Verbi gratia. Demoostrat Geometra triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, ex eo quod habet angulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis. Hęc autem tria sicut sunt conuertibilia; triangulus habere tres angulos æquales duobus rectis, habere angulum extrinsecum &c. sic & ista sunt conuertibilia, homo, risibile, rationale.

Et aduerte, quoniam mathematicæ procedũt ex cõuertibilibus, licet in mathematicis arguere in secunda figura ex puris affirmatiuis: nam hoc argumẽtũ valet, oẽ risibile est rationale: Omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis. Et tu loco risibilis, & hoĩs, & rõnalis, sumæ in

mathematicis, habere tres angulos, triangulum, & habere angulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis. In physicis autem non licet, quoniam non semper procedunt eo conuertibilibus. Vnde hoc argumentum non valet in secunda figura, omne quod mouetur est in loco, lapis in centro terræ est in loco, ergo lapis in centro terrę mouetur, Nam subiectum, & prædicatum maioris non sunt termini conuertibilibus. In plus est enim esse in loco, quã moueri, Constat igitur tibi propter quid mathematicæ sciẽtiæ sunt certiores aliis.

Secunda autem conclusio. s. quod mathematicæ, sint firmiores aliis scientiis probatur tripliciter ad mentem Arist.

Paimo sic, comparando pręmissas ad conclusionem in mathematicis sequitur vniuersaliter, quod si præmissæ sũt veræ, conclusio est vera, & ecõuerso, quoniam in mathematicis, vt diximus semper arguitur, ex cõuertibilibus, & æqualibus secundum prædicationem, qualia sunt subiectum, & propria passio, & diffinitio subiecti, vel propriæ passiones, & ideo si præmissæ sunt veræ, conclusio est vera, & ecõuerso, & hac de causa syllogismus in secunda figura. ex puris affirmatiuis valet in mathematicis, vt diximus supra. In aliis autem scientiis non sic est, quoniam non proceditnr semper ex conuertibilibus, & ęqualibus secundum prædicationem, sed ex inæqualibus, vt sumendo genus, & duas eius species, & ideo in aliis scientiis non valet argumentum in secunda figura, ex puris affirmatiuis: vt hic, omnis homo est animal, omnis asinus est animal, ergo omnis asinus est homo.

Constat ꝙ præmissæ sunt veræ, & conclusio falsa, eo qđ animal communius est, quàm homo, & asinus. Quia igitur in marhematicis præmissæ, & conclusio, & econuerso, sunt semper veræ, siue arguatur in prima figura, siue in secunda ex puris affirmatiuis; ideo sunt firmiores ceteris scientiis.

Secundo probatur sic. Comparando maiorem extremitatem, & minorem ad medium. mathematicę nõ recipiunt in syllogizando nisi ea quę sunt per se, aliæ vero scientię recipiunt non solum ea quæ sunt per se, sed etiam ea quæ sunt per accidens, ergo sunt firmiores aliis scientiis. Patet consequentia, quoniam firmior est veritas in his, quæ sunt per se quam in his, quę sunt per accidens. Antecedens autem probatur,

batur, quoniam mathematicæ in demonstratione recipiunt subiectum, & propriam eius passionẽ, & diffinitionem subiecti aut passionis, quæ omnia de se inuicem prædicãtur per se, v.g. Risibile prædicatnr per se de rationali, rationale prædicatur per se de homine, & risibile prædicatur per se de hommine. In aliis autem scientiis recipiuntur quæ sunt etiam per accidẽs, vt est ista aqua est calida, ignis est siccus, aer est frigus, vt tibi declarabitur in physicis. Cum igitur ea quæ sunt per accidens non causent veritatem æque firmam, sicut ea quæ sunt per se, constat quod mathematicæ sunt firmiores aliis scientiis.

Tertio probatur sic. Comparando medium ad propriam conclusionem mathematicæ scientiæ non procedunt ad demonstrandum aliquam conclusionem demonstratione potissima, nisi per vnum medium, aliæ autem scientiæ per plura, ergo mathematicæ sunt firmiores aliis, patet consequentia, quoniam sicut non potest esse error eunti ad terminũ, ad quem ast vnica via, sic nec demonstranti conclusionem, ad quam est tantum vnum medium. Antecedens autem sic probatur. Declarabitur tibi in 2. Phys. & in 3. Metaphysi. quod mathematicæ non considerant nisi causam formalẽ, & per eam solam demonstrant, aliæ vero per plura causarũ genera, puta scientiæ naturales considerant quattuor causarum genera, materialem, formalem, efficientem finalem, vt tibi manifestabitur in 2. Phys. & per eas demonstrant, Metaphysica autem considerat omnia causarum genera, præter materialem, quoniam abstrahit a materia, & a motu, vt tibi declarabitur in 3. lib. Metaph. cum igitur mathematicæ solum per causam formalem demonstrent, constat quod sunt firmiores aliis scientiis, quo ad cognitionem nostram. Quoniam igitur Mathematicæ sunt nostro intellectui certiores, & notiores, & firmiores, ideo minus decipimur in eis, q̃ in aliis scientis, eo quod demonstrationes eius sunt in primo gradu certitudinis, vt tibi declarabitur in philosophia. pro nunc sustine. Hæc de præsenti cap. dicta sint. In quo terminatur consideratio de demonstratione potissima quæ facit scire simpliciter, & est demonstratio propter quid & a prior, &c.

De differentia inter demonstrationem propter quid; & inter eam qua est quia. *Cap. VII.*

IN septimo capite secundum ordinem doctrinæ inuesti gandum est ad mentem Arist. quomodo differant demō stratio propter quid de qua superius est actum, & demō stratio, quia de quá nunc agendum est.

Pro cuius notitia hic principaliter duo agenda sunt.

Primo, quomodo differant in eadem scientia.

Secundo, quomodo in diuersis scientiis.

Quantum ad primum aduerte, quód demonstratio pro pter quid in eadem scientia differt a demonstratione, quia in duobus. Primo, demonstratio pp quid in eadem scientia nunq̃ fit per causam remotam & mediatam, sed proximam, & immediatam, vt docuimus in diffinitione eius, q̃ datur p materiā. Demonstratio aūt qa fit p causam remotā, & me diatam, dummodo causa illa sit nobis notior eius effectu. Secundo, demonstratio pp qd, nunquam fit per effectū in eadē scientia, siue sit effectus conuertibilis cum causa sua, si ue non, demonstratio aūt quia fit in eadē scientia per effe ctū vtroq; modo, dummodo effectus sit notior sua causa. Et quidē quod demonstratio, quia fiat per causam remotā declarat Aristot. tali exemplo. Non esse animal est causa re mota non respirandi, sicut esse animal est causa remota re spirandi, & non habere pulmonē est causa proximam non respirandi, sicut habere pulmonem est causa proximā respi randi. Siquis igitur probat piscem non respirare, quia non habet pulmonē est demonstratio negatiua pp quid, sic ar guendo in secunda figura, omne respirans habet pulmonē, piscis non habet pulmonem, ergo piscis non respirat.

Si autem probat hominem respirare sic arguendo. Omne habens pulmonem respirat, homo habet pulmonem, ergo homo respirat, est demonstratio affirmatiua propter quid, quoniam habere pulmonem est causa propinqua, & imme diata respirationis, vt tibi declarabitur in tract. de aspira tione & exspiratione in paruis naturalibus, quæ per epytho mata disposuimus. Si quis autem probat parietem non re spirare, quia non est animal, est demonstratio quia. Nam

esse

esse animal non est causa propinqua, sed remota respirationis. Multa.n.sunt animalia, quæ non respirant, vt omne animal carens sanguine. Si quis igitur sic, arguit, omne respirãs est animal, paries non est animal, ergo paries non respirat, est demõstratio, quia. Constat igitur tibi qũo fiat demõstratio, qa per causam remotam. Quod aũt fiat per effectũ conuertibilem notiorem causa sua declarat Arist. tali exemplo, si quis probat planetas.i.septem stellas erraticas.s. Saturnũ, Iouem, Martem, Solem, Venerem, Mercurium, & Lunam esse prope.i.minus distantes a nobis, quàm sint stellæ fixæ, per hunc effectum, quia non scintillant, demonstrant per effectum conuertibilem negatiuæ sic arguẽdo, omnis stella non scintillans est prope, planeta est non scintillans, ergo est prope. Si autem probat stellam fixam esse distantem, quia scintillat, demonstrat per effectum conuertibilem affirmatiuæ sic arguendo, omnis stella scintillans est distãs, stella fixa est stella scintillans, ergo stella fixa est distans.

Alio autem exemplo declarat Aristo. demonstrationem, quia fieri per effectum conuertibilem, & est tale demonstramus. Lunam esse figuræ circularis per hunc effectum, quia eius lumen circulariter crescit, & decrescit, & arguitur sic. Illud, cuius lumen circulariter crescit, & decrescit est figuræ circularis, sed in Luna lumẽ circulariter crescit, & decrescit vt videmus ad sensum, ergo Luna est figuræ circularis. Cõstat hanc demonstrationem esse quia, & per effectum conuertibilem nobis ad sensum notiore. Nam licet ex parte rei figura circularis sit causa augmenti in lumine circulariter, tamen ex parte nostra augmentum luminis circulariter est causa, siue ratio qua cognoscimus Lunam esse figuræ circularis, & ideo prædicta demonstratio est, quia & non propter quid, & non est a priori ex parte rei, sed a posteriori, quoniam omnis effectus est posterior sua causa. Quod vero demonstratio, quia possit fieri per effectum non conuertibilem, patet ex prædictis. Nam qua ratione fit per effectũ conuertibilem, ita etiam per non conuertibilem. Contingit enim effectum non conuertibilem esse notiorẽ nobis sicut, & effectum conuertibilem.

Sed aduerte, ꝙ effectus non conuertibilis potest esse duplex. Quidam enim est communior causa, quidam minus

communis. Si eſt communior, poterit per eum demonſtrari eius cauſa negatiuæ in ſecunda figura, vt hic. Omnis ignis eſt deſiccatiuus, Nulla aqua eſt deſiccatiua, Ergo nulla aqua eſt ignis. Conſtat ꝙ eſſe deſiccatiuum eſt effectus ignis ex ſua aptitudine naturali, & tamen eſt communior quã ignis, quoniam competit etiam terræ. Nam ignis, & terra habent ſiccitatem pro qualitate ſimbola, & inde tam ignis, quam terra ſunt ex ſui natura deſiccatiua. Si autem effectus ſit minus communis, quam cauſa ſua, & tamen notior poteſt per eum demonſtrari cauſa ſua affirmatiuæ in prima figura, vt hic. Omne habens tres angulos eſt figura, Triangulus eſt habens tres angulos, Ergo triangulus eſt figura. Conſtat, ꝙ in plus eſt eſſe figuram, quam habere tres angulos. Nã omne habens tres angulos eſt figura, ſed non econuerſo. Conſtat igitur tibi quomodo demonſtratio, quia fit in eadem ſcientia per cauſam remotam, & per effectum conuertibilem, & non conuertibilem magis communem, & minus communem, notiorem tamen, quam cauſa ſua, & in his omnibus differt a demonſtratione propter quid, quoniam nunquam fit per effectum, nec per cauſam remotam, ſed propinquam, & propriam, aliter non faceret ſimpliciter ſcire, vt docuimus ſupra.

Quantum ad ſecundum principale. ſ. quomodo differant in diuerſis ſcientiis demonſtratio quia, & demonſtratio propter quid, aduerte, quòd de mente Ariſt. tres concluſiones probandæ ſunt.

Prima eſt, ſi aliqua ſcientia ſubalternatur alteri ſecundũ ſe totam, ſubalternata dicit, quia, & ſubalternans dicit propter quicd, ideſt in ſubalternata fit demonſtratio quia, & in ſubalternante demonſtratio propter quid. In quo ſenſu ſubalternatur perſpectiua geometriæ muſica Arithmeticæ, Machinatiua ſtereometriæ, Naualis aſtronomiæ.

Secunda concluſio eſt hęc. Si aliqua ſcientia ſubalternatur alteri non ſecundum ſe totam, ſed ſolum ſecundum partem, ſubalternata quo ad illam partem dicit quia, & ſubalternans propter quid.

Tertia concluſio eſt. Si ſint aliquæ duę ſcientię, quarum vna non ſubalternatur alteri, nec ſecundùm ſe totam, nec ſecundùm partem, cõueniunt autem in aliqua vna propoſitione,

tione, siue conclusione, respectu illius conclusionis altera dicit quia, altera propter quid. Antequam deueniamus ad probationem prædictarum conclusionum, declarandum eũ quid sit scientiam subalternari alteri secundum se totam, quid secundum partem, quid nec secundùm totam, nec secundum partem, & tamen in aliqua vna propositione conuenire.

Tu igitur aduerte, ꝙ tũc vna scientia subalternatur alteri secundũ se totã, quãdo eius subiectũ adæquatũ supponitur secundum se totum subiecto subalternãtis, & nõ differt ab illo nisi addit super illud differentiam accidentalẽ, siue extraneam, & hoc mõ ꝓspectiua secundũ se totã subalternatur geometriæ. Nam subiectum vtriusq; est linea, vel magnitudo, & prospectiuæ subiectum non addit super lineam, aut magnitudinem nisi visuale, quæ est differentia accidentalis lineæ, non enim est de ratione lineę esse visuale, sed esse longitudinem cuius extrema sunt duo puncta: eodem modo subalternatur musica arithmeticæ, quoniam subiectum vtriusque est numerus, sed musica super addit sonorũ est enim musica de numero sonoro. Eodem modo subalternatur machinatiua stereometriæ, quoniã vtriusq; subiectũ est corpus mensurabile, sed machinatiua addit ædificabile, siue ędificatum, ita quod machinatiuę subiectũ est corpus mensurabile ędificabile, siue ędificatum. Eodem modo subalternatur scientia naualis astronomiæ. Vtraque enim considerat corpus cœleste, sed naualis superaddit signum apparens in aere causarum ex motu cęli in aere, vt quando luna habet hallo, aut aer rubet in sero. Sunt enim signa, aut venti, aut tempestatis, aut serenitatis, &c. Vnam autem sciẽtiã subalternari alteri secundum partem est quando pars vnius sciẽtiæ subalternatur alteri, & non tota scientia, & hoc modo pars scientiæ naturalis, quæ est de iride, de qua iam egimus in Meteoris, subalternatur prospectiuę, nam prospectiua est de linea visuali absolute sumpta. Scientia autem de iride est de linea visuali conuersa ad nubẽ roridã, ex qua causatur iris, vt docuimus in epitomate nostro super Meteora Arist. Vnam autem scientiam subalternari alteri, nec secundum totum, nec secundum partem, sed conuenire in aliqua una conclusione, est quando, nec subiectum vnius, nec

nec pars subiecti subalternantur subiecto alterius, sed tan tum respectu alicuius conclusionis vna respicit alteram, vt pote dicentem causam, aut rationem talis conclusionis. Et hoc modo Cirurgia subalternatur Geometriæ, quoad istam conclusionem, Vulnus circulare tardius sanatur, cuius con clusionis cirurgicus nescit causam, vt cirurgicus est, sed hoc accipit a Geometra. Nam si quæratur a cirurgico cur vul nus circulare tardius sanatur, respondebit, quia sic experi tur. Si autem quæratur a geometra, respondebit, qa caret angulis. Nam quia circulus est figura vna linea contenta ca rens angulis, omnis autem figura recti linea habet angulos, vt patet in triangulo, & quadrato, & pentagono. His decla ratis probatur sic prima conclusio. In scientiis subalterna tis secundum totum, ea quæ supponuntur, vt principia, de monstrantur demonstratione propter quid in subalternan te, ita quod principia scientiæ subalternante sunt conclu siones demonstratæ a priori, ergo subalternans dicit quid de principiis, & etiam de conclusionibus subalternatæ ipsa vero dicit quia, v. g. Musicus, tenet quod in diapason est proportio sexquialtera. Arithmeticus autem diffinit pro portionem sexquialteram, & probat a priori inter 6. & 4. esse proportionem sexquialteram. Musicus vero supponit quia sic est. Constat ergo prima conclusio.

Secunda vero sic probatur ad mentem Arist. Philosophia naturalis, quæ quo ad partem de iride subalternatur prospe ctiue, dicit quia, prospectiua dicit propter quid. Sicut, & geometria dicit propter quid de aliquo, de quo prospectiua dicit, quia.

Sed aduerte, quod pars philosophiæ naturalis, quę est de iride, non solum subalternatur prospectiue, sed etiam geo metriæ. Nam linea visualis reflexa in nube, de qua conside rat physicus in scientia de iride, subalternatur lineæ visuali, de qua considerat prospectiuus, & linea visualis subalterna tur lineæ absolutę sumptæ, de qua considerat geometra, er go pars philosophię naturales, quæ est de iride, mediante prospectiua subalternatur geometriæ.

Tertia autem conclusio sic manifestatur ad mentem Ari stot. licet scientia medicinę, & geometria non subalternen tur secundum totum, nec secundum partē, tamē conueniūt

in consideratione huius conclusionis. Vulnus circulare tardius sanatur de qua conclusione medicus, siue cirurgicus dicit quia. Experitur enim sic esse. Geometer autem vt descendit in medicinam dicit propter quid. Scit enim geometer circulum non habere annulum, & hoc est scire causam propter quam vulnus circulare tardius sanatur. Nam vbi est angulus partes sunt propinquiores, ex consequenti citius coniugũtur, hinc est quod vulnus triangulare citius sanatur, ex opposito vulnus circulare tardius sanatur, quia in circulo partes æque distant à centro, & ideo vulnus circulare non sanatur nisi paulatim per totum circuitum, ex consequenti tardius sanatur.

Constat igitur tibi, quomodo, & quibus, & quot modis differunt demonstratio quia, & propter quid in eadem sciẽtia, & in diuersis. Hæc de præsenti capite dicta sint.

In qua figura syllogistica fiat præcipua demonstratio qua facit scire simpliciter. *Cap. VIII.*

IN octauo capite inuestigandum est cum sint tres figuræ syllogismorum, vt docuimus in tractatu de Syllogismo formali, in qua fiat demonstratio potissima. & hic duo videnda sunt.

Primo, quod in prima figura præcipue fit demonstratio propter quid.

Secundo, quoniam in prima figura concluditur vniuersalis affirmatiua, & vniuersalis negatiua, vt patet in barbara, & cœlarent, & quoniam omnis demonstratio potissima procedit ex veris, & primis, & immediatis, siue sit affirmatiua, siue negatiua, ideo declarandum est quomodo non solum vniuersalis affirmatiua, sed etiam negatiua propositio potest esse immediata.

Quantum ad primum ponitur hæc conclusio. Demonstratio potissima tam affirmatiua, quàm negatiua fit præcipue in prima figura. Affirmatiua quidem in barbara, Negatiua autem in cœlarent, & probatur sic. Prima figura facit magis, & simpliciter scire, ergo in ea fit demõstratio potissima, siue sit affirmatiua, siue nega. Patet cõsequẽtia quoniã vt docuimus supra finis demõstrationis potissimę est facere

ſcire ſimpliciter,ergo in ea figura pręcipue fiet,quę facit ſci re ſimpliciter. Antecedēs autem.ſ. quod prima figura faciat ſcire ſimpliciter, probatur quatrupliciter ad mentem Ariſt.

Primo ſic,ſciētię mathematicę, vt arithmetica,& geometria,& perſpectiua,q̄ ſunt certiſſimæ ſcientiæ, demonſtrant concluſiones ſuas in prima figura. Probant.n. concluſionē vniuerſalem in qua paſſio prędicatur adæquate de ſuo ſubiecto per præmiſſas vniuerſales, vt quod omnis triangulus habet tres æquales duobus, eo quod omnis triāgulus habet angulum extrinſecum æqualem duobus angulis intrinſecis ſibi oppoſitis,ergo ſignum eſt, quod prima figura facit magis,& ſimpliciter ſcire.

Secundo ſic, in prima figura ſemper aut frequenter ſyllogizatur per medium propter quid, ergo facit magis, & ſimpliciter ſcire. Patet conſequentia, quoniam quando ſyllogizatur per medium ꝑꝑ quid, fit demonſtratio propter quid, hæc aūt vt docuimus ſupra facit ſcire ſimpliciter, ergo &c. Antecedens autem probatur, quoniam quādo ſyllogizatur concluſio per medium propter q̄d, ſemper aut frequentius concluditur vniuerſali affirmatiua. vt quando cōcludimus omnem hominem eſſe riſibilem, eo quod omnis homo eſt aīal rationale. Sed vniuerſalis affirmatiua non concluditur niſi ī prima figura,ergo illa facit magis,& ſimpliciter ſcire.

Tertio ſic, in prima figura demonſtramus diffinitionem de definito vniuerſaliter,& nō in ſecunda,nec in tertia, ergo prima facit magis,& ſimpliciter ſcire. Antecedens patet, quoniā cū diffinitio conueniat omni cōtēto ſub diffinito, demonſtramus eam in barbara, vt patet quando demonſtramus diffinitionem materialem per formalē de diffinito, vt hic,Omne animal rōnale eſt quid compoſitum ex corpore, &anima intellectiua. Omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt,quid compoſitum ex corpore, & anima intellectiua. Quod aūt,nec in ſecunda,nec in tertia figura poſſimus demonſtrare diffinitionem de diffinito vniuerſaliter,& affirmatiue patet diſcurrenti per oēs modos earū. Conſequētia vero probatur, quoniam potiſſimum ſcire noſtrum eſt,quādo ſcimus diffinitionem de ſuo diffinito. Cōſtat ergo quod prima figura facit magis,& ſimpliciter ſcire.

Quarto ſic,prima figura nō indiget ſecūda,nec tertia,ſed

econuerſo,ergo facit magis,& ſimpliciter ſcire. Antecedẽs probatur, quoniam modi primę figuræ concludentes directe ſunt modi perfecti,nec indigent reduci ad alios, ſed alii ad ipſos;vt docuimus in tract. de ſyllogiſmo formali, ergo prima figura non indiget ſecunda,nec tertia,ſed econuerſo.

Conſequentia autem patet, quoniam prima facit ſcire ꝑ ſeipſam, ſecunda autem, & tertia non per ſeipſas,ſed per reductionem ad primam,quod autem facit ſcire per ſeipſum, magis & perfectius facit ſcire, quã quod facit ſcire ꝑ aliud. Conſtat ergo,ꝙ prima figura facit magis ſcire, quam ſecunda,& tertia.

Quantum ad ſecundum, vt ſcias quando propoſitio vniuerſalis negatiua eſt immediata prius oportet te cognoſcere quando,& quot modis fiat mediata,deinde per oppoſitũ faciles ſcies quando, & quomodo fiat immediata.

Tu igitur aduerte, ad mentem Ariſt.in i.Poſter. ad hoc quod vniuerſalis negatiua ſit mediata,id eſt habeat mediũ, per quod demonſtrari poſsit à priori,oportet alterum extremorum,aut vtrunq; eſſe in aliquo toto,id eſt ſubiectũ, aut prædicatum,aut vtrunque cõtineri ſub aliquo ſuperiori genere,quod ſit genus ſubalternum,aut generaliſſimũ ex quo fundamento ſequitur quod vniuerſalis negatiua,poteſt tribus modis fieri mediata,& demonſtrabilis concluſio,

Primo, quando prædicatum continetur ſub aliquo ſuperiori,ſubiectum autem ſub nullo, in quo ſenſu hæc eſt mediata, Nulla ſubſtantia eſt calor. Nam licet ſubſtantia non habeat genus,ſub quo contineatur: quoniã eſt genus generaliſſimum,habet tamen calor, quoniam cõtinetur ſub paſſibili qualitate,& hæc ſub qualitate, ſicut ſubalternum ſub generaliſſimo. Vnde prædicta propoſitio poteſt ſic demonſtrari à priori ĩ ſecũda figura,in cameſtres.Oĩs calor ẽ qualitas,Nulla ſubſtãtia ẽ qualitas,Ergo nulla ſubſtãtia ẽ calor.

Secunda, quando ſubiectum continetur ſub aliquo ſuperiori,prædicatũ vero ſub nullo, in quo ſenſu hæc eſt mediata,nulla virtus eſt quantitas, hæc poteſt demonſtrari in prima,& ſecunda figura à priori.. In prima quidem ſic. Nulla qualitas eſt quantita, Omnis virtus eſt qualitas, Ergo nulla virtus eſt quantitas. In ſecunda autem ſic. Nulla quantitas eſt qualitas, Omnis virtus eſt qualitas, Ergo nulla

nulla virtus est quantitas.

Tertio, quando subiectum, & prædicatum continentur sub aliquo superiori genere, in quo sensu hæc est mediata, nullum vitium est virtus, & potest demonstrari à priori in prima, & secunda figura. In prima quidem sic, nullũ vituperabile est virtus, omne vitium est vituperabile, ergo nullũ vitium est virtus. In secunda autem sic, omnis virtus est laudabile, nullum vitium est laudabile, ergo in camestres, nullum vitium est virtus. Constat igitur tibi quot modis contingit fieri vniuersalis negatiua mediata.

Ad hoc aũt quod fiat immediata oportet quod neutrum extremorum contineatur sub aliquo superiori genere, ex cõsequenti quando vnum prædicamentum negatur vniuersaliter de alio, est propositio immediata. Vnde hæc est immediata, nulla substantia est quantitas, & hæc, nulla quantitas est qualitas, & sic de aliis.

Pro cuius notitia aduerte, quod vt tibi manifestum erit in iii. Metaph. ens non est superius ad decem prædicamenta, vt genus, nec descendit in ea, vt genus in species: quoniã non est vniuocum, sed analogum, vt docuimus in tractatu de quinque prædicabilibus, & ens non habet differentias essentiales, quibus diuidatur, & quibus constituat diuersas species, sicut inueniuntur in quolibet genere vt docuimus in tractatu de quinque prędicabilibus. Descendit autem per seipsum in decem prędicamenta, & ideo sunt primo distincta, siue primo diuersa, nullum omnino medium vniuocum habentia, & hac de causa propositio vniuersalis negatiua, cuius extrema sunt duo prædicamenta, est immediata, & inde monstrabilis simpliciter, & hinc est quod dicit Aristoteles coordinationes prædicamentorum esse impermixtas. Nam sicut nulla substantia est quantitas, sic nullum genus substãtiæ est genus quantitatis, nec species substantię est species quantitatis, & idem intellige de omni prædicamento. Hoc autem intellige formaliter, & non realiter, vt tibi declarabitur in iii. Phys. quando declarabitur tibi quomodo actio, & passio sunt idem realiter; & tamen constituunt duo prędicamenta. quoniam distinguuntur formaliter. nec formaliter sumpta vnũ prædicatur de altero. Hæc est enim falsa, Actio est passio, licet hæc sit vera, Res, quæ est actio, est passio.

Constat igitur quę & quomódo fiat propositio vniuersalis negatina immediata. Et hęc dicta sint de cap.viii.

De syllogismo generante in nobis ignorantiam. Cap. IX.

IN nouo cap.agendum est de syllogismo opposito demõstrationi, per quem generatur in nobis ignorantia, & error, sicut ꝑ demonstrationem generatur in nobis scientia.

Tu igitur in primis aduerte, ꝙ vterque syllogismus est bonus de forma, fiunt enim in modo debito, & figura. sed non vterque est bonus de materia, vt tibi declarabitur. Nã syllogismus, per quem acquirimus scientiam, est semper ex pręmissis veris,& de cõclusionibus veris, vt declaratum est supra. Syllogismus autem per quem fit in nobis ignorantiã & deceptio, licet sit plerũq; bonus đ forma, tamẽ nõ de materia, quoniã aut syllogizãtur cõclusio falsa ex vtraque præmissa falsa, aut ex altera falsa, vt tibi manifestabimus infra.

His igitur præpositis ad resolutionem procedendo duo agenda sunt. Primo, præponentur distinctiones de ignorantia in sensu de quo hic intendit Arist. Secundo, considerabimus de singulis membris.

Quantum ad primum aduerte, quòd de mente Arist. in i. Poster. Ignorantia prima sui diuisione diuiditur in ignorãtiam prauæ dispositionis, & in ignorantiam simplicis negationis. Ignorantia prauæ dispositionis est deceptio causata in nobis vel possibilis causari per syllogismum peccantem in materia. Talis est ignorantia opinantis diametrum esse commẽsurabilem costæ: quoniam sibi fit talis syllogismus: omnes quantitates continuę, & finitæ, sunt adinuicem commensurabiles, sed diameter, & costa sunt quantitates continuæ, & finitæ: ergo sunt adinuicem commẽsurabiles, ex talis syllogismo generatur in eo ignorantia prauę dispositionis, per quam decipitur, quoniam non aduertit maiorem esse falsam apud geometriam.

Ignorantia simplicis negationis ex simplex carentia veræ notitiæ alicuius conclusionis in intellectu, eo qđ nõ habet principia ad illam, aut ex ætate, aut ex ineruditione, in quo sensu dicimus infantem ignorare philosophiam, & rusticũ ignorare geometriã, & de hac cõsiderabimus in parte

vltima

vltima huius capitis, & declarabimus vnde proueniat, non quidem ex syllogismo, sed aliunde.

Secunda distinctio, ignorãtia prauæ dispositionis potest esse circa propositiones immediatas, & mediatas. Exemplũ primi, vt ille, qui credit, partem esse maiorem toto. Exemplum secundi, vt ille, qui credit non omnem triangulum habere tres angulos æquiualentes duobus angulis rectis.

Tertia distinctio, ignorantia prauæ dispositionis, siue sit circa propositiones immediatas, siue mediatas, potest esse circa propositionem affirmatiuam, & negatiuam. Exemplũ primi, vt ille, qui credit esse quod non est, vt extra mundum esse vacuum, quod tamen non est, vt tibi declarabitur in i. cœli. Exemplum secundi, vt ille, qui credit non esse ꝙ est, vt qui credit cœlum non esse corpus finitum, quod tamen est finitum.

Quarta distinctio, ignorantia prauæ dispositiones, siue sit circa propositiones mediatas, siue immediatas, siue affirmatiuas, siue negatiuas potest esse duplex. s. simplex, & syllogistica. Simplex est deceptio facta in aliquo absque argumẽtatione: vt quando quis credit ex sola imaginatione sua, & non aliqua rõne ductus mundum esse infinitum, vel credit simpliciter alicui sic dicenti, dato quod nullam afferat rationem. Syllogistica est illa deceptio, quæ fit per argumentationem, qua ligatur respondens, vtpote nesciẽs soluere, hoc mõ deceptus est Zeno negans motũ, quoniã nesciuit hoc argumentũ soluere. Si aliquid mouetur, aut mouetur in pleno aut in vacuo, nõ primo, q̃a duo corpora nõ possũt esse simul, nõ secũdo, q̃a nõ datur vacuum, ergo nõ datur motus.

Quantum ad secundum, præmissis dictis distinctionibus videñdum est primo, quomodo syllogizabilis est propositio. vniuersalis affirmatiua immediata, & falsa. Secũdo quõ syllogizabilis est propositio vniuersalis negatiua immediata, & falsa, tertio quõ syllogizabilis est propositio negatiua vniuersalis mediata, & falsa, quarto modo syllogizabilis est propositio vniuersalis affirmatiua mediata, & falsa.

Quantum ad propositionem vniuersalem affirmatiuam immediatam, & falsam, aduerte, quod non potest syllogizari nisi in prima figura, scilicet in barbara, quoniã in secũda non concluditur nisi negatiua, & in tertia non concluditur nisi

nisi particularis. Potest autem vt docet Arist. in primo posteriorum. Syllogizari per syllogismum ignorantiæ tribus modis. Primo, per duas præmissas falsa in toto, id est vniuersaliter, v.g. Volo syllogizare istam, Omnis quãtitas est qualitas, & arguo sic. Omnis substantia est qualitas. Omnis quantitas est substantia, ergo omnis quantitas est qualitas, patet quod conclusio, & vtraque præmissarum est falsa vniuersaliter, quoniam suæ contrariæ sunt veræ vniuersaliter vt patet. Secundo, per duas præmissas falsas in parte, & non in toto, v.g. Volo syllogizare ista. Omnis substãtia est quãtitas, & arguo sic. Omne imperfectum est quantitas, omnis substantia est imperfecta, ergo omnis substantia est quantitas. Patet quod conclusio est falsa in toto; quoniam sua cõtraria est vera in toto, & vtraque pręmissarum est falsa, sed non in toto, quoniam vtraque istarum est vera, aliquod imperfectum est quantitas, & aliquod imperfectum non est quantitas. Similiter vtraque istarum est vera, aliquod imperfectum est substantia, & aliquod imperfectum non est substantia. Tertio, per maiorem veram, & minorem falsam v.g. Volo syllogizare istam. Omnis substantia est quantitas, & arguo sic. Omnis linea est quãtitas, hæc est vera. Omnis substantia est linea, hæc est falsa, ergo omnis substãtia est quantitas.

Sed dices, nũquid potest syllogizari ex maior falsa, & minor vera, sicut syllogizatur ex maior vera, & minor falsa.

Respondetur, quod non nisi in duobus casibus, primo sumendo pro medio terminum transcendẽtem, vt hic. Omne ens est quantitas omnis substantia est ens, ergo omnis substantia est quantitas. Si autem sumatur pro medio, ter. prædicamentalis, puta generalissimum alicuius prædicamẽti, vtraque præmissa erit falsa, vt hic. Omnis qualitas est quantitas, Omnis substantia est qualitas. Ergo omnis substantia est quantitas. secundo si arguatur per regulam ante prædicamentalem, vt hic, Omnis substantia est numerus, Omnis numerus est quantitas, Ergo omnis substantia est quantitas. Si autẽ arguatur formaliter in prima figura non est possibile maiorem est falsam, & minorem veram nisi vt diximus sumatur pro medio ter. transcendens.

Quantum ad propositionem vniuersalem negatiuam im-

mediatam, & falſam aduerte, ꝙ eſt ſyllogizabilis per ſyllo giſmum ignorantię in prima, & ſecunda figura quoniam in vtraque concluditur vniuerſalis negatiua, non autem in ter tia, quoniam in ea, tantum particularis negatiua, & affirma tiua concluditur. Poteſt autem ſyllogizari duobus modis, vt patet per Ariſt. in 1. Poſter.

Primo, quidem ex duabus falſis, & ex altera falſa in pri ma figura. Exēplum primi, Hęc eſt vniuerſalis negatiua im mediata, & falſa. nullus homo eſt animal. Nā ſicut propoſi tio affirmatiua vniuerſalis, in qua prædicatur diſſinitio, vel pars diffinitionis de diffinitio ē immediata & vera, quo niā inter diffinitionem, & diffinitum, nullum cadit mediū, ſic eius negatiua vniuerſalis eſt immediata, & falſa. Hęc igi tur nullus homo eſt animal, poteſt ſyllogizari ſic in prima figura ex duabus falſis. Nullus aſinus eſt animal. Omnis hō eſt aſinus. Ergo nullus homo eſt animal. Conſtat quòd hic & concluſio & vtraque præmiſſa eſt falſa. Exemplum ſecun di. Syllogizo eandem concluſionem ſic. Nullus lapis eſt ani mal. Omnis homo eſt lapis, ergo nullus homo eſt animal. Conſtat quod ibi maior eſt vera & minor falſa. Poteſt etiā ſyllogizari ex ma. falſa & min. vera, vt hic nullū riſibile eſt animal, hæc eſt falſa, Omnis homo ē riſibilis, hæc eſt vera, Ergo nullus homo eſt animal.

Secundo, ſyllogizabilis eſt in ſecunda figura ex vtraque falſa, & ex altera falſa ſiue ſit ma. ſiue min. Exēplum primi. Sumo hanc, Nullus homo eſt animal, & arguo ſic in came ſtres. Omne animal eſt rationale, hæc eſt falſa. Nullus hō eſt rationalis, hæc eſt falſa. ergo nullus homo eſt animal, Exemplum ſecundi. Sumo eādem, & arguo eſt lapis ſic, nul lū animal eſt lapis hæc eſt vera. Omnis homo eſt lapis, hæc eſt falſa, Ergo in celarent nullus homo eſt animal. Item po teſt eſſe maior falſa, & minor vera. Vt ſumo eandem, & ar guo ſic, nullum animal eſt riſibilis, hæc eſt falſa. Omnis ho mo eſt riſibilis. Ergo nullus homo eſt animal.

Quantū ad vniuerſalem negatiuam mediatam, & falſam qualis eſt iſta, nullus homo eſt ſubſtantia [nam inter prędi catum, & ſubiectum cadūt multa media, per quæ poteſt ſyl logizari, ſcilicet animal, corpus animatum, corpus, vt patet in arb. Porph. ideo eſt mediata] aduerte ꝙ eſt ſyllogizabilis

per

per syllogismum ignorantiæ in prima,& secunda figura.
Exemplum primi,Sumo istã,nullus homo est substantia,& arguo sic,nullum animal est substãtia, omnis homo est animal,ergo nullus homo est substantia. Exemplum secundi. Sumo eandem,& arguo sic, nulla substantia est corpus, omnis homo est corpus, ergo nullus homo est substantia.Constat ergo quòd est syllogizabilis,in prima, & secũda figura. Potest autem ad mentem Arist.sy logizari duobus modis.

Primo,in prima figura potest syllogizari ex vtraque præmissa falsa,ex altera falsa,id ẽ maiore,sed minore vera. Exẽplum primi,Sumo istam, Nullus homo est substantia,& arguo sic,Nullus lapis est substantia, Omnis homo est lapis, Ergo nullus homo est substantia.Exemplum secũdi de ma. falsa.Sumo eandem,& arguo sic.Nullum animal est substãtia,Omnis homo est animal, Ergo nullus homo est substantia,patet ꝙ maior & falsa,& minor vera.Et aduerte, ꝙ non potest syllogizari in prima figura, ita quòd maior sit vera, & minor falsa si sumatur mediũ proprium.i.ꝙ est eiusdem prędicamenti cum extremis conclusionis, si autem medium sit alterius prædicamenti ab extremis,vt patet in primo Posteriorum tunc non est proprium, sed dicitur extraneum,& tunc potest syllogizari vniuersalis negatiua media, & falsa est maior vera,& minor falsa,v.g.Sumo hanc nullus homo est substantia,& arguo sic.Nulla albedo est substantia, hæc est vera,Omnis homo est albedo,hæc est falsa, ergo nullus homo est substantia. Constat igitur quomodo vniuersalis negatiua mediata & falsa est syllogizabilis in prima figura, ex vtraque præmissa falsa,& est maior falsa, & minor vera, & ex maior vera,& minor falsa.

Secundo, potest syllogizari in secunda figura ex vtraque pręmissa falsa in parte,& ex altera pręmissa siue sit maior siue minor.Exemplum secundi. Sumo hanc,nullus homo est substantia, & arguo sic, Nulla substantia est albedo, Omnis homo est albedo, Ergo nullus homo est substantia.Ibi maior est vera,& minor falsa. Quod autem ma.possit esse falsa,& min. vera, patet hic, Omnis substantia est albedo, Nullus homo est albedo,Ergo nullus homo est substantia. Exemplum primi,Sumo eandem, & arguo sic. Omnis substantia est imperfecta, hæc est falsa in parte, quoniã aliqua

ſubſtantia eſt perfecta, & aliqua imperfecta. Nullus homo eſt perfectus, hęc eſt falſa in parte, quoniam inter homines aliquis eſt perfectus, aliquis imperfectus, Ergo nullus homo eſt ſubſtantia.

Dixi ex vtraque præmiſſa falſa in parte, quoniam nō poteſt vtraque eſſe falſa ex toto, quoniam non poteſt inueniri medium, quòd ſit vniuerſaliter in omni cōtento ſub vna extremitatum, & vniuerſaliter remotū ab alia. Vnde tale medium vel eſt ſimpliciter extraneum cuilibet extremitatum, vel conueniens alicui illarum, Si primum, ſemper negatiua erit vera, ſi ſecundum, nunquam quælibet præmiſſarū erit falſa in toto, v. g. Quia color eſt omnino extraneus ab homine, & à ſubſtantia, ſi arguatur ſic. Nulla ſubſtantia eſt color, Omnis homo eſt color, Ergo nullus homo eſt ſubſtantia, patet quod maior eſt vera. Quia vero lapis ē extraneus ab homine non autem à ſubſtantia, cum ſit ſubſtantia, ſi arguatur ſic. Nulla ſubſtātia eſt lapis. Omnis homo eſt lapis, Ergo nullus homo eſt ſubſtantia, patet quod maior non eſt falſa in toto, quoniā aliqua ſubſtātia eſt lapis, & aliqua nō. Cōſtat ergo qūo vtraq; premiſſa nō pōt eſſe falſa in toto.

Quantum ad propoſitionem vniuerſalem affirmatiua mediatam, & falſam aduerte, ꝙ nō eſt ſyllogizabilis niſi in prima figura ſicut nec ꝓpoſitio vniuerſalis affirmatina immediata, & falſa. Nam vt docuimus in tract. de ſyllogiſmo formali, tantum in prima figura, & in primo modo cōcludi aut vniuerſalis affirmatiua ex duabus vniuerſalibus affirmatiuis, poteſt autem per ſyllogiſmum ignorantię ſyllogizari in prima fig. duobus modis ad mentem Ariſt. in 1. Poſter. Primo, ex vtraque præmiſſa falſa, quando ſyllogizatur per medium quod eſt extraneū ab vtraque extremo. v.g. Sumo hanc, omnis homo eſt ſapor & arguo ſic. Omnis lapis eſt ſapor, Omnis homo eſt lapis, Ergo omnis homo eſt ſapor patet vtranque eſſe falſam, quoniam medium ſumptum, id eſt lapis, non prædicatur de ſapore, nec de homine. Secundo, ex altera præmiſſarum exiſtēte falſa, & hoc tripliciter, quia aut medium eſt aroprium, aut extraneum: ſi proprium tunc maior erit falſa, & minor vera, v.g. Sumo hanc, Omnis homo eſt circulus, & arguo ſic. Omne animal eſt circulus, Omnis homo eſt animal, Ergo omnis homo eſt circulus. patet

maiorem

maiorem esse falsam,& minorem veram,quoniam medium idest animal prędicatur de homine. Si est extraneũ, hoc du pliciter, quoniam aut extraneum est solum a minore extre mitate,& tũc maior erit vera,& minor falsa.v.g.sumo hãc, Omnis homo est triangulus,& arguo sic. Omnis figura ha bens tres angulos est triãgulus, Omnis homo est figura ha bens tres angulos,Ergo omnis homo est triangulus. Patet maiorem esse veram,& minorem falsam, quoniam habere tres angulos est remotum ab homine, & extraneum, est au tem proprium triangulo, aut extraneum est solum a maio re extremitate non autem à minore, & tunc maior tan tum erit falsa,sed minor vera. v. g. Sumo hanc, Omnis ho mo est color, & arguo sic. Omne aĩal est color, Oĩs homo est animal,Ergo omnis homo est color. Patet maior tãtum esse falsam,eo quod medium, idest animal est extraneum a colore. Constat igitur tibi quibus modis est syllogizabilis propositio vniuersalis affirmatiua mediata,& falsa. Hęc de ignorantia prauę dispositionis dicta sint.

Nunc agendum est de ignorantia simplicis nagationis, puta de ignorantia coloris,quæ est in cęco,& ignorantia so norum,quę est in surdo,& hic duo agenda sunt. Primo, de clarandum est, vnde proueniat de necessitace talis ignoran tia,ita quòd est impossibile aquirere per inuentionem pro priam suum oppositum, idest scientiam tali ignorantię op positam.Secnndo,probandum est intentum.

Quãtum ad primum aduerte, quòd ad mentem Arist. in 1.Poster.huius radix ignorantiæ est carentia,siue esse priua tum aliquo sensu a natiuitate.v.g.Si quis nascitur cęcus nõ potest per suam intentionem habere notitiam de colore, & sic de necessitate ignorat, quid sit color, quomodo immu tat visum,quomodo distinguuntur species suę,&c.

Idem intellige de priuato quocũque alio sensu, ita ꝙ de ficiente nobis aliquo sensu, necesse vt ignoremus subiectũ illius siue obiectum,& proprietates talis obiecti, & conten ta sub eo.

Et aduerte, quòd semper hic loquimur de scientia obie cti sensibilis, quæ possit haberi per inuentionẽ distincte & determinate per ꝓprios conceptus. Hanc enim probauims impossibile haberi si caremus sensu talis, vel talis obiecti.

Quantum ad secundum, probandum est intentum ppositum, quòd sub tali conclusione formatur. Deficiente nobis aliquo sensu, est impossibile habere scientiam de sensibilibus illius sensus. Pro illius probatione, præmitto ad mentē Arist. quod omnis vera notitia scientifica si debet haberi p inuentionem, oportet quod habeatur aut per demonstrationem, aut per inductionem. Nam omnis notitia complexa habita per discursum, est notitia alicuius vniuersalis conclusi ex præmissis vniuersalibus veris, vel conclusę ex singularibus sufficienter enumeratis. Primo, modo habetur per demonstrationem. Secundo, modo per inductionem, vt patet ex diffinitione demōstrationis, & inductionis, quas assignauimus supra. Hoc supposito probatur sic conclusio præposita; omnis notitia scientifica alicuius obiecti sensibilis habetur ex inuentione, aut per demonstrationem, aut per inductionem, hæc patet ex supposito. Sed siue habeatur per demonstrationem, siue per inductionem, necessarius est nobis sensus illius obiecti sensibilis. nam si habetur per inductionem, cognoscitur vniuersale per singularia: singularia autē non cognoscimus nisi per sensum. est enim sensus singularium, v. g. non possum per inductionem cognoscere hāc vniuersalem, Omne reubarbarum purgat coleram, nisi per sensum experiar & hoc & hoc & hoc reubarbarum, & sic de singulis purgare coleram.

Si autem habetur per demonstrationem arguitur sic. Oīs demonstratio est ex vniuersalibus & vniuersalis cognoscūtur per singularia. cuius signum est, ꝙ etiam mathematica, quæ videntur abstracta à materia sensibili, vt tibi declarabitur in 3. Metaph. & in 2. Phys. nō cognoscuntur nisi per singularia, v. g. Cognosco hanc vniuersalem, Omnes recti anguli sunt æquales, quia video hos esse æquales, & illos, & illos, & sic de singulis.

Constat ergo ꝙ siue acquiramus notitiam scientificam de obiectis sensibilibus per inductionem, vel per demonstrationem, necessarius est nobis sensus. Et sic patet, quòd deficiente nobis aliquo sensu, impossibile est nos habere scientiam illius sensus, ex consequenti oportet nos persistere in ignorantia simplicis negationis obiecti sensibilis talis sensus. Hæc de præsenti capite dicta sunt.

De

De processu demonstrationis in infinitum. Cap. X.

IN cap. X. agendum est de processu demonstrationis in infinitum, & hic quattuor principaliter agenda sunt.

Primo, ꝙ in demonstrationibus non contingit procedere in infinitum in prædicatis quidditatiuis.

Secundo, ꝙ non in prædicatis substantialibus.

Tertio, ꝙ non in prædicatis accidentalibus.

Quarto, ꝙ nullo modo.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ prædicata quidditatiua sunt prædicata diffinitiua, vt animal est prędicatum quidditatiuum de homine, quoniam ingreditur eius diffinitionē, & sensitiuum est prædicatum quidditatiuum de animal, & sic ascende in arb. Porph.

Tu igitur aduerte, ꝙ procedere in infinitum in prædicatis quidditatiuis est non dare statum in diffinientibus, & diffinitis, ita ꝙ non possumus assignare primum diffiniens, supra ꝙ non sit aliud, nec vltimum diffinitum infra quod non sit aliud, & quoniam Aristot. in 1. Poster. in hac materia est maxime diffusus, ideo ne addiscentis, & nouitii ingenium confundatur, compendiose procedendū est. Sufficient igitur tibi pro nunc duæ conclusiones.

Prima est. In demonstrationibus affirmatiuis nō est processus in infinitum in prædicatis quidditatiuis, probatur sic. Si datur talis ꝓcessus in infinitū, nullum diffinibile, vel diffinitum poterit perfecte cognosci per diffinitionem suā. quòd est falsum: falsitas cōsequentis patet, quoniam si per diffinitionem rei non perfecte rem ipsam cognoscimus de nullo dabitur perfecta, & distincta cognitio, quoniam sola diffinitio indicat nobis rei scibilis naturam per prædicata essentialia, vt tibi manifestabitur in 7. Metaphysicæ. Consequentia autem sic manifestatur. Sumo hominem, vt diffinibile per animal rationale, & arguo sic. Si per diffinitionem hominis, debet homo perfecte cognosci, oportet quālibet partē diffinitionis suæ perfecte cognoscere, ergo oportet perfecte cognoscere animal, & cum animal diffiniatur ꝑ sensitiuum, oportet sensitiuum perfecte cognoscere, & cum sensitiuum diffiniatur per animatum, oportet animatum perfecte cognoscere, & animatum diffinitur per corpus, &

corpus per ſubſtantiam,& ſubſtantia per ens,& ens per a,& a,per b,& b,per c,& ſic in infinitum,non poterunt oia diffinita, & diffinientia cognoſci, quoniam non poſſunt infinita pertransiri,& deuenire ad primum, quo ignorato impoſſibile eſt poſteriora cognoſcere, vt tibi declarabitur in primo phyſ.Ergo conſtat tibi, quòd si eſt proceſſus in infinitũ in demõſtrationibus quo ad prędicata quiddititatiua, nulla res poterit per diffinitionem ſuam perfecte, & diſtincte cognoſcere, & sic aufertur ab intellectu humano omnis vera, & diſtincta ac perfecta,cuiuſcunque obiecti ſcientia.

Secunda conclusio eſt hæc. Si non eſt proceſſus in infinitum in demonſtrationibus affirmatiuis, ergo nec in negatiuis,probatur hæc condictionalis sic. Nunquam contingit ſyllogizare conclusionem negatiuam, nec si eſt mediata reduci ad immediatam,nisi altera prę miſſarum exiſtente affirmatiua,nam ex puris negatiuis non valet argumentum, ergo nulla apparet ratio, ꝙ poſſit eſſe proceſſus infinitus in negatiuis ſtante proceſſu finito in affirmatiuis.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ prædicatum ſubſtantiale ad mentem Ariſt. in primo Poſteriorum eſt illud, ꝙ significat totum ſubiectum aut partem ſubiecti,& eſt in eodem prædicamento ſubſtantiæ, sicut ſubiectum. Exemplum primi. Subſtantia ſensitiua eſt prædicatum ſubſtantiale de animali. Exemplum ſecundi. Corpus eſt prædicatum ſubſtantiale de homine, eſt enim corpus pars hominis compositi ex corpore,& animali, & tale prædicatum ſubſtantiale tam primo,quàm ſecundo modo diſtinguitur contra prædicatum accidẽtale eo quòd illud non eſt ſubiectum, nec pars ſubiecti, ſed significat aliquid in ſubiecto vt cũ dico homo eſt albus significat albedinem ineſſe homini. Hoc declarato ponitur hęc conclusio. In demonſtrationibus non eſt proceſſus in infinitum in prædicatis ſubſtantialibus, neque aſcendendo ſurſum,ſcilicet ad magis,& magis vniuerſalia sine ſtatu,neque deſcendo deorſum, ſcilicet ad minus, & minus communia sine ſtatu,neque circulariter.

Prima pars sic probatur. Si eſt proceſſus in infinitum in aſcendendo,ergo nihil poſſemus ſcire,quòd eſſet de prędicamento ſubſtantię per diffinitionem ſuam,quod eſt falſum, cõſequẽtia sic deducitur cum diffinitio cõſtet ex genere, &

differentia,

differentia, si illud sciretur per genus, & differentiam, & esset processus in infinitum in ascendendo genera essent infinita & non esse deuenire ad generalissimum, & oporteret ea omnia perfecte cognoscere, modo cōstat quod esset impossibile omnia illa perfecte cognoscere,, quoniam non est infinita pertransire, ergo constat ꝙ sit de prædicamento substantiæ per diffinitionē, si est processus in infinitum in prędicatis substantialibus in ascendendo.

Secunda pars sic probatur, non est processus in infinitum in ascensu, ergo nec in descensu, antecedens patet ex probatione primæ partis, consequentia probatur, quoniam in descensu est deuenire ad singulare, vt patet descendendo per arborem Porph. puta vsque ad Socratem & Plato sub homine. In singulari autem est status, quoniam singulare, vt singulare de nullo inferiori prædicatur.

Tertia pars sic probatur, si est processus in infinitum circulariter in prędicatis substātialibus .i. quę sunt de pdicamēto substantiæ, sequitur ꝙ omnia genera de prędicamento substantiæ de se inuicem ęqualiter prædicantur, ꝙ est falsum, quoniam essent conuertibilia, sicut homo, & risibile, & vnum non esset vniuersalius alio, & sic auferetur ordo lineæ prædicamentalis, in qua disponuntur species, & genera secundum sub & supra vsque ad generalissimum, vt docuimus in tractatu de prædicamentis. Consequentia vero sic porbatur, si datur talis processus in prędicamento substantiæ, ergo sequitur ꝙ postquam demonstrauero hominem esse animatum, quia est animal, & hominem esse corpus, quia est animatus, & hominem esse substantia, quia est corpus, per circulum reuertar, & demonstrabo substantiam esse hominem per hoc medium, quòd est animal, sic arguendo. Omne animal est homo, Omnis substantia est animal, Ergo omnis substantia est homo. Constat autem, quòd hęc demonstratio non esset de conclusione nec vera, nec ex veris, nisi substantia, & animal, & homo essent ęqualis prædicationis de se inuicem, sicut sunt ęqualis prędicationis, homo rationale, & risibile, & quod dico de substantia, & animali, & homine idem intellige, de animatu, & corpore, & substantia. Cnm igitur ex tali processu destruatur ordo prędicamentalis, non est admittendus. Manifestum ergo est ꝙ

demonstratio

demonstratio non procedit in infinitum in prædicatis substantialibus, neq; sursum, neq; deorsum, neq; per circulum.

Quantum ad tertium probandum est, q̄ in demonstratione non proceditur in infinitum in prædicatis accidentalibus: sed aduerte prius quod prædicatum accidentale est duplex. s. accidentale per accidens, & est illud, q̄ cum subiecto facit propositionem per accidens, vt homo est albus, & accidentale per se, & est illud, q̄ cum subiecto facit propositionem per se, vt homo est risibilis: primo igitur probandum est propositum primo modo, deinde secundo modo.

Respectu primi ponitur hæc conclusio. In prædicatis per accidēs facientibus propositionem per accidens, non est processu in infinitum circulariter, neq; sursum, neq; deorsum.

Prima pars sic probatur, si est processus in infinitum circulariter in prædicatis per accidens primo modo hoc potest esse tripliciter. Primo, vt comparantur adinuicem in eodē prædicamento. puta vt comparatur album ad coloratum, & coloratum ad qualitatem passibilem, & qualitas passibilis ad qualitatem, & iterum retrocedendo, & vt sic processus in infinitum est impossibilis per circulum, quia tunc omnia accidentia eiusdem prædicamenti essent adinuicem conuertibilia, & demōstraretur superius de suo inferiori, sicut etiā docuimus in prædicamento substantiæ. Secundo, vt comparantur ad oīa prædicamenta accidentium. & sic iterum talis processus est impossibilis, quia sicut demonstrarentur accidentia respectiua de absolutis, sic & econuerso, q̄ est omnino impossibile. Tertio, vt comparantur ad prædicamentum substantiæ. Et sic iterum talis processus est impossibilis, q̄a cum prædicata sint finita, sicut & prædicamenta, tandem demonstraretur substantia de accidente, sicut accidens de substantia, quòd est penitus impossibile.

Secunda pars conclusionis, scilicet quòd non sit processus in infinitum in prædicatis accidentalibus facientibus propositionem per accidens ascendendo sursum, probatur. Si talis processus est possibilis, vel est quādo vnum prędicatur de vno, vt homo est albus, vel quando plura prædicātur de vno, vt homo est albus musicus magnus, &c. Nō primo, quoniam cum omne vnum prædicatum sit in aliquo prædicamento, & prædicamenta sint finita, oportet etiam prędi

cata, quæ prędicantur vnum de vno, esse finita, Non secundo, quoniam si prædicata sunt finita, oportet multiplicatione eorum esse finitas, sicut si vnitates sunt finitę, oportet numeros esse finitos, sed prædicata sunt finita, quoniam vt diximus omne prædicatum est in aliquo prædicamento, & prædicamenta sunt finita, cum sint tantum decem, ergo cũ prædicata sint finita, eorum multiplicationes in quibus plura prædicata prædicantur de vno subiecto sunt finitę, ex cõsequenti non est possibilis in ascendendo sursum, prædictus processus in infinitum.

Tertia aũt pars conclusionis deducitur ex secunda, nam si non est processus in infinitum in ascẽdẽdo, multo minus in descendendo, quoniam sicut in prędicamento substantiæ est status in indiuiduis, sub quibus non dantur inferiora, sic & in prædicamentis accidentiũ, nam sicut sub hoc homine nõ datur ĩferius, sic nec sub hac linea, nec sub hac albedine.

Respectu secundi .s. p̃dicati accidẽtalis facientis propositionem, per se, vt homo est risibilis, ponitur hæc conclusio. Non est processus in infinitum in p̃dicatis accidẽtalibus facientibns propositionem per se, neq; sursum, neq, deorsũ. Antequam probetur cõclusio aduerte, ꝙ talia p̃dicate sunt illa, quæ prædicantur de subiecto in secundo modo per se: in quorum diffinitione ponitur subiectũ, & dicuntur rerũ proprietates, conuertibiles cum his quorum sunt proprietates, vt risibile in homine, rudibile in asino, par vel impar in numero, habere tres angulos in trigono &c.

His declaratur probatur sic conclusio, si est processus in infinitũ in p̃dicatis accidẽtalibus, q̃ sunt prædicata per se, vt rerum passiones, & proprietates, ergo non contingit per demõstrationẽ aliquid scire simpliciter, ꝙ est falsum, quoniã, vt docuimus in tract. 2. demonstratio ꝑ ꝓ quid, de qua nũc intendimus, est syllogismus faciens scire simpliciter. Consequentia autem sic probatur, scire simpliciter est scire conclusiouem per reductionem ad immediata, & indemonstrabilia, aliter non quiesceret intellectus inuestigantis, & addiscentis. Sed si datur talis processus, est impossibile reducere conclusionem ad immediata, & indemonstrabilia, quoniam supra passionem a daretur alia passio demonstrabilis communior, puta b, & super illam alia adhuc communior, & sic

in

in infinitum, & cum non sit infinita pertransire, esset impossibile reducere conclusionem ad immediata, & indemonstrabilia, ex consequenti nihil posset sciri simpliciter. Constat igitur, ꝙ in demonstrando non est processus in infinitum in prædicatis accidentalibus, quæ constituunt propositionem per accidens, nec in illis, quæ constituunt propositionem per se.

Quantum ad quartum probandum est, quòd vniuersaliter, & nullos modo procedendum est in veris demonstrationibus in infinitum, pro cuius euidentia præponitur, ꝙ omnis demonstratio, est & ex his, quæ sunt per se, & hoc iam declaratum est supra, vbi docuimus demonstrationem non esse ex his, quæ sunt per accidens, neque ex extraneis, neque ex his, quæ possunt aliter se habere, qualis sunt contingentia. Præponitnr vlterius, quòd duplex est propositio per se, quæ ingreditur demonstrationem. Vna in primo modo, & est illa, in qua prædicatum est diffinitiuum subiecti, altera in secundo modo, & est illa in qua subiectum ponitur in diffinitione prædicati, exemplũ primi, homo est animal rationale, exemplum secundi, homo est risibilis.

His præpositis ponitur duplex conclusio. quarum prima hęc est.

Impossibile est procedere in infinitum in demonstrationibus inquantum constant ex his, quę sunt per se in secundo modo. Hec probatur tripliciter. Primo sic, nullum subiectum habet proprias passiones infinitas, ergo impossibile est procedere in infinitum, &c. Consequentia est manifesta. Antecedens autem sic probatur. Cum omnia pręcedentia ingrediantur diffinitionem posterioris, vt patet ex doctrina data in tract. de prędicabilibus siue de quinque vniuersalibus, eiusdem essent diffinitiua infinita, quoniã sicut omne superius in prædicamento substantiæ ingreditur diffinitionem inferioris, sicut passio pręcedens ingreditur diffioitionem passionis posterioris. Infinita autem diffinita non possunt complete cognosci, ergo de nullo subiecto haberetur resoluta demonstratio inquantum constat ex his quę sunt per se in secundo modo. Secundo sic. Impossibile est procedere in infinitum in his quæ adinuicem sunt conuertibilia secundùm prędicationem. Nam omnis processus siue

sursum,

ſurſum, ſiue deorſum, ſiue ſit finitus, ſiue non, eſt à minus cōi ad magis commune, vel econuerſo. Sed inconuertibilibus non datur magis, neque minus commune. ſed æque commune ergo in eis non eſt proceſſus in infinitum. Sed omnes propriæ paſsiones, quæ, ſcilicet fluũt à principiis ſpeciei ſunt conuertibiles cum ſubiectis ſuis. ſunt enim propria in quarto modo, ergo in eis nõ eſt ꝓceſſus in infinitũ.

Secunda concluſio eſt hæc. Non eſt proceſſus in infinitũ in demonſtrationibus inquantum conſtat ex his quæ ſunt in primo modo per ſe, probatur. Si eſt proceſſus infinitus in illis, ergo non contingit aliquid veræ, & cõplete diffinire, ꝙ eſt falſum, quoniam cum diffinitio ſit medium in demõſtratione, vt tibi declarabitur infra auferetur omnis vera demõſtratio, ex conſequenti omnis vera ſciẽtia, quoniam nõ cãtur niſi ex demonſtratione, vt declaratum eſt ſupra. Cõſequẽtia probatur. Nam datur diffinitio cã cognoſcendi diffinitũ per ſua principia eſſentialia, quæ ſunt genus, & differẽtia. Sed dato tali proceſſu infinito, non poſſet cognoſci cõplete diffinitum, quoniam oporteret ſuperiora infinita diffinibilia cognoſcere, ſicut ſi volo per diffinitionem hominis cognoſcere hoĩẽ, oportet cognoſcere animal, & animatũ, & corpus & ſubſtantiã, & ens, & hic eſt ſtatus. Oportet etiã cognoſcere rationale, & irrationale, ſenſitiuum, & inſenſitiuũ, animatũ, & inanimatũ corporeum, & incorporeum, & hic eſt ſtatus ex parte differentiarum. Cum autem impoſſibile ſit infinita ſuperiora genera, & infinitas differẽtias cognoſcere, conſtat quòd conceſſo proceſſu infinito in prędicatis primi modi per ſe, remouetur omnis vera diffinitio, & omnis demonſtratio potiſſima, & omnis vera ſcientia. Neceſſe eſt ergo in demonſtrationibus ponere ſtatum.

Hæc dicta ſint pro præſenti cap. in quo ſtudui breuiare prolixitatem Ariſt. in 1. Poſter. propter vtilitatem addiſcẽtium, ne confunderentur.

De comparatione demonſtrationum adinuicem quo ad perfectionem, & nobilitatem. *Cap. XI*

IN hoc cap. agendum eſt de comparatione demonſtrationum quo ad nobilitate iuxta doctrinam Ariſt. in 1. Poſt.

Tu

tionibus probatur ipsa conclusio ad mentem Arist.

Prima ratio est. Demonstratio vniuersalis magis facit scire quàm particularis, ergo est potior: consequentia patet: quoniam cum demonstratio sit syllogismus faciens scire, quæ magis facit scire potior est: Antecedens autem sic probatur. Demonstratio vniuersalis facit scire passionem de subiecto secundum seipsum, vt diximus, particularis autem facit scire secundum aliud. Puta quòd ysochelli competit habere tres angulos non secundùm, quòd est ysochelles, sed secundùm, quod est triangulus. Sed perfectius scire secundùm seipsum quàm secundùm aliud, sicut perfectius est esse lucidum per seipsum quàm per aliud: quoniam primum est per essentiam, secundum autem per participationum, ergo clarum est demonstrationem vniuersalem esse potiorum quàm particulare.

Secunda ratio est, demonstratio vniuersalis esse de magis ente quàm particularis, ergo est potior. Consequentia patet, nam sicut scientia, quæ est effectus demonstrationis, non est nisi de ente, & quæ est de magis ente est perfectior, sic & demonstratio. Sed vniuersale est magis ens q̃ particulare, quoniam vniuersale est incorruptibile, & abstrahit ab hic, & nunc, & sic vniuersale est semper. Particulari autem est corruptibile, nec abstrahit ab hic, & nunc. Præcipue particulare qꝰ plurificatur sub eadem specie, qualia sunt particularia inferiora, ergo demonstratio vniuersalis est potior particulari.

Tertia ratio est, demonstratio vniuersalis magis præseruat intellectum ab errore, & deceptione quàm particularis, ergo est potior: patet consequentia, quoniam sicut spectat ad demonstrationem causare scientiam, sic & auferre ignorantiam deceptionem, ergo sicut ea quæ causat magis scientiam est potior, sic & ea quæ magis præseruat ab ignorantia, antecedens vero probatur. Nam quis de facili potest decipi credendo triangulum quilaterum secundùm quòd est æquilaterus habere tres, eo quod per demonstrationem particularem concluditur ęquilaterum habere tres, Non autem potest decipi credendo triangnlum secundum quòd est triangulus habere tres, quoniam sic est, & id cōcluditur per demonstrationem, vniuersalem: alias rationes ponit

Arist.

Arist. ad probandum eandem conclusionem. Sed istę tibi sufficiant pro præsenti tractatu.

Probata conclusione, formandæ sunt rationes eorum, qui tenent particularem demonstrationem potiorem esse vniuersali.

Tu igitur aduerte, ꝙ Arist. in primo Poster. format tres rationes. quarum singulas soluemus.

Prima est. Demonstratio particularis facit magis scire; ergo est dignior. Consequentia patet. Antecedens probatur particularis facit scire secundùm seipsum, vniuersalis autem secundùm aliud. Nam quando demonstratur omnem ysochellē habet tres angulos æquales duobus rectis, scitur quod omnes ysochelles secundùm seipsum habet tres angulos æquales &c. quando autem demonstratur triangulum habere tres angulos ęquales duobus rectis, scitur quod ysochelles habet tres angulos secundùm ꝙ ysochelles, secundum aliud.i.inquantum est species trianguli.

Respōdetur, negatur antecedēs, ad probationem, nego ꝙ particularis facit scire secundū seipsum, vniuersalis aūt secūdùm aliud, imò est oppositū, vt docuimus in prima rōne. Ad probationē nego ꝙ demōstretur ysochellē habere tres angulos secūdū seipsum, quoniā falsæ demonstraretur. Nō enim vt ysochelles, sed, vt est triangulus habet tręs. Triangulus autem secundùm seipsum habet tres, quoniam est primum, & adæquatum subiectum huius passionis & non rōne alterius. Constat ergo quod ratio hæc nihil concludit.

Secunda est. Demonstratio particularis magis pręseruat intellectum ab opinione falsa, quàm vniuersalis, ergo est dignior. Consequentia patet. Antecedens autem sic probatur. Quando demonstratur aliqua passio de suo subiecto vniuersaliter, puta de triangulo quòd habet tres angulos, & de circulo, quòd vna linea continetur, & de numero quòd est par, vel impar, & illud non demōstratur de aliquo in particulari. Puta de ysochelle, vel de binario, potest intellectus opinari tale vniuersale esse separatum secundùm esse à singularibus, sicut imaginati sunt Platonici & Pythagorici, vt recitat Arist. in vii. Metaph. quæ quidem opinio esset falsa, vt tibi declarabitur in i. & in vii. Metaph. quoniā etsi mathematica abstrahant à materia secundùm rationem,

vt tibi declarabitur in ii. Phyſ. non tamen ſecundum eſſe: Quando autem illud demonſtratur de aliquo párticulari, Puta habere tres de ylochelle vel de, hoc triangulo particulari, non poteſt homini falſa opinio cauſari intellectu, quoniam demonſtratur paſſio de hoc ſingulari, ꝙ ad ſenſum cõſtat eſſe in materia, puta in ligno vel lapide. Ergo demõſtra ſtratio particularis dignior eſt vniuerſali.

Reſpondetur, negatur antecedens, ad probationem dico, quòd ſanus, & clarus intellectus non habet veram occaſionem opinandi triangulum, vel figuram, vel numerum eſſe ſeparatum à ſingularibus ſecũdum eſſe, ex eo quòd aliquid de eis demõſtratur vniuerſaliter. Sed hoc eſt ex imperfectione intellectus. Vnde hæc falſa opinio non oritur ex vniuerſali demonſtratione, ſed ex debilitate intellectus, non potẽtis iudicare, quòd hæc duo ſtant ſimul, mathematica abſtrahunt à materia, & à ſingularibus ſecundum rationem. Mathematica non obſtrahunt à materia, & à ſingularibus ſecũdum eſſe. Conſtat igitur, quòd hæc ratio non concludit.

Tertia ratio eſt. Demonſtratio particularis eſt magis de ente, quàm vniuerſalis, ergo eſt potior. Patet conſequentia, Antecedens probatur. Demonſtratio particularis eſt de particularibus, & vniuerſalis de vniuerſalibus, ſed particularia ſunt magis entia, quàm vniuerſalia, quoniam vniuerſalia non habent eſſe niſi particularibus, nam homo, vt homo non exiſtit niſi quia hic, vel hic homo exiſtit, ergo conſtat qđ demõſtratio particularis ẽ magis de ente, q̃ vniuerſalis.

Reſpondetur ens, poteſt tripliciter conſiderari.

Primo, in ratione eſſendi & exiſtendi.

Secundo, in ratione ſubiecti alicuius paſſionis ſibi inexiſtentis. Tertio, in ratione obiecti mouentis potentiam cognoſcitiuam, & terminantis actum cognitionis.

Primo modo purticularia ſunt magis entia, quoniam per ſe exiſtunt, & vniuerſali non competit exiſtere niſi quia particulare exiſtit. Secũdo modo vniuerſalia ſunt magis entia, quia ſubiiciunt per ſe primo, ſuis paſſionibus, particularia autem non per ſe primo, ſed ſecundario, nam vt declaratur apud Porphyrium in tractatu de vniuerſalib. proprium ineſt primo ſpeciei, & per ſpeciem ineſt diuiduis, neque enim ſortes eſt riſibilis niſi quia homo eſt riſibilis, Tertio modo

vniuersalia sunt magis entia, quia prius mouent intellectũ ad intelligendum & directæ, particularia autem indirectæ, vt tibi declarabitur in lib. de anima. Posita hac distinctione aduerte, ꝙ demonstratio nõ debet iudicari esse magis de ente iuxta primum modum, sed iuxta secundum & tertium, & ideo vniuersalis est magis de ente, vt docuimus supra. Argumentum autem procedit iuxta primum modum, ideo non concludit. Nam hęc consequentia non valet, particularia magis existunt quam vniuersalia, ergo demonstratio particularis est potior vniuersali. Hæc igitur de perfectione, & dignitate demonstrationis vniuersalis super particularem dicta sint.

Quantum ad secundum inuestigandum est, si demõstratio affirmatiua est perfectio, quã negatiuam vel econuerso.

Sed antequam deueniamus ad resolutionem propositi, aduerte quòd demonstratio affirmatiua est syllogismus formatus in modo, per quem ex præmissis affirmatiuis concluditur cõclusio affirmatiua, siue vniuersalis, siue particularis vt in prima figura per Barbara & Darii. Demonstratio autem negatiua est syllogismus formatus in modo per quem concluditur conclusio negatiua ex altera pręmissarum negatiua, & altera affirmatiua, quoniam ex solis negatiuis nihil sequitur. Vnde in prima figura fit demonstratio negatiua per celarent & ferio, & per omnes modos secundę figuræ.

His declaratis ponitur hæc conclusio ad mentem Arist. in 1. Poster. Demonstratio affirmatiua est simpliciter & absolute nobilior negatiua, & probatur quinque rationibus.

Primo sic. Demonstratio affirmatiua procedit ceteris partibus ex paucioribus, ergo est dignior, & perfectior quã negatiua, Probatur consequentia. Quę procedit ex paucioribus magis appetitur ab intellectu, eo quòd clarius, & citius facit scire, ergo est nobilior. Antecedens autem sic probatur, licet vtraque demonstratio procedat ex tribus terminis, qui sunt maior, & minor extremitas, & medium, & ex duabus præmissis, tamen quo ad qualitatem, & quantitatẽ attentam ex parte mediis, negatiua est ex pluribus. Quo ad qualitatem quidem, quoniam affirmatiua syllogizatur ex puris affirmatiuis, negatiua autem ex affirmatiua & negatiua, quoniam ex puris negatiuis nihil sequitur. Quo ad

ad quantitatem vero attentam ex parte medii, quoniam in affirmatiua pauciora media sufficiũt. Verbi gratia. Si volo demonstrare istam, Omnis homo est substantia, tria media sufficiunt, quæ sunt animal, corpus animatum, & corpus, si autem demonstro istam, Nullus homo est quantitas oportet vltra prædicta tria addere substantia, vt fiat resolutio totalis. Vnde postq̃ ꝓbatũ fuerit quod nullus hõ est quantitas, quia est animal, & quia est corpus animatum, & quia est corpus quorum nullum est quantitas, oportet vltimo sic resoluere. Nulla substantia est quãtitas hæc est immediata. Omnis homo est substantia, hæc est resoluta per tria media predicta, ergo nullus homo est quantitas. Constat quomodo affirmatiua est ex paucioribus, & negatiua ex plurib. ex consequenti est dignior.

Secundo sic. Propositio affirmatiua digniori modo syllogizatur quàm negatiua, ergo demõstratio affirmatiua est dignior negatiua. Patet consequentia quoniam conclusio demonstrationis affirmatiuæ est propositio affirmatiua, ergo si propositio affirmatiua dignius syllogizatur quàm negatiua, pari modo demonstratio affirmatiua est nobilior, quoniam & demonstratio est syllogismus. Antecedens vero probatur. Nam affirmatiuas per solas sibi similes. i. per solas affirmatiuas syllogizatur. Negatiua autem non per solas negatiuas, sed oportet alteram præmissarum esse affirmatiua, ergo dignius syllogizatur affirmatiua, q̃ negatiua.

Tertio sic. In augmento & resolutione demonstrationis affirmatiue non requiritur aliqua propositio negatiua, quoniam per solas affirm. potest augeri.

In augmento autem demonstrationis negatiuę necessario requiritur propositio affirmatiua, quoniam per solas negatiuas non potest augeri, imò requiruntur plures affirmatiuæ, quàm negatiuæ. Nam si volo augmentare hanc demõstrationem negatiuam. Nullum animal est quantitas, Omnis homo est animal, ergo nullus homo est quantitas, oportet maior probare per vnam affirmatiuam, & alteram negatiuam, sic arguendo. Nulla substantia est quantitas, Omne animal est substantia, Ergo nullum animal est quãtitas, minor vero per duas affirmatiuas sic arguendo. Omne sensitiuũ est animal, Omnis homo est sensitiuus, Ergo omnis

homo est animal. Cũ igitur negatiua indigeat affirmatiua in sui augmento, & resolutione, & non econuerso, constat affirmatiuam esse nobiliorem.

Quarto sic. Principium demonstrationis affirmatiue est propositio affirmatiua, principium autem demonstrationis negatiuæ est propositio negatiua. Sed propositio affirmatiua est dignior negatiua; ergo demonstratio affirmatiua est dignior negatiua. Maior quidē constat ex eo ꝙ hoc primũ principium affirmatiuum. De quolibet verificatur esse vel non esse, est principium super ꝙ stabilitur, & ad quod resoluitur omnis demonstratio affirmatiua, vt tibi declarabitur in iiii. Metaph. Hoc autem primum principium negatiuũ. Non contingit. i. non est possibile idem simul esse & non esse est illud super ꝙ fundatur omnis demonstratio negatiua. Minor autem sic probatur ad mentem Arist. propositio affirmatiua est prior & notior negat. quoniam per affirmatiuam probatur negatiua, & nō ecōuerso, ergo est dignior. Preterea: Affirmatiua dicit esse, negatiua autem non esse, sed prius & nobilius est esse, quàm non esse, ergo affirmatiua propositio prior & nobilior est negatiua. Cum igitur propositio affirmatiua sic causa, & principium demonstrationis affirmatiuæ, sequitur eam esse digniorem. Nobilioris enim causæ, & principii est nobilior effectus.

Quinto sic. Demonstratio affirmatiua non dependet à negatiua, sed econuerso, ergo est dignior negatiua. Patet consequentia, quia dignius est nō dependere, ꝙ̃ dependere. Vnde & independentia arguit summam perfectionem in causa prima, vt tibi manifestabitur in xii. lib. Metaph. Antecedens autem sic probatur, non potest fieri demonstratio negatiua, sine propositione affirmatiua, quoniam necesse est alterum pręmissarum esse affirmatiuam, quæ non potest demonstrari nisi per demonstrationem affirm. Demonstratio autem affirmatiua fit sine aliqua propositione negatiua. vt patet in Barbara & Darii, ergo constat demonstrationem affirmatiuam non dependere à negatiua, sed bene ecōuerso. Ex his ergo rationibus patet demonstr. affirm. esse potiorem negatiua.

Quantum ad tertium, inuestigandum est si demōstratio ostensiua, & nobilior ducente, ac impossibile, vel ecōuerso.

Hic igitur duo agenda sunt. Primo declarandum est quomodo differant, & quomodo fiant. Secundo, determinabitur propositum.

Pro euidentia primi aduerte, ꝙ secundùm Arist. in 1. Poster. Demonstratio ostensiua, & ducens ad impossibile differunt in quattuor.

Primo differunt in hoc, ꝙ per ostensiuam concluditur cõclusio manifeste vera, & necessaria, siue sit demonstratio ostẽsiua affirmatiua, siue negatiua. Per ducẽtem ad impossibile concluditur conclusio manifeste falsa, & impossibilis. Exemplum de ostensiua affirmatiua. Omne sensitiuum est animal, Omnis homo est sensitiuus. Ergo omnis homo est animal. Exemplum de negatiua. Nullum rationale est asinus, Omnis homo est rationalis, Ergo nullus homo est asinus. Exemplum de ducente ad impossibile, Pono quòd tu neges istam, Animal rudibile non est homo, & concedas suã contradictoriam, scilicet, Omne animal rudibile est homo, tunc arguitur sic. Omne animal rudibile est homo, Omnis asinus est animal rudibile, Ergo omnis asinus est homo, patet quòd hæc conclusio est falsa, & impossibilis. Constat ergo, ꝙ demonstratio decens ad impossibile, concludit conclusionem manifeste falsam, & impossibilem.

Secundo, differũt in hoc quod in ostẽsiua præmissæ sunt notiores quo ad veritatem ipsa conclusione. Nam veritas conclusionis pendet ex veritate præmissarum, sed propter quòd vnumquodque, & illud magis. In ducente vero ad impossibile oportet conclusionem magis constare esse falsam, & impossibilem, quàm aliquã præmissarum, v.g. notius est hanc conclusionem esse falsam, & impossibilem, Omnis asinus est homo, q̃ istam, Omne animal rudibile est homo.

Tertio, differunt in hoc, ꝙ in ostẽsiua est processus secũdum naturam, scilicet ex prioribus, & notioribus quo ad veritatem. nam vt declarabitur tibi in 1. Phys. In nata est nobis via procedendi a notioribus, &c. In ducente aũt ad impossibile est processus contra naturã, quia non ex magis notis quo ad veritatem, sed quo ad falsitatem. Nam ex conclusione manifeste falsa, retorquemus argumentum ad declarãdum falsitatẽ alicuius præmissæ, vt tibi declarabimus infra.

Quarto, differunt in hoc, ꝙ ostensiua completur vnica ar-

gumentatione facta in modo & in figura, ea autem quæ est ducēs ad impossibile, non completur nisi pluribus factis argumentationibus, quòd tibi manifestabitur de. la'ādo quo modo vtraque fiat.

Tu igitur aduerte, quòd ostēsiua fit solum ex tribus terminis ordinatis in modo, & in figura ex quibus formātur duæ premisse concludentes affirmatiuam veram, & necessariam, siue negatiuam. Exemplum de affirmatiua, Omne rationale est risibile, Omnis homo est rationalis, Ergo omnis homo est risibilis. Exemplum de negatiua, Nullum animal est lapis, Omnis homo est animal, Ergo nullus homo est lapis. Vtraque est ostensiua, quoniam vtraque completur vnico discursu. Ducens autem ad impossibile non completur nisi quatruplici discursu, per quē manifestatur & inquiritur veritas alicuius prius negati.

Primo argumentatio est, syllogismus cōcludens manifestum impossibile, vt hic, pono quòd tu neges hāc, Aliquod animal non est homo, tunc sumo eius contradictoriam, quę est hæc, Omne animal est homo, tunc arguo sic, Omne animal est homo, sed asinus est animal, ergo asinus est homo.

Secunda argumentatio est hęc consequentia. Hęc conclusio est falsa, ergo aliqua præmissarum est falsa. Patet cōsequentia, quoniam ex duabus prēmissis veris non potest concludi conclusio falsa stante bono modo arguendi, quoniam ex veris non concluditur nisi verum.

Tertia argumentatio est hęc consequentia. Sed in prima argumentatione minor non est falsa, ergo maior quę fuit. Omne animal est homo.

Quarta argumentatio est consequentia, qua concluditur illud esse verum, quod prius negatū fuerat, v. g. Ista maior est falsa, Omne animal est homo, ergo hęc est vera, aliquod animal non est homo, quę est eius contradictoria, q̄ prius fuera t negata. Patet consequentia, quoniam lex contradictoriarum est hæc, in omni materia si vna est falsa, altera est vera, & econuerso.

Quantum ad secundùm determinabimus propositum duplici conclusione.

Prima est. Demonstratio ostensiua negatiua, dignior est demonstratione ducente ad impossibile, probatur, procedit

ex veris,& magis notis præmissis, quàm sit ipsa conclusio, aliter non causaret in nobis scientiam de conclusione, hoc aũt est falsum, quoniam iste est finis demonstrationis, ea autem quæ ducit ad impossibile, procedit ex falsitate cõclusionis magis nota, q̃ sit falsitas alicuius præmissæ, vt docuimus supra. Sed dignius est procedere ex maiori notitia præmissarum secundum veritatem, q̃ ex maiori notitia conclusionis secundum falsitatem, ergo demonstratio ostensiua negatiua est dignior ea quæ ducit ad impossibile.

Secũda est. Demonstratio ostensiua affirmatiua dignior est ea, quæ ducit ad impossibile, probatur. Demonstratio affirmatiua ostensiua dignior est negatiua. vt probatum est supra quinque rationibus, vt negatiua est dignior ducente ad impossibile per cõclusionẽ præcedentẽ, ergo multo magis affirmatiua ostensiua est dignior ducẽte ad impossibile. Nam si est dignior digniore, longe amplius est dignior indigniore, qualis est illa, quæ ducit ad impossibile.

Cõstat igitur tibi, ꝙ demõstratio vniuersalis est dignior particulari, & affirmatiua, q̃ negatiua, & ostensiua, q̃ ducẽs ad impossibile. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

De comparatione scientiarum adinuicem. *Cap. XII.*

IN hoc cap. agendum est de fine demonstrationis, quæ est scientia per ipsam acquisita. Consequens.n.fuit, vt postquam actum est de causa ageremus de eius effectu.

Tu igitur aduerte, ꝙ Arist. in 1. Poster. de scientia, quinque pertractat.

Primo, de certitudine comparando scientiam ad scientiam, quæ nam earum sit certior.

Secundo, quæ scientia sit vna, & quæ non.

Tertio, de quibus potest esse scientia, & de quibus non.

Quarto, de vnitate, & pluralitate principiorũ scientiarũ.

Quinto differentia, & distinctione scientiæ ab aliis habitibus intellctus, quales sunt opinio, & intellectus, & ars &c. De quibus pertractatur in sexto æthicorum.

Quantum ad primum aduerte, quòd ad mentem Aristotelis vna scientia potest esse certior altera vno trium modorum. Primo, quia vna de eadem conclusione dicit quid, & quia, altera aũt tantum quia, & hoc modo sciẽtia subalter

nans est certior subalternata. Puta de hac conclusione vulnus circulare tardius sanatur, Geometra est certior quam Cirurgicus. Nam Cirurgicus scit, & experitur solum, quia sic est, sed Geometra scit, quia sic est, & scit propter quid. s. quoniam circulus caret angulis, ideo in vulneri circulari partes tardius propinquant & clauduntur, cuius oppositum cōtingit in vulnere triangulari, vel quadrangulari, secūdo qa vna est de subiecto abstracto, altera est de subiecto applicato materię sensibili, & hoc modo sciētię purę mathematicę quales sunt Arithmetica, & Geometria certiores sunt scientiis mediis, quales sunt Perspectiua, & Musica, & Astrologia. Nam Arithmetica est de numero simpliciter, & abstracte, Musica autem est de numero applicato voci, vel sono per consonantiam. Geometria est de magnitudine visuali, & simpliciter, Perspectiua aūt est de linea, visuali Astrologia est de figura, & magnitudine cœli, & de numero motū cœlestium, tertio quia vna est de subiecto simpliciori, vel de paucioribus, alia autem quia addit supra subiectum prioribus, & vt sic est de pluribus, & hoc modo Arithmetica est certior, & prior, quàm Geometria. Nam vnitas, quæ est primum consideratum ab Arithmetico, simplicior est, q̃ punctum. vnitas enim est ens indiuisibile, punctum autem super vnitatem addit positionem, siue determinatum sitū in continuo, vt tibi declarabitur in iiii. Physic. Constat igitur tibi quod tribus modis vna scientia est certior, & prior altera.

Quantum ad secundum duo inuestiganda sunt.

Primo, vnde habet scientiam vnitatem suam.

Secundo, vnde trahit distinctionem ab alia.

Quantum ad primum aduerte, quòd ad mentem Aristo. in 1. Poster. illa scientia est vna, quæ habet vnum subiectū, circa ꝙ versatur, vt physica est una sciētia, quia versatur circa ens mobile, & Arithmetica est vna scientia, quia versatur circa numerum, ex opposito Geometria, & Arithmetica nō sunt vna, sed duæ scientiæ, quoniam non versantur circa vnum, sed circa duo subiecta, quorū vnum est magnitudo, & alterum numerus.

Sed aduerte ad hoc, quòd aliquid sit subiectum in aliqua scientia tria requiruntur. Primo, quòd sit vniuocum, vel sal

tem analogum. Vnde si est æquiuocum nō potest esse sub iectum in scientia. Nam oportet subiectum considerari in scientia secundum vnam rationem formalem, æquiuocum aūt non dicit vnam, sed plures rōnes formales, vt declarabimus tibi in antepręedicamentis,& ideo non est subiectum in aliqua sciētia. Dixi vel saltem analogum, vt seruetur vnitas metaphysicæ, cuius subiectum est ens, quòd est analogum substantiæ,& accidenti, vt tibi declarabitur in 4. Metaph. ꝙ tamen dicit vnam rationem formalem licet non æqualiter participatam a substantia, & accidente, sed prius conuenit substantiæ, posterius autem accidenti, est enim ens, cui debetur esse. Secundo oportet, ꝙ habeat aliquas partes, vel essentiales, vel subiectiuas, essentiales quidem sunt, ex quibus ipsum subiectum componitur, vt forma, & materia sunt partes essentiales entis mobilis, vt tibi declarabitur in 1. Phys. Subiectiuæ autem sunt, in quas diuiditur subiectū scientiæ, vt genus in species, sicut diuiditur ens mobile, in ens mobile ad vbi, & in ens mobile ad formam. Sed hęc tibi declarabuntur in principio philosophiæ naturalis, subiectū igitur scientiæ debet habere partes essentiales, aut subiectiuas. Tertio oportet, quòd habet passiones proprias demonstrabiles de subiecto. Hic est enim terminus scientiæ, vt scilicet per demonstrationem notificentur passiones de subiecto, puta quòd triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis.

Item aduerte, quò d nō quęcunq; vnitas subiecti dat vnitatem scientiæ, sed vnitas formalis. Nam stat, quòd eadem res cadit sub consideratione distinctarum scientiarum secū dum, quòd consideratur sub distinctis rationibus formalibus. Puta homo consideratur a Logico, vt est species, a physico, vt est compositū ex materia, & forma, a medico, vt est corporis sanabilis, & ægrotabilis. A metaphysico, vt est naturalis intellectualis, Vnitas ergo sciētiæ trahitur ex vnitate subiecti non materiali, sed formali. Vnde sicut obiectum se habeat ad potentiam, sic subiectum ad scientiam, Potentia autem trahit vnitatem ab vnitate formali, & non materiali ipsius obiecti, sicut tibi declarabitur in secūdo de anima, eodem modo sciētia dicitur vna ex vnitate formali, & non materiali sui subiecti. Constat igitur tibi vnde

sumitur

sumitur vnitas scientiæ.

Quantum ad secundum declarandum est, vnde sumitur distinctio vnius scientiæ ab alia.

Tu igitur aduerte, quòd ad mentẽ Arist. in 1. Poster. sciẽtiæ accipiunt distinctionem ex principiis, ita. s. quòd si habent diuersa principia, quibus probantur conclusiones suæ, sunt distinctæ scientiæ.

Pro cuius notitia aduerte, quòd si sint distinctæ naturæ, vt elementum, & cœlũ, homo & lapis, & tamen sub eadẽ ratione formali considerentur, quæ ratio dicitur principium scientiæ, ad eandem scientiam spectant. puta vox humana, & sonus organi ad eandem scientiam musicæ spectant: quoniam considerantur, vt proportionabiles in consonantiis. Si autem sit vna res, quę possit secundum diuersam rationẽ considerari, non spectat vt sic ad vnam, sed ad distinctas sciẽtias, nam diuersæ rationes formales, sunt distincta principia, quibus diuersificantur scientiæ, v.g. Quia terra, vt rotunda per aliud principium consideratur a physico, & per aliud ab astronomo, vt tibi declarabitur in 2. Phys. ideo spectat, vt sic ad distinctas scientias, & distinctę sunt realiter physica, & astrologia: Hinc est, quòd eadem conclusio põt in diuersis scientiis demonstrari per diuersa media, q̃ sunt diuersa principia formalia. Puta hæc conclusio terra est rotunda, demonstratur a physico hoc per principium, quoniam est grauis, & partes se comprimunt in centro mundi, eadem demonstratur ab astrologo per hoc, principium quoniam per ipsam circulariter eclipsatur luna: eclipsis enim lunæ causatur ex interpositione terræ diametraliter inter Solem, & Lunam. Constat igitur quomodo causatur versas scientiæ ex vnitate subiecti, & vnitate principiorum. Distinctio autem causatur ex diuersitate principiorum.

Sed aduerte, quòd vt inquit Arist. duo requirũtur adhoc quòd diuersa principia causent distinctionem vnus scientię ab alia: primo quòd talia principia non fluant ex eisdem principiis priorbus in eodem genere scibili. Hac de causa scientia de triangulo non distinguitur a scientia de quadrato, quoniam licet per aliud principium probentur passiones trianguli, & per aliud passiones quadrati, tamẽ huiusmodi

principia

principia deriuatur ex eisdem principiis figuræ, & ideo consideratio de figura tam in genere, quam in specie spectat ad scientiam geometriæ, secundo requiritur, quòd principia vnius rei, vt scibilis est, nō deriuentur ex principiis alterius rei scibilis. Hac de causa scientia de ysochelle non distinguitur a scientia de triangulo, & scientia de homine, apud physicum non distinguitur a scientia de animali, & aduerte quòd hic intendimus de vnitate, & distinctione generica in sciētiis. De vnitate autem, & distinctione tam generica, q̃ specifica pertractabitur in lib. 6. primæ philosophiæ.

Quantū ad tertiū, inuestigandū est de quo sit sciētia, & de quo non. Nam vanum fuisset pertractare de vnitate, & distinctionem scientiæ, si de nullo posset haberi scientia. Hic igitur duo pertractanda sunt. Primo, de quo possit esse scientia. Secundo, de quo non.

Quantum ad primum aduerte, quòd de omni eo potest haberi scientia, de quo potest esse demonstratio, quoniam ipsa facit scire, vt docuimus supra. Demonstratio autem est de vniuersali, & ente per se, & necessario, vt cap. 3. declaratum tibi fuit, ergo de his, quę sunt entia per se vniuersalia, & necessaria, vt sunt genera, & species rerum mathematicalium, & naturalium, potest haberi scientia.

Quantum ad secundum aduerte, quòd Arist. in 1. Poster. duo excipit de quibus non potest haberi scientia. Primum est, ꝙ est a fortuna vel casu, vt de inuentione thesauri dum foditur sepulchrum scientia haberi non potest, secūdum ex singulare sensibile quòd per sensum primo, & directe cognoscitur non cadit sub scientia. Et quidem, quòd de eo, quòd est a fortuna, vel a casu non possit haberi scientia probatur sic, omnis scientia est de eo quòd est necessarium, & per se, & semper vel frequenter. De hoc enim tantum habetur demōstratio, quę facit scire, vt diximus supra in c. 3. Sed quod est à fortuna vel casu, neque est necessarium, sed contingēs, neque est per se, sed per accidens, neque est semper, neque vt in pluribus, sed raro, & in paucioribus, & hec omnia declarabuntur tibi in libro secundo physicorum in cap. de fortuna, ergo de ente fortuito, & casuali non potest haberi scientia, ex consequenti, nec demonstratio.

Quod autem de singulari sensibilis inquantum singulari

sensibile est non possit haberi scientia probatur sic. Scientia nō potest haberi per sensum, sed sensibilia singularia cognoscuntur per sensum, ergo de eis non potest haberi scientia mat. probat, quia scientia non potest haberi nisi per virtutem animæ apprehendentem vniuersale, & potentem habere conceptum vniuersalem. Sed sensus non potest apprehendere vniuersale, nec habere conceptum vniuersalem, vt tibi declarabitur in iii. de anima, eo quòd est potentia alligata organo corporali, & ideo non apprehendit, nisi cum conditionibus singularibus, quæ sunt hic, & nunc, a quibus abstrahit vniuersale. Quod enim semper, & vbiq; est hoc, vniuersale, dicimus ergo scientia non potest haberi per sensum. Quod autem sensibilia singularia cognoscantur per sensum patet ex experientia. Neque enim visus videt colorem, vt color est. Hoc enim ad intellectū spectat, cuius obiectum est natura vniuersalis, sensus autem, videt hunc vel illum colorem. idem intellige de quolibet alio sensu. Constat igitur tibi quare de ente fortuito, & de singulari sensibili non datur scientia.

Et aduerte, ꝙ Arist. ex secunda conclusione, scilicet ꝙ de singulari sensibili non potest haberi scientia, trahit tria corollaria.

Primum est, sentire non est scire, & hoc est contra antiquos, de quibus dicemus in tertio de anima, qui non distinguebāt inter sensum, & intellectum. Nam sentire est cognitio particularis de re, scire autem est cognitio vniuersalis, ꝙ Arist. duplici exemplo manifestant. Primum est, si quis visu cognoscat hunc triangulum habere tres angulos, æquales duobus rectis, propter hoc non sciret omnem triangulum habere tres æquales duobus rectis, quia per sensum non potest apprehendere causam vniuersalem huius passionis, sed per intellectum, qui ex singularibus venatur vniuersale, vt dicemus. Secundum est, si essemus in luna, & videremus ipsam eclipsari, cognosceremus quidem ipsam nunc eclipsari, non tamen haberemus scientiam de eclipsi, quoniam propter hoc nesciremus causam vniuersalem eclipsis, quæ est interpositio diametralis terra inter solem, & lunam. Hanc enim causam vniuersalem non solo sensu, sed per intellectū comperimus.

Secundum

Secundum corollarium est hoc, licet sensus sit causatiuus scientiæ, quia omnis nostra cognitio originatur à sensu, & propositio vniuersalis habetur ex multis singularib. apprehensis per sensum, vt declarabitur tibi in i. Metaph. tamen notitia scientifica est nobilior, & honorabilior, scientifica .n. est de vniuersali sensitiua de singulari. Vniuersalis autẽ est honorabilior, quoniam dicit causam. Vnde tibi declarabitur in i. Metaph. ꝙ sapiens est, qui scit vniuersalia, & maxime vniuersalia.

Tertium corollarium est hoc, licet non sit possibile per solum sensum scire aliquam conclusionem demonstrabilẽ tamen sensus plurimum nobis confert ad sciendum. Prima pars cõstat ex primo corollario, quia per solum sensum nõ possumus apprehendere causam vniuersalem, quæ est medium demonstrandi [demonstramus enim risibile de homine per hanc causam formalem, quia scilicet est animal rationale,] quod homo est risibilis, secunda autem pars manifestata est in cap. de ignorantia, vbi declaratum est, quod deficiente nobis aliquo sensu, necesse est deficere nobis scientiã obiecti illius sensus: ergo ex opposito si habemus talẽ sensum puta visum, confert nobis ad acquirendam scientiam illius sensus.

Quantũ ad quartum inuestigãdum est de vnitate, & pluralitate, & principiorum scientiarum, nam dictum est illam scientiam esse vnam, quæ est vnius subiecti, & habet eadẽ principia, illas autem esse distinctas, quarum, diuersa sunt principia: necesse est ergo inuestigare si omnium scientiarum sunt eadem vel diuersa principia, vt possimus sustinere vnitatem, & distinctionem in scientiis.

Pro resolutione propositi, formantur quattuor conclusiones ad mentem Aristotelis. Prima est, impossibile est omnium syllogismorum esse eadem principia. Secunda est, impossibile est omnium syllogismorum falsorum esse eadem principia. Tertia est, impossibile est omnium syllogismorũ verorum esse eadem principia. Quarta est, impossibile est omnium scientiarum esse eadem principia.

Prima sic probatur, syllogismorum: quidam sunt veri, & quidam falsi ex 1. Elench. sed verorum principra sunt vera, & falsorum falsa, quoniam vt declaratur in primo priorũ,

syllo

syllogismi veri non possunt fundari in falso. Nam ex vero non sequitur nisi verum,& falsi non possunt fundari in vero quoniam ex vero non sequitur falsum.

Sed aduerte, quòd syllogismus potest dici dupliciter falsus,primo ex forma.s.quando non fit in modo debito, & figura,vt si arguatur ex puris particularibus, aut puris negatiuis,& tunc non inconuenit ex præmissis veris concludere falsum vt hic. Nullus lapis est animal, nullus homo est lapis, ergo nullus homo est animal, secundo ex materia.s. quando fit in modo debito, & figura, & tamen præmissæ sunt falsæ.aut altera est falsa,& tunc non est possibile ꝙ ex præmissis falsis concludatur verum nisi raro,neque ex veris nisi verum,aliter talis modus in quo fieret, esset inualidus & inutilis modos arguendi. Quando igitur dicit Aristoteles ꝙ syllogismus falsi non possunt fundari in vero, intendit de falsis ex materia,quasi dicat, stante debito modo, & debita forma arguendi ex falsis non concluditur verum, neque ex veris falsum, sed ex veris verum. Quod si ex falsis aliquando concluditur verum hoc erit raro, vt hic. Omnis lapis est animal,omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal. Nam vt dicit Arist. si vera conclusio syllogizatur ex præmissis falsis,hoc fiet tātum in primo syllogismo quoniam si præmissæ falsæ syllogizabantur,hoc fiet ex præmissis falsis, & sic præter quàm in primo syllogismo ex falsis semper concludetur falsum.v.g.Syllogizet quis minorē præpositi argumēti,scilicet omnis homo ē lapis, sic arguet Omne album siue omne durum est lapis, omni homo est albus,siue omnis homo est durus,ergo omnis homo est lapis. constat præmissas esse falsas, & conclusionem esse falsam. Ex prædictis ergo constat, quòd non omnium syllogismorum sunt eadem principia.

Secunda conclusio, scilicet quòd non omnium syllogismorum falsorum sint eandem principia probatur sic. Quædam conclusiones non solum sunt falsę,sed etiam cōtrarię, & incōpossibiles,vt istæ,iustitia est iniustitia, timor est audacia,homo est asinus, æquale est maius eo cui est ęquale. Sunt autem incompossibiles, quoniam oppositum prædicatur dę opposito, ergo principia, per quę syllogizantur huiusmodi conclusiones contrariæ, & impossibiles non sunt.

eadem

dem, patet consequentia quoniam contrariorum, & impossibilium contrariæ sunt causæ,& principia. Videmus enim quod quoniam sanitas,& ægritudo sunt contrariæ, eorum causæ, & principia non sunt eadem, sanitatis enim principium, & causa est humorum contemperantia, ægritudinis autem intemperantia. Constat igitur quòd non omnium syllogismorum falsorum sunt eadem principia.

Tertia conclusio. s. non omnium verorum syllogismorum sunt eadem principia, probatur multipliciter ad mentem Aristot.

Primo sic. Punctus est principium verorum syllogismorum pertinentium ad quantitatem continuam quàm considerat Geometra. Incipit enim eius consideratio à puncto. sicut grammatici à literis, Vnitas autem quæ est principiũ numero quãtitatiui, est principium verorum syllogismorũ pertinentium ad quantitatem discretam quàm considerat Arithmeticus, Sed punctus non est idem cum vnitate, quæ est principium numeri quantitatiui, quoniam punctus supra indiuisibilitatem addit positionem in continuo, vnitas autem abstrahit à positione,& dicit solum circa eas indiuisibile in genere quantitates, vt tibi declarabitur in decimo Metaph. ergo non sunt eadem principia omnium verorum syllogismorum.

Secundo sic. Principia communia, vt de quolibet est vera affirmatio vel negatio,& non contingit idem simul esse, & non esse, non sunt sufficientia ad omnem conclusionem demonstrandam, quia non ingrediantur demonstrationem formaliter, sed virtualiter, vt declaratum est supra, ergo vltra principia communia, requiruntur principia propria. Sed diuersarum scientiarum sunt principia propria diuersa, diximus enim supra quòd vna scientia distinguitur ab alia propter distinctionem propriorum principiorum. ergo non omnium syllogismorum verorum sunt eadem principia.

Tertiò sic. Conclusiones veræ distingnuntur in veras cõtingentes, vt coruus est niger,& in veras necessarias, vt triãgulus habet tres æquales duobus rectis. Sed contingentes syllogizantur per principia contingentia, & necessariæ per necessaria, aliter non proportionarentur adinuicẽ ergo nõ

omnium

omnium verorum syllogismorum, sunt eadem principia. Constat enim non esse idem contingens, & necessarium cũ sint opposita.

Quarta conclusio. s. ꝙ non omnium scientiarum sint eadem principia probatur ab Arist. per rationes ꝓprias, & primo sic. Quæritur si principia Geometriæ sunt principia dialecticæ, & si principia dialecticæ sunt principia medicinæ, vel non. Si non, ergo non omnium scientiarum sunt eadem principia. Si sic, ergo conclusiones geometriæ, & medicinæ, & dialecticæ sunt eadem, ꝙ constat esse falsum probatur cõsequentia. Quæcunque sunt eadem in tertio sunt eadem inter se. sicut quæ sunt æqualia vni tertio sunt æqualia inter se. Sed secũdũ te, omnes conclusiones geometrię, & medicinæ, & dialecticæ, sunt eadem in principiis, ergo sunt eædem inter se.

Secundo sic. Non quælibet conclusio ex quolibet principio indifferenter demonstratur., sed determinata ex determinato, puta hęc conclusio. Homo est risibilis, ex hoc quia est rationalis, & hæc Luna eclipsatur, ex hoc quia interponitur diametraliter terra inter Solem, & Lunam, ergo cõstat quòd non omnium scientiarum sunt eadem principia.

Et aduerte, ꝙ hic semper intendimus de principiis propriis. Nam quo ad primo prima principia, omnes scientia conueniunt, quoniam fundantur in illis, sed quia non ingrediuntur formaliter demonstrationem, non sufficiunt ad demonstrandum omnes conclusiones.

Tertio sic, diuersorum generum scribilium diuersę sunt scientię, vt quoniam quantum continuum differt genere à quãto discreto, ideo differt Geometria ab Arithmetica, ergo non omnium scientiarum sunt eadem principia propria. Probatur consequentia. Nam quia magnitudo differt à numero, ideo Geometra habet alia principia, quibus demonstrat suas conclusiones, quàm habeat Arithmeticus.

Principia quidem Geometræ sunt ista, à puncto ad punctum lineam ducere contingit. Continuum est diuisibile in infinitũ Omnis tota magnitudo est maior sua parte, &c. Principia vero Arithmetici sunt ista, numerus est multitudo ordinata ex vnitatibus, partes numeri non copulãtur ad vnum terminum communem. Numeri procedunt in infinitum

nitum in ascensu, sed non in descensu, &c. Constat igitur tibi, quòd non omnium scientiarum sunt eadem principia propria.

Quantum ad quintum principale inuestigandū est quo modo differt scientia, quæ est effectus demonstrationis ab aliis habitib. intellectus; quales sunt opinio, & habitus primorum principiorum, qui dicitur antonomasticæ intellectus, & ars &c. & sic quattuor agenda sunt.

Primo declarandum est, quomodo, & in quo sensu scientia differt ab opinione, & scitum ab opinato.

Pro cuius notitia aduerte, quòd opinio potest sumi tribus modis. Primo communiter, & sic est habitus cognoscitiuus cum assensu, & hoc modo se habet ad scientiā, & fidē & opinionem proprie dictam, vt genus ad species suas. Nā scientia & fides & opinio propriæ dicta conueniunt in hoc quod est esse habitum cognoscitiuum cum assensu, licet distinguantur propriis differentiis, vt tibi manifestabitur. Secundo, sumitur proprie, & sic est apprehensio vnius patris contradictionis cum formidine alterius patris, scilicet timēdo ne altera pars sit vera. In quo sensu opinamur hoc anno futuram abundantiam, cum timore tamen oppositi.

Tertio, sumitur stricte, & vt sic est appræhensio veri cōtingentis inquantum contingens est, & per medium contingens & generatur, in nobis non per demonstrationem, sed per syllogismum topicum.

Hac distinctione præposita aduerte, ꝙ ad mentē Arist. in 1. Posteriorum, scientia differt ab opinione & scibile ab opinabili non primo, sed secundo, & tertio modo. De primo quidem constat, quoniam diximus quod se habet vt genus ad speciem, genus autem non distinguitur contra speciē quoniam continet eam & prædicatur de illa essentialiter. Quod autem in secundo & tertio sensu differat sicut oppositum ab opposito probatur sic. Scientia est de vniuersali & necessario, & acquiritur per medium vniuersale & necessarium, opinio autem est de particulari & contingenti, & acquiritur per medium particulare & contingens, ergo constat, quòd scientia differt ab opinione. Consequentia patet quoniam conditiones earum sunt oppositę, ergo differunt. Antecedens autem declaratum est ex superioribus.

Dictum est enim scientiam causari ex demonstratione. Determinatum est autem demonstrationem esse de conclusione vniuersali, & necessaria, & ex premissis vniuersalibus, & necessariis. Opinio vero ex causata per syllogismum probabilem, cuius conclusione, & præmisse sunt contingentes, vt declarabitur tibi in tractatu de locis. Constat ergo differentia inter scientiam & opinionem, vt arguatur sic. Sicut se habet demonstratio ad syllogismum topicum, sic sciētia ad opinionem. quia sicut demonstratio est causa scientiæ, sic syllogismus topicus est causa opinionis, sed demonstratio distinguitur à syllogismo topico, ergo & scientia ab opinione.

Secundo, declarandum est, quomodo & in quo sensu intendit Aristoteles scientia differre ab intellectu.

Pro cuius notitia aduerte, quòd apud Aristotelem intellectus sumitur quattuor modis. Primo, pro potentia intellectiua, quàm ī tertio de anima distinguit in intellectū possibilem & agentem. Secundo, pro conceptu formato de re intellectu. Tertio, pro fantasia siue cogitatiua, quàm in iii. de Anima, vocat intellectum passiuum. Quarto pro habitu primorum principiorum de quo pertractat in sexto æthicorum. Licet autem scientia vt est habitus per demonstrationem acquisitus differat realiter ab omnibus his quattuor modis, quibus dicitur intellectus, tamen intentio Arist. in 1. Poster. est manifestare quomodo differt ab ītellectu sumpto quarto modo, manifestatur autem triplici ratione.

Primo sic. Intellectus quarto modo sumptus cum sit habitus primorum principiorum, in quibus fundantur omnes scientiæ, vt patet in iiii. Metaph. est principium scientię, sed scientia nō est principium scientiæ, quia nihil est principiū sui ipsius, aliter idem esset prius & posterius, ergo scientia non est intellectus quarto modo.

Secundo sic. Intellectus quarto modo est circa indemōstrabilia, quoniam cognitio primorum principiorum non acquiritur per demonstrationem, sed solo lumine intellectus agentis. Vnde se habentnr ianua in domo in qua non erratur, quoniam omnibus patet. Sed scientia est circa demonstrabilia, cum sit habitus conclusionis demonstratæ, ergo scientia non est intellectus.

Tertio

Tertio sic. Intellectus est de propositionibus immediatis, id est quæ per nullum medium notius probari possunt. Sed scientia est de propositionibus mediatis est enim de cõclusionibus demonstrabilibus ex veris & notioribus, vt docuimus supra, ergo scientia non est intellectus quarto modo sumptus. Constat ergo tibi quomodo differt scientia ab opinione, & ab intellectu.

Tertio, declarandum est, quomodo scientia opinio, & intellectus conueniunt & disconueniunt.

Tu igitur aduerte, quod ista tria cõueniunt in hoc quòd sunt circa verum, sed differenter. Nam scientia & intellectus sunt semper circa verum. Opinio autem est circa verũ non infallibiliter, sed non repugnanter. Licet enim contingat ipsam esse falsam, tamen non repugnat ipsam esse vera. Vnde opinio, vt opinio abstrahit à veritate, & à falsitate.

Item differunt, quia scientia & intellectus suut circa necessaria, opinio autẽ circa contingentia, quæ possunt aliter se habere. Deinde in sciẽtia fit resolutio vsque ad immediata necessaria, in opinione autem vsque ad immediata solũ probabilia, quæ vera videtur, aut omnibus, aut pluribus, nõ tamen sunt necessaria possunt enim esse falsa, vt quòd omnis mater diligat filium suum. inuentę sunt enim matres occidens filios, vt Medea. Quod autem opinio sit circa contingentia, declarat Arist. Primo, ex eo quòd primo aspectu apparet & est in promptu. Nam habitus & obiectum proportionãtur, sed opinio quæ est habitus dicit quid incertũ & dubium, ergo est circa incerta & dubia: hæc autẽ sunt contingetia possibilia aliter se habere ergo opinio est circa huiusmodi contingentia. Secundo, quia nullus reputat se opinari, sed firmiter scire, quando de aliquo obiecto existimat quòd non potest aliter esse, nec aliter se habere, ergo manifestum est opinionem proprie dictam esse circa contingentia, scientiam vero circa necessaria.

Quarto, declarandũ est, si de eadẽ re, vel de eodẽ obiecto, puta de æternitate mundi potest haberi scientia, & opinio.

Tu igitur aduerte, quòd Arist. in 1. Poster. per quattuor conclusiones resoluit propositum.

Prima est. Scientia & opinio non possunt esse de eodem obiecto simpliciter. Probatur sic. Sicut se habent opinio

vera, & opinio falsa, sic scientia & opinio ex conuenienti si militudine. Sed de eodem obiecto simpliciter non potest si mul haberi opinio vera, & opinio falsa, ergo neque scientia & opinio. Maior patet, quoniam sicut opinio vera & falsa opponuntur, sic scientia & opinio, est enim scientia cogni tio certa, opinio autem est cognitio dubia & incerta, vt do cuimus supra. Minor autem sic probatur. Sicut si significa tum propositionis veræ esse significatum propositionis fal sæ propositio vera esset propositio falsa, ita si de eodẽ obiecto simpliciter, id est, vt stat sub vna consideratione, & vna rõ ne formali esset opinio vera, & falsa, opinio vera esset opi nio falsa, quod est impossibile, quoniam implicat contradi ctionem, ergo de eodem obiecto simpliciter non potest ha beri simul opinio vera, & opinio falsa, ex cõsequenti de eo dem non potest haberi simul scientia, & opinio.

Præterea declarabitur tibi in ii. de Anima. quod habitus & actus diuersam rationum, accipiunt distinctione à di stinctis obiectis formalibus, cum igitur scientia & opinio, scire & opinari sint habitus & actus diuersarum rationum, non stat distinctio inter eas, si de eodẽ obiecto simpliciter id est secundum eandem rationem formalem posset haberi scientia & opinio. Propterea dicit Aristoteles in primo Po ster. quod eiusdem opinio, & scientia non omnino est.

Secunda est. Scientia & opinio possunt esse de eodem ob iecto quodammodo, id est materialiter & non formaliter sumpto. Sumitur autem materialiter quando considera tur vt res puta diameter vt diameter, sumitur vero forma liter quando consideratur vt stat sub tali vel tali prędicato & hæc distinctio quoincidit cum illa, qua dicitur quod ob iectum scientiæ & opinionis potest sumi incõplexe, & hoc est sumere materialiter, puta homo, linea, triangulus, & po test sumi complexe, & hoc est sumere formaliter, puta Dia meter, vt commensurabilis, homo vt corruptibilis. mun dus vt perpetuus. Stante hac declaratione probatur sic conclusio. De eodem obiecto materialirer sumpto habe tur vera & falsa opinio, ergo de eodem potest haberi scien tia & opinio. Patet consequentia ex similitudine quàm declarauimus in conclusione præcedenti. Antecedens au tem probatur. Nam de diametro potest quis opinari ꝙ est

incommen

incommensurabilis costę,& hæc est vera opinio,quia sic est vt opinatur,& de diametro potest alius opinari, q̄ est com mensurabilis costę.& hæc est falsa opinio,quia aliter est, q̄ opinatur,ergo de eodem est vera & falsa opinio, q̄a de dia metro, dummodo non consideretur sub eodem prędicato, sed sub diuersis complexis, quorum vnū est hoc, Diameter est commensurabilis,alterum est hoc, Diameter est incom mensurabilis. Eodem modo dicendum est, quòd de eodem materialiter sumpto secundum diuersam rationem potest haberi scientia & opinio. Nam si quis existimet hominem ita esse animal rationale, quòd non potest aliter esse habet scientiam huius complexi,homo est animal rationale, si au tē alius existimet hominem ita esse animal rationale, quòd potest aliter esse habet opinionem de eodem complexo. Constat autem quod existimare non posse aliter esse,& exi stimare posse aliter esse, sunt distinctæ, & oppositæ rationa les formales. Patet igitur, quomodo de eodem obiecto sum pto incomplexe potest esse scientia,& opinio per respectū, ad diuersa prædicata. Et si sumatur complexe, etiam respe ctu eiusdem prædicati, sed secundùm diuersam rationem formalem. Et in vtroque sensu verum est dicere, quòd de eodem obiecto materialiter & non formaliter sumpto po test esse scientia & opinio.

Tertia conclusio est. Impossibile est eundem hominem puta sortem pro eodem tempore habere scientiam & opi nionem de eodem obiecto formaliter sumpto, id est secun dum idem prædicatum,& secundum eandem rationem pro batur. Si sortes scit triangulum habere tres æquales duo bus rectis, tenet pro certo non posse aliter esse, & si pro eo dem tempore opinatur idem, non tenet pro certo sic esse, quia non stat opinio cum totali certitudine, cum sit contra diffinitionem opinionis propriæ sumptæ, ergo in eodem intellectu stant simul contradictoria de eadem cōclusione, scilicet omnimoda certitudo, & non omnimoda certitudo hoc autem est contra principium primum, quod est hoc, Impossibile est idem simul esse, & non esse ergo conclusio vera. Dixi pro eodem tempore, quoniam pro diuerso tem pore, id non inconuenit. Possibile est enim quòd sortes ad discens opinetur triangulū habere tres, non ratione ductus,

sed quia assentit Euclidi sic dicenti. Quando autem geometra iam didicit, ita quod sciat demonstrare triangulum habere tres æquales duobus rectis, tunc de eadem cõclusione habebit scientiam, de qua prius habebat solum opinionem.

Quarta conclusio est, possibile est distinctos homines puta Sortem, & Platonem de eodem obiecto respectu eiusdẽ prædicati puta de hoc complexo, triangulus habet tres æquales duobus rectis, pro eodem tempore habere scientiã, & opinionem. Probatur. Stat quòd Sortes habeat de illa conclusione rationes necessarias, vtpote iam factus geometra, scit eam demonstrare. Stat quòd pro eodem tempore Plato incipiat addiscere geometriam, & existimet eandem conclusionem esse veram, non quia sciat eam demonstrare, sed quia audit eam esse famosam apud geometras: ergo de eadem conclusione pro eodem tempore sortes habet scientiam, & Plato opinionem. Constat igitur tibi, quo modo de eodem obiecto habetur scientia, & opinio, & quo modo non.

Hæc igitur dicta sint de distinctione scientiæ ab opinione, & intellectus. De distinctione, autem habituum intellectualium completa, quomodo scilicet distinguantur in ratione, idest opinionem & scientiam, & intellectũ, & artẽ, & prudentiam, & sapientiam, Arist. pertransit dicens, quod hæc quidem, scilicet scientia intellectus opinio, & sapientia sunt physicæ considerationis. Spectant enim ad librum de Anima, vbi agitur de intellectu. Illa vero scilicet ars, & prudentia spectant ad æthicam. Vnde Aristot. in lib. 6. Eth. pertractat de eis diffuse, & nos de his omnibus considerationem fecimus resolutam in epithomatibus nostris super Ethicam in lib. 6. vt videre poteris. Vbi peregimus de partibus prudentiæ, & quoniam solertia spectat ad prudentiã, sicut & eustochia, de qua Arist. vix verbum fecit in 6. Ethi. ideo ne ignota tibi remaneat, diffinit eam in fine primi libri posteriorum, & declarat multiplici exemplo: Diffinit autem sic. Solertia est subtilitas quædam in non prospecto tpe medii. Et intendit quòd solertia est virtus inuentiua medii ad conclusionem in tempore inperceptibili, idest statim. Vnde in sexto æthicorum diffiniuimus eã quòd est idoneitas cito inuenitendi medium, & secundùm Arist. ille

est

est maxime soles, quando cito cognoscit causas medias; & scit expedite reducere in vltimas. Quod declarat Arist. triplici exemplo.

Primum est hoc. Si quis videt lunam splendere semper versus solem, statim intelligit, quòd hoc est, quia recipit lumen a sole: hic dicitur solers solertia speculatiua.

Secundum est hoc. Si quis videt pauperem, & diuitem litigantes simul, & statim intelligit. quòd hoc est, quia diues pauperi pecuniam accommodauit, dicitur solers pract[illegible].

Tertium est. Si quis videt duos ante inimicos, quae nunc factos amicos, & statim intelligit quòd hoc est quia talis, vel talis pacificauit eos, vel quia cōcorditer conuenerunt, vt persequantur, & confundant alium: dicitur solers practicæ. Constat igitur tibi, quid solertia sit, & solers.

Sed aduerte, quòd sicut duplex iustitia & temperantia, scilicet naturalis, & acquisita naturalis quidem est qua quis á natiuitate inclinatur ad opera iusta, & tempore viuendū; acquisita autem est qua quis ex frequentatis actibus, & longo exercitio efficitur iustus, & temperatus. sic duplex est solertia, scilicet naturalis, & acquisita, naturalis quidem est ingenii subtilitas innata sequens animam intellectiuam dum corpori infunditur, qua idoneus est homo ad subito inueniēdum mediū pro aliqua cōclusione deducenda tā practica, quàm speculatiua, & hic dicitur naturaliter promptus ad speculandum, vel prudenter negociandum, cui opponitur tardus, & ebes ingenio ex sui genitura. Acquisita autem est promptitudo ingenii causata longo exercitio practico, vel speculatiuo ad inueniendum cito media opportuna, prout occurrit. Hanc solertiam habent veterani milites, & experti medici, & exercitati gubernatores reipublicæ. Hæc de præsenti capite dicta sint.

De medio demonstrationis potissima. Cap. XIII.

IN hoc cap. inuestigandum est de medio demonstrationis potissimæ, & hic complebimus cōsiderationem nostram pro nouitiis de syllogismo demonstratiuo relinquentes difficiliora lecturæ libri posteriorum pro adultis.

Tu igitur aduerte, quòd in doctrina Arist. vnum clarum est scilicet diffinitionē esse medium. Nam quia demonstra

tur passio de subiecto, vt risibile de homine, & demō stratio potissima est per causam, illud erit medium, quòd est causa cōcludendi passionem inesse subiecto. Hoc autē est diffinitio. Nam quia homo est animal rationale ideo est risibilis. Verum autem hoc medium sit diffinitio subiecti tantū, vel passionis tantum, vel aggregatum ex vtraque quodam ordine; non videtur clarū apud Aris. & ideo hinc processerūt variæ expositorum sententiæ, inter quos est Lynconiensis, & Aegidius, & B. Thom. quorum sententias hic recitabimus, sed determinabimus secundum mentem B. Thom.

Lynconiensis tenuit medium in demonstratione potissima esse diffinitionem subiecti, & non passionis; quòd videtur esse de mente Arist. in prologo primi de Anima; vbi inquit quòd ipsum quòd quid est, principium est omnis demonstrationis, & quòd diffinitiones, per quas non apparet causa accidentium, scilicet propriorum subiecti, sunt dialecticæ, & vanæ, & in 4. Physi. dicit Aristot. quòd tunc pulcherrime vnumquodq; diffinitum est, cum ex illa diffinitione apparet causa accidentium in subiecto, intendit ergo Arist. quòd diffinitio subiecti dicat causam propter, quàm tale accidens proprium conuenit tali subiecto, puta risibile homini, habere tres triangulo. Sed illud propter quòd inest proprium subiecto est medium in demonstratione, ergo diffinitio subiecti est huiusmodi medium. Et confirmatur, quia dicit Arist. in ii. Poster. quòd medium in demōstratione dicit quid, & propter quid; & hoc competit diffinitioni subiecti. Nam eadē diffinitio dicit quid respectu subiecti si enim interrogatur quid est homo, respondetur quod est animal rationale, si autē quæritur propter quid homo est risibilis, respondetur quia, est rationalis, & vt sic dicit propter quid respectu passionis. Hęc fuit sentētia lynconiensis, quę vt vera defendetur infra pro quanto tenet diffinitionem subiecti esse medium in demonstratione potisima. Pro quanto autem excludit diffinitionem pasionis non sustinebitur, quoniā id repugnat doctrinæ Arist. vt tibi declarabitur pręcipue in doctrinis mathematicis.

Egidius autem in secundo posteriorū tenet absolute cōtra lynconiensem, ponens hanc conclusionem. Diffinitio pasionis, & non subiecti est medium demonstratione potissima,

fima, quam probat. Scientiæ mathematicæ sunt in primo gradu certitudinis secundum Comment. in ii. Metaphysicæ, sed illæ non demõstrant conclusione suas per diffinitiõnem subiecti, sed passionis, ergo non diffinitio subiecti, sed passionis est medium in demonstratione potissima mi. Probatur. Nam geometra probans triangulũ habere tres æquales duobus rectis, non assumit diffinitionẽ subiecti, sed prædicati sic demõnstrans. Omnis figura habens angulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis, habet tres æquales duobus rectis, sed triangulus est talis figura, ergo &c. ergo constat quòd apud mathematicũ diffinitio passionis est medium in demõnstratione potissima.

Sed aduerte, ꝙ Arist. in ii. Poster. non solum in mathematicis, sed etiam in physicis manifestat passionem demonstrari de subiecto per diffinitionem passionis, & non subiecti. Dicit enim quòd si quæratur propter quid Luna eclipsatur respondetur quòd propter interpositionem terrę inter Solem, & Lunam. hæc autem est diffinitio eclipsis, quę est passio in Luna.

Item si quæratur propter quid inter vocem acutam, & grauem inuenitur consonantia.

Respondetur, quia inter eas datur proportio numeralis, hæc autem est diffinitio consonantiæ. Cum igitur Aristot. tam in mathematicis quam in physicis siue in scientiis medijs, quales sunt astrologia & musica, exempla ferat de diffinitione passionis, & non subiecti, signum euidens est, quòd eius mens fuit diffinitionem passionis, & non subiecti esse medium in demonstratione potissima. Bea. Thom. in secundo posteriorum, lec. prima, tenet quòd non sola diffinitio passionis, nec sola diffinitio subiecti, sed vtraque est mediũ sufficiens in demonsttatione potissima. Hanc igitur opinionem vt veriorem declarabimus, & sustinebimus.

Pro eius declaratione aduerte, quod hec opinio potest habere duplicem sensum. Primus quòd vtraque diffinitio nõ vt distincta, sed vt quid aggregatum ex vtraq; sit medium. v. g. Medium ad demonstrandum risibile de homine, sit hoc totum, Animal rationale aptum natum ridere, cuius quidem pars prima est diffinitio hominis, pars autem secunda est diffinitio risibilis. Sunt igitur aliqui dicentes hoc

totum

Sed diffinitio aggregata ex diffinitione subiecti, & passionis nō est diffinitio vnius diffiniti, sed pluriū, vt patet, ergo &c. ex quo sequitur ꝙ licet sit inconueniēs demonstrare aliquid per diffinitionē aggregatam ex diffinitionibus plurium diffiniorum, non tamen est inconueniens quando talis diffinitio est aggregata, ex pluribus diffinitionibus eiusdem diffiniti, v.g. Hæc cōclusio, homo est disciplinabilis, & docibilis potest conuenienter sic demōstrari, omne animal rationale compositum ex humano corpore, & anima intellectiua, est disciplinabile, & docibile, homo est tale animal, ergo &c. Error igitur sic sentientium hinc processit, quòd crediderunt ita conuenienter posse demonstrari aliquam passionem de subiecto per diffinitionem aggregatam ex diffinitione subiecti & passionibus, sicut conuenienter, demōstrari potest per diffinitionem aggregatam ex pluribus diffinitionibus subiecti, vel passionis.

Relicta igitur hæc opinione aduerte, quòd secundus sensus prædictę positionis talis est, medium demonstrationis potissimæ est vtraq; diffinitio, scilicet subiecti, & passionis non vt aggregata, sed vtraque, vt distincta, & quodam ordine.

Pro cuius euidentia aduerte, quòd oportet primo demōstrare passionem de subiecto per diffinitionem passionis, v.g. Hæc conclusio, homo est risibilis, primo sic demonstrāda est, omne aptum ridere est risibile, homo est aptus natus ridere, ergo homo est risibilis. Sed hęc diffinitio passionis nō sufficit, quoniam vtraque præmissa in demonstratione potissima debet esse, vel reduci ad immediata.

Constat autem quòd in demonstratione præposita licet maior sit immediata, quoniam inter diffinitionem passionis & passionem nullum datur medium, sicut nec inter diffinitionē, & diffinitū, tamen minor non est immediata, quoniā inter subiectum, & diffinitionem passionis cadit diffinitio subiecti. Vnde minor probanda est per diffinitionē subiecti hoc modo, Omne animal rationale est aptum natum ridere, homo est animal rationale, ergo homo est aptus natus ridere, & sic patet quo ordine tam diffinitio passionis, q̃ diffinitio subiecti sint medium in demonstratione potissima, & quòd hoc modo vtraque præmissa sit immediata.

Et

Et hæc fuit mens B. Thom. vt patet in secundo posteriorũ lect. prima, & est ad mẽtem Arist. cuius signum sumitur ex hoc, ꝙ in primo posteriorum tractans de præcognitionibus dixit, ꝙ oportet præcognoscere quid est non solum de passione, sed etiam de subiecto, ꝙ non oporteret nisi passio cõcluderetur de subiecto per diffinitionem, deinde diffinitio passionis concluderetur de subiecto per diffinitionẽ subiecti. Quod manifestatur sic, si volo demonstrare hãc triangulus habet tres æquales duobus rectis, accipiam primo primum pro medio, quòd est figura habens angulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis, & hoc est veluti diffinitio passionis, quòd rursum demonstrandũ est per diffinitionem subiecti, idest trianguli arguẽdo sic. Omnis figura recti linea tribus lineis contenta habet angulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositas, sed triangulus est figura recti linea, &c. ergo &c. Hæc sententia videtur verior, & magis sufficiens, vtpote media concordãs cum Lyncomiense, quo ad diffinitionem subiecti, & cum Egidio quo ad diffinitionẽ passionis. Discordat autẽ a Lynconiense in hac exclusiua, Tantum diffinitio subiecti est mediũ demonstratione potissima, & ab Aegidio discordat in hac exclusiua, solum diffinitio passionis est mediũ, &c.

Hęc de præsenti cap. dicta sint, & hic terminatur tract. de syllogismo demonstratiuo, quem ordinauimus vt introductorium pro nouitiis ad eam, quæ est apud Aris. doctrinam in libris Poster. Erat mihi propositum post tractatũ de syllogismo demonstratiuo, formare tractatum de syllogismo dialectico correspondentem libris topicorum, Deinde tractatum de syllogismo sophistico correspondentẽ lib. Elenc. Verum quia Petrus Hispanus duos tractatus clare, & subtiliter disposuit, quorũ primum tractatum de locis nuncupauit, secũdum autem tractatũ de fallaciis, quem etiam habemus editum a diuo Thoma, ideo propositũ mutaui, remittens nouitios ad prædictos auctores. Laus Deo omnipotenti in sempiterna sęcula.

Compendiũ totius Logicæ Magistri Chrysostomi Iauelli. *Finis.*

287

Series chartarum.

ABCDEFGHIKLMNOPQRST VXYZ. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN.

Omnes Quaterniones.

VENETIIS,

APVD VALERIVM BONELLVM.

M. D. LXXVIII.